Prof. Dr. İsmail Görkem

YENİ BİLGİLER IŞIĞINDA

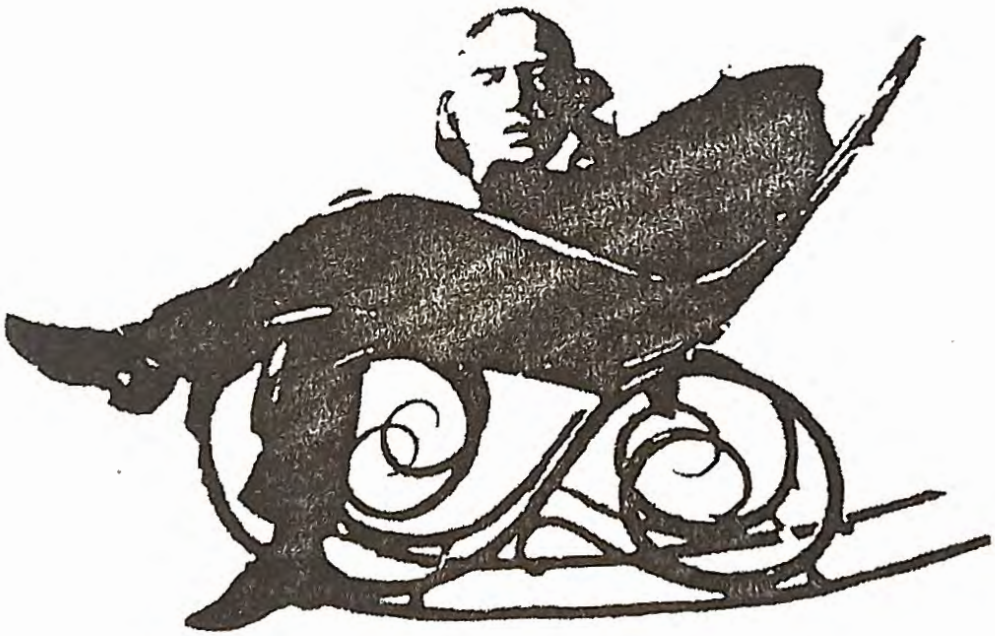
DADALOĞLU

BÜTÜN ŞİİRLERİ

e YAYINLARI

bazıları kitap sever

HALKBİLİMİ DİZİSİ

kitap
deyince
YAYINLARI

ANAHTAR KİTAPLAR YAYINEVİ
Klod Farer Cad. İletişim Han No: 7 Kat: 2 34122 Cağaloğlu/İstanbul
Tel: (0212) 518 54 42 – 458 36 50 Fax: (0212) 638 11 12
e-mail: e-anahtar@excite.com anahtaryayincilik@gmail.com www.anahtarkitaplar.com

PROF. DR. İSMAİL GÖRKEM

YENİ BİLGİLER IŞIĞINDA
DADALOĞLU
BÜTÜN ŞİİRLERİ

YENİ BİLGİLER IŞIĞINDA
DADALOĞLU
BÜTÜN ŞİİRLERİ
PROF. DR. İSMAİL GÖRKEM

Yayın Hakları
© E Yayınları 2005

Kapak Filmi ve Grafik
Ebru Grafik

Baskı ve Cilt
Özener Matbaası

Genişletilmiş Dördüncü Basım
Ocak 2006

ISBN 975-390-204-2

PROF. DR. İSMAİL GÖRKEM

YENİ BİLGİLER IŞIĞINDA
DADALOĞLU
BÜTÜN ŞİİRLERİ

YAYINLARI

Türk Halkbiliminin iki âbide ismi
Ahmet Şükrü ESEN (1893-1944)
ve
Fahri BİLGE'nin (1891-1961)
aziz ruhlarına
rahmet dileklerimle...

Prof. Dr. İSMAİL GÖRKEM, 1953 yılında Mustabeyli [Adana-Ceyhan] kasabasında doğdu. İlkokulu doğduğu beldede, orta öğretimini ise Ceyhan Lisesinde tamamladı. Trabzon Fatih Eğitim Enstitüsü [şimdiki Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi] Türkçe Bölümünden mezun oldu (1972); daha sonra ise Ankara Üniversitesi Eğitim [Bilimleri] Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümünde lisans öğrenimini tamamladı (1983). 12 yıl kadar orta öğretim kurumlarında Türkçe/Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenliği yaptı.

Türk Halkbilimi/Halk Edebiyatı alanında Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde yüksek lisans (1987) ve doktora yaptı (1990). Daha sonra, aynı ana bilim dalında doçent (1997) ve profesör (2002) oldu.

1999 yılından beri Erciyes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Basılmış kitapları şunlardır: *Halk Hikâyesi Araştırmaları: Çukurovalı Aşık Mustafa Köse ve Hikâye Repertuvarı* (Akçağ Yay., Ankara 2000), *Baha Said Bey: Türkiye'de Alevî-Bektaşî, Ahî ve Nusayrî Zümreleri* (Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2000), *Türk Edebiyatında Ağıtlar: Çukurova Ağıtları (İnceleme-Metinler)* (Akçağ Yay., Ankara 2001) ve *Elâzığ Efsaneleri (İnceleme-Metinler)* (Manas Yayıncılık, Elâzığ, 2005).

(igorkem@erciyes.edu.tr)

İÇİNDEKİLER

SÖZBAŞI 15
KISALTMALAR 19
I. TÜRKMEN AŞİRETLERİ VE KONAR-GÖÇER HAYAT 23
II. DADALOĞLU OLGUSU 26
A. Dadalı Türkmen Aşireti 26
B. Kul Yusuf 27
C. Âşık Dadalioğlu Musa 28
D. Âşık Dadalı Veli [Dadaloğlu] 29
III. DADALOĞLU KİMLİĞİNİN OLUŞUMU 33
A. Cumhuriyet'in İlk Yılları 33
B. Aydınlar ve Dadaloğlu 35
C. Halk Şairleri ve Dadaloğlu 36
D. Dadaloğlu Şenlikleri 37
E. Sanat Eserlerinde Dadaloğlu 38
IV. TARİH-FOLKLOR İLİŞKİSİ 40
A. Şiirsel Metinler 42
B. Tarihî Türküler 44
V. ARAŞTIRMANIN AMAÇ VE YÖNTEMİ 46
VI. DADALOĞLU ŞİİRLERİ 50
1. Böyle Rüsva Olmasaydık Cihanda 52
2.1. Cennete Misaldir Yerin Binboğa 54
2.2. Güzel Seyran Etmek İşin Binboğa 56
2.3. İlin Avşar Değil Cerid Binboğa 57
2.4. İlin Avşar Değil Cerit Binboğa 61
3.1. Su Yoluna Çıktı M'ola 63
3.2. Çığırından Saptı M'ola 66
4. Görünce Aklımı Saldı Talana 67
5. Onun İçin Bülbül Konar Dallara 68
6. Sultan Süleyman'a Kalmadı Dünya 69
7. Kızlar Gelir Yaylamıza 71
8. Kuğuya Benzettim Göller İçinde 72
9. Çevrilip Konacak Yer Var Önünde 73
10. Serim Ata Kurban Canım Güzele 76
11. Ağır Sohbet Eyler Sözünen Bile 78
12. Eller Güler Oynar Ağlar Fadimi 80

13. Ara Yerde Acı Haber Bildirme 81
14. Kömür Gözlüm Kaşındaki Kara Ne 83
15. Alırım Kız Seni Komam Ellere 86
16. Geçti Devir O Sultana Kalmadı 88
17. Ah Neyleyim Tayyaroğlu Koymadı 89
18. Top Top Edip Dermemize Ne Kaldı 91
19. Görmez İsem Bir De Gelen Bakındı 93
20. Sende Bir Gümanım Var Çiçek Dağı 94
21. Dilberlerin Hep De Böyle Âlâ Mı 96
22. Suna Kirez Bellerinden Aştı Mı 97
23. Bire Beyler Cünunluğun Zaman Mı 98
24. Yoksa Devir Döndü Âhir Zaman Mı 101
25. Gidiyom Ya Geleceğim Güman Mı 102
26. Güvercinlik Denen Şar'a Vardın Mı 103
27. Yayla Gülü Sehillerde Solar Mı 104
28. Hiç Gitmiyor Hınzırlı'nın Dumanı 105
29. Sırma İle Örmüş Sümbül Saçını 106
30. Avradın Avradını 108
31.1. Emreyledi Üstümüze Tuğları 109
31.2. Sizin Olsun Binboğa'nın Dağları 110
31.3. Arkasından Büyür Gelir Sağları 112
32. Bey Baban Zorunan Aldı Tuğları 115
33. Bu Yaraya Merhem Sarılmaz Gayrı 117
34.1. Var Sultan Mahmud'u Gör Yeter Gayrı 118
34.2. Sor Sultan Mahmud'a Gör Yeter Gayrı 120
35. Var Git Eşe'm Sen Ağlayı Ağlayı 121
36. Aman Geç Doğ Tan Yıldızı 122
37. Ben Gidemem Emmim Kızı 123
38. Sallanıyor Bir Fidanda Dal Gibi 125
39. Ne Dağniyon Dört Yanını Tor Gibi 126
40.1 Onların Meşkine Bakmam Var Dedi 127
40.2. Bunların Cengine Bakmam Var Dedi 130
40.3. Çelen Kanatların Çekmem Var Dedi 131
41. Ne Ağrıdı Ne İncitti Oy Dedi 132
42. Felek Bir Yanımı Boşa Getirdi 133
43. Hani Cümlemizden Ulu Gelmedi 134
44. Ezrâil Devr-i Zamanda Geldi 135

45. İşitti Kulağım Bir Avaz Geldi 136
46.1. Aşiretten Haydar Beyim Gelir Göğdeli 137
46.2. Gün Doğudan Bayazıdoğlu Gelir Göğdeli 138
47. Vakti Geldi Çağı Şimdi 141
48.1. Severim Kır Atı Bir De Güzeli 143
48.2. Severim Kır Atı Bir De Güzeli 145
48.3. Bir Atı Severim Bir De Güzeli 147
49. Gittim Amma Gelinir Mi 149
50. Kul Ednânın Muradını Verir Mi 150
51. Terkeşl'oğulları Torun Değil Mi 151
52. Redifoğlu Kürt Yeğeni Değil Mi 153
53. Tarikat De Onun Yolu Değil Mi 155
54. Acemi İmama Saf Ettin Beni 156
55. Coşar Çağlar Şimden Geri 157
56.1. Açtı M'ola Ilıca'nın Gülleri 159
56.2. Göçün Deyi Dedi M'ola Dilleri 161
56.3. Kendisine Güldürür Hep Elleri 162
57. Üstüne De Biber Ektin Öl Deyi 163
58. Orda Senden Komşu Hakkın Soracak 164
59. Vurun Arslanlarım Diyor Yapalak 165
60. İnsan Sıfatına Döndürdün Felek 167
61. Uyanıp Sohbete Başlamak Gerek 168
62.1. Kır Atın Eşkini Dizden Sel Gerek 169
62.2. Tutkun Yoldaş İle Uzak Yol Gerek 173
63. Hilebaz [Da] Onmaz Yiğit Bön Gerek 174
64. Zülüf Kıvrım Kıvrım Eğri Baş Gerek 176
65. Unutun Harni'nin Altını Turnam 178
66. Çıkıp Da Cana Kıyanlardanım 180
67. Ustam Divanına Durmaya Geldim 182
68. Kader Böyle İmiş Kime Ne Deyim 184
69. Sual Eyler Benden Dağlar Ne Deyim 185
70. Uyandım Da Uyanmada Yoruldum 188
71. Kimselere Beyan Etmem Arımdan 189
72. Yalımlar Arkamdan Sündüğü Zaman 190
73. Onun Geçinmesi Müşkül Halınan 192
74.1. Şu Dünyada Baha Yetmez Malınan 193
74.2. Edebinen Erkâninan Yolunan 195

75. Ördeklerin Çığrışırdı Kazınan 196
76. Doğan Aylar Gibi Doğdu Sabahtan 197
77. Şimdi Döndüm Düzen Tutmaz Tele Ben 198
78. Taksam Cırnağıma Gitsem Çöle Ben 200
79. Dost İse Çevirmiş Yüzünü Benden 202
80. Zamanede Pek Uğraşma Elinen 203
81. Yanar Bağrı Ateşinen Közünen 204
82.1. Elden Ele Ünü Gider Avşar'ın 206
82.2. Döndü Gurbet Ele Yolu Avşar'ın 209
82.3. Yol Alıp Gidiyor Göçü Avşar'ın 212
82.4. Harpboğaz'dan Aşar Yolu Avşar'ın 214
83. Saçı Sümbül Telli Sunam Ağlasın 215
84. Dost Ağlasın Kahpe Felek Utansın 219
85. Bekletmen Divandan Söz Alın Gelin 220
86. Kral Kızı Kurban Gelin 222
87. Yürüyüşü Kostak Olur Güzelin 224
88. Şu Önüne Akdağ Senin 226
89. Hani Senin Yaman Esen Yellerin 227
90. Etten Kale Olur Cani Beylerin 228
91. Kem Rakibin Bağında Gül Bitmesin 233
92. Çiğdemden Güzelsin Gül Müsün Nesin 234
93. Usuldur Boyları Yaşa Da Uygun 235
94. Yol Alıp Gidiyor Göçü Torun'un 236
95. Gülleri Gördüm De Bulandım Bugün 238
96. Çıkar Koç Yiğitler Döğüşür Bugün 239
97. Emmin Seni Heyl'eylesün 242
98. Yanar Ateşine [De] Ölene Kadar 243
99.1. Firuz Bey Acem'e Geçti Turnalar 244
99.2. Firuz Bey Acem'e Geçti Turnalar 247
99.3. Kuzova Çölüne Konun Turnalar 248
100. Ulaştı Hayfını Aldı Karalar 251
101. Genç Osman Düşerken Gök Yıldız Ağlar 253
102. Selvili Söğütlü Şarın Var Dağlar 254
103.1. Bor Köyünü Ataşıma Yakmam Var 256
103.2. Ahâliyi Bir Hizaya Çekmem Var 258
103.3. A. Hepinizi Bir Nizama Çekmem Var 262
103.3. B. Alayını Adana'ya Dökmem Var 264

103.4. PENÇE VURUP KANADINI SÖKMEM VAR 266
103.5. A. SENİN GİBİ BİRÇOK BEYLER YUTMAM VAR 268
103.5. B. HALLAÇ GİBİ ATARIM KOZAN DAĞLARI 270
104. ELİNDE TURNALAR SÖYLEŞİP GİDER 271
105. YÂRİM DİYEN BÜLBÜL DİLLER İNİLER 273
106. BUNA ALİ AĞA DERLER 274
107. KOKUSU CENNETİN GÜLÜNE BENZER 275
108. ÖLÜM DE GÜZELİ SEVMİŞE BENZER 276
109. ZÜLÜFÜ GERDANI PEK REYHANLIDIR 278
110. ERİDİR HA NAZLI DİLBER ERİDİR 281
111. YÜCE DAĞDAN AŞAN YOLLAR BİZİMDİR 282
112. SAĞLAR MELÜL MELÜL BİLMEM NEDENDİR 285
113.1. AK KUĞUM KARIŞMIŞ BAZINAN GELİR 286
113.2. O YİĞİT YANINA NAZINAN GELİR 288
114. İŞİTTİM KULÂMA BİR AVAZ GELİR 290
115. DİLE DİLEĞİNİ MUTLAKA VERİR 291
116. ÇALIP ÇALIP DALLARINI EĞİYOR 292
117. BENİM GÖNLÜM BİR YOSMAYA VURGUNDUR 294
118. YÜKÜNÜ KUMAŞTAN TUTMUŞ GİB'OLUR 295
119. ÖTÜŞÜ GÜL DALIND'OLUR 296
120. KÖTÜLER DE ATTAN DÜŞER FEN'OLUR 297
121. TÂ EZELDEN KURT ENİĞİ KURT OLUR 298
122. BİZİM SEVDA SENESİNİ DOLDURUR 302
123. AL YEŞİL BAHÇELİ KAMAN GÖRÜNÜR * 303
124. MARAŞ'IN SÖYKESİ DAĞLAR GÖRÜNÜR 305
125. DÜZÜLÜR YOLLARA EL KARMAKARIŞ 307
126. DÖĞÜŞÜ DÖĞÜŞÜ ÖLMEK YEĞ İMİŞ 308
127. TABUR KURAR ASKERİMİ ÇEKERİM DEMİŞ 309
128. YALAN DÜNYA DÖRT SULTANLIK YER İMİŞ 312
129. UMUTLA DÖNDERİ SAVURAN YİĞİT 314
130. İSMİ KÂRDIR İŞİN BERİT 315
131.1. KOÇ YİĞİDE KANLI GÖYNEK DONDUR BU 316
131.2. DAĞILIN YOLDAŞLAR BİZE ÜNDÜR BU 319
132.1. ARAP ATIN KOÇ YİĞİDİN GÜN'OLDU 321
132.2. ARAP ATIN KOÇ YİĞİDİN GÜN'OLDU 325
132.3. ARAP ATIN KOÇ YİĞİTİN GÜN'OLDU 327
133.1. ŞAHBAZ ATLI AV KOĞANLAR NİC'OLDU 329

133.2. Çöllerin Aslanı Avşar Nic'oldu 331
133.3. Ellerin Serdarı Avşar Nic'oldu 333
134.1. İçindeki Bunca Beğler Nic'oldu 335
134.2. Çukur'un Kilidi Beğler Nic'oldu 338
134.3. Silâhına Güvenenler Nic'oldu 339
135. Kanlı Gömlek Koç Yiğide Don Oldu 340
136. Ok Değmeden Gözlerimiz Kör Oldu 341
137. Boyandı Sular Da İçilmez Oldu 343
138. Sırkınt'oğlu Yanımızda Bulundu 345
139. Sırkıntılı Mencilişte Oturdu 346
140. Kalmadı Muradım Der Gök Al'oğlu 347
141.1. Varılmaz Yurduna Küçük Al'oğlu 349
141.2 Avlar Sana Lâyık Küçük Al'oğlu 350
142.1. Bunun Mânâsını Ver Dadaloğlu 352
142.2. Gidebildiğin Yere Git Dadaloğlu 355
143.1. Sazı Ver De Geç Sarı Kuzu 358
143.2. Senin Gibi Çiğ Tayları Kova Kova Çatlatırım 363
143.3. Vakti İken Sazı Ver Dadaloğlu 365
144. Biner Döğüşürüm Der Türkmen Oğlu 366
145. Kilis Benim Der Delikar Oğlu 369
146. Nevruz'un Haline Bak Mursaloğlu 370
147. Sopayı İriden Vur Mursaloğlu 371
148. Sen De Gönlünle Gel Hey Kozanoğlu 374
149. Yiğitliğin Hakkın Ver Kozanoğlu 378
150. Aşiretin Döğüş Etti Duydun Mu 380
151. Coştu Gönül Durulur Mu 384
152.1. Çek Atın Başını Kırım'a Doğru 385
152.2. Bir Sevda Kalktı Da Serime Doğru 389
153. Kötüleri Üstümüze Güldürdü 392
154. Avşar Eli Yaylasına Göçtü Mü 393
155. Koraf Koraf Binboğa'ya Göçtü Mü 394
156. Yalınızın Kanad'olmaz Kol'olmaz 396
157. Öter Garip Garip Vardım Tutulmaz 398
158. Kaşın Gibi Ebru Keman Bulunmaz 399
159. Katlan Danac'oğlu Geliyor Çerkez 400
160. Bir Kız Göçün Çekmiş Gider Eğlenmez 407
161.1. Hey Ağalar Nere Vardı Yarımız 409

161.2. Çevrildi De Bura Kondu İlimiz 410
162.1. Hani Ya Kabak Asan Kodaz Alİniz 415
162.2. Niye Böyle Hata Söyler Dİlİniz 420
163. Kaç Kurtul Gâvur Dağına 421
VII. KAYNAKLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ 426
SÖZLÜK 447
KAYNAKÇA 472
EKLER 495
EK 1: DADALOĞLU HAKKINDA 1262 H. TARİHLİ BİR VESİKA (Taha Toros) 495
EK 2: İLÂVE NOTUM: (Pertev N. Boratav) 497
EK 3: NASIL GÖÇ EDERİZ? (Ali Ağa) 499
EK 4: ÂŞIK DADALI OĞLU MUSA–AŞIK VELİ 500
EK 5: KUL YUSUF 501
EK 6: KUL YUSUF'UN ŞİİRLERİ 501
1. Kırıldı Kanadı Kolu Cerİd'İn 501
2. Göze Mİ Geldİn Beğ Oğlu 503
3. Bakışın Benİ Öldürür 503
EK 7: "ÇİÇEK DAĞI" AYAKLI ŞİİRLER 504
Kusursuz Güzellİk Var Çİçek Dağı 520
Yeşİl Küme Gİymİş Mor Çİçek Dağı 504
EK 8: YOKSA BUGÜN DELİRDİĞİN ZAMAN MI (Karacaoğlan) 505
Gene Bugün Cünunluğum Zaman Mı (Kılıç) 506
EK 9: YALMAN KÜLÂH GİYER DEME BEĞLERİ 506
EK 10: HAC'ALİ'NİN YURDU SEYLAN DEĞİL Mİ (Dedemoğlu) 506
EK 11: SEHER VAKTİ GÖÇ EDİYOR ELLERİ 507
EK 12: TÜRLÜ BOYALARA BATIRDIN FELEK (Karacaoğlan) 507
EK 13: "TURNA" AYAKLI ŞİİRLER 524
Söyle Kaç Yıl Oldu Görelİ Turnam (Cingözoğlu Seyyid Osman) 508
EK 14: "AVŞAR" AYAKLI ŞİİRLER 525
Duydum Halİ Perİşandır Avşar'ın (Elbeylioğlu) 509
Gurbet İle Düşmüş Yolu Avşar'ın (İlbendî) 509
Yaylası Kanıyla Yundu Avşar'ın (Ulu Bey) 510
Yaylası Kanıyla Yunur Avşar'ın (Ulu Bey) 510
Duydum Halİ Perİşandır Avşar'ın 510
EK 15: "ABİDİN BEY" AĞITLARI 527
Anam Abİdİn'İm Desİn Ağlasın 511
Yandım Ateşlere Yanan Ağlasın 511

EK 16: VERMEM SANA AMAN YİĞİT (Kral Kızı-Dadaloğlu) 512
EK 17: YÜRÜYÜŞÜ SARHOŞ OLUR GÜZELİN(Karacaoğlan) 512
EK 18: ÖNÜ AĞCASU'YA İNDİ TORUN'UN (Cingözoğlu Seyyid Osman) 513
EK 19: "TURNA" KONULU ŞİİRLER 529
ŞAHAN DEDIKLERI KUŞA BAK TURNA (Mukim Bey) 513
EK 20:KİRAZ'IN BAŞINA KONUN TURNALAR (Cingözoğlu Seyyid Osman) 514
BENDEN YÂRE SELÂM EDIN TURNALAR 516
MARAŞ DERESINE KONUN TURNALAR (Âşık Hüseyin) 516
ATILMAYIN ŞU CERID'IN SALINA (Âşık Halil) 517
UÇUN ÜSTÜNDEN DE KONUN KAL'AYA (Kemâl) 517
EK 21: PENÇE VURUP TEMELİNİ SÖKMEM VAR (Cingözoğlu Seyyid Osman) 518
EK 22: YARALAR YÜREKTE SIZILAR GİDER (Kul Haydar) 519
EK 23: FERMAN PADİŞAHIN ELLER BİZİMDİR (Dedemoğlu) 519
EK 24: COŞAR BALIKSUYU SELLİ GÖRÜNÜR (Beyoğlu) 520
EK 25: CERENİ KOVAN BEYLER NİC'OLDU (Kul Sadun) 520
EK 26: "NİC'OLDU" AYAKLI ŞİİRLER 537
HANİ İSKÂN GIDEN BEYLER NIC'OLDU (Cingözoğlu Seyyid Osman) 521
ALTI ARAP ATLI DELİN NİC'OLUK (Cingözoğlu Seyyid Osman) 521
ALTI ARAP ATLI AVŞAR NİC'OLDU (Kul Mustafa) 522
EK 27: BOYNU UZUN ARAP ATLAR NİC'OLDU 522
ÇUKUR'UN KİLİDİ BEYLER NİC'OLDU 523
EK 28: VARIYOM KAVGAYA DER TÜRKMEN OĞLU (Karacaoğlan) 523
EK 29: HAYKIRDI MEYDANA GİRDİ CİN YUSUF 524
EK 30: "ÇERKEZ" AŞAKLI ŞİİRLER 540
DÜŞMANDAN HAYFIMI AL OĞLUM ÇERKEZ 524
ARAPTAN HAYFINI AL OĞLUM ÇERKEZ 524
ÇÖLLERİN BOZKURDU GEL EBU ÇERKEZ 525
EK 31: BİR VAKİT DE ISSIZ KALSIN İLİMİZ (Hüseyin Bey) 525
GÖRÜNMÜYOR GÖZÜ KANLI DELIMIZ (Muslu Bey) 525
BELKİ TUZ EKMEKTİR BAĞLAR YOLUMUZ (Kul Halil) 526

SÖZBAŞI

"Bazen Halk Bilgisi tabiri ile de isimlendirilen folklor mahsulleri istisna edilirse ortada edebiyatın, edebiyat tarihinin mevzuuna giren ve ayrı bir edebî an'anenin mahsulü olan bir edebî vakıalar serisi, bir edebî eserler silsilesi,bir edebî şahsiyetler galerisi var. Halk şairleri, halk hikâyeleri edebî vâkıadır. Henüz iyice tasnif edilmemiş, henüz araştırılmamış bir yığın eser var. Bunlardan bir çoğunun dürüst metinleri bile hazırlanmamıştır. Üstelik bunların edebî kıymeti henüz tetkik edilmemiştir."

(Ahmet Kutsi TECER)

Türk Halk Edebiyatının önemli bir kısmını teşkil eden *Türk Saz Şiiri/Âşık Edebiyatı* ve temsilcileri, Eski Türk Edebiyatı ve Batı Tesirindeki Türk Edebiyatı mensupları gibi, sürekli 'ferdî' nitelikleri ön plana çıkarılarak değerlendirilmeye devam edilmiştir. 'Edebiyat tarihçisi' bakışıyla sanatkâr ve 'eser'inin değerlendirilmesinden, Âşık Edebiyatı mensupları da nasibini almıştır. Dikkatlice bakıldığında Dadaloğlu'nun da bu bakış ve anlayışla değerlendirildiği görülecektir.

Konar-göçer Türkmen aşiret mensuplarının yaşadığı *Türkmen coğrafyası* olarak kabul edilen Kızılırmak'tan Rakka'ya kadar olan sahada, öncelikle 'Karacaoğlan' adı etrafında oluşmuş bir Türk saz şiiri geleneği mevcuttur.

Hattâ biz *Çukurovalı Karacaoğlan*'ın dahi bir 'tek' kişi olmadığı kanısındayız. Nasıl yüzyıllar boyunca Anadolu-Rumeli coğrafyası, Âzerbaycan ve Türkmenistan'da hükmünü icrâ eden 'Karacaoğlan' adı etrafında teşekkül etmiş bir *mektep* veya *gelenek* varsa, 'Çukurovalı Karacaoğlan'ın da tek kişi olarak kabul edilmesi bize göre zordur. Meselâ Çukurova'da şairler hâlâ 'tapşırma' yerine *Karacalama* tabirini kullanırlar. Bu kavram bile Güney Türkmenleri arasında Karacaoğlan'ın tesirlerini göstermesi bakımından önemlidir.

Dadaloğlu da -üzülerek belirtmeliyiz ki- bir tek 'kişi' olarak algılanmış, öyle kabul edilmiş; işin garip tarafı, öyle kabul ettirilmeye de gayret edilmiştir. Bu doğru değildir! Dadalı Türkmen aşiretinden, -kesin olmamakla birlikte- *Kul Yusuf, Âşık Dadalıoğlu Musa* ve *Âşık Dadalı Veli [Dadaloğlu]* adında üç saz şairi çıkmıştır. Bunlar '[Çukurovalı] Karacaoğlan' geleneği dairesinde şiirler söylemiştir. Musa ve Veli'nin şiirlerini tam olarak tespit etmek zordur. Fakat sonuçta özellikle Musa ve Veli'ye ait şiirler; önce Veli, daha sonra da 'usta

malı' söyleyen diğer sanatkârlar tarafından *Dadaloğlu* mahlâsıyla söylenir olmuştur. Bu değerlendirmelerimizle, şair olarak 'Dadaloğlu' kimliğinin bir fertten ziyade bir 'olgu'yu ifade ettiğini söylemek istiyoruz. Bu kimliğin inşasına, Veli'den sonra yaşamış olan ve söyledikleri türküleri 'Dadaloğlu' adıyla tapşıranları da dahil etmeliyiz.

Osmanlı Devletinin Fırka-i İslâhiye marifetiyle yapmış olduğu mecburî iskânın Güney Türkmenleri üzerinde bıraktığı acı, ızdırap ve bunun neticesinde oluşan hoşnutsuzluklar, Cumhuriyet'in ilk yıllarında 'mazi/Osmanlı düşmanlığı' eksenine oturtulmak istenmiş, bunda da Dadaloğlu olgusu ve bu şaire bağlı eserler 'kullanılmak' istenmiştir. Nitekim bu 'gayret'lerin zaman içerisinde oldukça başarılı (!) sonuçlar verdiği de görülüyor! O kadar ki, 2002 yılında Kayseri'de düzenlenen Dadaloğlu şenliklerinde 'Mehterân Bölüğü'nün şenliklere katılması epeyce bir 'tartışma' yaratmıştır. Hayrettir ki birileri, 'zalim ve gaddar' (!) Osmanlı'yı temsil eden 'mehter'in, Dadaloğlu şenliklerinde yeri olmadığını söyleyebilmiştir. Daha sonra Osmanlı düşmanlığı, iddia sahiplerince yalanlansa da, böyle bir hususun gündeme gelebilmesi bile üzücü ve ibret vericidir.

❁ ❁ ❁

Elinizdeki eserin dört yıllık yoğun bir çalışma sonucunda hazırlandığını öncelikle belirtmeliyim. Bugüne kadar yapılan Dadaloğlu çalışmaları, bir kaçı hariç tutulacak olursa, 'masa başı' çalışması şeklindedir.

Çalışmaya ad olarak -biraz da iddialı bir şekilde- *Yeni Bilgiler Işığında Dadaloğlu-Bütün Şiirleri* konmuştur. Kitapta yeni bilgiler ışığında 'Dadaloğlu olgu'sunu oluşturan unsurlar ve bu olguyla irtibatlı bütün şiirler hikâyeleriyle birlikte bir araya getirilmiştir. Dört yıllık yoğun çalışma neticesinde Dadaloğlu hakkında yapılmış hemen hemen bütün yayınları gördüğümüz, yayınlanmamış bilgi-belgelerle 'derleme'lerden de yararlandığımızı, kitabın altıncı bölümünü gözden geçiren okuyucu hemen fark edecektir.

İlk bölümde *Türkmen Aşiretleri ve Konar-Göçer Hayat*, ikincisinde *Dadaloğlu Olgusu*, üçüncü bölümde *Dadaloğlu Kimliğinin Oluşumu* ve dördüncü bölümde de *Tarih-Folklor İlişkisi* fazla ayrıntıya girmeden, ana çizgileriyle ele alınmıştır. Bu bölümler oldukça uzun tutulabilirdi, fakat kitabın hacminin artmaması dikkate alındığı için, böyle bir yol izlendi. Beşinci bölümde ise *Araştırmanın Amaç ve Yöntemi* açıklanmıştır. Burada da teorik düzlemde Âşık Edebiyatı'nın pek çok sorununu tartışmak mümkündü; fakat bu kısım da bilerek kısa tutulmuştur.

Dadaloğlu Şiirleri isimli altıncı bölüm kitabın omurgasını teşkil etmektedir. Burada çeşitlenmeleri dahil 205, çeşitlenmeler hariç tutulacak olursa 163 metin yer alıyor. Eserde, şiir metinlerinin geçmişten günümüze doğru 'bağlam'larındaki 'değişim' ve 'dönüşüm'ü görebilmek ve gösterebilmek bizim için çok önemliydi. Uzun ve yorucu mesaimizi bunun için zevkle harcadık. *Ekler* kısmında da bu şiirleri 'gelenek' dairesinde örneklerle destekleyecek

nitelikte 47 metin bulunmaktadır. Kul Yusuf'a ait üç metnin, 'Dadaloğlu' olgusu içinde değerlendirilmeyip Ekler kısmına alındığını bu arada belirtmek gerekecektir.

Altıncı bölümdeki Dadaloğlu şiirlerinden -çeşitlenmeler dahil 106'sı- bağımsız olarak 92'si- 'Dadaloğlu' ismiyle tapşırılmıştır. Musa ismiyle tapşırılan metin sayısı ise 7'dir. Bugüne kadar Musa adına tek şiirin olduğu bilinmekteydi. Dadalı/Dadal şeklinde tapşırılan bağımsız metin sayısı da 52'dir (Çeşitlenmeler dahil edildiğinde sayı 57'ye ulaşıyor). Mahlâsların kaydedilmediği metin sayısı 16, başka şairlere ait metin sayısı ise 2'dir.

Kitabımızın en önemli tarafı bugüne kadar bilinmeyen 57 bağımsız metnin –çeşitlenmeler dahil edilince bu sayı 62'ye çıkıyor- ilk defa ilim âleminin istifadesine sunuluyor olmasıdır. Birbirinin tekrarı mahiyetinde 'masa başı' Dadaloğlu kitaplarının yayımlandığı günümüzde, 57 yeni Dadaloğlu şiirinin yayımlanması oldukça önemlidir.

Kaynakların Değerlendirilmesi adlı yedinci bölüm de çok emek verdiğimiz kısımdır. Dadaloğlu şiir 'metin'lerinin tespitinde bu kaynaklardan yararlanıldı. Bu bölümde, incelediğimiz yazılı, basılı ve sözlü kaynaklar hakkında değerlendirmelerimiz yer alıyor. Kitabın *Kaynakça* kısmı bilerek geniş tutulmuştur. Burada künyeleri verilen eserlerin tamamı tarafımızdan değerlendirilmiştir. Fakat kitabın hacmi öncelikle göz önünde tutulduğu için, bir takım 'teorik meseleler' bilerek ayrıntılı bir şekilde tartışılmamıştır. *Sözlük*'te, altıncı bölümde yer alan metinlerde geçen ve anlamı bilinmeyen kelimeler açıklandı. *Ekler* kısmındaki belgelerde ise, bugüne kadar ilim âleminin haberdar olmadığı yeni bilgiler ve metinler yer alıyor.

❁ ❁ ❁

Rahmetli Prof. Dr. Mehmet Kaplan 1940 yılında yazdığı "Halk Edebiyatı Hakkında" isimli makalesinde (Çığır, s. 123, s. 40), bu bilim dalına ait incelemelerin "az istisna ile disiplinsiz bir malzemeciliği döküldüğünden" şikâyet etmekteydi. Prof. Kaplan'ın kaydettiği "endişeleri" derinden hisseden birisi olarak, bu eseri kaleme aldım. 'Profesörlük takdim tezi' olarak hazırladığımız bu kitap 2002 yılı sonunda, fotokopi tekniğiyle çok az sayıda –yirmi adet– basılmıştı. Dadaloğlu Türk kamuoyuna mal olduğu için, gerekli düzeltme ve eklemeler yapılarak yayınlanmak ihtiyacı duyulmuştur. Eseri daha sonra, titiz bir şekilde defalarca gözden geçinmemize rağmen, kitapta birtakım eksik ve yanlışların var olduğu yine de görülecektir. Okuyucularımıza her türlü 'yapıcı' eleştiriye açık olduğumuzu özellikle belirtmek isteriz.

Ahmet Şükrü Esen defterleri üzerinde çalışmama izin veren *Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı* mensuplarına ve Fahri Bilge defterlerinden yararlanmamı sağlayan *Millî Kütüphane* yetkililerine açık teşekkürü, ödenmesi gerekli zevkli bir borç olarak kabul edi-

yorum. Benim için zevkli bir çalışma ortamı hazırlayan eşime ve çocuklarıma da fedakârlıkları için şükranlarımı sunarım. Ayrıca kitabın basılması konusundaki gayretleri için Sayın A. Haydar Avcı'ya, gösterdiği anlayış ve fedakârlık sebebiyle E Yayınları sahibi Sayın Mehmet Atay'a teşekkür etmeyi yerine getirilmesi gereken zevkli bir borç olarak kabul ettiğimi belirtmek isterim.

Prof. Dr. İsmail GÖRKEM
Kayseri-Talas, 23 Nisan 2003

KISALTMALAR*

AAK1:	Kevük 1947
AAK2:	Kevük 1989
A. Arifî:	Bilge, Fahri
AC:	Cehan 1954
ACE:	Elçi 1997
AK:	Kılıç 1976
AMK:	Kozanoğlu 1983
AÖ:	Özkul 1995
ARY1:	Yalgın 1923
ARY2:	Yalgın 1935
ARY3:	Yalgın 1938
ARY4:	Yalgın 1941
ARY5:	Yalgın 1942
ARY6:	Yalgın 1966
ARY7:	Yalgın 1977a
ARY8:	Yalgın 1977b
ARY9:	Yalgın 1932a
ARY10:	Yalgın 1932b
ARY11:	Yalgın 1932c
ARY12:	Yalgın 1932d
ARY13:	Yalgın 1932e
ARY14:	Yalgın 1932f
AS:	Satoğlu 1962
AŞ:	Şahin 1962
AŞE:	Esen, Ahmet Şükrü
AŞE1:	Esen 1928
AŞE2:	AŞE 2
AŞE3:	AŞE 3
AŞE4:	Esen 1936
AŞE5:	Esen 1982
AŞE6:	AŞE 6
AŞE7:	Esen 1986
AŞE8:	Esen 1991
AŞE18:	AŞE 18
AŞE21:	AŞE 21
AŞE22:	AŞE 22
AŞE23:	AŞE 23
AŞE24:	AŞE 24
AŞE26:	AŞE 26
AŞE27:	AŞE 27
AZÖ1:	Özdemir 1985
AZÖ2:	Özdemir 1998
BA:	Atalay 1973
BAr:	Arı 1998
BB:	Bartok 1991
BÖ:	Önder 1941
BP:	Pehlivan 1984
BSB:	Bayazıt 1974
CG:	Güçyetmez 1959
CK:	Kula 1969
CO:	Obruk 1983
CÖ1:	Öztelli 1971
CÖ2:	Öztelli 1984
EA:	Artun 1996a
EB:	Bozdoğan 1978
ECG:	Güney 1969
EK1:	Kâmil 1977b
EK2:	Kâmil 1977c
EK3:	Kâmil 1980
EK4:	Kalkan 1982b
EK5:	Kalkan 1988
EKe:	Eyuboğlu-Kemal 1987
EP:	Pala 1999
ES:	Sadık 1931
FB:	Bilge, Fahri; A. Arifî
FB1:	FB 426

* Bkz. "VII. Kaynakların Değerlendirilmesi" (s. 438-460) ve "Kaynakça" (s. 488-510).

FB2:	FB 430
FB3:	FB 513
FB4:	FB 564
FB5:	FB 582
FB6:	FB 588a
FB7:	FB 588b
FG:	Gönen 1921
FGM:	Mirzaoğlu 1994
FGö:	Görgen 1982
HD1:	Dulkadır 1995a
HD2:	Dulkadır 1995b
HD3:	Dulkadır 1995c
HD4:	Dulkadır 1996a
HD5:	Dulkadır 1996b
HD6:	Dulkadır 1996c
HD7:	Dulkadır 1996d
HD8:	Dulkadır 1997
HGM:	Hagem 1968
HNO1:	Okay 1959
HNO2:	Okay 1970
HNO3:	Okay 1971
HZK:	Koşay 1928
İB:	Başgöz 1968
İE:	Etöz 1989
İG:	Gökbakar 1950
İGö:	Görkem 1974
İK:	Kolukısa 1975
MC:	Cunbur 1968
ME:	Ertaş 1998
MFK1:	Köprülü 1930
MFK2:	Köprülü 1964
MG:	Ersoy 2001
MGA:	Akyiğit 1972
MHB1:	Bayrı 1933
MI:	Işık 1963
MK:	Karaburç 1995
MM1:	AMMM 1928a
MM2:	AMMM 1928b
MO:	Onar 1999
MÖ:	Özgül 1996
MP:	Paşabeyoğlu 1968
MSK1:	Koz 1977
MSK2:	Koz 1990
MT:	*Menemencioğlu Ahmed Bey 1997*
MU:	Uyguner 1990
MZK1:	Korgunal 1954
MZK2:	Korgunal 1965
ND1:	Dadaloğlu 1957a
ND2:	Dadaloğlu 1957b
ND3:	Dadaloğlu 1958a
ND4:	Dadaloğlu 1958b
ND5:	Dadaloğlu 1958c
NK:	Kum 1950
NS:	Silsüpüroğlu 1958
OA1:	Aydemir 1964a
OA2:	Aydemir 1964b
OA3:	Aydemir 1965a
OA4:	Aydemir 1965b
OA5:	Aydemir 1965c
OA6:	Aydemir 1966
OAd:	Adalı 1973
ÖÖ1:	Özbaş 1939
ÖÖ2:	Özbaş 1958
ÖY:	Yağcı 1996
PNB1:	Boratav 1942
PNB2:	Boratav-Fıratlı 1943
PNB3:	Boratav 1947
PNB4:	Boratav 1944
RAS:	Sevengil 1965
RS:	Su 1988
SA:	Arısoy 1985
SK:	Karacabey 1949
SKı:	Kılıçoğlu 1939

SNE:	Ergun 1938a	**TT:**	Toros 1940
SÖ:	Önder 2000	**UR:**	Reinhard 1965
SS:	Sakaoğlu 1986a	**VCA:**	Aşkun 1955
ŞE:	Elçin 1975a/1988	**YK:**	Kemal 1997
ŞM:	Mursaloğlu 1984	**YZD:**	Demircioğlu 1938
TKM1:	Makal 1974	**YZÖ:**	Özkan 1978
TKM2:	Makal 1986	**ZFF:**	Fındıkoğlu 1927
TO:	Okatar 1995	**Zİ:**	Ziya 1934

I. TÜRKMEN AŞİRETLERİ VE KONAR-GÖÇER HAYAT

'Türkmen' adı ilk olarak, 11. yüzyılda İslâmiyet'i kabul eden Oğuzları diğer Müslüman olmayan göçer unsurlardan ayırmak maksadıyla kullanılmıştır (Aksoy 2000). Osmanlı İmparatorluğu coğrafyasında, Kızılırmak sınır olmak üzere, bunun doğu ve güneyinde bulunan konar-göçer topluluklara 'Türkmen' veya 'aşiret', Kızılırmak'ın batısında kalanlara da 'yörük' denmektedir. Osmanlı döneminde üç Türkmen bölgesi olmuştur: Birincisi Diyarbakır ve Mardin yöresinde 'Boz-ulus Türkmenleri', ikincisi Sivas'ın güneyinden Malatya, Kayseri ve Maraş'a kadar yayılan 'Yeni İl Türkmenleri'; üçüncüsü Halep, Trablusşam, Antakya ve Gaziantep'i içine alan 'Halep Türkmenleri'dir.

Konar-göçerlik; "toprağa ve sabit bir konuta bağlı olmadan sürekli çadır hayatı yaşayan, üyeleri arasında bir akrabalık bağları olan, tek geçim kaynağını hayvancılığın oluşturduğu 'göçebe' veya 'konar-göçer' olarak nitelenen toplulukların yaşama biçimi" şeklinde tanımlanabilir (Kutlu 1992: 21). Sosyal bakımdan 'il/el' veya 'ulus' adı altında gruplandırılan konar-göçerler; 'boy', 'cemaat', 'oymak' ve 'oba' şeklinde bölümlere ayrılmıştır. Her boyun başında bir boy beyi bulunur, aşiret boy beylerine 'mîr-i aşiret' denirdi.[1] Boy beyleri aşiret içinden birisini 'kethüda' seçerler; bu kişiler 'cemaat' adı verilen oymakların başında 'oymak başı' vazifesi yaparlardı.

Konar-göçerler arasında aşiret bağları kuvvetli olup bunlar, toplu olarak hareket edebilir ve merkezî devletin etki alanının dışında kalabilirdi. Türkmen bey ve oymakları, kendi iç işlerinde serbest, merkezle ilişkileri az 'il' ve 'ulus' denilen siyasal birlikler altında, eski 'boy' geleneklerine göre 'boy beyleri' tarafından yönetilirlerdi. (Arıcanlı 1979: 27-28).

Türkmen aşiretleri, XVII. yüzyıldan başlayarak birkaç kez iskân edilmişlerdir. İlk iskân 1691-1696 yılları arasıda yapılmıştır. Bu iskân; Hama, Humus sancaklarıyla Halep ve Rakka bölgelerine güneyden gelen Arap aşiretlerinin baskınlarına karşı bir nevi uç yerleşmesi tarzındadır. İkinci iskân, aşiretlerin kendi yaylak ve kışlaklarında yerleştirilme teşebbüsü şeklindedir. Bu işlem de 17. yüzyılda daha çok Anadolu'da uygulanmıştır. (bk. Orhonlu 1987). Üçüncüsü ise, 18. yüzyılda Türkmen aşiretlerini cezalandırmak maksadıyla yapılan zorunlu iskândır. Aneze Araplarının saldırılarını önlemek için Anadolu'da yaşayan Türkmen cemaatlerinden bazıları Rakka'ya yerleştirilmeye başlanmıştır. Bu iskânın gayesi, öncelikle Arap saldırılarını durdurmak, ayrıca içeride huzur ve güveni bozan aşiret mensupla-

---

[1] Türkçe'de 'aşiret' kelimesi zamanda anlam değişikliğine uğrayarak 'büyük aile' anlamı yerine, konar-göçer hayat yaşayan 'oymak' ve 'boy' karşılığında kullanılmaya başlamıştır (Yınanç 1997: 710).

rını bulundukları mekânlardan uzaklaştırmaktır. Türkmenler, Arap aşiretlerinin baskısı, sıcak vb. sebepler dolayısıyla Rakka ve Colab bölgesini âdeta 'açık bir hapishane' olarak algılamışlar ve saz şairleri söyledikleri türkülerinde bu hususu acı acı dile getirmişlerdir (Halacoğlu 1988).

Dördüncüsü iskân, 1866 tarihinde Derviş Paşa başkanlığında, Ahmed Cevdet Paşanın da dahil olduğu bir heyet tarafından yapılmıştır. Fırka-i İslâhiye olarak isimlendirilen bu eylemin amacı, Kozan Dağı ve Çukurova'da isyan ve karışıklık yatağı olan, devletin hiçbir zaman nüfuzunun ulaşamadığı Türkmen aşiretlerini tenkil ve sonrasında ise iskân etmektir[2] (bk. Maruzat, Tezakir, Halaçoğlu 1973, Gould 1976, Dumont 1980).

1865-66 yıllarına gelinceye kadar Çukurova bölgesinde konar-göçer hayat yaşayan belli başlı Türkmen aşiretleri şunlardır[3]:

Avşar: Ceyhan nehri ile Kozan arasında kışlarlar; yazın ise Kayseri-Uzunyayla'ya çıkarlardı. İskân sonrasında Kayseri'nin Pınarbaşı, Sarız ve Tomarza ilçelerine yerleştirilmişlerdir (bk. Sümer 1992).

Bozdoğan: İskân öncesinde Kahramanmaraş-Andırın ilçesi sınırları içinde kalan yaylalarda yaylamaktaydılar. Osmaniye ilinin Hemite kalesi civarındaki köylerine iskân edildiler. (Tezakir: 204-205; Maruzat: 181; Sümer 1992).

---

[2] Fırka-i İslâhiye içerisinde önemli görev ifa eden Ahmed Cevdet Paşa, Çukurova'nın o zamanki durumunu şu cümlelerle anlatmaktadır: "Ne fayda ki buralar cevelengâh-ı aşâir olmak hesabiyle hiçbir yerinde ziraat ve insan emeğine delâlet edeeek emâre ve alâmet yok idi. Her tarafından kalkıp uçan durraç kuşları ve ceylân sürüleri bu kuş cennetine letâfet verirdi." (Tezakir: 170). Fındıkoğlu'nun iskânın haklılığını anlatan cümleleri ise şöyledir: "Cevdet Paşa'nın anlattığı bu hal denebilir ki tâ Selçuk inkırazından beri devam eden feodal bir hayatın tecellisidir. Osmanlı imparatorluğu, zahirî satvet ve haşmata rağmen dahilî sükûn ve istikrarı, bilhassa idarî ve manevî birliği tamamen temin edememiş idi." (Fındıkoğlu 1927; HBD 1928: 104).

Çukurova'da yüzyıllar boyunca oluşan Türkmen kültürünün nasıl oluştuğu, şöyle anlatılmaktadır:Çukurova denilince akla "kültür benzeşimi açısından [Osmaniye, Adana ve Mersin'e ek olarak] öncelikle Kahramanmaraş ilinin batı ve güney sınırları, Sivas Kayseri illerinin güney kıyıları ile Niğde ilinin doğu-güney sınırları bu kapsamın içine girerler. Çukurova folkloruna ne zaman el atılmışsa, araştırma alanının bu kadar geniş tutulmasına gereksinim duyulmuştur. Biz folklorcuları böylesi çok geniş bir alan zorlayan nedenlerin en başında, bu yöreye öz damgasını vuran Türkmen aşiretlerinin yerleşim alanlarının genişliği ve bir o kadar da yaylak alanlar aramakta sınır tanımamış olmalarıdır. Örneğin; bahar gelince Torosların eteklerine doğru göçe başlayan Türkmenler, havanın ısınma durumuna göre kademe kademe yaylaların doruğuna ulaşırlar. Bir bölük aşiret İçel'in Bulgar dağına, bir bölüğü Adana'nın kuzeyindeki Aladağ'a Kayseri'nin Erciyas'ına, Kahramanmaraş'ın Binboğa dağına ve hattâ Sivas'ın güneyindeki Uzunyayla'ya kadar uzanırlar. Bir düşünelim; 17. yüzyıldan beri süre gelen bu göç serüvenleri nasıl bir Çukurova kültürü oluşturmuştur..." (Seyhan 1993: 505).

Cerit: Mecburî iskândan önce kışları Ceyhan nehrinin doğu yakası kıyılarında oturmakta, yazları ise Kahramanmaraş üzerinden Kayseri-Uzunyayla'ya gidip orada yaylamaktaydılar. Kışlak yerlerine iskân edilmişlerdir (Tezakir: 126; Yalgın 1977b:331; Sümer 1992).

Sırkıntılı: İskândan önce Kozan-Adana arasındaki Sarıçam mevkii ile buradan Ceyhan nehrine kadar olan arazide kışlamaktaydılar. Bunlar da kışlak yerlerine iskân edilmişlerdir. (bk. Tezakir: 115-117, 267; Sümer 1963: 85).

Tecirli: Kış aylarında Ceyhan nehrinin doğu yakasında ve Düziçi ovasında otururlar; yazları ise Gâvur Dağlarını aşarak Kahramanmaraş'a, oradan da Kayseri-Uzunyayla'ya çıkarlardı. Aşiretin tamamına yakın bir kısmı kışlak yerlerine yerleştirildiler. (Tezakir: 113, 126, 158; Sümer 1992; Yurtsever 1983: 83-104).

Ulaşlı: Bu aşiret mensupları Gâvur Dağlarında oturmaktaydı. Alibekiroğulları ile birlikte dört oymağı daha vardır. Bu aşiret mensupları Fırka-i İslâhiye tarafından Osmaniye ilinin doğusundaki kıyı köylerine yerleştirilmişlerdir. (Tezakir: 127; Maruzat: 126; Sümer 1992).

Varsak/Farsak: Kozan Dağları mıntıkasıyla Osmaniye-Düziçi ilçesi sınırları içerisindeki Düldül Dağı mıntıkasında yaşamaktadırlar (Sümer 1992; Tezakir: 124; Maruzat: 124).

Bunlara ilâveten Anavarza kalesi eteklerine yerleştirilen *Kırıntılı, Lek, Hacılar*; Sunbas suyu civarındaki *Gökvelioğulları* ve *Yağıbasanlar*; aşağı Andırın ovasında *Yaycıoğulları*, Kozan ilçesinin kuzey taraflarında yaşayan *Kozanoğulları* gibi aşiret ve *fonksiyoner aileleri* de sayabiliriz (Yurtsever 1983: 83-104; Sümer 1992).

Osmanlı Devletinin aşiretlerle ilgili politikası bir kaynakta şöyle değerlendirilmektedir:

> "Osmanlı devleti her ne kadar doğudaki aşiretleri parçalama ve dağıtma yoluna gidememişse de, parçalanmış konar-göçerleri yerleşik ahali ile uyumlu olabilecek ve kendisine bağlı küçük gruplar halinde muhafaza edebilmiştir. Ayrıca hangi konar-göçerlerin devlete yarar hizmet erbabı olarak kullanılabileceğinden şüphesi olmamıştır. Yani hiçbir zaman doğudaki aşiretleri hizmet erbabı yapmak gibi sonu başarısızlıkla bitecek işlere girişmemiş olması, Osmanlı devletinin konar-göçer toplulukların iç yapı ve dinamiğini ne kadar iyi bildiğini gösterdiği gibi, bunları yerleşik zümrelerle sürtüşme ve çelişkilere götürmeyecek şekilde istihdam edip kullanabilmesi Osmanlı Devletinin başarısıdır." (Arıcanlı 1979: 34).

Bu çalışmada yer alan şiirlerin bazılarında Çukurova'da kışlayan ve yazın Kayseri-Uzunyayla taraflarında yaylaya çıkan Türkmen aşiretlerinin yaylak-kışlak arası hareketliliklerini anlatan metinler de bulunmaktadır. Aşiret mensuplarının göçleri oldukça renkli sahnelerle doludur (bk. EK 3).

II. DADALOĞLU OLGUSU

'Dadaloğlu' kavramını [mahlâs], öncelikle sadece bir şahsa ait olarak düşünmediğimizi belirtmek istiyoruz. Araştırmalarımıza göre Dadaloğlu olgusunun zaman içerisinde yerleşip kabulüne sebep olan kişilerden belki de sonuncusu 'Dadal Veli'dir. Veli, kendisi gibi birer saz şairi olan babası 'Dadalı Musa' ile dedesi 'Kul Yusuf'un 'Çukurovalı Karacaoğlan mektebi' dairesinde geliştirdiği 'Dadalı' ismine bağlı şiir söyleme geleneğini 'Dadaloğlu' ismiyle sembolleştirmiştir. Mahlâs olarak kullanılan ilk kelime 'Dadalı' kelimesidir. Zamanla bu kelimenin sözlü gelenekte Musa ve Veli isimleriyle birlikte kullanıldığı görülüyor.

A. Dadalı Türkmen Aşireti

Tarihî belgeler bize 'Dadalı' isimli bir Türkmen aşiretinin varlığını haber vermektedir. 'Dadaklu/Dadalu' cemaatinin Tarsus yöresinde yaşadığına ait ilk belge 1526, ikincisi ise 1543 tarihlidir:

> "Dadaklu: [Kusun cemaatinden]: Kusun taifesine bağlı bu cemaat 1526'ya kadar 2 ayrı teşekkül halinde iken, zikredilen tarihte birleşmiştir. Daha sonraki yıllarda bu durum devam etmiştir (...). Cemaat sürekli olarak Hurma mezraasında oturmuş ve burada ziraat yapmıştır" (Bilgili 2001:198-199).

> "Dadalu: [Ulaş cemaatinden]: Kutlu Han taifesine bağlı bu cemaat 1543'te ortaya çıkmıştır (...). Cemaat İbrişim mezraasında yaşamaktaydı" (Bilgili 2001:240).

28 Mart 1691 tarihli bir başka belgede Rakka bölgesi ve Colab nehri çevresine iskân edilen aşiretler arasında 'Tatalu' aşiretinin de adı geçmektedir (Orhonlu 1987: 58). Bu hususu aydınlatmak maksadıyla bir belge metnini aşağıda vereceğiz:

> "Türkmenlerden sekiz cemaatin Rakka havalisinde iskânlarına dair Rakka beylerbeğisi ve Ruha kadısına hüküm ki:
>
> Türkman taifesinden Tatalı[Dadalı] ve Kuş ve Acurlı ve Tuğı Şeyhlü ve Günce ve Kazlı ve Çepni ve Hacalı ve Elci ve Kılıclı nam sekiz adet cemaatler ahalilerinin Rakka ve Dolab[Culâb] nehir havalilerinde iskânları münasip olmağla... (...) Evaili m. 1103 [M.1691]" (Altınay 1930: 96-97).

Osmanlı'nın yaptığı bu zorunlu iskân sonrasında 'Dadalı' Türkmen oymağının Çukuro-

va'dan Rakka'ya kadar olan geniş bir bölgeye dağıldığı tahmin edilmektedir.[1] Çünkü bir başka kaynakta 'Dadalu/Tatalı/Tatalu' cemaati mensuplarının Adana, Halep, Rakka eyaleti ile Ruha [Urfa] sancağı Türkmen taifesinden olarak gösterilmektedir (bk. Türkay 2001: 263).

Günümüz Türkiyesinde 'Dadalı' adını taşıyan bir hayli yerleşim birimi bulunmaktadır.[2] Bu isimlerin Anadolu coğrafyasında yayıldığı alan daha çok Güney Türkmenlerinin yakın geçmişte yaşadıkları yerlerdir.

Yukarıda kaydedilen bilgiler, 'Dadalı' adının kesinlikte bir 'cemaat/aşiret' adı olduğunu göstermektedir. Bu ismin niçin mahlâs olarak tercih edildiği sorusunun cevabı, gezgin bir saz şairinin hangi cemaate mensup olduğunu vurgulamak maksadıyladır, şeklinde olsa gerektir.

B. Kul Yusuf

Kayseri-Pınarbaşı Söbeçimen köyünden olan Halil Kâhyanın 1940 yılında Fahri Bilge'ye verdiği bilgiye göre 'Dadaloğlu' mahlâslı saz şairlerinin en eskisi Kul Yusuf'tur. Kaynak şahıs Yusuf'u Dadal Veli'nin babası olarak göstermektedir ki, bu bilgi doğru değildir (bk. EK 5). Kul Yusuf'tan birkaç beyit -Türkmenler 'dörtlük' yerine beyit kelimesini kullanırlar- kaldığını belirtmesine rağmen, bildiği bu şiirlerden sadece birisini Bilge'ye kaydettirmiştir (bk. 143.2 numaralı şiir). Pek çok kaynakta belirtildiği gibi, bu kaynak kişi de Dadal Veli'nin Derviş Paşa zamanında (1865), çok ihtiyar olduğunu belirtmektedir.

Kitabımızda Kul Yusuf'a ait olduğunu kuvvetle tahmin ettiğimiz 3 şiir yer almaktadır (bk. EK 6). Bunlardan ilki 'Cerit Türkmenlerinin Destanı' adını taşımakta olup Cerit Türkmenlerinin Rakka'daki mecburî iskân sonrasında tekrar Anadolu'ya geri dönüşlerini anlatmaktadır. Ceritlerin dönüş sırasında konakladıkları yerlerin isimleri, geri dönüşün Halep-Antakya yolunu takip ederek olmadığını ve Çukurova'da son bulmadığını gösteriyor. Bu da

---

[1] Halep Türkmenlerinden Beğ-dililere ait 25. sıradaki 177 vergi evli bir oba (Sümer 1992: 225). Halep Türkmenleri arasında olan Beğ-dililerin Rakka'ya iskânları emredilenlerden birisi de Tatalu obasıdır. Bunlar diğer aşiret mensupları gibi yerleştirildikleri yerlerde yol kesicilik yapmış, bir çoğu da çok sevdikleri Urum'a kaçmıştır (Sümer 1992: 228).

[2] Kayseri merkeze bağlı Erkilet bucağına bağlı 43 hanelik nüfusa sahip Dadağı köyü vardır (Ahmed Nazif 1987:195, 222) Aynı araştırıcıya ait bir başka eserde "Dadağı karyesi[köyü]" şeklinde geçmektedir (Ahmed Nazif 1991:63). Diğer yerleşim merkezi adları ise şöyledir: Nevşehir ili Gülşehir ilçesi merkez bucağına bağlı Dadağı, Kahramanmaraş ili merkeze bağlı Dadak, Mersin ili Tarsus ilçesi merkeze bağlı Dadalı, Manisa ili Sarıgöl ilçesi merkez bucağına bağlı Dadağlı, Afyon ili Şuhut ilçesi merkeze bağlı Dadak, Bolu ili Akçakoca ilçesi merkeze bağlı Dadalı ve Siirt ili Eruh ilçesi Bagöze bucağına bağlı eski adı 'Nit' olan Dadaklı köyü (Köylerimiz 1982: 164).

bize hem şiirin eskiliğini hem de 'Dadal Musa'dan önce yaşamış bir şaire ait olduğunu ifade etmektedir. İkinci ve üçüncü şiirler 8 heceli olup 'semaî' türüne örnektirler. İkinci metinde 'Kul Yusuf', üçüncüsünde ise 'Fakir Yusuf' mahlâsları yer alıyor. Metinlerin ilki belirtilmeyen bir bey oğluna, ikincisi de bir geline hitaben söylenmiştir.

Yukarıda verdiğimiz bilgiler, Kul Yusuf'un ne Dadalı aşiretinden olduğunu, ne da 'Dadalı' mahlâslı saz şairleriyle münasebetini ortaya koymaya yetecektir. Hiç olmazsa Dadaloğlu olgusunun teşekkülündeki yerini belirtmek bakımından önemli görülmüştür.

C. Âşık Dadalıoğlu Musa

Bugüne kadar Dadalı Musa isimli saz şairinin söylediği bilinen tek şiir, Adana valisi Çelik Mehmet Paşanın H. 1190/M.1776 tarihinde idam ettirdiği Boz Osman isimli Çukurova'nın Adana-Karaisalı bölgesinde oturan Menemenci Türkmen aşireti beyinin ölümü sebebiyle söylediği ağıttı (bk. Menemenci: 8-9). Ağıdın metnine ek olarak saz şairi hakkında "Türkmen şuarâsından Dadalıoğlu Âşık Musa adlı kimesne" bilgisi de yer almaktadır. Ağıdın söylenme sebebine dair verilen bilgiden, saz şairi Dadalıoğlu Musa'nın 1776 tarihinde sağ olduğunun kuvvetle muhtemel olduğunu çıkarabiliriz.

Cerit Türkmenlerinden Hacı Mustafa Beyin verdiği bilgiye göre (bk. EK 4), Âşık Dadalıoğlu Musa, Adana-Ceyhan'ın Altıgözbekirli köyünden olup, babası Cerit Türkmenlerinden anası ise Avşar aşiretinden Hacı Mustafa oğullarından birinin kızıdır. 18. yüzyılda doğmuş, genç yaşta türkü söylemeye başlamıştır: "...zekâsı ve kabiliyeti muhitinde duyulunca zamanın derebeylerinden himaye görmüş, onların yanında bulunmuş; belli başlı hadiseler için birçok destanlar, türküler düzmüştür". İki kez evlenen Musa, ilk evliliğini bir Cerit kızıyla, ikincisini ise 'Hacı Mustafa Avşarı'ndan bir kızla yapmıştır. Kış aylarında Çukurova'da yaz aylarında ise Kayseri-Uzunyayla ve Hınzırlı Dağları eteklerinde yaşamış ve tahminen 1808 senesinde ölmüştür.

Kaynak kişi, Musa'nın türkü ve destanlarında 'Musa' adını kullanmadığını ve 'Dadalı' mahlâsını tapşırdığını söylemektedir. Bu bilgi doğru değildir. Çünkü kitabımızda, yukarıda sözü edilen ağıttan başka *Musa* adının tapşırıldığı 6 şiir daha bulunmaktadır (bk. 39, 58, 70, 93, 128 ve 145 numaralı şiirler. *Dadalı* mahlâsının tapşırıldığı şiirler: 2.1, 2.3, 3.2, 9, 10, 11, 14, 21, 24, 31.3, 33, 34.2, 46.1, 48.3, 49, 51, 53, 56.2, 59, 60, 67, 69, 74.2, 78, 81, 82.3, 85, 88, 94, 97, 102, 103.2, 104, 109, 110, 112, 114, 118, 119, 129, 131.1 ve 2, 133.1, 134.1 ve 3, 140, 144.3, 148, 150, 152.2, 153, 156, 159 ve 162.1. *Dadal* mahlâsının tapşırıldığı metinler: 132.2, 141.1).

Dadalı Musa hakkında Boratav'a bilgi veren Tarsus'un Dadalı köyünden Ali Hoca da 'Dadalı Musa'nın adından söz etmektedir. Musa'nın oğlu olarak 'Halil' veya 'İsmail'i, torunu olarak da 'Veli'yi göstermektedir. (bk. EK 2).

D. Âşık Dadalı Veli [Dadaloğlu]

Veli, gerek Kul Yusuf'un dede, Musa'nın baba olduğu ve gerekse Musa'nın dede Halil/İsmail'in baba olduğu her iki durumda da bu ailenin üçüncü kuşak saz şairi oluyor.

Veli hakkındaki oldukça güvenilir yazılı belge, Taha Toros'un neşrettiği mahkeme kayıtlarıdır. Fakat nedendir bilinmez, Dadaloğlu hakkında 1943 yılından bugüne kadar kitap yazan araştırmacı ve bilim adamlarından hiç birisi, söz konusu makaleyi bulup okumak gereğini duymamışlardır (Söz konusu yazının tamamı için bk. EK 1). Toros bu yazısında daha evvel 1940 yılında yayımladığı eserinde "bu namlı halk şairine yer veren yazma bir tarihten" ve Tarsus'un 10 kilometre kuzeyinde 'Dadalı' adlı köyden bahsettiğini zikrettikten sonra, Tarsus Mahkeme-i Şer'iyye 'sicillât'ından H.1262/M.1845-46 yıllarına ait bir belgeyi kaydediyor. Belgede, Dadaloğlu Âşık Veli'nin kızı Fatma'nın [EK 2'deki belgede 'Fatma Server'] babasının miras malından alacakları hakkındaki başvurusunun ret sebepleri açıklanmaktadır:

> "Dadaloğlu Âşık Veli'nin kerîmesi Fatma vekil-i müekkili Lüleci Memiş mezbûrenin emmizâdesi olup Dadaloğlu İbrahim'in yetimlerinin vâsileri Nakib Mehmed Efendi Hazretleri tarafından vekili huzurunda dâvası müekkilem Fatma'nın pederi, Veli'nin malı İbrahim'in yedinde olan kâffe-i mâl ile müşa' ve müşterek olmaklığla pederi malını talep ederim. Vekil Abdurrahman Fakih-zâde Mehmed Efendi cevabında: Altmış senesi Muharrem'in beşinci günü bu hâtun 'âkile ve bâliğayım' deyip müteveffânın zevcesinden sulh tarîkıyla iki yüz kuruş kıymetli bir inek vesâire alıp baba malına müteallik veresenin zimmetlerini ibrâ-yı âmm eylemiştir deyu iddia ve ilması üzere; Evliyâ'nın yeğeni Molla Mehmed nâmân kimselerle ikame-i beyyine eylediği kayıt... (Saferü'l-hayr 62.)".

Bu belgeden çıkan sonuç şöyle formüle edilebilir: a) Fatma'nın babasının adı Veli'dir; b) Veli, Tarsus'un Dadalı köyündendir ve c) H.1262'de mahkemeye başvurulduğuna göre, büyük bir ihtimalle H.1260 tarihinden evvel ölmüştür (EK 2'deki H. 1286 yılından "yirmi otuz sene evvel ölmüş olmalıdır" ifadesiyle krş.).

Mahkeme kaydındaki bilgiler, Boratav'ın Tarsus'un Dadalı köyünden olan Ali Hoca ile 16.12.1942 tarihinde yaptığı görüşme tutanağıyla da kısmen doğrulanmaktadır (bk. EK 2).

Bu belgedeki bilgilere göre Veli, Dadalı aşiretine mensuptur. Bu aşiret kışları Tarsus-Dadalı köyünde, ilkbahar mevsiminde Seyhan nehri kıyısında Kocabucak'ta, yazın Tarsus-Namrun yaylasının Sığır Meydanı'nda, güzün de Ulaş ve Tarsus çayı kıyılarında yaşamaktadır. Karakayalı aşiretinden ayrılma bir koldan olan Dadaloğlu Âşık Veli, yılda ancak bir iki ay aşireti içerisinde bulunurmuş. Diğer zamanlarını ise özellikle Kozanoğlu, Menemencioğlu, Alibekiroğlu ve Ceyhan nehri kıyısındaki Cerit ve Avşar aşiretleri arasında geçirirmiş. Verilen bu bilgi, diğer sözlü kaynaklar tarafından da doğrulanmaktadır (bk. EK 4). Kozanoğlu Yusuf Bey (AMK:75) ve Kozanoğlu Ahmet Paşanın şairidir (FB4:123). Gâvur

Dağlarında yaşayan Alibekiroğlu'nun üstüne asker geldiğini anlatan bir türkü söylemiştir (AC:68-69). Reyhanlı Türkmen aşireti reisi Mursaloğlu Haydar Beyin (İG, SKı) ve Cerit Türkmenlerinden Hasan Beyin âşığıdır (ARY5). Bu bilgiler Veli'yi sadece bir aşiretin saz şairi kabul etmenin zorluğunu göstermektedir.

İlk olarak Dadalı aşiretinden bir kızla evlenen Dadaloğlu Veli, bir iki kez de Ceyhan nehri kenarında kışlayan Cerit ve Avşar Türkmenlerine damat olmuştur. Karısının birinin Sivas civarında iskân edilen bir Türkmen aşiretinden olduğu bilgisi, bu aşiretin Avşar olduğunu düşündürmektedir. Dadalı aşiretinden ilk olarak evlendiği eşinden Fatma Server adlı bir kızı olur. [EK 1'deki mahkeme kaydında adı 'Fatma'dır]. Belgede kızının iki evlilik yaptığını belirtilerek, bunların ölüm tarihleri verilmektedir. Fatma Server'in Dadalı aşiretinden Keskin Mehmed ile yaptığı ikinci evliliğinden Şerife adlı bir kızının olduğu kaydediliyor. Veli'nin kızı Fatma Server H.1324/M.1908-1909 yılında vefat etmiştir. Kızı Şerife'nin de Adana-Karataş-Tuzla'da oturan Çölkesenoğlu Hacı Ahmet ile evlendiği söylenerek ve bunların iki kızının isimleri verilmektedir[3].

---

[3] 30.11.2001 tarihinde Adana-Karataş ilçesine bağlı Tuzla nahiyesinden Çölkesen Oğlu Hacı Ahmed'in ikinci eşinden *-Şerife'den torunu değil-* torunu olan 64 yaşındaki İclâl Çölkesen ile telefon görüşmesi yapmıştım. Onun verdiği bilgilere göre Dadalı Oğlu Veli'nin kızı Fatma'dan olma Şerife 1930'lu yılların ilk yarısında vefat etmiştir. Kaynak şahsın belirttiği, Adana'da gelin olan Elif 15-20 sene önce 60-70, Mersin'deki kızı Hasibe de 20 sene kadar önce 60-70 yaşlarında iken vefat etmişlerdir. Bu iki kızın dışında Çölkesen Oğlu Hacı Ahmed ile Şerife'nin iki kızı daha olmuştur: Bunlardan Zekiye 36-37 sene önce 60, diğer kızı Rabia ise genç yaşında doğum esnasında ölmüştür.

Bu bilgilerden hareketle hemen Karataş ve Tarsus Nüfus Müdürlüklerine birer dilekçeyle başvurdum. Fakat her iki yerden de gelen cevaplar nüfus kayıtlarında bu hususlarda herhangi bir bilgi bulunamadığı doğrultusundaydı.

Daha sonra 2002 yılının Nisan ayında Adana'nın Karataş ilçesi Nüfus Müdürlüğüne bizzat giderek araştırma yaptım. Maksadım 'Çölkesen Oğlu Ahmed'in nüfus kaydında yer alacak olan karısı 'Şerife'ye ait Tarsus Dadalı köyündeki bilgilere ulaşmaktı. Fakat maalesef Hacı Ahmed ile Şerife resmî nikahlı değildi; bu yüzden Şerife hakkındaki bilgilere ulaşmak mümkün olmadı.

Karataş Oğlakkaya/Hayriye köyü nüfusundan alınan bilgiler şöyledir:

Çölkesen Oğlu Hacı Ahmed (Doğumu:H.1295/1879-80. Ölümü:1937)+ Şerife [Resmî nikâhı yok]

Halil İbrahim (Doğumu:H.1310/1894-95-Ölümü:?)

Hüseyin (Doğumu: H.1316/1900-1901-Ölümü:?)

Elife (Doğumu:H.1304/1888-89-Ölümü:?)

Rabia (Doğumu: H.1310/1894-95-Ölümü:?)

Zekiye (Doğumu: H.1320/1903-1904- Ölümü?)

Bu bilgiler Şerife ile ilgili Boratav'ın aktardığı bilgileri doğrulamaktadır.

Daha sonra Mersin ili Tarsus ilçesi Nüfus Müdürlüğünde 'Dadalı' köyü nüfus kütüğüne ait bilgisayar kayıtlarında araştırmalar yaptım. 'Veli' ve 'Musa' adlarının bir arada yer aldığı kayıtlar aşağıdadır:

Cerit Türkmenlerinden bir diğer kaynak kişinin verdiği bilgide ise; tahminen H.1195/M.1780'de doğduğu, Cerit ve Avşar Türkmenlerinden iki kez evlendiği ve H.1263/M.1847-48'de öldüğü bilgileri yer almaktadır (bk. EK 4). Kaydedilen doğum ve ölüm tarihleri, yukarıda verilen tarihlerle örtüşmektedir.

Kitabımızda Veli adının tapşırıldığı şiirler şunlardır: 8, 26, 36, 40.3, 45, 79, 98, 130, 132.1, 133.3, 142.2 ve 160. Dadaloğlu şiirleri içerisinde Veli'ye ait şiir sayısının azlığı, onun Çukurovalı Karacaoğlan mektebi içerisinde 'Dadalı' mahlâslı şiirleri 'Dadaloğlu' olarak kendisine mal ettiğini ya da âşıklık geleneğinin bunu gerçekleştirdiğini düşündürtmektedir.[4] Haliyle bunlardan Veli'ye ait olanlar da bulunabilecektir. Fakat şiirlerin mahlâslarındaki 'Dadalı' ve 'Dadaloğlu' şeklindeki değişim ve dönüşüm kitabımızda bulunan pek çok şiir metninde ve bunlarla ilgili 'hikâye'lerde izlenebilir.

İncelediğimiz kaynaklarda, Kayseri-"Sarız'ın Sindal köyünden Âşık Seyyid Osman'ın yeğeni Hamzaoğlu(?) isimli şairin Dadalı'nın yeğeni olduğu kaydedilmektedir (bk. AŞE21: 49). Bir diğer kaynakta onun çömezi[çırağı] olarak Âşık Ömer isimli bir şairin adı verilmektedir (HNO3). En ilgi çekici bilgiyi ise öğretmen Nebi Dadaloğlu veriyor: "70 ilâ 130 yaş arasındaki ihtiyarlardan Dadaloğlu hakkında bilgi edindim. Bu arada Dadaloğlu'nun kızının da koşma yazdığını öğrendim ve şu mısralar bu iddiaları teyid ediyor: 'Ağ başlık da çuha donlu/Dadaloğlu'nun kızıyım'. Dadaloğlu'nun kızının birbirinden güzel 15 koşması elimize geçmiştir" (Dadaloğlu 1957b: 45). Yaşar Kemâl, Adana-Kozan'lı Âşık Hakkı isimli halk şairinin "Dadaloğlu'nun torunu Âşık Yusuf'un oğlu" olduğunu yazmaktadır (Eyuboğlu-Kemal 1987: 359). Dört kaynakta kaydedilen bilgiler de Avşarlardan alınmıştır.

---

093 cilt, 3 hane, 1. sırada:
Tembel/Kör Ahmet Oğlu Hacı Veli (Doğumu: H.1295/1879-80-Ölümü: 10 Şubat 1333/1917)
İbrahim (Doğumu: H.1297-Ölümü: 12 Haziran 1333/1917) [Hacı Veli'nin kardeşi]
Musa BALAD [İbrahim'in oğlu]
İbrahim-Ümmü Gülsüm oğlu (Doğumu: H:1325/1909-10- Ölümü:?)
Konar-göçer hayat sebebiyle nüfus kayıtları sağlıklı tutulmamıştır. Fakat aynı ailede 'Veli' ve 'Musa' isimlerinin bulunması, belki bu ailenin 'Dadaloğlu' ailesiyle ilişkisini bir nebze olsun ortaya koyabilir.

[4] Ali Rıza Yalgın'ın Taha Toros'un kitabı hakkında yazdığı kısa değerlendirme şöyledir: "Arkadaşımız Bay Taha Toros'un halkıyat kütüphanesine armağan ettiği 'Dadaloğlu' kitabı, toplu bir etüt çerçevesi içinde emekle meydana gelmiş güzel bir çalışma mahsûlüdür. (...) ... şairin babası, hattâ dedesi de şair olduğuna nazaran türkülerin tasnifinde bu üç şahsiyetin tiplerini büyük bir zorlukla ayırmak mecburiyetindeyiz. Bunun için şaire 'XIX. asır şairidir' dersek, dede ve babasına ait olduğu mâlûm olmayan parçaları karıştırmış oluruz. Eğer bu parçalar en eski Dadaloğlu'na ait parçalarsa, önce ilk Dadaloğlu'nu bulmak zaruridir, zannederim. Belki on sekizinci asırda yaşayan Aşık Veli'nin babası ve dedesinin türküleri son Dadaloğlu'na geçmiş olabilir" (Yalgın 1941: 1164).

Gerek bu bilgiler ve gerekse Fırka-i İslâhiye sonrası yapılan mecburî iskânın acı ve ıstıraplarını en çok dile getiren kişilerin Avşarlar olması, Dadaloğlu olgusunun zaman içerisinde ülkemizde tanınmasını ve yayılmasını sağlamıştır.

III. DADALOĞLU KİMLİĞİNİN OLUŞUMU

A. Cumhuriyet'in İlk Yılları

Saz şairi olarak Dadaloğlu kimliğinin ortaya konabilmesi için, Cumhuriyet'in ilk yıllarında Dadaloğlu hakkında yapılan çalışmalara göz atmak yerinde olacaktır:

Fındıkoğlu, Kayseri savcı yardımcısı Ahmet Şükrü Esen'in "Halk Edebiyatı sahasında yirmi senelik tedkikleri olduğunu" kendisiyle birkaç ay önce yaptığı sohbette öğrendiğini söylemektedir (Fındıkoğlu 1927). Bu cümle de gösteriyor ki, Dadaloğlu'nun Türk aydınları tarafından tanınması 1927 tarihinde Ahmet Şükrü Esen'in verdiği bilgiler yardımıyla olmuştur. [1]

Söz konusu derneğin Halk Bilgisi Mecmuası'nda neşredilen Dadaloğlu hakkındaki değerlendirmesi şöyledir:

> "On dokuzuncu asırda Anadolu'nun yetiştirdiği şâirlerden birisi, Kozanlı 'Dadal Oğlu'dur. Şâir yakın zamanın şahsiyeti olmasına, Anadolu'nun orta ve cenup kısımlarında adı ve şiirleri ta'mim etmesine rağmen, hayatının hakiki izleri hakkında şimdiye kadar hiçbir etüt yapılmamıştır" (HBD 1928:104).

Ahmet Şükrü Bey, Kayseri yöresinde yaşamakta olan Avşar kaynaklarından aldığı bilgilerden hareketle, Dadaloğlu'nun Fırka-i İslâhiye'nin dağıttığı Avşar aşiretlerine mensup olduğunu ve –o zamanlar- Sivas iline bağlı Aziziye [Pınarbaşı]'nin Sindel köyünde iskân edildiğini belirtmektedir (Fındıkoğlu 1927; HBD 1928: 15).

H.B.D. imzalı giriş yazısında –ki Prof. Dr. Âmiran Kurtkan, bu yazının Fındıkoğlu'na ait olduğunu kaydetmektedir-, Ali Rıza Yalgın'ın Tarsus gazetesindeki 1928 tarihli 'hasbıhâlleri' ve Fındıkoğlu'nun Hakimiyet-i Milliye'deki köşe yazısıyla Ahmet Şükrü Esen'in verdiği sözlü bilgiler dışında Dadaloğlu'yla ilgili hiçbir çalışma yapılmadığı belirtildikten

---

[1] Fındıkoğlu, 1927 yılında *Hakimiyet-i Milliye* gazetesine yazmış olduğu makalede, izlenimlerini şöyle aktarmaktadır:

"Bu parça, bilhassa ikinci parçasının son mısraı [*Ferman padişahın dağlar bizimdir*] o zamanki Ankara'nın muhtelif muhitlerinde dalgalandı. Bu alâka belki de daha önce, aynı mısraı İstanbul'a karşı haykıran Anadolu'nun 'Kuva-yı Milliye Ruhu'ndan ötürü idi. Hele *'Muhterem Katil'* müellifi Aka Gündüz, parçanın basitliği nisbetindeki yüksek olan hamâseti karşısında âdeta mest olmuş, galiba sırf o mısra'ın hatırı için bir iki parça yazı da yazmış idi. Herkes koşmayı nakleden Ahmed Şükrü [Esen]'yü tanımak istiyordu. Ertesi gün gene defterinden çıkarıp verdiği iki koşmayı kendi arzusu üzerine bir makale çerçevesi içinde *'Hakimiyet'* [no:2339] okuyucularına sundum: Bu iki parça Raşid ve Rûzî isminde iki Kayserili halk şâirine aitti." (Fındıkoğlu 1953: 706).

sonra, şöyle devam edilmektedir:[2]

> "... hâşiyeleriyle birlikte kaydedilen bu şiirlerinden, Dadaloğlu'nun kelimenin tam mânâsıyla halk şâiri olduğu, yukarı zümrenin ve sınıfların şiir telâkkilerinden âzâde kaldığı, binâenaleyh halk bilgisinin asıl mevzuu olan saf, iptidâî şiiri yarattığı kolayca anlaşılıyor. (...) 'Dadal Oğlu'na ait koşmaları malzeme kısmında neşrederken onun hayatını ve tarihî hüviyetini tayin mecburiyetinde kalan dernek, gazete sahifelerinde çıkmış bir iki yazıdan başka müracaat edilecek menba' bulamamıştır. İleride gerek dernekçiler tarafından mahallinde yapılıp gönderilecek, gerek şiirleri üzerinde yapılacak tetkikleri ayrıca neşredeceğiz" (HBD 1928:105-106).

Halk Bilgisi Derneği mensuplarıyla Ahmet Şükrü Esen arasındaki sıcak ilişkinin Şubat 1930 tarihine kadar devam ettiğini galip ihtimal olarak kabul edebiliriz. Halk Bilgisi Haberleri'nde, dernek yayınları arasında Esen'in hazırlayacağı *Dadaloğlu Divanı* isimli eserin neşredileceği bir kaç kez duyurulmuştur (bk. yıl 1, S.2, 1 Kânunıevvel 1929; yıl 1, S.3, 1

---

[2] Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nun Ahmet Şükrü Esen hakkındaki izlenimlerini, Türkiye'de Dadaloğlu çalışmalarının başlangıç yıllarını aydınlatabilmek maksadıyla veriyoruz: Halk Bilgisi Derneği'nin öncülüğünde "...bir aralık bu muhtelif memleket 'Dernek'lerinin Ankara'da umumî bir kongresi bile yapıldı. İşte Ahmet Şükrü o zaman Kayseri'nin H.B.D. teşkilâtı mümessili olarak Ankara'ya gelmişti. Anadolu'nun dört tarafından Ankara'ya gelmiş olan genç folklorcular, Kayseri mümessilinin zengin hâfızasından istifadeye başlamışlardı. O ne cevherli, bereketli bir hâfıza idi! Bir taraftan İstanbul H.B.D. şubesi mümessili olarak kongreye iştirak eden Ahmet Kudsi [Tecer], Konservatuvar Müdürü dostum Demircioğlu Yusuf Ziya, *'Halk Bilgisi Haberleri'* mecmuasının sahibi Mehmed Halid [Bayrı] gibi seçme folklorculara Anadolu'nun muhtelif mıntıkalarındaki halk şairi tiplerini tanıtıyor, diğer taraftan hâfızasındaki defterlerden bütün bir tarih olan edebî parçaları not ettiriyordu. Kendisi yazı yazmaz değildi, cebindeki defterler inci gibi yazısı ile yazılmış seçme koşmalarla dolup taşıyordu. Fakat neşriyat hayatına atılmaktan çekinirdi. O sırada *'Hakimiyet-i Milliye'*de çalışıyordum. Bu vesileden istifade ederek Ahmed Şükrü'yü okuyucularıma takdim ettim. İlk yazı, Dadaloğlu'na aitti" (Fındıkoğlu 1953: 705).

Ahmet Şükrü Beyle ilgili diğer hatıralarını da şöyle anlatıyor: "Ahmed Şükrü'yü 1929'da yolum Kayseri'den geçerken evinde kitapları arasında ziyaret ettim. Bana dört büyük sandık not defteri gösterdi. Bu defterler yirmi beş yıllık bir ömrün mahsülleri idi. (...) Onun ağzından halk türkülerini, halk hikâyelerini dinlemek ayrı bir zevk idi. (...) 1939'dan sonra kadir bilir bazı kimselerin -bu arada Memduh Şevket [Esendal]'in- tavsiyesi ile Bilecik mebusu seçilen ve bir devre mebusluk yapan Ahmed Şükrü'nün otuz yıllık toplamaları ne oldu? Yazma cönkler külliyatı nerede? [Söz konusu cönkler şu anda merkezi İstanbul'da bulunan *Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı* bünyesinde faaliyet gösteren *Pertev Naili Boratav Arşivi*'ndedir] (...) [28 Şubat 1943'te] topladığı malzemenin ne olduğunu sordum. TDK'dan acı acı şikâyet etti. Elindeki folklor evrakını kuruma verdiğini, fakat buna pişman olduğunu, zira bu malzemenin kadir bilmez kimseler elinde perişan edildiğini söylemiş idi. (...) bilhassa Dadaloğlu'nu tanıtmakla tanınmıştır. (...) Vaktiyle H.B.D.'nin Kayseri şubesini kurmuş ve yaşatmış olan Ahmed Şükrü ile alâkadarlık esasen derneğin vazifesidir de! " (Fındıkoğlu 1953: 706).

Kânunısânî 1930; yıl 1, S.4, Şubat 1930). Bu sayılardan başka bu hususta ki duyuru bir daha yayınlanmamıştır.[3]

1940 yılında Taha Toros'un Dadaloğlu hakkındaki kitabı yayınlanır. 1941 yılında Fevziye Abdullah Tansel, Dadaloğlu hakkındaki yayınlar konusunda tenkidî bir bibliyografya yazısı kaleme alır. Bu yazısında Tansel'in değerlendirmeleri şöyledir: "...Dadaloğlu hakkında yapılan neşriyatın nihayet, menkıbelerden ibaret ve kendisine ait bulunduğu şüpheli ve ekseriya bozuk neşredilen veya tam şekilleri bugüne kadar intikal edemeyen metinlerden ibaret olduğu görülür" (Tansel 1941:183).

B. Aydınlar ve Dadaloğlu

Dadaloğlu'nun, özellikle olağanüstü derecede meşhur olan bir şiirindeki "*Ferman padişahın dağlar bizimdir*" dizesi, bazı Cumhuriyet aydınları tarafından Osmanlı karşıtlığı/düşmanlığı eksenine oturtulmaya çalışılmıştır.[4] 1940'lı yıllarda bazı Türk aydınlarının gözünde ise Dadaloğlu, Osmanlı'ya baş kaldırmış 'devrimci' bir halk ozanı kimliğine bürünmüştür.[5]

---

[3] Dadaloğlu Divanı'nın hangi sebeple yayınlanamadığını M. Halit Bayrı şöyle anlatıyor: "Halkbilgisi Derneği'nin ikinci kongresi münasebetiyle 1929 senesi Mart'ında Ankara'da tanımak fırsatı bulduğum Kayseri eski müdde-i umûmî muavini Bay Ahmed Şükrü, hazırladığı *'Dadaloğlu Divanı'*-nın Dernek kitapları arasında neşrini o zaman teklif etmişti. Memnuniyetle hemen kabul ettiğim bu teklif üzerine divanın Derneğe gönderilmesini daha sonra tekrar tekrar kendisinden rica ettiğim halde, aziz arkadaşımız nedense ricalarımı cevapsız bırakmış ve tespit etmiş olduğu şiirleri başka bir tarafta da bastırmamıştır. 'Dadaloğlu' hakkında yazdığım şu üç beş satırlık taslak vesilesiyle derlediği manzumeleri herkesin istifade edebileceği şekilde ortaya koymak lûtfunda bulunmasını Bay Ahmed Şükrü'den bir daha dilememek elimden gelmedi" (Bayrı 1941:230).

[4] Fındıkoğlu 1927'de yazdığı ve bu dizeden söz ettiği "Bir Mısra Münasebetiyle" adlı makalesinde, dizenin "tarihin sesini derin akislerle dalgalandırdığını" belirtmektedir. "Bütünü bir Osmanlı tarihi, o tarihin gösterdiği ve anlattığı sultan ile hakkıyla gösterip anlattığı bir memleket halkı sanki bu mısrada karşı karşıya [idi]. (...) "*Ferman padişahın dağlar bizimdir* mısra'ında da şair bu ma'kesi ['bin bir isyanın şehâmet ve heybet dolu akisleri'] çok yaşatıyor. Satır dört kelimelik basit ve manzum bir ifade" (Fındıkoğlu 1927).

[5] Şair Attila İlhan'ın bu yıllarda Dadaloğlu anlayışı ile ilgili izlenimleri şöyle: "...40 yıllarında biz Dadaloğlu'nu, Köroğlu'nu, Gündeşlioğlu'nu, Deliboran'ı vb çıkartma gibi ezberimize almıştık; 'halk kökenini sürdürmek gerekir' diye bir lâf çıkmıştı, eh halk kökeni deyince de, elbette Osmanlı'ya âsi olmuş ozanları arayacaksın, tabandan gelen bir başkaldırma gibi şiir oluşturmaya çalışacaksın!" (İlhan 1983: 145). Dadaloğlu hem Kozanoğlu'nu övüyor hem de "bunun adı ilerici halk ozanlığı oluyor, adama gülerler yahu! (...) Bizim malum 'halkevi devrimciliği'dir o halk şiirini toptan alıp divan şiirinin karşısına koyan... (...) ..Dadaloğlu o güzel koşmaları, varsağılarıyla gerçekte halkın çıkarını mı savunmuştur, yoksa Kozanoğlu'nun, daha geniş anlamda bakılırsa çağı geçmiş bir toplumsal düzenin çıkarını mı?! (*Politika*, 11 Temmuz 1976'dan İlhan 1983: 147-148).

Attila İlhan'ın bu yazısına Murat Belge kısa bir yazıyla cevap verir ve "metafizik bir ideolojinin belirleyiciliğini taşıyan" Türk Halk Edebiyatına devrimcilerin yaklaşımlarını haklı olarak eleştirir.[6]

Gerçekten düşünmek gerekir, Dadaloğlu kimliğinin aydınlar arasında bu şekilde teşekkül etme sebepleri -Nedim Gürsel'in deyimiyle (1997: 280)- "yitik cennet'e yani göçebe yaşama duyulan" nostaljik bir özlem midir, yoksa bu özlemle birlikte "pamuk üretimine bağlı olarak Çukurova'da kapitalizmin gelişmesi" (Gürsel 1997: 277) midir? Yoksa, Dadaloğlu şiirlerinde iskân öncesi derebeylik düzenini özleyen, bu özelliğiyle "çağına ayak uyduramayan kocamış bir Türkmen ozanı" (Gürsel 1997: 280-281) mı kabul görülmelidir?

C. Halk Şairleri ve Dadaloğlu

Çukurova âşıklık geleneğinde yeni yetişen âşıkların âşıklığa başlamalarında Dadaloğlu türküleri önemli bir vazife görmektedir[7](Artun 1996c: 30). Günümüz Çukurova âşık fasıllarında 'hatırlatma'[canlandırma] bölümünde bazı zamanlar Dadaloğlu'ndan da deyişler

---

Bir örnek teşkil etmesi bakımından ünlü romancımız Yaşar Kemal'in Dadaloğlu hakkındaki düşüncelerini kaydediyoruz:

"Karacaoğlan'dan sonra [Çukurova'da] yetişmiş en büyük şair Dadaloğludur. Kozan, Kadirli, Feke yörelerinde de Karacaoğlan'ın bir çok türküsünü Dadaloğlu'na malediyorlardı. Dikkat edelim, bu bölge Dadaloğlu'nun baş kaldırdığı bölgedir. Hele Binboğa Avşarlarında Karacaoğlan hepten Dadaloğlu olmuştur. Çünkü artık Karacaoğlan'ın Dadaloğluyla günü dolmuştu. Başka bir çağ, başka bir gün yaşanmıştı. Dadaloğlu 1848 baş kaldırmasında artık baş kaldıran, savaşan, yenilen, iskân edilip perişan olan Türkmenin dili olmuştur. Yeni, başka bir çağla yepyeni sesi olan, Karacaoğlan kadar bir kişiliği olan başka büyük bir kişilik gelmişti. Artık halk, şiirini bu büyük kişiliğin yöresinde oluşturuyor örüyordu. Çukurova'da bundan sonra yetişen birçok şair artık Dadaloğlu'nun sesiyle konuşuyordu: Aşık Yusuf, kendisini Dadaloğlu'nun torunu diye tanıtıyordu. Onun oğlu Hakkı Tandoğan , gene onun soyundan geldiği bilinen Kozanlı Hacı Sözdoğuran hep hep Dadaloğlu'nun sesiydiler. Öyle gür, tok, döğüşe hazır, öyle yönetime sonuna kadar çatan, baş kaldırmış. Hele Avşar'da yetişen şairler hep Dadaloğlu'nun gür, baş kaldıran sesiydiler. Toraksızlığa, zulme, yönetime veryansın ediyorlardı. Artık Dadaloğlu, Karacaoğlan'a ortak olmuştu." (Eyuboğlu-Kemal 1987:14).

[6] "...bugünlerin devrimcileri arasında, halk edebiyatıyla ilgili bir teori var ki, tarihî maddecilik açısından belli sakıncalar taşıyor. Tarımsal bir toplum yapısının, metafizik bir ideolojinin belirleyiciliğini ne de olsa taşıyan bu edebiyat, bugünün devrimci kültüründe dolaysızca yer alıyor. Oysa metafizik bir şiirden doğrudan doğruya maddeci zevk alınmaz " (Belge 1998: 453).

[7] Prof. Dr. Erman Artun çalışmalarında sürekli olarak "*Adana âşıklık geleneği*" ifadesini kullanmaktadır. İdarî taksimatın 'kültürel bütünlüğü' tam olarak ifade edeceği kanısında olmadığım için, 'Adana' yerine 'Çukurova' terimini tercih etmekteyim.

okunmakta, buna ek olarak âşıkların söylediği 'usta âşıklar için söylenmiş' kendi deyişleri söylenmektedir (Artun 1996c: 79). Âşıkların söylediği koçaklamalar arasında Köroğlu türküleri yanında mutlaka Dadaloğlu'na ait olanların da okunması (Artun 1996c: 89), Dadaloğlu'nun 'epik' tarafını yansıtmaktadır. Görüldüğü gibi Çukurova âşıklarının Karacaoğlan'dan sonra sevip beğenerek türkülerini söyledikleri ikinci saz şairi Dadaloğludur.

Millî Folklor Araştırma Dairesi'nin 1984 yılında başlattığı ve 310 âşıkla görüşülerek yapılan anket sonuçlarına göre Dadaloğlu'nun deyişlerinin söylendiği iller; Adana, Çorum, Erzurum, Kahramanmaraş, Kars, Niğde, Sivas ve Tokat'tır. Yaş ortalaması 41 olan 15 âşık -ki tamamının % 14'üne tekabül ediyor-, Dadaloğlu'nu tanıyor ve biliyorlar. Bu oranlara göre Dadaloğlu günümüz şairleri arasında tanınmışlık bakımından dokuzuncu sıradadır (Çetin 1986). Dadaloğlu'nun Türkiye âşıkları tarafından tanınmasında Cumhuriyet döneminde düzenlenen 'Halk Şairleri Bayramları'nın da önemli rolü olmuştur.

D. Dadaloğlu Şenlikleri

Kayseri'de 1970 yılında 'Dadaloğlu Derneği' kurulmuş, fakat dernek valilik tarafından 1975 yılında kapatılmıştır. Basından izleyebildiğimiz kadarıyla 1974 yılında Adana'da 'Karacaoğlan ve Dadaloğlu Kültür Şenliği' yapılmıştır. Bu konudaki haber Gündem gazetesinde yer almıştır (12 Mart 1974). 1977 yılında benzer bir programın yine Adana'da gerçekleştirildiği anlaşılıyor (Gündem, 21 Eylül 1977).

Dadaloğlu, 1984 yılında Bakanlar Kurulu kararıyla 'ulusal şair' ilân edilmiştir. 1989 yılında Kayseri'de 'Dadaloğlu Vakfı' kurulur. 1993 yılı Mayıs ayında da gene aynı şehirde 'Dadaloğlu Derneği' kurulmuştur.

Kayseri'ye bağlı Tomarza ilçesinin Dadaloğlu [Taf/Özlüce] kasabasında 1987 yılından beri her yıl iki gün devam eden 'Dadaloğlu Seminer ve Şenlikleri' düzenlenmektedir. Merkezi Kayseri'de bulunan Dadaloğlu Vakfı, Tomarza Kaymakamlığı, Erciyes Üniversitesi mensupları, Dadaloğlu Belediye Başkanı, diğer bazı belediyelerin başkanları ve yerel politikacılar bu şenliğin yaygınlaşması hususunda çok emek sarf etmişlerdir. Kültür Bakanlığı ile Kayseri Valiliği tarafından kutlama programlarına dahil edilen şenlik, her yıl Eylül ayının ilk ya da ikinci haftasında gerçekleştirilmektedir. Pınarbaşı, Sarız, Tomarza, Kozan ve Kadirli belediye başkanları -1980'li yıllarda-, şenliklerin kendi beldelerinde yapılmasını, hiç olmazsa dönüşümlü olarak kendilerine de sıranın gelmesini istemişlerdir. Fakat şenlikler ilk olarak Dadaloğlu kasabasında yapılmaya başlandığı için, bu şekilde devam etmektedir.

E. Sanat Eserlerinde Dadaloğlu

Sözlü gelenek zayıflamaya yüz tutunca, bu gelenek çerçevesinde âşıkların anlattığı halk hikâyeleri yazma eserler haline getirilmişti. "Sözlü gelenek kuvvetli olduğu müddetçe hikâye şifahî kalmaktadır; nihayet hikâyeci-âşıkların kendileri yahut da çıraklarının manzum parçaları, hatırda kalsın diye yazılı olarak zaptettikleri oluyor; bunun dışında hikâye kitaplarının yazılı olarak tesbitine lüzum yok, çünkü yayılma işi sözlü olarak yapılmaktadır." Sözlü geleneğin zayıfladığı, yani "dinleme yerine okumanın geçtiği yerlerde, hikâyeyi bilen âşıkların kendileri, yahut onlardan dinleyenler, yine yaymak maksadıyla hâfızalarından veya dinleyerek yazıyorlar." (Boratav 1946: 209).

Basma hikâyeler, yazmaların basılması ile ortaya çıkar. Bu hikâyeler kahvelerde ve başka yerlerde [köy odaları gibi] okunduğu zamanlar bilinmektedir. Hikâyelerin şiirleri sazla değil de "konuşma edasıyla" okunurmuş (Boratav 1946: 211). "...Muharrem Zeki [Korgunal], Süleyman Münir[Yurdatap] vs. gibi yeni bir halk hikâyeciliği tarzı bulmaya çalışan bazı muharrirlerin elinde halk hikâyeleri eski dil ve üslup damgasını tamamıyle kaybetmişlerdir. Fakat dikkate değen şudur ki, dil ve üslûptaki tadillerde ölçüyü kaçıran bu muharrirlerin eserleri, bu ölçüyü muhafaza etmesini bilen basımlar kadar rağbet görmüyor. Halk hikâyelerinin okuyucuları, onları orijinallikten mahrum edilmiş olarak görmeğe tahammül edemiyorlar." (Boratav 1946: 216-217).

İşte yukarıda son kısımda üzerinde durulan nitelikte, Dadaloğlu konulu iki yeni basma hikâye mevcuttur. Bunlardan birincisi Muharrem Zeki Korgunal(1954 ve 1965 baskıları)'a; diğeri ise Bilge Adalı (1973)'ya aittir. Bunlardan özellikle birincisinde Dadaloğlu'nun anlatılışı ne sözlü kültür geleneğine ne de şairin hayat hikâyesine uygundur. Diğerindeyse Dadaloğlu hakkında halk arasında anlatılan rivayetlerden hareketle yeni bir kurgulama yapılmıştır.

'Dadaloğlu' isimli bir film çalışmasının olduğunu 1971 yılında Millî Kütüphane'ye intikal eden bir film afişinden öğreniyoruz; fakat filmin konusu hakkında bilgi edinemedik (bk. *Dadaloğlu,* Kaynakça). 1972 yılında Ekrem Zeki Ün, 'Dadaloğlu-Köroğlu' adlı iki bestesinin notalarını neşretmiş (Ün 1972); Cem Karaca ve Kardaşlar 'Dadaloğlu' isimli 33'lük bir plâk yapmışlardır (bk. *Dadaloğlu,* Kaynakça). Günümüzde de 'folk müzik' tarzında Dadaloğlu'nun eserlerinin seslendirildiği ve özellikle gençlerin bu yeni tarz 'türkü'leri oldukça sevdikleri görülüyor.

Günümüz şairlerinin Dadaloğlu'na seslenen ve geçmişe özlem tarafı ağır basan şiirler yazdıkları da biliniyor. Bunlardan çok bilinen birisi Behçet Kemâl Çağlar'a aittir (bk. Özdemir 1998: 125). Aynı temayı işleyen fakat daha çok halk şiiri özelliklerine sahip bir başka şiir de, Çukurovalı Âşık Karalı [İbrahim Davutluoğlu]'ya ait olanıdır. Bu şiirde Çukurova'da 1865 sonrası meydana gelen değişim, yer yer mizahî karakterde başarıyla ifade edil-

miştir (bk. Özdemir 1998: 107-108). "Ünlü şairimiz Dadaloğlu'na ithaf" edilen bir Dadaloğlu şiiri de Halil Vedat Fıratlı'ya aittir.[8] Şiirde Dadaloğlu ve konar-göçer hayatın yaşandığı eskiye duyulan özlem anlatılıyor.

[8] Şiirin dergi sayfalarında unutulup gitmesine gönlümüz razı olmadığından metnini veriyoruz:

DADALOĞLU

Ünlü Halk Şairimiz Dadaloğlu'na İthaf

1. Sazım yoktur ama gene de coştum
Yardıma geldikçe sen Dadaloğlu
Durmadan aradım izinde koştum
Yayladan yaylaya hep Dadaloğlu

2. Kozan dağlarında düğün kurulur
Gerilir çadırlar davul vurulur
Atılır naralar sesler duyulur
Bağlardan bağlara hey Dadaloğlu

3. Dadal'ım ferman ver ben de tozayım
Yiğit oymağına destan yazayım
Göster mezarını türbe çatayım
Dağlardan dağlara hey Dadaloğlu

4. Avşar illerine yakındır obam
Ben de düşmanımı bu yurda komam
Geçirdim mi ele bir dahi sormam
Cenklerden cenklere hey Dadaloğlu

5. Aslen İlbeyliyim tanırsan oyum
Doğudan gelmiştir Oğuzdur soyum
Ben sağ iken ahdımı kimlere koyum
Çağlardan çağlara hey Dadaloğlu

6. Âşık Fıratlı'yım Gazi ilinden
Vatan sevgisi de düşmez dilinden
Neler çekmemiştir gönül elinden
Bucaktan bucağa hey Dadaloğlu

(Fıratlı 1948:12).

IV. TARİH-FOLKLOR İLİŞKİSİ

Tarih bilimi içerisinde son zamanlarda yeni kabul görmeye başlayan 'sözlü tarih' alanı, milletlerin tarihine kendileri açısından bir pencere açacak mahiyettedir. Sözlü tarih, belirli bir konuda, o konuyla ilgili kişilerle yapılan ve kaydedilen uzun söyleşiler sonucu ortaya çıkan bilgileri, tarih disiplini içerisinde değerlendirme ve incelemeyi amaç edinmiştir. Sözlü tarihle uğraşanların, kaynak kişilerden derledikleri bilgilerin güvenilirliği ve tarafsızlığı hususlarında dikkatli olmaları, elde ettikleri bilgileri yazılı ve sözlü kaynaklardan elde edilen bilgilerle karşılaştırmaları ve bunların kesişme noktalarına görmeleri gerekir (Öztürkmen 1998). Aslında sözlü tarihin amacı, Portelli'nin dediği gibi "olaylardan çok, onların anlamlarını" aydınlatıcı mahiyette olmalıdır (Öztürkmen 2002: 67).

Prof. Dr. Dursun Yıldırım "Tarih Yazımı ve Sözlü Ortam Kaynakları" isimli tebliğinde tarih [özellikle sözlü tarih] ile folklor arasındaki münasebetleri şöyle değerlendirmektedir:

> "...sözel kültür veya folklor, kaynakları itibariyle, tarihî geçmişin, günün ve geleceğin tohumlarını, olmuş ve olmakta olanları bir arada taşıyan biçimleri ve onların içeriklerini inceler. Sözlü kültür bilimi veya folklor öğrencisi, olgu veya eylemin bitmiş veya bitmemişliği ile değil; onun ait olduğu toplum için neyi, nasıl ve niçin, hangi bağlamda ifade ettiğini anlamak, özelliklerini tespit etmek ve doğru açıklamalara varmak, 'gerekli' ve 'yeterli' biçimde doğru tasvir etmek işiyle uğraşır. (...) ... iki disiplin [tarih ve folklor] arasındaki temel ayrılık, bitmiş ile bitmemiş, yaşanmış ve yaşanmakta olan üzerine dayanır. (...) Tarihçi, tarihî gerçeğe aykırı gördüğünü inceleme alanı dışına çıkarırken, folklor; tarihî olgu veya eylemi, ulusun sözlü hâfızasında tespit ve muhafaza edilmiş biçimi ile, ona ait olanın tabiatını, toplumun ve toplum yapısının, toplumsal kurumların, insan ve toplum ilişkilerinin özelliklerini bulundukları durum ve bağlam içinde anlamak için inceler. (...) ...tarihçi için her yazılı kaynak bir sabitleşmiş belge niteliği taşırken, folklor öğrencisi için her sözlü kaynak, dönüşüme, değişime, içerik zenginleştirmeye, biçim değiştirmeye dönük, sürekli değişken ve akışkan bir belge niteliğindedir" (Yıldırım 1994: 90-91).

Halkbilimcilerin bir kısmı folkloru 'sözlü edebiyat', 'sözel sanat' veya 'sözlü olarak aktarılan edebiyat' şeklinde adlandırmaktadırlar. Ben-Amos ise folkloru, "küçük gruplarda sanatsal/artistik iletişimdir" şeklinde tanımlamaktadır (Bauman 2000: 45, 50). 'Sözellik' kavramı üzerine yapılan vurgu, onun en temel özelliğidir. Sözellik unsuru içerisine, yüz yüze iletişim şeklinde, müzik eşliğinde 'anlatıcı'lar tarafından 'dinleyici'ler huzurunda 'icrâ edilen/anlatılan' 'metin'lerin 'çeşitlenme' özellikleri de hesaba dahil edilmelidir.

Yıldırım tebliğinde haklı olarak "sözlü anlatım"ın kurum özelliği gösterdiğini vurgulamakta ve "geleneksel" niteliği kazanan kurumların "sözel dokumalar" ürettiğini belirtmek-

tedir. Halk edebiyatı eserleri olan bu sözlü dokumalar, "anlatıcı" ve "toplum hâfızası" tarafından korunur; bu 'metin'ler,[1] tarihçiler için birer "sözel belge" niteliğindedir. Tarih ile folklor arasındaki temel ayrılık ele aldıkları 'olay'ların 'bitmişlik' ve 'bitmemişliği' ile sınırlıdır (Yıldırım 1994: 98-100). Folklor 'metin'leri tarihle ilişkilidir ama onlar 'olay'dan ziyade 'olgu' gerçeği üzerine oturmuşlardır. Bu eserler, konusu "tarih" olmuş bir zaman dilimine ait olan "teferruattan arındırılmış" tahkiyeli eserlerdir; olaylar, zaman, mekân ve insan, hayvan, bitki ve eşya gibi figürler gerçek hayata ait olmasına rağmen bu eserlerde, "tecrid, tadil, tahvil ve remizleştirme" işlemleriyle yoğunlaşmış bir şekilde görülmektedir (bk. Tural 1993: 70). Sabri Esât Siyavuşgil'in folkloru, "tarihî oluşu gözden kaybetmeyen ve izahlarda bulunmaya çalışan halkın psikolojisi" şeklinde 'anlama'sının doğruluğu bu ifadelerle ortaya çıkmaktadır (Siyavuşgil 1943: 368).

Türkmen aşiretlerinin yaşadığı olaylardan ziyade bu olayların 'anlam'larının ortaya konulabilmesi için, onların 'folklor' verilerinden yararlanmak gerekecektir. Bu 'metin'lerin Türkmen aşiretleri içerisinde üreticileri, aktif taşıyıcıları, icrâcıları "gezgin ozan"lardır.[2]

---

[1] Prof. Dr. Dursun Yıldırım, *metin* kavramından ne anladığını şöyle açıklıyor: "Şimdi buraya kadar söylenmiş olanları, kimi kurumları/metinleri, tarihî gelişim süreci içinde süreklilik açısından ele alıp geçirdikleri değişim ve ilerlemelere bağlı biçimde açıklamaya çalışalım. Ve toplum hayatında yoluna devam eden bu metinlerin nasıl bir 'metin' dokusuna sahip olduğunu görelim. Önce şu gerçeğin altını çizelim: insan için herhangi bir 'söz' yok ise, herhangi bir 'metin' de yoktur. Dolayısıyla kültür bir başka tanım ile, bir 'söz ambarı' veya 'sözel metin ambarı'dır."[Yazıda 'dil', 'ev' ve 'kahvehane' metinleri açıklanıyor.] (Yıldırım 2001a: 38). Bizim yukarıdaki kavramla kastettiğimiz şey, daha 'dar' anlamlıdır ve sözlü gelenekte icrâ edilmeye devam eden her bir 'edebî eseri' karşılığıdır.

[2] Prof. Dr. Yıldırım, 'bir iletişim odağı' olarak kabul ettiği bu tipi şöyle değerlendirmektedir: "'Gezginci Ozan Odağı' da, toplum bireylerinin beşerî dünyası ile, onlar arasında var olması icap eden görgü, görenek ve iyi meziyetlerin diri kalmasına yardımcı olur. Duygular, düşünceler, bireysel maceralar, görgü kuralları, görenekler, günlük yaşamla ilgili bilgiler; bireylerin olumlu ve olumsuz cepheleri, sevinçleri, ızdırapları, bayramları, düğünleri, toy ve dernekleri, geçiş törenleri ve eğlenceleri, oyunları ve dansları hep bu metinlerin kurgusunda toplanır. Gezginci ozan odakları, obadan obaya sürekli dolaşan ozanların oluşturduğu birim gibi anlaşılmalıdır. Bunlar, hem geçmiş deneyim ve birikimleri ve hem de gezip gördükleri yerlerden topladıkları bilgileri bir araya getirip oluşturdukları metinlere yerleştirip icra ortamlarında dinleyiciye anlatırlar. Bütün bunları bazen bir kahramanın aşk maceraları etrafında veya tanzim ettikleri kısa manzum parçalarda dile getirirlerdi. Fakat bunların bir başka işlevi de, doğru ve yerinde tespitlere dayalı eleştiridir. Eleştiri konusunda bu odağın ozanları, bir dokunulmazlık hakkına sahiptir. Kimse onların eleştirisine uğramak istemez. Obadan obaya insanların iyi ve kötü tarafları, onların kurduğu, oluşturduğu iletişim ağları üzerinden yayılır. Bu bakımdan gezginci ozan tipi odaklar, bilgi ve haber dağıtımı yanı sıra sosyal eleştirinin de sözcülüğünü yaparlar." (Yıldırım 2000a:337).

"Bu kurum/odak da['gezginci ozan' tipi], 'yeni evrensel medeniyet' içinde kendine uygun terkibi

Dadaloğlu'na atfedilen ve dipnotta alıntıladığımız özdeyişler de Yıldırım'ın görüşlerini destekler mahiyettedir. Türkmen aşiretleri arasında icrâ-yı sanat eylemiş olan saz şairlerinin tamamı, Yıldırım'ın ortaya koyduğu özelliklere sahiptirler.

Güneydeki Türkmen aşiretlerinin 16. yüzyıldan 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar Kırıkkale-Rakka çizgisinde yaşamış oldukları 'hayat'ın içerisinde, 'iskân' önemli bir olgu olarak görülmektedir. Aşiret saz şairlerinin 'iskân türküleri' incelenerek 'iskân tarihi'nin, 'öteki'[yönetilen]lerin zihniyet tarihleri bakımından nasıl görüldüğü ve anlamlandırıldığı anlaşılabilecektir.[3] İskânı bir türlü kabul edemeyen aşiret mensupları, yerleşik hayata geçip ziraatle uğraşanlarla 'fellâh' diyerek alay etmişler ve onların bütün hayat ve edebiyatlarının *"Bendimi saydım da yirmi sekiz/At yerine tımar ettiğim öküz"*den ibaret olduğunu söylemişlerdir (İnan 1931: 95).

A. Şiirsel Metinler

Bir toplumun söz-ezgi beraberliğiyle ortaya koyduğu eserlerde, kuramsal olarak zaman içerisinde şu değişim ve dönüşümler gerçekleşebilir: a) "Sözler değişmez, ezgi değişir; ancak sözlerin anlamı aynı kalır", b) "ezgi değişmez, sözler değişir ya da geleneksel hali korunur, ama üzerine yeni sözler eklenir" ve c) "sözler değişmez, ezgi değişir, ancak sözlere tarihsel bağlam değiştiğinde yeni anlamlar yüklenir" (Erol 2002: 294-295).[4] Türkmen aşi-

---

bularak yoluna devam etme başarısını göstermiştir. Sazı ve sözü ile yaratıcılık sanatını korumuştur. Destan ve hikâye tertip edip anlatmak, yenilerini tasnif etmek, sosyal değişim işlevini yerine getirmek gibi özellikleri ile gezginci ozan, saz şairi ve âşık unvanları ile yoluna devam eder. Kimi yerlerde kıssahân <kıssa okuyan>, kimi yerlerde meddah <hikâyeleri canlandırarak anlatan> unvanları ile dinleyici karşısına çıkarlar. Repertuvarlarını toplumun beklentilerine göre düzenlerler. Bunlar, şehir, kasaba, köy ve obaları dolaşır, ilden ile gezerek, bir yerden bir yere haber ve bilgi taşıyarak önemli bir iletişim ağı vücuda getirirler." (Yıldırım 2000a: 348).

Dadaloğlu'na ait bir özdeyiş: "Atın dik başlısı/Yiğidin ağır başlısı/Öküzün inek başlısı/ Tarlanın çakıl taşlısı/ Güzelin uzun saçlısı/ Baha olmaz devlet imiş" (Yalgın 1977b: 64). Kilis'in Ispanak köyünde İdris Ağadan yazılan Dadaloğlu'na ait manzum atasözü: "Aptal iti kurbanda olur sılacı/ Değirmencilerden umarlar pağacı [pağaç:poğaça,; külde pişen ekmek]/ Ak it pamukçudan alır haracı". "Deveciden dost tutan/ Genişletsin kapusunu" (Yalgın 1977b: 68).

[3] Geçmişte yaşanmış olayların öğrenilmesi ve değerlendirilmesi tarihçinin görevidir. Tarihçinin işi, var olan belge ve bilgilerden hareketle, geçmişte meydana gelmiş olan olayları gün ışığına çıkarmaktır. Tarihçi, ilgisini belge ve bilgiler üzerinde yoğunlaştırırken, edebî eserleri ortaya koyan sanatkârlar ise, eserlerinde "başkasının ilgisini çekecek unsurları" ön plâna çıkarmak zorundadırlar (bk. Tural 1993: 32).

[4] Müzik alanındaki *bilgisizliğim* ve *yeteneksizliğim* sebebiyle, bir müzikologun *söz-müzik ilişkisi* hususundaki değerlendirmelerini vermekle yetineceğim: "Son yıllarda yapılan araştırmalar, çoğu söz-

retlerinin "tarihsel akış" içerisinde "söz-ezgi birlikteliği" ile ortaya koyduğu şiirsel metinlerde de kuşkusuz zaman içerisinde bazı değişim ve dönüşümler gerçekleşmiştir. Şiirsel metinlerin ait oldukları 'bağlam' ile 'söz'lerindeki değişim ve dönüşümü Dadaloğlu şiirlerinin 'çeşitlenmeleri'ne bakarak birer birer görmek mümkündür.[5] (bk. *Dadaloğlu Şiirleri* bölümü). Bizce ait oldukları bağlam içerisinde Dadaloğlu şiirlerinin her biri 'konar-göçer hayat'a, 'olay' ve 'kişi'lere yapılmış 'geleneksel göndermeler'dir. Çünkü bu metinlerde ifade edilen tarihsel gerçek, 'toplum' ve 'birey'e aittir. Günümüz insanı bile 'sembol' niteliğindeki bu 'metinleri dinleyerek atalarının geçmişteki 'kültür'üyle irtibata geçebilmektedir.

Prof. Dr. İlhan Başgöz doktora tezinde bu tür metinleri "tam bir an'anevî hikâye [*türkülü hikâye/halk hikâyesi*] karakteri göstermeyen, fakat âşıkların hem hayatından hem şiirlerinden izler taşıyan şiir-vak'alar" şeklinde tanımlamakta ve özellikleri ile çeşitleri bakımından şöyle değerlendirmektedir:

"Şiir-vak'alarda şiir daima bir sanatkârın malıdır ve saz şairlerinin eserleri için ne kadar

---

lü kültürde kelimesi kelimesine ezberin mümkün olduğunu ve bunun çoğunlukla müzikle sağlandığını ortaya çıkarmıştır. [Müziğin sözlü anlatımı nasıl koruduğu hk bk. Ong 1993:81] En basit tanımlama ile, tek ya da birbirinden farklı birkaç ezgisel kesimin tekrarlanmasıyla oluşan şarkı, hem söz kullanması hem de görece kısa olması yüzünden ifade kültürleri içinde insan topluluklarına en yakın biçim (form) oluşturmuştur. (...) Zaten pek çok toplumda sözlü müziğin, salt çalgısal müzikten daha yaygın olduğu görülmüştür. Dolayısıyla sözlü ifade biçimlerini ezgisel çizgilerle bütünleştiren topluluklar, arkalarına basılı bir kayıt bıraksın bırakmasın duygularını, düşüncelerini ifade edebilmiş, çoğu kez de kollektif aidiyeti pekiştirici işlevi ile topluluk dinamiklerini yansıtabilmiş ve grubun kültürel envanteri niteliği ile kendi tarihlerine ışık tutabilmiştir" (Erol 2002: 294). Canlı gösterim, müzik, âşıklar, âşık havaları hakkında ayrıca şu kaynaklara bk. Behaque 1999; Şenel 1991; Reinhard 1967; Bauman 1986, 2000; Titon 1999; Finnegan 1992; V. Yıldırım 1999 ve Abrahams 1981.

5 Âşıklar için 'söz'ün ne kadar önemli olduğunu aşağıdaki bilgi doğrulamaktadır. Tahsin Okatar, Ahmetçe [Ahmet Cehan]'nin çıraklığını yapmış birisi olarak onun titizliğini şöyle anlatmaktadır: "Bu Ceyhan'a bir düğüne gider. Türkü çağırırken, türkünün bir meyti [hanesi] aklına gelmez. Bunun da samimi, hemi de kızının kayınbabası Hasan Efendi isimli bir arkadaşı vardı. Hasan Efendi, Ahmetçe nereye giderse, o da oraya giderdi. Gece düğün evinde odada türkü çağırırken, türkünün bir meyti aklına gelmez. 'Bana bir hayvan çevirin' der. 'Ne yapacaksın?' 'İşim var şuraya bir yere varıp geleceğim." Gece atla yola çıkar ve kendi köyü olan Veysiye[Günyazı]'ye gelir. Veysiye'yle Ceyhan'ın arası 10-12 kilometre! 'Hasan Efendi! Hasan Efendi!' diye çağırır. Hasan Efendi: 'Hayırdır inşallah Ahmet!' der. 'Bir şey yok!' 'Ne diyorsun?' 'Şu türkünün şu meyti [dörtlüğü] nasıldı?' 'Bire âyet miydi, bir tarafa sapıtıversen ne olurdu?' 'Olur mu yahu? Bundan büyük iş olur mu? ' Orada Hasan Efendiden öğreniyor; ata atlayıp geri düğün evine Ceyhan'a geliyor ve kaldığı yerden türkülü hikâyeyi anlatmaya devam ediyor" Defteri için bk: Cehan 1954 (Okatar 1995). Bu derecede titiz olmalarına rağmen, sözlü kültür ortamında eserlerini icra ettikleri için, aktif taşıyıcı olan bir kaynak şahsın anlattıklarında da *çeşitlenme*, kaçınılmaz bir şekilde ortaya çıkabilmektedir.

mümkünse o kadar sabit karakter taşır. Şiir vak'aların sebeb-i hikmeti, var olmasının zaruri unsuru şiirdir. Vak'a daima şiire yardımcı, onun daha iyi anlaşılmasını temin eden bir unsurdur. Esasen bütün şiir vak'alarda, vak'a sabit bir karakter göstermez; folklorik bir mahiyet arz eder. Gerek ilk anlatıcı olan âşık, gerek ondan sonra bu vak'ayı anlatan diğer âşıklar, vak'aya her zaman mevcut şartlara göre ilâveler yapıp onu yeni motiflerle zenginleştirirler." (Başgöz 1949:112).

Başgöz söz konusu çalışmasında şiir-vak'aları şöyle sınıflandırmaktadır:

"a) Kadın, güzel, sevgili ve bunlarla ilgili diğer konulara bağlı şiir-vak'alar, b)âşıkın günlük hayatıyla ilgili çeşitli hâdiseler, meseleler ve güçlüklerle ilgili şiir-vak'alar, c) ağıt karakteri taşıyan şiir-vak'alar, d) tarihî karakter taşıyan şiir-vak'alar, e)imtihan ve karşılıklı münazara sahnelerini anlatan şiir-vak'alar, f) rüyada dolu içerek âşık olma ve bunları anlatan şiir-vak'alar." (Başgöz 1949: 97-108).

Kitabımızdaki Dadaloğlu şiirleri içerisinde bunlardan sadece 'f' maddesinde belirtilen türe ait örnekler bulunmamaktadır.

Bu eserler, edebî nitelikleri her zaman ön plânda olan 'kurgusal anlatı'lardır.[6] Edebiyat eseri oldukları için hikâye etmenin temel tekniklerine bağlıdırlar. Fakat bu bağlılık, üzerine oturmuş oldukları 'tarihsel gerçeği' reddettiği veya bir kenara bıraktığı anlamında yorumlanamaz. Bunun tersi de doğru değildir. Bu kurgusal metinler, metinlerle aralarında gönül bağı olanların iddia ettikleri gibi, "basit birer belge olarak, yani tarihsel hakikatin gerçekçi yansımaları olarak" da kabul edilemez (Chartier 1998:56).

B. Tarihî Türküler

Bu eserler, olayların içinde yer alan veya olaylara tanık olanlar tarafından yaratılırlar.

---

[6] "Şurası bir gerçektir ki, sözlü veya yazılı anlatımlar tek başlarına kendilerine özgü değillerdir. Onlar, anlatanların veya yazanların yeteneklerine göre oluşturulan özel karakteristik ve özel fonksiyonlara (birbirinden farklı kurgulara) sahiptirler. Bundan dolayıdır ki onlar farklı özel yorumlanma enstrümanlarına ihtiyaç duyarlar." (Portelli 1998:64).

Bu metinlerde görülen *değişim* ve *dönüşüm*, biraz da farklı zamanlarda yaşayan *dinleyici*lerin estetik zevkleri, ihtiyaç ve arzularına göre şekillenmektedir. Paul Ricoeur'ün deyişiyle "metin dünyası" ile "okuyucunun [dinleyicinin] dünyası"nın buluştuğu nesneye [yani *şiirsel metinlere*] yönelmenin zamanı artık gelmiştir. "İlk varsayıma göre, anlamın okurken (ya da dinlerken) oluşturulması işlemi, biçimi ve modelleri zamana, yere ve hedef topluluğa göre değişen tarihsel bir süreç olarak tanımlanır. İkinci varsayım bir metnin, okuyucusuna ya da dinleyicisine ulaştığı zaman aldığı biçime bağlı olarak, değişken pek çok anlamı olabileceği görüşüne dayanır." (Chartier 1998:66-67). Ricoeur, bu sorunları, şu çalışmalarında da ayrıntılı bir şekilde tartışmaktadır: bk. Ricoeur 1990, 1999, 2001.

Bu eserlerde saz şairi, *-kendine göre-* "tanık olduğu gerçekliğin tasviri ve değerlendirmesi"ni "geleneksel zaman ve mekân" içerisinde yapar. Bu cins eserlerde kahramanlar, belirli adlara ve bireysel özelliklere sahip tarihsel kişilerdir. Bunlarda "kurgusal karakterler" yerine "gerçekten var olmuş tarihsel ve genelde de önemli kişiler" ele alınmıştır. Türkülerdeki karakterler ve anlatılan olaylar birebir tarihsel gerçekliğin 'aynı'sı değildir (Propp 1998: 59-61)."Şarkıların [türkülerin] tarihselliği, şarkıların tarihsel kişilerin portresini doğru çizmesinde ya da gerçek olduğu düşünülen olaylarla doğrudan ilişkili olmasında değil, halkın kendi tarihsel öz bilincini ve geçmişteki olay, kişi ve koşullara yönelik tavrını dışa vurmasına dayanmaktadır. Tarihselliğin anlamı, ideolojik bir fenomendir" (Propp 1998: 84).

Propp'un tarihsel karakterli türküler konusundaki tespitlerini, tarihsel konuları işleyen Dadaloğlu türkülerinde görebiliriz (bk. *Dadaloğlu Türküleri* bölümü).

V. ARAŞTIRMANIN AMAÇ VE YÖNTEMİ

Âşık Edebiyatına ait yazılı belgeleri ihtiyatla kullanmamız şartıyla, bilinen bazı tarihî dönemler üzerinde güvenle çalışmamız mümkün olabilir. Tecer, Âşık Edebiyatı alanına giren bir çok eserin "eski din kitaplarının sayfaları gibi kopuk, yırtık, silik bir halde ve folklor mahsulleriyle karışmış olarak" bulunduğunu söylüyor (Tecer 1941:15). Âşık Edebiyatı temsilcileri, eserlerini yaratırlarken ilhamlarını "folklor"dan alırlar; böylece, folklora dahil unsurları "an'anevî bir tarzda işlemekten doğma bir edebiyat" ortaya çıkar (Tecer 1938: 116).

Âşık Edebiyatı şairlerinin şiirleri ile ilgili birçok sorun hâlâ çözülememiş vaziyettedir. Meselâ Dadaloğlu şiirlerini, ferdî eserler gibi kabul edip edebiyat biliminin yöntemlerine göre incelememiz doğru ve yeterli sonuçlar vermeyebilir. Çünkü bu şiirler bir yönüyle *ferdî* ama diğer yönleri bakımından *kollektif* eser hüviyetindedir. Böyle olunca da şiirlerin 'asıl nüsha'sı sayılabilecek 'ilk metinleri'ni tespit, zorlaşmaktadır (Günay 1999: 23). Çünkü "folklor araştırmalarında hiçbir ürün tek başına bir metin olarak ele alınmaz, metnin anlamı folklor hadisesiyle birlikte anlaşılabilir" (Günay 1999: 264).

Saz şairlerinin eserleri arasındaki *ayniyet/benzerlik* de önemli bir sorun olarak ortada durmaktadır. Bu hadiseyi "nazire geleneği" ya da "müstensihlerin yanlış tespitleri" şeklinde değerlendiren araştırmacılar da vardır. Prof. Dr. Umay Günay bu iki ihtimalin elbette hesaba katılması gerektiğini, fakat üçüncü bir ihtimal olarak, "şiirin yapısında sabit unsur görevi yapan *'kafiye+redif'*ten oluşan *ayak* ve *konu müşterekliği*'nin de önemli olduğunu belirtiyor. Böylece şairlerin ortak dünya görüşleri, "ortak konu" ve "söyleyiş"lere yol açmaktadır (Günay 1989: 216. *abç*). Âşıkların 'canlı gösterim' esnasında türkü söylerken bulundukları "vecd hali", onları "kalıplaşmış metin" düşüncesinden uzaklaştırmakta; böylece, eserin "çekirdeği" ezberlenirken, diğer unsurlar serbest bırakılmaktadır. Bundan çıkan sonuç, Türk saz şairlerinin "ezber" ve "doğaçlama" yeteneklerini bir arada ve yeri geldiği zaman kullanabildikleridir (Günay 1990: 182).[1]

'Gelenek'e, 'tür'e ve 'metne bağlılık' [text-dependence] şeklinde üçü bir arada düşünülerek yapılacak bir formülleştirmeyi, pekâlâ 'canlı gösterim' tarzında icrâ edilen Âşık Edebiyatı şairlerinin eserlerine de uygulayabiliriz.[2] Bu eserler 'ozan-baksı geleneği'ne bağlı, te-

---

[1] "Ayak, şiirde âhengi sağlamanın yanında anlam bütünlüğünün kurulmasına da yardımcı olmaktadır. Ayrıca âşıklar kendi şiirlerini ve usta-malı şiirleri ezberlerken, şiirin 'aslı' ve 'tamamı' yerine ayağı, şiirin konusunu ve nazım türünü ezberlemekte, gerektiği zaman şiirleri bu bilgilerle 'yeniden inşa edebilmekte'dirler. Sözlü gelenekte sahibi belli şiirlerde varyantlaşma bu yolla meydana gelmektedir" (Günay 1990: 182-183).

[2] "Halbuki folklor mahsullerinde bu ferdî cehdin yerini kollektif cehit almıştır. Bunlarda 'transpo-

ma ve ezgi bakımından belirli bir 'tür'e aittirler. Burada *metne bağlılık* unsuruna özel bir önem atfetmek gerekecektir. Metne bağlılık kısaca, "bir metnin tabiatını hesaba katma gereğidir; mümkün olduğu kadar derleme şartlarını, el yazmalarının intikalinin hikâyesi ve mukayeseyi, gerçekçi bir şekilde incelemeye yarayacak olan diğer bir çok faktörleri" bünyesinde barındırmaktadır (Foley 1988: 110). Foley, bir *folklor metni*nin değerlendirilmesinde her üç ilkenin de önceden titizlikle araştırılmasının gereğini belirtmektedir.[3]

Ahmet Kutsi Tecer, Karacaoğlan'ın şiirlerinden hareketle, *metin neşri* meselesini şöyle değerlendirmektedir:

> "Önce bir metod meselesi ile karşı karşıya bulunuyoruz: Şimdiye kadar basılmış olan şiirler, tenkid ve karşılaştırma usulüne uyulmayarak yayımlanmıştır. Bunlardan pek azının kaynakları kontrol edilebilir. Bazen bir şiirin türlü şekilleri (varyantları) ile karşılaşılıyor. Bu çeşitlilik şüphesiz şifahî kaynağın tabii olan kusurlarındandır. Esasen 'yazılı' dediğimiz kaynaklar da 'şifahî' kaynağa ait kusurlardan arınmış değildir. Çünkü 'yazılı' dediğimiz kaynaklar, mecmualar ve cönkler, zaman içinde sahiplerinin fantezisine göre tespit edilmiş bir takım varyantlardan başka bir şey değildir. Dolayısı ile Karacaoğlan'ın kendi zamanına ait yazılı kaynaklar ele geçmedikçe, sonradan tesbit edilmiş olan bu şiirleri ihtiyatla ele almak lâzımdır. Sahih oldukları ispata muhtaçtır. Bunların çoğu şimdilik 'apocriphe' şiirleridir. Karacaoğlan'a isnad olunan bütün şiirleri yeniden ele almak, kaynaklarını kontrol ederek birer birer tenkid süzgecinden geçirmek, ihtiyatla tefsir edilmek gerekir. Tenkid usulü yalnız varyantların mukayesesi demek değildir. Elimizde bulunan bütün şiirler, tespit edildikleri asırların ve içinden geldikleri muhitlerin hususiyetlerine göre asıllarından değiştirilmiş bulunmaktadır. Hakiki Karacaoğlan'ı işte bu bozuntular arasından ayıklayıp çıkarmak lâzımdır." (Tecer 1954b: 7).

Tecer'in düşünce ve yargıları, Dadaloğlu şiirleri için de geçerli olabilir kanısındayız.[4]

---

zisyon' değil sadece 'pozisyon' vardır. Yani şaire içinde bulunulan hâl ve vaziyete 'intibak' etme kâfidir. Folklor mahsullerinin 'naif' yani basitlik tarafı, 'sehl-i mümteni' olmak ve 'mühmelât'tan olmak gibi vasıfları 'realist' olmak vasfı, nihayet 'kollektif olmak' vasfı hep bundan neş'et eder." (Tecer 1941:8)

[3] Metinler "nasıl ve hangi ortamlardan geçerek ve hangi yapılara dönüşerek ve hangi şartlar altında ve hangi amaçlar <politik, ekâbire sunma, ticarî kazanç ve geniş okuyucu/dinleyici kesiti> için" tertip edildikleri araştırılmalıdır (Yıldırım 2002: 132).

[4] Pertev N. Boratav'ın *metin tespiti* hakkındaki düşünceleri şöyledir: "1. Bir saz şairi eserinin, mümkün olduğu kadar (zira bu çok defa müşkül iştir; âşık edebiyatı mahsûlleri kritik tab'a en nâ-müsait eserlerdir) aslını bulmaya çalışmak lâzımdır. Zira saz şairi bir sanatkârdır; eserine damgasını vurmuştur. Onun değişmiş şekilleri değil, asıl orijinali bizi alâkadar eder. 2. Folklor eserinde mesele tam tersinedir. Her varyantın ayrıca ehemmiyeti vardır; bunun içindir ki varyantlar çoğaldıkça folklorcu sevinir. 3. Binâenaleyh, müdekkik saz şairinin eserini tedkik ederken orijinali arayacak, orijinalden uzak varyantları atacaktır. 4. Folklor sahasına düşen saz şairi eserleri de olabileceğini yukarda söylemiştik; müdekkik bunlar için de ayrıca bir muamele yapmak mecburiyetindedir: a)

Metin tespiti sırasında, şairin üslûbunun belirlenmesi de önemlidir. Öztürk, halk şairlerinin dile yaklaşımlarının oldukça serbest olduğunu, bu yüzden onların şiir dillerinde *ünlülerin sözcük sonunda/içinde düşmesi, hecelerin sıkıştırılarak söylenmesi, kelimenin uzatılması* veya *fazladan katılması* gibi özelliklerin her zaman görülebileceğini kaydetmektedir (Öztürk 1990: 89-90).[5]

Yukarıda yapılan açıklamalar doğrultusunda bu çalışmanın teorik çerçevesini şöyle sınırlandırabiliriz:

a. Genel olarak Türkmen aşiretlerinin yaşadığı –Elmadağ ilçesi [Ankara] ile Suriye'nin Rakka şehri arasındaki geniş coğrafyada, özel olarak da yakın geçmişte Güney Türkmenlerinin kışlak ve yaylak mekânları olarak kullandıkları Çukurova ve İç Anadolu bölgelerinde sözlü edebiyat, âşıklık geleneği, bu çerçevede *Karacaoğlan mektebi/geleneği* ve bu gelenek içerisinde *Dadaloğlu olgusu*nun *gelişim* ve *dönüşüm*ünü incelemek.

b. Dadaloğlu fenomeninin meydana gelmesinde önemli katkılar sağlayan âşıklarla ilgili sözlü tarih bilgileri ve bunların değerlendirilmesi.

c. *Çukurovalı Karacaoğlan* geleneği dairesinde ve bu çizgi etrafında, farklı zaman ve mekânlarda aynı olguyu hazırlamak gayesiyle üretilen *metin*lerdeki *değişim* ve *dönüşümü* gözlemek.

d. Zaman içerisinde ve Dadaloğlu ismi çerçevesinde icrâ edilerek ortaya çıkan aynı *metn*in *çeşitlenmeleri*ni bir bütün halinde gösterebilmek.

e. Dadaloğlu olgusunun Cumhuriyet'in ilk yıllarından günümüze doğru geçirdiği değişim ve dönüşümü ortaya koyarak, bunun sebeplerine işaret etmek.

Sözlü kültür geleneği içerisinde *Dadaloğlu* adının yeri ve önemi ile, bu *olgu*yla doğrudan ilişkili şiirlerin ait olduğu *bağlam* içerisinde *metin tespiti*nin yapılmasının amaçlandığı bu çalışmada;

a. Dadaloğlu konulu yayımlanmış ve -ulaşabildiğimiz ölçüde- yayımlanmamış çalışmalar eleştirel gözle değerlendirilmiştir.

Böyle bir eserde saz şairinin hissesini ayırmak; b) Ma'şerin iştirakini tayin ve tespit etmek." (Boratav 1938:32-33). Saz şairlerine ait metinlerin neşri hakkında ayrıca bk. Tansel 1982; İlaydın 1999a, 1999b ve Özmen 1993b. Âşık Şenlik Divanının metninin nasıl hazırlanması gerektiğine dair teklifleri içeren M. Sabri Koz'un tebliği de dikkat çekicidir (bk. Koz 2000).

[5] Prof. Dr. Ali Osman Öztürk'ün halk şairlerine ait 'metin'lerin anlatım biçimleri, dil kullanımını belirleyen etkenler ele aldığı önemli bir makalesi daha bulunmaktadır. (bk. Öztürk 1992). Türk saz şiirinde 'anlam' konusuyla ilgili Orhan Şaik Gökyay'ın da iki önemli makalesi yayımlanmıştır. (bk. Gökyay 1982, 1993).

b. Dadaloğlu olgusunu hazırlayan saz şairlerine ait, sözlü tarih esasları içerisinde elde edilen bilgilerden hareketle, bu şairlerin biyografileriyle ilgili önemli bilgiler ortaya konulmuştur.

c. Dadaloğlu olgusuna bağlanan şiir metinlerinin ait oldukları bağlam içerisinde çeşitlenmeleriyle birlikte *karşılaştırmalı metinler* şeklinde tespiti gerçekleştirilmiştir.

VI. DADALOĞLU ŞİİRLERİ

Dadaloğlu şiirlerinin metinleri aşağıdaki hususlar dikkate alınarak hazırlanmıştır:

1. Şiirlerin ilk dörtlüklerinin dördüncü mısraları, metinlere ad olarak verilmiştir.

2. Şiirler, metinlere ad olarak da konulan ilk hanelerin dördüncü dizelerinin son kelimelerine göre alfabetik olarak sıralanmıştır.

3. Metinlerin dipnotlarında yer alan '*' işaretiyle, şiirin yer aldığı kaynaklar gösterilmiş, ayrıca bunların ait olduğu sayfa veya şiir numaralarına da işaret edilmiştir. Genellikle birinci kaynak, metni kurarken esas alınmıştır. Kısaltmalar, bunların hangi eserler olduğu ve değerlendirilmesi, çalışmanın 'Kaynakların Değerlendirilmesi' adlı bölümde yapılmıştır.

4. Gerekli olan yerlerde dörtlüklerin sonlarına dipnot numarası verilerek, asıl metinden farklılık arz eden hususlar gösterilmiştir. Bu yapılırken dörtlüklerin dizeleri sırasıyla alfabetik olarak *a, b, c, d* şeklinde gösterilmiş; kelime, kelime grubu veya dize seviyesindeki farklılıklara işaret edilmiştir. Bu işlem esnasında, şiirin anlam bakımından tutarlı olmayan çeşitlenmeleri ayıklanmaya gayret edilmiştir.

5. Bazı dipnotlarda dörtlüğün alındığı kaynak ve/veya hangi kaynaklarda söz konusu dörtlüğün yer alıp-almadığı gibi hususlar açıklanmış, varsa asıl dörtlükten farklı diğer çeşitlenmeler de bu dipnotlarda verilmiştir.

6. Metinlerde imlâ birliğini sağlamak zor olmuştur. Özellikle birleşik isimlerin yazılışında bir birlik sağlanamamıştır. Bunun sebebi, ilk kez bu çalışmada verilen metinleri aslına bağlı kalarak sunma isteğidir. Eğer bu çalışmada ilk kez verdiğimiz şiirler daha önceden yayımlanmış olsaydı, belki imlâ birliği daha kolay gerçekleştirilebilirdi.

7. Dizelerdeki hece fazlalıkları ( ), tamamlanan eksiklikler [ ] ve hiçbir kaynakta yer almayan, fakat bizim şahsî tasarrufla eklediğimiz kısımlar "düz" [dik] olarak ve okunamayan kısımlar /.../ şeklinde gösterilmiştir.

8. Metinlerin yazılışında hiçbir noktalama işareti kullanılmamıştır. İmlâda ise sadece şu iki kurala uyulmuştur: Dize başları ile özel adlarda büyük harf kullanılmış, ayrıca kelimelerden ayrı yazılması gereken bazı ekler, böyle yazılmıştır.

9. Şiirlerin altlarında 'Metin İle İlgili Özel Bilgiler' bulunmaktadır. Bu bilgilerde 'A. Metinlerin Derlenmesi', 'B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi' ve 'C. Metin Üzerinde Düşünceler' yer almaktadır. Maddelerin ilkinde, şiirle ilgili dipnotta işaret edilen kaynaklardaki mevcut derleme bilgileri aktarılmıştır. Bunlar içerisinde, türkülerin ses kayıtları hakkında bilgilerin de bulunması oldukça önemlidir. Derleme bilgilerini vermemizin bir amacı da söz konusu şiirin yayılma alanını gözlemleyebilmektir. İkinci maddede şiirin hangi vesi-

le/vesilelerle söylendiğine dair kaynaklardaki mevcut bilgiler, bazen olduğu gibi, bazen de özetlenerek verilmiştir. Bu bilgiler, şiirin farklı zamanlarda farklı sebepler yüzünden söylendiğini görmemizi temin edecek niteliktedir. Bu da metnin sözlü gelenekte ilk olarak bir olay sebebiyle, daha sonra ise farklı farklı olaylar sebebiyle icrâ edildiğini göz önüne sermektedir. Üçüncü madde, şiir hakkındaki düşünce ve değerlendirmelerimiz yer almıştır. Burada bir şiirin çeşitlenmesinin yarattığı olgu göz önüne alınmış, kesin hükümlerden bilerek kaçınılmıştır. *(A, B ve C maddelerine ait bilgi ve değerlendirmeler mevcut değilse, şiirlerin altında bu başlıklar kullanılmamıştır.)*

10. Şiirlerin hikâyelerinde, dörtlüklerinde ve dipnotlarında geçen, anlamı bilinmeyen kelime, deyim, yer adları vs. 'Sözlük'te açıklanmıştır.

1. BÖYLE RÜSVA OLMASAYDIK CİHANDA+

1. *N'olaydı da Kozanoğlu'm n'olaydı*
Sen ölmeden bana ecel geleydi
Bir çıkımlık canımı da alaydı
Böyle rüsva olmasaydık cihanda[1]

2. *N'eyledik de Hakk'a büyük söyledik*
Ne akılla kahpeleri dinledik
Cahil idik n'ettiğimiz bilmedik
Âciz çıktı bak adımız her yanda[2]

3. *Beyim gelir, arkasında bin atlı*
Cümlesi de sanki kuştur kanatlı
Ölürsek derdimiz olur bin katlı
Yâr yetimi kalır mıydı meydanda[3]

4. *Derviş Paşa gayrı kına yakınsın*
Böbür böbür dört bir yana bakınsın
Amma bizden gece gündüz sakınsın
Öc alırız ilk fırsatı bulanda[4]

5. *Dadaloğlu söyler size andını*
Şimdiden yok bilsin hasmım kendini
Bağlasalar parçalarım bendimi
Yatacağım bilsem bile zindanda[5]

+ HNO1:31-32; HNO2:119-120; MZK1: 53-54; MZK2:53-54; TKM1:80; AMK:80; BP:92; CÖ2:203; AZÖ1:180-181; SS:103; EKe:107; ÖY:149.

1 a. Kozanoğlu-BP, EKe, AMK.
b. ölmeden: gelmeden-MZK1, MZK2
c. canımı da: cancağızım-MZK1, MZK2
d. olmasaydık: olmayaydım-MZK1, MZK2

2 d. âciz çıktı bak adımız: zalim diye çıktı adım-MZK1, MZK2

3 a. arkasında bin: arkasından-BP, EKe
c. ölürsek derdimiz: sen ölürsen derdim-MZK1, MZK2 //bin: iki-AZÖ1

4 a. Derviş Paşa: Deli Osman-MZK1, MZK2
c. bizden: benden-MZK1, MZK2
d. öc alırız: öldürürüm-MZK1, MZK2

5 AMK'da yok.
a. Kıral Kızı söyler sana andını-MZK1, MZK2
b. hasmım: hasım-AZÖ1, SS, HNO1, TKM1, CÖ2, Eke.

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

B. Metnin Hikâyesi/ Yakılma Sebebi:

"Fırka-i İslahiye ordusu Kozan'a geldiği zaman Uzunyayla, Pınarbaşı, Sarız, Saimbeyli ve Feke yörelerinin derebeyi Kozanoğlu Yusuf Ağadır. Yusuf Ağa ile Derviş Paşa aralarında şöyle anlaşırlar: Yusuf Ağa önce 2.500 kuruş aylıkla Maraş'ta ikamete razı olur. Daha sonra bu kararından vaz geçer ve Sivas'ta iskân olmayı ve oğlu 13 yaşındaki Ali Bey'in de Harp Okulu'nda okutulmasını ister. Bu istekleri de kabul edilir. Fakat buna rağmen yine birkaç kere isyan eder. Bunun üzerine bir gece hapsolduğu çadırdan kaçmak isterken vurularak yakalanır ve yaralı yaralı idam edilir." (AZÖ1, *Maruzat:* 164-171'den nakil)

"Bu türkünün mağlûbiyetten sonra söylendiği görülmektedir." (HNO1, HNO2)

Doğu Kozan Beyi Yusuf Beyin alçakça öldürülmesi üzerine söylenmiştir (AMK).

Türkülü hikâye içerisinde yer alan bu şiiri yazar, Dadaloğlu'nun sevgilisi Suna'ya söyletiyor (MZK1, MZK2).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şiirin hikâyesi tam olarak belli değildir, fakat Kozanoğulları'nın merkezî Osmanlı yönetimi tarafından ortadan kaldırılması münasebetiyle 'Dadalı Veli' tarafından söylendiği düşünülebilir. Bu görüşü, türkünün hikâyesi hakkında kaynaklarda belirtilenler de doğruluyor.

2.1. CENNETE MİSALDİR YERİN BİNBOĞA+

1. *Çaldırırdık curayınan sazları*
   Avlatırdık şahin ile bazları
   İskân verdik gelinleri kızları
   Cennete misaldir yerin Binboğa[1]

2. *Başında çıkıyor da kömürün hası*
   Sağ yanında eksik olmaz savaşı
   Karışır lâleye ağca haşhaşı
   Dostlar mahallidir gülün Binboğa[2]

3. *Binboğa derler de çok yerde ünün*
   Başına tırmanmış üç beş yüz yavrun
   Dibinden gider de kızınan gelin
   Onları seyretmek işin Binboğa[3]

4. *Her bir koyağından bir suyun akar*
   Güzellerin hası yanı başına çıkar
   Ablak sığınlara ima geyik bakar
   Kınalı keklikler eşin Binboğa[4]

5. *Başın görünmüyor tozdan dumandan*
   Bir koyağında kal'yom gümandan
   Bahar aylarında mordur çimenden
   Dostla yaylanacak günün Binboğa[5]

6. *Karların yağmış da ardıç boyunca*
   Lâle sümbül gül boynunu eğince
   Yaz baharda aşiretler gelince
   Karışır sağmala yozun Binboğa[6]

7. *Binboğa ırmakların çağlayıp akıyor*
   Cümle güzellerin seyrana çıkmış bakıyor
   Elvan çiçeğin de bir hoş hava kokuyor
   İlden ile gider ünün Binboğa[7]

8. *Der kine Dadalı'm okuyup yazar*
   Del'olmuş divane dört yanın gezer
   Sulağında gövel ördekler yüzer
   Depesinde bin bir gölün Binboğa[8]

+ HD5:30; MM1:16; ARY4: 6; AZÖ1:246; YZD: 202.

1 HD5.

2 HD5'te benzer diğer bir dörtlük ise şöyledir: Başında eksik olmaz tütsün dumanın/Koyağında kaldı sığın gümanın/Yaz gelince yeşillenir çimenin/Cennete misaldir yerin Binboğa

2 HD5.

HD5'te benzer diğer bir dörtlük ise şöyle: Depende çıkıyor da kömürün gözü/Salınır gözel de ediyor nazı/Düşer cemiresi söktürür buzu/Basar ovaları selin Binboğa

3 MM1.

4 MM1

ARY4'te benzer bir dörtlük şöyledir: Bin koyağında bin pınarlar akar/Domurcuk güllerin misk gibi kokar/Eklim eklim kızlar başına çıkar/Güzellere seyran olun Binboğa

5 ARY4.

6 AZÖ1.

7 MM1.

a, b, c. (Vezin bozuk).

d. Metinde 'İlden ile ünün gider Binboğa': *İlden ile gider ünün Binboğa*

8 HD5.

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

1939'da Niğde'den Ali Bey'den (YZD) ve Kayseri-Sarız'da Nuri Kara'dan derlenmiştir (HD5).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Diğer dörtlükler yok (YZD: 202). ARY8'deki metinde dörtlüklerden sonra bir 5. mısra daha var.

2.2. GÜZEL SEYRAN ETMEK İŞİN BİNBOĞA+

1. *Bir rüzgâr eser de perişan halin*
   Başına ağar üç yüz altmış yolun
   Karışmış geliyor kız ile gelin
   Güzel seyran etmek işin Binboğa[1]

2. *Yükseğinden enginine bakılmaz*
   Posta tutup meşelerin sökülmez
   İpek yüklü tülülerin çekilmez
   Sırça yüklü develerin Binboğa[2]

3. *Binboğa da Koç Dağı'nı gözedir*
   Biter geyik göbâ de lâle sümbül tazedir
   Ablak sığınların boynun uzadır
   Fariz avcı ister çölün Binboğa[3]

4. *Der Dadaloğlu'm da sen seni tanı*
   Bir at isteseydim verirdi yani
   Sana derim sana dağlar sultanı
   Ne güzel methin etti Veli Binboğa[4]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

6.4.1956 tarihinde Adana-Kozan'dan ses kaydı olarak derlenmiştir (UR).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Metin her ne kadar 'Ali' isimli bir şaire ait olarak gösteriliyorsa da, doğrusu '[Dadalı] Veli' olmalıdır. Şiirin 3. ve 4. dörtlükleri, bir önceki şiirde de yer alan yaygın çeşitlenmeleri olan metinlerdir. İlk iki dörtlüğü ise diğer metinlerde görülmeyen yeni çeşitlenmeler olsa gerektir.

+ UR:360.

1 d. (Dizenin ilk kelimesi 'daim' vezin gereği çıkarıldı.)

2 b. (Dizedeki 'meşelerin' kelimesinin sıfatı 'boz' vezin gereği çıkarıldı).
d. (Dizedeki 'sade sırça yüklü' ifadesindeki 'sade', vezin gereği çıkarıldı).

3 a. Metinde 'Ey Binboğa'yı dersen de Koç Dağını gözedir': *Binboğa da Koç Dağını gözedir*
b. (Vezin bozuk)

4 d. Metinde 'Ali': *Veli* //(Vezin bozuk).

2.3. İLİN AVŞAR DEĞİL CERİD BİNBOĞA[+]

1. *Başın görünmez de dumandan pustan*
   Eğri başlı güzellerin gelir de Has'tan
   Kıblen Göksun da solun Elbistan
   İlin Avşar değil Cerid Binboğa[1]

2. *Keramet var toprağında taşında*
   Tor seyfiler selâm durur yanı başında
   Kamalağın kara ardıcın başında
   Kırık kırık yelin eser Binboğa[2]

[+] AŞE22:190; AŞE26: 316; FB7: 21; MM1: 16; HD5:30; ARY8:131-132, 252; ARY4: 6; AZÖ1:245, 246, 247, 248; YZD:202; ÖY:173, 174, 175, 195; AÖ:215-216, 229; OA3:3745; OA6:3970; BP:128, 132, 135; CÖ1:102; CÖ2:251, 255, 259; MU:57-58, 58-59; İG:36; MSK2:500; SKı:22; ŞM:42-43, 44;MSK2:500; MI:78; HNO1:31; HNO2:119; SK:113; MP:82; PNB2:174-175; TKM1:109; SS:81; İG: 35, 36; MZK2:79; EKe:108;

[1] a. Doruğun görünmez dumandan pustan-OA3//Görünmüyor başın dumandan pustan-İG//Duman duman başın görünmez pustan-SKı

b. Eğri başlı güzel mi gelir Has'tan-MSK2//Gene güzellerin çekilir Has'tan-SKı

c. Bir yanın Avşar da bir yan Elbistan-İG//Bir yanın Saracık da bir yan Elbistan-MSK2, SKı

d. Zamantı'dan gelir kışın Binboğa-OA6/Güzellere bakmak işin Binboğa-OA3//Üstüne çekilen Cerit Binboğa-İG, SKı

AŞE26 ve MM1'de dörtlük şöyle: Başım görünmüyor dumandan purstan//Sağ yanın Saraycık da solun Elbistan/Eğri başlı güzellerin geliyor Has'tan/İlin Avşar dağal kolun Cerid Binboğa [c. Has'-tan: hacdan-MM1]

FB7'de dörtlük şöyle: Başın görünmüyor dumandan pustan/Eğri fesli güzellerin geliyor Has'-tan/Sağ yanın Saracık solun Albustan/Elin Avşar değil Cerid Binboğa

ARY4'te dörtlük şöyle: Binboğa'yı dersen ünlüdür ünlü/Yazın ak sayalı güzün mor donlu/Kışın yiğit gibi başın boranlı/İlin Avşar değil Cerit Binboğa

AZÖ1:246, YZD:202, ÖY:195 ve AÖ:215'te ise dörtlük şöyledir: Başın görünmüyor dumandan pustan/Bağrışır geyiğin durulmaz sesten/Sağ yanın Saraycık solun Elbistan/Övünmeye değer dilin Binboğa

[2] a. keramet var: kimya vardır-AZÖ1:246, YZD:202, ÖY:195, AÖ:215// Bereket var toprağında ta-şında-CÖ2, AZÖ1:245, PNB2

b. Tor seyfiler ablak döner peşinde-AŞE26//Tor seyfiler yuva kurar döşünde-AZÖ1:246, YZD: 202, ÖY:195, AÖ:215// Seyfi kuşlar yuva yapar başında-CÖ2, ŞM:44// Tor sunaların da dönüyor peşinde-İG//Yavru şahan semah döner başında-MSK2//Tor sunaların dönüyor peşinde-SKı// Kuş-lar yuvasını yapar başında-AÖ:229

c. başında: içinde-AŞE26, AZÖ1:246, YZD:202, ÖY:195, AÖ:215// Dudular kumrular öter başın-da-İG, SKı//Seyfileri döner yanı başında-ŞM:42

d. Yelin kırık kırık değer Binboğa-AŞE26//Kırık kırk eser yelin Binboğa-AZÖ1:246, YZD:202, ÖY:195, AÖ:215//İmil imil eser yelin Binboğa-CÖ2, AÖ:229, ŞM:44// Dudulu kumrulu başın Binboğa-İG, SKı//Fariz avcı ister yerin Binboğa-ŞM:42// Zamanda da yel mi eser Binboğa-MSK2

FB7'de dörtlük şöyledir: Kimya var da toprağında taşında/Tor seyfiler çabuk döner peşinde/Kama-

3. *Binboğa'yı dersen ünlüdür ünlü*
Kışın ağ giyer de yazın emir donlu
Sağ yanın Saraycık solun Reyhanlı
Elin Avşar değil Cerid Binboğa[3]

4. *Binboğa da Koç Dağını gözledir*
Biter geyik göbelek sarı sünbül mor menekşe tazedir
Ablak sığınların boynun uzadır
Fariz avcın ister salın Binboğa[4]

---

lağın kara ardıcın başında/Göğdeli'den gelir yelin Binboğa

ARY4'te dörtlük şöyledir: Bereket var toprağında taşında/Seyfi kuşlar döner yanı peşinde/Kamalağın kar' ardıcın başında/Kırık kırık yelin eser Binboğa

3 AŞE26 ve SKı'da yok.

a. dersen: dersem-HD5//dağlardan-MMı//Koca Binboğa da ünlüdür ünlü-İG

b. Güzün ağ giyer de yazın emir donlu-MM1// Kışın ağ saya giyinir de yazın emir donlu-İG//Yazın al giyer de kışın emir donlu-MSK2//Güz aksaya da yaz ipek dolu-HD5

c. Ablak sığınlar da pek deve kinli-MM1// Sağ yanın Avşar da sol yanın Reyhanlı-İG

d. elin: yerin-HD5// Fariz avcı ister salın Binboğa//Elin Cerit değil Avşar Binboğa-MI//Güzelleri seyir etmek işin Binboğa-İG

FB7'de dörtlük şöyle: Binboğa'yı dersen her dağdan ünlü/Kışın aksay giyer yaz yeşil donlu/Sağ yanın Saracık solun Reyhanlı/Elin Avşar değil Cerit Binboğa

ARY8'de dörtlük şöyle: Binboğayı dersen ünlüdür ünlü/Yazın kendir güzün çamurlu donlu/Çayırın zemzemdir kevserli sulu/İlin Afşar değil Cerit Binboğa

4 a. gözledir: gözedir-OA6//Koca Binboğa da Koç Dağını gözedir-İG

b. (Vezin bozuk). Geyik ceren lâle sümbül tezedir-AÖ//Lâlesi sümbülü geyik göbeği meşeleri tazedir-İG//Lâlen sümbüle geyik göbâğı tazedir-MSK2//Lâle sümbül meşelerin tazedir-SKı

c. Akça turnaları başın uzatır-OA6, İG//Akça sunalar da başın uzatır-SK1//Ağca turnaların boynun uzadır-İG

d. Dudulu kumrulu başın Binboğa-OA3, OA6//Fariz avcı gerek salın Binboğa-MSK2

AŞE26'da dörtlük şöyle: Binboğa da her dağlardan ünlüdür/Ablak sığınların deve kinlidir/Güzün ağ sayalar yazın emir donludur/Fariz avcı ister salın Binboğa

MM1'de dörtlük şöyle: Binboğa da Koç Dağını gözedir/Biter geyik göbeği sarı sümbül tazedir/Ablak sığınları da boynun uzadır/Fariz avcı ister salın Binboğa

FB7'de dörtlük şöyle: Binboğa da Koç Dağı'nı gözetir/Geyik göbeğin sümbülünden tezedir/Ablak sığınların boynun uzadır/Fariz avcı ister salın Binboğa

ARY4'te dörtlük şöyledir: Yamaçların Koç Dağını gözedir/Geyik göbeklerin tümü tezedir/Ablak sığınların boynun uzadır/Fariz avcı ister yerin Binboğa

YZD'de dörtlük şöyle: Binboğa'ın da Kaf Dağını gözetir/Kokar mor menekşe güller tezedir/Torlak sunalar da boynun uzadır/İlin Avşar değil Cerit Binboğa

AZÖ1:246'da dörtlük şöyle: Binboğa da Koç Dağını gözetir/Lâle sümbül mor menekşe tazedir/Ablak sığınların boynun uzatır /Ediyor methini Veli'm Binboğa

5. *Enginiden yükseğine çıkılmaz*
Sığın gitse mor menekşen sökülmez
Eğr'efeli güzellerin çekilmez
Elin Avşar değil Cerid Binboğa[5]

6. *Der Dadalı'm da sen seni tanı*
İnsan olsa bir at verin mi yani
Bir koyağında gümanım kaldı da dağlar sultanı
Ne çok medhin etti Veli Binboğa[6]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Hatay-Kırıkhan Delibekirli köyünden 1303[M.1887-88] doğumlu Hacı Kızılaslan'dan (İG), Kayseri-Sarız'da oturan Nuri Kara'dan (HD5), 1940'lı yıllarda Osmaniye-Toprakkale ilçesinden(MSK2), Şambayadı köyündeki Ahmet Çavuş'tan(ARY8), Kayseri-Pınarbaşı(?) Sindel köyünden(OA6) ve bir diğer metin ise 24.05.1959 yılında derlenmiştir(FB7).

B. Metnin Hikâyesi/ Yakılma Sebebi:

Dadaloğlu Veli tarafından Binboğa Dağına söylenmiştir (AŞE22:190). Kul Kadir isminde bir âşık Binboğa hakkında bir türkü okur; Dadaloğlu bu türküyü beğenmez ve kızarak: "Ulan, deniz kıyısında kuyu kazılmaz" der. Dadaloğlu, bu güzel türküyü okuyarak Kul Kadir'e şairliğini kanıtlamış olur(ARY8). Bir diğer kaynakta ise şiirin hikâyesi hakkında "mahiyeti meçhûldür" kaydı düşülmüştür (FB7).

---

[5] FB7 ve AŞE26'da yok.

[6] a. Dadaloğlu der ki sen seni tanı-ŞM:42

b. Metinde 'İnsanoğlu olsa idin berat verirler yani': İnsan olsa bir at verin mi yani-FB7//Adam arap ata vermez mi yemi-AÖ, HNO1, HNO2, TKM1, EKe//Üstüne gelen koca beyler hani-SKı

c. Metinde 'Bir koyağında gümanım kaldı da dağlar sultanı': Sana derim sana dağlar sultanı-MM1, FB7, ARY4, ARY8//Ellerin kalmadı hep ünü şanı-SKı

d. Yaman methin verdi Veli Binboğa-PNB2//Bulunmaz menendin eşin Binboğa-SKı

AŞE26'da dörtlük şöyle: Der Dadaloğlu'm sen seni tanı/İnsanoğlu olsa berat verirdi yani/Sana derim sana da dağların sultanı/Veli seni her yerde öğdü Binboğa

MM1'de dörtlük şöyle: Der Dadaloğlu'm da sen seni tanı/İnsanoğlu olsan berat verirdin yani/Sana derim sana dağlar sultanı/Veli seni ta gerek(?) öğdü Binboğa

FB7'de dörtlük şöyledir: Der Dadaloğlu da tanıdır tanı/İnsan olsa bir at verin mi yani/Sana derim sana dağlar sultanı/Ne çok methin oldu Binboğa

ARY8'de dörtlük şöyle: Dadaloğlu'm der ki sen seni tanı/Adam arap ata vermezdi yanı/Sana derim sana dağlar sultanı/Yaman methin verdi Veli Binboğa

ARY4'te dörtlük şöyle: Dadaloğlu der kim sen seni tanı/Adam arap ata verir mi yanı/Sana derim sana dağlar sultanı/Ediyor medhini Veli Binboğa

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

ARY8: 252'deki metin oldukça bozuk bir metin; her dörtlükten sonra 5. bir dize var. 1. dörtlük ise, iki dörtlüğün birleştirilmesiyle oluşturulmuş.

Yukarıdaki şiirin yakılma sebebi de göz önüne alındığında metnin 'Dadalı Veli'ye ait olduğu görülüyor.

2.4. İLİN AVŞAR DEĞİL CERİT BİNBOĞA[+]

1. *Binboğa da Koç Dağından otludur*
   Kış ak geyer yazın yeşil postludur
   Sağ yanı Saraycık sol Reyhanlıdır
   İlin Avşar değil Cerit Binboğa[1]

2. *Başında var senin ak kuğulu gölün*
   Senir'den gider de on iki yolun
   Ayağından çekilişin kız gelin
   Aslın toprak değil yağdır Binboğa[2]

3. *Karlar yağıp kar'ardıcı basınca*
   Gırcılı boranlı yeller esince
   İmaların kamalağa pısınca
   Fırız avcı ister gölün Binboğa[3]

4. *Yıldır yıldır eder toprağın taşın*
   Yüz bin yılı geçkin belki de yaşın
   Bulutlar da göklerde can yoldaşın
   Güzelleri seyir işin Binboğa[4]

5. *Kamalağın kar'ardıcın bitiyor*
   Dadaloğlu'm cıdasını atıyor
   Kara gözlüm senden yükün tutuyor
   Bulunmaz menendin eşin Binboğa[5]

6. *Dadaloğlu der şu bana n'oldu*
   Gözüm aktı da kan ile doldu
   Saatim ay oldu günüm yıl oldu
   Ne pek medhettim ben seni Binboğa[6]

[+] CÖ2:255; ÖY:174; ŞM:42-43; MU:57-58; BP:132; AZÖ1:247; ARY8:131-132; SKı:22; ŞM:44;MSK2:500; İG:36; OA3:3745; OA6:3970; BP:135; AZÖ1:248; ÖY:175; CÖ2:259; MU:58-59; AÖ:216; İG:36; MSK2:500; SKı:22,; HD5: 30; MM1: 16; ARY4: 6; AZÖ1:246;YZD:202;

[1] CÖ2:255; ÖY:174; MU:57-58; BP:132; AZÖ1:247; ARY8:131-132; ŞM:44.

[2] CÖ2:255; ÖY:174; MU:57-58; BP:132; AZÖ1:247; ARY8:131-132; ŞM:44.

[3] CÖ2:255; ÖY:174; MU:57-58; BP:132; AZÖ1:247; ARY8:131-132; SKı:22; ŞM:44.

[4] OA6:3970; BP:135; AZÖ1:248; ÖY:175; CÖ2:259; MU:58-59; AÖ:216; İG:36.
a. Duman duman olur o yüce başın-OA3
c. Bulutlar göklerde canın yoldaşın-OA3
d. Güzellere bakmak işin Binboğa-OA3

[5] OA3:3745; OA6:3970; BP:135; AZÖ1:248; ÖY:175; CÖ2:259; MU:58-59; AÖ:216; İG:36.
b. (AÖ'de 2. dize, 1. dizedir.)
c. yükün: toka-OA6

[6] CÖ2:255; ÖY:174; ŞM:42-43; MU:57-58; BP:132; AZÖ1:247; ARY8:131-132; ŞM:44.
c. ay oldu: ay-ARY8// saatim: saatin-ŞM:44
d. Ne metheyledim seni Binboğa-AZÖ1//Ne pek metheyledim Veli Binboğa-ŞM:44, ARY8.

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenlerin Açıklamaları:

1974 yılında Kayseri-Sarız ilçesinden Hasan Gürbüz'den derlenmiştir (AZÖ1).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

İkinci şiirin dört çeşitlenmesinin varlığı, biraz da bizim tercihimiz sonucu oluşturulmuştur. Fakat böylesi bir tercihe yönelişimiz, 'sözlü gelenek'in varlığını göz önünde tutma ile ilgilidir.

3.1. SU YOLUNA ÇIKTI M'OLA+

1. *Yürü bire Aziziye*
   Acep karın kalktı m'ola
   Boynu uzun tor sunalar
   Su yoluna çıktı m'ola[1]

2. *Tez gelir Kaynar'ın yazı*
   Hoş akar Munzur'un gözü
   Koc'ırmak tutardı buzu
   Garbi değdi söktü m'ola[2]

3. *Kabaktepe asıl yurdum*
   Nadir Şah'tan gelir soyum
   Koca Nallı büyük dayım
   Avşarlıktan çıktı m'ola[3]

4. *Bugün ben bir rüya gördüm*
   Eskisinden beter derdim
   Uzun Yayla dede yurdum
   Çerkez kazık kaktı m'ola[4]

5. *Geri gitmek benim derdim*
   İçerimden çıkmaz ördüm
   Koyak koyak belli yurdum
   Lâle sümbül bitti m'ola[5]

6. *Arada muzu[lar] döner*
   Oturmuş Çerkezler güler
   Halit el işine yeler
   Acep Avşar battı m'ola[6]

+ AZÖ1: 154-155; MP:24; TKM1:108; SS:104; MU:103; EK3: 14(Seyyid Osman); ÖY:168; VCA:366; HD3:24(Yetim Ali);HD3:25; SÖ:30-31; BP:126; AÖ:100269(Dadalı).

1 a. Metinde 'Pınarbaşı': Aziziye-MP, TKM1, MU, BP, AÖ:100
c. tor sunalar:alaların-MP,TKM1,MU, BP//boynu uzun:mor belikli-EK3//Gözü büyük ablak sunam-VCA//boynu uzun:usul boylu-HD3:24, HD3:25//
d. Çayırından kalktı m'ola-MP,TKM1,MU,BP//Çığırından saptı m'ola-VCA//su yoluna:acep suya-HD3:25, çığırından-AÖ:100, AÖ:269.

2 SÖ, HD3:24 ve HD3:25'te yok.
a. tez gelir: erken gelir-MP,TKM1,BP, er gelir de-AÖ:100
b. Ters akar Mucur'un özü-VCA//Ötüşür ördeği kazı-AÖ:269.
c. Koc'ırmağın tutar buzu-EK3.
d. değdi: değip-VCA

3 AÖ:100, AÖ:269, BP, MP, EK3 ve VCA'da yok.
d. çıktı: bıktı-HD3:25.

4 AÖ:100, AÖ:269, BP, MP ve VCA'da yok.
a. bugün:bu gece-SÖ
b. eskisinden: gene yenilendi-SÖ
c. dede: baba-SÖ
d. kaktı: çaktı-SÖ

5 AÖ:100

6 AÖ:100. TKM1, BP ve MP'de dörtlük şöyle: Arada muzu yetişir/Oturmuş düşman gülüşür/Halit el için çalışır/Acep Avşar göçtü m'ola

7. *Dadaloğlu'm oldum yetim*
Nerde kaldı gök kır atım
Melûl olan aşiretim
Avşarlıktan bıktı m'ola[7]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

1964 yılında Adana-Ceyhan'ın Türk Şükriye/Hürüuşağı köyünden İsmail Halis Çelik ile Kayseri-Sarız Karayurt köyünden Mustafa Bozbıyık'tan (AZÖ1), 1945 yazında Sivas-Şarkışla ilçesinin Dokuzkışla Türkmenlerinden (VCA) ve H.1339 [M.1923] doğumlu Kayseri-Pınarbaşı Esentepe/Toybuk köyünden D. Hakkı Özsoy'dan derlenmiştir (AÖ:100).

B. Metnin Hikâyesi/ Yakılma Sebebi:

Fırka-i İslâhiye ordusu Çukurova'daki konar-göçer Türkmenleri sindirmiştir. Avşar'ın Kocanallı obasından birisini Fırka-i İslahiye askerleri Sivas-Gemerek'te yakalarlar. Osmanlı subayı yakaladığı Kocanallı Avşar beyine Avşar olup olmadığını sorunca ondan "değilim" cevabını alır. Bunu işiten Dadaloğlu, Avşar olduğunu inkâr eden bu beye çok kızar ve sitem eder. Bu arada Kırım Savaşı sonrasında Anadolu'ya gelen Çerkez göçmenlerini padişah Abdülaziz Uzunyayla'ya iskân etmiştir. Olup bitenlere üzülen Dadaloğlu bu türküyü söyler (AZÖ1,HD3:24; SÖ).

Avşar beylerinden olan Halit Bey, Erzurum'a padişahın emriyle sürgüne gönderilir. Halit Bey orada memleketini özler. Dadaloğlu onun ağzından bu türküyü söyler (AÖ:269)

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şiir kaynaklarda Dadaloğlu, Cingözoğlu Seyyid Osman ve Yetim Ali adlarına kayıtlı. Bir Avşar beyi olan Halit Bey'in Diyarbakır'a sürgünü, Fırka-i İslâhiye'den çok öncedir. Sözlü gelenekte 'Yetim Ali' adının Dadaloğlu'nun mahlâsı olduğu da söylenmektedir. Çok

---

[7] AÖ:100, BP, MP ve VCA'da yok.
EK'da ilk üç dize şöyle: Der Seyit'im söyler ağlar/ Nic'oldu kâhyalar beyler/ Yüksek olur bizim dağlar// Yetim Ali koydum adım-HD3// Dadalı'm da coşar çağlar-AÖ:269
b. kaldı: benim-HD3:25//Nic'oldu kır atlı beyler-AÖ:269.
c. melûl olan:beş yıl kalan-HD3, dilsiz kalan-HD3:25//melûl: beysiz-SÖ
d. Guguk kuşu öttü m'ola-EK3//Avşarlıktan bıktı: gukkuğusu öttü-AÖ:269

sevildiği için şiire sonradan Avşar-Çerkez ilişkilerini olumsuz açıdan anlatan dörtlükler de eklenmiştir. Şiirin AÖ'deki metinde 'Dadalı' adıyla tapşırılması, metni tarihsel bakımdan geniş bir zaman diliminde, 'Dadalı [Musa]' ve 'Dadalı [Veli]/Dadaloğlu' tarafından söylendiğini düşündürmektedir. Aynı şiiri Seyyid Osman önceleri 'usta malı' olarak 'Dadaloğlu' adıyla söylemiş ve Avşar sözlü geleneği de bu eseri 'Seyyid Osman'a mal etmiş olmalıdır.

3.2. ÇIĞIRINDAN SAPTI M'OLA[+]

1. *Yürü bire Aziziye*
   Acep karın kalktı m'ola
   Gözü büyük ablak sunam
   Çığırından saptı m'ola

2. *Hüda sılayı niyetim*
   Gurbete verdin kısmetim
   Mühür gözlümün hasretin
   Yüreğimi yaktı m'ola

3. *Tez gelir Kaynar'ın yazı*
   Ters Akar Mucur'un gözü
   Zamantı'nın tutar yüzü
   Garbi değip söktü m'ola

4. *Bülbülüm altın kafeste*
   Yâr sılada kulak seste
   Usul boylum Gördeles'te
   Yollarıma baktı m'ola

5. *Bıktım usandım canımdan*
   Ayrı düştüm vatanımdan
   Bizimkiler kavgasından
   Sağ selâmet çıktı m'ola

6. *Erciyes gibi kuşanan*
   Yarsuvat gibi boşanan
   Sümbülleri, nazlı Anşa'm
   Zülüfüne taktı m'ola

7. *Dadalı'm sıladan haber*
   Gözümde dağların tüter
   Koç Dağı'nda kekik biter
   Burcu burcu koktu m'ola

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Cahit Öztelli tarafından derlenmiştir (AZÖ1)

B. Metnin Hikâyesi/ Yakılma Sebebi:

Erzurum'a padişah buyruğu ile sürgün edilen Halit Bey'in ağzından Dadaloğlu söylüyor (AZÖ1).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şiirin 'Dadalı' adına kayıtlı olması, eserin Dadalı Veli'den önceki Dadalı Musa dönemine ait olduğunu düşündürmektedir. (bk. 3.1 numaralı şiirin 'C' maddesi).

[+] CÖ2:222-223; AZÖ1:252-253; OA5:3892; SS:82-83; BP:152-153; ÖY:211.

4. GÖRÜNCE AKLIMI SALDI TALANA*

1. *Şol göçen ellerde bir çiçek kokar*
   Cennet'âlâ kokusu var alana
   Lâlesi sümbülü kendi yanında
   Görünce aklımı saldı talana

2. *İkrar* versem, *ikrarımdan alman mı*
   Bir söz desem hatırımı *kırman mı*
   Al yanaktan bir çift öpüş vermen mi
   Kömür gözlüm seni deyip gelene[1]

3. *Yeryüzünde arıların balısın*
   Gökyüzünde hûrilerin pirisin
   Engininde mor sümbüllü korusun
   Kız hatırın kıymetini bilene

4. *Dadaloğlu der de yâr sende âhım*
   Güzeller içinde sultan-ı şâhım
   Bir sualim vardır zülf-i siyâhım
   Ne veriyon kız derdinden ölene

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Hatay-Kırıkhan'da meskûn Reyhanlı Türkmenlerinden derlenen bu şiirin hikâyesi yoktur. Metin üslûp ve eda bakımından bir Dadaloğlu şiiridir.

---

* SKı:23.

[1] a. Metında 'versen'
b. Metinde 'hatırını'
d. Metinde 'varana'.

5. ONUN İÇİN BÜLBÜL KONAR DALLARA+

1. *Aşk ile o* yârin *bağına girdim*
   İpeğini *karıştırdı tellere*
   Kırmızı gül yatağından bell'olur
   Onun için bülbül konar dallara[1]

2. *Kırmızı gül yeşil olur all'olur*
   Ağzı şeker dudakları ball'olur
   Baharın geldiği neden bell'olur
   Duman çöker nur bağlanır bellere

3. *Sabahınan dertli öter mineler*
   Yavrusuna yanmaz m'ola analar
   Katar katar olmuş gölde sunalar
   Yunmak için semah döner göllere

4. *Koç yiğitler birbirini payalar*
   Katarında bozulaşır *mayalar*
   Çan çalınır *seda verir kayalar*
   /...../ şirin düşmüş dillere[2]

5. *Dadaloğlu'm der ki ne gelir elden*
   /...../ kuşağın kuşanak belden
   Suyumuz toprağımız ol Şöregel'den
   Düşe idim boz at ile çöllere

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER:

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Sivas-Kayseri yöresi Avşar Türkmenlerinden derlenmiştir. Metnin aslını göremediğimiz için sadece İlhan Başgöz'ün yanlış okuduğu 2. ve 4. dörtlükteki bazı kısımlar düzeltilmek ve iki çeşitlemesi verilmekle yetinildi.

+ FG.

1 a. Metinde 'ağyârın'
b. Metinde 'ipeğinizi(?)'

2 b. Metinde 'mozulaşır'
c. Metinde 'çalçalanır'
Dörtlüğün iki çeşitlenmesi şöyledir:Hûb sesinle hûb sedanı duyarlar/Canlı cansız seda verir kayalar/Dağın yüzüne bozulaşır mayalar/Onun için mani söyler dilimiz (AŞE3:276-1).//
Hûb sesinle hûb havanı duyarlar/Çan çalarlar seda verir kayalar/Dağın yüzünde seda verir gelirler/Onun için mani söyler diliniz(AŞE27:274-3)

6. SULTAN SÜLEYMAN'A KALMADI DÜNYA[+]

1. *Sökün geldin şu cihana beriden*
   Ah çekip de dağı taşı eriden
   Bakırları adam yapıp yürüden
   Sultan Süleyman'a kalmadı dünya[1]

2. *Yalansın hey dünya önceden yalan*
   Baykuşlar tüneye olasın viran
   Telli Ayvaz'ınan zevk safa süren
   Koç Köroğlu'na da kalmadı dünya[2]

3. *Baktım yüksek görünüyor ovalar*
   Yeryüzünü tutmuş sinsi yılanlar
   Mızrağın ucundan al kanlar damlar
   Çölde Tarbuşoğlu'na kalmadı dünya[3]

4. *On beş oğlu var da kolları bağlı*
   O aşkın elinden yüreğim dağlı
   Ortada çadırı beş çatal evli
   Zor Pelvan Oğlu'na kalmadı dünya[4]

5. *Bekledi de şu Yozgat'ın ardını*
   Çekeriz de Bozoklu'nun derdini
   Çok şükür İsmail tuttu yurdunu
   Çapanoğlu Mustafa'ya kalmadı dünya[5]

6. *Hey bileği var da kaplan bilekli*
   Dövüşe ince çatal yürekli
   Ortada çadırı dokuz direkli
   Milli boy beyine kalmadı dünya[6]

7. *Dadaloğlu'm der de dünya bir idi*
   Korkusundan cümle âlem dururdu
   Şu Çukurova'nın bendi, kilidi
   Şamlı Has Paşa'ya kalmadı dünya[7]

[+] ÖY:198; OA2:3599; CÖ2:265-266; MU:92-93; BP:123; AZÖ1:271-272; İG:35; SK1:23.

[1] a. sökün geldin: sürgün geldin-SK1//cihana:Cihan'a-SK1
b. âh çekip de: bir âh çekip-SK1
c. bakırları adam: bakırı da pulis-İG, SK1

[2] b. tüneye: döne de-OA2, İG

[3] a. Yüceden de görünüyor ovalar-SK1
d. Tarbuşoğlu'na: Daşbaşoğlu'na-AZÖ1//Tarbuşoğlu'na da kalmadı dünya-SK1.

[4] a. bağlı: tuğlu-İG
b. yüreğim: ciğerim-İG, SK1
d. Zor Pehlivan Oğlu: Zor Pehlivan Oğlu Abdurrahman Beye-İG//Pehlivan Oğlu'na-SK1

[5] a. bekledi de şu Yozgat'ın: bekledik de boz kayanın-SK1
b. çekeriz: çekerdik-SK1
c. Şükür olsun Süleyman [Beyefendi] tuttu yurdunu-İG//Abdurrahman Beyim tutmuş yurdunu-SK1
d. (Vezin bozuk.)// Çapanoğlu Zor Mustafa Beye-İG//Mustafa'ya: Süleyman Beye -SK1

[6] a. Hey bileği var da: hey anam bileği-OA2
b. Metinde 'Kadife yorganlı eli gerekli': Döğüşe ince çatal yürekli-SK1

[7] a. Dadaloğlu'm: Dadaloğlu-SK1

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

1950 yılında Hatay-Kırıkhan Delibekirli köyünden Hacı Kızılarslan'dan (İG) ve 1958 yılında Kayseri-Sarız Oğlakkaya köyünden Yusuf Ateş'ten derlenmiştir (AZÖ1).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Ahmed Paşa'nın büyük oğlu Çapanoğlu Mustafa Bey, 1768-1782 yılları arasında hüküm sürmüş; topraklarını Bozok merkez olmak üzere İç Anadolu, Çukurova ve Güney Doğu Anadolu'ya kadar genişletmişti. Şiirde bu kişiyle ilgili telmih, onun ölümünden sonra halk arasında yaygın bir kanaati yansıtıyor olmalıdır.

---

c. Metinde 'kendi':bendi-OA2, CÖ2, AZÖ1, İG, SKı

d. Metinde 'şanlı':Şamlı-OA2, CÖ2, AZÖ1//Şanlı Has Paşaya: Şambayadı Hasan Paşaya-İG// Şanlı Has Paşaya: Kel Hasan Paşaya-SKı//veya Şanlı Has Paşaya: Şambayadı Kel Hasan Paşaya-SKı

7. KIZLAR GELİR YAYLAMIZA+

1. *Bizim yaylamız meşeli*
   Dibinde güller döşeli
   Eli top top menekşeli
   Kızlar gelir yaylamıza[1]

2. *Bizim yaylamız otl'olur*
   Sütü kaymağı tatl'olur
   Kız gelinden kıymatl'olur
   Kızlar gelir yaylamıza[2]

3. *Bizim yaylamız kayalı*
   Pınarları süt mayalı
   Kilerinde kar dayalı
   Kızlar gelir yaylamıza[3]

4. *Bizim yaylamız oluklu*
   Akar suları balıklı
   Dadaloğlu'm çift belikli
   Kızlar gelir yaylamıza[4]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

1938 yılında Hataylı Zeki'den İstanbul'da derlenmiştir. Maraşlı Bayezıd beylerinden mahlâsı 'Hezarî' olan Süleyman Beye aittir (YZD).

Gaziantep-Şambayadı köyü muhtarı Hulûsi Efendiden derlenmiştir. Yalgın derlediği türkünün eksiklerini tamamladığını söylemektedir. (ARY8, ARY11).

B. Metnin Hikâyesi/ Yakılma Sebebi:

Kurgulanmış bir hikâye içinde Dadaloğlu söyler (OAd)

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şiirin 'Hezârî'ye ait olduğuna dair bilgiyi doğru kabul etmek zordur.

+ AZÖ1:255; OAd:19; HNO1:30; ARY8:63-64; EKe:108; MU:61-62; HNO2:118-119; AÖ:217; YZD:183(Hezarî); TKM1:104; CÖ2:252; SS:84; BP:129; ÖY:177; ARY11.

1 b. dibinde güller: etrafı nergis-YZD
c. Metinde 'altı': eli-YZD, ARY8

2 YZD'de yok.
a. Metinde 'atl'olur': otl'olur-OAd, HNO1, HNO2, Eke, ARY11
c. Metinde 'kutl'olur': kıymatl'olur-ARY8, ARY11

3 YZD'de yok

4 c. Dadaloğlu'm: ince belli mor-YZD; yaranısı mor-ARY8

8. KUĞUYA BENZETTİM GÖLLER İÇİNDE+

1. *Şöyle bir güzelin* salınışını
Selviye benzettim dallar içinde
Irmak kenarında derya yüzünde
Kuğuya benzettim göller içinde[1]

2. *Yürü güzel yürü yolun basmazlar*
Söyletip de şirin dilin kesmezler
Güzel sevdi diye çekip asmazlar
Ko ben söyleneyim diller içinde

3. *Benim yârim gelişinden bellidir*
Ak elleri deste deste güllüdür
Yârinden ayrılan neden bellidir
Gezer melûl melûl eller içinde

4. *Alına hey deli gönül alına*
Ciğerciğim aşk oduyla *delinc*
Eller libasını giymiş salına
Ko ben de yanayım şallar içinde[2]

5. *Veli'm der ki işim âh ü zâr m'ola*
Aşk kemendi boynumuza dar m'ola
Acep yârim gibi güzel var m'ola
Hakk'ın yarattığı kullar içinde

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şiir ilk olarak Yusuf Ziya Demircioğlu tarafından yayınlanmış, diğer kaynaklar oradan almışlardır. Metin Karacaoğlan adına da bağlanmaktadır (bk. Ergun 1971: 62; 332-333). Şiir, usta malı bir Karacaoğlan türküsünü Dadalı Veli'nin yeniden icrası şeklinde düşünülebilir.

+ YZD: 98-99; SK:122; AZÖ1: 312; ÖY:231; AÖ:254.

1 a. Metinde 'sallanışını'

2 b. Metinde 'oduna'

9. ÇEVRİLİP KONACAK YER VAR ÖNÜNDE+

1. *İskele'den kalkmış ol Osman Paşa*
   Gırcılı boranlı dağ var önünde
   Elbeyli beyleri at başı çekmez
   Çevrilip konacak yer var önünde[1]

2. *İlerde Osman Bey zorbalar başı*
   Aşireti çıplak eder savaşı
   Keser kelleleri basar üleşi
   Kuzgunlar dönecek çöl var önünde[2]

3. *Bizimkiler paşa-maşa dinlemez*
   Bir vurduğuna [da] al iki demez
   Aslan yatağına çakal gelemez
   Kılıcı kesecek ser var önünde[3]

4. *Küçük Al'Oğlu da haykırır kalkar*
   Düşmanın görünce belini büker
   Çıplak kılıcıyla demir bent söker
   Omuzu kalkanlı er var önünde[4]

5. *Der Dadalı'm oraları geçerse*
   Elbeyli Avşar'dan yolun aşarsa
   Akan kanlı Murat köpük saçarsa
   Seyyid Battal gibi er var önünde[5]

+ ÖY:136; OA5:3891; BP:111; AZÖ1:159-160; MI:96; TKM1:82; CÖ2:179; HD4:34; SÖ:28-29 (Seyyid Osman); ARY7:41-42; AÖ:179.

1 a. kalkmış: çıkmış-AZÖ1, AÖ//Osman: Abbas-OA5//İskele'den kalktı ol Abbas Paşa-ARY7
b. Metinde 'kıcıllı': kırcılı-SÖ, HD4

2 a. ilerde Osman Bey: Avşar Osman Beyim-SÖ;Avşar Osman Bey de-HD4, AÖ
d. Metinde 'kartallar': kuzgunlar-AZÖ1, AÖ//Metinde 'yer': çöl-SÖ

3 OA5.

4 a. Küçük Al'Oğlu: Merdanalioğlu'm da-SÖ//Güççük Hall'oğlu da haykırır çıkar-HD4//Küçük Alioğlu'm da haykırır kalkar-AÖ
b. düşmanın görünce:vurunca düşmanın-AZÖ1, AÖ; girince düşmanın-SÖ, görünce düşmanın-HD4
c. Yalın kılıç ile demirler-AZÖ1//Keser kelleyi de gövdeyi diker-SÖ//Küçük Ali Oğlu: çimbulat kılıçla-ARY7
d. omuzu kalkanlı: kalkanı kıracak-OA5

5 a. Metinde 'Dadaloğlu'm der oradan geçerse': Der Dadalı'm oraları geçerse-HD4//Dadaloğlu'm: Dadalım [da]-AÖ5//Der Seyit'im de oraları geçince-SÖ//
c. akan kanlı Murat:Murat suyu kanlı-AZÖ1;Ceyhan suyu kanlı-SÖ
d. Battal: Bedir-SÖ//Seyyid Battal: Şeyh Sait Bey-HD4

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Kayseri-Tomarza Toklar bucağından Ahmet Duman'dan alınma cönkten yazılmış (OA5); Nuri Kara'dan 1996'da derlenmiştir (HD4). Elbeyli aşiretine mensup Kara Hasan Efendi'den derlenmiştir (ARY7)

B. Metnin Hikâyesi/ Yakılma Sebebi:

Halk arasında Cet(Urban) Arapları denen bir Arap boyu ile Osmanlı paşalarından olan Osman Paşa İskenderun'a Türkmen ve Avşarları ıslah etmek üzere gelir; fakat her ikisi de yenilip giderler. Diğer bir rivayete göre ise, Kozanoğlu Avşar, Cerit ve Tecirlilerden 'salma/atkı' denen vergiyi toplayamaz. Padişaha da "aşiretler isyan halindedir" der. Diğer yandan da aşiret ileri gelenlerine: "Biz vergiyi sizden alıp padişaha veriyoruz. Bu işten biz de yıldık. Padişahın askeri gelecek; siz vurun, biz de vuracağız" derler. Bu planın içinde Kozanoğlu'nun yanında Çapanoğlu da vardır. Osmanlı askerleri deniz yoluyla İskenderun'a çıkarlar. Bu yörede yapılan savaşta Türkmenler Osmanlıları yener (AZÖ1).

Aşiretlerin Dulkadırlı oymağından Elbeylileri göçürmek için Mısır'dan Abbas Paşa adında birisi gelir. Ordu Elbeylilerin çadırlarının karşısına dayanır. Dadaloğlu şiirde onların bu direnişlerini anlatmaktadır (OA5, MI).

Atlı Avşar aşireti mensupları etrafa zarar verir. Tamamı on atlıdır bunların. Mecit Paşa, Bağdat'ta bulunan Ali Osman Paşa'ya mektup yazarak yardım ister. "Bunları bu topraklardan çıkaracak gücümüz kalmadı; ne yapacaksanız siz askerlerinizle yapacaksınız" der. Ali Osman Paşa İskenderun'a askeri ile çıkar. O zaman Osman Bey aşiretin başıymış. "Bir name yazalım; yalvaralım yakaralım paşaya, evlerimiz Bozok'ta iskânda kaldı diyelim. Bize bahar aylarına kadar müsaade etsin" der. O zaman Âşık Cingözoğlu Seyyid Osman gelir: "Pusulayı salma da ben de bir şeyler diyeyim, onları da pusulanın arkasına yaz" der ve bu şiiri yazdırır. Bunu okuyan Osmanlı paşası: "Biz buraya gitmeyelim, bahar aylarına kadar otursun; bir karar alalım gidelim" der (SÖ).

Çepni Araplarından bir bölük İskele'den (İskenderun) karaya çıkar. Başlarında Osman Paşa isimli bir kumandan vardır. Avşarlardan başkası bu orduya karşı koymaya cesaret edemez. Dadaloğlu bu olayı türküsünde anlatır (HD4).

Abbas Paşa Mısır'dan kalkmış ve memleketi almaya İskenderun'a gelmiş. Dadaloğlu bu türküyü söylemiş (ARY7).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şiirde Rakka'ya iskân edilmiş olan Çukurova Türkmenlerinin atalarının hatıralarından izler olduğu görülüyor. Metin daha sonra Çukurova yöresine uyarlanmıştır. Bunu 'Dadalı' ve 'Dadaloğlu' mahlâslarının kullanılışından çıkarmak mümkün. Bir şiir de Cingözoğlu Seyyid Osman adına kayıtlı (SÖ). Muhtemeldir ki aynı şiir zamanla Avşarlar arasında 'Seyyid Osman' adına söylenir hale gelmiştir.

10. SERİM ATA KURBAN CANIM GÜZELE+

1. *Şu yalan dünyaya geldim geleli*
   Serim ata kurban canım güzele
   Değip on beşine kendim bileli
   Serim ata kurban canım güzele[1]

2. *At koşudan çıkmalı çıktığı zaman*
   Yalı kaval gibi ötmeli öttüğü zaman
   Varıp güzel on beşine değdiği zaman
   Serim ata kurban canım güzele[2]

3. *Atın uğru sülenpetlisi de kalkan döşlüsü*
   Tavşan sağrılısı da çekiç başlısı
   Güzelin elâ gözlüsü de cevizî mor saçlısı
   Serim ata kurban canım güzele[3]

4. *Atın eğerinde de üstü tatlısı*
   Kalem kulaklı da kuru suratlısı
   Güzelin orta boylusu sığın etlisi
   Serim ata kurban canım güzele[4]

5. *Atım ürker zor etmen gayet uslusun*
   Sahibini incitme Turalı neslisin
   Güzelin ak gerdanlısı da eğri feslisi
   Serim ata kurban canım güzele[5]

6. *Der Dadalı'm bir yiğidin sevdası var başımda*
   Bu dediğimin ikisini her yiğit göremez düşünde
   At dört yaşında güzel on beşinde
   Serim ata kurban canım güzele[6]

+ AŞE18: 272; AŞE23: 60.

1 a. Metinde 'Ben de şu yalan dünyaya': *şu yalan dünyaya*
b. Metinde 'Bir atı severim bir de güzeli': *Serim ata kurban canım güzele*
c. Metinde 'Varıp güzel on beşine kendini bileli: Değip on beşine kendin bileli-AŞE23
d. Bir atı severim bir de güzeli-AŞE23

2 a.,b.,c. (Vezin bozuk)
b. öttüğü: yıktığı-AŞE23
c. on beşine değdiği: on beşe de geldiği-AŞE23
d. Bir atı severim bir de güzeli-AŞE23

3 a.,b.,c. (Vezin bozuk)
c. elâ: ala-AŞE23
d. Metinde 'Bir atı severim bir de güzeli': Serim ata kurban canım güzele-AŞE23

4 a. eğerinde de: anka gide(?)-AŞE23
b.,c. (Vezin bozuk)
d. Metinde 'Bir atı severim bir de güzeli': *Serim ata kurban canım güzele*

5 a.,b.,c. (Vezin bozuk)
a. Atım ürker zor etmen gayet uslusun-AŞE23
c. feslisi: kaşlısı-AŞE23
d. Metinde 'Bir atı severim bir de güzeli': *Serim ata kurban canım güzele*

6 a.,b.,c. (Vezin bozuk)
b. Bu dediğimin ikisini bir arada yiğit göremez düşünde-AŞE23
d. Metinde 'Bir atı severim bir de güzeli': Canım ata gurban serim güzele-AŞE23; *Serim ata kurban canım güzele*

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

48.1, 48.2, 62.1, 62.2 ve 64 numaralı şiirler bu metinle büyük oranda benzerlik gösteriyor.

11. AĞIR SOHBET EYLER SÖZÜNEN BİLE+

1. *Avşar Osman Beyi de gezdin bir zaman*
   Çık Gövel Oğlu'na kalmasın güman
   Ağcal Oğlu senin ahbabın taman
   Ağır sohbet eyler sözünen *bile*[1]

2. *Bayad Oğlu'm tülülerin yedelim*
   Paşalı Oğlu'm ikrarını güdelim
   Çıkalım Kiraz'a seyran edelim
   Çok yerler görünür gözünen bile

3. *Haçın bir kasaba uğra da savuş*
   Yeğin olur Obruk Kaşı boranınan kış
   Mağara'da Bekir Ağa'ya kavuş
   Garip gönlün eğler sazınan bile[2]

4. Aş *Katıran Belini yüksek yekin*
   Teke suyu kıblesine akın
   Soğanlı'ya garbi Sımatu kıyın
   Erir karı çağlar buzınan bile[3]

5. *Velid Kâhya derler uğra bir hana*
   Derdimin ortağı uğra Lokman'a
   Peri Kahraman'a durun divana
   Düş hâk-i pâyine yüzünen bile[4]

6. *Tez gel Urum'un baharı yazı*
   Ötüşür ördeği çerpizi kazı
   Eğer Dadalı da anarsa bizi
   Niynelim menzile yazınan bile[5]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Karamıklardan Halil Ağazâde Celâl Ağa ağzından. Avşar'ın Recepli aşiretinden yüz se nelik (AŞE22:132).

+ AŞE22:132; AŞE27:280.

1 a. gezdin:gördün-AŞE27
b. Gövel Oğluna: Kürd(?) Ali Oğlu'na-AŞE27
c. Ağçal Oğlu senin: çok halvet eyledin-AŞE27
d. Metinde 'söz ilen': *sözünen*

2 b. yeğin: yiğit-AŞE27

3 c. Soğanlı'ya garbi Simatu kıyın-AŞE27
d. Erir karı çağlar buzunan bile-AŞE27

4 AŞE27.
a. Metinde 'aç': *aş*

5 b. çırpızı: çerpizi-AŞE27

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Ceyhan ırmağının doğu tarafında kışlayan Avşar Türkmenlerinin, Kayseri taraflarına Kozan üstünden giderken konakladıkları ve bu arada gördükleri yerleri dile getiriyor. Şiirin tarihinin de –metnin cönge 1920'li yıllarda kaydedildiğini düşünürsek– 1800'lü yılların ortaları olarak belirtilmesi önemlidir.

12. ELLER GÜLER OYNAR AĞLAR FADİME+

1. *Kuşumu koyurdum gitti zamana*
   Bilmem küçük amma bilmem divane
   Ötesin fikrettim âhir zamana
   Eller güler oynar ağlar Fadime[1]

2. *Yürü* bre *Fadime sana ne dedik*
   Ağ topuk üstünü döğüyor edik
   Mevlâ'm seni özeninen yaratık
   Ala gözü sürmelemiş Fadime[2]

3. *Sallandıra şu boyuna bakasın*
   Ağ göğsüne gümüş düğme dikesin
   Söyletmeden al yanaktan öpesin
   Ağzı şeker, dili şirin Fadime

4. *Sallansın Fadime keyfine değme*
   Kara kaş üstüne kirpikler eğme
   Ağ topuk üstüne kırmızı *düğme*
   Boğum boğum kınalanmış Fadime[3]

5. *Fadime'yi dersen güzeller bazı*
   Değme yiğitler de çekemez nazı
   Mursaloğlu *'nun da sürmeli kızı*
   Dağı taşı yakar gider Fadime[4]

6. *Dadaloğlu'm der de bu kadar övdün*
   Olanca emeğin hayıra *yordun*
   Soyundum bir gece koynuna girdim
   Yoksa geri get mi dersin Fadime[5]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

1964 yılında Osmaniye-Düziçi Gökçayır köyünden ve Sailoğulları soyundan olan İsmail Güngör (Âşık Kır İsmail)'den derlenmiştir (AZÖ1).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Diğer kaynaklar şiiri AZÖ1'den almışlardır.

+ AZÖ1:314; AÖ:257; ÖY:216-217.

1 'a' ve 'b' dizeleri yer değiştirildi.

2 a. Metinde 'bire': *bre*

3 c. Metinde 'kınalı': *kırmızı*

4 c. Metinde 'Mürseloğlu': *Mursaloğlu*

5 b. Metinde 'havaya': *hayıra*

13. ARA YERDE ACI HABER BİLDİRME+

1. *Sana derim sana ey Çelik Paşa*
   Aman verdim Boz Osman'ı öldürme
   Şad eyleyip nice düşmanlarını
   Ara yerde acı haber bildirme[1]

2. *Arap ata binip oflaz sallanan*
   Demir zırhlar giyip taçlar urunan
   Düşmanına çatal matal görünen
   Şahin yelli Boz Osman'ı öldürme[2]

3. *Arslan gibi göğüs gerdi oturdu*
   Kangı hizmetinde kusur getürdü
   Çok yüklere omuz verdi götürdü
   Serdar börklü Boz Osman'ı öldürme[3]

4. *Budur sana Kul Musa'nın sözleri*
   Güne değdi günden nazik yüzleri
   Zemheri ettin ilkbaharda yazları
   Yeni açılmış domur gülü soldurma[4]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

"...aynı yerden alarak, yazmaya yanlış geçmiş sözcüklerin doğrularını yazdık, vezni düzelttik." (CÖ2:157).

Yazma 'Menemencioğulları Tarihi'nden alınmıştır (TT).

"...Türkmen şu'arâsından Dadalıoğlu Âşık Musa nâm kimesne... (Menemenci: 9).

B. Metnin Hikâyesi/ Yakılma Sebebi:

Boz Osman isimli bir Türkmen beyinin Adana valisi bulunan Çelik Mehmed Paşa tarafından Adana'da idamı üzerine söylenmiş 'mersiye'dir (Menemenci: 8-9).

+ MT: 10 (Kul Musa); CÖ2:156 (Kul Musa); TT:5-6 (Kul Musa).

1 b. verdim: derim-CÖ2; verdim-TT

2 b. taşlar: taçlar -CÖ2
c. düşmana: düşmanına-TT,CÖ2
d. yelli: yıllı-TT

3 a. Metindeki 'ağam' kelimesi vezin gereği çıkarıldı.
b. kangı: hangi-TT,CÖ2
d. serbâr yüklü: serdâr börklü-CÖ2; serdâr yüklü-TT

4 a. bu da: budur sana-TT,CÖ2
c. ettik: ettin-TT (Vezin bozuk).
d. demür: tomur-CÖ2, TT (Vezin bozuk).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şairin adı Menemencioğulları Tarihi'nde 'Türkmen şuarâsından Dadalıoğlu Âşık Musa' olarak kayıtlıdır. Şiir, bugüne kadar Dadalı Musa adına kayıtlı bilinen ilk ve tek metindir.

14. KÖMÜR GÖZLÜM KAŞINDAKİ KARA NE+

1. *Sabahın seherinde seyran ederken*
Irasl geldim servi boylu Senem'e
Çift çift olmuş ebrûların bölünür
Kömür gözlüm kaşındaki kara ne[1]

2. *'Elif'tir kipriğin 'ırâ'dır kaşı*
Güzellik de bir Mevlâ'nın bahşişi
Yad illeri gezsen bulunmaz eşi
Hiç mislin görmemiş yakın zamane[2]

3. *Kaşların 'elif'ine çekmiş de sultan fermanı*
El bağlayıp divanında durmalı
Şahâdetin eder gören Ermeni
Dinle bakma zarar vardır imane[3]

4. *Kara kaşlar elâ gözler süzüldü*
Saçlar belik dal kulunca düzüldü
Yıkıl git karşımdan canım üzüldü
Kerem gibi ben tutuştum kime ne[4]

+ AŞE27: 279, 304; AŞE4:304(Karacaoğlan); AC:62-63; MI:100; OA3:3747; PNB3:280-281; CÖ2:236; SS:63; TO; AAK2; OA6:3971; BP:174; AZÖ1:303; ÖY:226; MU:78; AÖ:251; FGM:175;

1 a. Her sabah her sabah seyran gezerken- AC, PNB3,MI,OA3, CÖ2, SS,OA6,BP,ÖY//ederken: gezersin-AZÖ1//sabahın seherinde: her sabah her sabah-AŞE27:304//Sabahtan sabahtan seyran gezerken-YK

b. Senem'e: fidana- MI,OA3, CÖ2, SS,OA6,BP,AZÖ1,ÖY//ırast geldim: rast geldim de-AC//Dalıp gittim servi boylu [Senem'e]-YK

c. Top top olmuş kirpiklerin bölünmüş-AŞE27:304, PNB3,CÖ2, SS,BP,AZÖ1,ÖY//ebrûları: siyah saçı-MI, OA3, OA6//Kirpikleri top top olmuş bölünmüş-AC//Ördürmüş saçını telden sırmadan-YK

d. Hoş benzettim samur kaşlar kemana-AC, PNB3,CÖ2, SS,AZÖ1,ÖY//Hoş benzettim kara kaşı kemana-AŞE27:304// Hoş bakışlım kaşındaki kemana-AŞE4//Ne yakışmış samur saçlar gerdan-YK

2 a. 'ıra'dır: karadır-FGM, YK//kirpiğin: kirpikler-AŞE27, YK

b. Bu güzellik sana Mevlâ bağışı-CÖ2, SS, BP, AZÖ1,ÖY,MU,AÖ//güzellik de: bu güzellik-AŞE27:304//Bu güzellik bir Mevlâ'nın bahşişi-AC//Zâhir bu güzellik Mevlâ'nın işi-YK

c. Arasam cihanda bulunmaz eşi-CÖ2, SS, MI, BP, ÖY, MU,AÖ//yâd illeri gezsen: gezdim şu âlemi- AŞE27:304//Arasam cihanı bulunmaz eşi-AC//Yâd il iskânını gezsen bulunmaz eşi-AŞE4//Çok memleket gezsem (de) bulunmaz eşi-YK

d. görmemiş yakın zamane: gelmemiş devr-i zamana-PNB3, CÖ2, SS, BP, AZÖ1, ÖY, MU//Hiç gelmemiş misli devr-i zamâne- AŞE27:304, AC//İnsem gitsem Hindistan'a Yemen'e-AŞE4, YK.

3 a. (Vezin bozuk).

b. Al yanakta sıralanmış benleri-AŞE4

c. şahadetin: nâdanlığın-AŞE4

d. Dinledikçe kararı var imana-AŞE4

4 AŞE27: 304

YK'da dörtlük şöyle: Mevti geldi kara gözler süzüldü/Siyah saçın ak gerdana düzüldü/Yıkıldı

5. *Al yanağın elmas m'ola kar m'ola*
Çapraz çekmiş düğmelerin dar m'ola
Acep mislin şu cihanda var m'ola
İnsem gitsem Hindistan'dan Yemen'e[5]

6. *Der Dadalı'm soyların hası*
Ferhat'ın Şirin'i Mecnun'un Leylâ'sı
Aklım eğlencesi gönlüm yaylası
Bir od düştü serimdeki dumana[6]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER:

A. Derleyenlerin Açıklamaları:

1965 yılında Kayseri/Pınarbaşı'nın Çördüklü köyünden İsmail Kızılkaya'dan (OA3), 1947 yılında Adana-Ceyhan'ın İmren köyünden ve Cerit Türkmenlerinden olan Yusuf Ağaçkuşu'ndan (PNB3), Adana-Ceyhan ilçesi Günyazı(Veysiye) köyünden Cerit Türkmeni Ahmetçe lâkaplı Ahmet Cehan'ın şiir defterinden, Ağustos 1989 tarihinde Ahmetçe'nin çırağı Tahsin Okatar'dan (TO),Temmuz 1989 tarihinde Adana-Ceyhan'ın Çanlı köyünden Ahmet Ali Kevük'ten (AAK2) ve 1966 yılında Kayseri-Sarız ilçesinin Çördüklü köyünden olan İsmail Kızılkaya'dan derlenmiştir (OA6).

B. Metnin Hikâyesi/ Yakılma Sebebi:

Dadaloğlu Fettahlı beylerinin yurduna varıyor. Orada o sırada erkekler yok, sadece kadınlar bulunmaktadır. Bunun üzerine Dadaloğlu geri dönmek isteyince beyin hanımı onu çağırır ve "Ağaların kadar biz de bahşişini veririz. Bizi avrat diyerek mi geri dönüyorsun,

---

gamsız olan da üzüldü/Ben tutuştum Kerem gibi kime ne.

5 AC.
b. çekmiş: vurmuş- CÖ2, MI, OA3, SS;BP, AZÖ1,ÖY
c. mislin: eşin-OA6
d. Hindistan'dan: Hindistan'a-CÖ2, MI, OA3,OA6, SS, BP, AZÖ1,ÖY

6 a. Metinde 'hasın gördüm'//soyların: hûbların-AŞE27:304//Der Dadaloğlu'm ben hûbların hasın gördüm-YK//Dadaloğlu'm der de hûbların hası-PNB3, CÖ2,MI, OA3, SS,BP, AZÖ1, ÖY, MU, AÖ// Karacaoğlan der ki aslınız nerde-AŞE4
b. Metinde 'Yitirdim aklımı meydana saldım'//Ferhad'ın Şirin'i, Mecnun Leylâ'sı-PNB3,CÖ2, MI, OA3, SS,BP, AZÖ1, ÖY, MU, AÖ//Ferhat'ın Şirin'i-AŞE27:304, YK// Beni sen düşürdün onulmaz derde-AŞE4//Mecnun'un Leylâ'sın-YK
c. Metinde 'Aklımın sebebi gönlümün yaylasın gördüm'-YK//Aklım eğlencesi gönlüm yaylası-PNB3,CÖ2, SS, MI, BP, ÖY, MU// Aramızdan kalksın o siyah perde-AŞE4
d. AŞE27:304//Metinde 'Kerem gibi ben tutuştum kime ne'//Bir yel esti başımdaki dumana-PNB3, CÖ2, MI, OA3, OA6, BP, ÖY, MU, AÖ// Bir yel esti başımdaki dumana-AC// Merhamet et gönlüm koyma gümana-AŞE4//Esti bir ürüzgâr serimdeki dumana-YK

söyle bakalım?" diyor. Bunun üzerine Dadaloğlu bu türküyü hanımlara hitaben söylüyor (PNB3).

Çukurova'da kışlayan Türkmen beyleri Maraş'ta yayla hazırlığı yapmaktadır. Kadınlar da İmirzeoğlu'nun çadırına toplanmış, eski giyimleri giymişler; alı yeşile katmışlar, çapraz kuşaklarını bağlamış, yan kuşaklarını düşürmüş, süslenmişler. Dadaloğlu çadırın birinin inip inip kalktığını görür."Ulan bu evi başına yıkılasıca beyler ne âlem yapıyor yaylada; hele bir de ben gidip bakayım" diyor. İnip inip kalkan beylerin odasına varıyor, çadırın sıtırını kaldırıverince, içeride oturanların hepsinin kadın olduğunu görüyor. İmirzeoğlu'nun hatunu kalkıyor: "Buyur Dadalı" diyor. Dadalı: "Beyler evde yok" diyerek çadıra girmek istemiyor. Hatun: "Beylerin evi başına yıkılsın! Her zaman beylere çalıp çığıracak değilsin ya, bugün de hatunlara çal çığır!" Dadalı'nın altına oturması için döşek attılar, kahve getirdiler, çubuk [tütün] getirdiler. Yiyip içtikten sonra İmirzeoğlu'nun hatunu kalkar ve gene dedi ki: "Dadalı, öyle allo cello türkü istemem! Giyinişimize, gidişata ve mevsimine göre bizi de katarak bir türkü söyleyeceksin!". O da bu türküyü söyler. Eski âşıkların mendili 1.5 metre olur imiş. Ortaya yazdı[serdi]: "Kim ki baba dede kesesinin ibiğinden tutup da dibe kadar silkelemezse, kocalarına müddeim olsun!" deyince 'cavvt, cavvt' getiren döktü paraları mendile. İş bittikten sonra Dadaloğlu mendili dört ibiğinden tuttu, aldı. Çadırdan ayrıldıktan sonra şöyle bir çalılığın arkasına vardı. Aynayı aldı suratına baktı ki: "Eyvah Dadalı, saçı sakalı boşuna ağartmışsın! İş hatunlardaymış da, devranı boşuna sürmüşsün" dedi. (TO)

Dadaloğlu aç kalır, harçlığı yoktur. 'Şu beylerin derim evine gitsem, bir iki türkü söylesem de beş on kuruş yolumu bulsam' der. Sazı çekip yürür. Varır ki derim evinde hiç bey kalmamış! İki üç tane hatun oturuyor. Hanımları görünce Dadaloğlu durur. 'Aşağı mı davranayım, yukarı mı davranayım' der. Dadaloğlu çeker sazını ve bu türküyü hatunlara söyler (AAK2).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

PNB3'de yer alan metin AC, TO, AAK2 ile aynı yöreden derlenmesi yüzünden büyük benzerlikler gösteriyor. Şiirin sadece bir kaynakta Karacaoğlan'a ait olduğu kayıtlıdır (AŞE4:180). Bu kayıt bize, şiirin Karacaoğlan'a ait olduğunu göstermez. (Meselâ Ergun 1971'de şiir yoktur.) Şiirde hem 'Dadalı' hem de 'Dadaloğlu' mahlâslarının varlığı, eserin hem Dadalı Musa hem de Dadalı Veli tarafından söylendiğini göstermektedir.

15. ALIRIM KIZ SENİ KOMAM ELLERE+

1. *Oturmuş ağ gelin taşın üstüne*
Taramış zülfünü kaşın üstüne
Bir selâmın geldi başım üstüne
Alırım kız seni komam ellere[1]

2. *Bir taş attım karlı dağlar ardına*
Vardı m'ola nazlı yârin yurduna
Ben yeni de düştüm sevda derdine
Alırım ahdimi komam ellere[2]

3. *Atımın kuyrığu cura saz gibi*
Divana durmuş da ergen kız gibi
Alarmış yanağı bahar yaz gibi
Getirin kır atım göçem ellere[3]

4. *Dadaloğlu'm der de oldum kastana*
Gelir geçer selâm verir dostuna
Kocayıp da dayandırdın postuna
Göçeyim mi kahpe Bulgar ellere[4]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

1928 yılında Ali Yusuf'tan derlenmiş ve Çoban Hasan'ın yardımıyla düzeltilmiştir (ARY8, ARY9).

+ AZÖ1:301; MI:90-91; TT:29-30; HNO2:121; BP:173; MZK2:79; OAd:50; MP:77; HNO1:32-33; TKM1:123; CÖ2:237; MU:88-89; CÖ1:101; ARY8:55-56; AÖ:246-247; SK:87; ÖY:228; SS:64; OA5:3892; ARY9.

1 b. zülfünü kaşın: zülüfün kaşım-ARY9
c. selâmın geldi:selâm geldi de-AZÖ1, AÖ, SK

2 BP, CÖ1, CÖ2, MI, MP, HNO1, TKM1, MZK2 ve HNO2'de yok.

3 b. divana durmuş da ergen: salınıp geziyor bekâr-MI, AÖ//durmuş: oturmuş-HNO1, HNO2, MP
c. alarmış: al olmuş-MI, AÖ

4 a. der de oldum kastana: dertli oldum kastına-TKM1, AÖ// Dadaloğlu der ne oldüm hastana-SK// Dadaloğlu'ın der ki yarin kastı ne-OA5//Kastana da Dadaloğlu'm kastana-OA5
b. dost bana: dostuna-BP, CÖ2, MI, AÖ, ARY9//verir:vermez-OA5
c. CÖ1 ve MZK2'de bu dize yok.//Eğer kavuşmazsam güzel ben sana: Kocayıp da dayandırdın postuma –MI//Başka dağlar benzer mi ki hiç sana-HNO1, HNO2, TKM1, OA5//Göçeyim mi bilmem Namrun üstüne-ARY8, ARY9, TT, SK //Göçeyim ını artık Avşaristan'a-MP
d. ellere: üstüne-MI, AÖ, OA5//göçelim: çekelim-TT, SK; geçeyim-MZK2//çekilelim-ARY8//çekilem mi-ARY9
OA5'te dörtlük şöyle: Kastana da Dadaloğlu kastana/Seven güzel gül gönderir dostuna/ Pullu yağlığını almış destine/ Göçeyim mi kahpe Bulgar üstüne.

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

OAd'de sadece ilk dörtlük var (OAd). Dördüncü dörtlük 'ayak' bakımından diğerleriyle uyuşmuyor.

16. GEÇTİ DEVİR O SULTANA KALMADI*

1. *İnsanoğlu şu dünyaya aldanma*
   Fani dünya hiç kimseye kalmadı
   İskender deryadan aldı haracı
   Geçti devir o sultana kalmadı

2. *Mümin olan sürer zevk ile sefa*
   Münafık olanlar çekecek cefa
   Dediler hükmetti şol Kaf'tan Kaf'a
   Davut oğlu Süleyman'a kalmadı

3. *Dinleyin ağalar da çekmeyin dara*
   Menzilim artırdım ben vara vara
   Derdi ki ölüme bulduydum çare
   Dünya Hazreti Lokman'a kalmadı

4. *Tenimiz iskândan yesir olacak*
   Dost ağlayıp düşmanımız gülecek
   Dadaloğlu'm dünya kime kalacak
   Nûşirevân Âdil'e [de] kalmadı

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Kayseri-Sarız ilçesinin Oğlakkaya köyünden Yusuf Ateş'ten 1958 yılında derlenmiştir (AZÖ1).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şiirdeki bazı kelimeler imlâ bakımından düzeltildi.

* AZÖ1:274; AÖ:260; ÖY:194

17. AH NEYLEYİM TAYYAROĞLU KOYMADI+

1. *Hey ağalar hey paşalar hey beyler*
   Murtaza Bey benden şerrin ırmadı
   Benim gönlüm dönüp dövüşmek ister
   Ah neyledim Tayyaroğlu koymadı[1]

2. *Akşam namazı göç göçe oldu*
   Çarhacılar birbirine düş oldu
   Balıklıdere'de zor dövüş oldu
   Tâûn *oldu baba oğlun bilmedi*[2]

3. *Ben göçerim kendi konar yurduma*
   Zırh giydirem arslanıma kurduma
   Zalim düşman ne çok düştü ardıma
   Suçum yoktur günahını bilmedi[3]

4. *Dadaloğlu der ki belim büküldü*
   Oynadı şelfeler zırhlar söküldü
   Gelin kız kalmadı yola döküldü
   Ağlaşır analar oğul gelmedi[4]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

08.08.1929 yılında Gaziantep'in Kılavuz köyünden olan Kilislioğlu Veli Ağa'dan derlenmiştir. Yalgın bu türkünün daha uzun olduğuna inandığını fakat maalesef bu kadarını derleyebildiğini kaydetmektedir. (ARY8, ARY13).

08.08.1930 tarihinde Kilislioğlu Veli Ağa'dan derlenmiştir (ARY3, ARY6).

Gaziantep- Kargamış köyünden olan Çakıroğlu İbrahim'in defterinden 1939 yılında alınmıştır (ÖÖ1).

+ ARY3:158; ÖY:133; AZÖ1:236; ARY6:280-281; ARY8:70-71; ÖÖ1:20-22(Hüdâîoğlu); ARY13.

1 b. /..../oğlu şerrinden benden ırmadı: Murtaza Bey benden şerrin ırmıyor-ÖÖ1
c. dönüp dövüşmek ister: dövüş ister her zaman-ÖÖ1
d. koymadı: koymuyor-ÖÖ1

2 a. akşam namazı: ikindi namazın-ÖÖ1
c. Balıklıdere'de: Yılgılıdere'de-ÖÖ1// dövüş: düğün-ARY3, ARY6, ARY8
d. Metinde 'taygun': *tâûn.*

3 ÖÖ1.
d. Metinde 'bilmiyor: *bilmedi.*

4 a. Dadaloğlu: Hüdayioğlu-ÖÖ1
b. oynadı şelfeler: işledi kargılar-ÖÖ1
c. Kesildi kelleler kanlar döküldü-ÖÖ1
d. ağlaşıp: ağlaşır-AZÖ1// oğul gelmedi: Ubeyd gelmiyor-ÖÖ1.

B. Metnin Hikâyesi/ Yakılma Sebebi:

Colap'ta mecburî iskâna tabi tutulan Türkmenler meşhur âşık Ali Paşa'yı 'arfe' olarak seçerler. O zamanlar Münbiç taraflarında Hüdayî isminde bir Türkmen aşireti vardır. İlbeyli olması muhtemel olan Hüdayî aşiretinin o zamanki reisi Akmelek Oğlu Lâtif Beydir. Bir gün Ubeyd, Ali Paşa'nın evini basar ve karısı Ayşe'nin kollarını keser. Ali Paşa bu esnada Kayseri-Uzunyayla'da bulunmaktadır. Felâketi geri dönünce öğrenir ve iskân başına başvurur. İskân başı da Tiryakilerden Murtaza Beyin maiyetine 600 atlı vererek Hüdayîler üzerine gönderir. Lâtif savaşa hazırlanırken yanında misafir olarak bulunan Tayyaroğlu kendisine izin vermez ve ona 'yurd'unu değiştirmeyi teklif eder. Lâtif Bey misafirinin sözünü yere düşürmemek için yurdunu değiştirir; fakat buna rağmen Murtaza Bey kendisinin peşini bırakmaz. Kaç kere yurt değiştirdiyse de rakibi onu takipten vazgeçmez. Üçüncü konakta Lâtif Bey dövüşmeye karar verir. Sonunda dövüşü kaybedip yenilir. Murtaza Bey savaşa katılan gençlerin hepsini öldürmüştür. Hattâ yiğit başıları Ubeyd de ölüler arasındadır. Tiryakiler Ubeyd'in kellesini alarak dönerler. Bu acıklı olay üzerine Lâtif Bey/Hüdayioğlu bu türküyü söyler. Tayyaroğlu bu duruma çok üzülür. Çünkü bu felâkete kendisi sebebiyet vermiştir. Lâtif Beye aşiretini, şimdilik alıp kendi aşireti içerisine koymasını ister. O da aşiretinden kalanları alarak Savcılıların içine kondurur. Bir müddet böyle yaşayıp giderler. Bu sırada Tiryakioğlu Murtaza Bey birkaç atlıyla Tayyaroğlu'nun üzerine gelir. Misafirlerini Tayyaroğlu gereken şekilde ağırlar. Lâtif Bey üzüntüsünden çadırına kapanır. Tayyaroğlu onun da misafirlerin bulunduğu yere gelmesini ister. Oraya zor da olsa sazını da yanına alarak gider ve Tayyaroğlu'nun isteği üzerine bu türküyü söyler (ÖÖ1).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Metnin hikâyesi, şiirde anlatılanları anlamamızı kolaylaştırıyor. Olayların meydana geldiği 'zaman' ile 'Dadaloğlu' mahlâsı pek uyuşmuyor gibi görünmekte; ama 'Dadalı Veli' de sözlü gelenekte icrâ edilen bu şiiri sonradan pekâla söylemiş olabilir.

18. TOP TOP EDİP DERMEMİZE NE KALDI*

1. *Selâm söylen Reyhanlı'da Arab'a*
Hesap etsin yaz ayına ne kaldı
Nevruz biter sümbül biter gül biter
Top top edip dermemize ne kaldı[1]

2. *Seçin ağalar da kötüyü seçin*
Yiğidin üstüne kemhalar biçin
Yavuz at besleyin el malı için
Bölük bölük bölmemize ne kaldı[2]

3. *Ulam ulam olmuş kalan yazılar*
Ceren avlar gök boncuklu tazılar
Altı arap atlı şahbaz gaziler
Cıda vurup binmemize ne kaldı[3]

4. *Babına da Dadaloğlu'm babına*
Koç yiğitler sığmaz oldu kabına
Kamalağın kar'ardıcın dibine
Silâh çatıp yatmamıza ne kaldı[4]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

1979 yılında Kayseri-Sarız ilçesinden Hasan Gürbüz'den derlendi (AZÖ1). Şiiri Reyhanlı Türkmen aşiretinin yiğitlerinden ve halk şairlerinden Sadık söylemiştir(ŞM).

B. Metnin Hikâyesi/ Yakılma Sebebi:

Avşarlar Bozok/Yozgat yöresinde sürgündeyken Tecirli, Cerit ve Reyhanlı oymaklarına bağlı Türkmenler onların hayvanlarını sürüp kaçarlar. Reyhanlı ileri gelenleri Tecirli ve Ceritlerden hayvanlarını isteyince, kendilerinin almadığını hayvanlarını Avşarların sürüp kaçırdığını söylerler. Reyhanlı beylerinden Arap, Avşarlara atıp tutar ve "yaz gelince Avşarlardan öcümüzü alacağız, hazır olsunlar" diye haber gönderir. Dadaloğlu da bu türküyle Arap'a cevap veriyor (AZÖ1).

Reyhanlı Türkmen aşireti şairlerinden Âşık Sadık'ın aşiret hayatının gidişatıyla ilgili manzum şikâyeti (ŞM).

---

* AZÖ1:147-148; EK2:8071-8072; EK4:6; ÖY:158; ŞM:38-39 (Âşık Sadık); AÖ:193-194.

1 a. Benden selam edin Reyhan Arab'a-ŞM//Benden selâm söylen Reyhanlıda Arab'a-EK2, EK4.
c. Sümbül bitip nergis bitip gül bitip-ŞM.

2 c. Metinde 'besleyen': besleyin-AÖ, ŞM.

3 ŞM'de yok.

4 a. Hop gene de deli gönül hop gene-ŞM.
Son dörtlük ŞM'de şöyle: Merdine de Âşık Sadık merdine/Karakız da kondu m'ola yurduna/Beş yüz atlı Bozgedik'in ardına/Cıda silkip binmemize ne kaldı.

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Reyhanlı Türkmenlerinden derlenen metinde 'Sadık' adının geçmesi, Dadaloğlu'na ait bir şiiri onun kendine mâl ederek söylemesi şeklinde düşünülmelidir.

19. GÖRMEZ İSEM BİR DE GELEN BAKINDI+

1. *Allı turnam ana kuzudan çekildi*
   Uğru vardı Ağlı Şare döküldü
   Görebilsem gül yüzlümün boyunu
   Görmez isem bir de giden bakındı[1]

2. *Turnam terk etme(n mi) Boraman Dağını*
   Aş görelim Kırşehri'nin bağını
   Seyfe Gölü'nde de kur otağını
   Yel estikçe burcu burcu kokundu[2]

3. *Turnam tez getirir baharı yazı*
   Ötüşün(en) del'eyler avazı bizi
   Geç Kırık Köprü'yü seğirt Tekgöz'ü
   Allı turnam katarını çekindi[3]

4. *Kayseri'ye varınca yüksek dökülür*
   Cığalların dal gerdana dağılır
   Erciyas'a doğru boynun eğilir
   Allı turnam Koramaz'a çekindi[4]

5. *Dadaloğlu'm dost eline varınca*
   Usuldur boyların bellerin ince
   Nasip olup gül yüzlüyü görünce
   Siyah zülfe mâh cemale bakındı

METİNLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şiiri 65 numaralı metinle karşılaştırınız. Benzer metinler için ayrıca bk. EK 13.

+ AŞE27:287; AŞE22:125.

1 a. çekildi:çekindi-AŞE22
b. döküldü: dökündü-AŞE22
d. gilen(?): giden-AŞE22

2 c. Seyfe Gölüne de kurmuş otağını-AŞE22 (Vezin bozuk).

3 a. tez getirir:yeter getir-AŞE22
b. (Vezin bozuk.)// ötüşünden deli eyler: ötüşünen del'eyledi-AŞE22
d. katar yeni: katarını-AŞE22

4 a. (Vezin bozuk).

20. SENDE BİR GÜMANIM VAR ÇİÇEK DAĞI+

1. *Alayıdım cura sazı dizime*
   Sürmeler çekeydim elâ gözüne
   Cihan güzel olsa girmez gözüme
   Sende bir gümanım var Çiçek Dağı[1]

2. *Şu karşıki dağda yanar bir ışık*
   Aldırmış sevdiğin ağlar bir âşık
   Bir ceren bakışlı zülfü dolaşık
   Sende bir gümanım var Çiçek Dağı[2]

3. *Dadaloğlu görülmüyor borandan*
   Yıkılsın dağların kalksın aradan
   Elbeyli'den geldim koru Yaradan
   Sende bir gümanım var Çiçek Dağı[3]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Kilis-Kefergâni [Kafagani köyü, şimdi Suriye hududu dahilinde kalmıştır-ARY13] köyünden olan Meçik'in oğlu Mehmet'ten derlenmiştir (ARY7, ARY8:69, ARY13).

Kozan Dağı gezisi sırasında derlemiştir. Bu türkünün Dadaloğlu'na ait olduğu söyleniyorsa da, şiirde buna dair bir işaret yoktur(ARY8: 255-256).

+ AZÖ1:259; AŞE7:165-168 [AŞE21:90;AŞE24:178]; MI:88; TT:38; MFK2:689; TKM1:110; CÖ2:260; SS:85; RAS:305; SK:98; MP:75; HNO1: 33; HNO2:122; BP:134; ÖY:169; ARY7:102-103; MZK2:78-79; OAd:25-26; CÖ1:100;AÖ:227; ARY13;YZD:333; ARY8: 69, 255-256; SS: 85.

1 a. alaydım da: alayıdım-MI// sazım:sazı-OAd
b. Sürmeler çekeydim elâ gözüne-ARY7//Hak'tandır da ben kailim yazıma-AŞE7
d. sende bir gümanım var: benim ahd u amanım ol-AŞE7// bir gümanım var: gümanım kaldı-MFK2, RAS, ARY7

2 b. sevdiğim: sevdiğin-SK, AÖ, AZÖ1, MI, TT, ARY13.
d. bir gümanım var: gümanım kaldı- MFK2, RAS, ARY7.

3 a. görülmüyor: söylenmiyor-SK, MI, TT, CÖ1, CÖ2, BP, ARY7, ARY8:69, ARY13OAd, MZK2: görünmüyor-AÖ//
b. dağların: şu dağlar-MFK2, RAS//
c. koru: kurtar-MFK2, RAS, ARY7
d. sende bir gümanım var: sende gümanım kaldı-MFK2, RAS, ARY7

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

YZD'deki şiirin kime ait olduğu bilinmiyor (YZD).

Sadece yukarıya aldığımız şiirin Dadaloğlu'na ait olduğunu söyleyebiliriz. 'Ekler' kısmına aldığımız iki türküyü Dadaloğlu şiiri ile ilişkilendirmek biraz zordur. Buradaki 'Çiçek Dağı'nı sadece Kırşehir'e ait gibi göstermek sanırım yanlış olacaktır; çünkü A. Rıza Yalgın derlemelerinde kaydedilen bilgiler bu görüşümüzü doğrulamaktadır. (Bk. EK 7)

21. DİLBERLERİN HEP DE BÖYLE ÂLÂ MI[+]

1. *Dumanlıdır Aladağ'ın alanı*
   Ortasında sarı çiçek savranı
   Yiğitler durağı aslan yatağı
   Dilberlerin hep de böyle âlâ mı[1]

2. *Pınarında bir yenice sağlık var*
   Çimeninde ıstar görmüş yağlık var
   Kızlarında bir başkaca ağlık var
   Irmağı da şu dağların âlâ mı

3. *Koç yiğitler cirit oynar dölekte*
   Geyikleri yaylım eder yaylakta
   Bir koku var toprağında, ırmakta
   Gözüm yaşı duvarında kala mı[2]

4. *Dadalı'm der bin bir dağı gezerim*
   Aladağ'da bir yapılı gözerim
   Hak vergisi şıvgaların ezerim
   Bağışla gör mor sümbüllü âlâmı[3]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Sarıkeçili aşiretinden İdris Kâhya'dan derlenmiştir (ARY8).

[+] AZÖ1:254; ÖY:182; MZK2:81-82; ARY8:6; MI:91-92; TT:46; HNO1:33-34; HNO2:123; BP:130; OAd:22; MP:74-75; PNB2:171-172; MFK2:689-690; TKM1:111; CÖ2:253; SS:86; MU:68-69; CÖ1:105-106; FGö:27; AÖ:217-218; SK:107.

[1] a. dumanlıdır: dumanlanır-MI, HNO1, HNO2, TT, TKM1, CÖ1,FGö, SK, MZK2

c. yiğitler durağı: yiğit durağı da-ARY8, HNO1, HNO2, TT, MP, OAd, MFK2, PNB2, CÖ1, FGö, SK,MZK2

[2] b. yaylakta: salakta-ARY8, TT, SK; yaylada-MP

d. duvarında: tavarında(?)-MFK2, PNB2

[3] MP'de yok.

22. SUNA KİREZ BELLERİNDEN AŞTI MI+

1. *Garipçe garipçe öten ibili*
   Bizim eller yaylasına göçtü mü
   Doğru söyle beş yavrunun baş'için
   Suna Kirez bellerinden aştı mı[1]

2. *Ulam ulam oldu kalan yazılar*
   Ceyran kovar göğ boncuklu tazılar
   Altı arap atlı şahbaz gaziler
   Alay kurup göç uğruna düştü mü[2]

3. *Biz de bineridik arap atlara*
   Zâlim felek koydu beni dertlere
   Konduğumuz ala karlı yurtlara
   Benli Suna'm mayaların çeşti mi[3]

4. *Arap atın beş yaşında tutarlar*
   Kanrili'de ciritlerin atarlar
   Benli Sultan mayaları katarlar
   Katar oldu göç uğruna düştü mü[4]

5. *Güzelleri top top olmuş sekiyor*
   Ak çağşaklı pınarları ötüyor
   Şu dağın başına duman çöküyor
   Yoksa yaylam vakitçiğin geçti mi[5]

6. *Görünüyor Elbistan'ın ovası*
   Hiç bitmiyor başımızın belâsı
   Dulkadıroğlu'nun tülü mayası
   Katarlanıp göç uğruna düştü mü[6]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şairin mahlâsının geçtiği son dörtlük şiirde bulunmamasına rağmen, eser söyleyiş ve eda bakımından Dadaloğlu şiiridir. (Karacaoğlan adına kayıtlı diğer bir çeşitlenmesi için bk. Ergun 1971: 336).

+ ARY8:411-412; EK4.

1 c. beş: üç-EK4
d. Tozakkaya bellerinden aştı mı-EK4// Metinde 'Sunacın': *Suna.*

2 a. Metinde 'olam olam': *ulam ulam*//Metinde 'kattı: *kalan* .
b. şu: göğ-EK4
c. Metinde 'Arap atlı bizim şahbaz gaziler': Altı arap atlı şahbaz gaziler-EK4
d. At kovarak şu yayladan geçti mi-EK4

3 a. Metinde 'binerdik de': *bineridik*
c. Metinde 'buzlara': *yurtlara*
d. Metinde 'geçti mi': *çeşti mi*

4 d. Metinde 'ordu': *oldu*

5 c. Metinde 'başına da': *başına*

6 d. Şiirin '4d' dizesiyle aynı.

23. BİRE BEYLER CÜNUNLUĞUN ZAMAN MI*

1. *Ilgıt ılgıt seher yeli esiyor*
   Yoksa Gâvur Dağı başın duman mı
   Gönül binmiş aşk atına aşıyor
   Bire beyler cünunluğun zaman mı[1]

2. *Aşağıdan iskân evi geliyor*
   Kötüler de koç yiğide gülüyor
   Kitab'ın dediği günler oluyor
   Yoksa devir döndü âhir zaman mı[2]

---

* AŞE27: 286, 281; AŞE22:126; AŞE1:109; AZÖ1: 179, 261; ÖY:135,191; AÖ:236, MFK2:691; SA:237; ECG:103; ARY8:65; ARY:12; CG:80; İGö; TT:42,43; TKM1:83; BP:101; MK:57; AC:68-69; MP:63; PNB1:126; ŞM:41; ŞM:93, 124-125 (Karacaoğlan); FGM:146; AÖ:183; MZK2:68-69; MU:80; MI:83; SNE:141; HNO1:35; HNO2:124; PNB4:35; CÖ2:198; SS:105; HZK:30; ARY7:97-98(Karacaoğlan); UR:358; SK:102, 103; OAd:64; PNB2:173; FGö:32; AMK:75; CÖ1:80-81; SA:239-240; ÖÖ1:32(Kılınçoğlu); HGM:12; RS.

1 a. seher yeli esiyor: şol deli poyraz-AC,FGM, UR, İGö// ılgıt ılgıt seher: aşağıdan garbi-HGM//Aşağıdan akça sığın geliyor-TT// Ilgınca ılgınca görünen dağlar-TT; [TT'de iki şekli de var].//seher yeli esiyor: esen garbinin yeli-ARY7//Aşağıdan akça sığın geliyor-SK

b. Metinde 'Gâvur Dağlarının başı dumanlı': Yoksa Gâvurdağı başın duman mı-AC//Yoksa dağlar başındaki duman mı-AC//Gâvurdağı başın pâre duman mı-HGM//Yoksa Türkmen ili başın boran mı-TT//dumanlı:duman mı-TT,MI//Yoksa dağlar başındaki duman mı-FGM//şol Gâvurdağı'nın-ARY7//Karlı dağlar başında koran mı-UR//Yoksa Gâvurdağı başın duman mı-İGö

c. Firkatlendi deli gönül coşuyor-AC,FGM//Gene gönlüm efkârlandı coşuyor-HGM//Firkatlenmiş deli gönlüm coşuyor-TT//atına:atını-CG//Deli gönül kaynayıp da coşunca-TT//Deli gönlüm ne kaynayıp coşarsın-ARY7//Deli gönül fırtladı [da] coşuyor-İGö//Deli gönlüm ne kaynayıp coşarsın-ÖÖ1

d. Metinde 'cünunluğum' [TT,PNB1,PNB2, AŞE1, MK, SA]: cünunluğun-AC; coşkunluğum-AŞE27:281//bire beyler cünunluğun: yoksa beyler coşkunluğun-İGö//Aman beyler coşkunluğun zaman mı-HGM//bire beyler cünunluğun: yoksa dağlar coşkunluğun-TT// zaman mı: zamanı-TKM1, HZK, AMK; yaman ını-TT,CG//Hey ağalar coşacağın güman mı-TT//Yoksa bugün delirdiğin zaman mı-ARY7//bire: yoksa-UR, İGö//Yoksa dağlar coşkunluğum zaman mı-SK//cünunluğum yaman mı-CG//

ARY8, ARY12, MFK2, SK, SA ve ECG'de dörtlük şöyle: Ilgınca sılgınca görünen dağlar/Yoksa Türkmen ili başın boran mı/Deli gönül kaynayıp da coşunca/Hey ağalar coşacağım güman mı

2 HNO1,HNO2,SNE,PNB1,CG ve TKM1'de yok

a. Aşağıdan ablak kuğum geliyor-HGM// Aşağıdan (da) akça koyun geliyor-TT// Benim dostum karşınızdan geliyor-ARY7// iskân evi: akça çığın –FGM; akça sığın-UR; akça koyun-İGö

b. bezirgânlar: kötüler de-FGM, AŞE1, HZK, UR//bezirgânlar koç yiğide: yenisi de eskisine-ARY7// Bezirgânlar koç yiğide gülüyor-MFK2, SK, SA

c. Malım mülküm kömür gözlüme kalıyor-İGö//

oluyor: geliyor-HGM, FGM//dediği günler oluyor: sözleri bakın çıkıyor-ARY7//dediği: emrettiği-UR//

3. *Aşağıdan iskân evi gelince*
Sararıp da gül benzimiz solunca
Malım mülküm seyfi gözlüm kalınca
Kaypak Osmanlılar size aman mı[3]

4. *Dadaloğlu'm sevdası var başımda*
Gündüz hayalimde gece düşümde
Alışkan tüfenk ile dağlar başında
Azrail'den başkasına aman mı[4]

---

d. Hayırlı olsun Osmanlılar demez mi-İGö//devir döndü:gün döndü de-TT//yoksa devir döndü: asır mı azdı yoksa-ARY7//

AC'de dörtlük şöyle: Aşağıdan akça sığın geliyor/ Kötüler de koç yiğide gülüyor/ Kitabın dediği günler geliyor/ Yoksa devir döndü âhir zaman mı

İGö'de dörtlük şöyle: Aşağıdan akça koyun geliyor/Bezirgânlar koç yiğide gülüyor/Malım mülküm kömür gözlüm kalıyor/Hayırl'olsun Osmanlılar demez mi

TT'de dörtlük şöyle: Aşağıdan garbi yeli gelince/ Kötüler de koç yiğide gülünce/ Kitabın dediği günler gelince/ Yoksa devir döndü âhir zaman mı

ARY8, MFK2, SK, SA, ECG ve ARY12'de dörtlük şöyle:Aşağıdan akça koyun geliyor /Bezirgânlar koç yiğide gülüyor/Kitab'ın dediği günler oluyor/Yoksa gün döndü de âhır zaman mı

[3] FGM, BP, MI, ARY7, PNB4, İGö, MK ve RS'de yok

a. iskân evi:gök renk ordu-TKM1,MU,HNO1, AMK//Aşağıdan da akça sığın gelince-UR// aşağıdan garbi yeli gelmeden-SK//Aşağıda akça çığın ötünce- TT,TKM1,MZK2, CÖ2//Dadaloğlu'm akça çığın ötünce-AMK//

b. Kötüler de koç yiğide gülünce-UR//Kötüler de koç yiğide gülmeden-SK//Katar başı mayaları sökünce-MI, MP//

c. kalınca:alınca-TT//Türk'ün olan Türkmen eli çökünce-TKM1,HNO1,HNO2, AMK//seyfi gözlüm: nazlı yarim-MI//seyfi: kömür-UR, SK//Şahtan ferman Avşar eli göçünce-MP, AÖ, MI

d. kaypak: hayıf-UR,FGM; ayan-SK

AC'de dörtlük şöyle: Aşağıdan akça sığın gelince/Kötüler de koç yiğide gülünce/ Malım mülküm kömür gözlüm kalınca/Hayıf Osmanlılar size aman mı

HGM'de dörtlük şöyle: Aşağıdan ablak kuğum gelince/ Kötüler de koç yiğide gülünce/Malım mülküm kömür gözlüm kalınca/ (Yürü) bre aşiret bu hayf sana helâl mı

TT'de dörtlük şöyle: Aşağıdan garbi yeli gelmeden/ Kötüler de koç yiğide gülmeden/ Malım mülküm kömür gözlüm kalmadan/Ayan Osmanlılar size aman mı

ARY8, MFK2, SK, SA ve ECG'de dörtlük şöyle:Aşağıda akça kuğum ötünce /Katar başım mayalarım sökünce /Şah'tan ferman Türkmen eli göçünce/Daha da hey Osmanlı'ya aman mı

[4] a. Dadaloğlu'm der de gördüm düşümde-HGM// sevdası var başımda: gördüm düşümde-TT; hile var mı işimde-İGö//sevdası var başımda: Kozan yurdu peşinde-TKM1, MU, HNO1, HNO2, AMK; der de gördüm düşümde-FGM; der gördüm idi düşümde-UR, SK; der de hile var mı işimde-İGö

b. Güzelin on dördü at da beşinde-HGM//Çok yiğitler bunu görmez düşünde-İGö// Yiğide at verilir on beş yaşında-TT// At dördünde yiğit on beşinde-FGM//Tor balaban oynatırdım kuşuna-ARY7//At dördünde yiğit on beş yaşında-UR//Yiğit at üstünde on beş yaşında//Çok yiğitler bunu görmez düşünde-İGö

c. Alışkan tüfanen (yüce) dağlar başında-UR//alışkan: çakmaklı-AÖ//tüfenk ile: martin ile-TT, SK; piştov ile-TT; silâhnan-FGM

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Ahmet Cehan'dan ses kaydı olarak derlenmiştir (FGM). Kayseri müdde-i umumi muavini Ahmet [Şükrü Esen] Bey'den alınmıştır (HZK). Gaziantep'li Halil Ağa'dan(ARY7), Âşık Bilâl Ceyhan'dan (MK) ve Elbeyli Türkmen aşiretinden Çakıroğlu İbrahim'den derlenmiştir(ÖÖ1). Dadaloğlu'nun Avşar övgüsünü anlatan bir deyişi (HGM). Dadaloğlu Kozanoğlu Yusuf Beyin saz şairidir, ara sıra özel kâtipliğini de yapmıştır(AMK).

Binboğa dağlarının güneyinde bulunan Karaömerli köyünden (ARY8, ARY12) ve Hatay-Dörtyol-Yeşilkent'ten Mehmet Özaslan tarafından 1968 yılında Adana-Ceyhan Hürüuşağı köyünden Âşık Mustafa'dan derlemiştir (HGM).

01.04.1956 tarihinde Adana-Ceyhan'ın Azizli köyünden kayıt yapılmıştır (UR).

B. Metnin Hikâyesi/ Yakılma Sebebi:

Osmanlı devleti vergi vermeyen, asker vermeyen ve dolaştığı yerlerde soygun ve kovgunlar yapan Avşarları iskâna zorlar. Avşarlar direnirler. Direnmenin de karşılığı sürgün ve kırgınlar olur. Şiirde Osmanlı'nın iskân teşebbüsüne, Avşarların çakmaklı tüfekler ve kılıçlarla direnişi anlatılmaktadır (AZÖ1)

Gâvur Dağlarında yaşayan Alibekiroğlu'nun üstüne asker geldiğinde Zorkun mıntıkasına çekilir. Dadaloğlu bu olay üstüne söyler. (AC)

Bundan 130 sene kadar evvel Cerit Türkmenlerinin iskânı sırasında, Derviş Paşa'nın Kozanoğlu'nu ve bazılarını iskân ettiği sıralarda Alibekiroğlu Ali Bey de Zorkun'a çekilmiş. O sırada Âşık Veli de yanında bulunuyormuş. Bu hallere karşı Derviş Paşa'ya karşı "Kan da geçer kem [kin] de geçer" demiş ve bu türküyü söylemiştir (FGM).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şiirin Karacaoğlan (ŞM:124-125, ARY7) ve Kılınçoğlu'na ait (ÖÖ1) olan benzer metinleri ekler kısmına konuldu (bk. EK 8; diğer bir Karacaoğlan çeşitlenmesi için bk. Ergun 1971: 84-85). 'Dadaloğlu' mahlâslı yukarıdaki şiir yakın dönemde yapılan Fırka-i İslâhiye iskânının izlerini de taşıyor (krş. 24. şiir).

---

d. karşı komam mı: aman mı-AŞE:281//aman mı: koman mı-CG,PNB1,SEN,HNO1,HNO2, PNB4, MK// Akşam silâhınan dağlar başında-İGö//aman mı: koman mı-TT//başkasına: özge kula-ARY7; başka kula-UR; gayrısına-SK

AC'de dörtlük şöyle: Dadaloğlu'ın der de gördüm düşümde/ At dördünde yiğit on beş yaşında/ Alışkan silâhla dağlar başında/ Azrailden başkasına aman mı

24. YOKSA DEVİR DÖNDÜ ÂHİR ZAMAN MI[+]

1. *Yılgınca salgınca görünen dağlar*
   Gâvur Dağı başındaki duman mı
   Kitabın dediği günler geliyor
   Yoksa devir döndü âhir zaman mı
2. *Aşağıdan Hacı Esef'im gelirse*
   Kötüler de koç yiğide gülerse
   Malım mülküm nazlı yârim kalırsa
   Hey ağalar daha size aman mı
3. *Aşağıdan Hacı Esef'im gelince*
   Kötüler de koç yiğide gülünce
   Malım mülküm nazlı yârim kalınca
   Bire Osmanlı daha size aman mı
4. *Der Dadalı'm hile yoktur işimde*
   Her yiğit de bunu görmez düşünde
   Çakmaklı tüfeğinen dağlar başında
   Azrail'den başkasına aman mı

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

25.05.1939 yılında derlenmiştir(FB7).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

'Dadalı'ya ait bu şiir gelenek içerisinde var olan en eskisi olmalıdır (krş.23. şiir).

[+] FB7: 22.

25. GİDİYOM YA GELECEĞİM GÜMAN MI+

1. *Hey ağalar kış m'olacak bilemem*
   Gâvur Dağı gene başın duman mı
   Padişahtan ferman gelmiş gel deyi
   Gidiyom ya geleceğim güman mı

2. *Kırpık olur Gâvur Dağın ormanı*
   Padişah derdimin olmaz dermanı
   Devlet hakkımızda vermiş fermanı
   Yen'evliyim ayrılacak zaman mı

3. *Dadaloğlu'm hile yoktur işimde*
   Yiğit olan yiğit görür düşünde
   Alışkan tüfekle dağlar başında
   Azrail'den başkasına aman mı

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

1982 yılında Osmaniye-Kadirli Araplı köyünden Mahmut Taşkaya'dan derlenmiştir (AZÖ1).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şiir, 'Dadaloğlu geleneği' içerisinde âşık tarafından eski iki metinden de yararlanılarak yeniden üretilmiş olmalıdır. (krş. 23. ve 24. şiirler; EK 8).

+ AZÖ1: 261.

26. GÜVERCİNLİK DENEN ŞAR'A VARDIN MI+

1. *Üç beş güzel bir araya derilir*
   Sıra pınarından abdest alınır
   Nice camiinde namaz kılınır
   Güvercinlik derler Şar'a vardın mı[1]

2. *Hani benim bezirgânlık ettiğim*
   Türlü kumaşını alıp sattığım
   Nice yiğitlerle güreş tuttuğum
   Güvercinlik denen Şar'a vardın mı[2]

3. *Bizim elde deryâ çoktur kum çoktur*
   Orada kâfirler İslâm'dan çoktur
   Kâbe'den öte de seksen konaktır
   Güvercinlik denen Şar'a vardın mı[3]

4. *Çağırın da gelsin Âşık Veli'yi*
   Aşk elinden içirdiler doluyu
   Orda derler Hazireti Ali'yi
   Güvercinlik denen Şar'a vardın mı[4]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

1939 yılında Kayseri-Sarız'dan (FB6) ve 1958 yılında Sarız Oğlakkaya köyünden Ali Karakuş'tan derlenmiştir (AZÖ1).

B. Metnin Hikâyesi/ Yakılma Sebebi:

Türkünün niçin yakıldığı bilinmiyor; bu durum "...türkünün mahiyeti henüz vazıh değil" şeklinde açıklanmıştır (FB6).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Derlemelerin ikisinde (FB6; AZÖ1), bu türkünün Âşık Veli'ye ait olduğu belirtilmektedir.

+ FB6:46-47; AZÖ1:310; AÖ:254-255; ÖY:233.

1 a. Metinde 'güzellerin': *güzel*
b. pınarından: pınarında- AZÖ1, AÖ, ÖY:233
c. Metinde '366': nice - AZÖ1, AÖ, ÖY

2 b. kumaşını: libasını- AZÖ1, AÖ, ÖY
c. Metinde 'Hazreti Hamza'yınan': nice yiğitlerle- AZÖ1, AÖ, ÖY

3 b. Buranın İslâm'ı kâfirden çoktur- AZÖ1, AÖ, ÖY
c. Oradan Kâbe'ye seksen konaktır- AZÖ1, AÖ, ÖY

4 a. Metinde 'aslan Veli'yi': Çağırın gelsin de Âşık Veli'yi- AZÖ1, AÖ, ÖY
c. Orada derler Hazreti Ali'yi- AZÖ1, AÖ, ÖY

27. YAYLA GÜLÜ SEHİLLERDE SOLAR MI+

1. *Göçtü m'ola yiğit ilin hepisi*
   Doldu m'ola Ereğli'nin sengisi
   Yel eser de gelir yârin kokusu
   Yayla gülü sehillerde solar mı

2. *Yüce dağ başında bir gelin gezer*
   Gelinin bakışı ciğerim ezer
   Yaylada türer mi böyle bir güzel
   Yayla gülü sehillerde solar mı[1]

3. *Yandı m'ola Yıkık Han'ın feneri*
   Avcılar da dolanıyor keleri
   Sana derim Ayvalı'nın çınarı
   Yayla gülü sehillerde solar mı[2]

4. *Dadaloğlu selvi boylum dinelmiş*
   Sol yanımda kara gözlüm gücenmiş
   Kaçak deyu boy atımda direnmiş
   Yayla gülü sehillerde solar mı[3]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Metin, sadece bir kaynakta yer almış olmasına rağmen, kanımızca bir Dadaloğlu şiiridir.

+ ARY5:14.

1 a. Metinde 'dağ başında': *yüce dağ başında.*
c. Metinde 'yaylalarda': *yaylada*

2 c. Metinde 'Hayvanlı': *Ayvalı*

3 a. Metinde 'boylun': *boylum*
c. (Anlam çıkmıyor.).

28. HİÇ GİTMİYOR HINZIRLI'NIN DUMANI[+]

1. *Deli gönül kaynayıp da coşunca*
Yanar yürek yârden ayrı düşünce
Ağyar'ınan Örmeyol'dan aşınca
Hiç gitmiyor Hınzırlı'nın dumanı

2. *Kaldır oğlan çemberini valanı*
Açılmadan soldurdular lâleni
Güzeller esmeri Kavakören'i
Ne hoş bitmiş Çukuryurd'un çimeni

3. *Doyulmuyor cilvesine nazına*
Sürmeler çekilmiş elâ gözüne
Uyma sevdiceğim elin sözüne
Yasdıpınar sende kaldı amanı

4. *Hûri mi melek mi ağ yârin soyu*
Selvide kavakta bulunmaz boyu
Boz bulanık akar Ters Akan Suyu
Ağ yârinen biz'ettiler gümanı

5. *Dadaloğlu'm ben de böyle söylerim*
Derdim yeğin içerimden ağlarım
Varın böyle deyin ben inanırım
Hassa'sında gördüm kaşı kemanı

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

B. Metnin Hikâyesi/ Yakılma Sebebi:

Dadaloğlu Veli, Avşar karısıyla konup göçtüğü yerlere ait hatıralarını yaşatmak için bu türküyü söylemiştir (FB4).

[+] FB4:129; EP:16[FB4:129].

29. SIRMA İLE ÖRMÜŞ SÜMBÜL SAÇINI+

1. *Avşar beylerinde bir güzel gördüm*
   Kozan arasından çeker göçünü
   Kınalamış ayağını başını
   Sırma ile örmüş sümbül saçını[1]

2. *Her sabah her sabah kendini öğer*
   Altın saç bağı da topuğun döğer
   Sade kaşı ile gözleri değer
   Acem ülkesinin tahtla tacını[2]

3. *Dadaloğlu'm al yanağın gülünden*
   Misk kokuyor saçlarının telinden
   İnce belli nazlı yârin elinden
   Üç beş sene bekleyelim Haçın'ı[3]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Şıhlı köyünden Kadir Ağa'dan (ARY8) ve 24.11.1936 tarihinde Osmaniye-Toprakkale Tüysüz köyünden Tecirli aşiretine mensup Bekiroğlu Mustafa'dan derlenmiştir (BB).

+ AZÖ1:307; TKM1:48 (Karacaoğlan), 124; ÖY:214; MU:55; BP:154; SS:65; ARY8:251-252; AÖ: 252; SK:127; BB:202 (Karacaoğlan).

1 a. Metinde 'Avşar arasında': Avşar beylerinde-BB// bir: ben-BP, ARY8, SK, TKM1:124
b. arasından: ovasından-TKM1:48
c. Nasıl meth eyleyim böyle güzeli-BB//Kadir Mevlâ'm övmüş kendin yaratmış-TKM1:48
d. Sürmeynen karıştırmış saçını-BB//örmüş sümbül: karıştırmış-TKM1:48

2 a. Sabahleyin kalkar kendini öğer-TKM1:48
b. Metinde 'bağları': bağı da-BB// Metinde 'topuğu': topuğun-AZÖ1, BB
c. kaşı ile gözleri: kaşıyınan kirpiği-BB
d. tahtla tacını: tahtın tacını-BB; taht ü tacını-TKM1:48

3 ARY8, SK'da yok.
BB'de dörtlük şöyle: Mis[k] kokuyor zülüfünün ucundan/Öpeyidim al yanağın purcundan/Eğlenip kaldığım senin yüzünden/Üç beş sene bekleyelim Haçın'ı
Son dörtlük ARY8 ve SK'de şöyle: Öpem dedim al yanağın gülünden/Misk akıyor saçlarının telinden/İnce belli nazlı yarin elinden/Birkaç sene bekleyelim Hacın'ı
5. dörtlük olarak BB'de ise şöyledir: Karacaoğlan der eğlendim kaldım/Muhabbet neyimiş yenice bildim/Kimse dahletmesin mîriden aldım/Üç beş sene güzellerin başını

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Metinlerden ikisi Karacaoğlan adına kaydedilmiştir (BB; TKM1:48; Ergun 1971: 86-87). Fakat metin, dil ve üslûp özellikleri, 'Avşar' ve 'Haçın'[Saimbeyli] gibi mahallî kavramların kullanılması, ayrıca Avşarların göç yollarından söz etmesi bakımından bir Dadaloğlu şiiridir.

30. AVRADIN AVRADINI*

1. *Kozanoğlu dedim geldim*
   Sana diyom avradını
   Amanı amanı buldum
   Avradını avradını

2. *Böyle bildim dayısını*
   Ben söyledim eyisini
   Bugününü seyisini
   Anasının avradını

3. *Geldiğin büyük kapısı*
   Görmedim böyle deyusu
   Kâhyasıyla boy beğisi
   Hepisinin avradını

4. *Dadaloğlu'm böyle dedin*
   Balınan kaymağı yedin
   Ne söyledin ne dinledin
   Görenlerin avradını

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

"Dadaloğlu, öteden beri iltifatını gördüğü Kozan Oğlu Ahmed Paşa'nın babasını ziyarete gelirken, âşığı at üstünde görüp kendisine gelmekte olduğunu anlamış. Âşığa lâtife etmek üzere adamlarına: 'Şu gelen atın başına varman, kendisiyle alâkadar olman, kızdırın söyletin bakalım, ne diyecek' demiş. Dadaloğlu konağın önüne gelip, hiç kimsenin kendisine yaklaşmadığını görünce bu türküyü söyleyip sövmüş. Kozanoğlu arkasına adam gönderip yolundan çevirerek âşığın gönlünü almış" (FB4:123).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şair Dadaloğlu'nu, yaşadığı günlük hayatın içinde, neredeyse olduğu gibi bize yansıtan bir metin. Şiirde ortaya konan 'hoşgörü'ye özellikle dikkat çekmek istiyoruz.

---

* FB4:123.

31.1. EMREYLEDİ ÜSTÜMÜZE TUĞLARI[+]

1. *Niçin melûl durun sen Kabaktepe*
   Sana konan evler çok sürdü safa
   Halimizi arz etsen sultan-ı şâha
   Emreyledi üstümüze tuğları

2. *Altmış ayak kara çadır tutardık*
   Bu meydanda ne cıdalar atardık
   Her birimiz bir orduya yeterdik
   Şimdi sığınç olduk ıssız dağlara

3. *Serhoş yürür atlısının yarısı*
   At oynadır akıllısı delisi
   Öğüt verir ak sakallı ulusu
   Gayip olmuş al yelekli(?) evleri

4. *Der Dadal Oğlu'm da söylüyor yine*
   Lâ'net eyleyelim bundan dönene
   Meydanda kırılan hep döne döne
   Ne yaman hayf aldı kalan sağları[1]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Metnin son dörtlüğünde çıkma yapılarak 'Arslan Oğlu' mahlâsı sonradan eklenmiştir. Kanımızca,'usta malı' bir Dadaloğlu şiiri söyleyen bu kişiye, söz konusu şiir sonradan maledilmiştir.

[+] AŞE27:283.

[1] a. Der Dadal Oğlu'm da: Arslanoğlu'm da-AŞE27:283[*çıkma*].

31.2. SİZİN OLSUN BİNBOĞA'NIN DAĞLARI+

1. *Fırsatı ganimet bildi kötüler*
   Böyle kalmaz padişahın çağları
   Eninize boyunuza eğlenin
   Sizin olsun Binboğa'nın dağları

2. *El kalmamış Binboğa'ya çıkacak*
   İp kalmamış salıncağa takacak
   Hemen Avşar mıdır başa kakacak
   Bir gün olur geri döner sağları[1]

3. *Padişah tahtında devrim olursa*
   Hak adalet er geç yerin bulursa
   Eğer bir gün Avşar geri gelirse
   Kovgun eder sizin gibi beğleri[2]

4. *Dadaloğlu'm, Yetim Ali oldu adın*
   Ne meskenin kalmış, ne kalmış yurdun
   Yazıcıoğlu derler harammış südün
   Ben takmıştım taşıdığın tuğları[3]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Mahmut Taşkaya'dan derlenmiştir(AZÖ1).

B. Metnin Hikâyesi/ Yakılma Sebebi:

"Avşar elinde bu [bir] intikam kararı verilmiş. Bozok'a baskın hazırlanarak yapılmışsa da, meşhur Avşar âşıklarından Cingözoğlu başka bir elden kendi eline varırken Cerid aşireti reisi İmirzeoğlu Hasan Beyin çadırına uğramış. O esnada biraz dereden tepeden konuştuktan sonra Hasan bir münasebet getirerek 'Eski Avşar nerede, Avşar mı kaldı ki?' demiş. Hasan Beyin bu sözüne tahammül edemeyen Cingözoğlu derhal damdırasını eline alarak şu [bu] türküyü söylemiştir" (FB3: 35).

Avşarlar Bozok yöresine sürgün edilir. İller obalar dağılır, insanlar perişan olur. Dadaloğlu'nu da yakalayıp Payas kalesine hapsederler. O da hasırdan kanat takarak bu kaleden

---

+ AZÖ1:173-174; SÖ:11-12; ÖY:130; AÖ:197; HD3:25; FB3: 35-36; AŞE27:283;

1 c. Avşar mı kaldı ki başa kakacak-HD3.

2 a. Kadir Mevlâ'm eğer izin verirse-AZÖ1//tahtında: köşkünde-HD3
d. sizin gibi: uğrunuza-HD3

3 a. Yetim Ali oldu adın: oldum şimdi bir yetim-HD3
b. Ne ilin kaldı da ne de kıymetin-HD3
c. harammış: haramdır-HD3
d. taşıdığın: başındaki-HD3

atlayıp kaçar ve Afşin'ın Tanır kasabasında oturan Şerefli Beylerinden Yazıcıoğlu'na sığınır. Kıyafet değiştirip onun hizmetine girer; adının da 'Yetim Ali' olduğunu söyler. Bir gün Yazıcıoğlu büyük bir davet verir. Davete Malatya, Yazıhan, Maraş, Antep ve Kilis'ten ünlü misafirler gelir. Yenilir içilir, sohbet koyulaşır. Dönüp dolaşır lâf Avşar'a gelir. Yazıcıoğlu: "Avşarlar çok kavgacıydılar; sürgüne gittikleri iyi oldu. Bizi Binboğa'ya çıkartmıyorlardı. Hayvanlarımızı da sürüp götüren onlardı" der. Atıp tutar ve çok ağır konuşur. Bu sözlere dayanamayan Dadaloğlu kılık kıyafetine bakmadan sazını omuzladığı gibi meydana atılır ve beylerin huzurunda bu türküyü söyler. Türkünün bitiminde onun 'Dadaloğlu' olduğunu anlayan Yazıcıoğlu öfkeyle karısı Hasibe Hatun'un yanına gider. Ona Dadaloğlu'nu hükûmet askerlerine teslim ederek devletten Osmanlı altını ve paşalık almak ister. Karısı buna karşı çıkar ve kocasına şöyle seslenir: "Eğer Dadaloğlu bu ise, şu pınarın başına bir çadır kurdur, ona saygı göster. Çünkü biz onun çok yardımını gördük. Sen bir oba beyi iken sana rey verip boy beyi yapan Avşarlardır, Dadaloğlu'dur, Tecirlilerdir." Bunu duyan Yazıcıoğlu azgın bir suratla çıktığı meclise gülerek gelir ve: "Dadaloğlu artık bildiğin gibi söyle, adını saklama. Benim beyliğim senin beyliğindir. Acın, ağrın benimdir" der. Dadaloğlu da bu sonucun Hasibe Hatun'dan olduğunu anlar ve ona hitaben daha sonra bir türkü daha söyler (AZÖ1, SÖ, AÖ). [bk. 54 numaralı şiir]

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Metin, çeşitli Dadaloğlu şiirlerinin toplamı mahiyetindedir; sadece 2. dörtlüğün 31.3 numaralı şiirle benzerliği var. Bunun ötesinde bu şiir de aynı ayakla söylenmiştir. Eklere aldığımız Cingözoğlu Seyyid Osman'a ait olan şiir ile Arslanoğlu'na atfedilen şiir de (bk.31.1 numaralı şiir) aslında bir Dadaloğlu şiiri, fakat bu şairler şiiri değişik vesilelerle kendilerine mal ederek söylüyorlar (Bk. EK 9).

31.3 ARKASINDAN BÜYÜR GELİR SAĞLARI+

1. *Ev kalmamış Binboğa'ya çıkacak*
   İp kalmamış salıngaca takacak
   Avşar mı kaldı ki başa kakacak
   Arkasından büyür gelir sağları[1]

2. *Ey Memicioğlu'm söyleme bunu*
   Benim derdin Lorşun, Tanırlan Hunu
   Unuttum mu sandın geçenki günü
   Yalman külâh giyinirdi beyleri[2]

3. *Neçe essahlara yalan kattınız*
   Bezinizi kumaş diye sattınız
   Türlü türlü hileleri yaptınız
   Niçin göğe batırdınız ağları[3]

4. *Dadalı'm da der ki doğruyu sever*
   Her vakit koyağa mazı mı yağar
   Adamın arslanı Avşar'dan doğar
   Gene dutar al çapılı evleri[4]

+ FB5:53-54; FB4:127; MI:88-89; OA3:3746; TKM1:144-145; CÖ2:180-181; ÖY:245; OA6:3969; BP:189-190; AZÖ1:171; AÖ:186; HGM:8; CK: 20-21; HD3: 25.

1 a. İp kalmadı salıncağa takacak-AZÖ1
b. salıngaca:salıncağa-FB4, HGM// Ev kalmadı Binboğa'ya çıkacak-AZÖ1
c. Hemen Avşar mı kaldı başa kakacak-HGM(Vezin bozuk)//Avşar mı kaldı ki: iskân mıdır başımıza-AZÖ1
d. arkasından: geri kalan-HGM//büyür gelir: yetişiyor-AZÖ1
CK'da dörtlük şöyle: El kalmadı Binboğa'ya çıkacak/İp kalmadı salıngaca takacak/Söz mü buldun başımıza kakacak/ Arkasından yetişiyor çağaları

2 a. Bire Memicioğlu unutma bunu-HGM, AZÖ1//Memicioğlu'm: Memicioğlu-FB4.
b. Tanırlan Hunu: Tanır hani ya Hunu-FB4(Vezin bozuk)//Benim derdin Koca Tanır, Göksun, hani ya Hunu-HGM(Vezin bozuk)// Lorşun benim derdin hani ya Hunu-AZÖ1
c. Kuzum ne tez unuttun geçen günleri-HGM(Vezin bozuk)//unuttum mu sandım: unuttun mu kuzum geçen günleri-AZÖ1
d. Yalman kalpak giyer[i]di (bunun) beyleri-HGM//külâh: kalpak-AZÖ1; pusat-HD3
CK'da dörtlük şöyle: Memicioğlu'm niçin söyledin bunu/Hani Lorşun, Tanır, nic'oldu Hunu/ Unuttun mu kuzum geçen günleri//Yalman papak giyer idi beyleri

3 a. Essahlara yalanları kattınız-HGM
c. Avşarların aleyhine attınız
d. Niye inkâr edersin Güve Ağ'ları-HGM
AZÖ1'de dörtlük şöyle: Yalanları gerçeklere kattınız/ Kumaş diye kıl çulları sattınız/Avşarların aleyhine attınız/ Unuttun mu gök kır atlı ağ'ları
CK'da dörtlük şöyle: Yalanları gerçeklere kattınız/ Çulunuzu kumaş diye sattınız/ Avşarların aleyhine attınız/ Unuttun mu boz kır atlı beyleri

4 a. Dadalı'm da der ki:Dadaloğlu'm der de-HGM// Dadaloğlu'm der de doğruyu sever-AZÖ1
b. vakit koyağa: daim kovuğa-HGM//vakit: zaman-AZÖ1
c. adamın: yiğidin-HGM

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

B. Metnin Hikâyesi/ Yakılma Sebebi:

Cerit Türkmen aşiretinin beyi, kış aylarında şimdiki Adana-Ceyhan Tatarlı köyü civarında oturur, yaz mevsiminde de Binboğa'ya çıkardı. Avşarların sürgünde oldukları bir zamanda Memicioğlu bunu fırsat bilerek Avşarların arkasından atar tutar; "sürgüne gönderildiler; iskân oldular" diyerek o döneme göre aşağılayıcı sözler eder. Önceleri Avşarlara kaptırdığı yaylak yerleri olan Lorşun ve Hunu'yu ele tekrar geçirir; ayrıca Avşarların Binboğa'daki yayla yerlerini de sahiplenerek oralara yerleşir. Dadaloğlu bu olay üzerine aşağıdaki türküyü söylemiştir. (AZÖ1)

Dadaloğlu'nun bağlı bulunduğu Avşar aşireti Bozok yöresine sürülmüştür. Bunu fırsat bilen Adana-Yarsuvat[Ceyhan] ilçesinin Tatarlı köyü [Cerit] ağası Memicioğlu, Avşarların yayla yurtlarının bulunduğu Binboğa'ya çıkmak ister. Bu haberi duyan Dadaloğlu aşağıdaki türküyü söyler. (MI, AÖ, BP) Bu hazır yiyiciliği duyan Dadaloğlu bu türküyle Memicioğlu'na cevap verir (OA3, OA6). Bu acı haberi alan Dadaloğlu bu taşlamayı söyler (CÖ2).

Dadaloğlu'nun bir Avşar yenilgisi üzerine söylediği deyişi. Avşar beyleri dışındaki beyler birbirleriyle anlaşarak Avşarları öldürür; öldüremediklerini de yaylalardan sürerler. (HGM)

"Cerid aşiretinden Memicioğlu, tahminen 1180 [M.1766] yıllarında Avşar'ın bir bozgunundan sonra Avşar'ın battığını ve tekrar derilmesine imkân kalmadığını söylemiş. Bunu duyan Avşarlar çok çok teessür etmişler. Dadaloğlu da Avşarların kahramanlığı, yiğitliği üzerine bu türküyü söylemiş" (FB4).

"Avşarlar müttefik aşiretlerin ırmak üstünde şiddetli darbelerini yiyerek evvelce Avşarların nüfuzları altına giren Kamışlı'ya gittikten sonra, diğer aşiretlerin cevelân ve inkıta sahaları çok genişlemiştir. Çukurova ile Pınarbaşı ve Binboğa yaylaları müttefik aşiretlere kaldığı gibi, Cerit ağalarından Memicioğlu'nun arpalığı iken Binboğa'nın şarkındaki Tanır, Lorşun ve Hunu köyleri de yine Memicioğlu'nun idaresine geçiyor. On sekizinci asrın nihayetine doğru ["1795 tarihinde" ibaresi çizilmiş] Binboğa'da Memicioğlu bu köylerin mahsülünü de deşirdikten sonra Çukurova'ya iniyor. Orada çadırına saf olarak ["misafir gelen" kelimeleri çizilmiş] Cerit beyi İmirzeoğlu geliyor. Arasında hoş beşten sonra şöyle bir mevzu başlıyor:

– Memicioğlu! Yaylaya gittin geldin, oralarda ne var ne yok? Avşar'dan kimleri gördün?

Memicioğlu cevaben:

---

d. Yine tutan ağ çarpılı evler-HGM//tutar: yapar-AZÖ1

– Tanrı canını alsın!Avşarlar kalmamış! Kırılan kırılmış, kırılmayan da kaçıp kaymış gitmiş!

Bu konuşma esnasında Âşık Dadal da aynı mecliste bulunuyor. Avşarların ününü ve kahramanlıklarını bilen ve gözüyle gören, anası da Avşar kızı olan Dadal, Memicioğlu'na hitaben:

– Ağa, bu şorda senin hakkın yok, Avşar senin arpalıklarını elinden alırken böyle diyemiyordun, şimdi elin yaptığı işe sen ne diyon? Bunda hakkın yok, diyor.

Memicioğlu da:

– Hakkım var, söylerim, diye mukabelede bulunuyor.

Bunun üzerine sabredemeyen Dadal da şu[bu] türküyü söylüyor." (FB5:52-53)

Avşarların Çukurova'dan sürülmesini fırsat bilen Yarsuvat(Ceyhan)-Tatarlı köyündeki Memicioğlu, Avşarların yeri yurdu olan Binboğa'ya çıkmak ister. Bu haberi alan Dadaloğlu bu türküyü yakmıştır. (MU).

Avşarların mecburî iskânının üzerinden 12 yıl geçmiştir. Dadaloğlu bir gün Mursaloğlu'nun yanından çıktığında, "gideyim de Avşar'ı göreyim" diyor. Yalak'ın oraya geliyor ki Memicioğlu çadırı kurmuş oraya oturmuş. Şu çadıra uğrayayım da orada bir türkü söyleyeyim diyor. Çadıra gelince Memicioğlu'da diyorlar ki, bir atlı geliyor. Uzaktan gelen kişinin Dadaloğlu olduğunu Memicioğlu farkediyor. "Gitti orada burada çaldı, çığırdı; Mursaloğlu'nun yanında çul çaput topladı geldi" diyor. Öyle söyleyince at dönüyor gerisin geri, çadıra Dadaloğlu inmiyor. Memicioğlu arkasından atlıları gönderiyor ve Dadaloğlu'nu geri çadırına getiriyorlar. Bunun üzerine Dadaloğlu bu türküyü söylüyor (CK).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Bazı kaynaklarda bu şiir "Bey baban zorunan aldı tuğları" başlıklı şiirle (bk. 32. şiir) karışmış vaziyettedir. Halbuki şiirlerin 'yakılma sebepleri' gözden geçirildiğinde, iki farklı olay sebebiyle iki ayrı şiirin söylendiği anlaşılacaktır. Bu metinde, türkünün 'yakılma sebebi'yle ilgili tabakalaşmayı tarihsel olarak izlemek mümkündür. Metinde 'Dadalı' ve 'Dadaloğlu' mahlâsları bile bu değişim ve dönüşümü izlememiz için yeterlidir.

32. BEY BABAN ZORUNAN ALDI TUĞLARI+

1. Koca Payas bu oyunu çok gördü
Yedi dağ üstünde ordusun kurdu
Yavuz Sultan Selim korkup da verdi
Bey baban zorunan aldı tuğları[1]

2. Âhır Dağında da Kara Beyaz'ın
Bir yazın ağlattın bir de bu güzün
Karbeyaz'ı alırsak Şam'aça bizim
Daha Şam'dan öte Birgüz ağ'ları[2]

3. Der Dadaloğlu'm da böyle söyledi
Yedi Avşar Türkmen beyi var idi
Tüfâmız Macar'otu firenk barıdı
Ölen ölmüş hesap edin sağları[3]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Bu şiir Küçük Alioğulları ağzındandır. Aslen Dörtyol-Payaslı Ali Ünal'dan Şubat 1947'de derlenmiştir. (PNB3).

+ AZÖ1:203; MI: 88-89, 101-102; TKM1:84; BP:116, 189-190; PNB3:281; AÖ:181; CÖ2:180-181; OA3:3746; OA6:3969

1 b. üstünde: üstüne-PNB3,MI, OA3:3746; OA6:3969; MI:88-89; BP:189-190; CÖ2:180-181
c. korkup: korktu-PNB3
d. baban: babam-PNB3

2 a. dağında: dağından-MI, OA3:3746; OA6:3969; MI:88-89; BP:189-190; CÖ2:180-181
b. bir de bu: birin de-PNB3
d. Metinde 'bir güz ağları': Birgüz ağ(a)ları-PNB3// Şam'a kadar gider ulu dağları- OA3:3746; OA6:3969; MI:88-89; BP:189-190; CÖ2:180-181

3 a. Emmim Hacı Bey de (bunu) böyle söyledi-PNB3, MI, CÖ2//
b. Altı Avşar (yedi) Türkmen beyi varıdı-PNB3, CÖ2
c. Metinde 'Tüfeğimiz Macar otu firenk barudu': *Tüfâmız Macar'otu firenk barıdı*
d. ölmüş: öldü-CÖ2
OA3:3746; OA6:3969; MI:88-89; BP:189-190 ve CÖ2:180-181'de dörtlük şöyle: Emmim Hacı Osman böyle söyledi/AltıTürkmen beyi Avşar yediydi/Firenk barutlu da Macar tüfenkli/Ölen öldü hesap edin sağları.

B. Metnin Hikâyesi/ Yakılma Sebebi:

'Payas' bir Avşar savaşçısıdır; aynı zamanda Payas bir yer adıdır. Eskiden hacca giden kervanlar buradan geçerdi. Burasının derebeyi Küçük Alioğulları gelip geçen hacılardan belirli bir miktar 'baç' alırlar. Yolun hacılara açılması için yine Osmanlılar asker göndermişlerdir. Dadaloğlu böyle şeyleri çok görmüştür (AZÖ1).

Yavuz Sultan Selim Mercidabık, Ridaniye muharebesine giderken Antakya'dan geçmiştir. Payas Paşa da Yavuz'a asker vermiştir.. Ancak Amik ovasındaki Asi çaydan geçilirken köprü ateşe verilmiştir. Bu olay üzerine Yavuz'un şu beyti söylediği rivayet edilir: "Geçme nâmerd köprüsünden ko aparsın su seni/ Yatma tilki gölgesinde varsın arslan yesin seni" (TKM1).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Bu şiir "Arkasından büyür gelir sağları" başlıklı şiirle (bk. 31.3 numaralı şiir) çeşitli kaynaklarda karışmış vaziyettedir. Halbuki şiirlerin yakılma sebepleri gözden geçirildiğinde, iki farklı olay sebebiyle iki ayrı şiirin söylendiği anlaşılacaktır.

33. BU YARAYA MERHEM SARILMAZ GAYRI*

1. *Yürü bire yürü Hasan çölleri*
   Çöktü dumanın da sorulmaz gayrı
   Kılıç kalkan birbirine giriyor
   Bu yaraya merhem sarılmaz gayrı

2. *Padişah fermanı sorulmaz oldu*
   Şor ayağa düştü bilinmez oldu
   Bu işlerin önü alınmaz oldu
   Bozuldu güller de derilmez gayrı

3. *Bozuldu aşiret elini yokla*
   Muzular arada kendini sakla
   Aman beğ efendim dizgini topla
   Bu sevda başlardan ırılmaz gayrı

4. *Dadalı'm da söyler kendi fendinden*
   Kuşa bir ok değmiş kendi telinden
   Sağ ol beğ efendim kendi kendinden
   Pınar gözden bulandı durulmaz gayrı

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

"Cerid aşireti beylerinden Osman Bey, aşiretiyle Patlıoğlu'nu davetime geç geldi diye öldürmüş. Aşiret ileri gelenleri Osman Beyin bu zulmünden çok müteessir olarak Osman Beyin biraderinin oğlu Gücük Habalı [Küçük Heybeli] Mehmed Beyin başına toplanmış. 'Bizi bu adamın elinden kurtar' diye yalvarmışlar. Mehmed Beyin aşiret reisliğinde gözü varmış. Cevaben: Siz bana tâbi 'olursanız ben bunu hemen öldürürüm' demiş. Onlar da kendisinden ayrılmayacaklarına söz vermişler. Vaziyetten haberdar olan Dadaloğlu, 'ben Osman Beyin çok tuzunu ekmeğini yedim. Kendisini alayındaki tasavvurlarından haberdar edeyim de başının çaresine baksın' diye yukarıdaki türküyü söylemiş. Daha ilk kıt'ayı söyleyince maksadını anlayan Osman Bey: 'Dadalı korkma, bende padişah fermanı var' demiş. Bundan sonra Dadalı diğer kıt'aları söylemişse de Osman Bey aldırmamış." (FB4:114). Nihayet o gece yeğeni tarafından öldürülmüştür.

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Metin, Dadalı Musa'ya aittir. Metnin hikâyesinden, olayların yaşandığı tarihi kesin olarak belirlemek imkânsızdır.

---

* FB4:114; EP:15[FB4:114].

34.1. VAR SULTAN MAHMUD'U GÖR YETER GAYRI*

1. *Gâvur Dağlarına bir duman çöktü*
   Gırcı boran ile karışır gayrı
   Halini arz eyle de sadrâzama
   Var Sultan Mahmud'u gör yeter gayrı[1]

2. *Bire İmirzeoğlu'm yalnız girme savaşa*
   Al at hükmediyor gökteki kuşa
   Eğere duyarsa İbrahim Paşa
   Aferim Cerid'im der yeter gayrı[2]

3. *Sarı Hasan Oğlu sarpa çekti göçü*
   Geride kaldı da yiğitler koçu
   Tecirli dav'ider ırzının uçu
   Ürküşür Araplar dur yeter gayrı[3]

4. *Dadaloğlu'm der ki geri durulmaz*
   Yiğit, at yorulur gönül yorulmaz
   İmirzoğlu'm yalnız kavgaya girilmez
   İlini başına der yeter gayrı[4]

---

* AŞE22: 124; AŞE27:282; FB5:104-105; YK:352.

1 a. dağlarına: dağına [da]-YK
b. kırcı: gırcı-YK
c. halini arz eyle: halım arz eyle de-YK
FB5'te dörtlük şöyle: Gâvur Dağını da duman bürüdü/Kırcılı boranlı der yeter gayrı/Halini arz eyle de sadırâzama/Sor Sultan Mahmud'a der yeter gayrı

2 a. (Vezin bozuk).
c. Metinde 'dava eder': *dav'ider*
FB5'te dörtlük şöyle: İmirzeoğlu babam gider savaşa/Al at hükmediyor gökteki kuşa/Eğer duyar ise İrbehem Paşa /Amanın Cerid'im der yeter gayrı
YK'de şöyle:Hasan Beğ'im bu imiş giden savaşa/Al at hükmediyor gökteki kuşa/Duydu m'ola bunu İbrahim Paşa/El aman Arab'ın der yeter gayrı

3 a. (Vezin bozuk).
b. geride de kaldı: geride kaldı da-AŞE27//Seçildi kaldı da yiğitler koçu-FB5
c. dav'ider: kavg(a) eder-FB5
d. ürküşür: çağrışır-FB5
YK'de şöyle:Sarı Hasan'ın ayrı çekiyor göçü/Seçildi kaldı yiğidin de koçu/Tecirli döğüşür ırzımız uçu/Kırıyor ceddin de yeter gayrı

4 c. (Vezin bozuk).
FB5'te dörtlük şöyle:Dadaloğlu'm /..../ söylüyor kendi/Avşar'ın kılıcı Haleb'e endi/Arap karşıdânı Cad'oğlu sandı/Amanın Avşar'ım der yeter gayrı
YK'da şöyle: Der Dadaloğlu söylüyor kendi/Avşar'ın kılıcı Haleb'e endi/Arap karşıladı Cadıoğlu sandı/Kırıyor nişanın da yeter gayrı

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Sadrazama halini arz eylemek: "1248'de"[M.1832] (FB4:137)

1949 yılında Osmaniye'nin Cevdetiye (Araplı) kasabasından olan Ümmet Güzel'den derlendi (YK).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Süleyman Paşa'nın komutasındaki Türkmenler Hatay-Dörtyol mıntıkasında Arapları bozguna uğratırlar. Bunun üzerine Dadaloğlu Süleyman Paşa'nın isteği üzerine bu türküyü söyler(YK).

"Mısırlı İbrahim Paşa ordusu Osmanlı Devleti hesabına müdafaada bulunan Ağcakoyunlu aşiretinden Cadı Oğlu'nu ve Çapan Oğlu'nu mağlûp ettikten ve İbrahim Paşa'nın askeri Toros'u [Tonus'u!] tuttuktan sonra Avşar, Cerid, Tecirli aşiretlerinden 15.000 süvariyle Payas'tan Gâvur Dağına kadar ricat hattını keserek arkadan geldiklerini ve geri dönenlerini kırdıkları zaman Dadaloğlu bu türküyü söylemiştir." (FB4:137).

"Gâvurdağı'ndan Nizip'e kadar olan mıntıkayı müdafaa etmek için Süleyman Paşa, Çapanoğlu ile Cadıoğlu kuvvetlerinin bozularak perişan bir vaziyette kaçtıklarını duyunca Avşar, Cerid, Tecirli aşiretleri ile Payas mıntıkasında İbrahim Paşa ordusunda ric'at hattını kesiyor. Gülek Boğazı'nı geçerek ordusu ile Anadolu dahiline doğru ilerlemiş olan İbrahim Paşa vaziyeti öğrenince ordusuyla geri çekilmek zorunda kaldı. Payas'tan itibaren Gâvurdağı'na doğru mevkii alan aşiretler tarafından hem Suriye'den gelen kuvvetlere hem de İbrahim Paşa'nın geri yolladığı askerlere şiddetli satır atılıyor. Bunun kısm-ı âzamisi kırılıp mahvoluyor. Dadaloğlu bu hadise için de şu türküyü söylüyor." (FB5:104).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şiir 'Dadalı Musa'ya aittir (bkz. 34.2 numaralı şiir).

34.2. SOR SULTAN MAHMUD'A GÖR YETER GAYRI+

1. *Gâvur Dağına da bir duman çöktü*
   Kırcılı boranlı der yeter gayrı
   Halini arz eyle de sadırâzama
   Sor Sultan Mahmud'a gör yeter gayrı

2. *Sarı Hasan Oğlu sarpa çekti göçü*
   Seçildi kaldı da yiğitler koçu
   Tecirli kavga eder ırzının uçu
   Çığrışır Araplar dur yeter gayrı[1]

3. *İmirzeoğlu'm babam gider savaşa*
   Al at hükmediyor gökteki kuşa
   Eğer duyarısa İrbehem Paşa
   Amanın Cerid'im der yeter gayrı

4. *Dadalı'm da söylüyor kendi*
   Avşar'ın atlısı Haleb'e endi
   Arap karşıdânı Cadı Oğlu sandı
   Amanın Avşar'ım der yeter gayrı[2]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Metin, Dadalı Musa'ya aittir. 34.1 numaralı şiirin hikâyesi, bu metin için de geçerli olmalıdır.

+ FB4: 137.

1 a. (Vezin bozuk).

2 c. (Vezin bozuk).

35. VAR GİT EŞE'M SEN AĞLAYI AĞLAYI+

1. *Gövel ördek kim uçurdu gölünden*
   Zalim olan yâr azdırmış elinden
   Geç koca Çeşmiğir'den Kürecik'in belinden
   Var git Eşe'm sen ağlayı ağlayı[1]

2. *Görünür dağların boranı karı*
   Eşe'yi saranlar n'eylesin malı
   Payas kalesidir yolların yâri
   Var git Eşe'm sen ağlayı ağlayı[2]

3. *Payas kalesi de dardır geçilmez*
   Âb-ı hayat suları var içilmez
   Eşem'in zülüfü telden seçilmez
   Var git Eşe'm sen ağlayı ağlayı[3]

4. *Eşe'm seni kara deyi yermezler*
   Korkarım ki seni bana vermezler
   Küçükçınar Kürecik'ten salmazlar
   Var git Eşe'm sen ağlayı ağlayı[4]

5. *Eşe'm çıkmış kapılarda salınır*
   Kara zülüf mâh yüzüne bölünür
   Şavkı düşmüş ağ gerdanı görünür
   Var git Eşe'm sen ağlayı ağlayı[5]

6. *Dadaloğlu'm der şu dağların aslanı kurdu*
   Ciğerime sapladılar hançeri odu
   Şol Küçükçınar da dedenin yurdu
   Var git Eşe'm sen ağlayı ağlayı[6]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Metinle ilgili hiçbir açıklayıcı bilgi mevcut değil. Fakat şiirin muhtevasından, olayların Payas mıntıkası derebeyi Küçük Ali Oğulları ile Osmaniye'nin Zorkun yaylasında oturan Ali Bekir Oğlu'nun yurtlarında geçtiği anlaşılıyor.

+ FG.

1 c. (Vezin bozuk).

2 a. (Vezin bozuk)
c. 'Payas'ın': *Payas*

3 a. 'Payas'ın': *Payas*

4 c. Metinde 'Küpecik'ten': *Kürecik'ten*

5 b. 'bölünür': Anlam bakımından uygun değil.

6 a. (Vezin bozuk)

36. AMAN GEÇ DOĞ TAN YILDIZI[+]

1. *Bir alm'attım tekerlendi*
   Tan yerleri sakarlandı
   Her öptükçe şekerlendi
   Aman geç doğ tan yıldızı

2. *Harlar arap atlar harlar*
   Çıkmış tan yerleri parlar
   Yâr koynuna giren terler
   Aman geç doğ tan yıldızı

3. *Tan yıldızı karşımızda*
   Sevdası var başımızda
   Uzak değil komşumuzda
   Aman geç doğ tan yıldızı

4. *Âşık Veli'm hiç yenilmez*
   Tan yıldızı aman bilmez
   Yâr koynuna giren ölmez
   Aman geç doğ tan yıldızı

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

14.10.1941 tarihinde Anber Ağa'dan derlenmiştir(FB1:109).

Âşık Veli Avşardır. 19. asrın ortasında H. 1250-1255 [M.1834-1839] ber-hayattır. Fakat hüviyeti hakkında daha fazla ma'lûmat yoktur. Hangi zamanda, nerede öldüğü de meçhûldür. (FB1:109).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Yukarıdaki şiirin 'çeşitlenme'leri, 'türkü' ve 'masal' olarak Türk sözlü geleneğinde geniş bir coğrafyada yaşamaktadır (bk. Gökbakar 1947, Sakaoğlu 1976, Görkem 2001: 32). 'Uyan Ali'm sabah oldu' ayaklı türküyü Dadaloğlu'nun da yukarıdaki tarzda söylediğini düşünebiliriz.

[+] FB1:109.

37. BEN GİDEMEM EMMİM KIZI*

Oğlan:

1. Arkamızdan atlı kovar
Gelen atlı cana kıyar
Anam babam belki duyar
Ben gidemem emmim kızı[1]

Kız:

2. Al şalvarım çul edeyim
Kol halkamı nal edeyim
İncilerim yem edeyim
Kalk gidelim emmim oğlu[2]

Oğlan:

3. Kız atımın nalı yoktur
Üstünün [de] çulu yoktur
Bu Dadal'ın halı yoktur
Ben gidemem emmim kızı[3]

Kız:

4. Emmi oğlu etme inat
Dağın yamaçları kanat
Hızır bulur bize kır at
Kalk gidelim emmim oğlu[4]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Gaziantep-Nizip'in Sarılar ismindeki Kızılbaş-Çepni köyünden olan Ali Dede'den derlenmiştir (ARY8, ARY12).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Birbirine akraba olan birisi kız diğeri erkek iki yeğen birbirini sevmektedir. Köyleri yakınındaki bir ormanda gizlice buluşurlar. Onların birbirine âşık oldukları ve ormanda buluş-

---

* AÖ:267; ARY8:67; BP:78-79; TKM1:167-168; ARY12.

1 c. belki duyar: kana boyar-BP, TKM1, AÖ
d. emmim: Acem-ARY12

2 a. şalvarın: şalvarım-ARY8, TKM1, ARY12
d. emmim: Acem-ARY12

3 a. atının: atımın-ARY8, BP, TKM1, AÖ, ARY12
b. üstünün [de]: arkasında- ARY8, BP, TKM1, ARY12
c. Bir gecelik yemi yoktur-ARY8, ARY12
d. emmim: Acem-ARY12

4 a. Dadaloğlu aşka murat-ARY8, ARY12
c. bulur: olur-ARY12
d. Üsküflenin kaçın sizler-ARY8, ARY12

tukları duyulmuş. Akrabaları atlarına binerek bunları ormanda aramaya karar vermişler. Erkek teslim olmayı, kız ise kaçarak kurtulmayı tasarlamış. İki genç arasında kaygının uyandırdığı heyecan ile karşılıklı maniler söylemeye başlamışlar (ARY8).

Konar-göçer Türkmenlerde 'kan bozulmasın', 'nesil bozulmasın' diyerek yabancılardan kız alıp vermezlerdi. Dadaloğlu Avşarların bu geleneğini 'Emmim Kızı' adlı türküyle belgelemektedir (TKM1, BP).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Eserin Dadaloğlu'na ait olduğunu sadece derleme bilgilerinden öğrenmekteyiz. 'Temsili karşılaşma' niteliğindeki bu eseri Dadaloğlu söylemiş olabilir.

38. SALLANIYOR BİR FİDANDA DAL GİBİ+

1. *Gel ha güzel gel ha medhin eyleyim*
   Ağzın şeker dudakların bal gibi
   Yaşta küçük amma boyda münasip
   Sallanıyor bir fidanda dal gibi[1]

2. *Kalem aldım kaşlarını çatmaya*
   Hicab ettim adın sual etmeye
   Baban seni çok bahaya satmaya
   Bakıp durur bin liralık mal gibi[2]

3. *Gezdireyim yeşil ilen alınan*
   Besleyeyim şeker ilen balınan
   Baban seni bana verse malınan
   Koklarıdım yeni açılmış gül gibi[3]

4. *Hezele de Dadaloğlu'm hezele*
   Melhem eyle gel yaramı tezele
   Ak saray gerektir böyle güzele
   Çalışırdım on halayık kul gibi[4]

+ AZÖ1:296; MI:87-88; TT:29; HNO2:125; BP:164; ÖY:223; AÖ:242; FGö:5-6; MP:82-83; HNO1:35-36; TKM1:125; CÖ2:242; SS:66; MU:72-73; İB:79; SÖ:16-17; MZK2:78; OAd:28; CÖ1:99; SA:235; EK5:32.

1 a. eyleyim: söyleyim-BP,SÖ, İB, MU, CÖ1, CÖ2, EK5

2 c. az: çok-TKM1, İB, CÖ1, FGö, AÖ, HNÖ1, HNO2, MI, TT, MP, OAd, SA, MZK2

3 d. Metinde 'yeni açılmış': *yen'açılmış*

4 b. melhem eyle:elhan eyle-TT

39. NE DAĞNİYON DÖRT YANINI TOR GİBİ+

1. *Aşk olmayınca da bâde içilmez*
   Sevip sevip nazlı yârden geçilmez
   Çiçekler açılır gönlüm açılmaz
   Ne dağniyon dört yanını tor gibi[1]

2. *Mâil oldum mor beliğe cığala*
   İbrişimler dal kulunca dağıla
   Kaykıdır kirpikler gözler göğ ala
   Bir melek siması var gibi gibi[2]

3. *Ölürüm geçmem de senin serinden*
   Hata çıkmaz âşıkların dilinden
   Çekti çılbırını aldı elimden
   Gitme seyfi gözlüm der gibi gibi[3]

4. *Musa'm dört kitabın dilinden yazar*
   Arada engeller bağrımı ezer
   Ala göz üstünde kaş oynar gezer
   Parlıyor yanaklar kar gibi gibi[4]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

[FB4: 112-113'da yer alan 'Âşık Dadal Oğlu Musa' başlıklı metin EK 4'te bulunmaktadır.]

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Aşiret göçmeden aşiret göçleri arasında gezerken görüp gönül verdiği Musa'nın kendisinin bir kız için söylediği ilk türküsü (FB4: 113)

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

'Dadalı Musa'ya ait tema ve üslûp bakımından oldukça güzel bir şiir. (Benzer ayaklı bir Karacaoğlan şiiri için bk. Ergun 1971: 302).

+ FB6:48-49 (Âşık Musa); FB4:112-113 (Âşık Musa).

1 a. Metinde 'da' yok: da-FB4
b. sevip sevip: içip içip-FB4
c. çiçekler açılır: açılır çiçekler-FB4
d. Metinde 'bakıyon': dağniyon-FB4// Metindeki 'gibi'nin birisi vezin gereği fazladır.

2 a. Metinde 'Bir güzel gördüm mor beliği cığala': Mâil oldum mor beliğe cığala-FB4
b. dal kulunca: ak gerdana-FB4
c. Metinde 'kaşları kaykı': kaykıdır kirpikler-FB4

3 a. Ben yolcuyum eğleme sen yolumdan-FB4
d. seyfi gözlüm: nazlı dostum-FB4

4 a. Metinde 'Âşık Musa'm der de dört kitabı da yazar': Musa'm dört kitabın dilinden yazar-FB4

40.1 ONLARIN MEŞKİNE BAKMAM VAR DEDİ+

1. *Mürsel Oğlu der de ey Mirza Oğlu*
İvmeden meydana çıkmam var dedi
Bin bir atlım var da ağalı beyli
Onların meşkine bakmam var dedi[1]

2. *Mirza: Savaş paklar işin sağını*
Kükülm ettim Kürdistan'ın beyini
Başına yıkarım Berit Dağı'nı
Yazın Andırın'a dökmem var dedi[2]

3. *Mürsel der de Mirza etme inadı*
Bir kez de deden dedemi sınadı
Benim kovduğumun kalkmaz kanadı
Çelen kanatlarını çekmem var dedi[3]

4. *Mirza der: Bir edek illerimizi*
Eski Reyhanlı da sınıyor bizi
Kavga temizlesin Elbistan düzü
Gök kır atlıyı *meydana dökmem var dedi*[4]

5. *Mürsel der:Erlerim hep fariz atlı*
Elbistan çakmaklı Firenk barutlu
Üst geldi Tecirli ile Ceritli
Kara çadırları yıkmam var dedi[5]

6. *Mirza der de: Ne gelir erin elinden*
Avşarlar da kaçar geçmez serinden
Tümünüzü kovarım Saracık'ın belinden
İpi boğazına takmam var dedi[6]

+ CÖ2:182-183; OA2:3598-3599; ÖY:147-148; AÖ:191-192; MU:109-110; BP:112-113; AZÖ1:222-223; İG: 36.

1 a. der de: der ki-AZÖ1, AÖ//İmirz'oğlu der de ey Mursaloğlu-İG
b. evimden: ivemeden-İG; ivmeden-OA2
c. bin bir: bin-İG

2 a. Mursaloğlu der ki dava paklar işin sağını -İG
b. küküm: kükün-OA2
c. Metinde 'Beyrut': Berit-AZÖ1, AÖ//başına yıkarım: dar getiririm-İG
d. yazın: güz gelmeden-İG

3 a. İmirzaoğlu der de ey Mursaloğlu etme inadı-İG
b. Bıldır deden dedem ile sınadı-AZÖ1//Bir defa da deden dedeme sınadı-İG
d. kanatlarını: kanatların-AZÖ1

4 a. Mursaloğlu der de gelin aşiret bir edek sözü-İG
b. sınıyor: sanıyor-İG, OA2
c. kavga temizlesin: davamızı temizlesin-İG
d. Metinde 'kanatlıyı': *kır atlıyı//* (Vezin bozuk).

5 a. İmirzaoğlu der de karalarım var hep fariz atlı-İG
b. Elbistan: İngiliz-AZÖ1
c. üst geldi: şahit olsun-AZÖ1;üstüne-İG//Üste geldi Tecirli ve Ceritli-OA2
d. Gözü kara çadırları yakmam var dedi-İG

6 a. Mursaloğlu der de ne gelir Karalar'ın elinden-İG
b. kaçar geçmez: kaçmaz geçer-AZÖ1, ÖY, AÖ, CÖ2, MU, BP, OA2//Tecirli de kaçar döndere-

7. *Mürsel der de: Ey benli cırık*
Kalkmıyor kanadım kollarım kırık
Sana derim sana ey hain çürük
Senin de üstüne çökmem var dedi[7]

8. *Bilmem n'eylediler bilmem n'ettiler*
Elbistan düzünde toy düğün ettiler
Kimi öldürdüler kimi azad ettiler
Cafer'i de azat etmem var dedi[8]

9. *Dadaloğlu'm der ki gözlerim kanlı*
Nice bey öldürdüm hep ünlü şanlı
İmdadına gelsin Cerit Mendilli
Yüce dağ başına çıkmam var dedi[9]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

1958 yılında Kayseri-Sarız Oğlakkaya köyünden Yusuf Ateş'ten(AZÖ1:222-223), aynı ilçenin Kızılören köyünden Cumali Koca ve Mustafa Korkmaz'dan (OA2:3598-3599) ve Hatay-Kırıkhan Delibekirli köyünden H.1303 [M.1887-88] doğumlu Mahmut oğlu Hacı Kızılaslan'dan derlenmiştir (İG:36).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Reyhanlı beyi Mürseloğlu Haydar Bey Mirzaoğlu adlı Avşar beyinin bir bahane ile toprağını almak ister. İsteklerini bildirir. İsteklerini yerine getirmediği zaman kendisiyle sava-

---

mem yolundan-İG
c. kovarım Saracık'ın: kovarım da Saraycık'ın-AZÖ1//tümünüzü kovarım: üçünüzü de aşırırım-İG
d. ipi: kendiri-İG

[7] a. Mürsel der de: İmirz'oğlu der de-İG
b. kanadım kollarım: kanadın kolların-AZÖ1//Kalkmıyor kollarım kanadım kırık-İG
c. hain: hayın-ÖY, MU, OA2
d. Metinde 'çıkmam': çökmem-AZÖ1, AÖ, CÖ2, BP, İG, OA2

[8] a. (Vezin bozuk).
c. (Vezin bozuk)//Kimin öldürdüler kimin azad ettiler-AZÖ1, İG// Kimi öldürdüler kimin azad ettiler-OA2

[9] OA2'de yok.
a. Dadaloğlu'm: Dadalı'm da-İG//kanlı: yaşlı-AÖ
b. öldürdüm: öldürdün-İG
c. Cerit Mendilli: Ceridinen Mendilli-İG

şacağını hatırlatır. Buna karşılık Mirzaoğlu, onun isteklerini yerine getirmeyeceğini, vaktine hazır olmasını duyurur. İkisi de savaşa karar verirler. Elbistan ovasında çarpışırlar. Haydar Bey yenik düşer. Dadaloğlu Avşar olduğundan Mirzaoğlu'nun âşığıdır. Mirzaoğlu Dadaloğlu'ndan bu savaşı baştan sonuna kadar anlatmasını ister. O da bu türküyü söyler (OA2:3598-3599).

Reyhanlı aşiret beyi Mürseloğlu Haydar Bey Avşar Beyi Mirzaoğlu'na haber göndererek ondan toprak –yani yaylak yeri- ister. Eğer bu isteği yerine getirilmezse savaşacaklarını bildirir. İstek yerine getirilmez. Savaş Elbistan ovasında olur. Çok kan dökülür, evler yıkılır, hayvanlar talan edilir. Bu kırgından dolayı Elbistan'a 'Kırım' da denir. Sonunda Mürseloğlu yenilir. Dadaloğlu Avşar beyinin isteği üzerine savaşın hikayesini bu türküyle anlatır. (AZÖ1:222-223, AÖ:190-191)

Türkmenler yaylaya çıktıklarında hiçbir aşiret diğerinin yaylasına tecavüz edemez. İmirzaoğlu, 'Avşar her gün taşkınlık ediyor' diyerek Mursaloğlu Haydar Bey'e hitaben bir mektup yazar ve bir elçinin eline verir. Mektupta: "Ey Haydar Bey! Bizim buğdaylar için 40 tane düve gönder. Göndermediğin takdirde vaktine hazır ol!" Haydar Bey'in validesi mektubu okuyunca oğluna: "Haydar, o ne?". "İmirzaoğlu bir tezkere yazmış" der. "Oğlum Haydar, bu mektuba karşı ne diyorsun?" Validesine der ki: "Bilmiyorum ne diyeceğimi." Haydar Beyin validesi: "Öyleyse, başımın caputunu başına at da, buna ben karşılık vereyim" der. O günün hükmünce elçiye zeval yoktur. Haydar Bey elçiye bir kese para ve bir kat da elbise verir. Elçi gittikten sonra validesi: "Yaz bakayım" dedi. "İmirzaoğlu'nun yağız atını, Kara Kâhya'nın kara lökünü [siyah devesini] ve aşiretin en güzel 40 kızını isterim. Kızların beli altın kemerli, kulağı altın küpeli ve burnu hırızmalı olacak. Bunları gönderdin gönderdin, göndermezsen vaktine hazır ol İmirzaoğlu!" Bunlar Elbistan düzünde savaşa tutuşurlar, İmirzaoğlu yenilir. Ateşkes olur, o vakit Mursaloğlu Haydar Bey'in âşığı Dadaloğlu'na Haydar Bey diyor ki: "Bu harbi bidayetinden nihayetine kadar belirteceksin!" O da, " peki beyim" diyerek başlıyor (İG:36)

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

(krş.: 40.2, 40.3, 103.1, 103.2, 103.3A-B, 103.4, 103.5A-B, 127 ve 147. şiirler)

40.2. BUNLARIN CENGİNE BAKMAM VAR DEDİ*

1. *Emirzeoğlu der hey Mursaloğlu*
   Evmeden meydana çıkmam var dedi
   Bin atlım var da ağalı beyli
   Bunların cengine bakmam var dedi

2. *Mursaloğlu der de işin sağını*
   Kötüm ettim Kürdistan'ın beyini
   Sana düz getirrim Berit dağını
   Yozın Andırın'a dökmem var dedi

3. *Emirzeoğlu der etme inadı*
   Bir defa deden dedemi sınadı
   Benim kovduğumun kalkmaz kanadı
   Çelen kanatlarını çekmem var dedi[1]

4. *Mursaloğlu der de bir edek sözü*
   O eski Reyhanlı sanıyor bizi
   Davayı ayırsın Albustan düzü
   Göğ kır atlıları dökmem var dedi

5. *Emirzeoğlu der hep farız atlı*
   Albustan çakmaklı firenk barutlu
   Üstüne Tecirli hem de Ceritli
   Kara çadırların yakmam var dedi

6. *Mursaloğlu der de tutmam elinden*
   Tecirli Ceritli kaçar yolundan
   Üçünüz de Saracık'ın belinden
   Aşırım kemendi takmam var dedi

7. *Emirzeoğlu der hey benli cırık*
   Kalkmıyor kanadım kollarım kırık
   Sana diyom sana hey falı çürük
   Onun da üstüne çökmem var dedi

8. *Bilmem n'eylediler bilmem nettiler*
   Albustan düzünde kavga ettiler
   Kimin öldürdüler kimin kestiler
   Cafer'i de azat etmem var dedi

9. *Dadaloğlu der de gözlerim kanlı*
   Nice bey öldürdün hep ünlü şanlı
   İmdadıma gelsin Cerit Mendilli
   Yüce dağ başına çıkmam var dedi

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Bir önceki metinle büyük oranda benzerlik gösteriyor. 40.1'de bulunan İG:36'daki metnin hikâyesi bu metin için de geçerlidir. (Ayrıca krş.: 40.3, 103.1, 103.2, 103.3A-B, 103.4, 103.5A-B, 127 ve 147. şiirler)

---

* SK1:22.

[1] d. (Vezin bozuk).

40.3. ÇELEN KANATLARIN ÇEKMEM VAR DEDİ+

[HASAN BEY-HAKKI BEY KARŞILAŞMASI]

1. *Gel oğlum benim ile etme inadı*
   [Bir defa] deden dedemizi sınadı
   Benim koğduğumun kalkmaz kanadı
   Çelen kanatların çekmem var dedi[1]

2. *Evin ettim çitten çimenden*
   Üç yüz atlı ile gel Mursaloğlu
   Davayı ayırsın Albustan düzü
   Göğ kır atlıları meydana dökmem var dedi[2]

3. *Karalarım var da hep binmiş atlı*
   Tecirli yenilmiş ardı Ceridli
   İngiliz tüfenkli firenk barıtlı
   Yalımının üstüne bakmam var dedi[3]

4. *Hele bakın şu yiğidin kasdına*
   El ederim aşiretim dostuma
   Bir niyetim Hasan Beyin üstüne
   Sarayın yerine arpa ekmem var dedi[4]

5. *Hakkı Beyim der ki benim sözümden*
   Atlım çıktı Harnıye'nin düzünden
   Eskisini getirirsem gözünden
   Şahan olup yükseğinde dönmem var dedi[5]

6. *Görünüyor Fettahlı'nın dağları*
   Dikiş dutmaz bahçeleri bağları
   Âşık Veli'ni çakıştırır bağleri
   İkisin maşkına bakmam var dedi

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Metnin sonunda 'İmirzeoğlu' şeklinde bir dipnot var. Bu notu, şiirin bu şahsa ait olduğu şeklinde yorumlamamak gerekir. (Ayrıca krş.: 40.1, 40.2, 103.1, 103.2, 103.3A-B, 103.4, 103.5A-B, 127 ve 147. şiirler)

+ AŞE27: 284 .

1 a. (Vezin bozuk).

2 a. (Vezin bozuk).
d. (Vezin bozuk).

3 d. (Vezin bozuk).

4 (Vezin bozuk).

5 d. (Vezin bozuk).

41. NE AĞRIDI NE İNCİTTİ OY DEDİ+

1. *Ben sana ne'ttim hey kanlı zalim*
   Siyâh zülfün mâh yüzüne moy dedi
   Bir ok vurdun deldi geçti sinemi
   Ne ağrıdı ne incitti oy dedi[1]

2. *Bir keten giymiş de önleri sarı*
   Kokar güller gibi dökülen teri
   Hûri mi melek mi yoksa bir peri
   Hiç görmedim böyle persek soy dedi[2]

3. *Efiler saçağı sırması tel de*
   Arasan bulunmaz değme bir elde
   Ne selvide ne semende ne dalda
   Hiç görmedim böyle usul boy dedi[3]

4. *Dadaloğlu'm der de davı ne davı*
   Gökteki turna da şahinin avı
   Ne al geymiş ne kırmızı ne mavı
   Ne düğün ne bayram ille toy dedi[4]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Şubat 1947 tarihinde Adana-Ceyhan İmren köyünden Saçıkaralı Türkmenlerinden Derviş Gül'den (PNB3), Kayseri-Sarız Çördüklü'den İsmail Kızılkaya'dan (OA3) ve Kayseri-Pınarbaşı Sindel'den Ali Kırcı'dan derlenmiştir(OA6).

+ AZÖ1:300; MI:102-103; OA3:3747; PNB3:278; CÖ2:235; ÖY:215; MU:56; OA6:3971; BP:160. AÖ:251.

1 a. ne yaptım: n'ettim-PNB3//hey: de-PNB3
b. Metinde 'moy', doğrusu 'mûy'dur.
d. incitti: incidi-AZÖ1, AÖ, PNB3

2 a. önleri sarı: eninde zarı-PNB3
c. bir: bu-PNB3
d. persek: güzel-OA3, OA6

3 a. efiler: lâhurî-CÖ2, PNB3//telden: tel de-OA6
c. dalda: gülde-OA6
d. Metinde 'uzun': usul-PNB3, CÖ2

4 a. Metinde 'Dadaloğlu'm der de sen seni tanı': Dadaloğlu'm der de davı ne davı -PNB3

42. FELEK BİR YANIMI BOŞA GETİRDİ*

1. *Ilgıt ılgıt bir yel esti Urum'dan*
   Gam kasavet kalkmaz oldu serimden
   El ayırsa ayrılmazdım yârimden
   Felek bir yanımı boşa getirdi[1]

2. *Başım koydum eşiğinin taşına*
   Kurban olam elâ gözün kaşına
   Bizi kınayanın versin başına
   Felek bir yanımı boşa getirdi[2]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Dadaloğlu'nun olması muhtemel bir Avşar türküsü (HNO1). Ferruh Arsunar tarafından Gaziantepli Mehmet Kargılı'dan derlenen bu 'Urum Bozlağı', aynı kişi tarafından notaya alınmıştır (MÖ:331-332). 02.08.1938 tarihinde Muzaffer Sarısözen tarafından Adana-Ceyhan ilçesi Veysiye(Günyazı) köyünden Ahmet Cehan'dan derlenmiştir. (ACE:175)

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şiirin yer aldığı kaynaklarda, eserin Dadaloğlu'na ait olduğu kayıtlıdır. Özellikleri ve söylendiği makam bakımlarından bu görüşün doğru olduğu kanısındayız.

---

* HNO1:38; HNO2:127; TKM1:143; BP:177; AZÖ1:289; ÖY:193; AÖ:237; MÖ:331-332; ACE:75.

[1] d. Metinde 'taşa': boşa-AZÖ1

[2] d. boşa: taşa-TKM1, BP

43. HANİ CÜMLEMİZDEN ULU GELMEDİ+

1. *Büyük beğlerle yan yana oturan*
   Bağda vurup bu beğleri batıran
   Neşeli söz ile keyfler yetiren
   Hani cümlemizden ulu gelmedi[1]

2. *Söyle nice ehl-i kâmil şor sende*
   Çekelim gayreti bu yıl ar sende
   Ne acep eğleşti kaldı Tarsus'ta
   Âşıklar serdarı Velî gelmedi[2]

3. *Dadaloğlu der ki sözlerim haktır*
   Hüsn-i kadiminen ocağım paktır
   Urum'da sehilde rahatlık yoktur
   Bu yıl âşıkların yüzü gülmedi

+ AŞE2:137; AŞE27:296.

1 a. Metinde 'beğler ile': Vezin gereği 'beğlerle'
c. Metinde 'neş'atlı': neş'eli-AŞE27

2 c. Ne acaba eğlendi kaldı Tarsus'ta-AŞE27(Vezin bozuk)

44. EZİRÂİL DEVR-İ ZAMANDA GELDİ[+]

1. *Arılar petek yapar [da] sırınan*
   Kazıldı kabrim de doldu nurunan
   Nazlı nazlı konuşurken yârinen
   Ezirâil devr-i zamanda geldi

2. *Garip olan gurbet elinde kaldı*
   Feleğin pençesi sinemi deldi
   Dostlarım ağladı düşmanım güldü
   Çırpını çırpını Senem de geldi[!]

3. *Garip olan gurbet elden başladı*
   Yârelerim göz göz oldu işledi
   Hocam (geldi) Yâsin-i Şerif'ten başladı
   Kardaş sağ ciğerden irin de geldi

4. *Dadaloğlu'm der ki bu mudur huyum*
   Yüklendi barhanam gam yüklü soyum
   Kazıldı kabrim de ılındı suyum
   Kolları sığalı imam da geldi

[+] AŞE27: 293.

[!] d. Metinde 'sinemde': *Senem de*

45. İŞİTTİ KULAĞIM BİR AVAZ GELDİ+

1. *Yaz gelip de beş ayları doğanda*
   Bizim göle ördeğinen kaz geldi
   Boyu usul beli ince sunalar
   İşitti kulağım bir avaz geldi

2. *Ne hoş olur şu dağların cereni*
   Gönül arz'ediyor dostu yâreni
   Dutsa beni şu dağların boranı
   Can eksem bari bana yaz geldi

3. *İsmim Âşık Veli Dadalı zâtun*
   Yaz bahar ayında artar firkatım
   Dosta doğru dönse şu benim atım
   Yüce dağlar ayağıma düz geldi

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

05.08.1938 tarihinde Muzaffer Sarısözen tarafından Adana-Karataş Sırınsı köyünden Huri Koç'tan derlenmiştir (ACE:180).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

ACE'de metin olmadığı için görülemedi.

+ AŞE27:302; ACE: 180.

46.1. AŞİRETTEN HAYDAR BEYİM GELİR GÖĞDELİ*

1. *Atlar yayılır da allı dorulu*
   El kovar mayalar ufakl'irili
   Haydar Bey'in aslı Pehlivanoğlu
   Aşiretten Haydar Bey'im gelir Göğdeli[1]

2. *Çiçeklerin top top açmış yazınan*
   Sığınların oynaşıyor nazınan
   Âşıkların varır da çifte sazınan
   Üsküdar'dan ünün gelir Göğdeli[2]

3. *On direkten çadır dutar karalı*
   Güzellerin var da ağlı sarılı
   Çarhacısı biner ufakl'irili
   Haymana'dan elin gelir Göğdeli

4. *Yüksek yüksek konalgana varılır*
   Ağ evinen kara çadır kurulur
   Koca samur kürklü beyler derilir
   Koc'Amik'ten yolun gelir Göğdeli

5. *Dadalı'm da der ki sen seni tanı*
   Arap atlı koç yiğitlerin hanı
   Avşar'ı dersen yaylanın şahanı
   Her dereden selin gelir Göğdeli[3]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenlerin Açıklamaları:

Evvelce noksan yazılmış olan bu türkü Anber [Eroğlu] Ağa'dan 21 Temmuz 1942'de tekrar dinlenerek tamamlanmıştır (FB4).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Muhtemelen 'Dadal Musa'ya ait olan bu şiirde, Sivas-Gürün'de bulunan Göğdeli yaylasında yaz mevsiminde toplanan derebeyler anlatılmaktadır.

---

* FB4: 132.

1 d. (Vezin bozuk).

2 c. Metinde 'da' vezin gereği fazla.

3 c. Metinde 'de' vezin gereği fazla.

46.2. GÜN DOĞUDAN BAYAZIDOĞLU GELİR GÖĞDELİ+

1. *Beyler beyisi de Bayazıdoğlu*
   Paşalar yetiştirir başları tuğlu
   Meclisi vardır da ağalı beyli
   Gün doğudan Bayazıdoğlu gelir Göğdeli[1]

2. *Ağırdır meclisi mamurdur eli*
   Aşireti Çoşlu ile Kodallı
   Kır ata binerler lâhurî şallı
   Kıbleden Mursaloğlu gelir Göğdeli[2]

3. *Atları yayılır allı dorulu*
   Tülüleri yelken kovar irili
   Yaylaya çekilir ağır sürülü
   Poyrazından Çapanoğlu gelir Göğdeli[3]

4. *Ağalar ağası böyle haneden*
   Yiğit olan yiğit doğar anadan
   Düşmanı görünce kaçmaz kavgadan
   Gün batıdan Pehlivanoğlu gelir Göğdeli[4]

5. *On bin evinen Horasan'dan çıkınca*
   Acem'i Yahudi'yi suya dökünce
   Al-i Osman devletine kılıç çekince
   Cümle sözüm Avşar gelir Göğdeli[5]

+ BSB:104-105; ŞM:94; ŞE:213(Cingözoğlu Seyyid Osman); SÖ:22-24; AÖ:268; MP:12.

1 a. Metinde 'beyi de': beyisi de-ŞM
b. paşalar yetiştirir: yalman mızrak taşır-ŞE
d. (Vezin bozuk)//Doğudan Bayazıdoğlu gelir Godalı-ŞE

2 a. Çekilir sağmalı ayrı yatar yozu-AÖ
b. Onun çarkçısı Çoşlu ile Godallı-AÖ, MP
c. Göğ kır ata biner kadife çullu-SÖ
d. Kıble tarafından Mursaloğlu Haydar Bey gelir yaylana Göğdeli-SÖ(Vezin bozuk)

3 b. Metinde 'kokar': kovar-SÖ//Tor mayalar yelken kovar ufaklı irili-MP, AÖ
d. Metinde 'Çarapdoğulu': Çapanoğlu-SÖ, MP//Poyraz tarafından Çapanoğlu Mustafa Paşam gelir yaylana Gödeli-SÖ (Vezin bozuk)

4 a. böyle haneden: yüksek hanedan-ŞE
b. olanlar da: olan yiğit-ŞE//Böyle erkek doğmaz her anadan-MP, AÖ
c. düşman: düşmanı-BSB//Düşmanına darbe vurup yara kanadan-ŞE(Vezin bozuk)//Böyle yiğit doğar mı her anadan-SÖ(Vezin bozuk)//Ağa konak sahibi haneden-MP, AÖ(Vezin bozuk)
d. (Vezin bozuk)//Batı tarafından Pehlivanoğlu gelir yaylana Göğdeli-SÖ(Vezin bozuk)// Batı tarafından Pehlivanoğlu Abidin Bey gelir Göğdeli-MP, AÖ(Vezin bozuk)

5 a. (Vezin bozuk)// evinen: haneynen-ŞE//Seksen bin hane ile Horasan'dan çıkınca-MP, AÖ(Vezin bozuk)
b. Arnavut Acem'in suya dökünce-SÖ//Osmanlı padişahı çarkçısın bulunca-AÖ(Vezin bozuk)// Osmanlı padişahından çarkçısın bulunca-MP(Vezin bozuk)
c. Ferhat Paşa kılıç kalkan takınca-SÖ//Yek at yek mızrak devlete karşı gelince-MP, AÖ

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Kayseri-Sarız'da Ömer Ulaş'ın 1967 yılında Hasan Kütükoğlu'na yazdırdıklarından alınmıştırŞE).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Aslen 'Afşarlı' oymağından olan Dadaloğlu, Avşarlara hiçbir kötülüğü dokunmayan Bayazıdoğullarının mertlik ve yiğitliği, sosyal adalet anlayışını şiir ve türkülerinde bütün açıklığıyla anlatmaya çalışmıştır. Uzunyayla'da Göğdeli denilen yerde Dadaloğlu zamanın beylerini sözü ve sazıyla anlatır (ŞM).

Cingözoğlu Seyyid Diyarbakır dönüşünde Maraş ve Antakya tarafının beyi Mursaloğlu'nun yanında bir müddet kalır. Elbistan'a ve Gürün'e bağlı Binboğa dağının karşısındaki 'Göğdeli' yaylasında Mursaloğlu, Bayazıdoğlu, Pehlivanoğlu ve Çapanoğlu bir âlem yaparlar. Bu âleme Seyyid Osman'ı da çağırırlar. Beyler Seyyid'e türküyü söylerken 'Avşar'ı katma' derler. O da son dörtlükte Avşar'ı türküsüne katar. Beyler: "Hani Avşar'ı katmayacaktın?" deyince o da: "Geldi kafiye, gitti Safiye; Koca Avşar [Nadir Şah] önüme yattı, tepeleyip geçemedim" der (ŞE).

Dadaloğlu Mursaloğlu'nun yanında hem esiri hem de eğlencesi olarak kalır. Bir gün yaylada iken Çapanoğlu Mustafa Paşa Yozgat'tan, Pehlivanoğlu Niğde'den Gürün'ün Göğdeli yaylasına çıkarlar. Hepsi Avşar'ın hasmıdır; Avşar aşireti ise Bozok'ta mecburî iskândadır. Çapanoğlu Mursaloğlu'na: "O ihtiyar Dadaloğlu yanında mı?" "Yanımda" der. "Hakikaten âşık mı?" "Âşık paşam, adam ihtiyarlamış amma iyi âşık". "Aslen Avşar mı?" "Evet!" "Gelsin bakalım". Zavallı Dadaloğlu orada barınıyor, boğazını doyuruyor. Dadaloğlu gelir kapının ağzına oturur. "Ulan Avşar mısın sen Dadaloğlu? Aşiretin nerede?" deyince "Bozok'ta iskâna gitti. Ben de gidemedim. İhtiyardım. Çalıp çağırıyorum, Mursaloğlu'nun yanında geçiniyorum" der. "Öyleyse bizim kıyafetlerimize göre bize birer meyit[dörtlük] türkü söyleyeceksin, ama Avşar'ı katmayacaksın. Avşar'ı katarsan kelleni vurdururum, Safiye karıyı da elinden alırım" diyor Çapanoğlu. "Peki paşam" diyor ve bu türküyü söylüyor. İlk dörtlüğü Mursaloğlu'na hitaben söyleyince Mursaloğlu Dadaloğlu'na bir kese altın atıyor; sigara ve kahve verin diyor. 2. dörtlüğü Çapanoğlu için söylüyor. O da bir kese altın atıyor; "sigara ve kahve verin" diyor. 3. dörtlüğü Pehlivanoğlu için söylüyor, o da aynısını yapıyor. 4. dörtlükte bu söyledikleri kendisine çok ağır geldiği için her ne pahasına olursa olsun işin içine Avşar'ı katmadan edemiyor. "Ulan ben 80 yaşıma değdim, 80 daha

---

d. Cümle sözün başı tekmil Avşar Göğdeli-MP, AÖ(Vezin bozuk)

mı yaşacağım; vallahi koca Avşar'ı tepeletmem" diyor. Bu dörtlüğü söyleyince ne kadar Avşar varsa toplayıp Yozgat hapishanesine sürgün ediyorlar. Dadaloğlu'na "ne diye böyle yaptın?" diye sorduklarında: "Ne yapayım kafiye geldi, Safiye gitti. Avşar Kocanallı'yı tepeletemedim" demiş. (SÖ).

Uzunyayla'ya yazın Avşar'ın yanına yaylamak için birçok kabile reisleri de gelirmiş. Bunlardan Yozgat'tan Çapanoğlu, Haymana'dan Pehlivanoğlu Abidin Bey, Hatay'dan Mürseloğlu Haydar Bey bir arada otururlarmış. Dadaloğlu'nun bütün şiirlerinde Avşarları övdüğünü bilen bu beyler Dadaloğlu'nu meclise davet ederler. "Bize, türküne Avşar'ı katmadan bir methiye söyleyeceksin, sana birer deve vereceğiz" derler. Dadal kabul ediyor, onlar da karısı Safiye üzerine yemin ettiriyorlar. Türkünün sonunda Avşar'ı geçirince: "Ne yaptın? Sana birer deve verecektik, hem de karın boş oldu" dediklerinde: "Safiye'mden geçerim kafiyemden geçmem" diyor (MP, AÖ).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

'Göğdeli' ayaklı bu türkü, Urum'un belli başlı aşiret beylerinin Sivas-Gürün'ün bu yaylasında her yaz geleneksel olarak bir araya gelmelerinin anısına 'Dadalı Veli'(Dadaloğlu) tarafından söylenmiştir. Metinlerden birisi Cingözoğlu Seyyid Osman adına kayıtlı (ŞE). Bu bilgi, söz konusu şiirin bu şaire ait olduğu hususunda bir delil teşkil etmez. Bunu, Seyyid Osman'ın 'sözlü gelenek'te bilinen usta malı 'Göğdeli' ayaklı Dadaloğlu şiirini yeniden icrâ etmesi şeklinde düşünmek gerekir.

47. VAKTİ GELDİ ÇAĞI ŞİMDİ+

1. *Seyir etsem görünür mü*
Başkonuş'un dağı şimdi
Yaylalarda dem sürmenin
Vakti geldi çağı şimdi[1]

2. *Bizim yaylanın kuşuna*
Can dayanmaz ötüşüne
Serin yaylalar başına
Kuraydım otağı şimdi[2]

3. *Geldi yaylaların çağı*
Seyrana çıkarlar çoğu
Maraş'ın bahçesi bağı
Hûbların oynağı şimdi[3]

4. *Başkonuş'un pınar başı*
Mücevher toprağı taşı
Yâr ile etsek savaşı
Sevişmenin çağı şimdi[4]

5. *Kalbi mahzun olanların*
Görek diye evenlerin
Dadaloğlu, beylerinin
Sis'tedir oymağı şimdi[5]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Ahmet Cevdet Paşa bu şiirle ilgili olarak şu bilgileri verir: "Bayezıtoğlu Süleyman Paşa, Cabbarzade Celâl Paşa'ya yenilir. Kozanoğlu'ndan imdat ister; ol vakit Başkonuş yaylasının zevk u safasını tahattur ve tahassür ederek söylemiş olduğu şarkının bir bendi budur: "Çık bakalım görünür mü/ Başkonuş'un dağı şimdi/Maraş'ın bağı bahçesi/Hûbların oymağı şimdi.'" (Tezâkir:123).

+ AZÖ1:256; HNO1:37-38; HNO2:127; TKM1:112; CÖ2:220; SS:87; BSB:101(Beyoğlu); BP:139; ÖY:197; MU:91; AÖ:219; YZD:182-183.

1 a. seyir etsem: çıksam baksam-YZD, BSB
d. vakti geldi: geldi vakti-BSB

2 c. serin yaylalar: şirin sahralar-YZD; yüce dağlar-BSB

3 BSB.

4 BSB.

5 YZD'de yok.
a. Beyoğlu'nu sevenlerin-BSB
c. Nerde kaldı diyenlerin-BSB

1938 yılında Hataylı Zeki'den İstanbul'da ses kaydı olarak tespit olunmuştur (YZD).

Hezarî tarafından söylenmiş ve bestelenmiştir. Bu türkü bazı kaynaklarda Dadaloğlu'na ait olduğu yazılıysa da türkünün gerçek anlamda izahı yapıldığı takdirde Süleyman Paşa için söylenmiş, bestelenmiş olduğu ortaya çıkmaktadır. (BSB).

Bu şiir [Kör] Süleyman Paşa'nın değildir (AZÖ1).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Dadaloğlu ve Avşarlar sürgündedir. Ozan yaylaları hatırlayarak, özleyerek bu türküyü söyler(AZÖ1).

Sürgündeyken yurt özlemiyle söylenmiştir(CÖ2)

13.-14. asırlarda Maraş'ta beylik yapan ve halen de Maraş'ta oturan Bayazıt beylerinden Süleyman Bey tarafından yazılmış olduğu rivayet olunmaktadır. Süleyman Beyin mahlâsı son kıtadan öğrendiğimize göre Hezarî'dir. Bestenin Maraş'a ait olup olmadığı bugün için meçhuldür(YZD).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şiir, kaynaklarda 'Süleyman Paşa/Hezârî' ve 'Beyoğlu'na mal edilmektedir. Kanaatimizce böylesi bir değerlendirme, Dadaloğlu ile Bayazıdoğlu Süleyman Paşa'nın bir araya gelemeyeceğini düşünmekten ileri gelmektedir. Halbuki pekâla Dadalı Veli, Maraş beyinin konağında -hem de oldukça hatırlı birisi olarak- misafir edilmiş olabilir.

48.1. SEVERİM KIR ATI BİR DE GÜZELİ+

1. *Şu yalan dünyaya geldim geleli*
Severim kır atı bir de güzeli
At dördünde, güzel on beşinde kendin bileli
Severim kır atı bir de güzeli[1]

2. *At harp olanda dizden yürüsün*
Sultanî derler de atın dorusun
Sevmek abeş yağızı kara kır olsun
Severim kır atı bir de güzeli[2]

3. *At koşu dutmasın çıktığın zaman*
Yelkesi kaval gibi hızlan yıktığın zaman
At dördüne güzel on beşine yettiği zaman
Severim kır atı bir de güzeli[3]

4. *At höyük sağrılı hoş karalı kalkan döşlüsü*
Kalem kulaklı kernip dudaklı çekiç başlısı
Güzelin ördek boyunlu cevizî mor saçlısı
Severim kır atı bir de güzeli[4]

+ AŞE3:130; AŞE24:157; AŞE1:108; AŞE23:60; AŞE18:272; AŞE21:52; EKe:109; AÖ:243-244; HGM:4; FGö:11; AZÖ1:283; EK5:31; PNB4:33-34; SK:97; İB:78-79; OAd:54-55; CÖ2:232; MI:81-82; MC:38; OA3:3745; YZD:67; TT:37-38; PNB2:176-177; TKM1:127; SS:88; ÖY:199; MZK2:47-48; SÖ:14-15; MU:94; MP:80; OA6:3969; SNE:141-142; HNO1:36-37; HNO2:126; EB:40; BP:157; Zİ:247(3 dörtlük); MZK1:47; CÖ1:79-80; SA:234; TKM2:79-80.

1 a. Metinde 'yalancı': yalan-AZÖ1

b. Bir atı severim bir de güzeli-YZD, SEN, AŞE1

c. (Vezin bozuk).//beşime: beşine-CÖ2, SNE, AŞE1; onbeşte-YZD//On beşinden sonra kâmil olalı-TT, SK//Vardı yaşım altmışına eriyon-HGM

d. Bir atı severim bir de güzeli-YZD

2 AŞE3: 130.

a, b, c: (Vezin bozuk)

3 HGM'de yok.

a. dutmasın: tutmalı-Eke, TKM1, AÖ// At koşuya çıkmalı çıktığı zaman-AŞE21//Atı kuş tutmasın çıktığı zaman-MC//At koşudan çıktığı zaman-Zİ//At dediğin dördünde atlığı zaman-OA3, OA6

b. (Vezin bozuk).//Yalı kaval gibi ötmeli çıktığı zaman-AŞE21//Yalı kaval gibi yıktığı zaman-AZÖ1//yelkesi: yeleyi-YZD//Yanı kaval çalıp öttüğü zaman-Zİ//Yalı kaval gibi öttüğü zaman-OA3, OA6

c. (Vezin bozuk).// Güzelin taleb edip lebi tenini-AŞE21//At dört kız on beşe yettiği zaman-AZÖ1//güzel on beşine: kız on dördüne-YZD//Güzel 'dalap' olup yettiği zaman-Zİ//Güzel de on beşine yettiği zaman-OA3, OA6//At dört kız on beşine yettiği zaman-AŞE1

d. bir de: ille-Zİ//Bir atı severim bir de güzeli-AŞE21

4 BP'de yok.

a. (Vezin bozuk).//Atın höyük sağrı kalkan döşlüsü-AZÖ1//Atın döbek kalını kalem kulaklısı-TT, SK//balkan-MP//Atın höyük gibi kalkan döşlüsü-HGM//Atın kalem kulaklı kuru suratlısı-Zİ

b. (Vezin bozuk).//Kalem kulaklısı çekiç başlısı-AZÖ1//Şahin elinde kurt bileklisi-TT, SK// Geniş 'eğö'lü tatlı üstlüsü-Zİ

c. (Vezin bozuk).//Güzelin dal boylu samur saçlısı-AZÖ1//Güzelin eli ayağı ufacık sığın etlisi-TT

5. *Atın anka gide(?) üstü tatlısı*
Dili çatallı kuru sıfatlısı
Güzelin beyaz gerdanlı çifte benlisi
Alma yüzlü âhu gözlü çatık kaşlısı[5]
Severim kır atı bir de güzeli

6. *Atta kusur olmasa da sağrısına düşende*
Benim dediğimin ikisini her yiğit de görmese düşünde
At dördünde güzel on beş yaşında
Severim kır atı bir de güzeli[6]

Dadaloğlu'm der ki:

7. *Yenile gönül bu menzile erdi*
Yetemen n'itmemiş at reyanlık gözü görür hunamlı(?)
Severim kır atı bir de güzeli[7]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

1968 yılında Adana-Ceyhan Hürüşağı köyünden Âşık Mustafa'dan dinleyerek öğrenen Hatay-Dörtyol Yeşilkent'ten Mehmet Özaslan'dan (HGM), Şavorlu Sait Bey'den derlenmiştir (YZD).

"Ahmet Şükrü Beyin notlarında bu koşmanın parçaları sekiz kadardır. Bunların içinden ancak üçünü sahih bir surette okuyabildik" (Fındıkoğlu'nun notu/ AŞE1:108, 2 numaralı dipnot).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Burada at için söylenenler halk arasında makbul ve iyi cins üzerine genel görüşlerdir (CÖ2)

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

AŞE3: 160'daki metin 'Türkmani' başlığıyla verilmiştir. 10. şiirle bu şiir büyük oranda benzeşiyor. (krş.: 48.1, 48.2, 62.1, 62.2 ve 64 numaralı şiirler bu metinle büyük oranda benzerlik gösteriyor.

---

d. bir de: ille-Zİ

[5] (Kıt'a beş dizelidir.)
b, c, d: (Vezin bozuk).
AŞE21'de dörtlük şöyle: Atın kalem kulaklısı da kuru suratlısı/Geniş alınlısı da üstü tatlısı/Güzelin orta boylusu da sığın etlisi/Bir atı severim bir de güzeli

[6] b. (Vezin bozuk).

[7] (Dizenin birisi eksik).
b. (Vezin bozuk).

48.2. SEVERİM KIR ATI BİR DE GÜZELİ*

1. *Şu yalan dünyaya geldim geleli*
   Kadir Mevlâ'm hatırcığım hoş değil
   Değip on beşime kendim bileli
   Severim kır atı bir de güzeli[1]

2. *At çıkıp da koşu tuttuğu zaman*
   Yalı kaval gibi öttüğü zaman
   Güzelin tablanmayıp(?) yettiği zaman
   Severim kır atı bir de güzeli[2]

3. *Bayre(?) atın hadid sağrılısı kalkan döşlüsü*
   Kalem kulaklısı kuru sıfatlısı kılıç başlısı
   Güzelin ak gerdanlısı cevizî mor saçlısı
   Severim kır atı bir de güzeli[3]

4. *Dadaloğlu'm der ki melûl birde bin*
   At arı yılda avlarım şahanlarım
   At rikabında üzengi güzel devr hitabında
   Severim kır atı bir de güzeli[4]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Adana-Ceyhan Hürüuşağı köyünden Âşık Mustafa'dan dinleyerek öğrenen Hatay-Dört-

---

* AŞE24: 157; AŞE1:108; AZÖ1:283; YZD:67; SNE:141-142; TT:37-38; Zİ:247(3 dörtlük var); HGM:4; EB:40; AÖ:243-244; OA6:3969; OA3:3745; MP:80.

1 b. Bir atı severim bir de güzeli-AZÖ1

2 TT ve SK'de dörtlük şöyle: At dediğin dördünde atlığı zaman/Kaval gibi ötmeli yel atıp ta öttüğü zaman/Güzeli de on beş yaşına yettiği zaman/Severim kır atı bir de güzeli

3 YZD, SNE ve AŞE1'de yok.
a. boynu: beli-HGM
c. kızın:güzelin-TT, HGM
iplik iplik: ipek ipek-AÖ
AZÖ1'de dörtlük şöyle:Atın beli kısa boynu uzunu/Kuru suratlısı elma gözünü/Kızın iplik iplik süt beyazını/ Severim kır atı bir de güzeli
OA3 ve OA6'da ise benzer bir dörtlük şöyleAtın döbek kalın dik kulaklısı/Şahin ellisi de kurt bileklisi/Güzelin el'ayağı ufak sığın etlisi/Severim kır atı bir de güzeli

4 MP, YZD, SEN ve AŞE1'de yok.
a. Dadaloğlu'm: der Dadaloğlu'm-TT, SK//hile yoktur işimde: her işlerin başında-HGM//hile yoktur işimde: der ki derler başımda-Zİ
b. Bu dediklerimi çoğu görmez düşünde-TT, SK//Çok yiğitler görmez bunu düşünde-Zİ
c. Güzel on dördünde at da beşinde-HGM
d. Severim daylak kırı dorlak güzeli//bir de: ille-Zİ
AZÖ1'de dörtlük şöyle: Dadaloğlu'm hile yoktur işimde/Yiğit olan yiğit görür döşünde/At dördünde güzel on beş yaşında/Severim kır atı bir de güzeli

yol Yeşilkent'ten Mehmet Özaslan'dan 1968 yılında derlenmiştir(HGM).

Şavorlu Sait Bey'den derlenmiştir(YZD).

Ahmet Şükrü Beyin notlarında bu koşmanın parçaları sekiz kadardır. Bunların içinden ancak üçünü sahih bir surette okuyabildik" (Fındıkoğlu'nun notu/ AŞE1:108, 2 numaralı dipnot).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Burada at için söylenenler halk arasında makbul ve iyi cins üzerine genel görüşlerdir (CÖ2)

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

10 numaralı metinle bu şiir büyük oranda benzeşiyor. (krş.: 48.1, 48.2, 62.1, 62.2 ve 64 numaralı şiirler bu metinle büyük oranda benzerlik gösteriyor).

48.3. BİR ATI SEVERİM BİR DE GÜZELİ+

1. *Ben de şu yalan dünyaya geldim geleli*
   Bir atı severim bir de güzeli
   Değip on beşime kendim bileli
   Bir atı severim bir de güzeli[1]

2. *At koşudan çıkmalı çıktığı zaman*
   Yalı kaval gibi ötmeli yıktığı zaman
   Varıp güzel on beşe de geldiği zaman
   Bir atı severim bir de güzeli[2]

3. *Atın uğru sülenpetlisi de kalkan döşlüsü*
   Tavşan sağrılısı da çekiç başlısı
   Güzelin ala gözlüsü de cevizî mor saçlısı
   Bir atı severim bir de güzeli[3]

4. *Atın anka gide(?) üstü tatlısı*
   Kalem kulaklı da kuru suratlısı
   Güzelin orta boylusu da sığın etlisi
   Bir atı severim bir de güzeli[4]

5. *Atım ürker zor etmen gayet uslusun*
   Sahibini incitme Turalı neslisin
   Güzelin ak gerdanlısı da eğri feslisi
   Bir atı severim bir de güzeli[5]

6. *Der Dadalı'm bir yiğidin sevdası var başında*
   Bu dediğimin ikisini bir arada her yiğit göremez düşünde
   At dört yaşında güzel on beşinde
   Bir atı severim bir de güzeli[6]

+ AŞE23: 60; AŞE18:272; AŞE21: 52.

1 AŞE21'de yok.
a. (Vezin bozuk).
c. Varıp güzel on beşine kendini bileli-AŞE18
d. Serim ata kurban canım güzele-AŞE18

2 a. (Vezin bozuk).
b. (Vezin bozuk).//yıktığı: öttüğü-AŞE18
c. (Vezin bozuk).//Varıp güzel on beşine değdiği zaman-AŞE18
d. Serim ata kurban canım güzele-AŞE18
AŞE21'de dörtlük şöyle: At koşuya çıkmalı çıktığı zaman/Yalı kaval gibi ötmeli yıktığı zaman/Güzelin talep edip leb i tenini/Bir atı severim bir de güzeli

3 a. (Vezin bozuk).
c. (Vezin bozuk).//ala: elâ-AŞE18
d. Metinde 'Serim at kurban canım güzele': Bir atı severim bir de güzeli-AŞE18
AŞE21'de dörtlük şöyledir: Atın sağrısı enli boyda uzunu/Koç alınlı da elma gözlüsü/Güzelin duru beyaz saçı uzunu/Bir atı severim bir de güzeli

4 a. anka gide(?): eneği [eğerinde?]-AŞE18
b, c: (Vezin bozuk).
AŞE21'de dörtlük şöyle: Atın kalem kulaklı da kuru suratlısı/Geniş alınlı da üstü tatlısı/Güzelin orta boylu da sığın etlisi/Bir atı severim bir de güzeli

5 a. Metinde 'ürker': örke-AŞE18
c. kaşlısın: feslisi-AŞE18

6 a. (Vezin bozuk).//başında: başımda-AŞE18

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

10 numaralı şiirle bu şiir büyük oranda benzeşiyor. (krş.: 48.1, 48.2 numaralı şiirler).

b. (Vezin bozuk).//Bu dediğimin ikisini her yiğit göremez düşünde-AŞE18

d. Metinde 'Canım ata kurban serim güzele': Bir atı severim bir de güzeli-AŞE18

AŞE21'de dörtlük şöyle: Der Dadalı'm hila yoktur işimde/Çok yiğit de bunu görmez düşünde/At dördünde güzel on beş yaşında/Bir atı severim bir de güzeli

49. GİTTİM AMMA GELİNİR Mİ+

1. *Çıkarım Bozok Dağına*
   Avşar eli görünür mü
   Mevlâ'm bir de işi iki
   Gittim amma gelinir mi[1]

2. *Yücelerde olur geyik*
   Yol bekliyor gözü büyük
   Benim yârim allar geyik
   Nazlı nazlı salınır mı

3. *Yeğin ekinin firezi*
   Takım koymuşlar Kirez'i
   Yedi ülker üç terezi
   Salın ağ yâr görünür mü

4. Sehil kuşu Ur(u)m'a uçtu
   Eğlenmenin vakti geçti
   Yaylalar aklıma düştü
   Coştu gönül durulur mu[2]

5. *Dadalı'm der ki zâtımız*
   Artar ün ve firkatımız
   Yaylaya dönse atımız
   Hasret olan yorulur mu

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Kayseri-Pınarbaşı Kızılören köyünden Cumali Koca'dan derlenmiştir (OA2).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Bozok'ta sürgünde olan akrabalarından uzaktaki Dadaloğlu duyduğu özlemle bu türküyü söylemişti r(OA2).

Avşarlar Bozok yaylasına sürülmüşlerdir. Dadaloğlu Çukurova'yı, Kozan'ı ve yaylalarını özlemektedir (AZÖ1, AÖ:226).

+ AZÖ1:249; OA2:3599; BP:141; ÖY:179; OAd:43; MU:65-66; TKM1:155; CÖ2:224; SS:89; MI:32-33; AÖ:226, 272-273

1 c. Mevlâ'm: Allah-OA2, BP, ÖY, TKM1, CÖ2

2 a. Metinde 'Sehilin kuşu Urum'a uçtu': *Sehil kuşu Ur(u)m'a uçtu*// Ur(u)m'a: Rum'a-OAd; göğe-MU

50. KUL EDNÂNIN MURADINI VERİR Mİ+

1. *Yaz bahar ayında çek etti gitti*
   Acep sılasına giden gelir mi
   Kadir Mevlâ'm bize hidayet etse
   Kul ednânın muradını verir mi

2. *Şol koca Nalbant'a biz de varalım*
   Serimizden şu sevdayı ıralım
   Emlek kazasında bir dem sürelim
   Sultan Akdağ gibi dağlar olur mu[1]

3. *Kızılırmak coşkun akar selinen*
   Güzellerin suya iner alınan
   Altın halhalınan ince belinen
   Seni seven şu fani de kalır mı[2]

4. *Soğanlı da Koç Dağı'nın eteği*
   Koca Buzluk şol Malya'nın yatağı
   Geç Hıdır Dağı'ndan Kurtul Eteği
   Kaşı keman bu sularda kalır mı

5. *Dadaloğlu'm der de hûb tatlı dilli*
   Güzellerin var da cığallı telli
   Ednâ kullarının sohbeti belli
   Yalan dünya hiç kimseye kalır mı

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

1982 yılında Adana-Ceyhan Tatarlı köyünden Mehmet Onay'dan derlenmiştir(AZÖ1).

+ AZÖ1:269; AÖ:237; ÖY:201

1 c. Emlek: Bozok-AÖ

2 Metinde 'Altın halhal ile (gümüş kemer) ince belinen': *Altın halhalınan ince belinen*

51. TERKEŞL'OĞULLARI TORUN DEĞİL Mİ+

1. *Sen Herekçoğlu'sun bilirim seni*
   Oymağın Kıllı da kendini tanı
   Urum'dan Şam'aça gitmiştir ünü
   Terkeşl'oğlları Torun değil mi[1]

2. *Kabaktepe Koç Dağına konardı*
   Odasına nice beyler inerdi
   Düşmanına gayet şahbaz dönerdi
   Şahmetl'oğulları Torun değil mi[2]

3. *Bayazıtoğulları da methin ederdi*
   El konunca daim uca konardı
   Döğüşlerde bir orduya yeterdi
   Mucukoğulları Torun değil mi[3]

4. *Evvelden evveli kılıcı zağlı*
   Küheylân atları tavlada bağlı
   Samur kürk giymiş de omuzu tuğlu
   Sarıvelioğlu Torun değil mi[4]

5. *Bozhüyük Akoluk belli yurtları*
   Çayıra çıkardı arap atları
   Haraca bağlardı bütün Kürtleri
   Mühazimoğullar Torun değil mi[5]

6. *Der Dadalı'm Avşar aslın bilirdi*
   Elden evvel yaylasına gelirdi
   Umum halkın haracını alırdı
   Hösükoğulları Torun değil mi[6]

+ AZÖ1:238-239; CK:19-20; ÖY:159; SÖ:17-18; AÖ:209; ÖÖ2: 7-8 (Dedemoğlu)

1 a. Metinde 'Herekçioğlu'sun': Herekoğlu'sun-CK//sen Herekç'oğlusun: ulan Herekç'oğlu-SÖ
b. Kıllı: Gıllı-CK
c. Şam'a da: Şam'aça-SÖ
d. Metinde 'Terkeşlioğulları': Terkeşloğlları-CK

2 d. Metinde 'Şahmetlioğulları': Şahmetl'oğulları-CK

3 a. Metinde 'Bayazıtoğulları': Bayazıtoğlu da-CK
b. konardı: giderdi-CK//el konunca daim: elden evvel gelir-SÖ

4 a. zağlı: yağlı-AC
c. giymiş de: giyerdi-SÖ
d. Metinde 'Sarıvelioğulları': Sarıvelioğlu-CK

5 a. Bözhüyük Akoluk: Akova Bozhüyük-SÖ
c. bütün: umum-SC
d. Metinde 'Muhazimoğulları': Mühazimoğullar-CK

6 SÖ'de yok.

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

1977 yılında Kayseri-Sarız Kızılpınar köyünden Nuri Kara'dan derlenmiştir (AZÖ1).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Dadaloğlu bu türküsünde Avşarların Torun obasının ileri gelen ailelerini ve onların özelliklerini anlatmaktadır (AZÖ1, SÖ).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

ÖÖ2'deki şiir 'Dedemoğlu' adına kayıtlı olup, ayakları [-an/en değil mi] bakımından Dadaloğlu şiiriyle benzeşiyor (bk. EK 10). Türkmenler Firuz Bey'in başkanlığında Colab'a iskân edildiklerinde aşiretlerin isimlerini sayarak yurtlarını kaybedişlerini anlatıyor. Dolayısıyla bu şiir, Dedemoğlu'nun şiiriyle 'ayak' bakımından benzerlik gösteriyor. Bu da bize şiirin türkü olarak söylendiği makamın sözlü gelenekte korunduğunu, Dadaloğlu'nun da bu 'hazır kalıp' üzerine yeni şiirini bina ettiğini düşündürüyor.

52. REDİFOĞLU KÜRT YEĞENİ DEĞİL Mİ+

1. *Etba'ları takar gümüş ireşme*
   Tecirliylen Ceritliylen baş koşma
   Sade yüz atlısı çıkar ser çeşme
   Redifoğlu Kürt yeğeni değil mi[1]

2. *Çarşısı bazarı evinin içi*
   Avşar iskân ettin ne idi suçu
   Düşmanın üstüne çekerdi göçü
   Mursaloğlu Kürt yeğeni değil mi[2]

3. *Hey babam da Karalar da Karalar*
   Tüfengin sesine atını salar
   Üç tuğlu vezirden dutusun alan
   Göğ'Al'Oğlu Kürt yeğeni değil mi[3]

4. *Enginlere inerdi yükseklere konardı*
   Hah deyişin yüz bin atlısı binerdi
   Urum'da Şam'da [da] nâmı söylendi
   Avşar oğlu Kürt yeğeni değil mi[4]

5. *Arpası buğdası çekilir gelir*
   Sürüsü kırandan dökülür gelir
   Yükleri Halep'ten bağlanır gelir
   Kozan beyi Kürt yeğeni değil mi[5]

6. *Hiç yoktur [da] aktan karadan bilen*
   Tüfeğin tütünce at salıp gelen
   Üç tuğlu vezirden idamın alan
   Kerimoğlu Kürt yeğeni değil mi[6]

+ AŞE27:289(İmirzelioğlu); EK4:7; FB6:61(şairi meçhul); AŞE8:157(İmirzelioğlu) [AŞE21:99]; ARY5; ÖÖ2:78(Dedemoğlu); ÖÖ2: 7-8 (Dedemoğlu).

1 c. yüz: boz-AŞE8

d. 'Kürt' yok-AŞE8

FB6'da dörtlük şöyle: Avşar yesir gitti de var mıydı suçu/Çarşı bezirgân da evinin içi/Düşmanın üstüne çekerdi göçü/Avşar beyi Kürt yeğeni değil mi

2 b. Metinde 'Avşar': Avşar'ı-AŞE8

d. Mursaloğlu: Bursalıoğlu-AŞE8; Arık Mahmud-AŞE27:289//'Kürt' yok-AŞE8.

EK4'te dörtlük şöyle: Aslını sorarsan himinden ağa/Ballı börek çekilir solundan sağa/Umucuya verirdi atınan deve/Mürseloğlu Kürt yeğeni değil mi

ARY5'te dörtlük şöyle: Atına vur da gümüş ireşme/Tecirli'den Cerit'e baş koşma/Ha deyince bin atlısı binerdi ser çeşme/Mürseloğlu Kürt yeğeni değil mi

3 Metinde 'Gök Ali Oğlu': *Göğ'Al'Oğlu* // 'Kürt' yok-AŞE8

4 FB6.

a, b, c:(Vezin bozuk)

EK4'te dörtlük şöyle: Kabaktepe Koç Dağına konardı/Odasına nice beyler inerdi/Ha deyince beş yüz atlı binerdi/ Avşar beyi Kürt yeğeni değil mi

5 FB6.

6 EK4.

ARY5'te dörtlük şöyle: Yoğ yoğ olmuş da gidiyor göçü/Bağ ve bostan olmuş evinin için/ Darılınca da Şammar'a yiyirtti göçü/ Kerimoğlu Kürt yeğeni değil mi

7. Dadaloğlu'm der de kalman kusura
Avşar iskân ettin bilmem suçu ne
Boğazı henkli kartal indi Mısır'a
İmirzelioğlu Kürt yeğeni değil mi[7]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

1937 yılında 66 yaşındaki İbiş Kâhya oğlu Molla Ömer'den (ARY5) ve 1980 yılında derlenmiştir (EK4).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Aşirette dağlarda yaşayan adamlara 'Kürt' derlermiş. Bir gün Ceritli Bekir Hasan Bey Dadaloğlu'nu odasına çağırmış türkü söyletiyormuş. Mecliste bulunan iki kişi Dadaloğlu'nun türkülerini dinlerken birisi diğerinin kulağına eğilerek "bu âşık iyi âşık ama Kürd olmasaydı (dağlı olmasaydı demektir)" diye söylemiş. Dadaloğlu bunu duyunca söylediği türküyü yarım bırakarak bu heriflere cevaben bu türküyü söylemiştir. (ARY5)

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

FB6'da âşığın adı tapşırılmamıştır. AŞE 27'de şiir 'İmirzelioğlu' adını kayıtlıdır. AŞE8'de bulunan ve Boratav'ın okuduğu şiir -şiir AŞE21:99 numaralıdır-, AŞE 27'deki şiirle büyük oranda benzerlik göstermekte olup her ikisinin son dörtlüğünde de mahlâs tapşırılmamıştır. AŞE defterlerindeki metinlerin dipnotlarında 'İmirzelioğlu' şeklinde bir bilgi vardır. Fakat bu söz, şiirlerin bu âşığa aidiyeti için kesin delil teşkil etmez.

'Dedemoğlu' adına kayıtlı ÖÖ2'deki şiir, ayaklarda bulunan 'değil mi' ifadesi bakımından bu şiirle benzeşiyor. Bu husus bize, şiirin türkü olarak söylendiği makamın sözlü gelenekte korunduğunu, Dadaloğlu'nun bu 'hazır kalıp' üzerine yeni şiirini bina ettiğini düşündürüyor.

Yukarıdaki metnin son dörtlüğüne baktığımızda ilk dizedeki 'âşıkın dalgası/Dadaloğlu'm der de' ifadelerinden ilki, söylenen şiirin 'mizahî' niteliğini, ikincisi ise şiirin Dadaloğlu'na ait olduğunu gösteriyor.

---

[7] a. âşıkın dalgası: Dadaloğlu'm der de-EK4
b. Bizim iller iskân oldu yesire-EK4
c. boğazı: boynu-EK4//henkli: çanlı-AŞE8//
d. (Vezin bozuk)//'Kürt' yok-AŞE8//İmirzelioğlu Arık Mahmut-AŞE8//Güveloğlu Kürt yeğeni değil mi-EK4

53. TARİKAT DE ONUN YOLU DEĞİL Mİ[+]

1. *Nurdan imiş gök yüzünün direği*
   Gökte derler meleklerin süreği
   Evliyânın Hacı Bektaş durağı
   Tarikat de onun yolu değil mi

2. *Kandan akar derler suya katılan*
   Hak nasip edip de ona batılan
   Girip mancılığa göğe atılan
   Allah'ın arslanı Ali değil mi

3. *Mekke ile Medine'yi yedi ken dolaşa*
   Muallak yerinde asılı bir taşa
   Hasan Hüseyin Efendimiz ikisin kardaşa
   Bunlar da Ali'nin gülü değil mi[1]

4. *Bu dünyadan öte dünyaya çekilir kervan*
   Alıcıya vurucuya ederler ferman
   Der Dadalı mahşer günü dertlere derman
   Muhammed Allah'ın kulu değil mi[2]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Dinî muhtevalı, birisi 'Dadalı' diğeri 'Dadaloğlu' tapşırmalı iki şiir. Dadaloğlu geleneği bakımından şiirin dinî muhtevalı olması ilgi çekici. Sadece iki yazılı kaynakta tespit edildi; sözlü kaynaklardan tespit edilemedi.

[+] AŞE2: 150; AŞE27: 298.

[1] a., b.,c. (Vezin bozuk)
c. Metinde 'ikisin ...'[*mürekkep dökülmüş*]: ikisin kardaşa-AŞE27

[2] a.,b.,c. (Vezin bozuk)
c. der Dadalı: Dadaloğlu'm-AŞE27

54. ACEMİ İMAMA SAF ETTİN BENİ+

1. *Felek senden şikâyetim çok benim*
   Tilki derisinden def ettin beni
   Ya ben mi yanlışım yoksa imam mı
   Acemi imama saf ettin beni[1]

2. *Dadaloğlu'm güler iken ağladı*
   Aktı gitti gözüm yaşı çağladı
   Erkek çakal kollarımdan bağladı
   Amma dişi aslan affettin beni[2]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Âşık Mehmet'ten derlenmiştir(HD3).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Dadaloğlu'nu Türkmen beyi Yazıcıoğlu'nun elinden karısı Hasibe Hatun kurtarır. Bu kez Dadaloğlu devam edegelen şölende dinleyenlere 'Sizin olsun Binboğa'nın dağları' şiirinden sonra bu şiiri söyler(AZÖ1, AÖ, SÖ, HD3). (bk. 31.2 numaralı şiir).

+ AZÖ1:175; ÖY:129; AÖ:198; SÖ:13; HD3:24-25

1 b. tef: def:HD3; tel-AÖ
c. yanlışım yoksa: acemiyim bilmem-HD3

2 a. Dadaloğlu'm güler iken: âh çekip de Dadaloğlu'm-HD3
b. Kahpe felek ne yaptı da neyledi-HD3
d. Metinde 'affetti': *affettin*

55. COŞAR ÇAĞLAR ŞİMDEN GERİ*

1. *Gene doğdu yaz ayları*
   Göçeceğim şimden geri
   Yaz yağmuru sulu olur
   Coşar çağlar şimden geri[1]

2. *Ağaçlar pürçünü açtı*
   Kuşlar kılavuzun seçti
   Yolumuz gurbete düştü
   Garip düştüm şimden geri[2]

3. *Ağaçlar geydi donunu*
   Kuşlar artırdı ününü
   Garip olan vatanını
   Anar ağlar şimden geri[3]

4. *Dadaloğlu'm demen bana*
   Derdim artar önden sona
   Ötme garip bülbül bana
   Artar derdim şimden geri[4]

---

* AŞE27: 297; AŞE2:146; HNO1:61-62; HNO2:154; MP:59; FGö:3; AÖ:220; MU:73-74; AC:36-38(Karacaoğlan); FGM:101-103(Karacaoğlan); MZK2:85; TKM1:119; CÖ2:254; SS:90; BP:131; AZÖ1:258; ÖY:184.

1 a. doğdu: geldi-AZÖ1//gene: yine-AZÖ1, BP, CÖ2, HNO1,MP

d. çağlar: çaylar-AŞE2

AC ve FGM'de dörtlük şöyle: Yaz gelince eller göçer/Tozlu yollar şimden geri/Yaz yağmuru sulu olur/Sular coşar şimden geri

2 b. kılavuzun: yol gösteren-TKM1

AC ve FGM'de dörtlük şöyle: Ağaçlar pürçünü açar /Kuşlar kılavuzun seçer/Eller yaylasına göçer/Tozlu yollar şimden geri. [Sadece AC'deki 'eller' FGM'de 'evler' olmuş.]

3 b. Metinde 'artır da': artırdı-AŞE2, AZÖ1

AC ve FGM'de dörtlük şöyle: Ağaçlar geydi donunu/Kuşlar artırır ününü Koç yiğitler vatanını /Arz'ediyor şimden geri [Sırasıyla AC'deki 'kuşlar' FGM'de 'goçlar'; 'vatanını'- 'galkanını' ve 'arz'ediyor'- 'arz'eyliyor' şeklindedir.]

AC ve FGM'de, diğer kaynaklarda olmayan bir dörtlük daha var:

Av getirip pençesinde /Misk kokuyor bohçasında/Leylâ kızın bahçesinde/Öter bülbül şimden geri [AC'deki 'getirip' FGM'de 'getirir']

4 a. demen:deme-AŞE2; der ki-AZÖ1

b. önden sona: ondan yana-AZÖ1

c. Öter bülbül yana yana-AZÖ1

d. Gözüm çağlar şimden geri-AZÖ1

Dörtlük AC ve FGM'de şöyle: Karacaoğlan derler bana/Seke seke geldim sana/Ötme garip bülbül bana/Derdim artar şimden geri [AC'de 'seke seke' FGM'de 'sine sine']

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Adana-Ceyhan Günyazı [Veysiye] köyünden 'Ahmetçe' olarak bilinen Ahmet Cehan'a ait ses kasetinden aktarılmış (FGM) ve aynı şahsa ait defterden alınmıştır (AC).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Karacaoğlan'ın Leylâ'ya söylediği (AC).
Karacaoğlanla beyin kızı Leylâ arasında geçen bir hadiseyle ilgilidir (FGM).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şiir AC'de 'Karacaoğlan', FGM'de ise 'Hüseyin Karacaoğlan' isimli bir şaire aittir. Bu şair kanaatimizce, XIX. yüzyılda yaşamış ve 'Çukurovalı Karacaoğlan' tarzında söyleyen ve bugüne kadar bilinmeyen bir başka Karacaoğlan olmalıdır. Hem AC hem de FGM'deki metin Çukurova'ya iskân edilmiş Cerit aşiretine mensup Ahmet Cehan [Ahmetçe]'a aittir. Bu kişi, sözlü geleneğin önemli temsilcilerinden birisiydi. Zaten 'Hössün Karac'oğlan' isimli şaire ait türküleri de görebildiğimiz kadarıyla sadece bu şahıs söylemektedir. Diğer kaynaklarda ittifakla şiir Dadaloğlu'na ait gösteriliyor.

Sonuç olarak bu metni Dadaloğlu'na bağlamak daha doğru olacaktır.

56.1. AÇTI M'OLA ILICA'NIN GÜLLERİ+

1. *Garipçe garipçe öten ibili*
   Acep göçtü m'ola Avşar elleri
   Alabel bahçesi güzel konalga
   Açtı m'ola Ilıca'nın gülleri[1]

2. *Arık Yazı nergislerin bitti mi*
   Turnaların garip garip öttü mü
   Seyfi gözlüm senden yükün tuttu mu
   Çalkan bire Yarsuvat'ın gölleri[2]

3. *Hûbların durağı Cihan'ın suyu*
   Güzel eğlencesi Mercin'in kıyı
   Gitti de gelmedi bir delim deyi
   Ara sıra gözler m'ola yolları[3]

4. *Dadaloğlu'm der de bulandı bendim*
   Badeyi içti de söylüyor kendim
   İzin ver kuluna beyim efendim
   Yakın olsun ıraktaki yolları[4]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Şubat 1947'de Adana-Ceyhan İmren köyünde 60 yaşlarındaki Cerit Türkmeni Ahmet Ağa'dan derlenmiştir (PNB3). Âşık Saim Özdal'dan derlenmiştir. Fakat PNB3'ten aynen alınmadır (MK). Kayseri-Tomarza Toklar bucağından Ahmet Duman'a ait bir cönkten alınmadır (OA5).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Dulkadiroğullarından bir genç yaylaya giderken atından düşüp bayılır ve küçük küçük

---

+ AZÖ1:243; OA5:3891; PNB3:278-279; CÖ2:221; ÖY:183; ND1:1588(Seyyid Osman); TKM1:113; BP:138; MI:40-41 (Cingözoğlu Seyyid Osman); MK: 57; SS:92; ARY8:411-412; MU:71; AZÖ2:68-69 (Cingözoğlu Seyyid Osman); AÖ:219.

1 b. Avşar: Cerid-PNB3,MK
c. güzel: çokça-AÖ, TKM1

2 a. Arıkyazısı'nın nergisleri top top bitti mi-PNB3, MK(Vezin bozuk)
b. garip garip: göllerinde-OA5
c. yükün: semah-PNB3, CÖ2

3 c. bir delim: Dadalı'm-OA5
d. gözler: dağner-OA5

1 a. bulandı: boşandı-PNB3, MK//Ben coşkun ırmağım bulandı bendim-OA5
b. badeyi: bir dolun-PNB3, MK
d. İyi olsun gayri yarin halları-TKM1//Şakıdayım bülbül gibi dilleri-OA5

taşların arasında kalır. Arkadan gelen küçük bir obanın halkı onu bu vaziyette görür ve ölü sanarak toprağa gömer ve gider. Oğlan bir iki saat sonra ayılır ve mezarda bağırmaya başlar. Oradan geçen bir atlı bu sesi duyar ve mezarı açıp oğlanın hortladığı için kamasıyla başını keseceği sırada, genç başından geçenleri hikâye eder. Atlı da gencin hayatını nişanlısına bağışlayarak oradan ayrılır. Oğlan da mezarın başında karşısındaki ibili kuşuna seslenir(ARY8).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

AZÖ2'deki türkü Seyyid Osman'a ait fakat benzer ayaklıdır. Burada Cingöz ile Maraş Paşası Bayezıdoğlu Süleyman Paşa birlikte söylerler. İlk beyti (ilk iki dizeyi) Süleyman Paşa, ikinci beyti (3. ve 4. dizeleri) Seyyid söyler (ND1; MI:40-41; AZÖ2:68-69). Karşılaşma gibi söylenen bu türkünün 'Dadaloğlu'na ait olduğunu, Seyyid Osman'ın 'usta malı' şiir söylediğini, zaman içerisinde sözlü geleneğin özellikle Avşarlar arasında şiiri Seyyid Osman'a mal ettiğini söylemeliyiz. Fakat ekler kısmına aldığımız şiir (MGK: 43-44) Cingözoğlu Seyyid Osman'a aittir (bk. EK 11). ARY8'deki metin de Dadaloğlu'na ait şiirin bir çeşitlemesi olabilir. (Ayrıca krş. 56.1 numaralı şiir).

56.2. GÖÇÜN DEYİ DEDİ M'OLA DİLLERİ+

1. *Sana derim sana şol Dede Dağı*
   Göçtü m'ola şu Cerid'in elleri
   İmirz'oğlu zâti belli konalga
   Göçün deyi dedi m'ola dilleri[1]

2. *Arık Yazı nergislerin bitti mi*
   Garip garip turnaları öttü mü
   Cerid eli sana çadır tuttu mu
   Çalın bire Yarsufat'ın gölleri[2]

3. *Hûblar eğlencesi Mercin'in suyu*
   Güzelin eğleği Cehan'ın kıyı
   Gitti de gelmedi bir deli deyi
   Alat alat dağner m'ola yolları[3]

4. *Dadalı'm da der ki boşandı bendim*
   İçmişim doluyu zerhoştur kendim
   Ne kadar eğlensem bir gün giderim
   Yakın eyle uzaktaki yolları[4]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

"Dadal'ın iki karısı varmış. Biri Cerid, biri Avşar. Bir karısından diğerinin yanına gideceği zaman üç aydan üç aya ruhsat alarak gidermiş. Cerid karısından üç aylık ruhsat alarak Avşar eline gelince hastalanarak gecikmiş. Cerid'in yaylaya göçüm zamanı gelmiş. Bundan telâşa düşen ve avradını (karısını) gidip getiremediğine teessür duyan Dadal bu türküyü söylemiştir." (FB4: 121).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şiiri ilk olarak 'Dadalı Musa'nın söylediğini düşünüyoruz. Daha sonraki metinler –meselâ SKı- pekâlâ 'Dadalı Veli'ye ait 'Dadaloğlu' mahlâslı şiirler olarak düşünülebilir. (bk. 56.1 numaralı şiir).

+ FB4:121; EP:17[FB4:121]; SKı: 24

1 SKı'da dörtlük şöyle: Sana derim sana Dede'nin Dağı/Acaba göçtü mü Cerid illeri/Hac'ali bahçesi çoça konalga/Aşıldı mı Ilıca'nın belleri

2 SKı'da dörtlük şöyle: Hûbların durağı Mercin'in kıyı/ Güzel eğlenceli Ceyhan'ın suyu/ Gitti de gelmedi bir deli deyi/ Alad alad değer garbi yelleri

3 a. Metinde 'Arıkyazı'sının nergisleri/nergisi bitti mi' (Vezin bozuk): *Arık Yazı nergislerin bitti mi*
SKı'da dörtlük şöyle:Arık Suyun nergisleri bitti mi/Sefil turnam garip garip öttü mü/Nazlı yârim sende mekân tuttu mu/ Çalkan bire Yarsuvat'ın gölleri

4 SKı'da dörtlük şöyle: Dadaloğlu der de coşuyor kendim/ Bir firkat geldi de çeşildi bendim/Ben izin ver diye geldim efendim/Yakın eyle yırak dağı yolları

56.3. KENDİSİNE GÜLDÜRÜR HEP ELLERİ*

1. *Yücesine çıktım baktım engine*
Ovasında köpüklenmiş selleri
Yiğit olan düşmez ise dengine
Kendisine güldürür hep elleri[1]

2. *Yücesinden baktım gördüm ızağı*
Kahpe düşman kurar m'ola tuzağı
Seçemedim hırsız ile kaçağı
Daha kimler tuttu acep yolları[2]

3. *Çok geçmeden nice atlı sökülür*
Cümlesi de yolumuza dökülür
Yenilirsem boyuncuğum bükülür
Eller derer has bağımda gülleri

4. *Beri gel de yayla kızı beri gel*
Kollarımı kemer yapsın ince bel
Saçların omuza dökülsün tel tel
Koklayıp öpeyim beyaz elleri[3]

5. *Dadaloğlu der ki halim yamandır*
Dağ başları yine tozdur dumandır
Hak bilir ya bugün hodri meydandır
Tutmak gerek geçitleri belleri

---

* AZÖ1:268; HNO1:38-39; HNO2:127-128; TKM1:143-144; CÖ2:240; SS:91; MU:106-10 BP:167; ÖY:207; MZK1:36-37; MZK2:36-37; AÖ:225-226.

1 b. Metinde 'ovasının': ovasında-AÖ

2 a. baktım: bakıp-BP, MZK1

3 a. yayla kızı: kıral Kızı-MZK1, MZK2
b. yapsın: yapsam-SS, BP

57. ÜSTÜNE DE BİBER EKTİN ÖL DEYİ+

1. *Yüce dağ başında kar var buzunan*
Yaktın beni eda ile nazınan
Yaremi doldurdun ince tuzunan
Üstüne de biber ektin öl deyi[1]

2. *Sabahtan kalktım da günden ileri*
Ben kimi sevmişim senden ileri
Ziyaret olmuşsun kurban istersin
Daha malım yok ki candan ileri[2]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

1926 senesi Sivas'ta Şarkışla'nın Sivrialan köyünden Şatır Oğlu Ahmet'in Veysel'den alınan bu türkü 17370 numara ile Kolumbiya plaklarına geçirilmiştir ve Konservatuar arşivine alınmıştır. (YZD:101).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şiir iki dörtlükten ibaret ve eksiktir. İki dörtlük birbirine sağlam bir 'ayak' ile bağlı değildir. Dadaloğlu'na ait olduğu, sadece şiirle ilgili kaynaklarda belirtilmektedir.

+ AZÖ1:322; BP:191; YZD:101; SK:124; TKM1:126.

1 b. eda ile: ağda ilen-BP,TKM1,SK
d. ektin: ektik-YZD

2 a. kalktım: kalktın-SK,TKM1
d. ki: 'ki' yok-YZD,TKM1

58. ORDA SENDEN KOMŞU HAKKIN SORACAK*

1. *Diğnen ağ'lar bir nasihat eyleyim*
   Nere gitse kul kaderin görecek
   Ceset olup musallaya varınca
   Orda senden komşu hakkın soracak

2. *Örterler üstünü türâb olunca*
   Çözerler kefeni kabre girince
   İmam el bağlayıp talkın verince
   Herkes gelip ceset orda kalacak

3. *Sen danışın bir uluca fikire*
   Şu dünyada oturdun mu zikire
   Cevap veremezsen Münkir Nekir'e
   O da sana topuzunan vuracak

4. *Mahşer günü rüsvâ olma âleme*
   Kirâmen Kâtibîn yazar kaleme
   Ne cennete girer ne cehenneme
   Zâni olan Arasat'ta kalacak[1]

5. *Âşık Musa'm der ki sırat yolları*
   Doğru yola gidin Hakk'ın kulları
   Ma'lûm sana müslümanın halleri
   İman'olan cennetine girecek

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

"Pınarbaşı, 20.10.1940. Bu da Dadaloğlu Âşık Musa'nın aşk üzere, Kayaaltı köylü Âşık İbrahim'den dinlenildi." (FB4:109).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Kaynak şahsın verdiği bilgiye göre 'Dadaloğlu Âşık Musa' bu şiirinde 'aşk' üzerine söylemiştir. Şiirin teması hakkında verilen bu bilgi doğru değildir; metin dinî nitelikli bir 'nasihat/öğüt'tür.

---

* FB4:109 (Âşık Musa).

1 d. Zâni olan: *zinâ eden*

59. VURUN ARSLANLARIM DİYOR YAPALAK+

1. *Haleb'in Antep'in yolun keserim*
   Meram etsem Albustan'ı basarım
   Yozgad kapısında kılıç asarım
   Vurun arslanlarım diyor Yapalak[1]

2. *Gökyüzünde yavru şahan baz idi*
   İl içinde Irahanlı düz idi
   Albustanlı boynu yolık kaz idi
   Vurun şahbazlarım diyor Yapalak

3. *Ordu geldi annacıma düzüldü*
   Hak'dan alnımıza kara yazıldı
   Tekbıyık ölünce ordu bozuldu
   Vurun arslanlarım diyor Yapalak[2]

4. *Der Dadalı'm sen söyleme hilâyı*
   Albustanlı yeni buldu belâyı
   Ağalar tikene sindirdi köleyi
   Vurun şahbazlarım diyor Yapalak[3]

+ FB4:131; EP:17[FB4:131]; CÖ2:184; OA5:3891-92; TKM1:85; BP:115; AZÖ1:156; ÖY:120; UR:356; PNB3:282-283; SS:106; MI:96-97; MU:60; AÖ:178; FGM:177.

1 a. yolun: soyun-CÖ2, AZÖ1;suyun-UR, FGM
b. meram etsem: cehd edersem-CÖ2, AZÖ1// Albustan'ı: Elbistan'ı-CÖ2, AZÖ1
c. Yozgad kapısında: Bağdat kapısına-CÖ2, AZÖ1// kılıç: kilit-CÖ2, AZÖ1
d. vurun: varın-CÖ2, AZÖ//diyor: dedi-PNB3, UR, FGM
CÖ2 ve AZÖ1'de bu dörtlük ikincisidir. İlk dörtlük ise şöyle: Bir vuruşta düşmanların ikiye/Yarın aslanlarım derdi Apalak/Serden geçin yaraları yarayla/Sarın aslanlarım derdi Apalak

2 a. annacıma:karşımıza-CÖ2, AZÖ1//
b. Alnımıza kara yazı yazıldı-CÖ2, AZÖ1//Ahd edince düşmanımız bozuldu-TKM1, AZÖ1, MI, AÖ, OA5//Kara yazı alnımıza yazıldı-FGM
c. Yerbıyık vuruldu ordu bozuldu-CÖ2, AZÖ1//Akbıyık vuruldu ordu düzüldü-TKM1, AZÖ1, MU, MI, AÖ, OA5//Tekbıyık:Yekbıyık-BP, CÖ2, ÖY, SS, PNB3;Tekbıyık-UR, FGM
d. Kırın aslanlarım derdi Apalak-CÖ2, AZÖ1// diyor: dedi-PNB3, FGM
CÖ2, AZÖ1, TKM1, BP, FGM, PNB3, AÖ, OA5, UR, MI ve SS'de bir başka dörtlük daha var: Hırsınan mı geldin hey beyin oğlu/Zannettin Hasan'ın kolları bağlı/ On beş oğlun vardı başları tuğlu/Yürün aslanlarım derdi Apalak [b. zannettin: zannettim-TKM1, PNB3, AÖ, FGM; sanasın-AZÖ1//c. vardı: var da-UR, FGM//yürün: vurun-PNB3, UR, FGM// d. derdi: dedi-PNB3]

3 a. Dadaloğlu'm söylemezdin hileyi-CÖ2, AZÖ1// Dadaloğlu'm hiç söylemez hilâyı-UR//Dadaloğlu'm der de hiç söyleme silâyı-FGM
b. Alişanlı beyi [de] buldu belâyı// Albustanlı:Alışanlı-PNB3, MI
c. Vurup da düşürdü Halit köleyi-CÖ2, AZÖ1, PNB3//
d. Vurun arslanlarım derdi Apalak-CÖ2,PNB3// vurun:yürün-TKM1, AZÖ1//diyor: dedi-PNB3, UR, FGM

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

31.03.1956 tarihinde Cerit Türkmeni Halil Ablak'tan Adana-Ceyhan İmren köyünde ses kaydı şeklinde derlenmiştir (UR). 1947 yılı Şubat ayında Adana-Ceyhan İmren köyünde kışlayan Saçıkaralı yörük aşiretinden Derviş Gül'den derlenmiştir (PNB3). Kayseri-Tomarza ilçesinin Toklar bucağından olan Ahmet Duman'daki bir cönkten alınmıştır (OA5).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Yiğit bir aşiret mensubu olan Apalak hakkında söylenmiştir. Dadaloğlu sık sık kendi aşiretine mensup böyle yiğitleri över. Bu türküde Apalak eski günleriyle anılmaktadır. (CÖ2, AZÖ1, BP).

Apalak'ın on beş oğlu vardır. Hasan bunlardan birisidir(AZÖ1).

"Reyhanlı aşireti ile Albustan ağalarının dövüşleri münasebetiyle söylenmiştir. Bu dövüşte Reyhanlı aşireti 'Yapalak' adlı bir kahramanın şecaati sayesinde muzaffer olmuştur. Yapalak bu zaferi ile Albustanlıları titretmiş, Ayıntap ve Halep yollarını onlara kapatmak tehdidinde bulunmuştur. Vak'a 180 sene kadar evvel [M.1760'lı yıllarda] cereyan etmiştir." (FB4:131)

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şiir önce 'Dadalı Musa' ve daha sonra da 'Dadalı Veli' tarafından söylenmiştir. 'Dadaloğlu' mahlâslı olanındaki ilâve iki dörtlük, aynı 'ayak'la daha yeni devirde, yeni/benzer bir kişi hakkında söylenmiş olduğu kanısını güçlendiriyor.

60. İNSAN SIFATINA DÖNDÜRDÜN FELEK+

1. *Hakk'ın kandilinde ben bir sır idim*
   Anamın rahmine indirdin felek
   Ak mürekkep idim kızıl kan ettin
   nsan sıfatına döndürdün felek

2. *Ellisinde yaşım yarıyı geçti*
   Altmışında yolum yokuşa düştü
   Yetmişinde her tebdilim dolaştı
   Mertebe mertebe indirdin felek

3. *Sekseninde senetlerim yazıldı*
   Doksanında her düzenim bozuldu
   Yüz yaşında kemiklerim ezildi
   Sabi-sübyanlara döndürdün felek

4. *Der Dadalı'm da yaktın yandırdın*
   Verdim ağzımı da içtim kandırdın
   Son hitâmı Azrail'i gönderdin
   Hiç dünyaya gelmemişe döndürdün felek[1]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Karacaoğlan ayağında söylenen bir şiir Cahit Öztelli tarafından derlenmiştir(AZÖ1). Aslen Kahramanmaraş-Andırınlı olan ve Osmaniye-Kadirli'de yaşayan Hasibe Teyze'den 22.04.1933 tarihinde derlenmiştir (ARY8)

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

'Karacaoğlan ayağı' deyimi, Çukurova'da 'Karacaoğlan' adı etrafında bir şiir söyleme geleneği/mektebi oluştuğunu gösteriyor. Dadalı mahlâslı şiir, Çukurova'dan sözlü gelenekten tespit edilen eklere aldığımız Karacaoğlan şiiriyle büyük ölçüde benzeşiyor (bk. EK 12. Farklı ayağı olan fakat benzer içerikli bir başka Karacaoğlan şiiri için bk. Ergun 1971: 76-77). Buna rağmen metni bir 'Dadaloğlu şiiri' saymamız daha doğru olacaktır.

+ CÖ2:239; OA1:3511-3512; SS:93; ARY8:383-385(Karacaoğlan); MU:77-78; BP:166; AZÖ1:270; ÖY:188; AÖ:230

1 b. Metinde 'ağzımı': ağzıma-BP, AÖ
c. Metinde 'Azrail'i': Azrail'e-AÖ
d. (Vezin bozuk)

61. UYANIP SOHBETE BAŞLAMAK GEREK+

1. *Şu yalan dünyaya gelip gelişin*
   Giyinip kuşanıp işlemek gerek
   Cahil yar sevenin uykusu gelmez
   Uyanıp sohbete başlamak gerek[1]

2. *Mürâîler var da burda duyarlar*
   Duyarlar da birbirine koyarlar
   Şöylesi güzele nasıl kıyarlar
   Güzeli gül ile beslemek gerek[2]

3. *Ne güzel yetmiş de dostumun bağı*
   El sürüp gülleri dermenin çağı
   Sıra sıra olmuş dostumun beni
   Öperken onları dişlemek gerek[3]

4. *Dadaloğlu'm der de bahar yaz geldi*
   Bizim göle ördek ile kaz geldi
   Evvel baharıdı şimdi güz geldi
   O dostun koynunda kışlamak gerek[4]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

28.3.1955 tarihinde Osmaniye-Cevdetiye kasabasından derlenmiştir ses kaydı olarak (UR) ve 1965 yılında Osmaniye-Düziçi Gökçayır köyünden İsmail Güngör (Âşık Kır İsmail)'den derlenmiştir (AZÖ1).

+ UR:354; SS:67; MU:93-94; AZÖ1:318; AÖ:255

1 a. gelip gelişin: geldim geleli-AZÖ1, MU, SS
d. metinde 'uyandırıp': uyanıp-AZÖ1, MU, AÖ, SS

2 a. Metinde 'mürakipler': *mürâîler*
ile: gibi-AÖ, SS

3 a. hûb yetmiş: güzel yetmiş de-AZÖ1, MU, AÖ, SS
b. sürüp: vurup-AZÖ1, MU, AÖ, SS
c. dostumun: yanakta-AZÖ1, MU, AÖ, SS

4 c. Metinde 'bahardı': *baharıdı*
d. Metinde 'dostun': *o dostun*
Dörtlük AZÖ1, MU, AÖ ve SS'de şöyle:Dadaloğlu'm der de bahar yaz gelir/Bizim ele ördeğinen kaz gelir/Bugün ayın yarın bahar yaz gelir/Yiğit yar koynunda kışlamak gerek

62.1. KIR ATIN EŞKİNİ DİZDEN SEL GEREK*

1. *At kulağın diker gözlerin süzer*
   Ak ceylan gibi de çöllerde gezer
   Çırpıştırıverince de ceylan gibi tozar
   Kır atın eşkini dizden sel gerek[1]

2. *Ablak sığın gibi ardını atar*
   İma geyik gibi de önüne biter
   Kaçtığından kurtulur koğduğuna yeter
   Uygun yoldaşınan ırahvan yol gerek[2]

---

* AŞE27:275; AŞE3:180; FB4: 135; HGM:5; AAK1; Zİ:248; ARY8:433-434; ARY7:117-118; NK:90; ARY13;ARY3:159; BP:165; AZÖ1:284; MU:53; ARY6:281; ARY8:71; CÖ2:241; AÖ:239

1 a. gözlerin: gözünü-AŞE27[*çıkma*]//diker: ezer-FB4// At kulağın diker gözlerin süzer-Zİ:248//Atların yiğidi kulağın diker gözlerin süzer-NK//At kulağın dikmiş de gözünü süzer-ARY7, ARY13

b. çöllerde: çok da-AŞE3// Göğel ördek gibi göllerde yüzer-FB4, Zİ// Hacılar üzengisi böğrünü çizer-NK

c. 'üzengiynen' dizenin başına eklenmiş-AŞE27[*çıkma*]//Sıkıştırınca ağca ceren gibi tozar-FB4// Azıcık dokunsan kuş gibi tozar-Zİ// Çırpıştırınca ağca ceren gibi tezer-NK//Çarpıştırsan ceyrendir tozar-ARY7//Çırpıştırınca akça cerendir tozar-ARY13

d. kır atın eşkini: atın kara eşkini-FB4// d. Atın eşkini seldir yiğide eşkin gerek-ARY6, ARY3// Atın kara eşkini dizde sel gerek-Zİ//Kara eşkin ata dizden sel gerek-NK//Atın eşkini seldir yiğide gerek-ARY7//Eşkini seldir yiğide eşkin gerek-ARY13

AAK1'de dörtlük şöyledir: Atların yiğidi kulağın diker gözlerin süzer/Hacılar üzengisi böğrünü cızar/Çırpıştırınca ağca ceren gimi tozar/Yiğidin atı kara eşkin dizden sel gerek

HGM'de dörtlük şöyle: Atın iyisi de kulağın diker gözün süzer/Gövel ördek gibi göllerde yüzer/Sıkıştırma bu atı da ağca ceren gibi tozar/Yiğidin atı karın dizden eşkin sel gerek

AZÖ1'de dörtlük şöyle: At kulağın dikmiş gözünü süzer/Gövel ördek gibi çöllerde yüzer/Çırpıtırınca akça cerandır tozar/Eşkini seldir yiğide eşkin gerek

2 a. ardını: uğrunu-AŞE27[*çıkma*]//İma geyik gibi burnunu iter-NK

b. biter:yite-AŞE27[*çıkma*]//önüne: önün-AŞE3// İma geyik gibi burnunu iter-Zİ//Tavus kuşu gibi ardını atar-NK

c. yeter: yite-AŞE27[*çıkma*]// Böylesi atlara karar mı tutar-Zİ//Benim övdüğüm at karar mı tutar-NK

d. (Dize yok-AŞE3)//Tutkun arkadaşla uzak yol gerek-Zİ

FB4'te dörtlük şöyle: Ablak sığın gibi ardını ata/Hüma geyik gibi kafasın yite/Hey ağalar benim bindiğim ata/Uygun yoldaşınan uzak yol gerek [b. kafasın: burnunu-FB4-*çıkma*]

AAK1'de dörtlük şöyle: İma geyik gibi burnunu yiter/Tavus kuşu gimi ardını atar/Benim methettiğim at karar mı tutar/Uygun yoldaşınan yırak yol gerek

HGM'de dörtlük şöyle: Hummaya geyik gibi burnunu iter/Tavus kuşu gibi de ardını atar/Bu dediğim at benim kararım tutar/Uygun arkadaşla uzun yol gerek

3. *Tımarını elinle eyle ar sanma*
Yemini çifte ver de kâr sanma
Aman efendim bir şey söyleyim de zor sanma
Ağır devlet, hodul avrat, ma'mur il gerek[3]

4. *Efendim sözümün doğrusu böyle*
Eksiği var ise sen tamam eyle
Bu atın beş ayına bir yayla
Sıra pınarlı gök çimenli il gerek[4]

---

[3] a. Atının tımarını et arsınma-Zİ//Elinle tımar et onu arsınma-NK//Atı timarı kendin yap da arsanma-ARY/Atın tımarını kendin yap ar sanma-ARY13

b. Yemini çifte ver bunu kersinme-Zİ//Çifte ver yemini onu kersinme-NK//Çifte ver yemini de eksiğin sayma-ARY13

c. zor sanma: zorsınma-AŞE27[*çıkma*]// Gel koç yiğit bu sözümü zorsunma-Zİ//Size bir söz söyleyen ağalar-NK//Kendi elinle atın ellere salma-ARY7//Kendi elinle atın hoyrata salma-ARY13

d. Ağır devlet güç kuvvet eşkin bir atla gerek-ARY6, ARY3// Ağır devlet fodul avrat bil gerek-Zİ//Ağır devlet fodul avrat ortası kara çadırlı mamur ev gerek-NK//Ağır devlet her kuvvet eşkin bir atla gerek-ARY7//Eşkince bir atla gerek-ARY13

FB4'te dörtlük şöyle: Tımarını elininen et de arsınma/Yemini çifte dak onu kersinme/Yiğit bu sözümü sen de zorsunma/Hodul avrat, ağır devlet mal gerek

AAK1'de dörtlük şöyledir: Elin ile eyle tımarını onu arsınma/Çifte ver yemini onu kersinme/Size bir söz söylim ağalar bunu zorsunma/Ağır devlet hodul avrat ortası kara çadırlı mamur el gerek

HGM'de dörtlük şöyle: Yemini çifte ver onu kârsınma/Tımarın elinle et onu arsınma/Yiğit sen de bu sözümü arsınma/Fadıl devlet, ağır devlet mamur el gerek

AZÖ1'de dörtlük şöyle: Atın tımarını kendin yap da arsınma/Çifte ver yemini de eksiğin koyma/Kendi elinle atın hoyrata salma/Ağır devlete eşkince bir at gerek

[4] FB4.

a. Sözümün gerçeği böyledir böyle-Zİ//Söylersen sözün sağını söyle-NK//Hey ağalar sözümün doğrusu böyle-ARY13

b. eksiği var ise: noksan görürsen-ARY6, ARY3// Eksiklik görürsen sen tamam eyle-Zİ//Dinleyin ağalar hepisi böyle-NK//Noksanım varsa gel bana söyle-ARY7//Noksanı varsa geri gel bana söyle-ARY13

c. Bu atıma beş ay ile bir yayla-Zİ//Bu at ister beş ayında bir yayla-NK//Türkmene bir at yayla bir davar ile-ARY7, ARY13

d. Âlâ dilber soğuk pınar mor çimenli yurt gerek-ARY6, ARY3// Ala karlı gök kayranlı il gerek-Zİ//Ala karlı mor sümbüllü ağ çağşaklı gök söğütlü bel gerek-NK//Âlâ dilber soğuk su mor çemenler gerek-ARY7//Âlâ dilber mor çemenli yurt gerek-ARY13

AAK1'de dörtlük şöyle: Söylersen sözün sağını söyle/Dinleyin ağalar hepisi böyle/Bin yavuz at üstüne gönlünü eyle/İster bir at beş ayında bir yayla/Ala karlı mor sümbüllü ağ çarşafla gök soğutlu bel gerek

HGM'de dörtlük şöyle: Bu fakirin de bildiği böyle/Noksanı var ise sen tamam eyle/Beş yaşında da bu at ister bir yayla/Gamalaklı kara ardıçlı bel gerek

AZÖ1'de dörtlük şöyle: Hey ağalar sözümün doğrusu böyle/Noksanı varsa beri gel bana söyle/ Türkmene bir at bir yayla davar ile/ Âlâ dilbere mor çimenli yurt gerek

5. Dadaloğlu der de âşıkların denizi
İyiyi kötüyü fark etmez sandın bizi
Gönlüm sevmez abeş ile yağızı
Yiğidin atı üveyik kır, hurmayî doru, koygun al gerek[5]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

07.08.1930 tarihinde Gaziantep'in Çingife köyünden Molla Mehmet'ten (ARY6, ARY8, ARY13), 27.09.1930 tarihinde gene aynı kaynak kişiden (ARY3), 1947 Şubat'ında Adana-Ceyhan Çanlı köyünden Karatekeli aşiretinden Ahmet Ali Kevük'ten (NK), aynı tarihte aynı kaynak kişiden Pertev Naili Boratav tarafından (AAK1), 22.04.1933 tarihinde aslen Kahramanmaraş-Andırınlı olan ve Osmaniye-Kadirli'de yaşayan Hasibe Teyze'den derlenmiştir(ARY8). 31.03.1956 tarihinde Adana-Ceyhan İmren köyünden ezgisiyle ses kaydı yapılmıştır. (UR). 1968 yılında Zeki Güneri tarafından Hatay-Dörtyol Yeşilkent'te oturan Mehmet Özaslan'dan (HGM), Adana-Ceyhan Veysiye(Günyazı) köyünden Ahmet Cehan'dan derlenmiş ses kasetinden çözülmüştür(FGM).

---

[5] a. Dadaloğlu âşıkların denizi-Zİ//Dadaloğlu'm der de âşıklar denizi-NK//Dadaloğlu der gördüm aşk denizi-ARY7//Dadaloğlu ata der aşkın denizi-ARY13

b. İyiyi kötüyü fark itmez mi sandın bizi-AŞE3// İyiden anlamaz mı sanırsın bizi-Zİ//Yeni mi tanıdınız ağalar bizi-NK//Hiçbir şey bilmiyor sanmayın bizi-ARY7// Hiçbir şey bilmiyor da sanmayın bizi-ARY13

c. Canım sevmez ebeş ile yağızı-Zİ//Binek atın içinde sultandır bozu-ARY7//Binet atlar içinde yamandır doru-ARY13

d. doru: tor-AŞE3//Yiğitin atı koygun al gerek-Zİ//Yiğidin atı üveyik kır unutmayı doru koygun al gerek-NK//Yanına öveyi kır bir at sakarsız gerek-ARY7//Üveyik kır bir sakarsız al gerek-ARY13

FB4'te dörtlük şöyle: Dadaloğlu'm âşıkların denizi/İyi kötü bilme mi sanıyon bizi/Canım sevmez ebeşinen yağızı/Yiğidin atı üveyik kırı,huyu duru, koygun al gerek

AAK1'de dörtlük şöyledir: Dadaloğlu'm der de âşıkların denizi/Yeni mi tanıdınız ağalar bizi/Canım sevmez abeşinen yağızı/Yiğidin atı öveyik kır furmayı doru koygun al gerek

HGM'de dörtlük şöyle: Dadaloğlu'm âşıkların denizi/İyiyi farketmez sandılar bizi/Gönlüm sevmez ebeş ile yağızı/Yiğidin atı üveyik kır hummayı doru koygun al gerek

AZÖ1'de dörtlük şöyle:Dadaloğlu ata der aşkın denizi/ Hiç bir şey bilmiyor da sanmayın bizi/ Binit atlar içinde yamandır doru/ Üveyik kır ile sakarsız al gerek

ARY6 ve ARY3'te dörtlük şöyledir: Dadaloğlu derim ata aşkın denizi/Bir şey bilmiyor da sanmayın bizi/Binet atlar içinde yamandır doru/ Yanında üveylik bir sakarsız at gerek

Gaziantep yöresinde Dadaloğlu türkülerine yalnızca Türkmenler arasında tesadüf olunmaktadır (ARY3:159; ARY6:280).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Dadaloğlu'nun atlar için tertip ettiği bir methiyesidir(ARY13).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

10, 48.1, 48.2, 62.2 ve 64 numaralı şiirler bu metinle büyük oranda benzerlik gösteriyor.

62.2. TUTKUN YOLDAŞ İLE UZAK YOL GEREK+

1. *Buna binen gönül de yorulur mu derler*
   Ablak sığın gibi urguna ister
   Akça ceylan gibi ayakta seker
   Benim methettiğim ata
   Tutkun yoldaş ile uzak yol gerek[1]

2. *Atın yemin ver onu kârsınma*
   Elle tımar et onu arsınma
   Sana bir sözüm var onu dursunma
   Ağıt devlet hodul avrat tutkun yoldaş
   Mamur il gerek[2]

3. *Bize derler âşıkların denizi*
   Ne güzel de methederler bizi
   Gönlüm haz etmez de abeşi yağızı
   Yiğitin atı çakalı sarı hurmayı
   Doru demiri kır koygun al gerek[3]

4. *Söyle Dadaloğlu sen böyle söyle*
   İlkbaharda gerek bu ata yayla
   Binboğa'nın dazında kamalaklı
   Kara ardıçlı Bozdoğanlı Çöküktaşlı
   Başı ala pırılı karlı dağ gerek[4]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Bu türküde belirgin şekilde Dede Korkut etkisi vardır(TKM1)
Şavorlu Sait Beyden derlenmiştir(YZD).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şiirin hanelerinde 'dörtlük' olma niteliği 'bozlak' tarzında okunması sebebiyle kaybolmuş. Vezin bakımından pek çok kusuru var; bu yüzden dipnotlarda tek tek gösterilmedi. (krş.: 10, 48.1, 48.2, 62.1 ve 64 numaralı şiirler bu metinle büyük oranda benzerlik gösteriyor.)

+ ÖY:178; YZD:66; BP:176; SK:119; TKM1:114.

1 b. urguna: urgunu- TKM1, YZD, SK

2 a. Metinde 'karsıma': kârsınma-YZD, SK
d. Metinde 'fuzul': hodul

3 c. Metinde 'vahşi': habşi[habeşî]-YZD, SK

4 b. Eksiği var sen tamam eyle-YZD, SK
c. İlkbaharda gerek bu ata yayla-YZD, SK
d. Binboğa'nın dazında kalamaklı kara ardıçlı Buzdoğanlı Çökrüktaşlı-YZD, SK

63. HİLEBAZ [DA] ONMAZ YİĞİT BÖN GEREK+

1. *Gönülden gönüle yol gider derler*
   Onu sürmeye de bir hoş can gerek
   Doğru söyle yiğit işin yürüsün
   Hilebaz [da] onmaz yiğit bön gerek[1]

2. *Yüksek kayalarda şahan avlamaz*
   Kısır katırların kulun kunlamaz
   Bazı hocalar da sazı dinlemez
   Ne dinleyim sofu kalbe din gerek[2]

3. *Buna kılıç derler aralar açar*
   Püskürür meydanda al kanlar saçar
   Bazı kötüler de övünür geçer
   Yiğit batman döğer göze hûn gerek[3]

4. *Dadaloğlu'm der ki belin bükülür*
   Gözüyün güheri yere dökülür
   Yalnız taşnan duvar olmaz yıkılır
   Koç yiğide emmi dayı yan gerek[4]

+ AŞE23: 236; AŞE18:273; FB1:265; MI:86; MHB:164; TT:25-26; HNO2:128-129; BP:155; AZÖ1:230; ÖY:244; EKe:109-110; OAd:39-40; MZK2:77; MP:66-67; SNE:142; HNO1:39; TKM1:86; CÖ2:228; SS:119; CÖ1:97; SA:239; FGö:24; AÖ:184,261; SK:81.

1 b. Metinde 'onu sormaya da': onu sürmeye de-AŞE18, FB1; sürdürmeye -HNO1, HNO2, Eke, AÖ:184; söndürmeye -AZÖ1
c. yürüsün: doğrusun-AZÖ1, CÖ2
d. Haylaz olmaz derler yiğit bön gerek-FB1//Hilebaz olamaz yiğit bön gerekAZÖ1

2 a. Metinde 'kayalarında': kayalarda-FB1//avlamaz: avlanmaz-AŞE18//şahan avlamaz: şahinler olmaz-TT, MP, MI, OAd, CÖ1, SA, SK, MZK2; şahin ünlemez-AZÖ1, Eke, TKM1
c. hocalar da: hocaların-AŞE18//Metinde 'çalgı': sazı-HNO1, HNO2, AZÖ1, Eke, AÖ:184
d. Metinde 'Ne var hocam kur'ağaçta din gerek': Ne dinleyim sofu kalbe din gerek-FB1

3 a. Kama kılıç derler de araları açar-AÖ:261
b. al: çok-FB1//meydanda: etrafa-MI
c. Metinde 'kötüler': kötüler de-FB1// Kama kılıç derler de araları açar-AÖ:261// Bazı kötüler de öğünür kaçar-MI
d. Metinde 'Koç yiğit batman döver gözde hûn gerek':Yiğit batman döver göze hûn gerek-FB1

4 a. Metinde 'belin': belim-AZÖ1
b. Metinde'güfehi': *güheri.*
c. Metinde ' taş': taşnan-MHB
d. il: yan-AŞE18; ün-HNO1, EKe, OAd, TKM1
Dörtlük FB1'de şöyle: Dadaloğlu'm (da) der ki belim büküldü/Gözümün gevheri yere döküldü/Yalnız taş duvar olmaz yıkıldı/Koç yiğide emmi dayı yâr gerek

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

1965 yılında Kayseri-Sarız ilçesi Yalak kasabasından Kadiroğlu Mehmet Işık'tan derlenmiştir (AZÖ1). Sağlık memuru Hasan Koçak'tan derlenmiştir (AÖ:261)

'3d': "Bazı kötüler de övünür geçer: Bu mısra softaların sözüdür" (CÖ1).

64. ZÜLÜF KIVRIM KIVRIM EĞRİ BAŞ GEREK+

1. *Ağalar her daim ata binilmez*
   Ata binişin de önü boş gerek
   Her güzele benim deyi yanılmaz
   Kâkül kıvrım kıvrım eğri baş gerek[1]

2. *Atın eyisi de kulağın diker*
   Güzel ığralanır, omzunu silker
   Kınalı keklik gibi gürleşip kalkar
   Güzele gerdan da ata döş gerek[2]

3. *Atların yiğidi de çabuktan olur*
   Güzelin göğsünde çifte ben olur
   At dördünde biraz çiğ olur
   Güzele on dört de ata beş gerek[3]

4. *Atın arlısı da üzengi takmaz*
   Güzelin tembeli yerinden kalkmaz
   Ağalar onu da hiç gönlüm çekmez
   Güzele tatlı dil de ata baş gerek[4]

5. *Dadaloğlu'm der de söylüyor böyle*
   Varısa eksiğim sen tamam eyle
   Bin yavuz at üstüne gönlün eğle
   Uygun yoldaş ile yırak yol gerek[5]

+ AC:64-66; OA1:3511; BP:172; AZÖ1:287; ÖY:190;TO; UR:356; CÖ2:238; MU:78-79; EK5:31; FGM:142,178; SÖ:15-16; AÖ:239, 241

1 a. Metinde 'hey ağalar': ağalar//daim: zaman-AÖ:241//Hey ağ'lar her sürem ata binilmez-OA1, EK5, BP, CÖ2, SÖ //Bu dağlarda atın methin edek-TO//Ey ağalar her daim ata binilmez-UR
b. uğru: önü-AÖ:241

2 a. Metinde 'ata binişin': atın eyisi-FGM-178// Yiğidin atı da kulağın diker-OA1, EK5, BP, CÖ2, MU, SÖ, AÖ:241// UR7de yok.
b. Metinde 'omuzun': omzunu-AZÖ1//Güzeli görünce de omuzun silker-TO
c. Metinde 'gürleşir': gürleşip-OA1, TO, SÖ

3 a. yiğidi:eyisi-FGM:178// Yiğidin atı da çabuktan olur-OA1, EK5, MU, SÖ
b. göğsünde: yüzünde-AZÖ1
c. At dördünde ağam biraz çiğ olur-OA1, BP, MU//At dördünde biraz çiy olur-UR//Adı her tarafta şan olur-AÖ:241

4 a. atın arlısı: atların eyisi -FGM:142, FGM:178; atın iyisi-AZÖ1, TO
c. Metinde 'hey ağalar': 'hey' yok-FGM:178// Hey ağalar benim gönlüm de onu hiç çekmez-AZÖ1//Ey ağalar onu da hiç gönlüm çekmez-UR
d. tatlı dil: çabukluk-FGM:178

5 a. söylüyor: sen bunu-FGM:178
b. Metinde 'var ise':varısa-FGM:142// varısa eksiği: eksiği varısa-FGM:178
c. gönlün: gönlünü-FGM:142, FGM:178// Bin arap ata da gönlünü eğle-AZÖ1
d. uygun yoldaş ile: arkadaşınan uzak-FGM:178// Yavuz ata uygun arkadaş gerek-AZÖ1// Uygun arkadaşınan uzak yol gerek-TO, UR

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

1959 yılında Kayseri-Sarız ilçesinden Nadir Gürbüz –Mustafa Gürbüz ile aynı ilçenin Karayurt köyünden Yusuf Özdemir'den (AZÖ1), Ahmet Cehan'ın şiir defterinden alınmıştır (AC). Metin ezgiyle söylenmiştir (FGM:142)

Ağustos 1995 tarihinde Hatay-Dörtyol Yeşilkent kasabasında Tahsin Okatar'dan ezgisiyle derlenmiştir. Tahsin Okatar türküyü ustası Ahmet Cehan'dan öğrenmiştir (TO). Adana-Ceyhan Azizli köyünden olan Ahmet Cerit'in şiir defterinden alınmıştır (FGM:178).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Dadaloğlu'nun at ile avradın iyi olmasına karşı söylediği (AC).

"Dadaloğlu yayladadır. Beylerin çadırı inip inip kalkıyor; ateş yanıyor.'Ulan, bu düşman tarafında bir zor var; yoksa delinin biri göle bir taş attı da çıkaramıyorlar mı? Hele şuraya bir varayım' dedi. Vardı ki orada atların hangisinin iyi olduğu konusunda bir tartışma yapılıyor. Dadaloğlu'na sorarlar; o da sazını eline alıp bir türkü söyleyerek görüşünü açıklar (TO).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

(krş.: 10, 48.1, 48.2 , 62.1 ve 62.2 numaralı şiirler .)

65. UNUTUN HARNI'NIN ALTINI TURNAM+

1. *Bir bölücek durna kalktı Ayas'tan*
Yönün tutmuş Mindilli'den Payas'tan
Uğruna yâd avcı geliyor Has'tan
Unutun Harnı'nın altını durnam

2. *Cehan'a varınca eğlen azıcak*
Çiğ vurup da kılavuz da düzücek
Ardın Hemite [de] uğrun Üzücek
Çevril Andırın'ın gölünü durnam

3. *Uğrun da Bayazıtoğlu kaçar hileye*
Datlı dil döker de salmaz sılaya
Konman Kozlu'ya konun Akkale'ye
Çınkıl Oğlu duzak kurar alınan durnam[1]

4. *Halbır'ı Sınak'ı yaylanın şanı*
Çık Meyremşir'e de kendini tanı
Ağır ziynetinen inin Çinçin'i
Çözülün Göksun'un elini durnam

5. *Göksun dediğin göğal yazılar*
Garip durnam Kaz Ovası'n arzular
Garbi değmiş kamalağın sızılar
Sıyırt Binboğa'nın semanı durnam[2]

6. *Törbüzek'e varınca kurun âvazı*
Geç Sakaltutan'dan Yalak'ın düzü
Sabahın seherinde geçin Sarız'ı
Aş git Yedi Oluk'un belini durnam[3]

7. *Koca Şirvan senin karın kakma mı*
Ablak sığınların dönüp bakma mı
Kızılırmak kıvrım kıvrım akma mı
Geç git şu Akdağ'ın yolunu durnam[4]

8. *Üç durna uçurdum Gözün Sonu'na*
Garip kılavuzu düşmüş önüne
Kadir sesleniyor Bozok Dağına
Davi diler Dadal'ın dölünü durnam[5]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Dadaloğlu'na meydan okuyan, Âşık Kadir (FB4:139). Kul Kadir isminde bir âşık Binboğa hakkında bir türkü okur; Dadaloğlu bu türküyü beğenmez ve kızarak: "Ulan, deniz kı-

---

+ FB4:139,141(Âşık Kadir)[Dadaloğlu?]; MP:35-36(Cingözoğlu Seyyid Osman)

1 a, d. (Vezin bozuk)

2 İlk dört dörtlük FB4:141'de yoktur.
d. semanı: salını-FB4:141

3 a, c, d. (Vezin bozuk)
d. Metinde 'a[h]sen git': aş git-FB4: 141.

4 d. Metinde 'suyunu': yolunu-FB4: 141

5 c. Metinde 'Âşık Kadir': 'âşık' çizilmiş-FB4: 141.
d. (Vezin bozuk)

yısında kuyu kazılmaz" demiş. Bu güzel türküyü okuyarak Kul Kadir'e kendini göstermiş. (ARY8: 131-132).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Kayıtlarda var olan Âşık Kadir ile ilgili bilgilerden, Dadal Veli ile Kadir arasında bir rekabet olduğu anlaşılıyor. Şiirin son dörtlüğündeki ifadeden 'Dadal Veli'ye 'dava dilediği' [meydan okuduğu] görülüyor. Cingözoğlu Seyyid Osman'ın ekler kısmına aldığımız şiiri de aynı ayaklı ve benzer temalı bir metindir (bk. EK 13)

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Dadaloğlu ile 'Kadir' isimli bir âşık arasında bir 'karşılaşma' yapıldığı görülüyor. Şiirin son dörtlüğüne bakılacak olursa metni 'Kadir'e mal etmemiz gerekecektir. Fakat bu şaire ait bugüne kadar başka şiir bulunamadı (krş. 19. numaralı şiir).

66. ÇIKIP DA CANA KIYANLARDANIM *

1. *Aslımı sorarsan Avşar soyundan*
Ayrı düştüm aşiretten beyimden
Pınarbaşı'ndan da beş yüz evinen
Çıkıp da cana kıyanlardanım[1]

2. *Bineydim de gök kırımın üstüne*
Çekeydim de yan kılıcı destime
Gafil varmazıdım da düşman üstüne
Hazır ol vaktine diyenlerdenim efendim[2]

3. *Çekerim çileyi böyl'olsun bugün*
Alırım mı sandın şol Kozan Dağın
Biz bir kurt idik de Bozoklu koyun
Ürkütüp sürüsün yiyenlerdenim[3]

4. *Urum kuşu Çukurâ'da kışlamaz*
Allah'tan olmazsa devlet boşlamaz
Benim üfürdüğüm ocak su işlemez
Su döküp ocak söndürendenim efendim[4]

---

* AZÖ1:237; MGA:74-75; SS:107; MU:52; ÖY:115; AÖa:396(Kul Aziz), AÖb:396(Sarı Veli); YK:111(Hal'loğlu).

1 MGA'da yok
d. 'efendim' eklenmiş-SS, AZÖ1
YK'da dörtlük şöyle: Aslını sorarsan yârin soyundan/Ayrı düştüm aşiretten beyinden/Pınarbaşı'nda beş yüz erinen/Çıkıp meydana dövüşendenim efendim

2 MGA.
YK'da dörtlük şöyle: Bine idim kır atımın üstüne/Çeke idim dal kılıcı destime/Gafilleyin varmam düşman üstüne/Hazır ol vaktine diyendenim efendim
AÖb'de yer alan benzer ayaklı 'Sarı Veli'ye ait dörtlük ise şöyle: Akçadağ kazası Bozok elinde/Adam öldürüp kervan soyanlardanım/Bozok boz koyun biz de boz kurduk/Ürkütüp sürüyü yiyenlerdenim

3 a. çekerim: çekelim-MGA
c. Bize bir kurt derler de Bozoklu koyun-MGA
d. yiyenlerdenim: yiyenlerdenik-MGA// 'efendim' eklenmiş-SS, AZÖ1, MGA
YK'da dörtlük şöyle: Çekelim çileyi öyle olsun bugün/Alınır mı sandın şu Kozan Dağı/Ben bir sürdüm de Bozoklu koyun/Ürkütüp sürüyü yiyendenim efendim
AÖb'de yer alan benzer ayaklı 'Sarı Veli'ye ait ikinci dörtlük ise şöyle: Binem idi arap atın üstüne/Alışkın silâhımı çeksem destime/Gafilliğin varmam düşman üstüne/Hazır ol vaktine diyenlerdenim

4 YK.
a. Metinde 'Urum'un': *Urum*// Metinde 'Çukurova'da: *Çukurâ'da*
b. bizi kışlamaz: boşlamaz-AÖa
AÖa'da 'Aziz'e ait benzer bir dörtlük şöyle: Çukurova'ya iner de burda kışlamaz/Mevlâ'dan olmazsa devlet boşlamaz/Yollarım sarpaldı atım işlemez/Attan geri kalmaz yayanlardanım
YK'da olan benzer ayaklı diğer iki dörtlük ise şöyle: Çekelim çileyi delirdi yalan/Osmanlı'nın adına inanıp gelen/Devlet emredip yörük atımı alan/Atlıdan kaldım yayandanım efendim/

5. Dadaloğlu'm der de böyle olmazdım
Gördüğüm günlerin birin görmezdim
Kavga kızışınca geri durmazdım
Meydanda kardaşa kıyanlardanım[5]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Avşarların iskânını gerçekleştiren Mecit Paşa'ya söylenen türkülerden (AÖ:396)

1979 yılında Kayseri-Sarız ilçesi Karayurt köyünden Mustafa Bozbıyık'tan derlenmiştir. (AZÖ1).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Dadaloğlu elinden obasından sürgünler ve kavgalar sebebiyle ayrı düşmüştür. Eski günleri hatırlayarak söylemiştir. Bir köy odasında aslını soranlara bu türküyle cevap vermiştir. (AZÖ1)

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şiirin çeşitlemeleri 'Haliloğlu' (YK), 'Aziz'(AÖa) ve 'Sarı Veli(AÖb)'ye aittir. Sarı Veli'nin 'Dadalı Veli' olma ihtimali yüksektir. 'Kul/Deli Aziz'in şiirlerinin de Dadaloğlu'nun şiirleriyle sözlü gelenekte karıştırıldığı bilinmektedir. Ama kanaatimizce yukarıda metnini verdiğimiz şiirin 'Dadaloğlu'na ait olması gerekir.

Ben de gezer idim kendi halimde/Lâle boğazımda zincir dalımda/Adana kazasında Bozok elinde/Kaman'ı alıp da heybenin dibini kesendenim efendim

[5] b. AZÖ1'de 'kara' var.

MGA'da dörtlük şöyle: Der Dadaloğlu'm da bu iş böyle olmaz/ Kara gün üstünde de kararıp kalmaz/İleri durulur da geri durulmaz/ Meydanda kardaşa kıyanlardanık efendim

AÖa'da 'Aziz'e ait ikinci dörtlük şöyle: Der Aziz'im böyle olmaz/Kara gün kararıp kalmaz/Kardeşin olsa da herkese sınmaz/Meydanda kardeşe kıyanlardanım [1. ve 2. dize 8 heceli]

YK'da yer alan 'Haliloğlu' isimli şairin adının tapşırıldığı dörtlük şöyle: Haymalar tutturdum dokuz direkli/Sofralar çektirdim ballı börekli/Der Hal'loğlu'm çatal yürekli/Meydana kardaşa kıyandanım efendim

67. USTAM DİVANINA DURMAYA GELDİM+

1. *Avşar ellerinden sökün eyledim*
   Şam'da Kul Yusuf'u görmeye geldim
   Ziyaret eyledim Şam-ı Şerif'i
   Ustam divanına durmaya geldim[1]

2. *İsa peygamber de havaya uçtu*
   İdris peygamber de sahlebi içti
   Suyu suya köprü kurdu kim geçti
   Bu suali Yusuf'a sormaya geldim[2]

3. *Pınarları vardır üstü yapılı*
   Elleri var hocasına tapılı
   Bir şar gördüm üç yüz altmış kapılı
   Kimin açıp kimin vurmaya geldim[3]

4. *Hani benim âsa ile postlarım*
   Yavru şahin can kafeste beslerim
   Yüküm ipek kumaş ağaç isterim
   Kimin alıp kimin vermeye geldim[4]

5. *Der Dadalı'm da kaynadım taştım*
   Âleme yettim kırkları aştım
   İkindi zamanı Beyt'e ulaştım
   Eşiğine yüzüm sürmeye geldim[5]

+ AZÖ1:273; SK:92; TT:33-34; BP:194; SS:125; MU:54-55; TKM1:145-146; ÖY:239; OAd:33; ÖÖ2:66-267(Kul Mustafa); AÖ:214

1 c. eyledim: ettim [de]-TT, SK
ÖÖ2'de dörtlük şöyle: Çıktım Horasan'dan sökün eyledim/Şam'da Kul Yusuf'u görmeye geldim/İndim Beytullah'ı tavaf eyledim/Hakk'ın divanına durmaya geldim

2 a.'de' yok-TKM1, BP, TT, SK, AÖ
b.'de' yok-TKM1, BP, MU, TT, SK, AÖ//İdris: İdiris-MU

3 c. şar: şehir-AÖ
ÖÖ2'de dörtlük şöyledir: Yapısı da leyl [ü]gevher yapılı/Kâtibi de hocasına tapılı/Bir şehir gördüm üç yüz altmış yapılı/Kimin açıp kimin örtmeye geldim

4 ÖÖ2'de dörtlük şöyle: Hani benim hırkam ile postlarım/Bir kafeste iki dudu beslerim/Yüküm kumaş müşterisin isterim/Kimin satıp kimin almaya geldim
ÖÖ2'de bir diğer dörtlük ise şöyledir: Nurdan kuşak kuşattılar belime/Hak Muhammed Ali geldi yoluma/Seksen bir hüccâc iman yoluna/Namazı Kâbe'de kılmaya geldim

5 c. zamanı: mahalli-TT, SK
ÖÖ2'de dörtlük 'Kul Mustafa' adı tapşırılıyor ve dörtlük şöyle: Kul Mustafa'm der ki göğe kim uçtu/İndi peygamberler kefenim biçti/Suyu suya köprü koydu kim geçti/Onu Kul Yusuf'tan sormaya geldim

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Mizirinli (Gaziantep) Halit oğlundan ve Bayındırlı Kör Hasan'dan derlemiştir(ÖÖ2). Muzaffer Sarısözen tarafından 21.07.1938 tarihinde Kilisli Deli Hasan ve Halil Bayındır'-dan derlenmiştir (ACE:165).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Dadaloğlu, kendisi ile Acem'den gelip atışan Âşık Yusuf için söylüyor (AÖ).

Hangi yüzyılda yaşadığı bilinmemektedir. Amcası küçük kızını yeğenine vermek ister. O, bunu kabul etmez ve 12 yıl memleketi terk eder. 12 yıl sonra memlekete dönerken çeşme başında bir kız görür ve ona sevdalanır. Bu kız 12 yıl evvelki kızdır. Bu sefer de kız kendisine varmaz. O da vereme yakalanır ve ölür (ÖÖ2).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şiirin 'Dadalı' adına tapşırılmış olması, eserin Rakka-Colab yöresinden başlayarak Anadolu'ya doğru sözlü gelenekteki yaygınlığını anlatmaktadır. Kul Mustafa adına söylenen şiir de muhtemelen usta malı bir Dadaloğlu şiirinin tespiti mahiyetindedir (ÖÖ2). Çünkü bu şiirin hikâyesi ile söz konusu metin arasında doğrudan mantıklı bir ilişki kurulamamaktadır.

68. KADER BÖYLE İMİŞ KİME NE DEYİM+

1. *Bizim ilin koyunları kuzular*
   Derdim artar yaralarım sızılar
   Anayı babayı gönül arzular
   Kader böyle imiş kime ne deyim[1]

2. *Bizim ilde lâle sümbül gül biter*
   Bülbülü kumrusu fırkatli öter
   Sılada sevdiğim gözümde tüter
   Kader böyle imiş kime ne deyim[2]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

1927 yılında Sivaslı müzik öğretmeni Muzaffer ve Hüseyin Beylerden derlenmiştir(YZD, TKM1, SK).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Bu türkü-şiir Sivas, Kozan ve Kayseri dolaylarında söylenmektedir. Sonu bilinmemektedir (BP, TKM1)

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Kaynaklarda Dadaloğlu'na ait olarak gösterilen bu şiirin mahlâs dörtlüğü yoktur. Ayrıca şiirin bir çeşitlenmesi de bulunamamıştır.

+ TKM1:115; YZD:101; BP:127; SK:123;

1 d. Metinde 'neyleyim': ne deyim-BP; neyleyem-YZD

2 a. Metinde 'top': *gül*
b. Metinde 'bülbül': bülbülün-BP; *bülbülü*
d. Metinde 'neyleyim': ne deyim-BP; neyleyem-YZD

69. SUAL EYLER BENDEN DAĞLAR NE DEYİM+

1. *Elem geldi elde değil gaziler*
   Akar gözüm yaşı çağlar ne deyim
   Sağ selâmet geçticeğim Binboğa
   Sual eyler benden dağlar ne deyim[1]
2. *Deh bire deh bire nazlı kır atım*
   Yarsuvat'ta kaldı atım pusatım
   Gelinler dul kaldı yavrular yetim
   Gelir babam diye ağlar ne deyim[2]
3. *Elde gezer koç yiğidin cıdası*
   Kara geldi bin iki yüz senesi
   Koc' Aslan Kenan'ın Elif anası
   Çıkar yollarımı bağlar ne deyim[3]
4. *Gelin yarenlerim yanıma gelin*
   Beni sağ komayın bir kılıç çalın
   Sekiz yüz çadırda sekiz yüz gelin
   Al çıkarır kara bağlar ne deyim[4]

+ AZÖ1:161-162; İK:46; EK4:7; ÖY:127; EKe:110; AAK2; EK2:8071; AÖ:95; FGM:138-139.

1 AAK2'de yok.
a. Elden geldi elden gitti gaziler-İK//elde değil: elde yoktur-EK4, EK2, AÖ
b. Akar çeşmim yaşı kime ne deyim-İK//gözüm: çeşmim-Eke, EK4, AÖ
c. Yaz gelince yayla diye Binboğa-İK
d. Dağlar sular cevap sorar ne deyim-İK//benden dağlar: sağlar benden-EK4, EK2, AÖ

2 EKe'de yok
a. deh bire deh bire: nerelerde kaldı-İK//nazlı kır atım: deh nazlı atım-EK2
b. Yarsuvat'ta kaldı: kaldı Yarsuvat'ta-İK
c. yavrular: çocuklar-İK, EK4, EK2, AÖ
d. Ağlaşırlar 'baba' deyi ne deyim-İK//Ağlaşır çocuklar ona ne deyim-EK4, EK2, AÖ
AAK2'de dörtlük şöyle: Yürü bire yürü de haydi kır atım/Yarsuvat'ta kaldı giyimim pusatım/Gelinler dul kaldı da çocuklar yetim/Hani babamız ağalar derlerse ben ne deyim

3 İK'da, yok
a. Elde geldi koç yiğidin kınası-EKe
b. Dara geldi iki yüz üçün senesi-Eke//Kara geldi bin iki yüz üç-EK4, EK2, AÖ
c. EK4'te bu dize yoktur// Kara Kenan'ımın Elif Anası-EK2
d. bağlar: dağner-EKe
AAK2'de dörtlük şöyle: Gelinler kara giyerler de atarlar fesi/Bize kötü geldi iki yüz beş senesi/Yusuf u Kenan'ın da Elif Anası/Hani Kenan'ım derse ben ne deyim

4 EKe'de yok.
a. yârenlerim: arkadaşlar-İK, EK4, EK2, AÖ
b. Bir kurşun sıkın da mezara gömün-İK
d. çıkarır: çıkardı-İK
AAK2'de dörtlük şöyle: Aman arkadaşlar da ben sağ değilim kaldırın ölüm/Koyun tabuta da götürün salım/Sekiz yüz hanede de dul kaldı sekiz yüz gelin/Hani beylerimiz derlerse ben ne deyim(Vezin bozuk)

5. Der Dadalı'm yoramadım düşleri
Dikemedim şehidime taşları
Yarsuvat'ta olup biten işleri
Sual eyler benden sağlar ne deyim[5]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Ağustos 1989'da Adana-Ceyhan Çanlı köyünden 83 yaşındaki Tekeli aşiretinden Ahmet Ali Kevük'ten (AAK2), 1979 yılında Kayseri-Sarız'dan Hasan Gürbüz, Pınarbaşı ilçesi Cinniyurt köyünden Durdu Demirel ve Osmaniye-Kadirli'nin Avşarlar köyünden Mahmut Taşkaya'dan (AZÖ1), Adana-Ceyhan Azizli köyünden Cerit Türkmenlerinden olan Ahmet Cerit'ten derlenmiştir(FGM).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Rakka'ya iskân edilen Cerit Türkmenleri Ceritli Ali Bey başkanlığında Çukurova'ya geri dönerler ve Ceyhan ırmağının yakınına yerleşirler. Fakat buraları Dadaloğlu ve aşiretinin yurdudur. Ceritlerle Dadaloğlu aşireti kavgaya tutuşurlar. Dadaloğlu'nun aşireti kavgayı kaybeder. Daha sonra Mürseloğlu'na baş vururlar. Mürseloğlu'ndan da ümidi kesilen Dadaloğlu geriye döner. Gâvurdağlarından Binboğa'ya doğru yürürken yaylaların başında askerini şöyle bir kontrol eder. Bakar ki 900 atlıdan yaralı bereli 100 atlısı kalmıştır. Dadaloğlu'nun yüreği kan ağlıyor, dünyası zindan olmuştur sanki. Biraz daha gittikten sonra askerler şurada bir yemeğimizi yiyelim derler. Orada atlardan inerler. Azık çıkınlarını çözerler. Oturup yemeklerini yerlerken Dadaloğlu da şöyle bir kenara çekilmiş sırtını bir çam ağacına dayamış hüngür hüngür ağlamaktadır. Dağlar bile dayanamaz oldu Dadaloğlu'nun ağlamasına. Askerin boğazından ekmek de aşmaz olur. 'Beyim' dedi bir tanesi. "Ne ağlıyorsun? Dövüştük, yenildikse yenildik. Öbürleri gibi harpten dövüşten kaçmadık ya!" "Nasıl ağlamayayım" dedi Dadaloğlu. "Ben koca Binboğa'ya ne yüzle varacağım". Çocuk gibi hüngür hüngür ağlıyordu; iki gözü iki çeşme. Sırtını bir ağaca dayamış, kendi kendini bu sözler-

---

[5] a. Der Dadalı'm yoramadım: Dadaloğlu'm görmedim-EKe//yoramadım:göremedim-EK4, EK2, AÖ; yoyamadım-AZÖ1
b. dikemedim şehidime: şehidime dikemedim-EKe
d. benden sağlar: benden beyler-EK2
AAK2'de dörtlük şöyle: Dadaloğlu'm der de yoramadım gördüğüm düşleri/Dikemedim şehidime taşları/Yarsuvat'ta olup biten işleri/Sağ kalanlar sorsa ben ne deyim

le[söylediği türkünün sözleriyle] teselli etmeye çalışıyordu (FGM).

Ceritlerle Avşarlar harp ediyorlar. Ceritler Avşarları kırıyorlar. Sabahleyin kalkıyorlar ki Avşar'ın eli tüfeğe varmadan Ceritler Avşarları kırmakta. Biraz sonra kadınlar gelip de ağlayıp feryat etmeye başlıyorlar ve Dadaloğlu'na ilini aşiretini soruyorlar. O da bu türküyü bu sebeple söylüyor (İK).

Dadaloğlu ile Cerit beyi Ali Bey yurt kavgasındadır. 'Irmağın öte gecesi senin' diyor Cerit beyi, 'bu tarafı bana'. Dadaloğlu da hiç vermiyor. 'Sen Rum'a git, Çukurova'dan sana yer vermem' diyor. Neticede bunlar Yarsuvat'ta karşılaşıyorlar. Dadaloğlu'nun başında 900 atlısı var. Cerit Beyinin sayısı bellisiz. Bunlar savaşmaya karar verirler. Cerit Beyi : "Dadaloğlu işte meydan! Ben sevmem hileyi/ Şahine dayanır mı karganın alayı/ Takım etmek istiyorum Anavarza kalayı/ Bir hisse de Kozan'dan almak isterim" dedi. Ve harbe dayandılar. Savaş devam ederken Dadaloğlu bir baktı ki 100 atlısı kalmış. O zaman dedi ki: "Ben mağlûp oldum. İstediğin yerden hududu kes!" Dadaloğlu ve 100 atlı Osmaniye-Toprakkale'nin orada Sakızgediği'nde birleştiler, oturdular. Dadaloğlu durmadan ağlıyor. "Ben ne yüz ile geri varacağım?" Obası Binboğa'da! Sormazlar mı, nereye gitti bu kadar adam?" diye! Arkadaşları der ki: "Savaşa girenin birazı ölmez mi? Cerit'in bu kadar atlısı ile savaş yap, sonra da hiç ölmeden geri dön!" Burada bu türküyü söyler. (AAK2).

Konar-göçer Türkmenlerin iskânıyla ilgili fermana Avşarların karşı çıkması üzerine iskân kuvvetleri kumandanı Derviş Paşa Torosların muhtelif yaylalarında yerleşik Avşarlar üzerine asker salar. Kanlı bir çarpışma olur Avşarlar büyük zayiat verirler. (EK4, AÖ).

Şiir Avşarlar ile Çukurova'daki diğer Türkmen oymakları (Cerit, Tecirli, Bozdoğan vb.) arasındaki büyük bir kavgayı anlatmakadır. Çukurova'da iki tane Avşar mezarlığı vardır:Birisi Ceyhan'ın Mercin köyü yakınlarında, diğeri ise Ceyhan'ın Akdam köyü yakınlarında. Güney Türkmenleri buralarda önemli aşiret kavgaları olduğunu ısrarla belirtmektedir. (AZÖ1)

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Türkmen aşiretlerinden olan Avşar ve Ceritler arasındaki bir savaş anlatılıyor. Şiirde hem 'Dadalı' hem de 'Dadaloğlu' tapşırmaları var. "Dara geldi bin iki yüz senesi " ifadesi – diğer bir çeşitlemede "bin iki yüz üç"- milâdi 1785 ve 1788 senelerine karşılık geliyor. Demek ki şiir ilk olarak Dadalı tarafından o zamanki olayların hatırasına söylenmiş, daha sonraları da aynı aşiretler arasında daha daha sonraları benzer olaylar gerçekleşince, bu sefer de Dadaloğlu aynı türküyü söylemiş olmalıdır.

70. UYANDIM DA UYANMADA YORULDUM*

1. *Benim meylim hep güzele akardı*
   Akıttım gözyaşı selden ziyade
   Kahpe feleknen de oyun oynadım
   Uyandım da uyanmada yoruldum

2. *Hevâyî deli gönül hevâyî*
   Yavru şahin yüksek yapar yuvayı
   Katarlamış Türkmen kızı deveyi
   Çeker gider bir gözleri sürmeli

3. *Âh ala gözlerini sevdiğim dilber*
   Var git yârin ile seyrâne
   Ara yerde kem haberin duyarsam
   Dökülecek kara bağrım taşınan

4. *Taşa çaldım nâmusumu ârımı*
   Sarfettim elde olan varımı
   Kim ağlatmış benim nazlı yârimi
   Top top olmuş gir beylerin bağına

5. *Dinleyin ağalar da ben bir hata ettim*
   Hayrı koyup da şerre başladım
   Üçümüz olaydım al yanaktan dişledim
   Ağırımdan çekilirdi dişlerim

6. *Musa'dır ismim de yekinir atım*
   Nerde güzel görsem artar fırkatim
   Bari doğru dönse sevdiğim atım
   Niçin dağlar ayağıma dokunur

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Yukarıdaki şiirin son dörtlüğünün [Dadalı] 'Musa' isimli bir şaire ait olduğu görülüyor. Fakat diğer dört kıt'a ile bu sonuncusu arasında 'ayak' bakımından bir benzerlik yoktur. 2. dörtlük, yaygın bilinen bir türküden alınmadır. 1. ve 3. dörtlükler ise, farklı şiirlerin ilk kıt'aları olarak düşünülebilir.

* AŞE22:174.

71. KİMSELERE BEYAN ETMEM ARIMDAN[+]

1. *Cünûnluğu var da deli gönlümün*
   Dost sevdası ırılmıyor başımdan
   Aşkın ateşine düştüm yanarım
   Kimselere beyan etmem arımdan

2. *Gece gündüz durmam yola bakarım*
   Gözlerimden kanlı yaşlar dökerim
   Bir âh çeksem şu dünyayı yakarım
   Dağıtırsam zerre kadar nârımdan[1]

3. *Her gün her gün durmaz dolap iniler*
   Arttı derdim yaralarım yeniler
   Ağrır başım kulaklarım çınlar
   Nazlı yârim of çekiyor zârımdan

4. *Garibim Dadalar'ın dilinden bilmem*
   Der Dadaloğlu'm şâd olup gülmem
   Hama Humus derler eğlenip kalmam
   Gene selâm geldi nazlı yârimden

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

'Karacaoğlan' ismine de dipnotta işaret edilmiştir (AŞE27:285).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şiirin tapşırmasında 'Karacaoğlan' isminin belirtilmesi, eserin 'Karacaoğlan ayağı'nda [tarzında/makamında] söylendiğine işaret olmalıdır. Çünkü, meselâ Ergun 1971'de Karacaoğlan adına kayıtlı böyle bir şiir yoktur.

[+] AŞE27:285.

[1] c. âh: of-AŞE27[*çıkma*].

72. YALIMLAR ARKAMDAN SÜNDÜĞÜ ZAMAN+

1. *Kula at da der ki yavuz kaçarım*
   Kepir tuspâsını uğrun geçerim
   Üstümde yiğidin kanın içerim
   Yalımlar arkamdan sündüğü zaman[1]

2. *Yağız at da der ki bağlan koruya*
   Varırsam ileri dönmem geriye
   Üstümdeki yiğidi Mevlâ'm koruya
   Kılıçlar başıma döndüğü zaman[2]

3. *Al at der ki güzel olur donumuz*
   Cinsimizden çatal olur dilimiz
   Kavga görünce sağalır ölümüz
   Üzengi üzengiye değdî zaman[3]

4. *Kır at der ki ben atların başıyım*
   Gözü kanlı yiğitlerin kuşuyum
   Her yerde de can kurtaran kişiyim
   Üzengi böğrümü yirdiği zaman[4]

5. *Doru at der ben donumu satarım*
   Kaçtığımdan kurtulur da yeterim
   Sıkışırsam Azrail'i tutarım
   Çeke dizgininen vardığım zaman[5]

6. *Ebeş at der ki bağlansa kastıma*
   Kaplan derisi kapasalar postuma
   Bir bey oğlu binse benim üstüme
   Süzülüp konağa vardığım zaman[6]

+ AZÖ1:285; AŞE 7:162-163[AŞE21:86] (şairi meçhûl); ÖY:196; SS:94; Zİ:249; MU:85-86; AÖ:241-242.

1 Zİ'de dörtlük şöyle: Kötü at der ki ben de kaçarım/Tospağanın önün bile geçerim/Boytağım öldürür kanın içerim/Reçme karnımı deldiği zaman

AŞE7'de ise dörtlük şöyledir: Kötü at der ki ben de nâçarım/ Sıkıştırınca düz ovada tospağayı bile geçerim(Vezin bozuk)/ Üstümde öldürür kanın içerim/Üzengi kamrığıma değdiği zaman

2 Zİ'de dörtlük şöyle: Yağız at der ki bağlasalar kuruya/Düğünü görünce dönmem geriye/Yiğit boytağımı Mevlâ'm koruya/Barutun dumanı söndüğü zaman

AŞE'de ise dörtlük şöyledir: Yağız at der ki beni bağlaman kuruya/Kavgayı görünce dönmem geriye/Üstümdeki yiğidi Mevlâ'm koruya/Tüfengin tütünü söndüğü zaman

3 a. Metinde 'da' var: 'da' yok-SS, AZÖ1, ÖY, AÖ//güzel olur donumuz: soyumuzdan olur alımız-AŞE7

c. Metinde 'kavgayı' kelimesindeki '-yı' vezin gereği fazla.

d. Metinde 'değdiği' kelimesindeki son hece vezin gereği fazla

Zİ'de dörtlük şöyle: Al at der ki kibar olur donumuz /Hak kudretten çatal olur dilimiz /Davayi görünce dirilir ölümüz /Kılıç kafamıza döndüğü zaman

AŞE7'de ise dörtlük şöyledir: Doru at der ki ben donumu satarım/ Çatal olur cinsimizden dilimiz/Kavgayı görünce sağalır ölümüz/Dizgini kavrayıp vardığım zaman

4 b. Metinde 'Yiğitler elinde serdar kuşuyum': Gözü kanlı yiğitlerin kuşuyum-AŞE7

c. Dar yerlerde can kurtarmış kişiyim-AŞE7

d. böğrümü yirdiği: böğrüme geldiği-AŞE7

5 b. Metinde 'kurtulur da kovduğuma', vezin gereği son kelime çıkarıldı.

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

22.07.1960 tarihinde Kayseri-Sarız Oğlakkaya köyünden Ali Kuş'tan derlenmiştir. (AZÖ1).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şiirin son dörtlüğünde 'Dadaloğlu' adı tapşırılmamasına rağmen, bütün kaynaklarda bu metnin Dadaloğlu'na ait olduğu konusunda görüş birliği bulunmaktadır. (krş. 10, 48.1, 48.2, 48.3, 62.1, 62.2 ve 65 numaralı şiirler).

Zİ'de dörtlük şöyle: Gök kır der ki kovduğuma yeterim/Kaçtığımdan kurtulur vardığımı tutarım/Ejderha derler gelse yutarım /Çeke dizgin ile vardığım zaman

AŞE7'de ise dörtlük şöyledir: Doru at der ki ben donumu satarım/Kaçtığımdan kurtulur kovduğuma yeterim/Sıkıştırınca küheylânı tutarım/Dizgini kavrayıp vurduğum zaman

[6] Zİ.

73. ONUN GEÇİNMESİ MÜŞKÜL HALINAN+

1. *Dinleyin ağalar birem birem söyleyim*
   Bülbülün figanı gonca gülünen
   Bir fukara bir zenginin yanında
   Onun geçinmesi müşkül halınan[1]

2. *Sırrını verme de avrada yâda*
   Irızgımızı veren şol Bâri Hudâ
   Nefsin için yaptırırsan bir oda
   Zarar eden adam olman kârınan[2]

3. *Sırrını verme de avrada dosta*
   Aklı olan alır bundan bir hısta
   Güçlüce olursan çıkarsın üste
   Zamanenin geçinmesi şerinen[3]

4. *Kardaştan kardaşa kemlik mi olur*
   Arslanın yatağı ıssız mı kalır
   Emmi day'adama çok gerek olur
   Kab'ağacın gürlemesi dalınan[4]

5. *Dadaloğlu'm der de kaynıyor yürek*
   Bir zaman ağladık bir zaman gülek
   Ağzı tutkun bana on kardaş gerek
   Sürgün edem şu beyleri elinen[5]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

1959 yılında Kayseri-Sarız Yalak kasabasından Osman Özer ve Adana-Ceyhan'ın Yalak köyünden İsmail Hakkı Koç'tan derlenmiştir (AZÖ1).

+ MGA:84-85; SS:120; AZÖ1:267; ÖY:203; MU:97; AÖ:236.

1 a. (Vezin bozuk).//Yaz gelip de beş ayları doğunca- AZÖ1, SS, ÖY, AÖ, MU

2 b. (Vezin bozuk).//ırızgımızı veren: rızkını verir de-AZÖ1
c. Kendi başın için yaptır bir oda-AZÖ1, SS, ÖY, AÖ, MU

3 AZÖ1, MU, ÖY, AÖ, ve SS'de dörtlük şöyle:Benim sözüm dinleyene bir hısta/ Sırrını tez verme yabana dosta/Adam olursan da çıkarsın üste/Zamanenin geçinmesi şerinen

4 AZÖ1'de dörtlük şöyle: Kardaştan kardaşa kemlik m'olur/Şahanın yuvası ıssız mı kalır/Emmi dayı adama çok gerek olur/Kab'ağacın gürlemesi dalınan

5 AZÖ1'de dörtlük şöyle: Der Dadalı'm der de cûş etti yürek/Bir zaman ağlayak bir zaman gülek/Şimdi muhabbetli on kardaş gerek/Konsak göçsek beylik sürsek elinen

74.1. ŞU DÜNYADA BAHA YETMEZ MALINAN+

1. *Çillenlerde bir güzele uğradım*
   Gümüş nalın giyse altın halınan
   Onun her bakışı bin gazi değer
   Şu dünyada baha yetmez malınan[1]

2. *Entarisin giydirsinler savâyı*
   Hiç giymesin atlas ile harayı
   Beş yüz arşın yüksek olsun sarayı
   Al yanağı gün değmesin yılınan[2]

3. *İnanmayan gelsin baksın maşkına*
   Altın tastan bâde içsin aşkına
   Ben ilâyık gördüm saray köşküne
   Dört çevresi sümbül ilen gülünen[3]

4. *Ben ilâyık gördüm beye paşaya*
   Arap köle tayınını taşıya
   Yurttan yurda bindirsinler koşuya
   Göçebede böyle gitsin ilinen[4]

5. *Dadaloğlu'm bunu söyler yolınan*
   Ebrûları sırmayınan telinen
   Sallanı sallanı geliyor mayan
   Gezdir zalim yeşil ilen alınan[5]

+ AŞE27: 276; AŞE22:127; MI:94-95; MHB:164-65; TT:31; HNO2:130; BP:175; AZÖ1:305; ÖY:234; MP:76; SNE:143; HNO1:40-41; TKM1:129; CÖ2:231; SS:68; MU:96; MZK2:84; FGö:23-24; AÖ:244; SK:89; OA3:3745; OA6:3969.

1 a. Çillenlerde: yaylalarda-AZÖ1// Çillenlerde bir: yaylalarda ben-TKM1, HNO2
b. giyse: giyer-AŞE22, AZÖ1// altın halınan: ipek şalınan-AÖ
c. gazi: altın-MU// bin: bir- HNO2, MI, MP, MZK2, AÖ
d. baha: paha-BP, CÖ2, MI

2 a. savâyı: sivayi-AZÖ1, TKM1, TT, MZK2, MHB, SEN, FGö//giydirsinler: giydirdiler-MP
b. harayı: dibayı-AZÖ1; zibayı-TT
d. yanağı: yanağa- SS, CÖ2, MU, MI, TT, MZK2, MHB, SEN, FGö, AÖ; yanağın-MP

3 b. tastan: tasta-AZÖ1//içsin: içmiş-AZÖ1
c. saray: sultan-AŞE22, AZÖ1
d. sümbül ilen: sümbülünen-AZÖ1//gülünen:gül ilen-SK

4 a. beye: bunu-AŞE22, AZÖ1
d. Böyle gitsin göçebede elinen-OA3, OA6

5 a. Dadaloğlu'm:Dadaloğlu-AŞE22
b. ebrûları: zülüfleri-AÖ
c. geliyor: gidiyor-AZÖ1, BP, CÖ2, TKM1, SK, HNO1, HNO2, MP, TT, MZK2, MHB, SNE//Salını salını gidiyor mayam-AÖ
d. yeşil ilen:yeşilinen-AZÖ1

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

04.08.1938 tarihinde Muzaffer Sarısözen tarafından Osmaniye- Düziçi ilçesi Gökçayır köyünden Kır İsmail/ İsmail Güngör'den derlenmiştir (ACE:179).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Dadaloğlu adına kayıtlı olan bu metin, bir sonraki 74.2. numaralı 'Dadalı' mahlâslı şiirden bir hayli farklıdır.

74.2. EDEBİNEN ERKÂNINAN YOLUNAN+

1. *Çelembel'de bir güzele uğradım*
   Cemalini denk ederim gülünen
   Öleneçe ben medhini ederim
   Edebinen erkânınan yolunan[1]

2. *Kirpiklerin can almaya kast eder*
   Kimini öldürür kimin hast'eder
   Bağdat'ın Mısır'ın malın üst'eder
   Baha yetmez paşa efendim malınan[2]

3. *Kirpiklerin birbirine bakışır*
   Gören kâfir eski dinden çıkışır
   İnce bele gümüş kemer yakışır
   O da savat ister altın halınan[3]

4. *Der Dadalı'm bulamamış eşini*
   Pınar sandım kız gözünün yaşını
   Çevşiri bağlamış yüce başını
   Adana şehrinin kıvrak şalınan

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Dadalı mahlâslı bu şiir, bir önceki metinden (bk.74.1) hayli farklıdır. Bu da, aynı ayakla hem 'Dadalı Musa' hem de 'Dadalı Veli' tarafından, benzer ayaklı fakat iki ayrı şiir söylendiğini göstermektedir.

+ AZÖ1:295; FGö:18; ÖY:219; AÖ:253

1 b. denk: terk-FGö

2 b. Kimini öldürür kimini hasta eder-AÖ

3 b. kâfir: gâvur-FGö

75. ÖRDEKLERİN ÇIĞRIŞIRDI KAZINAN+

1. *Çok göresim geldi Binboğa seni*
   Ne hoş olur baharınan yazınan
   Dirgen Dağı Koç Dağı'nın dengidir
   Ördeklerin çığrışırdı kazınan[1]

2. *Ne kara yazılmış alnıma yazı*
   Varsak da aşiret tanımaz bizi
   Sarız'dan aşağı Yalak'ın düzü
   Sağmalların yayılırdı yozunan

3. *Kuruçay'dan Delice'yi aşalım*
   Çapanoğlu eteğine düşelim
   Elbistanlı kızı helâllaşalım
   Çok ekmeğin yediyidim tuzunan

4. *Dadaloğlu'm der de bu nasıl haldır*
   Seneler sayılmaz kaç tane bıldır
   Ayını bilmiyom tam dokuz yıldır
   Puşt Osmanlı duralaştı bizinen[2]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Türkü Çukurova'da çok yaygındır (AZÖ1).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Dadaloğlu Payas zindanından kaçtıktan sonra Tanır'da Yazıcıoğlu'nun yanına sığınır. Orada beylerin davetli oldukları bir toplantıda kılık değiştirmesine rağmen, kendisinin Dadaloğlu olduğunu Tanır Beyi farkeder. Bey, onu Osmanlı kuvvetlerine teslim etmek niyetindedir. Fakat Yazıcıoğlu'nun karısı Hasibe Hatun sayesinde bundan kurtulur. O da oradan ayrılarak Göksun'un kuzeyindeki Dirgen dağına gelir. Aç, yorgun ve çaresizdir. Oradan bir Türkmen kadını sırtında şelekle karşıdan geçmektedir. Kaçak olduğu için ona görünmek istemez. Kadın da onu zaten görmemiştir. Arkasına bakar, Binboğa dağları tüm heybetiyle görünmektedir. Payas zindanındayken en çok özlediği yerler buralarıdır. Aşağı ovaya sakınca Sarız düzlüğü ve Yalak çukurunu görür. Dadaloğlu duygulanır ve bu türküyü söyler. Sonra Tahtalı dağlarını ve Kuruçay'ı aştıktan sonra Bozok'ta bulunan Avşarların yanına gelir. Kerpiç kestirip ev yaptırır ama bu yeni yere bir türlü alışamaz (AZÖ1, AÖ).

+ AZÖ1: 176-177; AÖ:258; ÖY:124

1 d. çığrışırdı: çağrışırdı-ÖY, AÖ

2 b. bıldır: yıldır-AÖ
c. ayını: ayın-AÖ
d. bizinen: biziynen-ÖY, AÖ

76. DOĞAN AYLAR GİBİ DOĞDU SABAHTAN+

1. *Gelin ağ'lar seyredelim güzeli*
   Gövel ördek gibi indi göllere
   Cilâlar sürülmüş allar giyinmiş
   Doğan aylar gibi doğdu sabahtan[1]

2. *Âh yârin karşısında durulmaz*
   Hûri midir melek midir bilinmez
   Ağır akça ile satın alınmaz
   Dürr ü mâh gibi de geçti sabahtan[2]

3. *Mecnun gibi dağları gezerim*
   Bir güzelde ahdım kaldı nazarım
   Nerde güzel görsem ismin yazarım
   Defterim elimden aldı sabahtan[3]

4. *Dadaloğlu der ki usuldur boyu*
   Kirpikler ok olmuş kaşları yayı
   Bahası yok kaşlarının her yayı
   Kirpiğin sinemi deldi sabahtan[4]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Metnin Karacaoğlan adına bağlanan bir çeşitlenmesi vardır (bk. Ergun 1971: 124-125). Şiirin Karacaoğlan'ın olduğu, Dadalı Veli'nin de 'usta malı' bir eseri kendi adıyla tapşırdığı düşünülebilir.

+ AŞE23:189; MI:99-100; TT:30; HNO2:129; BP:159; AZÖ1:302; ÖY:224; MZK2:74-75; MU:73; MP:74; HNO1:40; TKM1:128; CÖ2:229; SS:69; OAd:17; CÖ1:93; FGö:15-16; AÖ:245; SK:88

1 a. Metinde 'ağalar': ağ'lar-HNO2, BP, MZK2, CÖ1, SS, OAd, AÖ

b. göllere: pınara-MP

2 a. Metinde 'ağyârın': *âh yârin;* ak yarimin-MI;güzel yarin-HNO1, HNO2, AZÖ1, TKM1//ağ: ak-MP, MZK2, CÖ1, OAd, FGö

c. ağır: acar-AŞE23

d. Metinde 'dürlü mâh': *dürr ü mâh//* Huri melek gibi geçti sabahtan-HNO1, HNO2, AZÖ1//dürr ü mâh gibi de: acele olarak-MI, AÖ

3 d. Metinde: 'defterimi': defterim-AZÖ1// elimden: eline-HNO1, HNO2, TKM1//

4 a. Dadaloğlu: Dadaloğlu'm-AZÖ1, AÖ

b. Kaşların yay olmuş kirpikler ok-AŞE23 [üstü çizilmiş]// Kaşları yay olmuş kirpikler oku-MI, TT, MP, BP, MZK2, CÖ1, CÖ2, OAd, FGö, SK

c. Metinde 'Bahası yok kaşlarının yanar': Bahası yok kaşlarının her yayı-MI, TT, MP, BP, MZK2, CÖ1, CÖ2, OAd, FGö, SK//Metinde fazladan bir dize daha var: Çatılmış kaşları yıkar yaylayı

d. Metinde 'Desem olmaz kirpiğin bınar'[*çıkma*]: Kirpiğin sinamı deldi sabahtan-AŞE23

77. ŞİMDİ DÖNDÜM DÜZEN TUTMAZ TELE BEN+

1. *Yükseğinde şahin gibi süzülür*
   Enginde turna gibi düzülür
   Haçan dostu ansam gönlüm bozulur
   Şimdi döndüm düzen tutmaz tele ben[1]

2. *Din İslâm içinde olmaz gidiler*
   Ağ elini altın tasta yudular
   Seni bana gövel ördek dediler
   Onun için dolanırım göle ben[2]

3. *Adama bakışta bir hoşça bakar*
   O dostun hasreti sinemi yakar
   Ak göğsün arası misk gibi kokar
   Bülbül gibi konayıdım dala ben[3]

4. *Der Dadalı Oğlu'm zâtı zâtınan*
   Bir güzel sevdim de pek firkatınan
   Uğru sülenpetli bir al atınan
   Düşeyidim o dostınan yola ben[4]

+ AŞE6:174; AŞE27:285 (Dadaloğlu/Karacaoğlan); MI:86; MHB:165; TT:27; MFK2:690; TKM1:146; CÖ2:230; SS:70, 71; AS:67; HNO1:41-42; HNO2:131; BP:158; AZÖ1:304, 321; ÖY:238; CÖ1:96; MU:107; CO:41 (Âşık Said); MZK2:76-77; OAd:25; FGö:12, AÖ:245, 256; MP:65-66; SNE:142-143; ÖY:222; AÖ:256; MU:70-71; AS:67; ME; MÖ:62.

1 a. şahin:şahan-MHB

c. haçan:hemen- MI, AÖ

AZÖ1: 321'de dörtlük şöyle: Enginli yüksekli inen turnalar/Onun için dolanırım ele ben/Gönlüm durmaz şu âlemi dolanır/Niçin döndüm düzen tutmaz tele ben

ME'de dörtlük şöyle: Ağ ellerin sala sala gelen yâr/ Nasıl geçireyim seni ele ben/Ya bir ceylân olsan ya bir balaban/ Taksam cırnağıma düşsem çöle ben

MÖ'de ise şöyledir: Ağ ellerin sala sala gelen yâr/Nasıl getireyim seni ele ben/Ben bir şahin olsam sen bir balaban/Taksam cırnağıma düşsem çöle ben

2 AZÖ1: 321.

3 ME ve MÖ'de yok.

a. Metinde 'bakışında': bakışta-ÖY; bakınca-AZÖ1

b. dostun: kızın-MI, AÖ

c. Metinde 'mis':misk-SEN, TT, MHB//ak göğsün: ak göğüs-MI, HNO1, HNO2, TT, MP, TKM1, CÖ1, OAd, FGö, AÖ

d. konayıdım: kona idim-SEN, HNO1, HNO2, TT, MHB, TKM1, CÖ1, CÖ2, OAd, FGö

4 ME ve MÖ'de yok.

a. Metinde 'Der Dadalı Oğlu'm zâtınan': Dadaloğlu'm der ki zâtı zâtınan-ÖY//

Der Dadalı Oğlu'm da zâtınan-AŞE27// Der Karacaoğlan da zâtınan-AŞE27//Dadalı Oğlu'm: Dadaloğlu-SEN, TT, MHB, MFK2

b. Metinde 'Güzel sevdim firkatınan': Bir güzel sevdim de pek firkatınan-MP, ÖY, MZK2//Bir güzel sevdim firkatınan-AŞE27

d. dost ile: dostunan-AŞE27

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Nebi Dadaloğlu'ndan alınmıştır (AS).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şiirin kesinlikle Dadaloğlu'na ait olduğu kanısındayız; çünkü kaynaklardaki ağırlık bu yöndedir. Aynı şiirin Karacaoğlan adına da bağlanması (bk. Ergun 1971: 131), Dadaloğlu ve Karacaoğlan şiirlerinin aynı geleneği seslendiriyor olmasıyla açıklanabilir. Âşık Said'e mal edilmesi ise, zaman içerisinde halkın bu 'usta malı' Dadaloğlu şiirini Said'e aitmiş gibi göstermesi şeklinde açıklanabilir. ME ve MÖ'deki metinler 'anonim' türkü haline dönüştüğü için, şiirlerde mahlâs dörtlüğü yoktur.

AZÖ1:321'de son dörtlük şöyle: Der Dadaloğlu'm da kendi zâtından/Doldu şu gönlüm de pek firkatınan/Uğru beder beder benli atınan/ O dostunan gidemedim yola ben

Kırşehirli Âşık Said'e atfedilen son dörtlük ise şöyledir: Der Said'im görür zâtı zât ile /Aldırdım yarimi bir firkat ile/Göğsü sülenbendli tosun at ile/Yar terkimde hep gideyim çöle ben

Mahlâs dörtlüğü yerine ME ve MÖ'de şu dörtlük var: Koyunları kuzu ile karışık/Yüzü küskün ama kendi barışık/Siyah perçemli de zülfü dolaşık/Yeni düştün düzen tutmaz tele ben [küskün: güzel-MÖ; perçemli: perçemi

78. TAKSAM CIRNAĞIMA GİTSEM ÇÖLE BEN+

1. *Saç bağı da topuğuna değen yar*
   Nasıl getireyim seni ele ben
   Ben bir şahin olsam sen bir balaban
   Daksam cırnağıma düşsem çöle ben[1]

2. *Gemilerden gemilere atıldın*
   Bulmadın bahamı ucuz satıldın
   Kız ben senin cemâline kapıldım
   Kurban ollum ağzındaki dile ben[2]

3. *Giden gider geri dönmem izine*
   Sürmeler çekmiş de elâ gözüne
   Seni avlattırım keskin bazıma
   Onun için fırlanırım göle ben[3]

4. *Dosta doğru gider benim katarım*
   Meta'ımı alanına satarım
   Bülbül olur has bahçede öterim
   Nasıl konmam yen'açılmış güle ben[4]

5. *Yükümü de çezdim çayır çimene*
   Benden selâm söylen kaşı kemana
   Sevdim ise ben yârimi kime ne
   N'etti idim şu koğlaşan ele ben[5]

6. *Dadalı'm da söyler sözü özünden*
   Çok güzel sevdi de kendi zâtından
   Uğru sülenpetli gök kır atınan
   Düşe idim o dostunan yola ben[6]

+ AŞE22: 198; FB4:107; FB6:125-127; ME.

1 ME'de yok.
a. topuğuna değen: topuğunu döven-FB4
d. daksam: taksam-FB6

2 ME'de yok.
a. atıldın: atıldım-FB4
b. Bilmedim bahamı ucuz satıldım-FB4
c. Kız senin de cemâline dutuldum
d. Metinde 'olayım': ollum-FB6//kurban ollum: kul olayım-FB4

3 ME'de yok
a. Metinde 'gider gider': giden gider-FB6//dönmem: dönnüm-FB4//izine: izime-FB4
b. çekmiş de: çekmişsin-FB6//çekmişsin: çekmiş de-FB4
c. avlatırım: avlatayım-FB6
d. Metinde 'onun kıvranırım': onun için fırlanırım-FB6

4 ME'de yok
a. doğru:döner-FB4
b. meta'ımı: matahımı-FB6, FB4//alanına: alanlara-FB4
c. olur: olup-FB6
d. konmam: kanmam-FB6; konim-FB4

5 b. söylen: eylen-FB4
ME'de dörtlük şöyle: Şahinimi salmış idim yabana/Mâil oldum ben bir kaşı kemana/Sevdim ise ben yârimi kime ne/Ne yapmışım şu koğlaşan ele ben

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Bozlak, Mehmet Kara tarafından Neşet Ertaş'tan derlenmiş ve notaya alınmıştır (ME).

21.07.1941 tarihinde Muzaffer Sarısözen tarafından Adana-Kozanlı Ahmet Sönmez'den derlenmiştir (ACE:218).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Bir önceki şiirin bazı dörtlükleri (77/2, 3) bu şiirin bazı dörtlükleriyle (78/3, 6) benziyor. Ayrıca şiirin bir çeşitlenmesi de Karacaoğlan adına kayıtlıdır (bk. Ergun 1971: 131).

---

[6] ME'de yok.

FB6'da dörtlük şöyle: Dadalı'm da söyler sözü ahtımda/Çok güzel sevdi de kendi zâtına/Uğru sülenpetli gök kır at ile/Düşeyidim o dostunan yola ben

FB4'te dörtlük şöyle:Dadaloğlu'm söyler kendi methinden/Çok güzel sevdim de asl-ı zâtından/Uğru sülenpetli göğ kır atınan/Düşem idi o dostunan yola ben

79. DOST İSE ÇEVİRMİŞ YÜZÜNÜ BENDEN+

1. *Dost dost diye hayaline geldiğim*
   Dost ile ayırmış özünü benden
   Çatık kaşı benlerini sağdığım
   Dost ise çevirmiş yüzünü benden[1]

2. *Hani dost uğruna can baş verenler*
   Hasretin söylesin gözle görenler
   Şimdi bizden yüz çevirmiş yârenler
   Evvel ayırmazdı gözünü benden[2]

3. *Gözüm yaşı döner m'ola sellere*
   Bu ayrılık har düşürür güllere
   Evvel aş'na idim her bir hallere
   Şimdi saklıyor sözünü benden[3]

4. *Sadık gerek dost huyuna suyuna*
   Gönül kail Hak'tan gelen oyuna
   Besbelli ki oynayamam yayına
   Onun için kaldırmış izini benden[4]

5. *Her sabah naz ile gelip geçersin*
   Doldurup da al badeler içersin
   Veli'm der [de] ak göğsünü açarsın
   Şimdi nikablamış yüzünü benden[5]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

1926 yılında Sivas-Şarkışla Sivrialan köyünden Âşık Veysel Şatıroğlu ve İbrahim Şatıroğlu'ndan yazılmıştır(YZD, SK).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Dadaloğlu iskân sonrasında Sivas köylerinden birisine ailesiyle yerleştirilmiştir (YZD, SK).

+ YZD: 97-98; BP:192; ÖY:242; SK:120; TKM1:130; AZÖ1:308; AÖ:246

1 a. geldiğim: yeldiğim-AZÖ1, YZD//hayaline: kapısına-AÖ
b. Metinde 'Dost ile uyarmış özünü benden': Dost ise ayırmış özünü benden
c. Metinde 'sağdığım': saydığım-TKM1, AZÖ1, YZD, SK, AÖ

2 d. evvel ayırmazdı: evvelki gitmezdi-YZD, SK

3 a. Metinde 'döner mi': döner m'ola-AZÖ1, AÖ
d. Metinde 'şimdi': şimdi de-AZÖ1

4 a. Metinde 'yoluna': huyuna-AÖ
b. kail: kayıl-TKM1, AZÖ1, YZD, SK
d. izini: nazını-AZÖ1, YZD, SK, AÖ
c. Metinde 'ider': der-AÖ

80. ZAMANEDE PEK UĞRAŞMA ELİNEN+

1. *Yaz bahar ayları geldi yerişti*
   Akdeniz'in kabarması yelinen
   Eğer ârif isen kurtar kendini
   Zamanede pek uğraşma elinen[1]

2. *Sırrını söyleme avrada yada*
   Verir kısmetini ol Bâr-i Hüda
   Yaptırırsan iki dosta bir oda
   Çok çalışma adam olman malınan[2]

3. *Koç yiğit kıymetin koç yiğit bilir*
   Aslan yatağına çakal mı gelir
   Emmi day'adama çok gerek olur
   Kab'ardıcın gürlemesi yelinen[3]

4. *Der Dadaloğlu da kaynadı yürek*
   Bir zaman ağladık bir zaman gülek
   Şimdi ağzı uygun on kardaş gerek
   Konak göçek devran sürek elinen[4]

+ AÖ:231; BP:137; ÖY:202

1 d. elinen: el ilen-BP, ÖY

2 d. malınan: mal ilen-BP, ÖY

3 d. yelinen: yel ilen-ÖY

4 d. elinen: el ilen-BP, ÖY

81. YANAR BAĞRI ATEŞİNEN KÖZÜNEN+

1. *Atım kalk gidelim sılaya doğru*
   Tırnağını taşa vurmam düzünen
   Koç yiğit de gurbet ele düşerse
   Yanar bağrı ateşinen közünen[1]

2. *Yine görünüyor Azez yazısı*
   Ceran kovar gök boncuklu tazısı
   Gönül arzu eder koca Kilis'i
   Yüz süreyim toprağına tozunan[2]

3. *Bilirdim Kilis'i ezel ezeli*
   Çok olur oranın okur yazarı
   Şirin olur Antep eli güzeli
   Eğler koç yiğidi cilve nazınan[3]

4. *Karakuyu derler beyler dolanır*
   Orda içen Göğdeli'de sulanır
   Pazarcık suyunda gönlüm bulanır
   Ötüşür ördeği turna kazınan[4]

5. *Kapıçam'ı dersen yurtlar âlâsı*
   Ne zor olur kılıncının yarası
   Gönül arzuluyor koca Maraş'ı
   Güzelini seyredeyim yazınan[5]

6. *Âhır Dağın erken geçin ağalar*
   Alişar çevresi bahçeler bağlar
   Kısık'ın yöresi şol ulu dağlar
   Karı yatar namlı namlı buzunan[6]

+ AZÖ1: 262; MI:95; HNO1:42-43; TKM1:147; CÖ2:256; SS:95; MZK2:76; MP:59-60; HNO2:132; BP:133; ÖY:171; CÖ1:95; ARY8:352-353; MU:54; FGö:17-18; AÖ:221

1 b. Taşa tırnağını sen düz eylen-ARY8
c. Bir yiğit de gurbet elde kalınca-ARY8
d. ateşinen közünen: ateş ilen köz ilen-ARY8

2 ARY8.
d. Metinde 'tozuna': *tozunan*

3 ARY8'de dörtlük şöyledir: Kilis'i bilirdim ezel ezeli/ Çok olur oranın okur yazarı/Şirin olur o Antep'in güzeli/Koç yiğit sever safâ naz ilen

4 b. içen: yiyen-AÖ
c. suyundan:suyunda-MI, HNO1, HNO2, TKM1, MZK2, MP, BP, CÖ1, FGö, AÖ
d. kazınan: kaz ilen-HNO1, HNO2, TKM1
ARY8'de dörtlük şöyle: Yüz koyarsan taştan dolanır/Oradan olan Toğanlılar sulanır/Pazarcık suyunda gönül bulanır/Ötüşür ördeği bile kaz ilen

5 ARY8.

6 c. ulu: yüce-MI, AÖ
d. Karı katar katar namlı buzunan-MP
ARY8'de dörtlük şöyledir: Ağalar Âhır dağını nereden aşarlar/Bertiz'in çevresi bağlar bahçalar/Çiftliğin yücesi dumanlı dağlar/Kar namlı namlı yatar buz ilen

7. Der Dadalı'm [biz] Celâ'ya varalım
Orada dost hatırını soralım
Ketizmen'den Pınarbaşı'n bulalım
Eşe Fatma'm döner oynar nazınan[7]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Gaziantep ve Kilis dolaylarına ait olan şiir Mustafa Kâhya'dan derlenmiştir. Kime ait olduğu bilinmemektedir (ARY8).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şiirin hem 'Dadalı' hem de 'Dadaloğlu' tapşırmasıyla söyleniyor olması önemlidir. Metnin Dadalı Musa'ya ait olduğunu düşünmekteyiz. Şiirin zaman içerisinde 'Dadalı Veli'-ye bağlanarak 'Dadaloğlu' mahlâsıyla söylenir olduğunu düşünebiliriz.

---

[7] a. Dadaloğlu'm der sılaya varalım-MI//Buyrun ağ'lar biz Celâ'ya varalım-HNO1, HNO2, TKM1//Buyrun ağ'lar Celâ'ya varalım-MZK2, CÖ1//Buyurun ağalar sılaya gidelim-MP
b. orada dost: orda dostlar-MI, AÖ
d. oynar döner: döner oynar-MI, AÖ//nazınan: kızınan-HNO1, HNO2, TKM1, MZK2, MP, CÖ1

82.1. ELDEN ELE ÜNÜ GİDER AVŞAR'IN+

1. *Cadıoğlu'm geliyor bakın ilvana*
   Öttü tüfek seyir edin dumana
   Uğrunda Avşar var kendini sına
   Elden ele ünü gider Avşar'ın[1]

2. *Mağara çölünde kavga kuruldu*
   Öttü tüfek davlumbazlar vuruldu
   Duydu Bozoklu'nun beli kırıldı
   İstanbul'a indi ünü Avşar'ın[2]

3. *Halil Ağa'm her attığın düşürdü*
   Cadıoğlu'nun tebdilini şaşırdı
   Döküntüsün Mağara'lı deşirdi
   Kanlı gömlek oldu donu Avşar'ın[3]

4. *Paşa Bey'in oğlu Deli Osman Ali*
   Alayından Mehmet Ağa zorbalı
   Kurşuna bağrını vermiş Seyf'Ali
   Demir kale imiş canı Avşar'ın[4]

5. *Aslan Hacı'yınan Kel Hamet geldi*
   El aman vermedi alayın kırdı
   Annına dayanmaz beş böyle ordu
   Bin atlıya yamaç onu Avşar'ın[5]

6. *Yaşa Dadaloğlu'm sen binler yaşa*
   Kara Cadıoğlu'nu düşürdün taşa
   Yaralının önü indi Maraş'a
   Mecit Paşa'm geri alsın tuğları[6]

+ EK3:14(Cingözoğlu Seyyid Osman); İE; PNB2:173-174; MI:35-36(Cingözoğlu Seyyid Osman); ND3:1661; AÖ:274 (Cingözoğlu Seyyid Osman);

1 a. Cadıoğlu geliyor da bakın ilvana-ND3
b. edin: eylen-ND3
c. Avşar: beyler-ND3
d. ünü gider: gitti ünü-ND3

2 ND3.
a. çölünde: suyunda-İE
b. davlumbazlar: davulbazlar-PNB2
c. duydu: duydum-PNB2
d. Bin atlıya yamaç onu beylerin-PNB2, İE

3 a. Hallağam da her attığın düşürür-ND3//Ali Beyim attığını düşürdü-PNB2//Halil Ağam attıcağın düşürür-İE
b. Cadıoğlu'nun tebdilini şaşırır-ND3//Mağaralı Cadoğlu'nun tebdilini şaşırır-İE
c. Mağaralı soyuntusun deşirir-ND3//Mağaralı soyuntusun devşirdi-PNB2//Mağaralı döküntüsün deşirir-İE
d. oldu: olmuş-ND3; canı-İE//Avşar'ın: beylerin-PNB2, İE

4 a. Ali Beyin oğlu Del'Osman Ali-PNB2//Hacı Osman Ağa Del'Osman Ali-İE
b. Mehmet Ağa zorbalı: zorbaz idi Zor Veli-PNB2
c. Metinde 'Sefali': Seyf'Ali-AÖ, ND3, OA3//Bağrını kurşuna verdi Seyf'Ali-PNB2
d. Etten kale oldu canı beylerin-PNB2//Etten kale oldu ünü beylerin-İE

5 a. Küçük Haci ile Gök Ahmet geldi-PNB2, İE

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Türküde adı geçen Mehmet Ağa hala yaşamaktadır. Bu türkü Dadaloğlu'na ait değil Seyyid Osman'ındır. (ND3).

Ağustos 1989'da Osmaniye-Toprakkale Tüysüz köyünden Tecirli aşiretine mensup 70 yaşındaki İbrahim Etöz'den ezgili olarak derlendi (İE). Türküyü Fahri Bilge'ye Dahiliye Vekâleti Mahalli İdareler Personel Şefi Zafer Bayazıt Bey göndermiştir (FB5:103).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Avşarlar bir zaman Mecit Paşa tarafından Bozok'a sürülmüş, orada bir müddet kalmışlar. Sonra Bozoklularla aralarında savaş olmuş. Türküde bu savaş anlatılıyor (PNB2).

Kurt İsmail Paşa'nın Derviş Paşa'nın emriyle Avşar aşiretini iskânı üzerine söylenmiştir (FB5:103).

Bir takım beyler sıkışkanlığa uğrarlar. Buna Dadaloğlu bir türkü söyler (İE).

Kayseri-Boğazköprü'de Mecit Paşa Pehlivanoğlu Abidin Bey'i iskân memuru tayin ediyor. Çadırına Hamet Ağa ve Seyfali Bey isminde iki Avşar atlısı geliyor. Pehlivanoğlu bunları Avşar'a göndermek istiyor; aralarında anlaşmazlık çıkınca bunlar Pehlivanoğlu'nu öldürerek Höketçe'nin yanındaki Kürebeli'ne yerleşiyorlar. Sonradan bunlar 10 Avşar atlısı oluyorlar. Bu arada Maraş valisi Mecit Paşa Sivas-Gemerek'te bulunan Cadıoğlu'nun kumandasındaki 500 atlıya kendisinin de 500 tane daha katacağını söyler. Cadıoğlu Avşarları yakaladığı takdirde ona maddî yardım yapacağını ve tuğ vereceğini vaad eder. Bu atlıların Kürebeli'nde olduklarını öğreniyorlar. Cadıoğlu Höketçe'nin önündeki düzlüğe karargâhını kurar. Avşar atlıları bunu fark ederek aynı semtteki Katran Gediği'ne inerek tüfeklerinin taşlarını bilemeye, barutlarını kurutmaya ve tam hazırlığa başlarlar. Bu sırada askerlerine göç emri veren Cadıoğlu habersizce aynı yoldan pusuda bulunan Avşarların üzerine doğru

---

b. Metinde 'hepsini':alayın-ND3//vermedi hepsini: vermeyip çoğunu-İE

c. annına dayanmaz: herbirine yetmez-PNB2//Dayanmaz bunlara beş bölük ordu-İE

d. İstanbul'a indi ünü beylerin-PNB2//(Bu dize anlaşılamadı)-İE

6 a. Metinde 'der Seyyid Osman'ım': yaşa Dadaloğlu'm-PNB2; Dadaloğlu'm der de-İE

b. kara: dara-AÖ, EK3//kara Cadıoğlu'nu: zavallı Cadoğlu'n-ND3//Cadoğlu'nu düşürdüler telâşa-PNB2//Cadoğlu'nu düşürdüler şol kara taşa-İE

c. önü: uğru-ND3//Bugün indi yaralının önü Maraş'a-İE

d. alsın tuğları: söksün tuğların-ND3//Necip Paşam çifte çeksin tuğları-PNB2//Necip Paşam geri çeksin tuğların-İE

gelir. Meydana ilk çıkan Cadıoğlu ve bayraktarı Avşarlar tarafından yok ediliyor. Bu arada Hamet Ağa 'askere kurşun atmayın, fakat Cadıoğlu çetesinden birini sağ bırakmayın' diyerek kendisi de hücuma geçiyor. Çete ve hükumet askerlerini tamamen bozguna uğratıyorlar. Çeteden bir iki yarayla kurtulup kaçan bazıları Avşar ilinin atlarının çama çıktığını haber veriyorlar. Bu sırada aşiretin içinde bulunan Cingözoğlu Seyyid Osman isimli âşık bu meydan kavgasını bu türküyle canlandırıyor (ND3).

Avşar atlıları paşanın çadırının önünden geçerlerken, nöbetçi durumu içeriye haber verir. Paşa annesi ile birlikte acele dışarı çıkmak ister. O sırada başındaki kalpağı düşer. Annesi kalpağın düşmesinin iyi olmadığını, uğursuz sayıldığını ve askerlerine bu Avşar atlılarını yakalaması için emir vermesini söyler. Fakat paşa bunu yapmaz, o da askerleriyle birlikte onların arkasına düşer. Avşar atlılardan Mehmet Bey geride kalarak, çakmaklı tüfeğiyle nişan alır ve paşayı vurur. Avşarlar bunun üzerine yaylaya gitmeyip Adana-Höketçe[Mağara] ilçesinin arkasındaki Toros kolunda barınmaya çalışırlar. Bu arada Maraş valisi Mecit Paşa Sivas-Gemerek'te bulunan Cadıoğlu'nun kumandasındaki 500 atlıya kendisinin de 500 tane daha katacağını söyler. Cadıoğlu Avşarları yakaladığı takdirde ona maddî yardım yapacağını ve tuğ vereceğini vaad eder. Cadıoğlu Höketçe'nin önündeki düzlüğe karargâhını kurar. Avşar atlıları bunu farkederek aynı semtteki Katararası boğazını tutarlar. Cadıoğlu'nun askerleri pusudan habersiz buradan geçerek Avşar atlılarını yakalayacaktır. Fakat âni baskın sonucunda Cadıoğlu'nun pek çok askeri ölür, kalanlar da Maraş'a sığınır. Baskın yapan on Avşar atlısı içerisinde bulunan Cingöz Osman bu türküyü söyler (MI, AÖ).

Bozok sürgününden padişah kuvvetlerinin izni olmadan yeniden Adana ve civarına dönen Avşarlar Höketçe'de toplanırlar. Bunu haber alan Mecit Paşa Sivas dolaylarında hüküm süren Cadıoğlu ile birlik olarak Höketçe'de Avşarları bastırırlar. Seyyid Osman şiiri bu kavga için söyler (EK3)

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şiir, Avşarlar arasında hatırası canlı kalan önemli bir olayla ilgilidir. Yörede sözlü gelenekte oldukça yaygın olduğu çeşitlemelerinin fazlalığından anlaşılıyor. Kanımızca Cingözoğlu Seyyid Osman'ın adına bağlanan metinler, Dadaloğlu'na ait 'usta malı' şiirler niteliğindedir.

82.2. DÖNDÜ GURBET ELE YOLU AVŞAR'IN+

1. *Ilgıt ılgıt bir yel esti Urum'dan*
   Duydum hali perişandır Avşar'ın
   Gam kasavet kalkmaz oldu serimden
   Döndü gurbet ile yolu Avşar'ın[1]

2. *Çalınmıyor davulları sazları*
   Avlanmıyor şahinleri bazları
   Oynamıyor gelinleri kızları
   Duydum karsalanmış gülü Avşar'ın[2]

3. *Bize haram oldu Çukurovalar*
   Uçtu şahin ıssız kaldı yuvalar
   Türkmen kızı katarlamış mayalar
   Bozuldu katarı eli Avşar'ın[3]

4. *Avşar dediğin de bir büyük oba*
   Çağırsam beyleri etmiyor töbe
   Al çuha üstüne boz beden aba
   Giyinir salınır eli Avşar'ın[4]

+ AZÖ1:217-218; FB5:32(Ulu Bey); FB5:103(şairi meçhûl); AŞE8:166-167[AŞE21:416] (Elbeylioğlu); HGM:7; MI:85; HNO1:44-45; CK:120; TKM1:149; CÖ2:197; MSK1(Elbeylioğlu); PNB4:21-22 (İlbendî); ŞE: 211-212 (Cingözoğlu Seyyid Osman), 226(Cingözoğlu Seyyid Osman); AÖ:180; ARY8:349-350(Elbendî); OAd:43-44; SÖ:20; MU:79-80; OA1:3512; HNO2:134; ÖY:134; BA:74(Elbeylioğlu); 75, 112 (Ulu Bey).

1 a. esti: eser-MSK1//ılgıt ılgıt: ılgım ılgım-BA//Aşağıdan bir yel esti Urum'dan-CK

b. Metinde 'perişandır hali': hali perişandır-MI, MSK1,ŞE, BA; yaman olmuş hali-PNB4//yaman olmuş-ARY8

c. kalkmaz: gitmez-OA1

d. Yönü gurbet ele döndü Avşar'ın-BA, MSK1//Gurbet ile düşmüş yolu Avşar'ın-PNB4//Yönü gurbet ile düşmüş Avşar'ın-ARY8

2 a. Metinde 'Gitti geldi baharları yazları': Çalınmıyor davulları sazları-PNB4, ARY8//Çaldıralım curaları sazları-ŞE, MI, OA1, AÖ, CK, SÖ//Çaldırınadım cura ile sazları-MSK1// //Güz oluktur bu illerin yazları-BA

b. Metinde 'ağlattılar': avlanmıyor-PNB4, ARY8 ; avlattılar-HNO1, HNO2, CÖ2, TKM1, OAd, MU; avlatalım-ŞE, MI, OA1, AÖ, CK, SÖ //Avlatmadım şahan ile bazları-MSK1//Ötmez oldu bülbülleri kazları-BA

c. Metinde 'iskân oldu': oynamıyor-PNB4, ARY8; yesir gitti-BA; iskân etti-OAd//Hep iskân oldu gelinleri kızları-SÖ

d. Metinde 'Kars'a gitmiş': karsalanmış-CÖ2, MSK1; parçalanmış ili-PNB4, ARY8//Gene karsalandı gülü Avşar'ın-ŞE, OA1, CK, SÖ

3 MSK1, PNB4, ARY8, AÖ, BA ve SÖ'de yok.

a. bize haram oldu: ovalar ovalar-MI, OA1, CK

b. Metinde 'şahin uçtu': uçtu şahin-TKM1, MU, OA1, CK; üstü[uçtu] şahin-MI

c. Anber Ağa'm çeker tülü mayalar-MI, OA1, CK

d. bozuldu: bozulmuş-MI, OA1, CK//Metinde 'teli': ili-HNO1, HNO2, CÖ2, TKM1, MU

AZÖ1'deki 5. dörtlük ise şöyle: Ovalar ovalar Çukurovalar/Uçtu şahin ıssız kaldı yuvalar/Amber Ağa'm çeker tülü mayalar/Bozuldu katarı eli Avşar'ın

5. Dadaloğlu'm bu iş bize güç oldu
Osmanlı'dan altınımız tunç oldu
Gözü kanlı şahbazların nic'oldu
Ermedi çakmağa eli Avşar'ın[5]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Cumhuriyet'in 50. Yılında Kahramanmaraş/1973 İl Yıllığı'ndan alınmıştır (MSK1). Kahramanmaraşlı Zafer Bey'den yazılmıştır (ARY8). Ulu Bey adında bir âşığa aittir (BA:75).

Kayseri-Sarız Toklar kasabasına bağlı İcadiye köyünden 24 yaşındaki Hüseyin Önder'den (CK), Zeki Güneri tarafından 1968 yılında Hatay-Dörtyol Yeşilkent'ten Mehmet Özaslan'dan (HGM) ve 22.07.1940 tarihinde Kayseri-Pınarbaşı'nda Anber Ağa'dan dinleyerek yazılmıştır (FB5:32).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Avşarlar Amik ovasından dönüp Anavarza'ya gelirler. Bir müddet sonra Avşarların üzerine hükûmet bir baskın kuvveti yollar ve onları Diyarbekir'e sürer. Seyyid Osman hadiseyi şiirinde dile getirir. (ŞE).

---

[4] HNO1, HNO2, CÖ2, PNB4, ARY8, BA ve OAd'de yok.

a. dediğin de: denilende-ŞE, AÖ, MI, OA1, CK, SÖ ;dedikleri -MSK1//ilinde de-MU//büyük: koca-OA1

b. Çağırsan beylerin etmiyor tö[v]be-MI//Çağırın beyleri eylesin tö[v]be-MSK1//Çağırın ağaların eylesin tö[v]be-ŞE//çağırsan-AZÖ1, MU, OA1//Çağırsam beylerin de etmiyor tö[v]be-CK//Çağırın ağaları da eylesin tö[v]be-SÖ

c. Al saya üstünde boz beden aba-MSK1

d. Dolu Avşarın:eli nic'oluk-MI//eli-TKM1, MU//Giyinsin salınsın gülü Avşar'ın-MSK1//Giyinir beyleri eli Avşar'ın-ŞE//giyinir salınır-AZÖ1, AÖ//Kalmadı giyinen eli Avşar'ın-OA1//Giyinir beyleri eli Avşar'ın-CK, SÖ

[5] a. Der Dadalı'm bu sözlerin nic'oldu-MI//Elbeylioğlu'm (çekticeğim) emeklerin heç oldu-MSK1//İlbendi'm der bu iş bize güç oldu-PNB4//İlbendi'm bu iş bize güç oldu-ARY8//Seyyid Osman bu sözlerin hiç oldu-ŞE//Der Dadalı'mbu iş bize güç oldu-AÖ//İlbeyoğlu der ki haller güç oldu-BA//Der Dadaloğlu'm da bu sözlerim heç oldu-SÖ

c. şahbazların: aslanlarım-MI, ŞE, SÖ; yiğitlerimiz-HNO1, HNO2, CÖ2, TKM1, MU, OAd; delilerin: şahbaz beyler-PNB4; şahbazımız-ARY8

d. Beş çakmağı çalınırdı Avşar'ın-AÖ

Bu türkü mağlûbiyetten ve iskândan sonra söylenmiştir(HNO1, HNO2). Avşarlar Sivas., Çorum ve Yozgat ve Kayseri yaylalarına sürülmüşlerdir (CÖ2). Avşar aşiretinden 'İlbendî' herhalde bir sürgün neticesinde olacak, ilinin perişanlığını anlatırken içli bir şair olduğunu ispat ediyor (PNB4).

Tecirli ve Cerit Türkmenlerini bozguna uğratan Avşarlar yaza kadar barınmak için Anavarza'ya yerleşirler. Oralar o zamanlar Maraş'a bağlı olduğu için Mecit Paşa üzerlerine asker gönderir. Gece yatarlarken, uykudayken elleri silâha varmadan âniden baskın yaparlar ve Yozgat'a civarına sürgüne gönderilirler. Yozgat'a giderken Dadaloğlu söyler (SÖ).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şiirin Ulu Bey, İlbendî, İlbeylioğlu ve Cingözoğlu Seyyid Osman'a ait çeşitlenmeleri mevcuttur. Bunlardan ilk üçüne ait olanlar ekler kısmında verilmiştir (bk. EK 14). AŞE8'de yer alan 'Elbeylioğlu' adına kayıtlı şiir ile onun çeşitlenmesi olan fakat şairin adının tapşırılmadığı FB5'teki metinlerin gerçekten bu şaire ait olup olmadığı konusu şimdilik meçhûl gibi görünmektedir. Ayrıca, Avşar halk şairi İlbendî'nin adı 'İlbeylioğlu' ile karıştırılmış olmalıdır. 'Ulu Bey' adının bir mahlâstan ziyade, bir bey adı olduğu düşünülebilir. Özellikle Fırka-i İslâhiye'nin zorunlu iskânından sonra, özellikle Avşarlar arasında benzer ayaklı şiirlerin yayıldığı bilinmektedir.

82.3. YOL ALIP GİDİYOR GÖÇÜ AVŞAR'IN+

1. *On bin kişi Horasan'dan çıkanda*
   Ak sayaya yeşil düğme dikende
   Çıkıp yücelerden engin bakanda
   Yol alıp gidiyor göçü Avşar'ın[1]

2. *Avşar'ın uşağı şöhretli gezer*
   Gördüğü düşmanın bağrını ezer
   On beş yirmi atlı bir ordu bozar
   Yenilmez kuvveti gücü Avşar'ın[2]

3. *Çakılı Çakmaklı Kütüklü yurdu*
   İndi Kığılı'ya çok safa sürdü
   Hüseyin Ovası'ndan bir haber geldi
   Acıya uğramış ucu Avşar'ın[3]

4. *Bitmesin ekini selvi söğüdü*
   Said Battal hiç içinde yoğudu
   Filor fesli dal püsküllü yiğidi
   On kişiye yamaç üçü Avşar'ın[4]

5. *Coşkun sular gibi dolanıyorduk*
   Ne duruluyor ne bulanıyorduk
   Firkatten firkate ulanıyorduk
   Sankim neydi bunda suçu Avşar'ın[5]

6. *Taşlar Dadalı'm da bağrını taşlar*
   Gözümüzden akar kan ile yaşlar
   Bize yol görüktü kavim kardaşlar
   Kalmaz yanınızda öcü Avşar'ın[6]

+ OA5:3893-3894; AZÖ1:211-212; CÖ2:185; AÖ:192-193; MU:87-88; BP:114; HD2:11.

1 a. Metinde 'on bir': on bin-AÖ
c. engin: engine-AÖ
d. alıp: alır-OA5, CÖ2

2 HD2'de dörtlük şöyledir:Torun'un uşağı densiz gezerdi/Gördüğü düşmanın bağrın ezerdi/Üç beşi de bir ordular bozardı/Kırıldı kanadı kolu Torun'un

3 a. Metinde 'Çıkılı': Çakılı-HD2
c. Metinde 'Hüsmen': Hüseyin
d. Önü Acısu'ya indi Torun'un-HD2

4 a. Boran'dan aşağı Eğri Söğütlü-HD2
b. Said Battal: Halil Battal-HD2
c. Eğr'efeli mor sümbüllü yiğidi-HD2
d. Söylemez lal oldu dili Torun'un-HD2

5 b. Metinde 'duruluyok': duruluyor-AÖ
d. sankim: sanki-AÖ

6 HD2'de yok.
a. Dadalı'm da: Dadaloğlu'm-AZÖ1
d. yanınızda: yanımızda-AZÖ1

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Kayseri-Tomarza Toklar kasabasından Ahmet Duman'dan alınan cönkten kaydedilmiştir (OA5).

1945 yılında Sivas-Şarkışla Dokuzkışla Türkmenlerinden olan 55'lik bir Türkmen dedesinden(VCA) ve Nuri Kara'dan derlenmiştir(HD2).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Dadaloğlu 60-70 sene evvel [1880'li yıllar] sağ imiş. Aslen Pınarbaşı'nda oturan Avşarların Torun aşiretinden olup bunlar Boran köyünde otururlar. Hassa ve Torun aşireti mensupları Sultan Aziz zamanında Çorum'un Hüseyin ovasına sürülürler. Yazları Pınarbaşı'na yakın olan Göğdeli'de bulunan Çakılı-Çakmaklı ve Kütüklü yaylalarına çıkarlarmış. Bu türkü aşiretin Çorum'a sürülüşünü anlatmaktadır (VCA).

Avşarların sürgünü için padişahtan ferman gelir. Dadaloğlu eski günleri anarak Avşarların yaşadıkları yerlerden söz eder (AZÖ1).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şiirin 'Dadalı [Musa]' adıyla tapşırılması, eskiliği için bir delil olabilir. Kaldı ki Türkmenlerin Çorum'a iskânı meselesi de, tarihinin eskiliği bakımından bunu doğrulamaktadır. Daha sonra Fırka-i İslâhiye'nin 'iskân'ının acılarını yaşayan Avşar ve diğer Türkmen aşiret mensupları, yaşadıkları acı ve sıkıntıları bu gibi şiirlerle dile getirmişlerdir (krş. 95 numaralı şiir).

82.4. HARPBOĞAZ'DAN AŞAR YOLU AVŞAR'IN+

1. *Şol Çukurova'da bitirir işin*
   Er göçen bu sene kurtarır başın
   Andırın beyliye bildirmez yaşın
   Harpboğaz'dan aşar yolu Avşar'ın

2. *Tereli Yokuşu'n pek erken dolan*
   Düzelse yolları Alın sapılan
   Kastal'a varınca yayladır kalan
   Artık burda soğur beli Avşar'ın

3. *Kozlu Karakulak da konalga yeri*
   Oradan geçer sürer ileri
   Andırın Kasaba az solda geri
   Artık burda söyler dili Avşar'ın

4. *Sorar gördüğüne Çinçin nerede*
   Bulmak ister pınarları sırada
   Erdim derler şol Göksun'da murada
   Öter kekliğinin dili Avşar'ın

5. *Dadaloğlu'm der de bu böyle olmaz*
   Avşar eli yaylasız sehilde kalmaz
   Açmış Binboğa'nın gülleri solmaz
   Burcu burcu kokar gülü Avşar'ın

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Bu şiir de önceki dört şiirle (bk.82.1,2,3) aynı ayaklı, fakat şiirin konusu diğerleri gibi 'iskân' acıları değildir. Metinde Çukurova'da kışlayan Avşarların yaylaya göçleri hikâye edilmektedir.

+ HGM: 7.

83. SAÇI SÜMBÜL TELLİ SUNAM AĞLASIN+

1. *Kılba tarafından bize gel oldu*
   Benim imdadıma gelen ağlasın
   Kem haberim söylen Avşar kızına
   Saçı sümbül telli sunam ağlasın[1]

2. *Dokuz boğumlu da kargının boyu*
   Düşmanı atlatmak ecdadım huyu
   Havlıda bahçede küheylân tayı
   Oturakta yavru şahan ağlasın[2]

3. *Kader böyle imiş benim kaderim*
   Karalar bağlasın benim pederim
   Yetim kaldı Paşa Beyim, Haydar'ım
   Ağlarsa da benim ilim ağlasın[3]

4. *Takdir böyle imiş yazılan yazı*
   Ciğerime koydular ateşi közü
   Sen bana sadıksın hey emmim kızı
   Top top eğricesin yolan ağlasın[4]

+ FB5: 118-119 (meçhul); AŞE7:267-268(meçhul) [AŞE23:266]; TT:49; BP:144; AZÖ1:275-276; HD1:8(Abidin Bey); YZD:356-357; EK1; TKM1:150; CÖ2:209; ÖY:189; AC:100-101; AÖ:218; SK:110.

1 HD1'de yok

a. Hani benim ile harbe girenler-AZÖ1//Hani benimle harbe girenler-TT, SK//Hani ya benim ile harbe girenler-BP,EK1, CÖ2

c. söylen: giderse-TT, TKM1, SK;gitsin-EK1, CÖ2

d. telli: ulu-TT, SK; kuzu-BP, EK1,

AC'de dörtlük şöyle: Yine Yozgat tarafında birisi has oldu/Benim imdadıma gelen ağlasın/Benden selâm söyleyin dayım kızına/Saçı sümbül kömür gözlüm ağlasın

2 a. boğumlu: boğum idi-AZÖ1//kargının: kargının-AZÖ1, EK1, CÖ2//Dokuz boğumdur da kargının boyu-BP//boğumdur da kargının-EK1, CÖ2//boğum: tutam-HD1

b. atlatmak: atkı atmak-AZÖ1// atlatmak ecdadım: sallamak ceddimin-HD1//atlakmak: at katmak-TT, BP, EK1, CÖ2, SK//düşmana: düşmanca-TKM1

c. Tavlada bağlı da küheylân tayı-AZÖ1// Gitti gelmedi nice oldu deyi-TT, BP, CÖ2, SK//Gitti gelmedi nic'oldu dayın-TKM1

d. Abidin beyim diye anam ağlasın-TT, BP, TKM1, SK// Abidin beyim deyu anam ağlasın-EK1, CÖ2

3 a. Takdir böyle imiş de benim kaderim-AZÖ1//Ne kötü yazılmış benim kaderim-HD1

b. benim: kalan-AZÖ1//karalar bağlasın: karaları bağlasın da-BP, EK1, CÖ2//Öksüz kaldı benim Paşa Haydar'ım-HD1

c. Beyim: Efendim-AZÖ1// Öksüz kaldı bey Yusuf'um Haydar'ım-TT, BP, TKM1, EK1, CÖ2, SK//Karalar bağlasın anam pederim-HD1

d. ilim:anam-AZÖ1//Kafesinde tor şahinim ağlasın-BP, TKM1, EK1, CÖ2, SK

AC'de dörtlük şöyle: Takdir böyle imiş de benim kaderim/Karalar bağlasın da benim pederim/Öksüz kalmış Kul Yusuf'um Haydar'ım/Abidin der de anam ağlasın

4 a. takdir böyle imiş: böyleymiş kaderde-BP, EK1, CÖ2//Alnıma yazıldı bu kara yazı-HD1

5. *Dadaloğlu'm der de maslahat bitmez*
Torun'un uşağı başımdan gitmez
Kardeşim kötü de yerimi dutmaz
Abidin'im diye anam ağlasın[5]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

1924 yılında Niğde'de Tahsinzâde Ali Bey'den derlenmiştir. Adı "Avşar Abidin Bey Türküsü" olup "bozlak" makamında söylenmektedir. (YZD).1965 yılında Kayseri-Sarız Dayıoluk köyünden Mehmet Veziroğlu'ndan derlenmiştir (AZÖ1). H.1320 [M.1902] Kayseri-Sarız doğumlu Nuri Kara'dan derlenmiştir(HD1).

Abidin Beyin ölümü üzerine, onun lisanından bir Avşar bu türküyü söylüyor. (FB5:118).

Türkü Dadaloğlu'na ait değildir. Çünkü Abidin Bey Avşar değildir; dolayısıyla kendi aşiretinin düşmanına ağıt söylemesi mümkün değildir. Abidin Bey'in yakınları Bozoklular tarafından bu ağıt söylenmiş olmalıdır (EK1).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

"Avşarlar Bozok'a sürüldüğünde Pehlivanoğlu Abidin Bey, Avşar beylerinden Paşa Beyin kızını görüp gönül veriyor; kıza kendisini Allah'ın emriyle almak istediğini bilvasıta

---

b. Hep Tülek Hasan yelledi bizi-TT, TKM1, AÖ, SK//Hepten Tülek Hasan yelledi bizi-BP, EK1

c. Evvelinden sadık dayımın kızı-AZÖ1//Evvel evveline sadıksın dayım kızı-TT, TKM1, SK//Evvel ezel sadıksın dayım kızı-BP, CÖ2//Evvel ezel sadık dayımın kızı-EK1//Sadıksın söyledin dayımın kızı-HD1

d. yolan: yolsun-AZÖ1// Top zülüflerini yolar ağlasın-TT, TKM1, CÖ2, SK//Top zülüflerini yolan-BP, EK1//Eğr'efeli telli sunam ağlasın-HD1

AC'de dörtlük şöyledir: Takdir böyle imiş yazılan yazı/Kahpe kulun Hasan sen yolladın bizi/Yine sen sadıksın da hem dayım kızı/Top top eğriceni bulan ağlasın

5 TT, TKM1, EK1, CÖ2 ve SK'da yok

a. Metinde 'Abidin olmazsa': Dadaloğlu'm der de-AZÖ1//Abidin olmazsa: Abidin Bey olmayınca-AC

b. Avşar'ın uşağı başımdan gitmez-HD1

c. kardeşim kötü de: kardeşlerim kötü-AC, AZÖ1

d. Ağlarsa da benim emmim ağlasın-HD1//Ağlarsa da benim ilim ağlasın-AC

duyuruyor. Kız bu işte üzerine tavassut vazifesini alan kadına: 'Dağın tazısı çölün cerenini alamaz' diye red cevabı veriyor. /...../Lâkin Abidin Beyin kıza olan alâkası günden güne artıyor, araya daha tesirli vasıtalar koyarak bir taraftan da kızın biraderi Osman Beyin muvafakatını alarak kızla evleniyor. Abidin Bey bu kızla evlendikten sonra, bir gün yeni karısına: 'Hatun dağın tazısı çölün cerenini alamaz derdin. Nasıl, alamaz mı imiş?' diyor. Karısı da: 'Böyle çok kar yağıp da 'könes avı' olacağını kim bilirdi?' diye mukabelede bulunur. İşte bu halde gösteriyor ki kayd u esarete alışamayan daima serâzâd yaşamak isteyen Avşarlar kahir kuvvetler karşısında biraz sinseler de uzun müddet aynı vaziyete tahammülleri imkân haricindedir. Gerçi Bozok mıntıkasında daima çok fâik kuvvetin nezaret ve tahakkümü altında bulundukları için kısa bir müddet zarfında boyunduruktan kurtulmaları mümkün olamıyor. Lâkin bir taraftan hükûmete müracaatla halâslarını temin esbâbına tevessülden geri durulmuyor. 1267[M.1851-52] senesinde feci halleri hükümete yakinen, şifahen arz olunmak üzere İstanbul'a 15 kişi gönderiliyor. İstanbul'da bir yolunu bulup o zamanki sadrazama derd döken bu zavallılara üç senedir bir türlü ısınamadıkları Bozok mıntıkasından Pınarbaşı'na savuşmaları mümkün olup olmadığı soruluyor. Cevaben İstanbul'dan aşiret aleyhinde takip emri verilmediği takdirde üçer beşer kişilik kafileler halinde savuşmalarına imkân dahilinde bulunduğunu söyleyince, sadrazam tarafından da iş İstanbul'a aksedince göz yumulacağı vaad ediliyor. İstanbul'a giden heyet böyle sevinçli bir haberle Bozok'a dönüyor. Haber aşiret arasında yayılıyor. Her gün birkaç kafile oradan Pınarbaşı yolunu tutuyor. Kısa bir müddet zarfında Avşarların Pınarbaşı'na savuşmak azminde bulundukları her tarafta duyuluyor. Mesela Abidin Bey'e aksedince, o da gitmeye kalkışan Avşarların önlerine set çekmek istiyor.

Abidin Beyin eski karısı ise kocasına: 'Sen Avşarınan hısım oldun, bunları kurtarmaya çabala!' diyor. Fakat kocası, 'hem kızlarını alırım, hem düşman olurum' cevabını veriyor. Bu esnada Avşarlardan evvelce her nasılsa yolunu bulup Pınarbaşı'nda kalmış Sarı Veli'nin oğlu Kara Ağa ile Muhazimoğlu, Dırnaksız Ahmet Bozok'a giderek oradan dört ev halkı ile Pınarbaşı'na doğru yollandıkları sırada, keyfiyet Pehlivanoğlu Abidin Beye ihbar ediliyor. Abidin Bey de 40-50 atlı ile arkalarından hareketle bir ovada kafileye yetişiyor. Kargısını elinde tutarak kafileye: 'Varan Abidin' nereye gidiyorsunuz diye saldırıyor. Göç kafilesinde bulunanların: 'Etme Abidin Bey, iki ayağın öpelim' tarzında yalvarmaları hiç fayda vermiyor. Abidin Bey Kara Ağa ile Dırnaksız Ahmed'e hücum ederken nefislerini müdafaa etmek isteyen bu Avşarların attıkları kurşunlardan birisiyle kafasından vurulup attan yere düşüyor. Abidin Beyin vurulduğunu gören maiyeti efradında cesaretten eser kalmıyor. Bunlar geriye kaçarlarken Abidin Beyin atını da alan Avşarların göç kafilesi yoluna devam ediyor. Abidin Beyin ölümü üzerine onun lisanından bir Avşar şu[bu] türküyü söylüyor." (FB5:116-118)

Avşarlar Bozok'a sürülmüşlerdir. Bozok'un o zamanlar en güçlü adamı Pehlivanlı aşire-

tinden Abidin Paşa'dır. Bu paşa bir gün Avşar içinde gezerken Kamer adlı çok güzel bir kıza rastlar ve hemen talip olur. Fakat kız, "dağın tazısı çölün cerenini alamaz" diyerek razı olmaz. Avşarlar bu sürgün yerinde sürülerini yitirirler; ekip-biçmesini de bilemedikleri için çok fakir düşerler. Kamer de bu durumda paşayla evlenmek zorunda kalır. Paşa, Kamer'e: "Dağın tazısı çölün cerenini alır mıymış?" diyerek onu utandırmak ister. Kız da cevaben: "Ne yapayım, kar çok yağdı da könes [cins olmayan köpek] avı oldu" diye karşılık verir. Günler gelir geçer; atkı atma[salma, vergi] zamanı geldiğinde dayısının kızı olan ilk eşi paşaya Avşarlardan vergi almamasını, şayet Avşarlara atkı atarsa Haydar ve Paşa isimli iki erkek çocuğunu öksüz koyacağını söyler. Paşa ilk eşini dinlemez ve "benim adaletim budur" diyerek Avşarlara atkılarını atar. Çok geçmeden Abidin Paşa'nın Avşarlarla arası açılır, vergiyi de alamaz. Avşarlar çadırlarını söküp Bozok'tan göç etmeye başlarlar. Abidin Paşa bunların önlerini bir rivayete göre Kırşehir-Malya düzlüğünde, diğer rivayete göre ise Kayseri-Boğazköprü'de çevirir. Bu savaşta Avşarların Torun obasından Mühazimoğulları'ndan Tırnaksız Ahmet, paşayı vurur. Halen Kayseri-Sarız Damızlık köyünde oturan Sarı Veli'nin oğlu Kara da Tırnaksız Ahmet'in yardımcısıdır. Kısa bir müddet sonra Abidin Paşa ölür. Bunun üzerine onun ağzından Dadaloğlu bu ağıdı söyler (AZÖ1).

AZÖ1'deki hikâye hemen hemen aynıdır. Yaralanan Abidin Bey bu türküyü söyler(HD1).

Bozok havalisinin beyi Pehlivanoğlu Abidin Bey oraya yerleştirilen Avşarlara eziyetler çektirmiştir. Karamıklı Avşarları beyi Hacı Beyin kızını da zorla kendisine eş yapar. Bu evlilik yüzünden Bozokluların Avşarlarla arası açılır. Savaşlar uzun sürer ve Osmanlı olaya müdahele eder (EK1). (Şiirin ayrıntılı hikâyesi için bk. Kamil 1976a).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Abidin Beyin ölümü konar-göçer Türkmen aşiretlerini olağanüstü derecede etkilemiş olmalıdır. Bu sebeple Dadaloğlu'nun da söz konusu olayı dile getiren bir şiir söylemiş olması mümkündür. Ayrıca aynı olay 'anonim' türküler halinde de sözlü gelenekte söylenmiştir (bk. EK 15. Ayrıca bk. Yaşar 2002).

84. DOST AĞLASIN KAHPE FELEK UTANSIN+

1. *Öldürüz de kömür gözlüm öldürüz*
   Dost ağlasın zalim felek utansın
   Kıyamette kavuşmak var biliriz
   Dost ağlasın kahpe felek utansın

2. *Bir çıkmaza girdi bugün yolumuz*
   Geçit vermez sağımızla solumuz
   Kalır gayrı bizim burda ölümüz
   Mert ağlasın nâmert olan utansın

3. *Avşar eli yaylasına göçmedik*
   Aşın yiyip sularını içmedik
   Tenhalarda kendimizden geçmedik
   Can ağlasın hayın felek utansın

4. *Dadaloğlu'm yine coştu çağladı*
   Ak üstüne karaları bağladı
   Firkat odu yüreciğim dağladı
   Ben ölem de Çapanoğlu utansın[1]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Bu şiirin Avşarların Bozok sürgünü sırasında söylendiği sanılıyor (AZÖ1).

+ AZÖ1: 266; HNO1:43; TKM1:148; CÖ2:196; SS:108; MZK1:53; MZK2:53; OAd:44-45; AÖ:215; HNO2:133; BP:94; ÖY:151; MU:89.

1 c. odu:oldu-TKM1

d. Çapanoğlu: Çaparoğlu-HNO1, HNO2, TKM1, BP, CÖ2, MZK1, MZK2, OAd

85. BEKLETMEN DİVANDAN SÖZ ALIN GELİN*

1. *Turnam katar katar sefere varın*
   Ordan efendimizi siz alın gelin
   Urum diyarında han huzurunda
   Bekletmen divandan söz alın gelin[1]

2. *Çıksın Sultan Mahmud seyrana çıksın*
   Sığasın sırtını aslana baksın
   Hil'atlar giydirsin çelenkler konsun
   Ordan efendimizi tez alın gelin[2]

3. *Davetçi gönderir şol Çapanzâde*
   Muhabbeti eskisinden ziyade
   Silinsin süprülsün döşensin oda
   Zayıftır vücudu uz alın gelin[3]

4. *Mürseloğlu karşı varır ilinen*
   Hanesine teklif eyler yolunan
   Yolumı döşetir Acem şalınan
   Küheylân atları yüz alın gelin[4]

---

* ÖY:161; AZÖ1:277-278; ŞE:207-208(Cingözoğlu Seyyid Osman); ND4:1800; OA6:3970; CÖ2:194-195; OA3:3747; BP:96; MU:95; FGö:28; AÖ:232.

1 a. turnam: turnalar-CÖ2,OA3,BP,MU,FGö,AÖ

b. efendimizi: Kalender Paşamı-AZÖ1; efendimiz-MU

c. diyarında: diyarından-AZÖ1//huzurunda: huzurundan-AZÖ1

ŞE'de dörtlük şöyledir: Efendim seferde telli durnalar/Kalender Paşa'mı siz alın gelin/Moskof seferinden Urumeli'nden/Eğlemen yollarda tez alın gelin

2 a. Mahmud:Hamid-ND4,OA6,CÖ2,BP,FGö,AÖ//Sultan Mahmud: Abdülhamid-OA3

b. sırtını: kolların-AZÖ1//

c. konsun: soksun-CÖ2; taksın-AZÖ1

d. tez: uz-OA6; siz-FGö//ordan efendimizi: durdurman divandan-AZÖ1;AÖ

ŞE'de dörtlük şöyle: Çıksın Sultan Mahmut seyire çıksın/Arkasın sığasın arslana baksın/Hil'atlar geydirsin çelenkler taksın/Durdurman divanda söz alın gelin

3 a. gönderir: göndermiş-AZÖ1,AÖ//

b. gayet: çokça-OA6//Metinde 'Gayet sever muhabbeti ziyade': Muhabbeti eskisinden ziyade-AZÖ1,AÖ

c. Metinde 'süprünsün': süprülsün-AZÖ1,AÖ//

d. vücudu: bedeni-AZÖ1

ŞE'de dörtlük şöyledir: Davetçi gönderir şol Çapanzâde/Muhabbetin sever candan ziyade/Silinsin süprülsün döşensin oda/Zayıftır bedeni uz alın gelin

4 a. Metinde 'çıkar': varır-OA3

b. Evceğine buyrum eder-OA3

ŞE'de dörtlük şöyle:Mursaloğlu karşı çıkar el inen/Yolları döşeyin Acem şal ilen/Konağına davet eder yolunan/Küheylân atları bin alın gelin

5. Der Dadalı'm gece gündüz işim zâr
Efendisiz dünya bize olmuş dar
İl-aşiret bütün beyler intizar
Bekletmen Temmuz'u güz alın gelin[5]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Şiir Murat Bardakçı'dan alınmıştır (ŞE:207). Kayseri-Sarız Sindel köyünden (OA3) ve 1981 yılında Kayseri-Sarız Dayıoluk köyünden Mehmet Veziroğlu'ndan derlenmiştir. Şiirin 'Âşık Şazi' adında bir ozana ait olduğu da söylenmektedir (AZÖ1).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Avşar Beyi Sultan Abdülhamid tarafından isteniyor. Aradan aylar seneler geçiyor bey gelmiyor. El-aşiret beklemekten tâcizleniyor. Dadaloğlu bunları teskin etmek için oba oba sazını seslendiriyor (ND4, OA3,OA6,BP, AÖ).

"Padişah II. Mahmud Rumeli'deki olaylar üzerine, özellikle de Yunan isyanı üzerine Anadolu'daki Türkmenlerden yardım ister. Bunlardan Bayazıtoğlu'nu, Kozanoğlu'nu, Çapanoğlu'nu ve Mürseloğlu'nu İstanbul'a davet eder. Bu beylerden Bayazıtoğlu Kalender Paşa, padişah tarafından çok sevilir. İstanbul'da alıkonur. Kalender Paşa Osmanlı-Rus savaşına da girer(Ölümü 1821). Fakat öte yandan hanımı Kara Hatun (Bozdoğan aşireti reisi Kerim Beyin kızı Fatma), Maraş'ta Kalender Paşayı çok özler. Bu şiiri Kalender Paşanın hanımının ağzından Dadaloğlu söylüyor" (AZÖ1:277).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şiirde 'Dadalı' mahlâsının olması, şiirin Cingözoğlu Seyyid Osman'a göre daha eski bir zamana ait olduğunu düşündürüyor. Bu sebeple Seyyid Osman'a aitmiş gibi gösterilen metin aslında Dadalı Musa'ya ait olmalıdır.

---

[5] a. gece gündüz:leyl ü nehâr-ND4,AZÖ1,FGö;en sonunda-OA6//Âşık Dadal sonucunda işim zâr-OA3//zâr: var-MU

b. Yalan dünya bana olmuş dar-AZÖ1//

d. bekletmen Temmuz'u: Temmuz'u bekletmen-CÖ2,FGö,OA3,OA6,ND4,BP,MU//

ŞE'de 'Seyyid' tapşırmalı dörtlük şöyle: Der Seyit'im leyl ü nehâr işim zâr/Efendisiz yalan dünya bana dar/El aşiret bey Süleyman intizar/Uğratman Temmuz'a gün alın gelin

86. KRAL KIZI KURBAN GELİN+

Dadaloğlu:

1. *Çeşme başı bekleyen kız*
   Koyma beni yollarımdan
   Uzat bir suyun içeyim
   Kral kızı kurban gelin

Dadaloğlu:

3. *Yayla yayla göçüp geldim*
   Karlı suyun içip geldim
   Çok güzeller seçip geldim
   Ey kral kızı kurban gelin[7]

Dadaloğlu:

5. *Yolculukta olur işim*
   Kız yoluna kurban başım
   İster olsun on kardaşın
   Komam seni kurban gelin

Dadaloğlu:

7. *Odanızın hasırıyım*
   Karıncanın yesiriyim
   Babadan üstün deliyim
   Kral kızı kurban gelin[10]

Kız:

2. *Yayla yayla göçmedin mi*
   Soğuk sular içmedin mi
   Hiç de güzel seçmedin mi
   Oğlan oğlan deli oğlan[6]

Kız:

4. *Yolcu isen git yoluna*
   Şal kutnu perçem boyunca
   Beş kardaşım var duyunca
   Yok ederler seni oğlan[8]

Kız:

6. *Benim babam pek delidir*
   Duran taşa kan yürüdür
   Öldürür de hem sürüdür
   Yok ederler seni oğlan[9]

Kız:

8. *Dadaloğlu halin yaman*
   Üç beş adam bir de imam
   Nikâhımız kıyan bir can
   Düzgün yürü yolun gelin[11]

+ TKM1:168-170; MU:114-129; MZK1:13-14; MZK2:13; MZK2:24-26(Yukarıdakilerden farklı bir karşılaşma); ARY5; ARY8:72-74; ARY14.

6 b. sular: suyun-ARY8, ARY14

7 a. göçüp: göçtüm-ARY8
b. içip: içtim-ARY8
c. seçip: seçtim-ARY8, ARY14

8 a. yoluna: yolunca-ARY8, ARY14
c. duyunca:doyunca-ARY8, ARY14

9 b. taşa: başa-ARY8

10 c. Babandan üstün çeriyim-ARY8, ARY14
d. Gelin gelin sarıl gelin-ARY8, ARY14

11 c. kıyan: kıysın-ARY8//kıyan bir can: kıyılsın aman-ARY14
d. düzgün yürü. yolun yürü-ARY8, ARY14

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Dadaloğlu'nun gençlik yıllarında anlattığı, düğün-dernekte çalıp söylediği hikâyedir. Bütün hikâyelerinde aşk konusunda fedakârlık, feragat temasını işleyen Dadaloğlu, Kral Kızı'nda da buna yer vermiştir (TKM1).

İlk olarak 1929 yılında Mersin Ticaret Odası muamelât memuru Lütfi Bey'den kopye etmiş ve daha sonra da Gaziantep'in Karapınar köyünden kör Âşık Mustafa'dan yazılmıştır. Gâvur Kızı ve Kral Kızı metinleri birbirleriyle yakındır. "Bu iki hikâyeyi herhalde bölge arasında birbirinden ayrılmış bir olay olarak tanımak istiyorum" (ARY8: 72; ARY14).

Gaziantep-Nizip Kızılbaş-Çepni olan Sarılar köyünden olan Ali Dede'den derlenmiştir(ARY12).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Dadaloğlu ile Gâvur Kızı "saz almacasına bahse başlamışlar. Sonunda Gâvur Kızı mağlup oldu, sedefli sazını Dadaloğlu'na teslim etti (ARY5).

Kral Kızına Dadaloğlu bir çeşme başında rastlar ve ona aşkını söylemekten çekinmez. En sonunda da Dadaloğlu kızı atının terkisine alarak memleketine döner (ARY8).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Bu metin temsilî bir 'anlatı'dır. Anlatılan olay Dadaloğlu'nun başından geçmiş olabilir, olmayabilir de! Burada önemli olan 'temsilî anlatım'ın seyirciler üzerinde yapacağı etki olmalıdır. Halk hikâyesi formatı içerisinde M. Zeki Korgunal tarafından kaleme alınmış bir diğer metin, 'sözlü gelenek'ten ne kadar uzak olarak ortaya konduğunu göstermek için ekler kısmına alınmıştır (bk. EK 16).

87. YÜRÜYÜŞÜ KOSTAK OLUR GÜZELİN*

1. *Güzelin yüzü de ayın tekeri*
   Dili oğul balı nöbet şekeri
   Omuzlar aşağı gerdan yukarı
   Yürüyüşü kostak olur güzelin

2. *Güzellerin salağına varmalı*
   El bağlayıp divanına durmalı
   Kırmızı önlüklü altın burmalı
   Ağ elleri topak olur güzelin

3. *Başı burada da boynu şurda*
   Koç-kolan yetmiyor göbeği yerde
   Dün Daharoğlu'nda bugün şu evde
   Ayakları ufak olur güzelin

4. *Dudağından şeker şerbet bal döker*
   Gülüşünden inci mercan gül döker
   Saçlarından sırma sırma tel döker
   Göğsü kolu yum'şak olur güzelin

5. *Dadaloğlu'm dört köşeyi gezerim*
   Nerde güzel görsem cismin överim
   Güzellerin bakışını severim
   Bakışları kaçak olur güzelin

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Kayseri-Tomarza ilçesinin Toklar bucağından Ahmet Duman'daki cönkten alınmıştır. (OA5). Şiir, Ahmet Cehan'dan kaydedilen banttan yazıya aktarılmıştır (FGM).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Hüseyin Karacaoğlan Kahramanmaraş-Andırın'ın Geben yaylasında pınarın başında toplanmış olan gelin ve kızlara karşı bu türküyü söylemiştir. Türkü bittikten sonra "aferin Hössüyün Garacoğlan" diyerek alkışladılar ve bahşişini verdiler (FGM). Karacaoğlan'ın pınar başında güzellere söylediği türkü (AC).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Adana-Ceyhan'ın Veysiye köyünden olan Ahmet Cehan (Ahmetçe)'dan kaydedilen iki metin 'Hüseyin Karacaoğlan' isimli birisine aittir (bk. EK 17). Bu şaire ait birkaç şiiri F.

---

* AZÖ1: 299; OA5:3892; CÖ2:227; SS:72; MU:76-77; BP:156; ÖY:225; AC:34-35 (Karacaoğlan); AÖ:260-261; FGM:99.

Gülay Mirzaoğlu yüksek lisans tezinde yayımlamıştı (Bk. Mirzaoğlu 1994). Şiirin Çukurova'da –daha çok Cerit Türkmenleri arasında- tanınan 'Hüseyin Karacaoğlan'a bağlanması, bu şairin-yani Hüseyin Karacaoğlan'ın- 'usta malı' bir Dadaloğlu türküsünü kendisine mal etmesi şeklinde düşünülmelidir. Şiirin Dadaloğlu'na ait olma ihtimali kuvvetlidir. (Ayrıca bk. Ergun 1971:141-142).

88. ŞU ÖNÜNE AKDAĞ SENİN+

1. *Aşağıdan beri geldim*
   Şu yanına Akdağ senin
   Nazlı yâri aldım geldim
   Şu önüne Akdağ senin[1]

2. *Akdağ heç mi gitmez gamın*
   Acem'de söylenir nâmın
   Her derede yüz bin çamın
   Şehit düşer Akdağ senin

3. *Sırıklı'dan Sıradaş'tan*
   Kevenin görünmez göçten
   Eğrikıyı'dan Dolambaç'tan
   Elin gelir Akdağ senin[2]

4. *Sırıklı'nın patdan yüzü*
   Yalan mı âşıkın sözü
   Şifa akar Ayan Özü
   İçenlere Akdağ senin[3]

5. *Der Dadalı'm söyler ezel*
   Kevranlar yükünü çözer
   Al öğnüklü kızlar gezer
   Salınarak Akdağ senin[4]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Dadalı, çoluğu çocuğu ile yaylamak maksadıyla geldiği Yozgat'ın şarkındaki Sultan Ak Dağ'a geldiği zaman söylemiştir. (FB4:133).

+ FB4: 133; EP:16[FB4:133].

1 d. önüne: yanına-EP

2 b. kevenin: gedenin-EP

3 a. patdan: çatdan-EP

4 b. kevranlar: ki duranlar-EP

89. HANİ SENİN YAMAN ESEN YELLERİN*

1. *Methetsem yeridir beyle ağayı*
   Albustan düzünde ettik kavgayı
   Yaylak yaptık bize şol Binboğa'yı
   Hani senin yaman esen yellerin

2. *Gök kır atlıların koyuldu yola*
   Düğün mü seyran mı bu harp mi ola
   Dağıldı yiğitler hep sağa sola
   Hani senin meydan deyen beğlerin

3. *Halim yaman dedim İmirzaoğlu*
   Bin atlı geliyor elleri tuğlu
   Buna derler buna koç Mursaloğlu
   Hani senin karşı koyan ellerin

4. *Dadaloğlu konalgamız Mirzelli*
   Elimiz obamız soyumuz belli
   Reyhanlı Tecirli Cerit Mendilli
   Hani senin konup göçen ellerin

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Dadaloğlu bu türküyü, Reyhanlı Türkmen beyi Mursaloğlu'nun yanında iken söylemiş olmalıdır.

* SK1:22-23.

90. ETTEN KALE OLUR CANI BEYLERİN+

1. *Mağara çölünde gavga kuruldu*
   Öttü tüfek davulbazlar vuruldu
   Gördüm Bozoklu'nun beli kırıldı
   Etten kale olur canı beylerin[1]

2. *Cad'oğlu geliyor bakın ilvana*
   Öttü tüfek seyreyleyin dumana
   Uğrunda Avşar var sen seni sına
   Elden ele gider ünü beylerin[2]

3. *Halil Ağa her attığın düşürdü*
   Cad'oğlu da tebdilini şaşırdı
   Soyuntusun Mağaralı deşirdi
   Kara toprak oldu yanı beylerin[3]

4. *Deli Hacı'yınan Göğ Ahmed geldi*
   Hiç aman vermedi hepisin kırdı
   Bunlara dayanmaz beş böyle ordu
   İstanbul'a çıktı ünü beylerin[4]

+ FB5:101-104; AŞE8:148-149(Cingözoğlu Seyyid Osman)[AŞE23:86,247]; ŞM:122; TT:48-49; TKM1:88; CÖ2:208; ÖY:145; MU:86; SÖ:26-28 (Cingözoğlu Seyyid Osman); ARY8:360-361; YK:56, 353; OAd:45-46; MP:62; AK:44; CK:117; HZK:3; NK:90; BP:145; AZÖ1:197-198; SK:118; FGM:176-177; MO:543-544.

1 MP'de yok.

a. Mağara: Mağara'nın-AŞE8// çölünde:suyunda-ARY8, ŞM, TT, YK:56, AK, NK, SK, MO;önünde-CÖ2, OAd, BP, FGM;çölüne de-SÖ; ovasında da-YK:353

b. davulbazlar: davlumbazlar-AZÖ1//Silinmiş silâhlar davul vuruldu-ARY8, ŞM//öttü: öldü-YK:57//öttü tüfek: öttü top tüfek de-NK, FGM

c. gördüm: duydum-AZÖ1; sandım-FGM; duydu-HZK, CK, SÖ, YK:56, YK:353, ARY8

d. Bin atlıya yamaç oldu beylerin-AZÖ1// İlden ile tuttu ünü beylerin-ARY8, ŞM//Elleri sürgüne gitti beylerin-TT, TKM1, CÖ2, MU, BP, SK//İstanbul'a çıktı ünü beylerin-SÖ//Arş u âlâya çıktı ünü beylerin-YK:56//Ünü İstanbul'a çıktı beylerin-YK:353//Ünü İstanbul'a gitti beylerin-AK, NK, FGM//İstanbul'a indi ünü beylerin-CK, HZK//olur: onu-AZÖ1; ünü-MO

2 AZÖ1.

ARY8, ŞM, TT ve MP'de yok.

a. geliyor: geliyor da-SÖ

c. Uğrunda beyler var kendini sına-SÖ

d. Bin atlıya yamaç onu beylerin-SÖ

3 ARY8, ŞM ve MO'da yok.

a. Halil Ağa'm attığını düşürdü-AZÖ1//Halil Ağa: Ali Bey'im-TT, MP, TKM1, CÖ2, MU, OAd, BP, SK//Halle de her attığını düşürür-SÖ//Halil Ağa da her attığın düşürür-YK:56//El âlem de her attığın düşürdü-YK:353//Halloğlu da her attığın düşürdü-CK//da her attığın düşürür-NK//Hallağam da her attığını düşürür-FGM

b. Cad'oğlu'nun tebdilini şaşırdı-AZÖ1// Cad'oğlu:Cadaloğlu'nun-MP, TKM1; Cadıoğlu'm-MU; Ömer Bey'im-AK; Kara Cad'oğlu'nun-CK //tebdilini: tedbirini-ÖY, CÖ2, TT, TKM1, OAd, AZÖ1, SK// //şaşırdı: şaşırır-SÖ, YK:56, NK// //Kadıoğlu'nun tebgirini şaşırır-FGM

c. Mağaralı soyuntusun deşirdi-AZÖ1// soyuntusun: su yontusunda-TT, CÖ2, BP, TKM1, SK; su

5. *Paşa Bey'in oğlu Del'Osman Ali*
Hepisinden Memed Ali zorbalı
Nöbet sana geldi koç Seyfi Ali
Kanını göynek oldu donu beylerin[5]

6. *Dadaloğlu'm der ki sen binler yaşa*
Cad'oğlu düşüldü şol Aslandaş'a
Yaralının önü indi Maraş'a
Döndü gerilere yönü beylerin[6]

---

yolunda-MU; döküntüsün-YK:56 //Soyuntusun Mağaralılar deşirir-SÖ//Beş atlının soyuntusun Mağaralı deşirdi-CK//soyuntusun deşirdi: döküntüsün deşirir-NK, FGM

d. Kanlı gömlek oldu donu beylerin-AZÖ1// Ünü İstanbul'a gitti beylerin-NK, FGM

[4] ARY8 ve ŞM'de yok.

a. Göğ Ahmed: Göğoğlan -AZÖ1// Kadir Ağa ile Hamd'ağa vardı-AŞE8//Küçük Hacı ile Gök Ahmet geldi-TT, TKM1, CÖ2, OAd, SK//Küçük Hacı ile Gök Hamet geldi-MP//Küçük Hacı ile Gök Ahmet geldi-MU, BP//Aslan Hacı'yınan da Kel Hamet geldi-SÖ//Paşa Beyle de Deli Osman geldi-YK:56//Koca Beyinen de Genç Osman geldi-YK:353//Aslan Hacı'yınan Kel Ahmet geldi-CK//Kısacık Hacı ile de Sarı Ahmet kaldı-NK

b. El aman vermedi hepsini kırdı-AZÖ1 //kırdı: verdi-TT//hepisin: yarısın-SÖ//Onlara aman vermedi hep bütün kırdı-YK:353

c. Her birine yetmez böyle beş ordu-AZÖ1//Olsa dağıtırdı beş böyle ordu-AŞE8//Bunlara temiz bir boya vurdu-TT, TKM1, MU, CÖ2, BP, SK//Alnına dayanmaz beş böyle ordu-SÖ//Bunlara dayanmaz böyle beş ordu-YK:56//Bunlara ganim (karşı) olmaz beş bölük-YK:353//Anlına dayanmaz beş böyle ordu-CK//Dayanmaz bunlara beş böyle ordu-NK

d. çıktı: gitti-AZÖ1; indi-MP, OAd, MO //Bin atlıyı bozan onun beylerin-AŞE8//ünü: şanı-TT, TKM1, CÖ2, MU, BP, SK// //Bin orduya yamaç onu beylerin-SÖ//Bin kişiye yamaç oldu bini beylerin-YK:56//Bir kişiye yamaç onu beylerin-YK:353//Bin atlıya yamaç önü beylerin-CK//Eğil bire Gümülük'ün dağları-NK

[5] ARY8 ve ŞM'de yok.

a. Paşa Bey'in oğlu: Ali Bey'in oğlu-TT, TKM1, MU, BP, SK, MO, CÖ2; Paşa Boğan Oğlu-YK:56//oğlu: oğlu da-SÖ// //Koca Bağcıoğlu da sana sorar Ali-YK:353//Mehmet Bey'in oğlu Dal Osman Ali-AK

b. Alayından Mehmet Ali'm zorbalı-AZÖ1// Mehmet Ali alayından zorbalı-AŞE8//Alayından zorba idi Zor Veli-TT, MP, CÖ2, BP, SK//Alayından zorbalar idi Zor Veli-TKM1, MU// Mehmet Ağa da hepsinden zorbalı-SÖ//Hepisinden Mehmet Ağa güzeli-YK:56//Mehmet Bey'im hepisinden gürbeli-YK:353//Hepisinden zorbaz idi Zor Veli-OAd, MO//Halil Ağa'm hepsinden zorbalı-AK//Hepsinden yiğidi Mehmet Ali Zor Veli-NK//Hepsinden zorbaz idi Mehmet Ali-FGM

e. Bağrını kurşuna verdi Seyf'Ali-AZÖ1// Kurşuna bağrın vermiş deli Seyf'Ali-YK:56//Nöbet sana geldi deli Seyf'Ali-YK:353//Seyfi Ali: Seyyid Ali-AK; şeyh Ali-NK //Anlını kurşuna vermiş de Duman Bey'in oğlu Seyf'Ali-CK

d. Etten kale oldu canı beylerin-AZÖ1/ Demir kale oldu eanı beylerin-AŞE8

[6] ARY8 ve ŞM'de yok.

a. Yaşa Dadaloğlu'm sen binler yaşa-AZÖ1//Der Seyit'im bakın yatan üleşe-AŞE8//Der Seyd'osman'ım da sen binler yaşa-SÖ//Dadaloğlu'm: Dadaloğlu-YK:56, YK:353//Yaşa Dadaloğlu'm da sen binler yaşa-NK

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Kahramanmaraş İl Genel Meclisi üyelerinden Haydar Bey'den (ARY8; ŞM), Ali Atılgan'dan (YK:57),Osmaniye-Alhanlı'dan Ahmet Kılıç'tan(AK), Kayseri-Toklar nahiyesi İcadiye köyünden 70 yaşındaki Ali Özocak'tan (SÖ), Kayseri-Kayadibi nahiyesi müdürü Ali Rıza Bey'den(HZK),Adana-Ceyhan'ın Azizli köyünden Mustafa Mazı'dan (NK) ve 1958 yılında Kayseri-Sarız ilçesi Ayranlık köyünden Yusuf Polat'tan derlenmiştir (AZÖ1). Adana-Ceyhan Azizli köyünden Ahmet Cerit'in şiir defterinden alınmıştır (FGM).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

"Süleyman Paşa İstanbul'dan Maraş'a avdetinde bütün derebeyliklerin, aşiret rüesâsını derhal İbrahim Paşa ordusuna karşı durmaya davet ediyor. Bu esnada Bozok'taki Çapanoğlu ile Gemerek'teki Cadıoğlu kuvvetleri de cepheye geliyor. İskenderun'dan Nizip'e kadar müdafaa tertibatı alınıyor. Müdâfiler arasında ilk bozgun veren İskenderun mıntıkasındaki Çapanoğlu ve Cadıoğlu kuvvetleri oluyor. Bu bozgunluktan kaçan Çapanoğlu ve Cadıoğlu kuvvetleri Mağara'ya gelince oradaki Avşar obasında su içmek vesilesi ile içlerinden birisi bir kıza şer atıyor (sulanıyor). Kız derhal meseleden büyüklerini haberdar ediyor. Obada bulunan Avşarlardan eli silâh tutanlar hep bir araya geliyor. İki taraf arasında şiddetli çarpışmalar oluyor. Cadıoğlu başta bulunmak üzere bu kavgada çok adam ölüyor. Esasen mânen yorgun ve bitkin bir halde bulunan Çapanoğlu ve Cadıoğlu kuvvetleri çabucak mağlûp oluyor. Bunlardan her biri bir tarafa kaçıyor. Dadaloğlu bu münasebetle şu türküyü söylüyor." (FB5:101).

---

b. Cad'oğlu'nu düşürdüler şol Aslantaş'a-AZÖ1//Kara Cadoğlu'nu düşürdü taşa-AŞE8// Cad'oğlu düşüldü: Cadıoğlu düşürdü-TT, CÖ2, BP, SK//Cadaloğlu'nu düşürdüler telâşa-MP, OAd//Cadıoğlu düşürdü arslanı taşa-TKM1, MU//Zavallı Cad'oğlu'n düşürdü taşa-SÖ// Her belâ gelir de sağ olan başa-YK:56//Yazılanı gelir de sağ olan başa-YK:353// Nüfusun geçiyor dağınan taşa-AK//Cadıoğlu'nu düşürdüler telâşa-AZÖ1//Cad'oğlu: Kad'oğlu'nu-FGM

c. önü: uğru-AZÖ1//Biraz yaralısı indi Maraş'a-AŞE8//yaralısının önü: yarasının ünü-TT, TKM1, CÖ2, MU, BP, SK; yaralının önü-MP, SÖ, OAd, MO, FGM; yanalımın ucu-YK:353, AK//Yaralı askerin doldu Maraş'a-YK:56

d. Abdülmecit geri alsın tuğları-AZÖ1//Mecit Paşa geri çeksin tığları-AŞE8//Necip Paşa'm çifte çeksin-TT, CÖ2, BP, SK//Mecit Paşa'ın çifte çeksin tuğları-MP, TKM1, MU, OAd//Mecit Paşa'n geri söksün tuğların-SÖ//Mecit Paşa geri çektir tığları-YK:56//Hâfız Paşa'm geri çekin tuğları-YK:353//Mecit Paşa geri çeksin tuğları-AK//Necip Bey'in geri çeksin tuğları-NK//Ârif Paşa'm geri çeksin tuğları-FGM//Necip Paşa çifte çeksin tığların-MO

Çapanoğlu Dörtyol'dan kaçarak Mağara köylüğüne varır. Gelinin birinden bir ayran ister. Gelin ayranı verirken gelinin elini tutar. Gelin, bire hay eder. "Şu adam benim elimi sıktı, koman öldürün şunu" der. Herkes silâhını kuşanır, harbe başlarlar. Cadıoğlu, Çapanoğlu ve adamlarının üstüne vardılar. Bunların perişanlığını Dadaloğlu saz ile anlatır (YK:353).

Mürseloğlu ile İmirzeoğlu arasındaki aşiret kavgasına ait bir türküdür (ARY8, ŞM).

82.1 numaralı şiirdeki ND3'ün hikâyesiyle aynıdır (SÖ).

Mürseloğlu, Ali Ramazanoğlu, İmirzeoğlu, Zülkadiroğlu'nu Kozanoğlu bir gün davet eder. Kozanoğlu ile Mürseloğlu arasında bir şaka başlar. Kozanoğlu, "ben senden üstün, yiğit ve ekmek sahibiyim" der, o da kendisinin Kozanoğlu'ndan daha üstün olduğunu söyler. Dadal'ı da çağırmışlardır. Dadal, Kozanoğlu ile Mürseloğlu'nu söylediği bir atışmada çakıştırır. Daha sonra bunlar savaşmaya karar verirler. Mağara suyu civarında her iki taraf da askerleriyle on beş gün müddetle savaşmak konusunda anlaşırlar. 250 atlı Mürseloğlu'nun 300 atlı da Kozanoğlu'nun vardır. Her ikisi de birbirinden habersiz olarak İmirzeoğlu'na mektup yazarak yardım ister. Kozanoğlu İmirzeoğluyla kız alıp verdiği için hısım sayılmaktadır; Mürseloğlu ile de hem sınır komşusu hem de dosttur. İmirzeoğlu mektupları alır almaz doğruca Mağara'ya gider. Her ikisine de selâm vermez ve ayrı bir yere çadırını kurdurur. Harp süresince Kozanoğlu'nun atlısı Mürseloğlu'nu sıkıştırır. Bunu gören İmirzeoğlu'nun adamları beylerine başvurarak Kozanoğlu'na vurmak için izin isterler. İmirzeoğlu da: "Acele etmeyin, Mürseloğlu'nun son kıvına bakın siz" der. Mürseloğlu, ileri gelen adamlarını başına toplar. "Biz ölürsek, atın kılıcın eşyanın ne lüzumu var; ölmezsek de zaten bunlar bizim. Öyle ise eşyaları hayvanlara yükleyin kaçıyor gibi yapın. Bunlar bize yaklaştıkları zaman siz toplu olarak kendirleri bıçaklayın. Eşyaları indirin. Kozanoğlu atlısının yarısı Bozok adamıdır. Pılıçkaya düşkün olur. Onlar eşyayı kapışırken, biz bir dönüş yapar onlara bir kılıç sallarız." Mürseloğlu'nun adamları böyle yaptılar. Kozanoğlu'nun atlıları bu ganimeti görünce harbi bile unuttular, bir parça daha fazla alamaz mıyım diye kılıçlarını bile bırakmıştılar. Mürseloğlu'nun adamları beylerinin emri üzerine geri döndüler ve Kozanoğlu'nun askerlerine hücum ederek onları 'kılıç tırpanı' yaptılar. 300 atlıdan kalan 100 atlı ile Kozanoğlu dağınık durumda güç belâ başını kurtarmıştır. Dadaloğlu'nun çağırtır ve Kozanoğlu, kendilerini teselli etmek üzere bir türkü söylemesini ister (AK).

Maraş valisi Mecit Paşa Avşar'ın başına padişah tarafından tayin edilmiştir. Avşarların başına o da Gemerekli Cadıoğlu'nu getiriyor. Avşarları ıslah ederse ona tuğ verecek. Cadıoğlu'nun askerleriyle Avşarlar harbe tutuşuyorlar. Üç sıkmada Cadıoğlu'nun bayraktarını Avşarlar vurunca, atlılar dağılır. (CK).

"Avşar iskânını yapanlar arasında bir Cadıoğlu Ahmet Ağa vardır. ... çok büyük olduğu için 'Cadıoğlu'nun ateşi' ifadesi darbımesel hükmüne geçmiştir. Cadıoğlu'nun hatırası Avşarlar arasında hâlâ mahfuzdur." (HZK).

Bu türküde Avşarlarla Cerit Türkmenleri arasındaki sürekli bir ihtilâf ve mücadele anlatılmaktadır (NK).

Avşarlar sürgün gittikleri Bozok'ta fazla oturmazlar. Oradan kaçarlarken Pehlivanlı Beyi Abidin Beyi Kayseri-Boğazköprü veya Kırşehir Malya'da vurarak öldürürler. Bunun üzerine Osmanlı padişahı Abdülmecid Avşarların üstüne Sivas-Gemerek taraflarında bulunan Cadıoğlu'na tuğ vererek gönderir. O da Avşarların önünü 500 veya bir diğer rivayete göre 1000 atlıyla keser. Karşılaşma Adana-Tufanbeyli ilçesinin Höketçe Boğazı, Katran Gediği ve Kayapınarı yörelerinde olur. Kavgada Cadıoğlu da ölenler arasındadır. Buralar o sıralar Maraş sancağına bağlı olduğu için Maraş paşası emir verir ve yaralıları tedavi etmek için bir hastane kurulur. Söz konusu hastanenin yerinde şimdi Hastane köyü vardır. Bu köy Seyhan ırmağının Tufanbeyli ilçesinden geçen kolu olan Pınarlar üzerindedir. Bu şiirin Cingözoğlu Seyyit Osman'a ait olduğu da söylenir; fakat anlatılan tarihi gelişim içinde bunu açıklamak güçtür (AZÖ1).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şiir, Avşarlar arasında hatırası canlı kalan önemli bir olayla ilgilidir. Fakat 82 numaralı şiirde anlatılanla burada anlatılan olaylar birbirinden farklıdır. Bu sebeple söz konusu iki şiire ait dörtlükler büyük oranda birbirine karışmış vaziyettedir. Bu şiirin de özellikle Avşarlar arasında, sözlü gelenekte oldukça yaygın olduğu, çeşitlemelerinden de anlaşılıyor. Ayrıca Cingözoğlu Seyyid Osman'a bağlanan metinler de Dadaloğlu'na ait 'usta malı' şiirler niteliğindedir. (krş. 82.1, 82.2 ve 82.3 numaralı şiirler).

91. KEM RAKÎBİN BAĞINDA GÜL BİTMESİN+

1. *Yüce Hak'tan bir dileğim var benim*
   Yaşadıkça yârdan cüdâ etmesin
   Yâr yanında geçer olsun her günüm
   Kem rakîbin bağında gül bitmesin[1]

2. *Aradım da en son buldum dengimi*
   Yâr hasmıyla çıkıp ettim cengimi
   Sen söyle de doldurayım göngümü
   Muhabbetlik aramızdan gitmesin[2]

3. *Kara meşe üzerinde mazı var*
   Aramızda nice nice cazı var
   Şah Suna'nın verilmiş bir sözü var
   Olur mu hiç ikrarını gütmesin[3]

4. *Beri gel de Dadaloğlu'm beri gel*
   Niceleyin sarılırız görsün el
   Zülüflerin dökem yüzüne tel tel
   Bin bir bûse az gelsin de yetmesin[4]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

"Dadaloğlu uzun zaman bir çok Avşar kızının aşkını yaşamıştır. Nice Avşar kızına âşık olmuş, söz almış söz vermiş, sonunda Şah Suna'da karar kılarak onunla evlenmiş. Bu şiirinde Şah Suna'ya seslenmektedir." (AÖ:171).

+ AZÖ1:309; HNO1:44;HNO2:133-134;TKM1:131;CÖ2:234;SS:73; MU:106; MZK1:47-48; MZK2:48; BP:161; ÖY:237; AÖ:171,243.

1 a. Hak'tan: Hakk'a-BP

2 b. hasmıyla: hasmıylan-HNO1,HNO2,TKM1,CÖ2,SS,MU,MZK1
c. sen söyle de doldurayım: sen söyle ben doldurayım-HNO1,HNO2,CÖ2,MZK1,MZK2,BP

3 b. Metinde 'ardımızda': aramızda-AÖ:171,AÖ:243//Metinde 'tazı': cazı-AÖ:171,AÖ:243
a. Dadaloğlu'm: arslan yârim-HNO1,HNO2,CÖ2,MZK1,MZK2,BP
c. zülüflerin: zülüflerim-HNO1,MZK1,MZK2

92. ÇİĞDEMDEN GÜZELSİN GÜL MÜSÜN NESİN+

1. *Şah turna ötüşlüm şahin bakışlım*
   Şekerden tatlı bal mısın nesin
   Karanfil yanaklı nergiz kokuşlum
   Çiğdemden güzelsin gül müsün nesin

2. *Yüzünü görenler düşer bayılır*
   Sesini duyanlar kalkar ayılır
   Sevda ellerinde Mecnun yayılır
   Söyle saral' mısın kör müsün [nesin]

3. *Derdim deryasına girdim boyladım*
   Yüz bin kadeh içtim [amma] kanmadım
   Yarin yüzüne baktım [da] doymadım
   Âşıklara erkân yol musun nesin

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Osmaniye-Alhanlı'dan Ahmet Kılıç'tan derlenmiştir (AK).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şiirin bir başka çeşitlemesi tespit edilememiştir. Ayrıca Dadaloğlu'nun adı da tapşırılmamıştır. Bu sebeplerle şiirin Dadaloğlu'na aidiyeti konusu –şimdilik- bizce şüphelidir. 'Pir Sultan' geleneğine ait 'usta malı' bir eserin 'Dadaloğlu' tarafından icra edilmesi şeklinde de düşünülebilir. Fakat Pir Sultan şiirleri içinde de çeşitlenmesi bulunamadı (bk. Öztelli 1985).

+ AK:40.

93. USULDUR BOYLARI YAŞA DA UYGUN+

1. *Adana çizmesin geymiş kıçına*
   Yüz dirhem kallemis yetmez saçına
   Yeni değmiş on üç on dört yaşına
   Usuldur boyları yaşa da uygun

2. *Bir yiğit sevdiğin aramış bulmuş*
   O yiğit sevdiğinden ne tez osanmış
   Kırmızı gül gibi yeni domurmuş
   Çift beyaz memeler döşe de uygun[1]

3. *Kurtulunmaz ırakının kastinden*
   Gönül bergüzâr umar yâren dostundan
   İnce mumlar yanar onun üstünden
   Zilifler perçemler kaşa da uygun[2]

4. *Der Âşık Musa'm biz de düştük belâya*
   Güzel seven yiğit gider m'ola silaya
   Giyinmiş kuşanmış durmuş halaya
   Karışmış kızlara Eşe de uygun[3]

FB6:85(Âşık Musa)

b. (Vezin bozuk).

b. (Vezin bozuk).

b. (Vezin bozuk).

94. YOL ALIP GİDİYOR GÖÇÜ TORUN'UN+

1. *On bir kişi Horasan'dan çıkınca*
   Ağ sayaya yeşil düğme dikince
   Çıkıp yüceden engine bakınca
   Yol alıp gidiyor göçü Torun'un[1]

2. *Bitmesin boranı selvi söğüdü*
   Halil Battal hiç birinde yoğudu
   Filor fesli dal püsküllü yiğidi
   Söylemez lâl oldu dili Torun'un[2]

3. *Torun'un uşağı şöhretli gezer*
   Gördüğü düşmanın bağrını ezer
   On beş yirmi atlı bir ordu bozar
   Kırıldı kanadı kalkmaz Torun'un[3]

4. *Çakılı Çakmaklı, Kütüklü yurdu*
   İndi Kığılı'ya çok safa sürdü
   Hüseynovası'ndan haberi geldi
   Önü Acısu'ya indi Torun'un[4]

5. *Pınarları yosun olmuş akmıyor*
   Mor menekşe dize çıkmış kokmuyor
   Torun iskân olmuş gelip çıkmıyor
   Yönü gurbet ele döndü Torun'un[5]

6. *Der Dadalı'm Torun giyerdi haba*
   Birikmiş ağlıyor etmiyor töbe
   Al kaput üstüne boz beden haba
   Giyer sallanırdı eli Torun'un[6]

+ VCA: 365-366; HD2:11; FB5:140-141 (Cingözoğlu Seyyid Osman); MÖ:162; AZÖ1:211-212.

1 VCA.
d. Metinde 'Ağ evler yıkılmış Torun göçüyor': Yol alıp gidiyor göçü Torun'un-AZÖ1

2 a. Boran'dan aşağı Eğri Söğütlü-HD2
b. birinde: içinde-HD2
c. Eğr'efeli mor sümbüllü yiğidi-HD2
d. Metinde 'Kırıldı kanadı kalkmaz Torun'un': Söylemez lâl oldu dili Torun'un-HD2

3 a. şöhretli gezer: densiz gezerdi-HD2
b. ezer: ezerdi-HD2
c. Üç beşi de bir ordular bozardı-HD2
d. kanadı: kolu-HD2

4 b. Kığılı'ya: Kapılı'ya-HD2
c. Hüseyin Ağa'dan bir haber geldi-HD2
d. Metinde 'Acıya uğradı ucu Torun'un': Önü Acısu'ya indi Torun'un-HD2

5 HD2.

6 HD2.

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

1945 yılının yaz aylarında Sivas-Şarkışla ilçesindeki Dokuzkışla Türkmenlerinden (VCA), Nuri Kara'dan (HD2), Cerit Türkmenlerinden olan [Kırıkkale] Hamit'li Halil Bey'-den derlenmiştir (NS).

"Kayseri-Pınarbaşı'nda 20 Temmuz 1942 tarihinde Anber [Eroğlu] Ağa'dan yazıldı" (FB5:140)

NS'deki metin 'Cerit bozlağı' olup Kırıkkale-Keskin'den Hacı Taşan'dan derlenip notaya alınmıştır. (MÖ:162)

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Avşarların Çorum'a sürülüşlerinin hikâyesi anlatılmaktadır (VCA).

Torun aşiretinin Diyarbekir'e sürülmesi hadisesi için Âşık Cingöz Oğlu Seyyid aşağıdaki türküyü söylemiştir. (FB5:141)

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Bu metinden hareketle şiirin Seyyid Osman'a ait olduğunu iddia etmek zordur. 'Torun'un' ayağıyla, önce 'Dadalı [Musa]'nın daha sonra da Cingözoğlu Seyyid Osman'ın şiir söylediği görülüyor. Cingözoğlu Seyyid Osman'a ait olan metin ekler kısmında verildi (bk. EK 18). (krş. 82.1, 82.2 ve 82.3 numaralı şiirler).

95. GÜLLERİ GÖRDÜM DE BULANDIM BUGÜN+

1. *Evvel bahar yaz ayları gelende*
   Selleri gördüm de bulandım bugün
   Lâlesi bitmiş de sümbülü taze
   Gülleri gördüm de bulandım bugün

2. *İli göçmüş ıssız kalmış yurtları*
   Söyleyelim başa gelen dertleri
   Kolu tor şahinli yağız atları
   İlleri gördüm de bulandım bugün

3. *Başı kar'ardıçlı soğuk pınarlı*
   Evleri göçmüş [de] yurtları belli
   Altı arap atlı kolu doğanlı
   Beyleri gördüm de bulandım bugün[1]

4. *Hazni Dadaloğlu sıkma sayalı*
   Hiç aklımdan gitmez yârin hayali
   Başı kara taşlı kalem kayalı
   Dağları gördüm de bulandım bugün

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şiirin Karacaoğlan'a ait bir çeşitlenmesi vardır (bk. Ergun 1971: 34347).

+ FG.

1 d. Metinde 'gönlüm bulandı': bulandım bugün

96. ÇIKAR KOÇ YİĞİTLER DÖĞÜŞÜR BUGÜN*

1. *Kalktı havalandı ey deli gönül*
   Varır bir menzile erişir bugün
   Meydan benim diye kabak asanlar
   Çıkar koç yiğitler dövüşür bugün[1]

2. *Bugün meydan günü döğüş olucu*
   Kötüler de geri geri durucu
   Koç yiğit elinde tartar kılıcı
   Kılıç kalkanınan vuruşur bugün[2]

3. *Sıkılır tüfekler tütünler tüter*
   Çalınır davullar mehterler öter
   Kesilir kelleler meydanda yatar
   Üleşler ayağa dolaşır bugün[3]

4. *Dadaloğlu'm der de eyledi hengi*
   Bugün kötülerin çıkar mehengi
   Solar koç yiğidin gülgün irengi
   Çıkar arap atlar yarışır bugün[4]

AZÖ1:204-205;FB5:80-81(Abdurrahman);HD4:34;AZÖ2:95-96(Abdurrahman); EK2:8070; ÖY: 138; EK4:6; SS:109; MU:82

a. ey: hey-EK4; ol-HD4

c. diye: deyi-EK2, EK4

AZÖ2'de dörtlük şöyle: Uçtu havalandı perişan gönlüm/Elbet bir menzile erişir bir gün/Denk terazi olup kavgaya giren/Ulu bayram günü barışır bugün

FB5'te ise dörtlük şöyle: Kalktı havalandı şu deli gönül/Varır bir mekâna erişir bugün/Meydan benim diyen kabak asanlar/Çıkar meydana da dövüşür bugün

d. kalkanınan: kalkan eller-EK2

AZÖ2'de dörtlük şöyle: Yarın kavga günü savaş olucu/Vurmayıp kötüler geri kalıcı/Koç yiğit elinde tartar kılıcı/Kılıç kalkan ile buluşur bugün

FB5'te ise dörtlük şöyle: Bugün dernek günü dövüş olucu/Kötüler varmayıp geri durucu/Koç yiğit elinde dartar kılıcı/Kılıç kalkanına erişir bugün

b. davullar: davlumbaz-EK2, EK4//çalınır:mehterler-HD4

e. meydanda: ortada-HD4

d. dolaşır: dolanır-EK2//üleşler ayağa: kıçlar ayaklara-HD4

AZÖ2'de dörtlük şöyle: Tüfekler öter de dumanlar tüter/Kesilen kelleler meydanda yatar/Vurulur davlumbaz mehterler öter/Yelgin arap atlar yarışır bugün

FB5'te ise dörtlük şöyle: Öter tüfekler de tütünler tüter/Çalınır davulbazlar mehterler öter/Kesilmiş kelleler meydanda yatar/Küskün arap atlar yatışır bugün

a. Dadaloğlu'm der de: der Dadaloğlu'm da-EK2

c. gülgün: gülbenk-EK2, EK4//gülgün irengi: gülbengi hengi-HD4

d. çıkar:çıkıp-EK4

AZÖ2'de şiir 'Abdurrahman' adına tapşırılıyor; dörtlük şöyledir:Abdurrahman der ki edelim hengi/Hiç bozulmaz koç yiğidin irengi/Yarın kavga günü kuralım cengi/Yiğitler al kana bulaşır bugün

FB5'te de şiir 'Abdurrahman' adına tapşırılmıştır; dörtlük şöyledir: Der Abdurrahman'ım söylüyor hengi/Çıkar meydana kötünün mehengi/Solar koç yiğidin yüzünün rengi/Koç yiğit al kana dolaşır bugün

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

1981 yılında Kayseri-Pınarbaşı Cinniyurt köyünden öğretmen Durdu Demirel ile Kayseri-Sarız'dan Hasan Gürbüz'den(AZÖ1) ve Kayseri-Sarız'dan Nuri Kara'dan derlenmiştir. (HD4).

Bu şiir [Hürüoğlu] Abdurrahman'a aittir. A. Z. Özdemir, İbrahim Davutluoğlu [Karalı]'ndan naklen "Ancak bu şiirin başka bir varyantı Dadaloğlu adına da kayıtlıdır" demektedir (AZÖ2).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Avşarlar ile Bozdoğanlar birleşip Ceritleri perişan etme hazırlığındadır. Ceritlerin ileri gelenleri Adana-Ceyhan'ın Hürüuşağı (Türkşükriye) köyünde toplanırlar. Bir karara varamazlar. Kimisi Osmaniye-Düziçi-Haruniye yakınlarındaki Kanlıgeçit üzerinden yaylaya çıkmayı önerir, kimisi de savaşmayı. Sonunda Âşık Abdurrahman'a danışalım derler ve ona fikrini sorarlar. O da fikrini söyler: "Şayet Maraş üstü gidersek Avşar bu işe alışır ve her zaman bizi korkutur, alışkanlık haline gelir. Baskın basanındır; kavgadan başka yol yoktur". Daha sonra da toplantının havasını heyecana getirmek için bu türküyü Âşık Abdurrahman söyler (AZÖ2).

Avşarlar Adana'ya kışlağa gelmeye niyetleniyorlar. Fakat diğer aşiretler onlara müsaade etmiyor ve aralarında savaş oluyor. Başlarında Osman Beyin olduğu Avşar askerleri arasında olan Abdurrahman'a Osman Bey şunları söyler: "Abdurrahman şurda bir türkü söyle de babayiğitler bundan bir hisse alsın' diyor. Bunun üzerine Abdurrahman da şu türküyü söylüyor" (FB5:80).

Arabistan Osmanlı toprağı iken Cızık Çöl Arapları gelerek Adana'da oturan Ramazanoğlu Ahmet Bey'in kızını 'odalık' olarak isterler. Bunun üzerine kızın anası yöredeki Türkmen aşiretlerini yardıma çağırır. Aşiretler önce yardım edeceklerine dair söz verirler, fakat daha sonra sözlerinden vaz geçerler. Sadece Avşarlar Ramazanoğlu'na yardıma koşar. Arapları yenerek kızı kurtarırlar. (AZÖ1).

Bir aşiret kavgasında Dadaloğlu aşiret savaşçılarını heyecanlandırmak, gururlandırmak, yüreklendirmek için bu türküyü söylemiştir (EK4).

"Yedi boy oymak Avşar'ın üzerine gelir. Bunlar Reyhanlı, Cerit, Tecirli, Menemenci, Karalar, Bozdoğan ve Çapanoğlu. Avşarlar bunların ortasında öküzün altındaki sakar gibi kalır. Avşar'ın beyi Osman: ' Dadaloğlu, yiğitlik üstüne bir türkü söyle, bu gelenlerden Avşar korkar' deyince Dadaloğlu söylemeye başlar (HD4).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şiirin Abdurrahman'ın yaşadığı dönemden daha eski devre ait olduğunu, türkünün hikâyesinden çıkarabiliriz. 'Dadaloğlu'na ait olan şiir, benzer bir olayı daha sonraları tekrar yaşayan Cerit Türkmenleri için, aynı aşiretin şairi 'Hürüoğlu Abdurrahman' tarafından söylenmiş olmalıdır.

97. EMMİN SENİ HEYL'EYLESÜN+

1. *Emminin sakalı kaba*
   Kâh çuha giyer kâh haba
   İmeci oldın da bizim oba
   Emmin seni heyl'eylesün[1]

2. *Emminin sakalı ağdır*
   Senin coşuşun çağıdır
   Onu ergenlere döğdür
   Emmin seni heyl'eylesün[2]

3. *Heçeye gönlüm heçeye*
   Kılları dönmüş keçeye
   Öte geçeden [beri] geçeye
   Emmin seni heyl'eylesün[3]

4. *Dadalı'm der hoplaşalım*
   Top getürün toplaşalım
   Ergen olsam haylaşırdım
   Emmin seni heyl'eylesün[4]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Nebi Dadaloğlu tarafından derlenmiştir(TKM1).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Dadaloğlu bu koşmayı hayatının son günlerinde kendisine 'emmi' diyen bir dilber üzerine söylemiştir (TKM1,BP).

+ AŞE27:294;TKM1:132; ÖY:243; BP:193; MU:70.

1 b. haba: aba-TKM1, ÖY, BP, MU
c. Seni sevsin bizim oba - TKM1, ÖY, BP, MU
d. heyl'eylesün: heyheylesin-TKM1, ÖY, BP, MU

2 a. coşuşun: cününluğun--TKM1, ÖY, BP, MU
c. Ergenler benden yeğdir-TKM1, ÖY, BP, MU
d. heyl'eylesün: heyheylesin-TKM1, ÖY, BP, MU

3 d. heyl'eylesün: heyheylesin-TKM1, ÖY, BP, MU

4 c. 'haylaşırdım' diğerleriyle kafiye bakımından farklıdır./
TKM1, ÖY, BP ve MU'da dörtlük şöyledir: Der Dadalı'ın okuşursun/Koçlar gibi tokuşursun/Tenha bulsan öpüşürsün/Emmin seni heyheylesin

98. YANAR ATEŞİNE [DE] ÖLENE KADAR*

1. *Çeke çeke bu dert beni öldürür*
   Arayıp o dostu bulana kadar
   Adam vaz mı geçer nazlı yârinden
   Yanar ateşine [de] ölene kadar

2. *El uzatma tabip yaram bilindi*
   Ciğerlerim delik delik delindi
   Demir çarık giydim o da delindi
   Arayıp o dostu bulana kadar

3. *Veli Beyim kande benim mekânım*
   Kalmadı sabrım kararım benim
   Azrail gelmiş de kurban istiyor
   Alma dost karşımda durana kadar[!]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

'Urum Bozlağı' olan bu parça 14.4.1956 tarihinde Gaziantep'te Ali Erbaş'tan ses kaydı olarak derlenmiştir (UR:348).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Türkünün makamının 'Urum bozlağı' ve tapşırılan ismin 'Veli' olması, bu şiirin bir Dadaloğlu şiiri olduğunu düşündürüyor.

---

* UR:348.

! Dörtlük, kafiye örgüsü bakımından kusurludur.

a. Metinde 'Aman Veli'm bey der kande benim mekânım': Veli Beyim kande benim mekânım

99.1. FİRUZ BEY ACEM'E GEÇTİ TURNALAR+

1. *İşte ben gittim Allah'a emanet*
   Sana bin evliya eylesin himmet
   Yurdumu beklesin oğlum Muhammet
   Firuz Bey Acem'e gitti turnalar[1]

2. *Peykerler de yosun tutmuş akmıyor*
   Gül reyhanlar da çıkmış koknuyor
   Eller ıssız kaldı gelip çıkmıyor
   Firuz Bey Acem'e gitti turnalar

3. *Çağrışı çağrışı yayladan inin*
   İnin Aynaroz'da bir semah dönün
   Beyden izin oldu koruya konun
   Firuz Bey Acem'e gitti turnalar[2]

4. *Seherden âvâzın bağrımı deler*
   Turnanın kanadı köz gibi yanar
   Kaldırmış kanadın yavru-baş sanar
   Firuz Bey Acem'e gitti turnalar[3]

5. *Benden selâm eyle Hazne Hatun'a*
   Çıkarsın alları kara bağlasın
   Küçük oğlu ile gönül eğlesin
   Firuz Bey Acem'e gitti turnalar[4]

6. *Padişahtan ferman gelmiş ni'delim*
   Baş kaldırıp Rakka'ya gidelim
   Dedem yurdu (seni) kim(e) emanet edelim
   Firuz Bey Acem'e gitti turnalar

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Barak Türkmenlerinden olan âşık Mukim Bey'e aittir (ÖÖ1). Uzun hava (Feriz Bey), Melih Duygulu tarafından Mustafa Cinkılıç'tan derlenip notaya alınmıştır (MÖ:419-422).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Firuz Bey'in aşiretiyle Horasan'dan göç edip Colap'a yerleştiğini duyan Acem şahı, tekrar Firuz ve aşiretini İran'a getirmeyi düşünür. 500 atlı ile bir Acem beyini Firuz Bey'i davet için Colab'a gönderir. Firuz Bey'in abdalı olan Hamisoğlu'nun çadırına iner; onu Firuz Bey sanarak niyetini açıklar. Akşam olunca Acem beyi için ziyafet verilir ve Hamisoğlu

---

+ AŞ: 33-34 (Dedemoğlu); ÖÖ2:9-10; ÖÖ1:38-39(Mukim Bey); AZÖ1:288; ÖY:205;

1 a. Yedi atlı idik Allah'a emanet-ÖÖ2
b. sana bin evliya: yetmiş bin evliya-ÖÖ2

2 çağrışı çağrışı: çığrışı çığrışı-ÖÖ2
b. Metinde 'Aynaroz'da': Ayneliz'de-ÖÖ2

3 c. Metinde 'kanadı': kanadın-ÖÖ2

4 ÖÖ2.

kimliğini orada açıklar. Acem Beyi hayretler içerisinde kalmıştır, utanır ve oradan ayrılmak ister. Şair Dedemoğlu veya Kul Sadun orada Firuz Bey'i metheden bir türkü söyler. Daha sonra Firuz Bey'i bulur ona İran Şahı'nın davetiyesini takdim eder ve gider. Firuz Bey'e bu davet cazip görünür; beylerini toplar meseleyi görüşür. Onlara Acemistan'a gitmenin yerinde olacağını söyler. Beyler: "Biz Türk'üz, Türkmeniz; Türkler hiçbir zaman ecnebi hüküm ve emri altında yaşamayı kabul etmezler. Bu itibarla İran'a gitmek doğru değildir" derler. Firuz Bey ısrar eder. "Benimle birlikte gitmeyi kabul edenler akşam hanesinin önünde ateş yaksın" der. Beyler dışarıda tekrar görüşürler ve 'Firuz Bey sabaha kadar inşaallah bu görüşünden vaz geçer' derler ve yatarlar. Firuz Bey sabaha kadar uyumaz ve hanelerden işaret işareti bekler. Hiçbir yerde işaret ateşi görmeyince, bu hareket kendisine çok ağır gelir; hiddetini yenemez ve develere evini yükler, yakın akraba ve adamlarına göç emrini verir. Türkmen oymak ağaları: "Firuz Bey hiddetlenmiştir; varsın evini yüklesin, biraz yol gitsin; o zamana kadar hiddet ve öfkesi de geçer; arkasından yetişir, kendisini çevirirız" derler. Bir müddet sonra ağalar ricacı giderler. Firuz Bey onların yaklaştıklarını görünce, deve üzerinde giden karısının kucağında bulunan çocuğunu ister; çocuğu karısından alır ve atın üzengisine vurarak iki parça eder; arkadan gelen ricacıların önüne atar. Beyler: "Artık Firuz Bey yavrusunu parçalayan arslana benzedi, bundan sonra rica minnet kabul etmez" derler ve geri dönerler. Bu hadiseyi Dedemoğlu millî bir türkü şeklinde dile getirir (AŞ:31-34).

80 bin hanenin iskân başı olan Firuz Bey Bozok'tan Colab'a oradan da aşiretinin bir kısmını alarak Acemistan'a göçer. Kime ait olduğu bilinmeyen bu türkü söz konusu olayı anlatmaktadır (ÖÖ2)

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Firuz Bey hakkında aşağıda Prof. Dr. F. Sümer'in görüşlerini vermek istiyoruz:

"Rakka bölgesine yerleştirilen Beğ-Dili ve diğer oymakların hatıralarında Şahin Beğ'in yerine babası Firûz Beğ'in" geçirildiği kanısındadır. Sözlü tarih bilgilerine göre 'Beğ-Dili boyunun beği iskân başı Firûz Beğ (hatıralarda *Feriz*): 'Bu fena yerlerde yaşanmaz' diyerek bir kısım obalarla beraber İran'a gitmiştir. Oymakların başında bulunan beğlerin Osmanlı devletinin kendilerine itibar göstermemesi, mevki vermemesi ve bilhassa devlet memurlarının haksız muameleleri karşısında İran'a gittikleri bir vâkıadır. (Sümer 1992: 229) "Beğ-Dililer kendilerini yakıcı Rakka çöllerinde bırakıp Acem'e giden beylerini bir türlü unutamamışlar ve çocuklarına onun adını (*Feriz* şeklinde) koymak sureti ile hatırasını zamanımıza kadar yaşatmışlardır. Bu Firûz Beğ'in iskân başı Şahin Beğ olması muhtemeldir. Şahin Beğ'in Firûz Beğ adında bir oğlunun mevcudiyeti de düşünülebilir" (Sümer 1992: 230). Firuz Beyden söz eden bir başka destan için bk. İnan 1931. Firuz Beyin adı mühimme defter-

lerindeki kayıtlarda da geçmektedir (bk. Altınay 1930: 84, 101, 145). Türkmen aşiretlerinin 1690-1840 yılları arasında Rakka'ya iskânını ele alan bir doktora tezi yapılmıştır (bk. Çelikdemir 2001).

Şiir, Dedemoğlu'na aittir (AŞ). ÖÖ2'de toplam 4 dörtlük var ve kime ait olduğu kaydedilmemiştir. Kanımızca, 'Mukim Bey' isimli bir şaire mal edilen metin de 'Dedemoğlu'na ait olmalıdır (ÖÖ1: 38-39). Barak Türkmenlerinin âşığı Mukim Bey'in 'turna' ayaklı ve benzer muhtevalı diğer bir şiiri ekler kısmına alınmıştır (bk. EK 19).

99.2. FİRUZ BEY ACEM'E GEÇTİ TURNALAR+

1. *Yine şenliklendi dereler düzler*
   Ağyârı görünce yüreğim sızlar
   Yeşil cübbe giymiş gelinler kızlar
   Firuz Bey Acem'e geçti turnalar

2. *Uçurun da ördek ilen kaz ilen*
   Ötüşün de âvâz ilen saz ilen
   Sizi çevirirler davlumbaz ilen
   Firuz Bey Acem'e geçti turnalar

3. *Çağrışa çağrışa yayladan inen*
   Aynalız Gölü'ne sabahtan dönen
   Bu yıl rey sizin koruya konun
   Firuz Bey Acem'e geçti turnalar

4. *Benden selâm eylen anam ağlasın*
   Bıraksın akları kara bağlasın
   Mehmet Bey küçücük Kurt Bey eğlesin
   Firuz Bey Acem'e geçti turnalar

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Gaziantep'in Kefergani köyünden Meçik oğlu Mehmet Ağa'dan derlenmiştir . Türkü kaynak şahsın belirttiğine göre Dadaloğlu'na aittir (ARY7).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Firuz Bey 84 bin hanelik yerleşmiş Türkmenlerin 50 bin hanesiyle Acem'e geçmiştir. (ARY7).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Firuz Beyin Türkmen aşireti mensuplarıyla Acem'e gidişi aşiret mensuplarının hafızasında o kadar yer etmiştir ki, bu olayın hatırası değişik şairler tarafından aynı ayaklı şiirlerle dile getirilmiştir. Yukarıdaki şiiri de bu çerçevede değerlendirmek gerekecektir. Bu şiiri de baba 'Dadalı Musa'nın söyleniş olması, zaman bakımından akla daha yakın görünüyor.

+ ARY7: 101-102.

99.3. KUZOVA ÇÖLÜNE KONUN TURNALAR+

1. *Çok olur Erzurum'un ağası beği*
   Önümüze gelir bazı turnalar
   Çayırlı çimenli yolların sağı
   Kuzova çölüne konun turnalar

2. *Yekinin turnalar Van'dan yekinin*
   Erciş'in gölüne birden dökünün
   Avcı silâhından da sakının
   Erzurum çölüne konun turnalar

3. *Tez gelir Kuzova'nın baharı yazı*
   /...../
   Koyunlu kuzulu koca Sivas'ı
   Ulaş'ın gölüne konun turnalar

4. *Ulaş'ı sorarsan kökten el malı*
   İnip gelip taşım yekin dermeli
   Koca Mancıklık'ı gözden ırmalı
   Saçcağız suyuna konun turnalar

5. *Saçcağız'dan kalkıp Gürün'e uğra*
   /...../
   Elbistan beylerine çok selâm söyle
   Kızlar Kalesine konun turnalar

6. *Kızlar Kalesi'nden havalan uçun*
   Çavdar'ın Gediği'n selâmet geçin
   Bir menzil diye dağdan dağa geçin
   Ahır Dağı konalgadır turnalar

7. *Âhır Dağı'ndan da eylen tamaşa*
   Doğrultak meylimiz koca Maraş'a
   Maraş beylerinden ol Kadir Paşa
   Ona da çok selâm söylen turnalar

8. *Maraş'tan kalkınca Gâvur Dağları*
   Çıkarın karayı giyin ağları
   Eli mızıraklı Avşar beyleri
   Onlara da selâm söylen turnalar

9. *Der Dadaloğlu'm turnam Hes'ine*
   Gidin geriye geçin Mısır'a
   Seyir eylen gelip geçen esire
   Orasıdır konalganız turnalar

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenlerin Açıklamaları:

H.1337 [M.1921] doğumlu Kayseri-Sarız Yeşilkent'ten Mehmet Işık'tan (AZÖ2), aynı ilçeden Nuri Kara'dan (HD5) ve gene aynı ilçeden olan Âşık Ömer Ulaş'tan derlenmiştir (ŞE).

+ HD5: 30-31; YZD: 202-203; EA: 19; AŞE7:107-110[AŞE23:141,164,238,217,45](şairi meçhûl); FGM:159-160(yeni versiyon); EA:19,23; YZD:202-203; AÖ:289(Hacı Bebek); SÖ: 42-43(yeni versiyon), 96-97(yeni versiyon); MÖ:419-422.

Adana-Ceyhan Azizli köyünden olan Cerit Türkmeni Ahmet Cerit'in şiir defterinden alınmıştır (FGM). 1939 yılında Nevşehir-Ürgüplü Mustafa'dan ses kaydı olarak derlenmiştir (YZD). ARY7'den alınmıştır(AZÖ1)

Türkü, Kayseri-Sarız'lı 'Hacı Bebek(1856-1934)'e aittir (AÖ).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Reyhanlı Beyi Mürseloğlu Dadaloğluna demiş ki: "Bir turna kaldır da gezdir elleri. Bakalım neleri görür". (HD5).

Cingözoğlu Âşık Seyyid Osman'ın turnaları Anavarza'dan kaldırıp söylediği (SÖ:41-42)

Âşık Halil bir gün arkadaşlarıyla Adana-Yumurtalık'a tuz almaya gitmiş. Dönüşte arkadaşları Âşık Halil'den bir türkü söylemesini istemişler. O da bu türküyü söylemiş(EA).

Âşık Halil'in kızına köyün gençlerinden Âşık Hüseyin adındaki genç talip olmuş. Âşık Halil Âşık Hüseyin'e: "Eğer turnaları Pazar/Kadirli'den kaldırıp Maraş'taki Ulucami'ye indirirsen kızımı sana veririm" demiş. Bunun üzerine Âşık Hüseyin bu türküyü söylemiş (EA:19).

Cingözoğlu Seyyid Osman Bozok'ta iskânda iken turnalar Anavarza'da (Adana-Kozan) kışlar ve Konak gölüne gelirlermiş. Turnaları gören Seyyid Osman içlenerek bu türküyü söylemiştir (ŞE).

Avşarlar Bozok'ta sürgündedirler. Mayıs ayına doğru çadırlarının üstünden uçan turnalara bir türkü söylemesi için Dadaloğlu kadar meşhur olan Seyyid Osman veya Cingöz Seyyid dedikleri âşıklarına ricada bulunurlar. O da Adana'yı, gelip geçtikleri yerleri hatırlatan bu türküyü söylüyor. (MI, AZÖ2, AÖ).

II. Mustafa'nın Rakka Beylerbeyine yazdığı fermandan sonra Avşarlar Bozok'a iskân edilir. Daha önce yurt edindikleri yerleri Dadaloğlu kadar ünlü Avşar şairi Seyyid Osman'ın dilinden turnalara seslenerek hatırlamışlardır (TKM1).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Dadaloğlu'ndan önce 'Firuz Bey Acem'e geçti turnalar' ayaklı şiirin çeşitlenmeleri XVII. yüzyılda yaşamış olan 'Dedemoğlu' ve 'Mukim Bey' adına kayıtlıdır. Aynı ayaklı şiir 'Dadaloğlu' adına da kaynaklarda kaydedilmiştir. 'Kuzova çölüne konun turnalar' şiiri, zaman bakımından Firuz Beyden bahseden şiire göre daha yenidir. Şiirde Türkmen aşiretlerinin Anadolu'ya gelişi anlatılıyor.

'Turnalar' ayaklı şiirler Türkmen aşiretleri arasında o kadar çok sevilmiştir ki, başta Seyyid Osman olmak üzere pek çok şair, aynı/benzer ayakla şiirler söylemişlerdir. Örnek

olarak şunlar sayılabilir: Cingözoğlu Âşık Mehmet türküsünde, cezaevindeyken Kayseri'ye bağlı yerleri özleyip söylüyor (SÖ:42-43). Kırklareli'nde asker olan Mustafa Kara, Kayseri ve yöresini özleyerek 'turnalar' ayaklı bir destan söylemiştir (SÖ:96-97). Kul Hüseyin'e ait ses sanatkârı 'Zara'nın seslendirdiği bir 'turna' türküsü de vardır. Ahmet Şükrü Esen derlemeleri içinde 'turnalar' ayaklı bir türkü de mevcuttur (AŞE7:107-110). Almanya'da işçi olarak çalışan Cerit Türkmeni kaynak şahıs, yayla özlemini dile getirmektedir. Şiirinde 'turnalar' yerine 'emmiler' ayağını kullanmıştır. Şiir benzer motifleri ihtiva etmektedir(FGM). Bir turna türküsü de Kahramanmaraş-Andırın Beşbucak köyünden olan Âşık Halil'e aittir (EA). Kayseri Sarızlı Hacı Bebek'e ait bir turna türküsü daha vardır (AÖ). Bu şiirlerden bazısı ekler kısmına konmuştur (bk. EK 20).

100. ULAŞTI HAYFINI ALDI KARALAR+

1. *Karalar Karalar ünlü Karalar*
   Davanızı ancak mahşer aralar
   Hacı Osman tuttuğunu yaralar
   Ulaştı hayfını aldı Karalar[1]

2. *Avrat ile don yumağa gidenler*
   Yine de kavgasın yaman ederler
   Karahacılı da Kuzu Güdenler
   Daha kime cıda atar Karalar[2]

3. *Karalar ho dedi Buruk'a düştü*
   Misis meheng imiş alasın açtı
   Karahacılı da Kuzu Güdenli
   Şambayadı hem de yalın kaçarlar[3]

4. *Dadaloğlu der de şu bana n'oldu*
   Aktı göz yaşlarım kan ile doldu
   Saatım ay oldu günüm yıl oldu
   Gelip geçmez kara günden sayarlar[4]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Adana'nın Şambayadı köyünden 80 yaşlarındaki Mehmet oğlu Ahmet Çavuştan derlenmiştir (ARY8, ARY10).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Karalar aşireti, Avşarlar içerisinde kadınlarla birlikte çamaşır yıkamak ve yaman kavga

---

+ ÖY:140; TT:46-47; BP:109; AZÖ1:188-189; SK:108; MU:83; TKM1:89; CÖ2:188; ARY8:58-59; AÖ:184; ARY10.

1 b. davanızı: davamızı-MU
d. hayfını: hayıfım-MU, TKM1

2 a. gidenler: giderler-AZÖ1, MU, TKM1, ARY10
b. Metinde 'kuzu güderler': Kuzu Güdenler
c. Bozdoğan gözünü ayırsın baksın-ARY8, ARY10
d. Karalar: yaralar-BP

3 TT, BP, TKM1 ve AÖ'de yok.
a. Karalar hov dedi de yarıya düştü-ARY8, ARY10
c. Kuzu Güdenli: kuzu güderler-MU
d. Daha kimeci dav atar Karalar-MU//Şambayadı bile hep yalın kaçarlar-ARY10

4 a. şu: şol-TT, BP
c. Saatım ay da günüm yıl oldu-TT, MU, TKM1, ARY8, ARY10, AÖ
d. günden: günde-BP

etmek gibi özellikleriyle tanınmaktadır. Kışlak yurtları Adana-Yüreğir mıntıkasıdır. Tuzla, Misis, İncirlik ve Dede Dağ yöreleri de Karaların otlak alanlarıdır. Otlak meselesi yüzünden Karahacılı, Kuzugüdenli ve Şambayadı aşiretleriyle kavga ederler. Kavgayı Karalar kazanır. Dadaloğlu şiirde bu olayı anlatmaktadır (AZÖ1).

Karalar bölgedeki Avşarlardan küçük bir aşirettir. İki boy arasında çıkan döğüş sonunda Karalar yenilmişler ve Hacı Osman intikamını almıştır. Bu arada da Dadaloğlu Karaları 'karalayan' bu türküyü söylemiştir (CÖ2).

Dadaloğlu kahramanlığı Adana beyine ayırır ve Hasan Paşa oğlu kıyı beylerinden Karalar tayfasına veriyor. Karalar kıyı beyinin o zamanlar hükmettiği bölge, şimdiki Karataş, Tuzla çevresi ile Adana'nın doğusunda ve İncirlik dolaylarında Dededağ semtleridir (ARY8, ARY10).

101. GENÇ OSMAN DÜŞERKEN GÖK YILDIZ AĞLAR*

1. *Yürüdü yiğitler Demir Kapı'ya*
Atlar gemi aldı yılmaz azıya
Bütün şahin ağalar gelin gaziye
Genç Osman düşerken gök yıldız ağlar

2. *Anası ağladı Kara Burçlu'da*
Kara toprağın nasibi burada
Bulunmaz böyle er her otağlıda
Genç Osman düşerken gök yıldız ağlar

3. *Bağdat'ı kurtaran koç yiğit oğlan*
Şat'ları susturan öğütlü Osman
Uyan hey Murad'ım uykudan uyan
Genç Osman düşerken gök yıldız ağlar

4. *Dadaloğlu n'ittin gök atlı eri*
Bulunmaz dünyada böyle bir çeri
/...../
[Genç Osman düşerken gök yıldız ağlar]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Demirkapı önünde Genç Osman'ın şehit olması üzerine orduda bulunan Dadaloğlu bu ağıdı söylemiştir (ARY1, MFK, PNB1).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Köprülü, Genç Osman rivayetini Dadaloğlu'nun şiirlerle süslemiş olduğunu kaydeder (Köprülü 1930: 29, 35, 44). Bu hususta Boratav'ın değerlendirmesi ise şöyledir: "Yalnız bizim kanaatimizce, bu rivayetleri süsleyen, zenginleştiren şairin Dadaloğlu olduğu kesin olarak söylenemez. Şiirin usûl ve edasına bakacak olursak, bu şiirlerin Dadaloğlu'na mal edilmesi biraz güç olur. Dadaloğlu'nun şöhreti, Genç Osman gibi meşhur bir menkabe kahramanı hakkındaki rivayetlere bağlanan bir takım türkülerin, şairin çok sevildiği muhitlerde onun adına izafe edilmesine sebep olmuş olsa gerektir." (Boratav 1947:143).

Bu hususta Köprülü'nün görüşüne katılıyoruz. Dadalı Musa'nın yaşadığı dönem daha eski olduğu için, Genç Osman merkezli anlatılan olaylar ve bununla ilgili söylenen türkülerin o devirde daha canlı olması gerekir. İşte 'Dadalı'nın söylediği bu türkülerden birisi, daha sonraları 'Dadalı Veli' adına bağlanarak söylenirken, A. Rıza Yalgın tarafından derlenmiş olmalıdır.

---

* MFK1: 28-29; ARY1; PNB1: 101.

102. SELVİLİ SÖĞÜTLÜ ŞARIN VAR DAĞLAR*

1. *Dinleyin ağalar ben de söylerim*
   Arşı çarşı gider yolun var dağlar
   Kamalaklı kar'ardıçlı sekiler
   Servili bahçeli gülün var dağlar[1]

2. *Âhır Dağda gördüm Maraş beyini*
   Engizek derler elin çoğunu
   Koca Saracık'tan Konur Dağını
   Berut'da yayılan kuzun var dağlar[2]

3. *Binboğa'yı dersen dağların beği*
   Görünür Soğanlı hani Koç Dağı
   Aladağ, Bakır Dağ Bolkar'ın teği
   Erciyes ulunuz pîrin var dağlar[3]

4. *Vahtında çekilir Akdağ'ın eli*
   Sızır'dan da aşar şol Örmeyol'u
   Sana derim sana koca Göğdeli
   Koca Torun derler elin var dağlar

---

* FB1:322/3; AŞE27:301; PNB4:37-38; MI:94; HNO1:45; HNO2:135; BP:151; AZÖ1:257; SS:96; BSB:107; FGö:4; MP:79; PNB2:175; TKM1:116; CÖ2:257; ÖY:181; MU:67-68; SKı:22; MZK2:82-83; AÖ:259; SK:115; BB:203.

1 a. Dinlen ağlar birem birem söyleyem-AZÖ1// söylerim: söyleyim-BB, PNB2, PNB4, AÖ //ben de: birer birer-MI//ağalar: ağ'lar-HNO1, HNO2, BP, AZÖ1, SS, FGö, MP, CÖ2, MU,MZK2, AÖ//ben de söylerim: medhin edeyim-SKı//

b. Afşın çafşırı yolun var dağlar-BB// arşı çarşı: arçı çarşı-BP;eğri büğrü-SKı

c. sekiler: sekili-BB

d. bahçeli gülün: söğütlü şarın-AZÖ1// gülün: çalın-BB

2 a. beyini:elini-AZÖ1// Âhır Dağında gördüm Maraş beyi-BB

c. Gezdim seyreyledim Konur Dağını-AZÖ1// Beyti Saraycık da Göğür Dağını-BB//koca Saracık'-tan: seyir ettim-MP; Saracık Belinden-SKı

d. Göğsü gök ördekli gölün var dağlar-AZÖ1//Göksun güzeli derler gölün var dağlar-BB//Göğsü göl ördekli gölün var dağlar-MI//Kaplamış üstünü dumanın dağlar-SKı

3 BB'de yok

a. dağların: yaylanın-SKı

b. Görüken Soğanlı hani Koç Dağı –AZÖ1//görünür: görünen-PNB4, MI; gözüken-HNO1, HNO2, BP, MP, TKM1, MZK2; görüken-AŞE27

c. Bolkar'ın teği: Bulgar'ın tayı-AZÖ1//teği: tegi-MI; teği-SKı, AÖ// Aladağ Bakırdağ Bulgar eteği-AŞE27

d. Metinde 'Erciyes var pîrin hem ulun dağlar': Erciyes ulunuz pirin var dağlar-AZÖ1// pîrin var: piriniz-MI//Erciyes: Erciyeş-PNB2, TKM1, MZK2//Erciyes piriniz kulun var dağlar-SKı// Ereiyas ulunuz piriniz dağlar-AŞE27

5. Der Dadalı'm bunu böyle deyeli
Üç yüz altmış altı dağı sayalı
Burnu hırızmalı katar mayalı
Kol kol olmuş elin geliyor dağlar[4]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Osmaniye-Toprakkale Tüysüz köyünden 24.11.1936'da Memik Mustafa oğlu Osman'-dan (BB) ve 29 Eylül 1948'de ismi belirtilmeyen bir şahıstan derlenmiştir (FB1:322/3).

Dadaloğlu'nun Maraş beyi olarak söylediği Bayazıdoğlu Kalender Bey'dir. Uzun yıllar Maraş, Antep ve Şam valiliğinde bulunmuş, en son olarak da Kuşadası muhafızlığı görevini ifa etmiştir. Napolyon'un Mısır'ı istilâsında ise 3.000 silâhlı askerle Fransızlara karşı Mı-sır'da savaşmıştır. (BSB).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şiirin Karacaoğlan'a bağlanan bir çeşitlenmesi de bulunmaktadır (bk. Ergun 1971: 373).

---

[4] BB'de yok.

a. Dadaloğlu'm bunu böyle söyledi-AZÖ1//Dadaloğlu'm bunu böyle diyeli-PNB4, MI, HNO1, HNO2, BP, MP, PNB2, CÖ2, SK, AÖ//Dadaloğlu bunu böyle diyeli-SK1

d. Kol kol olmuş gelir elin var dağlar-AZÖ1, PNB2, CÖ2//Tükenmez güzelin medhin var dağlar-SK1

AŞE 27'de dörtlük şöyle: Der Dadalı'm bunu böyle diyeli/Üç yüz altmış dağın geçti sayalı/Burnu hırızmalı katar mayalı/Elin kol kol olmuş geliyor dağlar

103.1. BOR KÖYÜNÜ ATAŞIMA YAKMAM VAR+

[HASAN BEY- YUSUF BEY KARŞILAŞMASI]

1. *Hasan Beyim der ki temiz silâh belimde*
   Topladım dizgini babam elimde
   Hep ata babam bir olursa yanımda
   Bor köyünü ataşıma yakmam var[1]

2. *Yusuf Beyim der ki bizde atın taylağı*
   Haleb'in yazısı üzengi oynağı
   İlk akşamdan çektim kara bayrağı
   Hasan Beyin sarayına dikmem var[2]

3. *Hasan Beyim der ki dönmem sözümden*
   El kadar yer vermem Harnı düzünden
   Eski yediğini getirrim gözünden
   Şahan olup yükseğinde dönmem var[3]

4. *Yusuf Beyim der bakın şunun kasdına*
   El ederim yârenime dostuna
   Bir niyetim Hasan Beyin üstüne
   Sarayı yerine arpa ekmem var[4]

5. *Issız kalmış Fettahlı'nın dağları*
   Dikiş tutmaz gayrı bunun çağları
   Dadaloğlu'm çakıştırır bağleri
   İkisinin bir maşkına bakmam var[5]

+ FB6: 67; FB4:125.

1 Dörtlüklerin son dizelerindeki 'dedi' kelimeleri vezin gereği çıkarılmıştır.
a. (Vezin bozuk).//temiz: tefi-FB4
c. Metinde 'Hep ellalerim olursa yanımda':Hep ata babam bir olursa yanımda-FB4
d. ataşıma: ataşa-FB4

2 a. (Vezin bozuk).//Yusuf Bey: Hasan Bey-FB4//bizde: bende-FB4
b. Haleb'in: Harnı'nın-FB4
c. akşamdan çektim: akşam çekince-FB4
d. Hasan Beyin sarayına: Yusuf Bey konağına-FB4

3 a. Hasan Bey der ki: Yusuf Bey der-FB4
b. el kadar yer vermem: atın oynadırım-FB4

4 a. (Vezin bozuk).//Metinde 'Yusuf Beyim der ki bakma mısın maşkıma':Yusuf Bey der bakın şunun kasdına-FB4
b. yârenime: yârenine-FB4
d. Metinde 'sarayının': sarayı-FB4

5 c. Dadaloğlu'm: Âşık Veli'm-FB4
d. Metinde 'ikinizin de bir': ikisinin-FB4

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

"Cerid beylerinden Ceyhan ve Osmaniye arasında yaşayan İmirzeoğlu Hasan Bey ile Gâvurdağı'nda Fettahlı aşireti beyi Fettahoğlu Yusuf Bey arasındaki misafirlik münasebetiyle" (FB4:125)

"Evvelden Yusuf Beyle Hasan Bey varmış, nerede olduğunu bilmiyoruz. Bu beyler beylik iddiasında bulunurlarmış. Bunlar hiç karşı karşıya gelip de savaş yapamamışlar. Ne ise, bu beyleri büyük adamlar barıştırmış. O sırada Dadaloğlu tesadüf etmiş. Hasan Bey: 'Dadaloğlu' demiş, 'biz Yusuf Beyle beylik kavgasında bulunduk, muvaffak olamadık; bizi türkü ile vuruştur bakalım' dedi. Ve Dadaloğlu hemen söyledi." (FB6:66).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

(krş.: 40.1, 40.2, 40.3. şiirler, 103.2, 103.3A-B, 103.4, 105.5, 127 ve 147. şiirler)

103.2. AHÂLİYİ BİR HİZAYA ÇEKMEM VAR+

[DAYININ OĞLU-KOZANOĞLU KARŞILAŞMASI]'

Dayının Oğlu:

1. Sana diyom sana be Kozanoğlu
Sefer edip bir üstüne kalkmam var
Bu seneyi her seneye benzetme
Ahâliyi bir hizaya çekmem var[1]

Kozanoğlu:

2. Buna Kozan derler İdem'in önü
Adım Sarı Ali Bey bilmen mi beni
Adam evranıyım yudarım seni
Her sene sen gibi birin yutmam var[2]

+ FB4: 119; FB5: 65-66; FB7: 83 (Kul Ârif); YK: 58; MU:90; HGM:10; TT:39; BP: 125; SK:99; TKM1:87

1 a. diyom: derim-FB5// Sana derim sana da Cebel-i Kozan-HGM

b. bir üstüne: üzerine-HGM;üstüne-TT, BP, SK, MU:90, TKM1

c. Bu deviri eski devir belleme-HGM// Bu devri sen eski devir belleme-TT, BP, SK, MU:90, TKM1

d. hizaya: nadasa-FB5//Pençe vurup ciğerini sökmem var benim-HGM

FB7'de dörtlük şöyle: Sana diyom sana bey Kozanoğlu/Sefer edip üstünüze kalkmam var/Bu sene de her seneye benzemez/ İkinizi bir nizama çekmem var

YK'de dörtlük şöyledir: Sana derim sana hey Kozanoğlu/Sefer edip üzerine kalkmam var/Emniyetin yok da dönersin yönün/Pençe vurup temelini sökmem var

YK'de bu dörtlüğe benzeyen bir diğer dörtlük ise şöyle: Dayınınoğlu der de hani malınız/Karşı dursun olanınız varınız/Sana değil Kozanoğlu bu kin yalınız/Şu âlemi bir nizama çekmem var

2 a. Bana Kozanoğlu derler İdem'in önü -BP

b. bilmen mi: bilin mi-FB5// evranıyım: orağıyım-BP//evranıyım yudarım: orağıyım budarım-MU:90

HGM'de dörtlük şöyle: Edemen bunu da dayımın oğlu/Bilirsin beni de adım Sarı Ali/Adam evranıyım da yutarım seni/ Senin gibi nice evranlar yutmam var benim

TKM1 ve MU'daysa dörtlük şöyledir: Edemem bunu dayımın oğlu/Bilirim senin adın Saraylı/ Adam orağıyım budarım seni/ Senin gibi nice ejderha yutmam var

TT, BP ve SK'da son üç dize şöyle. Bilirsin senin adın Saraylı//Adam oranıyım budarım seni/Senin gibi nice ejderha yutmam var benim

FB7'de dörtlük şöyledir: Dayının Oğlu da edemem onu/İsmim Sarı Ali de sen seni tanı/Adam evranıyım yutarım seni/Senebiye(?) üç beş tane yutmam var

YK'de dörtlük şöyle: Kozanoğlu der de ödemem onu/Atam Sar'ali Bey'dir bilmen mi onu/Adam esir alırım yutarım seni/Senin gibi niecsini yutmam var

Dayının Oğlu:

3. Dayının Oğlu der ki bu mudur kinin
Yularsız arslanın erkeği benim
Hiç emniyetin yok dönerse yönüm
Nice durup kemâlini sökmem var[3]

Kozanoğlu:

4. Samurlarım var bakamazsın yüzüne
Kimse söz koyamaz Kozan sözüne
Alayınan kona[y]dım Tılan Özü'ne
Ala kanlı Adana'ya dökmem var[4]

Dayının Oğlu:

5. Dayının Oğlu der ki ben de kalkarım
Seymenlerimi üstüne çekerim
Kozan Dağın hep ataşa yakarım
Bir niyetim Sis'e kadar çıkmam var[5]

Kozanoğlu:

6. Derebeylerinde menendim yoktur
Sorun bilenlere şecerem çoktur
Sıyrılan kılıncım çalan cellâttır
Ala kanlı ileşini takmam var[6]

---

[3] TT, BP, SK, MU:90 ve TKM1'de yok.
a. Dayının Oğlu der ki kabarema(?) giyinmem-FB5
FB7'deki dörtlük şöyle: Dayının Oğlu da kimedir kemin/Emniyetin yoktur dönerse yönüm/Yularsız erkeğin arslanı benim/Pençe vurup ayaların sökmem var
YK'de dörtlük şöyledir: Dayınınoğlu der de sana bu kinim/Yularsız aslanın erkeği benim/Emniyet etmem dönerse yönün/Pençe vurup sinelerin sökmem var

[4] FB7, TT, BP, SK, MU:90 ve TKM1'de yok.
a. bakamazsın: bakılmaz-FB5
c. konaydım: konarım-FB5

[5] FB7, TT, BP, SK, MU:90 ve TKM1'de yok.
a. kalkarım: kanmadım-FB5
b. üstüne: hep üstüne-FB5
c. hep ataşa: ataşıma-FB5

[6] a. derebeylerinde: Kozanoğlu'm der ki-FB5; derebeyler içinde- TT, BP, SK, MU:90, TKM1
c. çalan cellâttır: polat polattır-FB5// Atlım Afşar beyi yayanım Lek'tir-TT, BP, SK, MU:90, TKM1
d. takmam: sermem-FB5//kanlı: kanın-TT, SK, MU:90, TKM1; al kanın-BP
HGM'de dörtlük şöyle:Derebeyliğimde menendim yoktur/ Sorun aşirete şecerem çoktur/ Atlım Avşar da yayanım Lek'tir/ Ala kanlı Adana'ya dökmem var benim.
FB7'de dörtlük şöyle: Ben bir bey oğluyum menendim yoktur/Sorun bilenlere şecerem çoktur/Kalkan kılıncın da çarha çalıktır/Ala kanlı Adana'ya dökmem var
YK'de dörtlük şöyle: Derebeylerinde menendim yoktur/Sual eylesene şecerem çoktur/Uğrum sıra kılıç çalkacım tektir/Nispet için bundan bir elaş dikmem var

7. Dadalı'm der ki çıkılmaz başa
Şimdi kartal iner kanlı ileşe
İki aslan çıkmış büyük savaşa
Koman babam deyi size bakmam var[7]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Ali Atılgan'dan (YK:58) ve Hatay-Dörtyol Erzin kasabasından 1968 yılında Mehmet Özarslan'dan derlenmiştir (HGM: 10).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

"Kozanoğlu Sarı Ali Beğ hükûmete isyankâr bir vaziyette imiş. Hükûmet tarafından Tarsuslu halk arasında Dayının Oğlu diye anılan Mehmed Ağa diye bir zâtı Kozan mıntıkasını ve civarını ıslahata memur eylemiş. Sarı Ali Bey devlete muti' derebeylerinden olan Dayının Oğlunu istihfafa başlamış. Vaziyetin neye müncer olacağını Dadal'a soranda Dadal suale cevaben türkü ile cevap vermiş. Bu vak'a tahminen H. 1245 [M.1829] tarihinde cereyan etmiştir." (FB4:118).

Kozanoğlu ile Dayıoğlu arasında bir çatışma oluyor. Her iki bey de at sürüp meydana çıktıklarında, o zamanlar birbirlerine asaletlerini, kahramanlıklarını sıra ile anlatır, ondan sonra vuruşurlarmış. Rivayete göre bey beyle, ağa ağa ile, süvari süvari ile; herkes birbirine denk olan cengâverlerle dövüşürlermiş. Hele iki bey meydana çıkarsa, bunlar da birbirlerinin seciyesini, kuvvetini sözle anlatırlarmış. İşte böyle bir kavgayı Dadaloğlu şu türkü ile anlatır. (HGM:10)

---

[7] a. Dadalı'm: Dadaloğlu'm-FB4(çıkma)//çıkılmaz başa: sen bak hele bu işe-MU:90

b. Seyreyle şimdi olan savaşa-TT,BP,SK, TKM1

c. aslan çıktı:yiğit çıkmış- SK, MU:90, TKM1

d. İkinizin de meşkına bakmam var benim-TT, BP, SK, MU:90

FB7'de dörtlük 'Kul Ârif' tapşırmasıyla şöyledir: Kul Ârif'im der de çıkılmaz başa/Kartal kuzgun döner kanlı üleşe/Tufanlı'da iki yiğit çıktı güleşe/İkinizin bir maşkına bakmam var

YK'deki dörtlük şöyle: Kozanoğlu derler çıkılmaz başa/Ebu ecdattan da girdik savaşa/Çapanoğlu geldi yoruldu boşa/Onun gibi seni dahi yutmam var

Dadaloğlu tapşırmalı son dörtlük ise şöyledir: Dadaloğlu der de ne demeli bu işe/Çalalım kılıcı kim atar arşa/Çukurova'da ik'aslan tutuştu güreşe/İkinizin bu maşkına bakmam var

HGM'de dörtlük şöyle: Dadaloğlu'm der de sen bak bu işe/ Seyir eyle şimdi olan savaşa/ İki yiğit çıkmış derler savaşa/ İkinizin de maşkına bakmam var benim

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

(krş.: 40.1, 40.2, 40.3. şiirler, 103.1, 103.3A-B, 103.4, 105.5, 127 ve 147. şiirler). Cingözoğlu Seyyid Osman ile Kozanoğlu'nun âşığının benzer bir karşılaşması için bk. EK 21.

103.3. A. HEPİNİZİ BİR NİZAMA ÇEKMEM VAR+

[KOZANOĞLU-MURSALOĞLU KARŞILAŞMASI]

Mursaloğlu:

1. *Sana diyom sana hey Kozanoğlu*
   Sefer edip üstüne de kalkmam var
   Bu seneyi her seneye benzetme
   Hepinizi bir nizama çekmem var

Kozanoğlu:

2. *Ben Kozanoğlu'yum yapaman onu*
   Aslım saraylı beği sen seni tanı
   Adam evreniyim yutarım seni
   Her senede üç beşini yutmam var

Mursaloğlu:

3. *Ulan sen benimle etme inadı*
   Dedem dedenle çok dem sınadı
   Benim koğduğumun kalkmaz kanadı
   Vurup kanadını kökten sökmem var

Kozanoğlu:

4. *Ben Kozanoğlu'yum menendim yoktur*
   Sorun bilenlere sicilim çoktur
   Elde yalın kılıç çarka çalıktır
   Ala kanlı Adana'ya dökmem var

Mursaloğlu:

5. *Ben Mursaloğlu'yum akmıyor kanım*
   Bitiririm işini dönerse yönüm
   Yularsız aslanın erkeği benim
   Pençe vurup ciğerini çekmem var

Dadaloğlu:

6. *Yaşa Dadaloğlu'm sen binler yaşa*
   Karga kuzgun dönsün kanlı üleşe
   İki yiğit meydan ister savaşa
   İkinizin maşkına da bakmam var[1]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Osmaniye-Alhanlı'dan Ahmet Kılıç'tan derlenmiştir (AK:41-42).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Vaktiyle, derebeylik zamanında Adana'da Ali Ramazanoğlu, Suriye'de Mürseloğlu, Cebelibereket'te İmirzeoğlu, Maraş'ta Zülkadiroğlu, Kozan'da da Kozanoğlu Osmanlı devleti nin sınır beyleridir. Bir gün Kozanoğlu bu beyleri davet eder. Muhabbet sonrasında Kozanoğlu ile Mursaloğlu arasında bir şaka başlar. Kozanoğlu Mürseloğlu'na: "Ben senden üstün, yiğit ve ekmek sahibiyim" der. Mürseloğlu da Kozanoğlu'ndan daha üstün, daha yiğ

+ AK: 40-43; İGö.

1 d. Metinde 'seyretmem': bakmam-İGö.

ve daha ekmek sahibi olduğunu söyler. İmirzeoğlu ayağa kalkar ve bu beylere hitaben şöyle der: "Ey beyler! Sizin kendinizi methetmeniz lüzumsuz. Sizleri, bizler ve memleketin takdir etmesi gerek! Öyle ise Yarsuvat[Ceyhan]'ın Altıgözbekirli köyünde, her şeyi bilen , zamanın en büyük âşığı Dadaloğlu var. Bu adamı çağıralım. Huzurda sizin yiğitliğinizi ve kimliğinizi bildirir." Her ikisi de kabullenir. İmirzeoğlu Dadaloğlu'na bir mektup gönderir. İsmi geçen beylerin Kozanoğlu'nun odasında kendisini beklediklerini yazar. Dadaloğlu 'davete gitmek lâzım' diyerek sazını alıp gider. Selâm sabahtan sonra İmirzeoğlu: "Ey Dadal, seni çağırtmakta maksadımız şu: Kozanoğlu ile Mürseloğlu arasında büyük bir münakaşa var. Hiç birine yassılmadan, bunları ne şekilde biliyorsan huzurda hareketlerini söyle! Hangisi sana içten veya dıştan kin edecek olursa; biz, diğer beyler senin arkandayiz. Çünkü seni biz getirdik" deyince Dadaloğlu sazı eline alır, önce Mürseloğlu'na vekâleten söyler. Dadaloğlu türküyü tamamladıktan sonra, bunların her ikisi de 15 gün müddetle Mağara suyu civarında dövüşmeye karar verirler (AK: 41-42).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

(Krş.: 40.1, 40.2, 40.3. şiirler, 103.1, 103.2, 103.3B, 103.4, 105.5, 127 ve 147. şiirler)

103.3. B. ALAYINI ADANA'YA DÖKMEM VAR+

[KOZANOĞLU-MURSALOĞLU KARŞILAŞMASI]

1. *Hey Kozanoğlu hey Kozanoğlu*
   Sefer edip de üstünüze kalkmam var
   Hayde bu seneyi de her seneye benzetme
   Alayını Adana'ya dökmem var
   Dökmem var ey
   Bu seneyi de her seneye benzetme
   Alayını Adana'ya dökmem var ey

2. *Ulan Mursaloğlu da etme beniminen inadı*
   Aman inadı
   Deden dedeminen de ya bire yavrum da bir dem sınadı
   Hayde kalkmaz benim kovduğumun da kanadı
   Pençe vurup da kanadını sökmem var
   Sökmem var ey
   Kalkmaz benim kovduğumun da kanadı
   Pençe vurup da kanadını sökmem var ey

3. *Ulan ben Kozanoğlu'yum da gidiyor ünüm*
   Amanın ünüm
   Bitirrim işini de yavrum vallah dönerse yönüm
   Hayde yularsız aslanın da erkeği benim
   Hepinizi de intizama çekmem var ey
   Çekmem var ey
   Yulorsız aslanın da erkeği benim
   Hepinizi de intizama çekmem var ey

4. *Ben Mursaloğlu'yum da menendim yoktur*
   Amanın yoktur
   Söyle bilmezler de ya bire yavrum da sicilim çoktur
   Elde yalın kılıç da çarka çalıktır
   Yalımının üstüne saçmam var ey
   Saçmam var ey
   Elde yalın kılıç da çarka çalıktır
   Yalımının üstüne saçmam var ey

5. *Ünlü Dadaloğlu'm da amanın ünlü*
   İki bey gördüm de ya bire beyler de ikisi de ileri yönlü
   Hayda üst yanı Hassa da alt yanı Reyhanlı
   İkinizin de maşkınıza bakmam var ey
   Bakmam var ey
   Üst yanı Hassa da alt yanı Reyhanlı
   İkinizin de maşkınıza bakmam var ey

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

1972 yılında Osmaniye-Düziçi Göllüler köyünden Âşık Mahmut'tan ses kaydı olarak derlenmiştir (İGö).

+ İGö, AK: 41-43.

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Metin, kaynak kişi olan Âşık Mahmut'un söylediği 'bozlak'ın yazıya geçirilmiş şeklidir. Yazıya geçirildiğinde bütün dizelerinin 11'li olarak gösterildiği metnin, icrâ ânındaki halini ortaya –yazıyla da olsa- koymak maksadıyla şiir bu şekilde verilmiştir (krş.: 40.1, 40.2, 40.3. şiirler, 103.1, 103.2, 103.3A, 103.4, 105.5, 127 ve 147. şiirler).

103.4. PENÇE VURUP KANADINI SÖKMEM VAR+

[HASAN PAŞA-KOZANOĞLU KARŞILAŞMASI]

Hasan Paşa:

1. Sana derim sana sana ey Kozanoğlu
Sefer edip üzerine kalkmam var
Bu seneyi her seneye benzetme
Pençe vurup kanadını sökmem var[1]

Kozanoğlu:

2. Ben Kozanoğlu'yum yapaman onu
Aslım kurt eniği sen beni tanı
Adam evreniyim yutarım seni
Her senede üç beşini yutmam var[2]

Hasan Paşa:

3. Kozanoğlu yapma benimle inadı
Dedem deden ile bir dem sınadı
Koğduğumuzun kalkmaz kanadı
Pençe vurup ciğerini çekmem var[3]

Kozanoğlu:

4. Derebeyiyim de menendim yoktur
Sorun aşirete şecerem çoktur
Elde yalın kılıç çarka çalıktır
Ala kanlı Adana'ya dökmem var[4]

+ AZÖ1:226-227; AÖ: 230-231; MU: 108; ÖY: 155; SS: 110; AK: 41-43.

1 Hasan Paşa: Mursaloğlu-AK
a. derim: diyom-AK// ey: hey-AK
b. üzerine: üstüne-AÖ; üstüne de-AK
d. Hepinizi bir nizama çekmem var-AK

2 a. Metinde 'yapamam bunu': yapaman onu-AK
b. kurt eniği: saraylı beği-AK//Metinde 'seni': beni-AK

3 Hasan Paşa: Mursaloğlu-AK
a. benimle: benle-MU//Ulan sen benimle etme inadı-AK
b. bir: çok-AK//dem: kez-AÖ
c. koğduğumuzun: bizim vurduğumuzun-AÖ; benim koğduğumun-AK
d. Vurup kanadını kökten sökmem var-AK

4 a. derebeyiyim de: derebeyler içinde-AÖ; ben Kozanoğlu'yum-AK
b. aşirete: memlekete-AÖ//şecerem: sicilim-AK
c. Atlım Avşar beği yayanım Lektir-AÖ
d. Metinde 'al kanını': ala kanlı-AK
AK'da bir sonraki dörtlük Mursaloğlu'nun dilinden şöyledir: Ben Mursaloğlu'yum akmıyor kanım/Bitiririm işini dönerse yönüm/Yılarsız aslanın erkeği benim/ Pençe vurup ciğerini çekmem var

Dadaloğlu:

5. Dadaloğlu'm der sen bak bu işe
Seyreyle şimdi olan savaşa
İki yiğit çıktı derler döğüşe
İkinizin de meşkine bakmam var[5]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

1964 yılında Osmaniye-Düziçi ilçesi Böcekli köyünden Asaf Demir'den (AZÖ1:226-227) ve Osmaniye-Alhanlı'dan Ahmet Kılıç'tan derlenmiştir (AK:41-42).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Dadaloğlu bu türküsünde Kozanoğlu ile Adana'daki Ramazanoğlu Hasan Paşa'yı karşılaştırmaktadır (AZÖ1:226-227, AÖ:230-231)

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

AK: 41-43'teki metnin hikâyesi için bk. 104.3. A numaralı metin.
(krş.: 40.1, 40.2, 40.3. şiirler, 103.1, 103.2, 103.3A-B, 105.5, 127 ve 147. şiirler)

---

[5] Metinde 'Issız kalmış Fettahlı'nın dağları /Dikiş tutmaz kalan bunun çağları/Dadaloğlu'm çakıştırır bağleri/İkinizin bir maşkına bakmam var': Dadaloğlu'm der sen bak bu işe/Seyreyle şimdi olan savaşa/İki yiğit çıktı derler döğüşe/İkinizin de meşkine bakmam var-AÖ
d. bir maşkına: maşkına da-MU, ÖY
AK'da son dörtlük şöyle: Yaşa Dadaloğlu'm sen binler yaşa/Karga kuzgun dönsün kanlı üleşe/İki yiğit meydan ister savaşa/İkinizin maşkına da seyretmem var

103.5. A. SENİN GİBİ BİRÇOK BEYLER YUTMAM VAR+

[KOZANOĞLU-ÇAPANOĞLU KARŞILAŞMASI]

1. *Ben Kozanoğlu'yum bilin mi beni*
   Hasmım Sarı Ali tanın mı onu
   Adam arslanıyım budarım seni
   Senin gibi birçok beyler yutmam var

2. *Hazır ol vaktine sen Kozanoğlu*
   Yiğit çekip sana karşı çıkmam var
   Kılıcım yalçağım(?) zağlarım kana
   Kanın Adana'ya senin dökmem var

3. *Ulan Çapanoğlu belle bu günü*
   Gör Kozan meydanında cengi düğünü
   Evvelki belleme bugünkü günü
   Pençeyle temelin senin sökmem var

4. *Ben Çapanoğlu'yum burada durdum*
   Dört köşeyi birden tertibe koydum
   Şimdi bu toprakta seni yitirdim
   Dört çevreyi birden nizam etmem var

5. *Ulan Çapanoğlu sen gel karşıma*
   Eğer harp istersen gel düş peşime
   Seni uğratırım azı dişime
   Senin gibi birkaç beyler yutmam var

6. *Yaşa Çapanoğlu sen binler yaşa*
   Şimdi sen bakarsın yatan üleşe
   Yediririm etin kuzgına kuşa
   Ciğerini kuluncundan çekmem var

7. *Kozanoğlu der ki ya bana n'oldu*
   Kırıldı askerim daha ne kaldı
   Osmanlı emriyle bir ferman geldi
   Dayanamam arkam dönüp kaçmam var

8. *Kılıcoğlu'm der ki başa hal geldi*
   Kozan'a bu yılın bir tâun geldi
   Yüreğe mızrağın /...../ geldi
   Ölenlere bu yıl çok ağlamam var

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Gaziantep merkeze bağlı Karakuyu köyünden âmâ Âşık Mustafa'dan derlenmiştir. O da bu destanı Adana-Kozan'ın Şeyhler köyünden Müderris Kılıçoğlu Ali Rıza tarafından söylendiğini kaydetmektedir. Âşık Mustafa bu destanı Gâvur Dağı'nda Tandır köyünde Âşık Ali ismindeki ihtiyar bir ağadan dinleyip öğrenmiştir (ARY2).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

1870-1875 yılları arasında Kozanoğulları ile Çapanoğulları arasında çıkan bir muharebeyi anlatmaktadır. 60-65 sene evvel [1870'li yıllar] Kozanoğlu, Çapanoğlu'nun toprağında

+ ARY2:104-105 (Kılınçoğlu Ali Rıza)

davar sürmüş. Çapanoğlu bu işe çok kızmış, askerini toplamış ve Kozanoğlu'nun üstüne yürümüş. Onu soyhaya (ölü çamaşırına) döndürmüş (ARY2).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Kılıncoğlu Ali Rıza adına kayıtlı bu destanda da söz konusu şahsın 'usta malı' metni icrâ eden kişi olması mümkündür. (krş.: 40.1, 40.2, 40.3. şiirler, 103.1, 103.2, 103.3A-B, 103.4, 105.5-B, 127 ve 147. şiirler)

103.5. B. HALLAÇ GİBİ ATARIM KOZAN DAĞLARI+

[KOZANOĞLU-ÇAPANOĞLU KARŞILAŞMASI]

1. *Kalktı Çapanoğlu'm mehman eyledi*
   Öttü tüfek babam dağlar söyledi
   Dinler içinde dinler yeniledi
   Hallaç gibi atarım Kozan dağları

2. *Der Kozanoğlu'm da o sözleri geri çek*
   Sabahtan belli olur mert olan koçak
   Cığına karışırsam yalbırdak bıçak
   Öleneçe söyler sağların senin

3. *Der Çapanoğlu'm da sarar oturrum*
   Tepik vurur Kozan dağı temelini batırrım
   Koğar seni Cezayir'e yetirrim
   Sillemi yiyenin kalmaz yürek yağları

4. *Der Kozanoğlu'm da cebelden Kozan*
   Yedi paşa denedi alamadı bir nizam
   Kulak versin şol sadrıâzam
   Dağlarım zoru ile allım tuğların

5. *Der Dadaloğlu'm da el göne göne*
   Yine iki aslan çıktı meydane
   Bu sene olmazsa gel yeni sene
   Sultan-ı Navruz'da tamın söylerim

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Kozanoğlu ile Çapanoğlu'nun aralarındaki mevcut husumetten dolayı Çapanoğlu padişaha giderek kuvvet temin eder ve Kozanoğlu'nun üstüne yürüyeceğini bildirir. Kozanoğlu buna karşılık harp etmeyip sözle karşılık vermesi için, yanında bulunan Avşar şairi Dadaloğlu'nun söz ile çarpışmalarını ve ikisinin de aynı denklikte olmadıklarını belirtmesini söyler (ND2).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

(krş.: 40.1, 40.2, 40.3. şiirler, 103.1, 103.2, 103.3A-B, 103.4, 103.5A, 127 ve 147. şiirler)

+ ND2: 46.

104. ELİNDE TURNALAR SÖYLEŞİP GİDER+

1. *Beni yay eyledi bu âh ü zârlar*
   Çan çalıp develer nazlaşıp gider
   Altı arap atlı dolu cidalar
   Elinde turnalar şöyleşip gider[1]
2. *Gene şenliklendi dereler düzler*
   Otağın yükletmiş gidişim gözler
   Simden çuha giymiş gelinler kızlar
   Hani yaylam der de özleşip gider[2]
3. *Boyunu benzettim ol selvi dala*
   Yanakları benzer tomurcuk güle
   Seherin vaktinde düzülmüş yola
   Bir bir katarını gözleşip gider[3]
4. *Dadalı'm da der ki yürekte derdim*
   Güzeli medh etmek dilimde virdim
   İmalar gibi de bir güzel gördüm
   Yürekte yaralar sızlaşıp gider[4]

+ AŞE1:107; AŞE26:432 (Dadalı Veli); MP:72-73; HNO1:46; TKM1:133; CÖ2:233; SS:74; OA5: 3894; MU:56-57; MZK2:73-74; CÖ1:91; ÖÖ1:33-34 (Kul Haydar); AÖ:240,256; SK:91; ŞM:48; MI:97-98; TT:32-33; HNO2:136; BP:162; AZÖ1:311; ÖY:172.

1 a. /.../ yay eyledi pür zârlar-AŞE26[metinde üç nokta konmuş]//yay: yad-MP, MI, CÖ1, MZK2, ŞM; yâr eyledi-TT, SK
b. nazlaşıp: buzlaşıp-CÖ2, BP; buzlaşır-ÖY
d. elinde: elimde-MP

2 a. şenliklendi: şenlendi de-MI, AÖ:240
b. Metinde 'yüklenmiş': yükletmiş-AŞE26//Metinde 'gidişin': gidişim-ŞM
c. simden: şimdi- MP, MI, AÖ:240; şimdiden-TKM1
d. Metinde 'yayla': yaylam-AŞE26//özleşip: özleyip-MI, AÖ:240

3 a. boyunu: boynunu-MP, CÖ1
b. yanakları: yanaklar-ŞM
c. düzülmüş: düşülmüş-MP, CÖ1, SK,ŞM; düşülüp-HNO1, HNO2, AÖ:240; düzmüşler-MI//düzülüp-TKM1
d. Metinde 'boy': bir-AŞE26// gözleşip: sözleşip-MP; gözleşip-HNO1, HNO2, CÖ1, TKM1, MZK2, AÖ:256: gözleyip-MI

4 ŞM'de yok
a. AŞE26'da ilk dize yok.//Dadalı'm da:Dadaloğlu'm- MP, HNO1, HNO2, OA:5, AÖ:256, AZÖ1
b. dilimde virdim: Allah'tan vergim-MI, OA5, AÖ:240
c. Metinde yok; TT, CÖ1, MZK2 ve SK'de bu dize yok.//İmalar gibi de bir güzel gördüm-AŞE26; Afşar'ın güzeli güzeldir derdim-MP;Gözümde tütüyor otağım yurdum-HNO1, HNO2, TKM1, OA5
d. sızlaşıp: sızlayıp-HNO1, HNO2, TKM1

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Şiir AŞE1'den alınmıştır (AZÖ1). Gaziantep Barak'ta halk şairlerinden Kul Haydar'a aittir (ÖÖ1:33-34).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şiirde 'Dadalı Veli' ve 'Dadaloğlu' tapşırmaları yanında özellikle 'Dadalı [Musa]' tapşırmasının kullanılmış olması, metnin eskiliğini bize göstermektedir. "Gider" ayaklı Gaziantep Barak Türkmenlerinden olan 'Kul Haydar'ın şiiri, bu Dadaloğlu şiiriyle muhteva ve kısmen de ayak bakımından benzeşmektedir (bk. EK 22).

105. YÂRİM DİYEN BÜLBÜL DİLLER İNİLER*

1. *Can evimden vurdu felek n'eyleyim*
   Ben ağlarım çelik teller iniler
   Ben almadan toprak aldı koynuna
   Yârim diyen bülbül diller iniler[1]

2. *Doya doya mâh cemâlin görmedim*
   Saçlarını çözüp çözüp örmedim
   Bir gececik safâsını sürmedim
   Sarmadığım ince beller iniler

3. *Kara olur Okçuların yoncası*
   Görülmemiş bu dünyada buncası
   Açılmadı koyup düştü goncası
   Bahar ağlar açan güller iniler[2]

4. *Gider oldum Avşar ili yoluna*
   Bakmam gayrı bu diyarın gülüne
   Karaları taksın çapar koluna
   Yağız atlı nice kullar iniler

5. *Göremedim baharını yazını*
   Çalamadım curasını sazını
   Özge yârin nice çekem nazını
   Gözlerimden akan seller iniler[3]

6. *Varayım da mezarına varayım*
   Baş ucunda el bağlayıp durayım
   Bıktın mıydı benden deyip sorayım
   Mezarına giden yollar iniler[4]

7. *Yürü bire Dadaloğlu'm yürü git*
   Dertli dertli Çukurova yolun tut
   Bunda suçun varsa Hakk'a tövbe et
   De ki gayrı bizim iller iniler[5]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Bu ağıtta sevdiğini toprağa veren ozanın acıları inlemektedir. Sürgünden sonra, yine tek başına Çukurova'nın yolunu tutuyor (CÖ2).

---

* AZÖ1: 264-265; SA:237-238; MZK2:64-66; MZK1:63; AÖ:224-225; MU:63-64; HNO1:48-49; TKM1:151-152; CÖ2:262-263; SS:122-123; HNO2:138; BP:180-181; ÖY:240-241.

1 c. Metinde 'almadım': almadan-AÖ

2 b. bu: şu-BP// dünyada: kâinatta-KZK1, MZK2
c. Metinde 'açılmadan': açılmadı-AÖ//koyup: koyup-SS, ÖY

3 b. curasını: santurunu-MZK1, MZK2

4 b. Metinde 'kavuşup': bağlayıp-AÖ
c. bıktın mıydı: bıktı mıydın-MZK2

5 c. suçun: suçum-HNO2, TKM1
d. Metinde 'eller': iller-MZK1, MZK2, HNO1, HNO2, BP

106. BUNA ALİ AĞA DERLER+

1. *Malatya'ya gider yolu*
   Parlıyor atının nalı
   Ayakta çuha şalvarı
   Buna Ali Ağa derler

2. *Gelir alt baştan oturur*
   Lokması batman götürür
   Oturduğu sofrayı batırır
   Buna Göde Ali derler

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Anber Ağa'nın 22.7.1942'de rivayetine göre (FB4:138).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

"Dadaloğlu, [Osmaniye ili] Kars/Kadirli'nin Eşkiler/Ekşiler köyünde fakr u zaruret halinde kendi halinde yaşayan Göde Ali nâmında bir şahsın vefatında o köyde bulunmuş. Göde Ali'nin karısı güya ağıt söylermiş. Lâkin ağıdı beceremediğini biliyormuş. Dadaloğlu'nu öteden beri âşık olarak tanıdığı için Göde Ali, kadın kendisinden de bir şey söylemesini rica etmiş. Dadaloğlu bunun üzerine: "Malatya'ya gider yolu/Parlıyor atının nalı/Ayakta çuha şalvarı/Buna Ali Ağa derler" demiş. Bundan memnun kalan Göde Ali'nin avradı: "Sadâna kurban olayım Dadaloğlu! Böyle değil mi? Allah'ını seversen doğru söyle" deyince de Dadaloğlu: "Madem ki Allah'ın adını karıştırdın, doğrusunu da söyleyeyim" der: "Gelir alt baştan oturur/Lokması batman götürür/Oturduğu sofrayı batırır/ Buna Göde Ali derler" mukabelesinde bulunarak, evvelce söylediğini dinleyenleri, en sonra hakikaten Göde Ali'nin haline uygun [...] demekle güldürmüş. Göde Ali'nin karısı Dadaloğlu'ndan daha güzel sözler beklerken son söylediğinden müteessir olmuş." (FB4).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şiirin metni ve şiirin hikâyesiyle ilgili bilgi, 'Dadalı Veli'yi bize, sade ve basit bir insan kimliğiyle, olduğu gibi yansıtıyor. Yüzeysel olarak bakılacak olursa, metin bir 'ağıt' olmalıdır; fakat şiirde 'gerçekçi' ve 'mizahî' yanın ağır bastığı da göz ardı edilmemelidir.

+ FB4:138.

107. KOKUSU CENNETİN GÜLÜNE BENZER[+]

1. *Bir güzel sevdim de Kala Boynu'nda*
   Kameti selvinin dalına benzer
   Ayva turunç nar bitirmiş koynunda
   Kokusu cennetin gülüne benzer

2. *Bir güzel sevdim de ceminen cesten*
   Karadır kaşları gözleri mesten
   Öğlenin üstüne ne deli estin
   Değişi seherin yeline benzer[1]

3. *Şöyle bir güzeli sevmesi muraz*
   Sıyırt kenarını köndelen curaz
   Gerdan beyaz dudak sultanî kiraz
   Zülüfü turnanın teline benzer[2]

4. *Gelir gelir üstümüzde eğlenir*
   Garbî vurmuş zülüfleri ığranır
   Şahan gibi güne çıkmış sallanır
   Duruşu ispirin tuğuna benzer

5. *Dadaloğlu der de el aman aman*
   Bir daha o yâri görmemiz güman
   Çokça bakamadım azıcık heman
   /...../

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Dadaloğlu'nun şiiri sadece bir kaynakta yer alıyor. Reyhanlı Türkmen aşireti reisi Mursaloğulları'nın yanında misafir bulunduğu sırada bu türküyü söylemiş olmalıdır. Fakat, türkünün farklı yörelerden derlenmiş çeşitlenmeleri yoktur.

[+] SK1: 23

[1] a. ceminen cesten:?
b. mesten: 'Mest edici' anlamında olmalı.

[2] b. köndelen curaz: ?

108. ÖLÜM DE GÜZELİ SEVMİŞE BENZER+

1. *Gecebaş geldi de nerde kışladı*
   Ufacık evlere neler işledi
   Taze gelin büyük kızdan başladı
   Ölüm de güzeli sevmişe benzer[1]

2. *Gecebaş geldi de el ayak şaştı*
   Han evler kapandı dükkânlar göçtü
   Koç yiğit kalmadı toprağa düştü
   Analar yürekten yanara benzer[2]

3. *Ulu minarede salâ verildi*
   Bin ayak da bir ayağa derildi
   Kabirciye kazma kürek verildi
   Arkadan da Mehdi gelire benzer[3]

4. *Dadaloğlu'm der ki Mevlâ'nın sunduğu ağıdır*
   Pençe vurur can evimi dağıdır
   Ecel değirmeninde nöbetçiler öğüdür
   Teknenin başında yük vara benzer[4]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Kozanoğlu ayaklanmaları sırasında kolera salgını çıktığı Cevdet Paşa'nın Maruzat'ında yazılıdır. Bu salgından binlerce halk ve asker ölmüştür. Bu şiir o salgın acısıyla söylenmiştir (CÖ2).

+ AŞE23:250, 255; AŞE18:267; MI:98; TT:26; HNO2:137; AZÖ1:282; ÖY:131; AÖ:224; HNO1:47; TKM1:154; CÖ2:199; SS:124; BP:97; SK:82; CÖ1:90; MZK2:73; MU:72; AMK:82; OAd:57-58; FGö:38.

1 a. gecebaş: kocabaş-MI; kocabaşı-AMK//Metinde 'nerede': nerde [vezin gereği]
b. evlere: evlerde-AÖ; ellere-BP
d. sevmişe: severe- TKM1, HNO1, HNO2, AZÖ1, ÖY, SS, MU, AMK; sevene-AÖ

2 a. gecebaş: kocabaş-MI
b. han evler: hâneler-AŞE23:255
d. yanara: yanmışa-AŞE18

3 b. Metinde 'bin ayak': bin ayak da-AŞE18//ayağa: araya-MI, AZÖ1//bin bir: bir bir-SS
d. Ölüm de güzeli sevmişe benzer-AŞE18// Mehdi de gelire: yâr gelire-TKM1, HNO2//Mehdi: yardım-HNO1, AMK
AŞE23: 255'te dörtlük şöyle: Ulu minarede salâ verilir/Bin ayak da bir ayağa derilir /Kabirciye kazma kürek verilir/Arkadan Mehdi gelene benzer

4 a. (Vezin bozuk)// Dadaloğlu'm: Dadalı'm-MI, AÖ//Dadaloğlu'm da der ki Mevlâ'nın sunduğu ağıdır-AŞE18// Mevlâ'nın sunduğu Dadal ağıdır-TKM1, HNO1, HNO2, AMK
b. can evimi: han evleri-AŞE18, AŞE23: 255//evimi: evimiz- TKM1, HNO1, HNO2, AMK; evini-MI, BP, ÖY
c. (Vezin bozuk)// nöbetçiler: unu-HNO1, HNO1, AMK; yel-FGö; uzun-BP

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Ahmed Cevdet Paşa'nın *Ma'rûzât* isimli eserinde yer alan "Bu arada Sis'de pek şiddetli kolera zuhur etdi" (Maruzat:165) ifadesinden, Dadaloğlu'nun bu şiiri hangi sebeple söylediğini anlamak mümkündür.

109. ZÜLÜFÜ GERDANI PEK REYHANLIDIR*

1. *Yenile bir dilbere meyil aldırdım*
   Ak gerdanda benler zer-nişanlıdır
   Çift çift olmuş kiprikleri belinir
   Zülüfü gerdanı pek reyhanlıdır[1]

2. *Bana nispet çıkmış yolun üstüne*
   Samur kürk giyinmiş alın üstüne
   Taramış saçların belin üstüne
   Bir elma yanaklı sim gerdanlıdır[2]

3. *Eliftir kipriğin kaşların ura*
   Saydım ak gerdanda benleri sıra
   Yaralı geyik mi de giden kara
   Ağ yanağı iplik iplik kanlıdır[3]

4. *Salınıp gelişin balkan kaz gibi*
   Yanar ak gerdanda altun köz gibi
   Garip garip öter yavru baz gibi
   Bir ispir bakışlı Şehrivanlıdır[4]

---

* AŞE27: 271,305; AŞE23:72; AŞE22:119; MI:82; MHB:164; TT:45; BP:169; AZÖ1:313; ÖY:235; SK:106; MP:78-79; SNE:143-144; HNO1:49; HNO2:139; TKM1:134; CÖ1:84; CÖ2:246; SS:75; MU:100; HD5:30; OAd: 47-48; FG; MZK2: 69-70; FGö:10; AÖ: 248; MSK2:478.

1 AŞE27:305 ve AŞE22'de yok.
a. (Vezin bozuk).//Yine bir dilbere meyil aldırdım-AZÖ1
c. belinir: bilenir-SK,TT; bölünür-MP, MI; bellidir-FGö
d. zülüfü gerdanı: zülfünün telleri-AZÖ1
AŞE23'te dörtlük şöyle: Şurda bir güzele meyil aldırdım/Öldürdü ak gerdanı zer-nişanlıdır/Top top olmuş zülüflerin dağılmış/Zülüfler yüzüne reyhanlıdır

2 AŞE27:305, AŞE23 ve AŞE22'de yok.
b. Taramış zülfünü telin üstüne-MI
c. saçları: saçların-AZÖ1// Samur kürk giyinmiş alın üstüne-MI
d. sim: ak-AZÖ1
HD5'te, diğerlerinde olmayan bir dörtlük var: Ben seni bilirim zatı güzelsin/Gören yiğitlerin bağrın ezersin/Doğru söyle niçin böyle gezersin/Karışmış zülüfler gönlüm gamlıdır

3 AŞE23'te yok.
a. eliftir kipriğin: kaykadır kirpikler-AŞE27:305
b. Metinde 'beş benler': benleri-AŞE27:305; benlerim-AŞE22
c. saçları: saçların-AZÖ1// Samur kürk giyinmiş alın üstüne-MI
d. sim: ak-AZÖ1
HD5'te diğerlerinde olmayan bir dörtlük var: Ben seni bilirim zatı güzelsin/ Gören yiğitlerin bağrın ezersin/ Doğru söyle niçin böyle gezersin/ Karışmış zülüfler gönlüm gamlıdır

4 AŞE22'de yok//
a. Metinde 'Salınıp balkana gelir kaz gibi': Salınıp gelişi balkan gaz gibi-AŞE23; Salınıp gelişin balkan kaz gibi-AŞE27:305//
b. Metinde'Yanar altun yanağında köz gibi': Yanar ak gerdanda altun köz gibi-AŞE23; Yanıyor gerdanda altun köz gibi-AŞE27:305

5. *Çıktım yükseğine pursludur purslu*
Elem çeker ağlarım gözlerim yaşlı
Bir bölük asker var dal filor fesli
Gülgülü suratlı bir kuğu gerdanlıdır[5]

6. *Bağı bağçeli [de] gülü goncalı*
Sineme urdu bir kirpiği kancalı
Bilmem Ödemişli bilmem Genceli
Amma yanılmazsam Pehlivanlıdır[6]

7. *Dadalı'm sarpa düşürdüm yolumu*
Gördü gözüm kabul ettim ölümü
Sendi geçti hiç sormadı halimi
Âlâ güzel amma pek elvanlıdır[7]

---

c. Metinde 'Garip garip bakar yürür, iz gibi': Garip garip öter yavru baz gibi-AŞE23; Alaf alaf, değme, yavru baz gibi-AŞE27:305

d. Yanılmazsam Pehlivanlıdır-AŞE23

HD5'te dörtlük şöyle: Sallanıp gelişi balkan kaz gibi/Yanar ağ gerdanda altın köz gibi/Alat alat bakar yavru baz gibi/Bir ispir bakışlı yahşivanlıdır

FG'de dörtlük şöyle: Balkıyıp geliyor da kuğu kaz gibi/Yanıyor ağ gerdanı altın köz gibi/Alat alat değer yavru baz gibi/Bir ispir bakışlı Yahşihanlıdır

[5] AŞE27:305 ve AŞE23'te yok.

c. Metinde 'fino': filor-AŞE22

d. (Vezin bozuk)

FG'de dörtlük şöyle: Dostun bağı da karlı puslu/Ben ağlarım gözüm yaşlı/Bir bölük asker filor fesli/Ayla[illâ] yanılmazsam Pehlivanlıdır

HD5'te dörtlük şöyle: Yüce dağa çıktım pusludur puslu/Yandı ciğerim de gözlerim yaşlı/Bir bölük asker var dal filor fesli/Gülgülü suratlı kuğ gerdanlıdır

[6] AŞE27:305 ve FGö'de yok.

a. Ne yaman bahçeli güllü goncalı-AZÖ1

b. vurdu: urdu-TT, SK, MHB;vuruldu-HNO1//sineme: sinemi-AÖ

c. Genceli: Gençli-MI; İnceli-TKM1

d. Metinde 'yanılmazsam dilber' şeklindeydi; vezin gereği 'dilber' kelimesi çıkarıldı.//İlle yanılmazsam Pehlivanlıdır-AZÖ1//yanılmazsam: yanılmazam-SK, TT

d. (Vezin bozuk)// Yanılmazsam dedim Pehlivanlıdır-HD5

AŞE23'te dörtlük şöyle: Benim sevdiğim bağlı bağçeli/Sinama bir ok vurdu kipriği kancalı/Bilmem Ödemişli bilmem Genç Ali/Yanılmazsam Şehribanlıdır

[7] a. Sarpa düşürdüm: düşürdüm sarpa-CÖ1, BP, OAd//Dadal sarpa düşürmüşün yolunu-AÖ

b. gördü gözüm: gözüm de gördü-AŞE22; gözüm gördü-AZÖ1//ettim: etti-SK,TT,MP

c. sendi geçti: geldi geçti-AZÖ1//sormadı: sormadın-SEN

d. güzel: gözler-TT, SK//âlâ güzel: kumral güzel-MI

AŞE27:305'te dörtlük şöyle: Der Dadalı'm sarpa çektim yolumu/Gözüm gördü kabul ettim ölümü/Zâlim gelin geçen sorman halimi/Gayet güzel amma berk ilvanlıdır

AŞE23'te dörtlük şöyle: Dadaloğlu'm sarpa çektin yolumu/Gözüm görmez gönlüm ister ölümü

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Kayseri'de Hatun Gümüş'ten (HD5) ve Osmaniye-Düziçi ilçesi Bostanlar köyünden derlenmiştir (MSK2).

/Geldi geçti bir kez sormaz halimi /Sâten dilber amma pek elvanlıdır

MSK2'de dörtlük şöyle: Dadaloğlu der de sarpa düşürdün yolumu/Gördü gözüm kabul ettim ölümü/Gelir geçer zalim sorma halimi halimi/Hayat güzel ama şehribanlıdır

HD5'te dörtlük şöyle: Der Dadalı'm sarpa sardı yolumu/Gözüm gördü kabul ettim ölümü/Geldi geçti hiç sormadı halımı/Gayet güzel amma berk ilvanlıdır

FG'de ise dörtlük şöyle: Dadaloğlu'm der harbe düştü yolumu/Gözüm görmez kabul etmez yolumu/Geldi geçti hiç sormadı halımı/Gayet güzel amma hey elvanlıdır

110. ERİDİR HA NAZLI DİLBER ERİDİR+

1. *Dostun bahçesine yâd el girmesin*
   Kurudur ha nazlı dilber kurudur
   Senin sevdan yüreğimde yağ komaz
   Eridir ha nazlı dilber eridir[1]

2. *Yüksek olur arap atın kaltağı*
   Eşsiz kalmaz koç yiğidin yatağı
   Korkarım bir kötüye değer eteği
   Geri dur ha nazlı dilber geri dur[2]

3. *Arap at üstünde olsa postumuz*
   İkrarından döndü m'ola dostumuz
   Bir gün kara toprak örter üstümüz
   Çürüdür ha nazlı dilber çürüdür[3]

4. *Der de Dadalı'm ne yapayım*
   Hangi din hak ise ona tapayım
   Eğil de bir al yanaktan öpeyim
   Beri dur ha nazlı dilber beri dur[4]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Şiir Pir Sultan Abdal'ın olmalıdır (BP).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şiirin Pir Sultan Abdal'a bağlanan bir çeşitlenmesi vardır; fakat sadece ilk dörtlüğü bu şiire benziyor (bk. Öztelli 1985: 145). Şiirin Karacaoğlan'a bağlanan iki çeşitlenmesi daha vardır (bk. Ergun 1971: 352, 374-375). Çeşitlenmelerin farklı şairlere mal ediliş hadisesini, belki de Dadalı Musa'nın, kime ait olduğu konusunda kesin bilgi sahibi olmadığımız bir 'usta malı' şiiri kendisine bağlaması şeklinde düşünebiliriz.

+ AŞE23: 74,191; BP:168(Pir Sultan Abdal); MI:81; TT:28; HNO2:141; AZÖ1:319; MU:68; CÖ1:82; OAd:20-21; MZK1:48; MZK2:48-49; FGö:7; EKe:111; AÖ:249; SK:85; ÖY:221; MP:77-78; HNO1:50-51; TKM1:136; CÖ2:247.

1 a. girmesin: inmesin- AŞE23:191; geçmesin-BP, MI, CÖ1, CÖ2, TT, MP, OAd, MZK1, MZK2, FGö, SK//bahçesine yâd el girmesin: bahçesinden geçmesin-CÖ1, BP, MI, CÖ2, TT, MP, OAd, MZK1, MZK2, FGö, SK

b. ha: da-FGö//Kurudu daha nazlı dilber kurudu -AŞE23:191

2 b. Issız olmaz koç yiğitin otağı-HNO1, HNO2, MU, TKM1, EKe//hiç-MZK1, MZK2

c. (Vezin bozuk)//Metinde 'korkarım ki': korkarım- AŞE23:191// kötüye değer: kötü tutar-HNO1, HNO2, MU, TKM1, MZK1, MZK2, Eke, AÖ

3 b. döndü m'ola:dönmez yine-MZK1, MZK2

4 a. (Vezin bozuk).//Der de Dadalı'm ne yapayım-TT, SK

b. Metinde 'hangisi': hangi din- AŞE23:191//Hangi bir güzele dönüp tapayım-HNO1, HNO2, MU, TKM1, EKe

111. YÜCE DAĞDAN AŞAN YOLLAR BİZİMDİR+

1. *Kalktı göç eyledi Avşar illeri*
   Ağır ağır göçen iller bizimdir
   Arap atlar yakın eyler ırağı
   Yüce dağdan aşan yollar bizimdir[1]

2. *Bizim birimizi bine sayarlar*
   Demir donla miğfer külâh giyerler
   Kavgayı görünce figan koyarlar
   Eli mızıraklı beyler bizimdir[2]

3. *Belimizde kılıcımız kirmani*
   Taşı deler mızrağımın termanı
   Hakkımızda devlet etmiş fermanı
   Ferman padişahın dağlar bizimdir[3]

4. *Dadaloğlu yarın kavga kurulur*
   Öter tüfenk davulbazlar vurulur
   Nice koç yiğitler yere serilir
   Ölen ölür kalan sağlar bizimdir[4]

+ AŞE2:132; AŞE1:107; AŞE27:272; AŞE22:85; FGö:30; AK:38-39; PNB1:126; ECG:103; PNB4:35; SA:234; SNE:144; EKe:110-111; ÖÖ1:17-20(varyant); AÖ:175-176; SK:93; EK5:32-33; ME; BÖ:15; TT:34; CG:80; HNO2:140; BP:89; AZÖ1:164-165; ÖY:137; ŞM:40; YZÖ:44; MI:37, 76-77; OA6: 3969; HNO1:49-50; PNB2:172; TKM1:90; EB:44; CÖ2:200; SS:111; MK:57; ZFF; MU:81-82; HGM:11; CÖ1:78; MP:25-26, 55; AMK:76; SÖ:10-11; OAd:63; TKM2:81; RS, MÖ:46-48.

1 a. Avşar illeri: Avşar'ın erleri-BÖ//Kalktı sökün attı[etti] Afşar beyleri-MP:25

b. ağır ağır: aşıp aşıp-MP:25//göçen: giden-AŞE1, HGM

c. Arap: yavuz-AK//Metinde 'eder': eyler-AŞE1, AŞE22, AŞE27// yırağı: uzağı-CG//Yakın iken uzak ettik yolları-HGM// Küheylanlar yakın eder uzağı-MP:25

d. yüce: karlı-BÖ//Yüce dağdan aşa beller bizimdir-HGM//Ferman padişahın dağlar bizimdir-AK// Aşalım gidelim çöller bizimdir-MP:25// Geçit göstermeyen beller bizimdir-HNO1//

HGM'de bulunan bir diğer dörtlük ise şöyledir: Hiç tükenmez bu Avşar'ın elleri/Durmadan söylüyor tatlı dilleri/Beş on kadar kaldı bunun beyleriÇekil aşiret de yollar bizimdir

2 BP, AZÖ1, TKM1, MU ve OA6'da var.

a. Metinde 'bir gün birimize': bizim birimizi-MI:37, OA6//Metinde 'birimize':birimizi-TKM2, MU//Bizim birimizi bine saydılar-MP:25//Metinde 'beşe': bine-SÖ

b. Deniz dalga vurur kalpak giyerler-MP:25//Demir miğfer vurur kalpak giyerler-SÖ

c. Kavgaya girince pancar[cana] kıyarlar-MP:25//Metinde 'figan kurarlar': figan koyarlar-SÖ

d. eli mızıraklı: elleri mızraklı-OA6; eli tuğ cidalı-MP:25//Eli yalman mızraklı beyler bizimdir-SÖ//Metinde 'ağalar': beyler-SÖ

3 AK'de yok

a. kılıcımız: kılıncımız-AŞE22, AŞE27//kirmani: kırmanı- PNB4, PNB2, SEN, EKe, SK, HNO1, CG, ÖY, YZÖ, MI:77; kırmanı-MI

b. termanı: tırmanı-ECG, SK, TT; tirmani-BÖ; yalmanı-MI:37, MI:77; dermanı-ME //mızrağımın: mızrağımız-EKe, HNO1, AZÖ1; mızrağımızın-AÖ, BÖ//Taşı geç ki mızrağımın yalmanı-MP:26//Taşa geçer mızrağımızın yalmanı-SÖ

c. Sultan hakkımızda etmiş fermanı-HNO1, EKe//Ben Avşar'ın tanımam fermanı-BÖ//etmiş: ver-

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Ruhi Ersoy tarafından Gaziantep'te Barak aşiretine mensup 83 yaşında ve okur-yazar olmayan Âşık Mahgül'den 20.09.2001 tarihinde ses kaydı olarak derlenmiştir (MG).

Bozlak, Nida Tüfekçi tarafından Kırşehirli Muharrem Ertaş'tan derlenmiş ve Şenel Önaldı tarafından da notaya alınmıştır (MÖ:346-348).

Osmaniye'de Âşık Derdi Derya'dan (MK), Hatay-Dörtyol Erzin'den 1968 yılında Mehmet Özarslan'dan derlenmiştir (HGM:11).

Seyyid Osman söylemesidir (MP:25-26).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Dadaloğlu Konya'ya sürgün edilince bu türküyü söyler (AK).

Araplarla Türkmenler arasında yapılan 'hubuz/ekmek' dövüşü isimli kavgayı anlatan türkü (ÖÖ1:17-20; ÖÖ2: 29-31).

Devlet, Kayseri-Uzunyayla'ya Çerkezleri yerleştirmeye karar verdiği için Avşarlara Uzunyayla'ya gitmeyi yasaklar. Bu durum karşısında Dadaloğlu bu türküyü söylüyor (AÖ).

Padişahın iskân fermanı sonrasında Avşarlar Hatay-Dörtyol'un Bağrıaçık yaylasından Çukurova yoluyla Toroslara doğru hareket eder. Avşarların Uzunyayla'daki yaylaklarına ise Çerkezler yerleştirilmiştir. Avşarlar, fermana karşı gelerek ölmeye bile razı olurlar (AZÖ1).

Dadaloğlu meselesinin Barak'ta geçişi şöyledir: İskân başı Firuz Beyin yanında aynı za-

---

miş-MI:37, SÖ//Yerin bulsun Şevketli'nin fermanı-MP:26//vermiş-SÖ//Devlet vermiş hakkımızda fermanı-ME

d. Mertlik erlik bizimdir-BÖ//dağlar: iskân-MP:26

HGM'de dörtlük şöyle: Elindedir kılıncının kırmanı/Taşı deler mızrağının yalmanı/Hakkımızda devlet vermiş fermanı/Ferman padişahın dağlar bizimdir

4 AŞE22 ve BÖ'de yok.

a. Dadaloğlu'm der yarın dövüş kurulur-AK//Der Seyit'im de söyler dilince-MP:26//Dadaloğlu'm söyler kendi dilince-SÖ//Der Dadaloğlu'm da kavga kuruldu-ME

b. davulbazlar: davlumbazlar-TKM1//Beyler aşiretiyle iskân olunca-MP:26//Âşıklar da sazın elin alınca-SÖ//Silâhşörler de davlumbazlar derildi-ME

c. Âşıklar sazını eline alınca-MP:26//Beyler aşiretiyle iskân olunca-SÖ//serilir: serildi-ME

d. Beyleri metheden diller bizimdir-MP:26

HGM'de dörtlük şöyle: Dadaloğlu'm yarın kavga kurulsa/Tüfek ötüp davlumbazlar vurulsa/Nice koç yiğitler yere serilse/Ölen ölür kalan sağlar bizimdir

manda danışmanları da olan iki âşığı vardır. Bunlar Kılıçoğlu ile Dedemoğlu'dur. Bunlardan Dedemoğlu, Firuz Beyle birlikte aşirete bir küskünlükle Acem'e gitmiştir; Kılıçoğlu ise Colab'da, yani şimdiki Barak'ta kalmıştır. Bu türküyü Avşarlar 'Dadaloğlu söylemesi' der ama bunu Dedemoğlu çığırmıştır. Colab bölgesine iskân esnasında ilk yerlerine[yurtlarına] duyulan özlemle Osmanlı kuvvetlerine karşı direnç göstermişlerdir. İskân işi, büyük takip ve disiplin altında yapılmış, geriye kaçışları önlemek için çok sıkı tedbirler alınmıştır. Bunlara karşı Dedemoğlu adlı âşık bu türküyü söylemiştir. (MG).

Çevrede Avşar aşireti hiç rahat durmaz, civardaki beylerle iyi geçinmez. Hır çıkarır, âsayişi bozar. Padişah o yöredeki paşaya bir ferman gönderip 'Avşar'ı oradan atın' diyor. Dadaloğlu bu olayı anlatır (HGM:11).

Dadaloğlu Çapanoğluyla kavgaya başlar. Aynı zamanda Dadaloğlu, Avşar azınlıkta ise de Avşar'a kavga için cesaret verir. Bu cesareti alınca Avşar beyleri, azınlıkta da olsa Çapanoğluyla kavga yapmaya mecbur kalır (SÖ:10-11).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Dadaloğlu adına söylenen ve böylece tanınan bu türkünün 'Dedemoğlu' adıyla söylenen daha eski şekli, Türkmen aşiretlerinin Rakka civarındaki hatıralarının izlerini taşıyor (bk. EK 23). Gene oralarla ilgili, karşılıklı söylenen benzer ayaklı bir türkü daha vardır (bk. ÖÖ1:17-20). Muhtemeldir ki Türkiye'nin güneyinde göçer olarak yaşayan Türkmen şairi Dadaloğlu, sözlü gelenekte yaşayan bu türkünün ayağını esas alarak yeni bir eser meydana getirmiştir. Şiirin Seyyid Osman adıyla tapşırılmasını da, Avşarlar arasında türkünün zamanla bu şaire bağlanması şeklinde düşünmeliyiz.

112. SAĞLAR MELÜL MELÜL BİLMEM NEDENDİR*

1. *Aşağıdan kara deniz iniler*
   Artar derdim yârelerim yeniler
   Yârelilerin yâresi var iniler
   Sağlar melül melül bilmem nedendir

2. *Hoca sabahınan başlamaz oldu*
   Gönül cân yaylasında kışlamaz oldu
   Ulu bezirgânlarım işlemez oldu
   Yollar melül melül bilmem nedendir

3. *Hak buyurmamış balkıda bıçağı*
   Tomurcukmuş açılmamış çiçeği
   İki dilber ulu soyun geçeği
   Sünük melül melül bilmem nedendir

4. *Yükseğinde telli turnam çağrışır*
   Engininde ablak sığın sıkışır
   İli giden tor mayalar bağrışır
   Göçler melül melül bilmem nedendir

5. *Dadalı'm da der ki dumanın gitsin*
   Erisin karın da sünbülün bitsin
   Güzellerin çevrinerek otursun
   Yurtlar melül melül bilmem nedendir

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şiirin Karacaoğlan'a ait bir çeşitlenmesi vardır (bk. Ergun 1971: 350-351).

* AŞE27: 273.

113.1. AK KUĞUM KARIŞMIŞ BAZINAN GELİR+

1. *Sıkman canınızı ağalar beyler*
   Baharın ayı da yazınan gelir
   Cümle kuşların da sökün zamanı
   Ak kuğum karışmış kazınan gelir[1]

2. *Nice beyler vardır yanı tazılı*
   Kolları bağlı da şahan bazılı
   Göğ ala koyunlu körpe kuzulu
   Karışmış sağmalın yozunan gelir[2]

3. *Sana deyom sana arılık peklik*
   Yiğidi kötüye düşüren yokluk
   Kendini sarpa çek kınalı keklik
   Bey oğlu üstüne bazınan gelir[3]

4. *Korkarım Göksun'un köprüsü bağlı*
   Yârimin elinden ciğerim dağlı
   Avşar'ın yanında Bayazıdoğlu
   Cümle beyler ona sözünen gelir

+ FB1: 261(Cingözoğlu Seyyid Osman); AŞE2: 161; FG; AZÖ1:297; ÖY:213; AÖ:252; MU:51-52; SS:76; ŞE:218-219 (Cingözoğlu Seyyid Osman); ÖÖ2:79-80.

1 c. Metinde 'söküm': sökün-AZÖ1

ŞE'de dörtlük şöyle: Size derim size erenler pirler/Dağların baharı yazınan gelir/Cümle kuşların da sökün zamanı/Karışmış ak kuğun kazınan gelir

AŞE2'de dörtlük şöyle: Sana derim sana Maraş'ın gülü/Senin baharın da yazınan gelir/Yanına uydurmuş da üç beş müfteri/Sandım sadrıâzam saz ile gelir

FG'de dörtlük şöyle: Sana derim sana Maraş'ın düzü/Senin baharın da yazınan gelir/Yaz baharda telli turnalar öter/Karışmış ördeği kazınan gelir

ÖÖ2'de dörtlük şöyle: Yürü bire yürü Antep elleri/Senin yakışığın yazınan gelir/Başı top top olmuş eğri peçeli/Gelinler karışmış kızınan gelir

2 AZÖ1'de dörtlük şöyledir: Evimizin önü ova yazılı /Neçe yiğidimiz yanı tazılı/Koyunumuz gelir körpe kuzulu/Karışmış sağmalı yozunan gelir

3 a. deyom: derim-ŞE

b. kötüye düşüren: köt'eden muhanet-ŞE//Yiğidi kötü eyler de şu korkaklık-AŞE2

c. Gittiği Saraycık kınalı keklik-AŞE2

d. bazınan: baz ile-AŞE2

AZÖ1'de dörtlük şöyledir: Andırın Boğazı ufacık taşlı/Ağlama sevdiğim gözlerin yaşlı/Beyleri gelir de hep eli kuşlu/Karışmış curası bazınan gelir

FG'de dörtlük şöyle: Yiğidi yiğit eder arılık paklık/Yiğidi kötü eder muhanet yokluk/Sen seni sarpa çek kınalı keklik/Bey oğlu üstüne bazınan gelir

ÖÖ2'de ise dörtlük şöyledir:Yiğide yiğitlik veren hep varlık/Yiğidi kötü eden kör olsun darlık/Sen seni sarpa vur kınalı keklik/Bey oğlu üstüne yazınan gelir

5. Dadaloğlu'm der ki beri gel beri
Ağustos'ta erir dağların karı
Gayet güzel olsa yiğidin yarı
O da sevdiğine nazınan gelir[4]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

1958 yılında Kayseri-Sarız ilçesi Mollahüseyinler köyünden Osman Çelik(Çavuş)'ten derlenmiştir (AZÖ1).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Cingözoğlu yaşlandığı sırada Bayazıtoğlu Beyi bütün âşıklar toplar."Beni bütün beylerden daha üstün olarak methedin; methederken 'ilkbahar'ı 'yaz'ınan, 'turna'yı da 'kaz'ınan getirin" der. Hiç birinin söylediklerini beğenmez."Şu ihtiyar Cingözoğlu'yu getirin" diye emreder. Cingözoğlu gelir, meclisle beyin çayını kahvesini içer. Beyazıtoğlu'nun teklifinden sonra alır sazı eline ve bu türküyü söyler (ŞE:218-219).

"Cingözoğlu'na: 'Her kuşun türküsü var da kazın türküsü yok'. Bunu beğenmemişler mi? Yoksa kafiyeye mi getirememişler' demiş. Bunun üzerine Cingözoğlu bu türküyü söylemiştir." (FB1:161).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

ŞE'deki metin 'Cingözoğlu Seyyid Osman' adına kayıtlı olmasına rağmen, onu bir Dadaloğlu şiiri olarak kabul etmenin daha doğru olacağını düşünüyoruz. Seyyid Osman burada, 'usta malı' şiir söyleyen bir âşık durumundadır. Metin zamanla Avşarlar arasında Cingözoğlu Seyyid Osman'a mâl edilmiş olmalıdır.

---

[4] a. Dadaloğlu'm: Cingözoğlu'm-FB1:261
ŞE'de dörtlük şöyle: Yürü yiğit yürü de yoluna yürü/Ağustos'ta erir dağların karı/Gayet güzel olsa yiğidin yarı/O da sevdiğine nazınan gelir
AZÖ1 ve SS'de dörtlük şöyledir: Dadalı'm der geldim pınar başına/Top top kadifeler alımış döşüne /Elvan elvan yazma atmış başına/Karışmış gelini kızınan gelir
ŞE'de dörtlük şöyle: Der Seyyid Osman'ım kollarım bağlı/Aşkın ateşinden ciğerim dağlı/Andırın elinde Bayazıtoğlu/Cümle beyler sana sözünen gelir

113.2. O YİĞİT YANINA NAZINAN GELİR+

1. *Yürü yiğit yürü yoluyla yürü*
   Ağustos'ta erir dağların karı
   Gayet güzel olsa yiğidin yari
   O yiğit yanına nazınan gelir[1]

2. *Yürü yiğit yürü yolundan kalma*
   Her yüze güleni dost olur sanma
   Ölümden korkup da sen geri durma
   Yiğidin alnına yazılan gelir[2]

3. *Sana derim sana ey Kınalı Taş*
   Gözümden akıttın kanlar ile yaş
   Göllerde oynayan iki yeşil baş
   Göllerin safası kazınan gelir[3]

4. *Misis köprüsünde kollarım bağlı*
   Ayrılık elinden ciğerim dağlı
   Göksun'a varınca Bayazıdoğlu
   Sana gelen beyler sözünen gelir[4]

5. *Dadaloğlu'm der ki kolum yazılı*
   Atım gök kır attır yanım tazılı
   Gelir koyunları yanı kuzulu
   Karışmış sağmalı yozunan gelir[5]

+ AŞE1:108; AŞE2:161; AŞE27:292; MI:79-80; TT:31-32; PNB2:176; TKM1:135; CÖ2:258; SS:77; MU:104-105; AÖ:247; OAd:48; MP:69-70; BSB:105-106; SNE:144-145; HNO1:51; HNO2:141-142; BP:136; AZÖ1:298; ÖY:212; MZK2:71-72; SK:90; ECG:104; CÖ1:87-88; FG; FGö:19; ÖÖ2:79-80 (Beyoğlu); MÖ:300(Karacaoğlan); MÖ: 522(Karacaoğlan); ŞE: 218-219 (Cingözoğlu Seyyid Osman)

1 a. yoluyla: yol ile-SEN, SK// Yürü güzel yürü yoluna yürü-FG
c. Bir yiğidin sevgili yâri-AŞE27
ÖÖ2'de dörtlük şöyle: Haydi oğlum haydi yoluna yürü/Alaz alaz olmuş dağların karı/Gayet güzel olsa yiğidin yari/O da sevdiğine nazınan gelir

2 a. Yürü güzel yürü yolundan kalma-FG// Yürü bire yiğit yolundan kalma-ÖÖ2
c. durma: dönme-MP; kalma-ECG// Ecelden korkup da sen geri durma-ÖÖ2

3 a. ey: hey-AŞE27//Kınalı Taş: kınalı taş-MI, HNO1, MP, TKM1, PNB2, AÖ, OAd, SEN, FGö; kanlı taş-TT, SK
b. kanlar ile: kan ile-AŞE27//akıttın: akıttım-MZK2
c. göllerde oynayan: sularda oynaşan-HNO2, TKM1//göllerde: sularda-HNO1
d. göllerin safası: gönüllerin safası-FGö//kazınan: kızınan-TT, SK// kazınan: kaz ilen-HNO1

4 OAd'da yok
a. Misis: Mısır-MP; Mesis-SEN
c. Göksun'a: Maraş'a-AÖ; Göksu'ya-ECG; Andırın'a-AŞE2
d. Ona ünlü beyler söz ile gelir-AŞE2
FG'de dörtlük şöyle: Korkarım Misis'in köprüsü bağlı/Ayrılık elinden ciğerim dağlı/Sana derim sana Bayazıtoğlu/Sana gelen beyler sözünen gelir

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Karacaoğlan'a ait bu uzun hava (ÖÖ2), Melih Duygulu tarafından Gaziantepli Mustafa Cinkılıç'tan derlenip notaya alınmıştır. (MÖ:300)

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Bayazıtoğullarından Süleyman ve Ahmet Paşa uzun müddet Göksun'da oturmuşlardır. Göksun ilçesinin tam ortasındaki tepede Ahmet Paşa'ya ait konağın kalıntıları hâlâ ayaktadır (BSB:106).

'Seldiren Karacaoğlan'ı' isimli bu parça, Halil Atılgan tarafından Hataylı İzzet Özkan'dan derlenip notaya alınmıştır (MÖ:522).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Aynı ayaklı ve aynı adı olan Dadaloğlu'na bağlı iki şiir metni mevcut. Kaynakların bazılarında her iki şiire ait dörtlükler de görülüyor. Bu şiirleri değişik mekânlarda aynı kişi, yani 'Dadalı Veli' söylemiş olmalıdır. Şiirin bir çeşitlenmesi de Karacaoğlan'a bağlanmaktadır (bk. Ergun 1971: 173).

---

[5] a. Metinde 'kollarım': kolum// yazılı: bazılı-MI, AÖ, ECG//der ki kolum: der kollarım-TT, SK, SNE

b. atım: önüm-SEN, SK

d. sözünen: söz ilen-AŞE27//yozunan: yüzünen-TT, SEN, SK, ECG

AŞE27'de dörtlük şöyle: Dadaloğlu da der ki kollarım bazlı/Elim gök kır atlı da yanım tazılı/Gelir koyunu da yanı kuzulu/Karışmış sağmalı yoz ilen gelir

114. İŞİTTİM KULÂMA BİR AVAZ GELİR+

1. *Bülbül ne durun bahar yaz gelir*
   Bizim ile durna ile kaz gelir
   Boyları uzun ablak kuğunun
   İşittim kulâma bir avaz gelir[1]

2. *Ne hoş olur bizim ilin cereni*
   Gönül arzu eder eşi yâreni
   Bize döndü şu dağların boranı
   Yâre dönsem mor sümbüllü yaz gelir

3. *Gönül arzu eder dostun ilini*
   Iğrar m'ola kara saçın telini
   Verseler istemem dünya malını
   Gönül dostu görmeyince zor gelir[2]

4. *Aslımı sorarsan Dadalı zâtım*
   Yaz bahar ayında arttı fırkatım
   Sılada sıkıldı benli kır atım
   Kalk gidelim karlı dağlar düz gelir

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

1937 yılının Mayıs ayı içinde Osmaniye'nin Endel köyünden 66 yaşındaki İbiş Kâhya Oğlu Molla Ömer Ağa'dan derlenmiştir (ARY5).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

(krş.: 45 numaralı şiir)

+ ARY5:14

1 a. (Vezin bozuk)
c. (Vezin bozuk)
d. Metinde 'kulağıma': kulâma

2 c. Metinde 'de': Vezin gereği kaldırıldı.

115. DİLE DİLEĞİNİ MUTLAKA VERİR*

1. *Ey ağalar sizden bir haber sorayım*
   İman selâmeti nerede olur
   Arıt sıdkını yalvar Allah'a
   Dile dileğini mutlaka verir[1]

2. *Benim sözüm size öğüt olursa*
   Kadir Mevlâ'm dileğimi verirse
   Kendi kötü kalbi fesat olursa
   Keser kısmetini elinden alır

3. *Hakk'ın emrettiği beş vakit namaz*
   Yalvar Allah'ına yazıda komaz
   Kâmil olanlar da yalan söylemez
   Yalan söyleyenler imansız olur[2]

4. *Dadaloğlu'm der ki tükendi sözüm*
   Düzen tutmaz oldu kırıldı sazım
   Rüyamda gördüm [de] ağladı gözüm
   Kabre varınca [da] sivalci gelir[3]

---

* AŞE23: 249; AŞE18:266.

1 a. (Vezin bozuk)// haber: habarcık-AŞE18
b. Metinde 'imanın': iman-AŞE18
c. Metinde 'sıdkını': sıdkını da-AŞE18
d. dileğini: dilediğini-AŞE18

2 c. olanlar da: olanlar-AŞE18

3 a. Metinde 'Dadaloğlu'm da': Dadaloğlu'm-AŞE18

116. ÇALIP ÇALIP DALLARINI EĞİYOR+

1. *Karataş dersen de bir düzgün ova*
   Çekmiş bayrağını giriyor dağa
   Kılıcına yavuz İsmail Ağa
   Çalıp çalıp dallarını ağıyor[1]

2. *Hasan Ağa dersen doludan içer*
   Nârasın duyanlar akşamdan kaçar
   Girgin deve gibi köpüğün saçar
   Sanasın havadan yağmur yağıyor[2]

3. *İbiş Ağa'yı dersen yiğitler bendi*
   Acayip orduya koydu bir yangı
   İnanın ağalar ziganıs kendi
   Çalıp çalıp gölgesini koğuyor[3]

4. *Amanın ağalar amanın aman*
   Yüce dağ başını bürüdü duman
   Salman poyraz olmuş savurur saman
   Dayanılmaz zorlu zorlu değiyor[4]

5. *Nisbetinen mi geldin Pehlivanoğlu*
   Sanasın Hasan'ın kolları bağlı
   Reyhanlıoğlu'nun cidası zağlı
   Silkip silkip kargısını sağıyor[5]

6. *Dadaloğlu'm der ki giydim karayı*
   Koç yiğit olanlar açtın arayı
   Cerit Ovası mı sandın burayı
   Top top etmiş seyfileri koğuyor[6]

+ FB1: 266; FB7:9-10; AZÖ1:169-170; ÖY:141; SS:112; MU:84; AÖ:196.

1 a. Karataş'ı dersen bir düzgün ova-FB7
b. giriyor dağa: gidiyor dağa-FB7// Yükletmiş göçünü gidiyor dağa-ÖY
c. Kılıncına yavuz derler İsmail Ağa-FB7, ÖY, MU
d. Metinde 'çekip çekip': çalıp çalıp-FB7

2 a. Hasan Ağa'yı dersen doludan içer-FB7//Hasan Ağa: Bekir Ağa-ÖY

3 a. (Vezin bozuk)
b. acayip: kocaman-ÖY
c. ziganıs: zanıs-FB7; sığanıs-ÖY
d. çalıp çalıp:bakıp bakıp-FB7

4 a. Metinde 'Amanın hani ağalar amanın aman': Amanın ağalar da amanın aman-FB7, ÖY

5 a. (Vezin bozuk)//nisbetinen mi: nisbetinen-ÖY
c. Reyhanlıoğlu derler de kılıncı zağlı-FB7// Cidasına yavuz Reyhanlıoğlu-ÖY// Cidasına yavuz derler Reyhanlıoğlu-AZÖ1
d. sağıyor: salıyor-AÖ//Çekip çekip kargısını sağıyor-FB7// Çekip çekip kargısını ağlıyor-ÖY

6 a. Dadaloğlu'm: Dadalıoğlu-FB7//giydim: giydik-ÖY
b. Metinde 'olanla': olanlar-FB7, ÖY
c. Metinde 'Canik': Cenik-FB7; Cerit-ÖY
d. etmiş: olmuş-ÖY

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

1958 yılında Kayseri-Sarız ilçesinin Oğlakkaya köyünden Ali Karakuş'tan derlenmiştir (AZÖ1)

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Türkmen boyları arasında, otlak, yağmalama ve başka sebeplerden kavgalar olurdu. Bu türkü büyük bir Avşar-Cerit kavgasından anılar taşıyor. Kavga Çukurova'nın Karataş yöresinde olmuş. Çukurova diye aslında Karataş ovasına derler (AZÖ1, AÖ).

117. BENİM GÖNLÜM BİR YOSMAYA VURGUNDUR[+]

1. *Baharın geldiğin ne[r]den bileyim*
   Gül açılmış yaprakları solgundur
   Gece gündüz âh ü feryâd ederim
   Benim gönlüm bir yosmaya vurgundur

2. *Kudretten karadır yârimin kaşı*
   İnciye benziyor ağzında dişi
   Sallanı sallanı da dostun gelişi
   Süzünerek gelir güzel üzgündür

3. *Yatayıdım nazlı yârin dizine*
   Doyup usanmadım şirin sözüne
   Taramış zülfü de dökmüş yüzüne
   Benim gönlüm ablak sunaya vurgundur

4. *Dadaloğlu'm der ki aktan karadan*
   Aman bize yardım eyle Yaradan
   Nasıl ayrılam şöyle sunadan
   Benim gönlüm bir güzele vurgundur

[+] FB1:169.

118. YÜKÜNÜ KUMAŞTAN TUTMUŞ GİB'OLUR*

1. *Bir yiğit de anasından doğunca*
Kur'ağaçta bir dal bitmiş gib'olur
Yaşı varıp on beşine değince
Yükünü kumaştan tutmuş gib'olur[1]

2. *Âşıklar sazını eline alsa*
Güzeller perdesin yüzüne vursa
Bir yiğit sevdiğin sesini duysa
Gölde gövel ördek ötmüş gib'olur[2]

3. *Eğlene de deli gönlüm eğlene*
Ay gele de orta yere dolana
Yiğidin sevdiği yanınd'olana
Günde düğün bayram etmiş gib'olur[3]

4. *Kolda götürürler şahini bazı*
Güzeller ikrarı yiğidin sözü
Her daim severler gelini kızı
Taze yağı bala katmış gib'olur[4]

5. *Dadalı'm da der ki sözüm kayıran*
Çekip yırtıp bir yakadan ayıran
Her gün muhannetten karın doyuran
Eli ile ağu yutmuş gib'olur[5]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Osmaniyeli Âşık Feryadî'den derlenmiştir (MK).

---

* AZÖ1:306; MP:66; TT:25; HNO2:143; BP:121; MK:58; MI:83-84; HNO1:52; TKM1:137; CÖ2:261; SS:78; ÖY:218; SK:80; MZK2:70; MU:61; OAd:50; CÖ1:85; SA:235; FGö:20-21; AÖ:248.

1 OAd'de yok
d. kumaştan: cevahirden-MK

2 b. perdesin: perdesini-TT
c. sevdiğin: sevdiğinin-TT, MP, SK, AÖ, MI//yiğit sevdiğin: yiğit de sevdiğinin-MK
d. gövel: yeşil-MI, FGö, AÖ//gövel ördek: gövel gövel-BP

3 a. eğlene de bire: eğlene bire de-TT, MP, BP, CÖ1, SK, SA, MZK2, FGö//Metinde 'bire': deli-AÖ
b. gele: gelip-MK//Metinde 'yeri': yere-AÖ

4 MK.

5 OAd'de yok.
a. Metinde 'Dadaloğlu'm': Dadalı'm da-TT//Dadaloğlu'm da der ki sözüm kayıran-MP//Der Dadaloğlu'm yârin kayıran-MK
b. yırtıp: tutup-MI//İki canı da birbirinden ayıran-MK
c. Metinde 'diyom': her gün-AÖ, MI//Varıp muhanetin sofrasından karın doyuran-MK
d. eli ile: kendi eliyle-HNO1, HNO2, AÖ//ağu: ağuyu-TT//eli ile ağu: iki elinle ağı-MK

119. ÖTÜŞÜ GÜL DALIND'OLUR+

1. *Turnam gelir katar katar*
   Kanadın boynuna atar
   Seher ile bir kuş öter
   Ötüşü gül dalınd'olur[1]

2. *Kır atın sarı donlusu*
   Yiğidin gözü kanlısı
   Güzelin gözü benlisi
   O da binde birind'olur[2]

3. *Kederlenme deli gönül*
   Yiğide hürmetler olur
   Namlı namlı kar istersen
   O da Binboğa'da olur[3]

4. *Dadalı'm ben yoktur malım*
   Her sözlerim Hakk'a malûm
   Allah'ın sevdiği kulun
   Sevdiceği yanınd'olur[4]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Sarıkayalı Halil Ağa'dan derlenmiştir (ARY8).

+ AZÖ1:260; MI:91; HNO1:52-53; HNO2:144; BP:170; MZK2:81; MP:81-82; MFK2:691-692; TKM1:117; CÖ2:245; SS:97; MU:84-85; ÖY:200; CÖ1:104; SA:238; EKe:112; ARY8:257; AÖ:235; SK:117.

1 d. gül: gülün-ARY8

2 a. sarı: mavi-ARY8
b. Metinde 'göğsü benlisi': gözü benlisi-MP
d. O da Avşar elind'olur-MI

3 d. Metinde 'Çiçek Dağınd'olur': Binboğa'da olur-MI; Avşar elind'olur-MU

4 a. malım: halim-MI
c. kulun: kulum-MZK2, MFK2, CÖ1, SA, ARY8
d. sevdiceği: sevdiği-MP; sevdiğim-MFK2; sevdiceğim-CÖ1, ARY8

120. KÖTÜLER DE ATTAN DÜŞER FEN'OLUR*

1. *Koç yiğit başına bir hal gelince*
   Dereler de bozkurtlara ün olur
   Koç yiğitler döne döne döğüşür
   Kötüler de attan düşer fen'olur

2. *Koç yiğit cidasın almış eline*
   Serin koymuş yoldaşının yoluna
   Kalkan paralana zırhlar bölüne
   Koç yiğide kanlı gömlek don olur

3. *Koç yiğit cidasın almış esiyor*
   Ağ elleri kızıl kana batıyor
   Kötüler yoldaşın çevirmiş kovuyor
   Kaç kötü şimdi geri dön olur[1]

4. *Dadalı'm der ki sıra söğütler*
   İyilik ehli birbirini öğütler
   Altı arap atlı şahbaz yiğitler
   Atarlar cidayı üstü kan olur

---

* AŞE21:48.

[1] c.[Mürekkep dökülmüş olduğundan tam olarak okunamadı. Bu yüzden 'çevirmiş(?)' kelimesi buraya uygun değil].
d. (Vezin bozuk).

121. TÂ EZELDEN KURT ENİĞİ KURT OLUR+

1. *Aşağıdan Yusuf Paşa'm geliyor*
   Düşmanına karşı duran mert olur
   Şahin kocasa da vermez avını
   Tâ ezelden kurt eniği kurt olur[1]

2. *Bineyidim kır atımın üstüne*
   Alayıdım dal kılıcı destime
   Üç atlı gelse eğer üstüme
   Gösterirdim size mertlik nerd'olur[2]

3. *Konmayınan şen olurdu odalar*
   Vermeyinen savılırdı kadalar
   Havas güves yaptırdığım odalar
   Korkarım ki düşman konar yurt olur[3]

4. *Arap atlar oynaşıyor sırada*
   Fitiller işliyor azmış yarada
   Bana derler ne gezersin arada
   Kötü sözler yüreğime dert olur[4]

+ FB1: 251; FB5:74-75 (Arslan Paşa Oğlu); HGM:14; OA6: 3969; SNE:146; HNO1:53-54; HNO2:145; TKM1:91; CÖ2:186; SS:113; ÖY:118; MI:99; HD8:16 (Yazıcıoğlu); SK:101; HD2:11; AK:45; MZK2:74; Zİ:247-248 (Elbeylioğlu); TT:40-41; CG:80; BP:108; AZÖ1:195-196; EKe:112-113; OAd:41; AÖ:177; CÖ1:92; MP:71-72; MU:52-53; AMK:83; FGö:34; SÖ:6-7; MÖ:90.

1 a. Yusuf Paşa'ım: Hasan Paşa'ım-FB5, TT, SK; Yusuf Paşa-EKe//Aşağıdan gelen Yusuf Paşa'm-HD2

b. düşmanına: düşmana-TT, SK, FGö//koyan: duran-TT, SK//Kavgasına duran mert oğlu merd olur-AK//karşı koyan: göğüs geren-MÖ

c. kocasa da: kocamaynan da-AK

d. Aslı kurt yavrusu gene kurt olur-AZÖ1// Zâti ezelden kurt eniği kurt olur-HD2//Aslı kurt ya yavrusu da kurt olur-AMK//Kurttur kurt yavrusu kurt olur-MÖ

HGM'de dörtlük şöyle: Yaylalardan Avşar eli geliyor/Kavgasına giren yiğit mert olur/Şahan kocasa da vermez avını/Eski kurt eniği yine kurt olur

Zİ'de dörtlük şöyle: Aşağıdan Ömer Paşa'm geliyor/Düşmanına karşı koyan yiğit mert olur/Şahin kocamakla vermez avını/Azmaz soyu kurt eniği kurt olur

2 b. Alayıdım mızrağımı destime-HD8//Çekeyidim martinimi destime-HD2//Çekeyidim kılıcımı destime-AK

c. Binem idi yiğit atın üstüne-TT, SK//Beş yüz atlı geliyordu üstüme-HD8//Yedi tuğlu vezir gelse üstüme-HD2//Beş yüz atlı gelemezdi üstüme-AK

d. Gösterirdim sana savaş nerd'olur-TT, SK//Göstereydim kavga dövüş nerd'olur-HD8, AK//Gösteririm dövüş kavga ner'dolur-HD2

OA6,TT,SK ve MU'da dörtlük şöyledir:Çıka idim şu köşkümün üstüne/El edeydim yârânıma dostuma/Bine idim kır atımın üstüne/Gösteririm size savaş nerd'olur

FB5'de dörtlük şöyledir: Çıha mıydı şu köşkümün üstüne/El edeydim fesberime müşküme(?)/Bine miydi çil neclimin(?) üstüne/Gösterirdim sana savaş nerd'olur

HGM'de dörtlük şöyle: Bineyidim kır atımın üstüne/Çekeyidim dal kılıcı destime/Yedi tuğlu vezir gelse üstüme/Gösterirdim dövüş kavga nerde olur odalar/Korkarım ki yadlar konar yurt olur

5. *Dadaloğlu'm der de şol kara dağlar*
Ölümle kabir kazar ağalar beyler
Öldüğüme kabir kazdım ağalar
İmanınan gider şehid mert olur[5]

---

[3] TT, SK, HD2 ve AK'da yok.
a. Kavli ile şen olurdu obalar-TT, SK// Kır atımı yedek yedek yederler-HD8
b. vermeyinen: erme ile-TT, SK
c. havas güves: emek çekip-MÖ
AZÖ1'de dörtlük şöyledir: Küheylânım yedim yedim yederler/Olanca malımı talan ederler/Heves-güves yaptırdığım odalar/Korkarım ki düşman konar yurt olur
Zİ'de dörtlük şöyle: İli göçmüş ıssız kalmış obalar/Verme ile savrulmuyor kadalar/Heves-güves yaptırdığım odalar/Korkarım ki yadlar konar yurt olur

[4] FB5.
a. Bana derler ne gezersin-MP//Arap atlar yol sürerler arada-HD8
b. Giderler üst yanı azgın yarada-HD8//Eğri hançer azgın işler yarada-SÖ
c. Bana derler neyin kaldı burada-MI, AÖ//Bana derler ne gezersin arada-MP
d. Öleneçe yüreğime dert olur-TT, SK, MP, CG, AZÖ1, OAd, AMK//Kötü sözler yüreğime dert olur-HD8//Bu söz bana öleneçe derd olur-SÖ
AZÖ1'de dörtlük şöyle: Arap atlar yağma oldu arada/Fitiller işliyor azgın yarada/Bana derler ne gezersin burada/Öleneçe yüreğimde dert olur

[5] HD2, AK ve MÖ'de yok.
a. Yazıcıoğlu'm de ki görünen dağlar-HD8//Dadaloğlu: Dadaloğlu'm-SK
b. Koçyiğit savaşı görenler ağlar-HD8
c. Öldüğüme asla gam yemem beyler-HNO1, HNO2, TKM1, EKe, MU, AMK//ben hiç öldüğümü-MI//Size derim size ağalar beyler-HD8//Ben öldüğüme gam yemem beyler-AÖ//Öldüğüme yanmıyom hey bire beyler-SÖ
d. At üstünde ölen şehit herd'olur-HD8
AZÖ1'de dörtlük şöyle: Dadaloğlu der ki göründü dağlar/Aşiret kavgasın görenler ağlar/Ben de öldüğüme kayırmam beyler/Zalim düşman üstümüze merd olur
HGM'de dörtlük şöyle: Dadaloğlu'm der de göründü dağlar/Koç yiğit kellesin görenler ağlar/Ben öldüğüme acımam hey ağalar beyler/Bu kavgada iman ile ölen yiğit mert olur
FB5'de 'Arslan Paşa Oğlu' adına tapşırılmış son dörtlük şöyle: Arslan Paşa Oğlu'm şol kara dağlar/Koç yiğit kavgasın görenler ağlar/Öldüğüme kabir kazdım ağalar/Kötü düşman üstümüze dert olur
Zİ'de 'İlbeylioğlu' adına tapşırılmış son dörtlük şöyledir: İlbeylioğlu der de karşıki dağlar/Koç yiğit kavgasın görenler ağlar/Ben size derim de beyler ağalar/Elde dizgin ölenler şehit olur

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

"Bu türkünün Halil Kâhya ve Yusuf Fakı, Dadaloğlu'nun olamayacağını iddia etmişlerdir. Türküyü Yusuf Beyle İmirzeoğlu Hasan Bey de söylemiştir." (FB1: 251).

Hatay-Dörtyol Erzin'de Mehmet Özarslan'dan (HGM:14), Kayseri-Sarız'dan Nuri Kara'dan (HD8), aynı ilçenin Çördüklü ve Sindel köylerinden(OA6) ve Osmaniye-Alhanlı'dan Ahmet Kılıç'tan derlenmiştir(AK:45).

Kayseri-Tomarza'dan Yusuf Dinç'ten derlenmiştir (HD2). Bozlak, Kırşehirli Hacı Taşan'dan derlenip notaya alınmıştır(MÖ:90).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Dadaloğlu'nun bir Avşar ağası üzerine deyişi (HGM.14).

Yazıcıoğlu Elbistanlıdır. Elbistan'da derebeyidir. Avşarlarla bir gün dövüşür. Avşarlar bunun üzerine gelirler. O zaman Yazıcıoğlu'nun yaşı 80-90 civarındadır. İçlerinden birisi: "İhtiyarsın, dövüşe gitme. Sen dövüşe bozgunculuk verirsin" der. Yazıcıoğlu da bu söze çok alınıyor ve bu türküyü söylüyor (HD8).

"Ramazan Oğlu ile Arslan Paşa Oğlu'na da orada sonbaharın gelmesini ve Avşar Osman Beyin yayladan dönmesini beklemek kalıyor. Ramazan Oğlu ile Arslan Paşa Oğlunun Kozanoğlu'nun konağında misafireten bekledikleri sırada kendilerinin yanlarına gelen bir kimse Arslan Paşa Oğluna hitaben: 'Bire bağ! Sen ihtiyar olmuşsun. Derebeyliğimizden vazgeçsen olmaz mı?' diyor. Bu şordan çok müteessir olan ve tabiatıyla şairlik istidadı bulunan Arslan Paşa Oğlu patavatsız ziyaretçiye şöyle bir türkü ile cevap veriyor." (FB5:74).

Avşar ve Tecirli aşireti mensupları Kayseri-Uzunyayla'ya konmuşlar. Avşarlar kalabalık, 500 atlı ile Tecirli'lere harp ilân ederler. Meydana geliyorlar; her iki tarafta da çifte davul vurulmaya başlıyor. Avşar beyi ile Dadaloğlu yüksek bir yere oturuyorlar. Dadaloğlu türkü ile Avşar askerlerine cesaret veriyor (AK:45).

Avşarların üzerine Yusuf Paşa gönderilir, Dadaloğlu söyler (HD2).

Fırka-i İslâhiye geldiğinde Şarkî Kozan'ın idaresi Kozanoğlu Yusuf Ağa'dadır. Derviş Paşa, halkı isyana teşvik eden aşiret beyleriyle pazarlık yapmak zorunda kalır. Meselâ Kozanoğlu Yusuf Ağa 2500 kuruş aylıkla Maraş'ta kalmak ister. Oğlu Ali Bey'in Mekteb-i Harbiye'ye alınması şartını koşar. Bütün bu istekler Derviş Paşa tarafından kabul edilir. Ama Yusuf Ağa yine de isyan eder. Sonunda hile ile yakalanıp hapse atılır. Gece hapisten firar eder; askerler tarafından vurularak yakalanır ve yaralı yaralı idam edilir. Avşarlar Yusuf Ağa'ya Yusuf Paşa diyorlar (AZÖ1, AÖ, SÖ)

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Yukarıdaki şiirin bir çeşitlenmesi Karacaoğlan'a bağlanmaktadır (bk. Ergun 1971: 352-353). Ayrıca üç kaynakta şiirin 'İlbeylioğlu', 'Yazıcıoğlu' ve 'Arslan Paşa Oğlu' adına kayıtlı olduğu hakkında bilgiler var. Bu dört çeşitlenmenin diğer bütün dörtlükleri asıl şiirle benzeşiyor; sadece tapşırma hânelerindeki isimler değişiktir. Bu sebeple metnin bir Dadaloğlu şiiri olduğunu düşünüyoruz.

Şiirin bir çeşitlenmesinde sonradan eklenen bir dörtlük ise şöyle: Toplandılar bir araya geldiler/Meşveretle bizi burdan sürdüler/Yurtlarımı Çerkezlere verdiler/Yurdundan ayrılan Avşar dertl'olur(HGM). Bu dörtlük Dadaloğlu tarafından söylenmiş olamaz; daha sonraları Avşar şâirleri tarafından bu şiire eklenmiş olmalıdır.

122. BİZİM SEVDA SENESİNİ DOLDURUR+

1. *Yüce dağ başında Kamertay olur*
   Korkarım ki emeklerim zay'olur
   Sevda sevda derler üç beş ay olur
   Bizim sevda senesini doldurur[1]

2. *Arkını yaptım da suyu akmıyor*
   Kahpe felek hiç yüzüme bakmıyor
   Çok yuva bekledim cücük çıkmıyor
   Boş yuva bekleyen yoz kuşa döndüm

3. *Şu felekle bir oyuncuk oynadım*
   Oynadım da oyununda yenildim
   Farzın kıldım sünnetinde yanıldım
   Beş vakit namazı kılmışa döndüm[2]

4. *Der Dadaloğlu'm da n'edip n'etmeli*
   Sözlerimi birem birem tutmalı
   Mirasçıya kalacak malı n'etmeli
   Üç beş oğlan olmadıktan geri[3]

+ CÖ2:243; MU:105-106; ÖY:206; BP:163.

1 a. Metinde 'Kamber Tay': Kamertay

2 a. Metinde 'oyuncak': oyuncuk-ÖY, BP, MU
c. Metinde 'sünnetine': sünnetinde

3 Dörtlük, diğerleriyle uyumsuz.
c. (Vezin bozuk).

123. AL YEŞİL BAHÇELİ KAMAN GÖRÜNÜR+

1. *Çıktım yücesine seyran eyledim*
   Cebel Önü çayır çimen görünür
   Bir fırkat geldi de coştum ağladım
   Al yeşil bahçeli Kaman görünür[1]

2. *Şaştım hey Allah'ım ben de pek şaştım*
   Devrettim Akdağ'ı Bozok'a düştüm
   Yozgat'ın üstüne bir ateş saçtım
   Yanar oylum oylum duman görünür[2]

3. *Biter Kırşehir'in gülleri biter*
   Çığrışır dalında bülbüller öter
   Ufacık güzeller hep yeni yeter
   Güzelin kaşı da keman görünür[3]

4. *Gönül arzuladı Niğde'yi Bor'u*
   Günbegün artmakta yiğidin zârı
   Çifte bedestanlı koca Kayseri
   Erciyas karşında duman görünür[4]

+ AŞE1:106-107; TT:36-37; PNB2:177-178; HNO2:146; PNB4:38; CÖ2:219; SS:98-99; ÖY:180; MI:78-79; MU:66; SK:96; MZK2:70-71; MP:11-12; SNE:145; HNO1:54; CK:133; TKM1:118; BP:140; AZÖ1:244; İK:41; MC:37; CO:42 (Âşık Said); SÖ:14; ÖÖ2:79 (Beyoğlu); EK5:30; İB:122; CÖ1:86-87; OAd:32; EKe:113; FGö:26; AÖ:227; HD2:10.

1 b. Metinde 'Cibin Özü': Cebel Önü-HD2// yücesine: yücesine de-CK

c. coştum ağladım: cûş oldu gönlüm-HD2// Firkat geldi çoş oldu gönlüm-İK

d. Allı yeşilli de Kaman görünür-İK

CO'da dörtlük şöyle: Çıktım /ücesine seyran eyledim/Al yeşil bahçeli Kaman görünür/Firkat geldi âh eyledim ağladım/Kılıçözü çayır çimen görünür

2 CO'da yok.

a. devrettim: seyrettim-HNO1, HNO2, TKM1//devrettim Akdağ'ı: Adana üstünden-İK; kaybettim aklımı-CK//Bozok'a: Buruk'a-SNE

c. saçtım: yağdım-İK

d. duman görünür: dumanı gördüm-İK

HD2'de dörtlük şöyle: Şaştık ey Allah'ım biz de pek şaştık/Ağ Dağ'ın üstünden Bozok'a düştük/Yozgat'ın üstüne bir ateş saçtık/Yanar oylum oylum dumanın görünür

3 a. Bitsin Kırşehir'in gülleri bitsin-İK

b. Çağlasın dalın bülbüller ötsün-İK//çığrışır: çağrışır-PNB4

c. yeter: yetsin-İK

d. Metinde 'kaşında': kaşı da-MP; başında-MI// Güzelin alnında kemanın gördüm-İK

HD2'de dörtlük şöyle: Bitsin Kırşehir'in gülleri bitsin/Çağlasın dalında bülbüller ötsün/Ufacık güzeller hep gelin gitsin/Güzelin alnında kemanın görünür

CO'da dörtlük şöyle: Biter Kırşehir'in gülleri biter/Çırpınır dalında bülbüller öter/Çok olur güzeli hep yeni yeter/Kaşının üstünde keman görünür

4 a. Göresim geldi de Niğde Bor'u-İK//arzuladı: arzeyledi de-CK

b. günbegün: gün güne-MP

c. çifte: iki-İK

5. Der Dadaloğlu'yum zâtıdan zâtı
Çekin eğerleyin gökçe kır atı
Göçmek değil bizim ilin muradı
Ağyâra gidecek yollar görünür[5]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Kayseri-Sarız'dan Nuri Kara'dan derlenmiştir(HD2)

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Yozgat'a Avşarlar sürüldükleri zaman Dadaloğlu bu türküyü söylemiştir (MP).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Bir kaynakta şiirin "Osmaniye ile ilgili değil Kırşehir ile ilgili" olduğu kaydedilmiştir (AZÖ1). Şiiri sadece bir yere mâl etme anlayışı yerine, bu mekânların yaklaşık birkaç yüzyıl yaylak ve kışlak olarak kullanıldıklarını göz ardı etmeden, her iki mekân için de düşünmek mümkündür. Ekler kısmına aldığımız 'Beyoğlu' mahlâslı şiir, benzer ayak ve temalı metnin yaygınlığını anlatmak için yeterlidir (bk. EK 24).

---

d. Metinde 'karlı': duman-MI, CK; karlı-SK, SNE //Erciyes Dağında karını gördüm-İK//karşısında-TKM1//karşında: karşımda-BP

HD2'de dörtlük şöyle: Göresim geldi de Niğde'yi Bor'u/Gün günü artıyor yiğidin zârı/İçi bedestanlı koca Kayseri/Erciyes karşında duman görünür

CO'daki dörtlük şöyledir: Gün be gün artırdım âh ile zârı/Elimden aldırdım gül yüzlü yâri/Arzum sende kaldı koca Kayseri/Erciyes başında duman görünür

5 CO ve İK'da yok.

a. der Dadaloğlu'yum: Dadaloğlu'm da der-HNO1, HNO2, TKM1, BP, PNB2, CÖ2; Dadalı'm da der ki-CK//der: der ki-MI, PNB4

b. eyerleyin gökçe: eğerleyin de koca-CK//gökçe: çetin-TKM1//eyerleyin:ağırlayın-SNE

d. ağyâre: ak yâre-HNO1, HNO2, AZÖ1, TKM1, BP, PNB2, PNB4, CÖ2, MZK2, EK5, İB, CÖ1, OAd, EKe, FGö

HD2'de dörtlük şöyle: Der Dadaloğlu'm da zâtından zâtı/Çekin eğerliyek gökçe kır atı/Göçmek değil bizim elin muradı/Ağyâra gitmesin gümanı gerek

124. MARAŞ'IN SÖYKESİ DAĞLAR GÖRÜNÜR+

1. *Urum'a hey deli gönlüm Urum'a*
   Yahyalı'dan göçen evler görünür
   Sığamış kolların hep samur giymiş
   Maraş'ın söykesi dağlar görünür[1]

2. *Her gelen de Tonus iline çonar*
   Yazın Çamurlu'da yüz ordu konar
   Enginli yüksekli boz duman döner
   Başı pâre pâre karlar görünür[2]

3. *Talebi hey deli gönlüm talebi*
   Bozulaşır Adana'nın dolabı
   Koca Hantep ile telli Haleb'in
   Çevresi reyhanî bağlar görünür[3]

4. *Zevrâkımız ummanlara salalım*
   Terk etmen sünneti her dem kılalım
   Aman Allah Yılgını'ya varalım
   Kirmenin kılları parlar görünür[4]

5. *Ilık olur Akdeniz'in kenarı*
   Orda bell'olur koç yiğidin hüneri
   Yalnız Yavşanı'nın koca çınarı
   Yel değer yaprağı zârlar görünür[5]

6. *Alaca Han son konaktır konalım*
   Memleketin ahvâlinden soralım
   Bir zaman da şu Kangal'da kalalım
   Arslan Yatağı derler beyler görünür[6]

+ AŞE2:160; AŞE27:299; FG.

1 a. Urum'a da deli gönül Urum'a-FG
c. Metinde 'Sığamış kollarını da hep samur giymiş':Sığamış kolların hep samur giymiş-FG

2 a. Yazın Çamurlu'ya yüz ordu konar-FG
b. Yazın Çamurlu'ya boz ordu konar-AŞE27// Oyuklu yüksektir boz duman döner-FG
c. Metinde 'yüz': boz-AŞE27// Metinde 'düter': döner-AŞE27// (FG'de okunamamış.)
d. başı: karşı-FG

3 a. Hantep: Ayıntap-AŞE27
d. Metinde 'reyhanî': reyhanlı-FG
FG'de dörtlük şöyle okunmuştur: Talılu da deli gönül talılu/Bozuluyor Adana'nın dolalu/Koca Ayıntap'la telli Haleb'i/Çevresi reyhanlı bağlar görünür

4 a. Metinde 'enginlere': ummanlara-FG
b. Terk etmiyelim dâim sünnet kılalım-FG
c. Metinde 'Aman âşama Yılgını'ya varalım': Aman Allah Yılgına'ya varalım-AŞE27//Yılgını'ya: Ilkını'ya-FG
d. (FG'de okunamamıştır.)

5 a. Metinde 'Ilıman olur da Akdeniz'in kenarı': Ilık olur Akdeniz'in kenarı-AŞE27//ılıman: yaman-FG
b. (Vezin bozuk).
c. (FG'de okunamamış).
d. yaprağı zârlar: yaprakta dallar-FG

6 FG'de diğer benzer bir dörtlük: Çadırları Çamözü'nde kuralım/Memleketin ahvalinden soralım/Bu

7. *Çadırımız Çamözü'nde dutulu*
Devesi de buhurında katılı
Tavlasında küheylânlar çatılı
Ortası çadırlı beyler görünür[7]

8. *Söyler Dadaloğlu'm da zâtıdan zâtı*
Getirin deveyi de yükledin atı
Göçmek değil bizim ilin niyeti
Ağyârin açtığı yollar görünür[8]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Metnin Karacaoğlan'a bağlanan bir çeşitlenmesi de vardır (bk. Ergun 1971: 183-184).

---

yıllık da şu Kangal'da kalalım/Aslan Yatağı derler bağlar görünür

7 d. Metinde 'ortalık': ortası-FG//beyler: evler-FG
FG'de dörtlük şöyle: Çadırları Çamözü'nde tutulu/Puhurları devesinde katılı/Küheylânı tavlasında çatılı/Ortası çadırlı evler görünür

8 b. yükledin: köpükledin-AŞE27
d. Metinde 'â yârin': ağyârin-AŞE27

125. DÜZÜLÜR YOLLARA EL KARMAKARIŞ+

1. *Sakın akça ceren çölden kaçınca*
   Mâil oldum kız göğsünü açınca
   Vakti gelip cümle âlem göçünce
   Düzülür yollara el karmakarış[1]

2. *Yücesinde ima geyik pervane döner*
   Altın ak gerdanda mum gibi yanar
   Sırtında libası her türlü döner
   Giyinmiş kuşanmış al karmakarış[2]

3. *On üç on dördünde var m'ola yaşı*
   Âlemi devretsem bulunmaz eşi
   Katar katar olmuş gözünün yaşı
   Akıyor çeşminden sel karmakarış

4. *Yaşını sorarsan on beş yaşında*
   Hiç gaflet yok kirpiğinde kaşında
   Elvan elvan her çiçeği başında
   Sümbülü reyhanı gül karmakarış[3]

5. *Dadaloğlu'm der de bu kimin nesi*
   Gören âşıklar da çekiyor yası
   Eğildi pınardan doldurdu tası
   Veriyor içene bal karmakarış

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

1955 yılında Kayseri-Sarız Oğlakkaya köyünden Yusuf oğlu İnce(Mehmet) Ateş'ten, 1983 yılında Osmaniye-Kadirli'nin Tatarlı köyünden Mehmet Onay'dan derlenmiştir (AZÖ1).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şiirin Karacaoğlan'a ait bir çeşitlenmesinin olduğu bilinmektedir (bk. Ergun 1971: 195). Böyle olunca Dadaloğlu'nun bu şiiri, kendisine mal edilerek söylediğini düşünebiliriz.

+ AZÖ1:320; ÖY:230; SS:79; MU:89-90; AÖ:253; TKM1:139; ÖY:229; BP:179; AÖ: 259.

1 TKM1, ÖY, BP ve AÖ'de dörtlük şöyle: Sabahın seherinde koyvermiş göçün/Derdinden ölenin bilmiyor suçun/Taramış zülfü de koyvermiş saçın /Dizilmiş yollara el kanna karış

2 a. (Vezin bozuk).

3 TKM1, ÖY, BP, AÖ.
d. Metinde 'Sümbül reyhası gül karmakarış': Sümbülü reyhanı gül karmakarış

126. DÖĞÜŞÜ DÖĞÜŞÜ ÖLMEK YEĞ İMİŞ[+]

1. *Çok yaşayıp kötü günler görmeden*
   Az yaşayıp bir dem sürmek yeğ imiş
   Ne anam var ne babam [var] ne kardaş
   Döğüşü döğüşü ölmek yeğ imiş

2. *Selâm vermem hakikatsiz dostlara*
   Hastanın halini sorun hastaya
   /...../
   Kişi[ler de] sağlığında beğ imiş

3. */...../*
   /...../
   Anam atam kıymetini bilmedim
   Onlar meğer [birer] karlı dağ imiş

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şiirin son dörtlüğüne ait ilk iki dize eksik olduğu için, kime ait olduğu hususunda şüpheliyiz. Fakat söyleyiş ve tema bakımından 'Dadaloğlu geleneği'ne ait olması ihtimâl dahilindedir. Fakat metnin bir çeşitlenmesinin de Karacaoğlan'a bağlandığı görülüyor (bk. Ergun 1971: 192-193).

[+] AK:39

127. TABUR KURAR ASKERİMİ ÇEKERİM DEMİŞ+

[MURSALOĞLU-İMİRZEOĞLU KARŞILAŞMASI]

1. *Mursaloğlu der ki hey İmirzeoğlu'm*
   Albustan'da meydana çıkarım demiş
   On bin atlım vardır ağalı beyli
   Tabur kurar askerimi çekerim demiş[1]

2. *İmirzeoğlu'm koç gibi meydana çıktığım var*
   Üç yüz on atlını bir kılıcınan vurduğum var
   Toplu Kaçar Hüyüğü'nde kırdığım var
   Gine han çadırın yıkarım demiş[2]

3. *Mursaloğlu der ki söyleme ol büyük sözü*
   Eski İreyhanlı sanma gel bizi
   Yarın ayırt eder Albustan'da boz düzü
   Gök kır atlını meydana dökerim demiş[3]

4. *Karalar'ım vardır hep fariz atlı*
   Yeni binmiş Tecirlili Ceritli
   İngiliz çakmaklı firenk barıtlı
   Seni ateşimle yakarım demiş[4]

+ AŞE26: 454; AC:70-72; ARY4:1116; TO: FGM:140-141, 173.

1 ARY4'te dörtlük ilk dizesi eksik halde şöyle:Yedi yüz atlım var hep başları tuğlu/Al yeşil çadırla da ağalı beyli/Tabur kurra[kurar] da üstüne gelirim demiş

2 a. İmirzeoğlu'm der de onda benim bildiğim var-AC

b. Üç yüz altmış altınızı bir kağnıya sardığım var-AC, FGM:140, 173

c. Gazel Höyüğü'ne kadar kırdığım var-AC//Gazel Höyüğü'ne kadar da kovduğum var-FGM:173

d. yine: şimdi-FGM: 140, 173//çadırın: evlerin-AC, FGM: 140, 173

TO'da dörtlük şöyledir: İmirzeoğlu'm der de benim bunda bir bildiğim var/Üç yüz altmış altınızı da bir kağnıya vurduğum var/En fazla bugüne kırdığım var/Gene han evlerini de yıkarım demiş

ARY4'te dörtlük şöyle: İmirzeoğlu'm der ki:Taban vurup dövündüğün var/Bilin mi Kaçak[Gazel] Höyüğü'ne dek de kırıldığın var/Üç yüz altmış altını bir araya vurduğun var/Tepik vurup han evlerin yıkarım demiş

3 a. söyleme ol büyük sözü: Hakk'a büyük söyleme sözü_AC, FGM:173

b. Eski Reyhanlı mı belledin de hey Cerit bizi-AC// Eski Reyhanlı mı sandın da hey Cerit bizi-FGM:173

c. Yarın ayırt edelim de Elbistan düzü-AC// Yarın ayırt edelim Elbistan düzünü-FGM:173

d. atlını: atlıyı-AC// dökerim:dikelim-FGM:173

TO'da dörtlük şöyledir: Mursaloğlu'm der de Hakk'a büyük söyleme sözü/Eski Reyhanlı mı belliyon hey Cerit bizi/Gene ayırt ederim de bu Sazlıca'da/Gök kır atı meydana dökerim demiş

ARY4'te dörtlük şöyledir: Mursaloğlu der ki:Ben büyük söylemem sözü/Eski Reyhanlı da sanmayın bizi/Sabah ağarırken de Albustan düzü/Koç yiğitleri yönüne dökerim demiş

4 a. Mürsel oğlum der de: Nice Karalar'ım var da fariz atlı-AC// Nice Karalar'ım var hep fariz atlı-FGM:173

b. İngiliz çakmaklı firenk barutlu-AC, FGM:173

c. Farsak'ınan Tecirlili Ceritli-AC//Farsak'ınan karışık da Ceritli-FGM:173

d. Depik vurur himlerini sökerim demiş-AC, FGM:173// Vurur tepiğimi sökerim demiş-FGM:140

5. *Karalar'ım eğlemeyin yolundan*
Bu sene bir şey gelmez Tecirli'nin elinden
Koğar aşiretim Saracık'ın Belinden
Yaralını Andırın'a dökerim demiş[5]

6. *İmirzeoğlu'm etme beniminen inadı*
Deden de dedemi sıdkınan sınadı
Benim koğducağımın kalkmaz kanadı
Çelen kanatların çekerim demiş[6]

Dadaloğlu'm der:

7. *Yaşa Mursaloğlu'm sen binler yaşa*
Kargının yalmanı geçiyor taşa
Şu Mursaloğlu'ynan kim çıkar başa
Alır seni kanlı varırım demiş

8. *Çölde iki aslan var ileri yönlü*
Düşmana verince gayetten ulu
Biri Has Evlidir biri Reyhanlı
Biz de ikiniz aşkına bakarım demiş[7]

TO'da dörtlük şöyle: Mursaloğlu'm der de nice Karalar'ım var da hep farız atlı/İngiliz çakmaklı da firenk barutlu/Karışık Farsak'ınan Tecirlili Ceritli/Tepik vurur himlerini sökerim demiş

ARY4'te dörtlük şöyle: İmirzaoğlu der ki:Üç yüz atlım var hep farız atlı/Yeke binmiş has ilimle[Has Evliyle] nobran Ceritli/İngiliz çakmaklı da firenk barutlu/Yarın yalımı üstüne yakarım demiş

5 a. İmirze oğlum der de: Örgedirim Karalar'ın çekil eğlenemez yolumdan-AC// Neçe Karalar'ım var eğlemez yolumdan-FGM:173

b. Zati bilirim bir şey gelmez Tecirli'nin elinden-AC, FGM:173

c. Aşırırım Sararcık'ın Belinden-AC, FGM: 173

d. yaralını: ala kanlı-AC; al kanlıyı-FGM:173// Ala kanlıyı Andırın'a da dökerim demiş-FGM:140

ARY4'te dörtlük şöyledir: Mursaloğlu der ki: Davarların ürkütürüm yolundan/Hiçbir şey gelmez Tecirliyle Ceritlinin elinden/Aşırırım seni de Saracığın yalın belinden/Gök kır atlarımla Andırın ovasına dökerim demiş

6 a. İmirze Oğlum benim ile yürütme sen inadı-FGM:173// Sen benimlen yürütme inadı-FGM:140

b. Benim dedem de senin dedeni sınadı-AC, FGM: 173// Kolunun da kalkmaz oldu kanadı-FGM:140

c. Benim kovduğumun da kalkmazıdı kanadı-FGM:173

TO'da dörtlük şöyledir: İmirzeoğlum da etme beniminen inadı/Senin deden benim dedemi sınadı/Benim kovducağımın kalkmaz kanadı/Çelen kanatlarını da çekerim demiş

ARY4'te dörtlük şöyle: İmirzeoğlu der ki: Etme sen benimle kavga inadı/Senin dedeni benim dedem sınadı/Hiç kalkmaz kovduğumuz atların sonadı(?)/Çiğnerim de kanatların kırarım demiş

7 a. Dadaloğlu'm der de ünlüdür ünlü-AC, FGM: 173

b. İkisinin boynu da ileri yönlü-AC// İkisi de ileri yönlü-FGM: 173// İkiciğiniz de ileri yönlü-FGM:140

c. Birin Has Evli de birin Reyhanlı-AC//Biri Irayhanlı biri Has Evli-FGM:173

d. İkisinin de maşkına bakalım demiş-AC// İkinizin maşkına bakalım dedi-FGM:173// İkiciğiniz de ileri yönlü-FGM:140

TO'da dörtlük şöyledir: Dadaloğlu'm der de ünlüdür ünlü/İkisinin yönü de ileri yönlü/Birisi Has Evli de biri Reyhanlı/İkinizin maşkına da bakarım demiş.

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Adana-Ceyhan'daki Cerit Türkmenlerinden derlenmiştir. Metnin adı:

Dadaloğlu'nun İmirzeoğlu İle Mürseloğlu'nun Türkü İle Çakıştırması" (FGM:140-141).1995 yılı Ağustos ayında Hatay-Dörtyol Erzin kasabasından Tahsin Okatar'dan derlenmiştir (TO).

Adana-Ceyhan Veysiye(Günyazı) köyünden Ahmet Cehan'ın şiir defterinden alınmıştır (AC:70-72). Adana-Ceyhan Azizli köyünden Ahmet Cerit'in şiir defterinden alınmıştır (FGM:173).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

İmirzeoğlu ile Mursaloğlu'nun arası gerginmiş. Bunları barıştırmak için bir çadıra toplanmışlar. Dadaloğlu bunu haber alıp çadıra gelir. Âşığa çubuk ve kahve getirirler. Yiyip içtikten sonra İmirzeoğlu: "Şu Mursaloğlu, ben de İmirzeoğlu'yum!. Burada birbirimizi bir milim aşağı yukarı görürsün, kafanı keserim! Türküde bir Mursaloğlu'ndan bir İmirzeoğlu'ndan taraf söyler Dadaloğlu (TO).

"İmirzeoğlu Binboğa'ya, Mürseloğulları ise Elbistan Dağına, Bertiz Dağına konuyor. Dadaloğlu İmirzeoğlu'nun yanına gidiyor. İmirzeoğlu: 'Ulan iyi geldin Dadaloğlu! Bizi Mursaloğulları ile çakıştır bakim' diyor. Türküyle, yani birbirlerine hırsları yok da türküyle çakıştır diyor (FGM:140-141).

"İmirzeoğlu ile Mürseloğullarının derebeylikleri zamanında her ikisinin de karşısında Dadaloğlu'nun 'sin' i 'kef'e dokundurmadan söylediği türkü" (AC:70-72).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şiir dizelerinin pek çoğunda vezin bozuktur.

(krş.: 40.1, 40.2, 40.3. şiirler, 103.1, 103.2, 103.3A-B, 103.4, 103.5A-B ve 147. şiirler)

ARY4'te dörtlük şöyledir: Dadaloğlu der ki ünlüdür ünlü/Bu beylerin ikisi de ileri yönlü/Biri Mursaloğlu biri de Hasan Beyli/Koyuverin aslanları maşkına bakalım demiş

128. YALAN DÜNYA DÖRT SULTANLIK YER İMİŞ*

1. *Yedi iklim çâr köşeyi dolandım*
   Nere gitsem her memleket bir imiş
   Alayının serefrâzı Al-i Osman
   Yalan dünya dört sultanlık yer imiş[1]

2. *Hakk'ın kelâmını okur âlimler*
   Kalktı şeriat da çöktü zulümler
   Terlemeden mal kazanan zâlimler
   Solumadan can vermesi zor imiş[2]

3. *Altı arap koç yiğitler nic'oldu*
   Çöktü zulüm çekilmesi güç oldu
   Büyüklü küçüklü insan piç oldu
   Mâmur sanma yalan dünya çürümüş[3]

4. *İstanbul'da yeşil Sanmak Tepesi*
   Uyanma mı Şam'da hepisi
   Aşiret yatağı Bağdat kapısı
   Koca Mısır koç yiğide şar imiş[4]

5. *Musa'm söyler derûnuna nasihat*
   Söz sohbet etmen de diğnen cemaat
   Besmelesiz kazanılmış piç evlât
   Dağıtır âlemi ziyankâr imiş[5]

---

* FB4:111 (Musa); MI:80; TT:24; HNO2:147; BP:122; AZÖ1:225; ÖY:204; SÖ:16; MP:67-68; HNO1:55-56; TKM1:93; CÖ2:264; SS:121; MU:97-98; MZK2:69; SK:79; OAd:59; CÖ1:83; TKM2:80; SA:236; EKe:114; FGö:8-9; AÖ:187; EK5:32.

1 a. çâr: dört-AZÖ1

b. Meğer dünya her tarafta bir imiş-AZÖ1

c. Ben dünyayı Al'Osman'ın sanırdım-AZÖ1

d. yalan dünya: meğer dünya-AZÖ1//dört: yüz-HNO2, TKM1, TKM2, AÖ

MI, TT, HNO1, HNO2, TKM1, AÖ, MZK2, MU, SK, EKe, OAd, TKM2, SA, FGö ve MP'de bulunan çeşitlenmesi şöyledir: Kulak verdim dört köşeyi dinledim/Meğer gıybetimi eden çoğ imiş/Çok yaşayıp mihnetinen ölmeden/Az yaşayıp dem sürmesi yeğ imiş

2 a. Okuttuğun tutmaz oldu âlimler-AZÖ1// Okuduğun tutmaz oldu âlimler-HNO2, EKe//Okuduğun tutmaz oldu hocalar-MP

b. Kalktı da kitaptan arttı zulümler-AZÖ1//Kalktı da adalet kitaptan arttı zulümler-HNO2, TKM1, EKe, AÖ//Kalktı adalet kitaptan arttı zulümler-MP

d. Can verirken soluması zor imiş-AZÖ1

3 a. İrili ufaklı insan piç oldu-AZÖ1

b. Onlar doğdu geçinmesi güç oldu-AZÖ1//Bunlar doğdu geçinmesi güç oldu-MP

c. Altı arap atlı şahbaz nic'oldu-AZÖ1

d. (Metindeki 'çürümüş' kelimesinin açılımı 'çürük imiş' olmalıdır.)//Mâmur sandım yalan dünya çürümüş-AZÖ1

4 b. (Vezin bozuk).

5 AZÖ1'de dörtlük şöyle: Dadaloğlu'm der ki sözüm vasiyet/Benim sözüm dinleyene nasihat/Bes-

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

"Beş haneli kaynaklarda dördüncü hane olarak yer alan hanenin kafiye düzeni farklılık gösterdiği için biz de almamayı uygun bulduk. Bu hane, başka bir başka şiirin ilk hanesi gibidir: abab" (SS).

20.11.1940'ta Pınarbaşı-Uzunyayla Kayaaltı köyünden olan Abdullah oğlu Halil Kâhya'dan dinlenmiştir (FB4:111).

"Kulak verdim..." kıt'asının Karacaoğlan'ınkine pek benzediğini kaydediyor (HNO1, HNO2).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

'Musa/Dadalı Musa'ya ait bir şiirin sözlü gelenek ortamında nasıl 'Dadalı Veli/Dadaloğlu'na ait hale dönüşebildiğinin görülebileceği ilgi çekici bir metin. Fakat metnin bir çeşitlenmesi de Karacaoğlan adına kayıtlıdır (bk. Ergun 1971: 192).

---

melesiz kazanılmış piç evlât/O da dünyasına ziyankâr imiş [a. 'sözüm': gözüm-MP; d.'dünyasında': dünyasında-TT, MP, SK, FGö]

129. UMUTLA DÖNDERİ SAVURAN YİĞİT[+]

1. *Kardaş kardaşa etmez oldu sıyânet*
   Mevlâ kötülere virmesün minnet
   Yiğidin yıkıldığın ister bazı muhannet
   Umutla dönderi savuran yiğit[1]

2. *Yiğit bir at alsa kusur olmasa*
   Üstüne binince geri gelmese
   Kasdedince önündekin salmasa
   Yeğin at kurtarırdı seni yiğit

3. *Yok dese elinde olan varına*
   Azgın yüzün gösterme [sen] erine
   Cümle âlem hep gözüne yerine
   Ben böyle ileteyim yârini yiğit

4. *Dadalı'm bulunmaz öylesi elde*
   Aramayınan bulunmaz her bir ilde
   Zamane insanının gözleri malda
   Severler eldeki varını yiğit[2]

+ AŞE27: 295.

1 a, c: (Vezin bozuk).

2 b,c: (Vezin bozuk)

130. İSMİ KÂRDIR İŞİN BERİT+

1. *Ör keklik uçar başından*
   Demir keserler taşından
   Sordum bilen yok yaşından
   İsmi kârdır işin Berit[1]

2. *Her koyaktan bir su akar*
   Batyarın sümbül kokar
   Ablak sığınların bakar
   Hoş safâlı başın Berit[2]

3. *Başın pere pere puslu*
   Al mendilli eğri fesli
   Dudu dilli kumru sesli
   Güzel ister başın Berit[3]

4. *Bülyük beylerden amanlı*
   Erciyas başın dumanlı
   Veli'm der gönlüm gümanlı
   Binboğa'dır eşin Berit[4]

+ AŞE1:106(Veli); AŞE27:269 (Veli); MM2:11(Veli); ND2: 46-47.
[Halk ağzında 'Pirut' olan dağın adı, metinde 'Berit' olarak değiştirilmiştir.]

1 a. ör: tor-MM2//Ur keklik öter başından-ND2
b. Sordum bilen yok yaşından-MM2
c. Demir keserler taşından-MM2//Sordum bilen yok yaşından-ND2
d. Cevahir mi taşın dağlar-ND2
AŞE27'de dörtlük şöyledir: Or kekliği olur başında/Sordum bilen yok yaşından/Demir keserler taşından/İsmi kârdır işin Pirut
Bir diğer dörtlük ise ND2'de şöyle: Sabahın seher vaktinde/Beyler oturur tahtında/Uykunun şirin vaktinde/Kuşun öter senin dağlar

2 b. Ablak sığınların bakar-MM2, AŞE27
c. Güllerin sümbülün kokar-MM2// Batyarın sünbülün kokar-AŞE27
ND2'de dörtlük şöyle: Her koyağından bir su akar/İma tekelerin bakar/Yel eser sünbülün kokar/El istiyor başın dağlar

3 a. puslu: purslu-MM2
b. Dudu dilli kumru sesli-MM2//Al mendilli eğri fesli-AŞE27
c. Al mendilli eğri fesli-MM2//Dudu dilli kumru sesli-AŞE27
d. başın: peşin-MM2
ND2'de dörtlük şöyle: Koyağın cevahir taşlı/Ben ağlarım gözün yaşlı/Ağ mendilli siyah saçlı/Kız istiyor başın dağlar

4 b. Veli'm der gönlüm gümanlı-MM2, AŞE27
c. Erciyes başın dumanlı-MM2, AŞE27
d. Berit: senin-MM2
ND2'de dörtlük şöyledir: Söyle Dadaloğlu'm söyle/Daha neler gelir böyle/Eli göçmüş ıssız yayla/Kar istiyor başın dağlar

131.1. KOÇ YİĞİDE KANLI GÖYNEK DONDUR BU+

1. *Benden selâm eylen Antep eline*
Nâmeler yolladık Anadolu'ya
Bizden nişan kalsın İmirzalı'ya
Koç yiğide kanlı göynek dondur bu[1]

2. *Şebekeye uğrattılar yolumuz*
Neye varır ahvalimiz hâlimiz
Kötü düşman yiyip gider malımız
Sinirirse şeker şerbet baldır bu[2]

3. *Gene bey efendim sen ettin nazı*
Fermanlı kaleminen çaldılar bizi
On iki vezir de bir etmiş sözü
Eski kitiretler bize kindir bu[3]

4. *Padişah fermanı kıraatlı olur*
Fermanlı olanlar vurmadan ölür
Geçer bu kara günler böyle mi kalır
Dağılman yoldaşlar bize ündür bu[4]

+ FB5:56-59; FB1: 262; AŞE23:179;AŞE2: 239; AŞE23: 235 [bir dörtlük]; AŞE27:277b; HGM:15; RS [bir dörtlük]; MU:69-70; TT:34-35; CÖ2:190; SÖ:24-25; BP:100; ÖY:125; SK:94; HD4:33; HD1:9; HGM:15; ÖY:157; AÖ:233; AZÖ1:209-210

1 a. Biz de n'ittik idi Antep eline-AŞE27:277b//Ya ben de indim Antep yerine-AŞE23:179// Biz de gittik idi Ayıntap eline-AŞE2// Bizden selâm eylen Ayıntap iline-FB1// Biz geçse idik Antep eline-SÖ//Ben de gidemedim Anadolu'ya-HD4

b. yolladık: göndermiş-AŞE27:277b, AŞE2; gönderdim-AŞE23:179; göndersek-SÖ// Anadolu'ya: kaşı karaya-HD4

c. İmirza Ali-FB5:67[çıkma]//İmirzali'ya: İmirzeoğlu'na-AŞE27:277b//nişan kalsın: nakış kalıp-AŞE23:179; selâm söylen-SÖ, HD4

d. kannı göynek: kanlı gömlek-AŞE27:277b, AŞE2//Kanlı gömlek koç yiğide dondur bu-AŞE23:179// Sinirirse şeker kaymak bize bu-HD4

HGM'de dörtlük şöyle: Bizler ne ettik de Antep eline/Nâmeler gönderir Anadolu'ya/Bizden nişan kalsın İmirzalı'ya/Koç yiğide kanlı gömlek dondur bu

AZÖ1'de dörtlük şöyle: Biz de neler ettik Antep eline/Nâmeler gönderdik Anadolu'ya/Benden selâm söylen Mirze Ali'ye/Koç yiğide kanlı gömlek dondur bu bize

2 AŞE27:277b, SÖ ve HD4'te yok.

a. Metinde 'Neye varır ahvâlimiz halimiz': Şebekeye uğrattılar yolumuz-AŞE 23:179

b. (FB1 ve FB5'teki birinci dize).//neye varır: nasıl olur-AŞE23:179// Acep neye varır bizim halımız-RS

c. kötü: kâfir-AŞE23:179; gidi-AŞE2//gider: gezer-HGM//Yedi kıral yiyip gider malımız-RS

d. sinirirse: sinirene-AŞE23:179// Sinirirse şeker şerbet baldır bu-AŞE2//Sinirirse şeker şerbet bal olsun-RS

HD1'de dörtlük şu hale gelmiş: Halımız da Dadaloğlu halımız/Bîtab geldi söylemiyor dilimiz/Kahpe düşman kovar gider malımız/Sinirene şeker şerbet baldır bu

AZÖ1'de ise dörtlük şöyledir: Şebekeye uğrattılar yolumuz/Neye varır ahvalimiz halimiz/Gidi düşman kovar gider malımız/Sinirirse şeker şerbet baldır bu bize

3 AŞE23:179'da yok.

5. Dadalı'm da der ki davı bu davı
Gölde gövel ördek şahinin avı
Ne kadar medh etsem Avşar'ın beği
Yenilmez mızırağı yaman ildir bu[5]

---

a. Hâfız Paşa oğlum eyliyor nazı-FB1// Efendim ediyor fikri nazi-TT//Hâfız Baş Efendim de eyliyor nazı-SÖ//Gene bey efendim de ediyor nazı-HD4

b. kaleminen: kalemle-FB1, HD4; kalemine-TT, SK// Fermanlı kalemi de çaldılar bize-SÖ

c. etmiş: etti-FB1// İrili ufaklı etmiş bir sözü-HD4

d. kitiretler: kitiretten-FB1; giydirdiler-SK

AŞE27:277b'de dörtlük şöyle: Efendimiz de bize eyliyor şol nazı /Fermanlı kalemine/çaldılar bizi /On iki vezir de bir etmiş sözü [c.'etmiş': etti-AŞE277b(çıkma)]

AŞE2'de dörtlük şöyle: Hâfız Paşa Efendimiz de eyliyor nazı /Fermanlı kalemine çaldılar bizi /On iki vezir de bir etti sözü/Eski kidiretten bize kindir bu

AZÖ1'de dörtlük şöyle: Sana derim sana ey Türkmen kızı/On iki vezirler bir etmiş sözü/Yok kalemine de çalmışlar bizi/Eski kitiretler kindir bu bize

4 AŞE27:277b ve AŞE23:179'da yok.

a. Metinde 'kır atlı': kıraatlı-AŞE23

b. Metinde 'durmadan': vurmadan-AŞE23// Kır atta olanlar durmadan yürür-HD4

c. Metinde 'Geçer bu kara gün böyle mi kalır': Geçer kara günler böyle mi kalır-AŞE23// Geçmez kara gün de böyle mi kalır-SÖ//Geçer kara gün böyle mi kalır-HD4

d. Kaçman arkadaşlar bize ündür bu-SÖ//Gelin aslanlarım gündür bu bize-HD4

AZÖ1'de dörtlük şöyle: Padişah fermanı kır atta olur/Fermanlı olanlar vurmadan ölür/Geçer bu kara gün böyle mi kalır /Dağılman arkadaşlar ündür bu bize

5 AŞE27:277b'de yok.

a. Dadalı'm da: Dadaloğlu'm-AŞE23: 235// Der Dadaloğlu'm bu davı ne davı-FB1:262// Dadaloğlu'm da der ki davı bu davı-TT, SK//Der Dadaloğlu'm da davı bu davı-SÖ//Der Dadaloğlu'm da bağı budağı-HD4

b. Metinde 'gökte': gölde-HGM//Metinde 'turna':ördek-AŞE23:235// Gökte gök turna da şahinin avı-HD4

c. medh etsem: medh eylesem-AŞE23:235// Ne kadar meth etsem koc'Avşar beyi-HD4

d. Yenmez mızırağı yaman ildir bu-FB1// Yenmez mızırağı yaman efendim-HD4

HGM'de dörtlük şöyle: Dadaloğlu'm der de davı ne davı/Gölde gövel ördek şahinin avı/Ne kadar medh etsem Avşar'ın beği/Yalman mızrağına gayım eldir bu

AŞE2'de dörtlük şöyle: Der Dadalı Oğlu'm da bu davı ne davı/Gökte göğel ördek yiğidin avı/Her ne kadar da medh etsen Avşar'ın beyi/Sinmez mızrağı yaman ildir bu

AZÖ1'de ise dörtlük şöyledir: Der Dadalı'm der ki davı bu davı/Gökte gövel ördek şahinin avı/Ne kadar methetsem Avşar'ın beyi/Yalman mızıraklı eldir bu bize

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Kayseri-Tomarza ilçesi Emiruşağı köyünden Âşık Mehmet'ten (HD1) ve 11.07.1941 tarihinde Muzaffer Sarısözen tarafından Kahramanmaraş-Andırın Kumarlı köyünden Ahmet Uyduran'dan derlenmiştir (ACE:216).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

"Filhakika yaza doğru Kamışlı'dan Avşar göçleri sökün ediyor. Avşarların Kamışlı'dan hareketi Çukurova'da da duyuluyor. Bu haberi alan Cerid beyi, Bozdoğan beyi, Karalar ağası, Tecirli ağası yekdiğerleriyle anlaşarak hep birden atlara binerek Dadal'ın çadırına uğruyorlar. Kendilerini istikbal eden Dadal, beyleri ve ağaları çadıra yerleştirdikten sonra, beylerden biri Dadal'a: 'Sana bir müjde vereceğiz. Buna karşı sen de bir türkü söyleyeceksin ama Avşar'ı katmayacaksın' diyor. Dadal da: 'Müjdeniz neymiş, söylen bakayım' diyor. Bey: 'Dadal, Avşar Sarıkamış'tan Binboğa'ya doğru sökün etmiş, geliyormuş' diyende Dadal buna karşı da: 'Müjdeniz baş üstüne, ben de istediğiniz türküyü söyleyeyim, diyerek sazını eline alıyor şu türküyü söylüyor." (FB5: 56)

Dadaloğlu ve arkadaşları sorgusuz sualsiz üç yıldır Yozgat hapishanesindedirler. Arkadaşları: "Sur tarafından yarak[yaralım] da kaçak[kaçalım], başka çare yok" diyorlar. Dadaloğlu da: "Ulan kaçman, dünyaya söylenir, tarihlere geçer; etmen bakalım" diyor da orada bu türküyü söylüyor (SÖ:24-25)

İstanbul'da Divan toplanır, toplantıya 12 vezir katılır. Sonuçta Osmanlı yönetimi Avşarların Rakka'ya sürgününe karar verir. Avşarlar arasında üzüntü ve dağılma başlar. Tecirli, Bozdoğan ve Cerit Türkmenleri Avşarların mallarını sürüp kaçırırlar(AZÖ1, AÖ).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Metnin hikâyesine baktığımızda iki tabakanın olduğunu görüyoruz. Bunlardan ilki 'Dadalı [Musa]'nın söylediği, ikincisi ise 'Dadalı [Veli]'ye ait olandır.

131.2. DAĞILIN YOLDAŞLAR BİZE ÜNDÜR BU*

1. Padişah fermanı kır atlı gelir
Fermanlı olanlar vurmadan okur
Geçer kara gün de böyle mi kalır
Dağılın yoldaşlar bize ündür bu[1]

2. Şebekeye uğrattılar yolumuz
Ârımızdan dutmaz oldu dilimiz
Gidi düşman sürüp gider malımız
Sinirirse şekerinen baldır bu[2]

3. Pek zor olur arslan payı alınmaz
Düşmanların siyaseti bilinmez
Her vakit de böyle fırsat bulunmaz
Kokularsan bir domurcuk güldür bu[3]

4. Der Dadalı'm da da'vı ne da'vı
Gövel turna imiş şahinin avı
Ne kadar meth etsem Avşar'ın beyi
Sinmez mızrağınan yaman ildir bu[4]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

İmirzeoğlu ile Avşar Beyinin arası bozuk imiş. İmirzeoğlu Dadaloğlu'nu çağırmış, Avşar'ı katmadan bir türkü söyle demiş. Almış Dadaloğlu bakalım ne demiş. (AŞE6:300)

---

* AŞE22:76; AŞE27:277a; AŞE6:300 (tek dörtlük); AŞE2: 149; AŞE27:277b.

1 a. Metinde 'Padişah fermanlısı da kır atlı gelir':Padişah fermanı kır atlı gelir-AŞE27:277a//Padişah atlı kır atlı olur-AŞE6

b. olanlar:olan da-AŞE27:277a//vurmadan: durmadan-AŞE6

c. Metinde 'günler': gün-AŞE27:277a//kara günler: bir kara gün-AŞE6

d. dağılın yoldaşlar: dağılman arkadaşlar-AŞE6

2 b. acaba: acep-AŞE27:277a//Metinde 'Acaba neye varır ola halimiz': Ârımızdan dutmaz oldu dilimiz-AŞE27[Çıkıma yapılarak ilk dize olarak verilmiş], AŞE2

c. sürüp: yiyip-AŞE27:277a, AŞE2

d. Metinde 'Sinirirse şeker ile baldır bu': Sinirirsen şekerinen baldır bu-AŞE2

3 AŞE2:149, AŞE27:277b

4 AŞE27: 277b'de yok.

a. Dadaloğlu'm der ki bu da'vı ne da'vı-AŞE2//Der Dadalı Oğlu'm da da'vı ne da'vı-AŞE27:277a //Ali'm der ki bu da'va ne da'va-AŞE27-277a(çıkmadaki diğer dize)

b. Metinde 'Gökte gövel turna da şahinin avı': Gövel turna imiş şahinin avı-AŞE2

c. Metinde 'Ne kadar medh etsem de Avşar'ın beyi': Ne kadar medh etsen Afşar'ın beyi-AŞE2//etsem de: etsen de-AŞE27:277a(çıkma)

d. Sinmez mızrağı yaman ildir bu-AŞE2, AŞE27:277a

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

AŞE27'de çıkma yapılarak son dörtlükte 'Ali' isimli bir şairin ismi tapşırılmış. Metnin bu kişiye ait olması düşünülemez, olsa olsa şiiri o an söyleyen veya yazıya geçiren kişi olabilir. Şiirin önce 'Dadalı', zaman içerisinde ise 'Dadaloğlu' adına tapşırıldığı görülüyor.

132.1. ARAP ATIN KOÇ YİĞİDİN GÜN'OLDU✦

[HASAN KALESİ]

1. *Aşağıda kale Hasan Kalesi*
   Alt yanında gülbank oldu ün oldu
   Yüreğinden atan girer döğüşe
   Arap atın koç yiğidin gün'oldu[1]

2. *Akşamki gördüğüm şol kara düşler*
   Yerine mi gelir kesilen başlar
   Gemleyin atımı güççük kardaşlar
   Hünkâr tarafından bize gel oldu[2]

✦ AŞE6:306 (Veli); AŞE8:123[AŞE22:72](Hasan Paşa); AŞE21:49(Davud); FB7:15-16(Kul Yunus); TT:50; HNO2:150; TKM1:94; CÖ2:176; ÖY:156; MU:91; MZK2: 79-80; MP:80-81; HNO1:58; HNO3:5981; BP:104; AZÖ1:149-150; İGö; OAd:38-39; CÖ1:103; EKe:116; FGö:34-35; AÖ:175; SK:111; FGM:137-138; FGM:176; MI:37-38, 90; CK:18; PNB3:280; SÖ: 9-10; UR:350-351, 352, 354; ŞE:212-213(Cingözoğlu Seyyid Osman), 225(Cingözoğlu Seyyid Osman); SK:112.

1 a. aşağıda: aşağıdan-AŞE21//aşağıda kale: sana derim sana-FGM; aşağıdan görünen-CK//Kalesi: Kaleli-TT//Hasan: Paşa-MP, UR:350; Hasan Beyin-UR// Hasan Kalesi: Maraş ovası-HNO1// Yürü bire yürü Hasan Paşa Kalesi-SK//derim sana: derim sana da-PNB3

b. alt: dört-FB7; üst-AŞE21, FGM; MU:352//gülbank: dövüş-HNO!, HNO'CÖ2, HNO3, UR:350//ün: hun-HNO1, AZÖ1; döl-UR:352; hön-HNO2, TKM1, MU, EKe, AÖ; kin-HNO3; dön-İGö, ŞE, SÖ, UR:350, ŞE:212//yanında: yanından-CÖ2, BP//Engininde dövüş oldu dün gece-MI, MI:90//da oldu-UR//gülbank oldu: ünlem oldu-CK//Ey senin de dövüş oldu dün gece-PNB3// // Baş ucunda dövüş oldu dün oldu-SK

c. Yüreğinde olan döner dövüşür-FB7; AŞE8// Yüreğinde olan döner dövüşe-AŞE21// Nice yiğitlerin bulaştı kana-FGM//Yiğit olan yiğit çıktı meydana-AZÖ1//Yüreği köpüren çıktı meydana-HNO3//Yüreğinden atan girdi kavgaya-ŞE, SÖ, ŞE:212//Nice yiğitlerin kana belendi-MI//Yüreğinde olan çıkar meydana-UR//Yüreğinden atan çıkar meydana- CK //Nice yiğitlerin beleşti kana-PNB3//Nice yiğitlerin belendi kana-MI:90//Nice yiğitlerin kana belendi-UR:350//Nice yiğitlerin döleşti kana-UR:352//Yüreğinde gayret olan döner dövüşür-SK

Koç yiğitler arap ata bin oldu-AZÖ1//Altı arap atlı koç yiğidin gün'oldu-İGö

2 a. akşamki: geceki-AŞE8; dün gece-FGM, İGö, AÖ, MI, MI:90, UR:352; akşamdan-ŞE, SÖ, ŞE:212; ilk akşamdan-SK //Geceki gördüğüm kapkara düşler-HNO3//Şol gece gördüğüm şol düşler-PNB3

b. yerine mi gelir: hesaba gelmiyor-FGM;hesaba gelmedi-AZÖ1;hesaba mı gelir-MP, CK; hesaba gelmez hiç-HNO3; hesaba gelmez-İGö, AÖ, UR; hesaba gelmiyor-ŞE, PNB3, SÖ, ŞE:212; hesaba gelmezdi-MI, MI:90; hatıra gelmiyor-UR:352; hesaba gelmez de-SK

c. gemleyin atımı: atımı gemlen-FB7; atımı gemleyin-AŞE21, UR, CK, MI:90; atımı eyerlen-AZÖ1, MP; eyerleyin atımı-HNO3; çekin atımı da-MI, PNB3;gemleyin atları-SÖ; çekin atımı bana-UR:352; atımı çekin de-SK// Çekin atım bana küçük kardaşlar-FGM//Atımı eyerleyin kavim kardaşlar-İGö

d. gel: yen-HNO1, HNO2, TKM1, MU, EKe//Sultan hasım düştü bize ün oldu-HNO3//Bize hün-

3. *Akşamınan ikindinin arası*
Aldı beni şu düşmanın pâresi
Kamalağın kar'ardıcın arası
Işıl ışıl al gülgülü kan oldu[3]

4. *Der Veli'm bu iş geldi döküldü*
Nice yiğitlerin beli büküldü
Üç yüz atlıyınan kavgaya dıkıldı
Yüzü geldi iki yüzü yok oldu[4]

---

kâr tarafından gel oldu-İGö//Hünkâr tarafından gel oldu bize-UR:352

[3] a. akşamınan ikindinin: öğleninen ikindinin-FGM; öğle ile ikindinin-AZÖ1, HNO3, UR:352, SK//akşamınan: akşamla-TT,SK; öğleninen-ŞE, UR:354, SÖ, UR:350, ŞE:212
//Öğle sonu ikindi arası-İGö

b. pâresi: peresi-FB7, AŞE8; AŞE21// Ecel geldi ölmemizin çaresi-FGM, ŞE, SÖ, UR:352, ŞE:212, UR:350//Aldı beni şu dünyanın yarası-AZÖ1//Sardı beni aşiretin yarası-HNO3//Ecel geldi ölmemizin sırası-AÖ, PNB3, MI:90, SK, ŞE, SÖ, UR:352, ŞE:212
//Ecel geldi ölmemizin sırası-MI, UR. CKc. Kamlak'ın Kırardıç'ın arası-AŞE8//Kamalağın top ardıcın yöresi-HNO3//Kamalaklı kar'ardıcın arası-İGö//Kamalağnan kar'ardıcın arası-SÖ

d. ışıl ışıl: ışılaşır-FB7// Işılıyor gün, gülgülü kan oldu-AŞE21//al gülgülü: gül güllüce-FGM//Ağladı il oba gözü kan oldu-AZÖ1//Işıldadı hep köy gülü oldu-TT, SK//al: el-MP, HNO1, HNO2, TKM1, MU, MZK2, AZÖ1, CÖ1, EKe, FGö, OAd//Işıl ışıl gül kırmızı kan oldu-AZÖ1//Göl göl ışıladı kızıl kan oldu-HNO3//Işıldaşır kıpkırmızı kan oldu-İGö//Işılaşır al gülgülü kan oldu-AÖ, MI:90//Işıldaştı kan kırmızı göl oldu-ŞE//Işılaşır gül güllüce kan oldu-MI, PNB3//Işılaştı kıpkırmızı kan oldu-UR, ŞE:212//Işılaştı gül kırmızı kan oldu-CK//Işılaşır kıpkırmızı kan oldu-SÖ//Kıpkırmızı kan oldu-UR:350//Işıl ışıl gül gülüce kan oldu-UR:352//Işılaştı kıpkırmızı kan oldu-SK

[4] a. Dadaloğlu'm dertli belim büküldü-HNO2//Dadaloğlu'm der de belim büküldü-CÖ2, BP, PNB3, MI:90, UR:352, HNO3, FGö, SK//Dadaloğlu'm der de geldi döküldü-İGö, CK // Der Dadaloğlu'm da belim büküldü-SÖ//Diyor Dadaloğlu'm geldi döküldü-UR:350// Dadaloğlu'm der ki belim büküldü-AZÖ1// Cingözoğlu'm der ki geldi döküldü-ŞE// Der Seyyit Osman'ım geldi döküldü-ŞE:212//Kul Yunus'um der ki bendim söküldü-FB7// Der Hasan Paşa da geldi döküldü-AŞE8// Davud'um der ki belim büküldü-AŞE21

b. nice: nice koç-AŞE8//yiğitlerin: koç yiğidin-AŞE21//Gözümün cevheri yere döküldü-AZÖ1,CÖ2, ÖY, BP, HNO3, EKe//Göz göz oldu yaralarım söküldü-CÖ2, BP, PNB3, MI:90, UR:352//Gören koç yiğitlerin beli büküldü-İGÖ//Nice yiğitlerin beli büküldü-ŞE, UR:350, ŞE:212//cevheri: kevferi-MI; küffarı-UR//Nice koç yiğitlerin beli büküldü-CK, SÖ//Nice babayiğitlerin beli büküldü hak oldu-SK

c. (Vezin bozuk)//yüz: bin-AŞE21//kavgaya:cenge-AZÖ1//Bu dövüşe beş yüz atlı seçildi-CÖ2, BP//Beş yüz atlı ile cenge çıkıldı-HNO3//Molla Hünkâr Oğlu üç yüz atlı ile harbe dıkıldı-İGÖ//Bu kavgaya beş yüz atlı katıldı-AÖ, MI, MI:90//Bu kavgaya üç yüz atlı dıkıldı-ŞE, CK, ŞE:212//Şu kavgaya üç yüz atlı dikildi-UR//Bu dövüşe beş yüz atlı seçildi-PNB3//Bu kavgaya üç yüz atlı dıkıldı-SÖ//Üç yüz atlıyınan şu kavgaya çıkıldı-UR:350//Bu kavgaya beş yüz atlı seçildi-UR:352//Bu kavgaya beş yüz atlı dikildi-SK

d. Bini geldi dokuz bini yok oldu-AŞE21//yok: kan-TT, SK//yok oldu: han'oldu-AZÖ1; nic'oldu-CK //Yüzü geldi dört yüzü de yoğ oldu-CÖ2, BP, PNB3, SK, MU:352//Üç yüz gitti iki yüzü fen(a) oldu-HNO3//Yüzü çıktı iki yüzü yok oldu-İGö//Üçü geldi iki yüzü yok oldu-AÖ, MI//Üçü geldi

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

"Sarız'ın Sindal köyünden Âşık Seyit'in yeğeni Hamza Oğlu da Dadalı'nın yeğeni" (AŞE21:49).

1958 yılında Kayseri-Sarız ilçesi Ayranlık köyünden Yusuf Polat(Çaparın Oğlu Yusuf Çavuş)'tan (AZÖ1), 1974 yılında Adana-Ceyhan Sarımazı köyünden 63 yaşındaki Ali Er'den (İGö), 1966 yılında Kayseri-Sarız'dan Kemal Çatalkaya'dan (ŞE), Kayseri-Sarız'dan Hasan Gürbüz'den (CK) ve 4 Şubat 1947 yılında Adana-Ceyhan'ın İmren köyünden 60 yaşlarındaki Ceritli Ahmet Ağa'dan derlenmiştir (PNB3). Adana-Ceyhan'ın Azizli köyünden Ahmet Cerit'in şiir defterinden alınmıştır (FGM:176).

07.04.1956 tarihinde Adana-Kozan Hacıbeyli kasabasından (UR:354), 24.03.1955 tarihinde Osmaniye-Kesmeburun köyünden İsmail Sakın'dan (UR:350-351) ve 31.03.1956 tarihinde Adana-Ceyhan'ın İmren köyünden ses kaydı olarak derlenmiştir (UR:352)

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Avşarların baskısından yılan Çukurova'daki Cerit, Tecirli, Bozdoğan Türkmenleri Avşarlara karşı birleşir. Osmaniye-Bahçe ilçesi arasındaki Hasanbeyli Kasabası önünde zorlu bir kavga olur. Hasanbeyli kasabasının önünde başlayan kavganın en şiddetli ânı ise yine bugünkü Düziçi yol ayrımındaki Hamıs Suyu üzerinde geçer. Burasına bugün bile 'Kanlıgeçit' derler. Bu kavgada Avşarlar büyük bir yenilgiye uğrarlar. Hasanbeyli kasabası sınırları içerisindeki eski kale Osmaniye-Gaziantep yolu üzerindedir. Dadaloğlu bu kavgaya tanık olan Hasan Kalesine seslenmektedir (AZÖ1).

Avşarlar Bozok'ta sürgündedir, Dadaloğlu da oradadır. Kederli olarak yatarlar, ertesi günü Dadaloğlu karışık bir rüya görür ve başına toplananlara sazı ile şöyle anlatır (MI).

Avşarlar Diyarbakır'da sürgünde bir iki yıl kadar kalırlar, daha sonra da Erzurum-Hasankale'ye sürgün edilirler. Bu zamanda Konyalı Molla Hünkâr: "O Avşarları Konya'ya getirin, ben ıslah ederim" der. Bunun üzerine Avşarların Konyaya götürülecekleri anlaşılınca, isyan bayrağı açarlar. Çarpışmada Avşarlar büyük zayiat verirler. Cingözoğlu Seyyid Osman söyler (ŞE:212-213).

Avşarlar Diyarbakır sürgününden sonra, bu sefer de Sarıkamış'ın Hasan Kalesine sürgün ediliyorlar. Orada da bunlar iskân olmayınca Konya ovasına iskân etmek istiyorlar. Osmanlı askerleriyle yaptıkları savaşta bunların üç yüz atlısının iki yüzü kırılıyor, yüzü kalıyor. Orada Dadaloğlu söylüyor (SÖ:9).

---

iki yüzü yok oldu-MI:90

FGM'de dörtlük şöyle:Dadaloğlu'm der de belim büküldü/Göz göz oldu yaralarım söküldü/ Bu kavgaya beş yüz atlı seçildi/ Yüzü geldi dört yüzü de yok oldu

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şiirin bazı çeşitlenmelerinin Kul Yunus (FB7), Hasan Paşa (AŞE8), Davud (AŞE21) ve Cingözoğlu Seyyid Osman (ŞE)'a bağlandığı görülüyor. Diğer çeşitlenmelere baktığımızda şiirin 'Dadalı Veli' ve 'Dadaloğlu' mahlâslı olduğu görülüyor. Bu da söz konusu şiirin 'Veli'nin yaşadığı dönemde ünlendiğini göstermektedir.

132.2. ARAP ATIN KOÇ YİĞİDİN GÜN'OLDU+

[HEMİTE'NİN KALESİ]

1. *Yürü bire Hemite'nin kalesi*
   Dört bir yanın gülbenk oldu ün oldu
   Göğsümüzün göz göz oldu yarası
   Arap atın koç yiğidin gün'oldu[1]

2. *Yara yara bir kavgaya girmedik*
   Sağa sola kılıçları vurmadık
   At sırtında dövüşerek ölmedik
   Ok değmeden gözlerimiz kör oldu[2]

3. *Ne yaman hayf aldı Avşarlar Kürtler*
   Yürekten çıkar mı böyl'olan dertler
   Kayboldu arada boyn'uzun atlar
   At vermemiz iskânlıktan zor oldu[3]

4. *Vurdular sineme mihnet yarası*
   İy'olmadı şu sinemin paresi
   Mağrıbınan maşırığın arası
   Size bol da bizim ile dar oldu[4]

+ OA6:3970-3971; BP:146; MU:102; OA3:3745-3746; ÖY:209-210; CÖ2:212-213; AÖ:234-235; MI:97; PNB3: 281-282; TKM1:92; ÖY:208; BP:182.

1 a. Hemite'nin: Hamit'in-AÖ, MI; Kaleser'in-PNB3.
b. göz göz oldu: açılıyor göz-OA3, OA6//Arap atlar döne döne dövüştü-AÖ, MI
c. Arap atlar döne döne dövüşür-PNB3
TKM1, ÖY ve BP'de dörtlük şöyle:Yürü bire Halit'in kalesi/Dört bir yanın gülbenk olur ün olur/Arap atlar döne döne döğüşür/Arap atın koç yiğidin gün'olur

2 MI, TKM1, ÖY ve BP'de yok .
a. Derlenip de bir araya gelmedik-OA3, OA6
b. Konuşup da danışarak sormadık-OA3,OA6
c. Kurşun değip mertçesine ölmedik-OA3, OA6
d. Dövüşmedik bağrımızda kor oldu-OA3, OA6//Metinde 'yemeden': değmeden-CÖ2
PNB3'te bu dörtlükle benzer ayaklı iki dörtlük var: Ne yaman hayf oldu da bizlere/Türk karıştı gelinlere kızlara/Üleşimiz dökülmedi düzlere/Dövüşmedik gözlerimiz kör oldu
Derilip de bir araya gelmedik/Birbirimizle danışıp da tanmadık/Kurşun değip at üstünde ölmedik/Dövüşmedik gözlerimiz kör oldu

3 MI, TKM1, ÖY ve BP'de yok
a. Metinde 'oldu': aldı-OA, OA6
c. Arada kesib oldu boyn'uzun atlar-PNB3
d. iskânlıktan: iskânlıkta-OA3, OA6, CÖ2, BP, MU

4 TKM1, ÖY ve BP'de yok
a. sineme: bağrıma-OA3, OA6//Metinde 'karası': yarası-AÖ, MI, PNB3
b. Metinde'Açılıyor göz göz oldu yarası': İy'olmadı şu sinemin pâresi-PNB3
d. size: ele-OA3, OA6, AÖ, MI// Ele bol bol ama bize dar oldu-PNB3

5. *Yayanlıkta yürümesin bilmeyen*
Saatlerce at üstünden inmeyen
Yurtlarının kıymetini bilmeyen
Kumaşımız tazılara çul oldu[5]

6. *Burda kapıştılar kulunu tayı*
Kanı karrak oldu yoksulu bayı
Böyle sağ gezmeden ölmemiz eyi
Her birimiz bir kötüye kul oldu[6]

7. *Söyle Dadal söyle gördüğün düşten*
Ayak atılmıyor yatan üleşten
Gene haber geldi kavim kardeşten
Altınımız geçmez akça pul oldu[7]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Kayseri-Sarız Çördüklü köyünden İsmail Kızılkaya'dan (OA3, OA6) ve 6 Ekim 1946 tarihinde Kırıkkale'nin Beyobası köyünden Pehlivanoğlu aşiretine mensup, 60 yaşındaki Arslan Pehlivanoğlu'ndan derlenmiştir (PNB3).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şiirin 'Dadalı' ve 'Dadaloğlu' tapşırmalı iki şekli de mevcut. Bu da metnin önce Musa ve sonra da Veli tarafından sözlü gelenekte söylendiğini göstermektedir. Şiirde işlenen tema, doğrudan doğruya Türkmen aşiretlerinin iskân hatıralarıyla ilgilidir.

---

5 b. saatlerce:yarım saat-PNB3
c. kıymetini: kadirini-PNB3
d. Her birisi bir kötüye kul oldu-AÖ, MI//Her birisi bir koltuğa kul oldu-PNB3// Her birisi bir kötüye kul olur-TKM1, ÖY, BP

6 MI, TKM1 ve ÖY'de yok
a. Metinde'burdan': birden-OA3, OA6, CÖ2; burda-BP
b. karrak oldu: kaynak olan-OA3, OA6

7 MI'da yok.
a. Dadal söyle:Dadaloğlu'm-PNB3
d. Hünkâr tarafından bize gel oldu
TKM1, ÖY ve BP'de dörtlük şöyledir: Dadaloğlu'm dağda her kuş ötemez/Yiğitler de derdi baştan atamaz/Yurdunu yitiren yerde yatamaz/Kavgaya girende başka hal olur

132.3. ARAP ATIN KOÇ YİĞİTİN GÜN'OLDU+

1. *Sana derim sana da ey Mürsel Beyim*
   Döleğinde dövüş oldu dön oldu
   Yiğit olan döne döne dövüştü
   Arap atın da koç yiğitin gün'oldu[1]

2. *Öğleninen ikindinin arası*
   İyi olmaz eğri kılıç yarası
   Yarsuvatla Zencirli'nin arası
   Işıladı da gölek gölek kan oldu[2]

3. *Rüyada gördüğüm şol kara düşler*
   Hesaba gelmiyor kesilen başlar
   Dövüşe girmedi puşt arkadaşlar
   Çekildi de bir tarafa yan oldu[3]

4. *Dadaloğlu'm der de doldum döküldüm*
   Yarsuvat'ta güreş tuttum yıkıldım
   Dokuz yüz atlıynan harbe dıkıldım
   Yüzü burda sekiz yüzü han'oldu[4]

+ FGM:137-138; ÖY:154; AZÖ1:151-152; AÖ:194; ŞM:92; HD4:34.

1 a. ey: bey-AZÖ1//sana derim sana: yürü bire yürü-HD4//Mursaloğlu: Mürseloğlu-AZÖ1
b. döleğinde: alt yanında-HD4//dövüş: kavga-ŞM
c. Yüreğinde olan döndü dövüştü-AZÖ1// Yiğit olan yiğit döndü dövüştü-ŞM//İçinden atanlar gelsin ileri-HD4
d. Koç yiğidin arap atın gün oldu-AZÖ1//Arap atlı koç yiğidin günü oldu-ŞM

2 HD4'te yok
a. Metinde 'öğlennen de': öğleninen-AZÖ1
b. Metinde 'olmuyor':olmaz-AZÖ1//Aldı beni şu düşmanın yarası-ŞM
c. Zencirli'nin: Zincarlık'ın-AZÖ1//Yarsuvatla Zencirli'nin: çalılığın Yarsuvat'ın-ŞM
d. Metinde 'ışılak':ışıladı-AZÖ1//gölek gölek: gülek gülek-AZÖ1//Cığıldadı gül gülücük kan oldu-ŞM

3 a. rüyada: akşamki-AZÖ1; geceki-HD4//Metinde 'o': şol-AZÖ1
b. hesaba gelmiyor: hesaba mı gelir-AZÖ1//Âkıbet başıma geldi bu işler-HD4
c. dövüşe: kavgaya-AZÖ1// girmedi: giremedi-HD4
d. Çekildiler bir tarafa yan oldu-AZÖ1//tarafa: kenara-HD4//Metinde 'yâd': yan-AZÖ1

4 a. Metinde 'n'oldum döküldüm': doldum döküldüm-AZÖ1;yandım yıkıldım-ŞM//Aman arkadaşlar yandım yıkıldım-HD4
b. tuttum: yaptım-AZÖ1; ettim-ŞM, HD4
c. harbe:cenge-AZÖ1
d. Metinde 'zay'oldu': han'oldu-AZÖ1; yok oldu-AÖ; haloldu-ŞM; hal oldu-HD4

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Adana-Ceyhan'ın Günyazı/Veysiye köyünden Ahmet Cehan'a ait ses kayıtlarından aktarılmıştır (FGM:137-138).

Adana-Buruk kasabasından Kul Mustafa'dan derlenmiştir (AZÖ1).

Türkü, Ceritlerin Osmanlı'ya karşı bir kavgasından bahsetmektedir. İskân sonrasında Mursaloğlu Türkmen aşireti devletle iyi geçinmiştir (ŞM).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Ceritler Rakka'dan Ali Beyin önderliğinde ayrılarak Çukurova'ya gelmişlerdir. Dadaloğlu askerleriyle Cerit Beyi Ali Beyin askerleri Ceyhan ovasında harbe tutuşurlar. Cerit Beyi Ali Beyin askerleri Dadaloğlu'nun 900 atlısından pek çoğunu kılıçtan geçirmiştir. Askerden birkaç tanesini Dadaloğlu, Kozanoğlu'na yardım için gönderdi. Kozanoğlu dedi ki: "Benim askerim pısırıktır, buna karşı gelemez". Bir elçi de Maraş'taki Zülkadiroğlu'na gönderdi. O da: "Benim askerim çok yorgun, oraya gidip de savaşacak durumları yok" der. Daha sonra Dadaloğlu, savaştan arta kalan askerleriyle Kömürler'deki Mursal Beyine gider sığınır. Mursaloğlu'nun adamları da Ceritlerle savaşmış ve kaybetmişlerdir. Dadaloğlu da savaşı kaybetmiştir. O zaman Dadaloğlu, Mürsel Beyine sazla bu türküyü söyler (FGM:137-138).

Zülkadirliler, Kozanoğlu, Cebel-i Bereketli Mehmet Bey ve Avşarlar birlik olup Ceritlerle savaşacaklar. Bunun için akşam şölen düzenlenir. Bu şölende Dadaloğlu da vardır. Ertesi gün savaşacaklarına dair sözler verilir. Sabah olunca kavgaya sadece Avşarlar girer, diğerleri akşamki verdikleri sözden dönerler. Avşarlar kavgada yenilirler. Dadaloğlu Reyhanlı Türkmen beyi Mürseloğlu'na şiirle maksadını anlatmaktadır (AZÖ1, AÖ).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Adana-Ceyhan sınırları içerisindeki Türkmen aşiretleri arasındaki kavgadan söz eden bu şiir, önceki metinlerle (bk. 132.1, 132.2) öncelikle ayak ve tema bakımından benzeşmektedir.

133.1. ŞAHBAZ ATLI AV KOĞANLAR NİC'OLDU+

[ANAVARZA KALESİ]

1. *Sana derim sana Anavarza kalesi*
   Sana konup göçen iller nic'oldu
   Doğru söyle garip başın belâsı
   Eli al doğanlı beyler nic'oldu[1]

2. *Çukur'un köprüsü Avşar'ın yurdu*
   Nerede kaldı da aslanı kurdu
   Aralıkta kalan Hacılar Kürd'ü
   Aralıkta kalan Kürtler nic'oldu

3. *Ha deyince beş yüz atlı binerdi*
   Anavarza belli yurda konardı
   Davayı halleder geri dönerdi
   Altı arap atlı beyler nic'oldu

4. *Vahşi kuşlar ötüşüyor şu yüzde*
   Binaların harap olmuş hep düzde
   Yedi arşın loğ taşını omuzda
   Of demeden getirenler nic'oldu[2]

5. *Memnun musun seni gelip gezenden*
   Usanman mı şu yapıdan düzenden
   Şah kızını almak için Kozan'dan
   Alapınar'dan su verenler nic'oldu[3]

6. *Ebbasına yumuşların buyuran*
   Sayısız askerin karnın doyuran
   Kılıç vurup orta yerden ayıran
   Nara atan aslanların nic'oldu[4]

7. *Der Dadalı'm yoktur bunun hilesi*
   Hiç gitmiyor aşiretin belâsı
   Ayas Payas Misis Tumlu kalesi
   Dört kaleye hükmedenler nic'oldu[5]

+ EK2:8071; AZÖ1:219-220(Kul Mustafa); ÖY:152; AÖ:234; AK:40; ÖÖ2:35-36(Kul Sadun); Zİ: 248.

1 a. sana derim sana: sana derim-AZÖ1//ben sana derim de-AK:40

2 ÖY, AÖ.

3 Y, AÖ.
Zİ'deki dörtlük ise şöyledir: Güz gelince Çukurâ'ya inerdi /Anavarza belli yurda konardı/'Babam' derse beş yüz atlı binerdiSırtı boz kaputlu beyler nic'oldu

4 ÖY, AÖ,
a. ebbasına: uşaklarına-AÖ
Zİ'de benzer bir dörtlük ise şöyledir: Hakiki âşıklar söylemez yalan /Kişi kem söz etmez haddini bilen/Dulkadır Oğlu'nun gününden kalan/Altı gök kır atlı Türkler nic'oldu

5 a. Dadal der de yoktur sözün hilesi-AK//der Dadalı'm: Dadaloğlu'm-ÖY, AÖ, AK
c. Ayas Payas Tumlu Misis kalesi-AK:40
1a. sana derim sana: sana derim-AZÖ1//ben sana derim de-AK:40

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

1981 yılında Osmaniye-Kadirli'nin Avşarlar köyünden Mahmut Taşkaya'dan derlenmiştir. Adana-Buruk köyünden halk ozanı Kul Mustafa bu şiirin kendine ait olduğunu belirtmiştir (AZÖ1).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

'Dadalı [Musa]'ya ait olduğu görülen bu şiir, zamanla sözlü gelenek içerisinde onun oğlu 'Dadalı Veli'ye de mal edilmiştir. 'Nic'oldu' ayaklı Cerit Türkmenlerinin ünlü âşığı 'Kul Sadun'a ait benzer muhtevalı daha eski bir şiir, ekler kısmında verilmiştir (bk. EK 25). Bu örnek bize, konar-göçer Türkmenlerin gerek Rakka'da ve gerekse daha sonra geldikleri Anadolu'da benzer acı ve ıstırapları yaşadıklarını, zaman içerisinde 'benzer/aynı' ayaklı – muhtemelen benzer ezgili- şiirlerle duygu ve düşüncelerini dile getirdiklerini göstermektedir.

133.2. ÇÖLLERİN ASLANI AVŞAR NİC'OLDU+

1. *Sana derim sana Anavarza kalesi*
   Hiç gitmiyor aşiretin belâsı
   Necip Paşa sen Allah'tan bulası
   Çöllerin aslanı Avşar nic'oldu[1]

2. *Binboğa'ya yaylamaya çıkardık*
   Katar ile tülü maya çekerdik
   Şöhret için altın koşa takardık
   Ağ elleri kınalı kızlar nic'oldu[2]

3. *Altın şamdan güneş gibi yanardı*
   Oturur güzeller bâde sunardı
   Ha deyince bin atlımız binerdi
   Eli mızraklı beylerimiz nic'oldu[3]

4. *Dadaloğlu'm der ki yaslıyım yaslı*
   Açılmaz gönlümüz kan ile paslı
   Elleri kınalı yalbırdak fesli
   Boyu uzun tor sunalar nic'oldu[4]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Cadıoğlu ile Avşarların Mağara civarında yaptıkları savaşla ilgili "silsile halinde söylenmiş türküler"den birisi (TT:47).

1968 yılında Hatay-Dörtyol Erzin'de Mehmet Özarslan'dan derlenmiştir (HGM)

+ FG: 57; HGM: 13; TT:47-48; CÖ2:207; BP:148; ÖY:185; SK:109; Zİ:248.

1 c. (Dizenin başındaki 'ilâhi kelimesi vezin gereği çıkarıldı.)
Zİ'de dörtlük şöyle: Binboğa'yı sorarsan Avşar yaylası/ Hiç gitmiyor aşiretin belâsı/Necip Paşa Mevlâ'sından bulası/Eller ser-efrâzı Avşar nic'oldu
TT'de dörtlük şöyle: Yine göründü Anavarza kalesi/Hiç gitmiyor aşiretin belâsı/İlâhi Mecit Paşa Hak'tan bulası/Çukurova kilidi beyler nic'oldu

2 Zİ'de yok..
d. (Vezin bozuk).
TT , CÖ2 ve SK'da dörtlük şöyle: Yaylaya Binboğa'ya çıkardı/Katarını tülü maya çekerdi/Şöhret için altın küpe takardı/Boynu uzun boz sunalar nic'oldu

3 Zİ, TT, CÖ2 ve SK'da yok.
d. (Vezin bozuk.)

4 a. Dadaloğlu'm: Dadaloğlu-Zİ
b. Aradım dünyayı bulunmaz misli-Zİ
c. (Dizenin başındaki 'ağ' kelimesi vezin gereği çıkarıldı.)//ağ elleri kınalı: topuğu halhallı-Zİ
d. Sallanarak gezen kızlar nic'oldu-Zİ
HGM'de dörtlüğün bir çeşitlenmesi şöyle: Dadaloğlu'm der de yüreğim dağlı/Küheylân atlarım tavlada bağlı/Urum'un arslanı Recepbeyli de/Zoruna güvenen beyler nic'oldu

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Recepli Avşar aşireti beyi çok misafirpervermiş. Çevresindeki bazı obalar 'bu bey emmimizdir, dayımızdır' der, onun şan ve şöhretinden istifade edermiş. Bu bey, bir aşiret kavgasında yenilir, obası dağılır; yalnız ve perişan bırakılır. Kendisi sayesinde diğer beylerin şerrinden kurtulan,yer yurt edinen diğer obalar ona arka çıkmazlar. Bu olaydan duygulanan Dadaloğlu bu bey adına bu türküyü söyler (HGM:13).

133.3. ELLERİN SERDARI AVŞAR NİC'OLDU+

1. *Aşağıdan bir yel esti Urum'dan*
   Gam kasavet kalkmaz oldu serimden
   Bu dert bize beter oldu ölümden
   Ellerin serdarı Avşar nic'oldu[1]

2. *Çukur'un köprüsü Avşar'ın yurdu*
   Nerede kaldı da aslanı kurdu
   Aralıkta kaldı Hacılar Kürd'ü
   Aralıkta kalan beyler nic'oldu

3. *Bilmez misin sen Avşar'ın elini*
   Tor mayalar çekmez miydi gelini
   Sarı çiçek mor menekşe gülünü
   Eli iskân gidik Avşar nic'oldu

4. *Görünüyor Anavarza kalesi*
   Hiç gitmiyor aşiretin belâsı
   Mecit Paşa hey Allah'tan bulası
   Ellerin serdarı Avşar nic'oldu

5. *Dağlar senin koc'Avşar'ın varıdı*
   Yaylatmazdı Bozdoğan'ı Cerid'i
   Tor mayalar (uğrunda) güzellerin yürüdü
   Aralıkta kalan beyler nic'oldu

6. *Güzeller yaylası Harmancı Yurdu*
   Nic'oldu dağların aslanı kurdu
   Aralıkta kalmış Hacılar Kürd'ü
   Altı arap atlı beyler nic' oldu[2]

7. *Yaylamaya Binboğa'ya çıkardık*
   Katarınan tavsı maya çekerdik
   Şöhret için sar'altınlar takardık
   Aralıkta kalan beyler nic'oldu [3]

8. *Bir bostan ektim de güllü goncalı*
   Mızrak kullanırdık ucu gancalı
   Babası Mustafa Bey de oğlu Genç Ali
   Çukur'un beyleri Avşar nic'oldu

+ AZÖ1:231-232; ÖY:116-117; HGM:13; SÖ:7-8 (Âşık Ali); ŞE:226(Cingözoğlu Seyyid Osman); MI:36-37(Cingözoğlu Seyyid Osman); İK: 44-45(Kul Mustafa); TKM1:29(Cingözoğlu Seyyid Osman); HD3:23; SK: 109; TT:47-48; CÖ2:207; AÖ: 278(Cingözoğlu Seyyid Osman).

1 a. aşağıdan: ılgıt ılgıt-ŞE
c. dert: iş-ŞE; söz-SÖ
d. Hani iskân giden beyler nic'oldu-ŞE//Hani serbest gezen böyler nic'oldu-MI

2 a. Harmancı Yurdu: Harmana Yurdu-SÖ
TT, CÖ2 ve SK'da dörtlük şöyledir: Güzeller yaylası Harmancı Yurdu/Nic'oldu Çukurova'nın aslanı kurdu/Aralıkta kalmış Hacılar Kürd'ü/Altı arap atlı beyler nic'oldu

3 ŞE'de dörtlük şöyledir: Yaz gelince yükseğine çıkardı/Çifte zilli tor mayalar çekerdi/Şöhret için altın küpe takardı /Boynu uzun tor sunalar nic'oldu [yükseğine: Binboğa'ya-MI//küpe: köşe-MI]
HGM'de ise dörtlük şöyle: Yaz gelince yaylasına dönerdi/Güz gelince Çukur'va'ya inerdi/Anavarza belli yurda konardı/Dağların sahibi Avşar nic'oldu

9. Üç gün oldu Bozdoğan'dan aşalı
Sarı çiçek mor menekşe döşeli
Ufacık filizli de seyrek meşeli
Top top gezen güzellerin nic'oldu

10. Âşık Veli'm bunu böyle söyleyen
İnip aşkın deryasını boylayan
Hırsızını terk-i salât eyleyen
Arap atlı koca beyler nic'oldu[4]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

1958 yılında Kayseri-Sarız Molla Hüseyinler köyünden Osman Çelik(Çavuş)'ten (AZÖ1) ve 1968 yılında Hatay-Dörtyol Erzin'de Mehmet Özarslan'dan derlenmiştir (HGM).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Dadaloğlu eski yurtları olan Çukurova'yı, aşiretini, Torosları ve geçmiş parlak günleri anımsar, özler (AZÖ1, SÖ)

Avşarları Mecit Paşa Adana'ya iskân ediyor. Adana'nın sıcağı ve Mecit Paşa'nın: 'Öldürdüm, burnu hızmalı kızları ile atlarını pazarda sattıracağım' diye haberi gelince Avşarlar hem sıtmadan kırıldıkları hem de bu sözlere çok üzüldükleri için Cingözoğlu Seyyid Osman söylüyor(MI).

133.2 numaralı şiirde metnin hikâyesi verilmiştir. (HGM:13).

Seneler sonra Çukurova'ya Hasan Paşa vali oluyor. Hasan Paşa vali olduktan sonra Avşarlar değil fakat Kelin Oğlu denilen Ermeni "onu öldürelim" diyor. H.1203'te [M. 1788] Osman Bey gidip Hasan Paşa'yı ölümden kurtarıyor. Avşar için yine sürgün çıkınca vali bu türküyü söylüyor (İK:44)

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Konar-göçer Türkmenlerin gerek Rakka'da ve gerekse daha sonra geldikleri Anadolu'da benzer acı ve ıstırapları yaşadıkları, zaman içerisinde 'benzer/aynı' ayaklı –muhtemelen benzer ezgili- şiirlerle duygu ve düşüncelerini dile getirdikleri görülüyor. Cingözoğlu Seyyid Osman, Kul Mustafa ve Âşık Ali bu şiirlerini, A. Cevdet Paşa'nın son olarak yaptığı zorunlu iskânın acılarını, Türkmenlerin ezgi ve sözlerini bildiği Dadalı Musa ve Dadalı Veli türkülerinden hareketle, âdeta yaşadıkları bu yeni acılar için yeniden yaratmışlardır. Bu şiirlerin ikisi için ekler kısmına bakılmalıdır (bk. EK 26).

[4] a. Veli'm: Ali'm-SÖ

134.1. İÇİNDEKİ BUNCA BEĞLER NİC'OLDU+

1. *Yine tuttu Gâvur Dağı boranı*
   Hançer vurup acarladın yaramı
   Sana derim Mıstık Paşa öreni
   İçindeki bunca beyler nic'oldu[1]

2. *Çınar sana arka verip oturan*
   Pöhrenk ile sularını getiren
   Yoksulların işlerini bitiren
   Samur kürklü koca beyler nic'oldu[2]

3. *Tavlasında arap atlar beslenir*
   Konağında baz şahinler seslenir
   Duldasında nice yiğit yaslanır
   Boz kır atlı yüce beyler nic'oldu[3]

4. *Gidip Karbeyaz'dan sular getiren*
   Dört yanında meyvaların bitiren
   Çınar sana arka verip oturan
   Havranalı büyük beyler nic'oldu[4]

5. *Feneri de deli gönül feneri*
   Atları da dolanıyor kenarı
   Sana derim Küçük Ali öreni
   Sana inip konan beyler nic'oldu[5]

6. *Sabahaça kandilleri yanardı*
   Soytarılar fırıl fırıl dönerdi
   Ha deyince beş yüz atlı binerdi
   Sana inip konan beyler nic'oldu[6]

+ AZÖ1:166-167; M1:92-93; HGM: 13; HD3: 23; HNO1:56-57; HNO2:148-149; BP:149-150; TT:13-14; MZK2:82-83; SK:116; PNB4:36-37; OAd:67-69; MP:55-56; PNB2:178-179; TKM1:100-101; CÖ2:214-215;MU:100-101; AMK:84-85;AÖ:188-189; CÖ1:106-107; EKe:114-115; FGö:35-36; ÖY:165-166; RS; MÖ:262.

1 a. dağı: dağın-HNO2, PNB4, TKM1, EKe
b. acarladın: acarladım-MP; açarlar-AÖ; tazeledin-FGö; acarladı-RS
Sana derim Mustuk Paşa öreni

2 a. arka verip: erkân kurup-MP; arka vurup-AMK//Akça çadırını kurup oturan-TT
b. Hep kazalara akıl yetiren-TT
c. yoksulların: fakirlerin-HD3//Çınar sana arka verip oturan-TT
d. samur kürklü: gelip geçen-HD3//Sırtı samur kürklü beyler nic'oldu-TT//koca beyler: beyler-AMK

3 b. baz: boz-MP//baz şahinler seslenir: yiğitleri süslenir-MI
c. duldasında: gölgesinde-MI

4 a. sular: sularını-TT
b. bitiren: yetiren-TT, MP//Dört dönüm vakıf incir yetiren-TT
c. çınar: cami-TT, MP, PNB2, PNB4, SK

5 b. Abdalı da dolandırdı kenara-HD3
c. derim Küçük Ali: derim sana Küçük Ali-BP
d. konan beyler: konup göçen-MI; inip binen-TT // Gelip geçen büyük beyler nic'oldu-HD3

6 a. sabahaça: sabahlara kadar-MP; sabahaçak-AMK; sabaha dek-HGM
b. Metinde 'soytarılar': hizmetçiler-MI, AÖ, HD3; seyisleri-HGM

7. *Mıstık Paşa gitmiş odası yaslı*
Hatunları vardı hep turna sesli
Top top zülüflü de İstanbul fesli
Usul boylu hatunların nic'oldu[7]

8. *Saçı altın bağlı fesler sırmalı*
Lâhurî şal giymiş gümüş düğmeli
Gözleri kudretten siyah sürmeli
Mor belikli güzellerin nic'oldu[8]

9. *Derviş Paşa yaktı yıktı illeri*
Soldu bütün yurdumuzun gülleri
Karalar giydik de attık alları
Altınımız geçmez akça tunç oldu[9]

10. *Ağlayı ağlayı Dadalı'm söyler*
Vefasız dünyayı şu insan n'eyler
Bir yiğidi bir kötüye kul eyler
Şimden sonra yaşaması güç oldu[10]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Dadal'ın son türküsüdür (CÖ2). Gâvurdağı beyleri için söylenmiştir (AMK:84).

Kayseri-Sarız'dan Nuri Kara'dan(HD3:23) ve 1968 yılında Hatay-Dörtyol Erzin'de Mehmet Özarslan'dan derlenmiştir (HGM)

---

c. ha: haydi-TT// beş yüz: beş bin-HNO1, HNO2, TKM1, AMK, EKe//'Kalk' deyince beş yüz atlı binerdi-HD3

d. inip konan: inip binen-TT; konup göçen-MP//Altı arap atlı Avşar nic'oldu-HD3//Altı arap atlı beyler nic'oldu-HGM

7 a. odası: obası-FGö

c. zülüflü de: zülüfleri de-EKe

d. usul boylu hatunların: yanı halayıklı hatunlar-TT; yanı halayıklı hatunları-MP

HD3'te dörtlük şöyledir: Derviş Paşa gitmiş odası yaslı/Gelinleri vardı hep turna sesli/İstanbul giyimli hep eğri başlı [fesli]/Mor belikli güzellerin nic'oldu

8 a. bağlı: başlı-MI//sarı altın: altın saç-TT, MP

d. belikli: yelekli-HNO1, HNO2, TKM1, MU, AMK, EKe; bilekli-TT, PNB2, Oad

9 b. yurdumuzun: Çukurova-HNO1, HNO2, TKM1, MU, AMK, EKe//bütün yurdumuzun: yurdumuzun bütün-BP, CÖ2

d. tunç: pul-MI

HD3'te dörtlük şöyledir: Derviş Paşa yaktı yıktı evleri/Soldu m'ola yaylamızın gülleri/Giydirdin karayı attık alları/Ağ bilekli güzellerin nic'oldu

10 b. şu: bu-MI

c. Metinde 'bin': bir -MI, TT, MP, MZK2, OAd, CÖ2, AÖ, FGö,RS

d. yaşaması: yaşanması-HNO1, HNO2, MU

HD3'te dörtlük şöyledir: Ağlaya ağlaya Dadalı'm söyler/Vefasız dünyaya boşa bel bağlar/Bir yiğidi bir kötüye kul eyler/Artık bizim geçinmemiz güç oldu

Amik ağzı uzun hava Halil Atılgan tarafından İzzet Özkan'dan derlenmiş ve notaya alınmıştır (MÖ:262)

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

H.1281[M.1865-66] yılında Fırka-i İslahiye ile gelen Derviş ve Cevdet Paşalar tarafından Mıstık Paşa ile oğlu Dede Bey'in yakalanıp İstanbul'a sürülmeleri ve konaklarının boş kalması üzerine Dadaloğlu tarafından söylenmiştir(TT).

Mıstık Paşa ile oğlu da daha sonra H1281 [M.1864-659] yılında Fırka-i İslahiye tarafından İstanbul'a sürülmüştür. Türkü, bu sürgünün yasını ifade etmektedir (PNB2). Mıstık Paşa'nın evinin dağıtılması ve bu beyle ona bağlı aşiretlerin Derviş Paşa tarafından perişan edilmesine dair bir türkü (PNB4).

Avşar beyi Mustuk Paşa da sürgüne gider. Onun yurtları Gâvur Dağlarının eteğindeymiş. Bir gün Dadaloğlu Gâvur Dağlarının başına çıkıp yurtlara bakar. Göçler çekilmiş, yurtlar ıssız kalmış. Orada duygulanıp bu türküyü söyler. (HD3:23).

133.2 numaralı şiirde metnin hikâyesi verilmiştir (HGM:13).

İstanbul-Mekke yolu üzerinde bulunan Payas-Dörtyol yöresinin derebeyleri Küçük Ali Oğullarıdır. Hac yoluna ait bu kısmın denetimi onlara aittir. Âdeta kimsenin gözünün yaşına bakmazlar, 'Huccâc-ı Kirâm [hacca giden soylular ve Osmanlı ileri gelenlerinden]'dan bile 'baç'[haraç] alırlardı. Mıstık Paşa, Küçük Ali Oğullarından Halil Paşa'nın küçük oğludur. Ağabeyi Dede Bey'in Adana valisi Beylanlı/Belenli Mustafa Paşa tarafından idam edilmesi üzerine, Payas sancağı Adana beylerinin eline geçmiştir. Mıstık Paşa, o zamanlar henüz çocuktur ve kadınlar arasında gizli olarak yaşamıştır. Valide Sultan'a gösterdiği konukseverlikten dolayı affa uğrar ve kendisine 16 yaşında 'paşa'lık rütbesi verilir. Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşayla savaşır; sonra da onunla anlaşarak Payas sancağını tekrar ele geçirir. Fırka-i İslâhiyye zamanında Adana'dan konuk olarak gelen bir tabur asker tarafından kendilerine ikramda bulunulurken hile ile yakalanır ve İstanbul'a oradan da Niş'e sürgün edilir. Bu türküyü Dadaloğlu çok sevdiği Mıstık Paşa için söylemiştir (AZÖ1, AÖ).

134.2. ÇUKUR'UN KİLİDİ BEĞLER NİC'OLDU*

1. *Bizim dağlar çam ardıçlı meşeli*
   Yaylasında lâle sümbül döşeli
   Hayli zaman şu Tapan'dan aşalı
   Çukur'un kilidi beğler nic'oldu

2. *Gördüm Anavarza bir duvar taşlı*
   Aşiret iskânda binalar başlı
   Altı arap atlı böğrü kılıçlı
   Eli kuşlu boy beylerim nic'oldu

3. *Nerde aşiretler edepli uslu*
   Oda çadırımız pek muhabbetli
   Üst yanı Bozdoğan altı Ceritli
   Kaplan postlu kır atlılar nic'oldu

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Adana merkez kasabalarından Buruk'tan Âşık Kul Mustafa'dan derlenmiştir. Kul Mustafa, şiirin son kıtasını hatırlayamadığını söylemiştir (AZÖ1). Kul Mustafa'nın 'Ali Ramazoğlu' olduğu iddia edilmiştir (HD8:15).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Avşarlar yeni iskân oldukları Bozok'a ısınamazlar. Torosları, Çukurova'yı, geçmiş şanlı göç günlerini anımsarlar. Dadaloğlu bu duygularla söyler (AZÖ1, HD8:15).

Avşarlar artık toprağa bağlanmış, Cingözoğlu Seyyit Osman da Kayseri-Pınarbaşı Pazarören kasabasına bağlı Cingöz köyüne yerleşmiştir. Eski günleri hatırlayarak söyler (MI:42).

---

* AZÖ1:178; HD8:15 (Kul Mustafa); ÖY:121; AÖ:198-199, 278 (Cingözoğlu Seyyid Osman); EK3:13 (Cingözoğlu Seyyid Osman); ŞE:219 (Cingözoğlu Seyyid Osman); MI:42 (Cingözoğlu Seyyid Osman).

134.3. SİLÂHINA GÜVENENLER NİC'OLDU+

1. *Gediği çıkınca yurtlar görünür*
   Kır atın göbeği yerde sürünür
   Cıdasın çekince düşman bürünür
   Silâhına güvenenler nic'oldu

2. *Ya nic'oldu al atıma binenler*
   Yağlı ballı böreğimi yiyenler
   Sen ölme de ben öleyim diyenler
   Emmi dayı yeğenlerim nic'oldu

3. *Şu Berit Dağları kırpık meşeli*
   Kaç gün oldu Kababel'den aşalı
   Nargile takımı gümüş maşalı
   Sırtı boz yamçılı beyler nic'oldu[1]

4. *Ağlayı ağlayı Dadalı'm söyler*
   Alırsak tüfeği ses verir dağlar
   Osmanlı'ya koman bu ahdı sağlar
   Hükmünü yürüten beyler nic'oldu

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

2d: Elbeylioğlu'nda da böyle bir dörtlük mevcuttur (EK4:6)

Dadaloğlu'na ait olması muhtemel (AŞE2:226). 1968 yılında Hatay-Dörtyol Erzin'de Mehmet Özarslan'dan derlenmiştir (HGM). Avşar bozlağı olan bu parça Muharrem Ertaş'-tan derlenip notaya alınmıştır (MÖ:486)

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

133.2 numaralı şiirde metnin hikâyesi verilmiştir (HGM:13).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Aynı ayaklı fakat şairleri bilinmeyen dörtlükler ekler kısmında verildi (bk. EK 27).

+ EK4:6; AŞE2:226 [bir dörtlük]; AÖ:100 [şairi meçhul]; MÖ:486; HGM: 13; ME.

[1] HGM'de dörtlük şöyledir: Enginli yüksekli kırpık meşeli/Sarı çiğdem mor menekşe döşeli/Hayli yıldır Kababel'den aşalı/Çukur'un kilidi Avşar nic'oldu
AÖ:100'deyse şöyle: İrili ufaklı kırpık meşeli/Sarı çiçek mor menekşe döşeli/Hayli oldu Kababel'-den aşalı/Çukur'un kilidi Avşar nic'oldu

135. KANLI GÖMLEK KOÇ YİĞİDE DON OLDU+

[SİVRİHİSAR KALESİ]

1. *Yürü bire Sivrihisar Kalesi*
   Etirafın balkan oldu göl oldu
   Ağla bire koç yiğidin anası
   Kanlı gömlek koç yiğide don oldu[1]

2. *Koç yiğidin elind'olur yarası*
   Çırpınıp ağlıyor kaşı karası
   Ala çamın boz ardıcın arası
   Işılaşır ılgıt ılgıt kan oldu

3. *Çalın üzengiyi atlar çatlasın*
   Yiğit olan bu cefaya katlansın
   Tabancalar ikiz ikiz patlasın
   Arap atın koç yiğidin gün'oldu

4. *Geriden gelir ağalar zatlar*
   Ortadan kalksın kötüler dertler
   Arada sefil oldu boyn'uzun atlar
   At vermemiz iskânlıktan zor oldu[2]

5. *Dadaloğlu'm (der ki) nedir bunun çaresi*
   Yaktı beni kaşlarının karesi
   Mağrıp ile maşırıkın âresi
   Ele geniş amma bize dar oldu

+ FG.

1 a. Metinde 'Yürü bire yürü Sivrihisar'ın kalesi': Yürü bire Sivrihisar kalesi.

2 b. Metinde "kötüler '...' şeklindedir.

136. OK DEĞMEDEN GÖZLERİMİZ KÖR OLDU*

1. *Yara yara bir kavgaya girmedik*
Sağa sola kılıçları vurmadık
At üstünde döğüşerek ölmedik
Ok değmeden gözlerimiz kör oldu[1]

2. *Birden kapıştılar kulunu tayı*
Kanı garrak oldu yoksulu bayı
Böyle sağ gezmeden ölmemiz eyi
Mahşerece söylenecek şor oldu[2]

3. *Bütün iskân oldu Avşarlar Kürtler*
Yürekten mi çıkar şol acı dertler
Mezada döküldü boyn'uzun atlar
At vermemiz iskânlıktan zor oldu[3]

4. *Öğüt versen öğütlerden almayan*
Çağırınca mencilise gelmeyen
Yurtlarının kıymetini bilmeyen
Her birisi bir kötüye kul oldu[4]

5. *Der Dadaloğlu'm da sözün sırası*
Yara biter bitmez dilin yarası
Mağrıbınan maşırığın arası
Size bol da bizim ele dar oldu[5]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Son Bozok sürgününde devletin memurları çeşitli bahanelerle, özellikle de 'vergi' adı altında Avşarları soyarlar. O zamanlar Avşarlarda para olmadığı için, bu memurlar güzelim

---

* AZÖ1:153; MI:89; TKM1:95; SÖ:20-21; MU:95-96; BP:118; ÖY:162; AÖ:176; ŞE:212(Cingözoğlu Seyyid Osman).

1 b. vurmadık:çalmadık-TKM1,MU, BP, AÖ
c. Kavga ederek at üstünde ölmedik-SÖ//döğüşerek: kavg'ederek-ŞE

2 a. Düpedüz kapıştılar da kulunu tayı-SÖ//birden: dibi düz-ŞE
b. Metinde 'garrah': karrak-MI, TKM1, MU, BP, AÖ//kanı garrah: gani garrah-ŞE
d. Her birimiz bir kötüye kul oldu-MI, TKM1, MU, BP

3 MI, TKM1, MU, BP ve ŞE'de yok.
b. Metinde 'ol': şol-SÖ

4 MI, TKM1, MU ve BP'de yok.
a. versen: vermesen-SÖ; versem-ŞE
d. kötüye: koltuğa-SÖ, ŞE

5 a. Seyit'im söyler de sözün sırası-ŞE
b. Metinde'her' var: 'her' yok-MU, BP, AÖ

Avşar atlarına el koyarlar. Bu hareket Avşarlara çok dokunur. Dadaloğlu bu olayı dile getirir(AZÖ1, SÖ).

Avşarlar Diyarbakır sürgünü yolculuğu sırasında çok açlık ve sefalet çekmişlerdir (ŞE)

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Metin bir Dadaloğlu şiiridir; Cingözoğlu Seyyid Osman adının bir kaynakta tapşırılmış olması, usta malı bir eserin zaman içerisinde bu şaire mal edildiği şeklinde düşünülmelidir.

137. BOYANDI SULAR DA İÇİLMEZ OLDU+

1. *Aşşağıdan böyle bire hay oldu*
   Bağlandı yollar da kaçılmaz oldu
   Öttü tüfek al kanları ahıttı
   Boyandı sular da içilmez oldu[1]

2. *Cad'oğlu geliyor bakın ilvana*
   Uğrunda beyler var sen seni sına
   Şimdi tüfek öter bakın dumana
   Avşar Osmanlı'dan seçilmez oldu[2]

3. *Cad'oğlu sınandı çıkıldı başa*
   Avşar'ın atlısı sen binler yaşa
   Bakılmaz bunca kanlı ileşe
   Kırıldı kanatlar uçulmaz oldu[3]

4. *Dadaloğlu'm der ki mertlik böyle olur*
   Düşmanın üstüne mert olan varır
   Ufacık yaralar kanınan durur
   Ölülere kefin biçilmez oldu[4]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

5 Eylül 1941 tarihinde Anber Ağa'dan derlenmiştir (FB4:106)

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

"H.1247 [M.1831]'de Mısırlı İbrahim Paşa'ya karşı devlet tarafında bütün derebeylerinin Bayazıdoğlu Süleyman Paşa idaresinde müdafaa vazifesini aldıkları sırada Payas mıntıkasını tutmakla mükellef olan Çapanoğlu ve Ağcakoyunlu aşiretinden Cadıoğlu mukavemet gösteremediklerinden müdafaa hattı bozulmuş, Cadıoğlu ve Çapanoğlu da Pınarbaşı'na doğru kaçarlarken Mağara çölünde [ovasında] Avşar evlerini (çadırını) görmüşler. Çadırla-

---

+ FB4:106; EP:16[FB4:106]; YK:354.

1 a. Aşağıdan bir ür oldu huy oldu-YK
b. kaçılmaz: geçilmez-YK
c. ahıttı: saçtılar-YK
d. Akıyor dereler içilmez oldu-YK

2 d. Avşar atlısından geçilmez oldu-EP

3 a. Cad'oğlu atıyor gidiyor boşa-YK
c. bakılmaz: baktılar-EP// Kuzgunlar dönüyor kanlı üleşe
d. Bu ölüye kefen biçilmez oldu

4 a. (Vezin bozuk).//mertlik: merdin-EP
YK'da dörtlük şöyle: Der Dadalı'm da Avşar merd olur/Merd olan düşmana karşı durur/Ufacık dereler de kan ile doldu/Kırıldı kanadım uçulmaz oldu

ra beş altı atlı çalkama/ayran istemeye gitmiş. Bunlardan biri ayran veren kıza şor atmış. Mesele kızın taraftarı Avşar erkekleri tarafından duyulmuş ve derhal kavga başlamış. Çapanoğluyla Cadıoğlu'nun 2-3 yüz kişiden ibaret avanesinden 100-150 kişi ölmüş, sağ kalanlar kaçmışlar. Bu bozgunu duyan Dadaloğlu iki türkü söylemiş" (FB4:106).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Karacaoğlan'a ait olduğu kaydedilen 'benzer ayaklı' bir şiir daha bulunmaktadır (bk. Ergun 1971: 197-198).

138. SIRKINT'OĞLU YANIMIZDA BULUNDU+

1. *Allah'ım Allah'ım kadir Allah'ım*
   Bizim burda öleceğimiz bilindi
   Emmiye dayıya haberler gitsin
   Sırkınt'oğlu yanımızda bulundu[1]

2. *Amanın ağalar müşküldür halım*
   Kesildi kervanım işlemez yolum
   Kardeşim Kara Mustaf'oğlum
   Her baktıkça ciğerciğim delindi

3. *Yavru şahin gibi yüksekten uçar*
   Düşmanın görünce göğsünü açar
   Aslan gibi pençe vurup kan saçar
   Kara Seyfi eli bağlı bulundu

4. *Müdânâ etmez adam oğlu adama*
   Daima yalvarırım Bâri Hudâ'ya
   Dokuz atlı idik geldiğinde odama
   Kozanoğlu ne idiğin bilmedi[2]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şiirin alındığı kaynakta metnin Dadaloğlu'na ait olduğu belirtilmiş, fakat şairin adının tapşırıldığı son dörtlük kaydedilmemiştir.

+ YK: 60

1 c. Metinde 'gelsin': gitsin

2 b, c. (Vezin bozuk).

139. SIRKINTILI MENCİLİSTE OTURDU✦

1. *Karaçay içinde kavga kuruldu*
   Evvelâ Sultan'ın atı vuruldu
   Ha deyince Hacılar'ın atlısı
   Sırkıntılı menciliste oturdu[1]

2. *Karaçay içinde kavgası tatlı*
   Çapar Sultan gelir yüzü heybatlı
   Sırtı heybeli de altı boz atlı
   Üzengisi yer kavrayıp geliyor

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Sadece kaynakta verilen bilgiden şiirin Dadaloğlu'na ait olduğunu öğreniyoruz. Olayın yaşandığı coğrafya, Dadaloğlu'nun yaşadığı mekânlarla aynıdır. Fakat şiirde tapşırmanın yer aldığı dörtlüğün olmaması bir eksikliktir. Dipnotta da belirtildiği gibi, iki dörtlük birbiriyle ayak bakımından da tutarlı değildir.

✦ FGM:145.

[1] c. (Kafiye sağlam değil.)
d (2. dörtlükle ayak bakımından uyuşmuyor.)

140. KALMADI MURADIM DER GÖK AL'OĞLU✦

1. *Gene baş kaldırdı şol Çukurova*
   Kimi alkış ediyor kimisi dua
   Şahanın benliğine yetmez bir deve
   Kalmadı muradım der Gök Al'oğlu[1]

2. *Kuş kemiğinden saraylar yaptırdım*
   Şahinime gökte turna kaptırdım
   Gökteki kartala çanlar taktırdım
   Kalmadı muradım der Gök Al'oğlu[2]

3. *Nice kuşlarımı dumanda buldum*
   Melemenci, Sırkıntı'ya atımı saldım
   Cerid'in Avşar'ın güzelin aldım
   Kalmadı muradım der Gök Al'oğlu[3]

4. *Dadalı'm da der ki samurdan kürküm*
   Odadan odaya çağrılır türküm
   Beş tuğlu vezirden yoğidi korkum
   Kalmadı muradım der Gök Al'oğlu[4]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

"Musa'nın Türküsü" (FB4:120). Cahit Öztelli'den alınmıştır(AZÖ1)

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

"Çukurova'da Kars[Kadirli]'ın Araklı nâm-ı diğer Karaömerli köyünde halen ahfâdı mevcut Gök Ali oğlu Mahmud Beyin debdebe ü dârâtı muvacehesinde söylenilmiştir" (FB4:120).

✦ FB4:120; TT:35-36; BP:106; AZÖ1:192; ÖY:164; TKM1:98; CÖ2:174; SS:114; MU:99; AÖ:186-187; SK:95.

1 a. gene: yine-CÖ2
b. ediyor: eder-CÖ2,TT, TKM1, AÖ, SK
c. Şahinin beyliğine yetmez tülü deve-CÖ2, AZÖ1//şahanın: Şahin'in-TT, TKM1,AÖ, SK//bir deve: tül'deve-BP
d. Ali Oğlu-CÖ2, AZÖ1

2 a. saraylar: sarayları-TT, TKM1, SK
d. Ali Oğlu-CÖ2, AZÖ1

3 b. (Vezin bozuk)// Melemenci, Sırkıntı'ya: Menemenci akıntıya-CÖ2, BP//Menemenci'ye de atımı saldım-AZÖ1
d. Ali Oğlu-CÖ2, AZÖ1

4 c. Ulu devlet ordusundan yok korkum-CÖ2, AZÖ1
d. Al'oğlu: Ali Oğlu-CÖ2, AZÖ1

Küçük Ali Oğulları Payas'ta otururmaktadır. Çukurova'daki tüm oymak ve obalar Küçük Ali Oğullarını baş bilirlerdi. Bu türkü bu aileyi övmek maksadıyla söylenmiştir (AZÖ1, AÖ).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

FB4'teki "Musa'nın Türküsü" kaydı, metnin 'Dadalı Musa'ya ait olduğunu açık bir şekilde ortaya koyuyor.

141.1. VARILMAZ YURDUNA KÜÇÜK AL'OĞLU*

1. *Bozok Han'dan sürer gelir ötesi*
Özer Oğlu Seyfi Han'dır atası
Baz şahanlar sarı kaplan yuvası
Varılmaz yurduna Küçük Al'oğlu[1]

2. *Dağlarında ima geyik sekişir*
Enginde keklik turaç ötüşür
Düşmanların sınırından bakışır
Giremez yurduna Küçük Al'oğlu[2]

3. *Âşık Dadal varsın ünün söylesin*
Haleb'in paşası sofrasın dersin
Beylan'ın beyleri pekmezin versin
Tuğlar sana lâyık Küçük Al'oğlu[3]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Kayseri-Pınarbaşı Çördüklü köyünden Ahmet Kızılkaya'dan derlenmiştir(OA6).

Kayseri-Tomarza ilçesinin Toklar bucağından Ahmet Duman'daki cönklerden alınmıştır (OA3).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Küçük Ali Oğlu Osmanlı'nın zulmüne karşı ayaklanmış, üzerine gönderilen Halil Paşa komutasındaki orduyu yenmişti. Dadaloğlu türküyü bu olay üzerine yakmıştır (BP, OA3).

Derebeyi Küçük Ali Oğlu'nun yanında bir ara Dadaloğlu 'nedim'lik yapmıştır. Küçük Ali Oğlu'nun Halit Paşa ile birlikte üzerlerine gönderilen orduyu ve kumandan Kaptan Paşayı yenmelerinden sonra Dadaloğlu küçük Ali Oğlu'nun övgüsünü yapar (OA6, CÖ2, AÖ)

Bu türkü Küçük Ali Oğlu Halil Paşa için söylenmiştir(AZÖ1).

---

* AZÖ1:190-191; MU:63; TT:44; OA6:3969-3970; BP:102; OA3:3746; TKM1:97; CÖ2:173; ÖY:122; AÖ:181-182; SK:104.

1 d. Küçük Al'oğlu: Küçük Ali Oğlu-TT, SK, OA6, AZÖ1, OA3, TKM1,AÖ

2 a. hüma: ima-TT, SK, OA6, OA3

d. Küçük Al'oğlu: Küçük Ali Oğlu-TT, SK, OA6, AZÖ1, OA3, TKM1,AÖ

3 a. Metinde 'söylensin': söylesin-MU, OA6, AZÖ1, OA3, TKM1

b. sofrasın: sofranı dersin-MU, TT,AÖ, TKM1, AÖ//Haleb'in paşası: Daldaban Oğlu-TT, SK; Daldaban Paşası-OA6; Daldaban Paşa-AZÖ1, OA3//dersin: dürsün-CÖ2

c. Metinde 'Beylanlı beyleri pekmezin satsın': Beylanlı beyleri pekmezin versin-OA6

d. Küçük Al'oğlu: Küçük Ali Oğlu-TT, SK, OA6, AZÖ1, OA3, TKM1,AÖ

141.2 AVLAR SANA LÂYIK KÜÇÜK AL'OĞLU✦

1. *Şol Çukurova da benimdir diyen*
   Yanınıza gelir ününü duyan
   Beş arap atınan beş yavru şahan
   Avlar sana lâyık Küçük Al'oğlu[1]

2. *Arap at üstünde cıda atanlar*
   Eliyinen ejderhayı dutanlar
   Soyunup meydanda savaş edenler
   Beyler sana lâyık Küçük Al'oğlu[2]

3. *En küçük kardaşın yerini tutsun*
   Oğlun Mıstık Paşa cıdanı atsın
   Mustafa Paşa da pekmezin satsın
   Tuğlar sana lâyık Küçük Al'oğlu[3]

4. *Der Dadalı Oğlu'm eyleyelim niyazı*
   Ak üstüne yazarlar kara yazı
   Kara gün kafadarın Kar Beyaz'ı
   Dağlar sana lâyık Küçük Al'oğlu[4]

✦ AŞE27:291; AŞE22:84; AŞE26:317; FB4:117; EP:17[FB4:117]; MU:92; TT:44-45; BP:105; AZÖ1:193; SK:105; YK:351; TKM1:94; CÖ2:175; ÖY:160; AÖ:185.

1 a. 'da' yok-AŞE26// Çukurova da benimdir: Çukurova'da ben idim-FB; Çukurova'da benim diyen-FB4[çıkma]; bey idim-EP//Çukurova da: Çukurova'yı-YK

b. yanınıza gelir: yanında geldi-AŞE22; çekilip geliyor-AŞE26, FB4 //ününü: yanına-FB[çıkma]; çekip geliyor bak-EP// Yanıma gelir de ünümü duyan-MU//Yanına gelir ününü duyan-TT//Yanına gelir de ününü duyan-YK//Yanına gelir ününü duyanlar-CÖ2

c. Metinde 'at ile': atın da-AŞE22; atınan-AŞE26; at da-YK

d. Küçük Al'oğlu: koç Cudal[oğlu]-AŞE26

2 a. 'at' kelimesi eksik-AŞE22//cıda: fink-AŞE26

b. Metinde 'Ejderhayı ağızında tutanlar': Eliyinen ejderhayı dutanlar-AŞE26// Ejderhayı ağzıyınan yutanlar-FB4

c. meydanda: uğrunda-AŞE26

d. Beylik sana lâyık koç Cudaloğlu-AŞE26

3 a. Oğlun Mıstık Bey de hizmetin etsin-AŞE26// Oğlun Musduk Bey de hizmetin etsin-FB4// Oğlu Ahmet Bey de emrini tutsun-YK

b. Oğlun Musduk Paşa cıdanı atsın-FB4:117-FB4[çıkma, çizilmiş]

c. 'da' yok-AŞE22//Belenli Mustafa Paşa da pekmezin satsın-AŞE26// Mustafa Paşa da pekmezin satsın-FB4// Beylanlı Mustafa Paşa pekmezin satsın -MU, TT, BP, SK,TKM1, YK, CÖ2, AÖ

d. Küçük Al'oğlu: koç Cudaloğlu-AŞE26

4 a. eyleyelim: ideyim-AŞE22; ediyor-AŞE26// Dadaloğlu eyleyelim niyazı-FB4//Der Dadalı Oğlu'm: der Dadalı'm-FB4[çıkma, çizilmiş]// Dadaloğlu'm eder niyazı-YK

b. kara yazı: bir kara yazı-AŞE22// Ağ kâğıt üzeriye efeli(?) yazarlar yazı-AŞE26// kara yazı: bir kara-MU, TT, YK//yazarlar: yazar-AZÖ1

c. Metinde 'Kara gün karaların Kar Beyaz'ı': Kara gün Kafadar'ın Kar Beyaz'ı-FB4; Kaya tadan(?) Karın Beyaz'ı-AŞE22; Kara gün kafadarı Kar Beyaz'ı-AŞE26// Karardı dağları da kardır beyazı-YK

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

'Ali Oğlu' her dörtlükte 'Al'Oğlu' gibi okunacak (CÖ2).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Bu türkü Küçük Ali Oğlu Halil Paşa'yı övmek için söylenmiştir. Mıstık Paşa, Halil Paşa'nın küçük oğlu, büyük oğlu ise Dede Beydir (AZÖ1).

"Mısırlı İbrahim Paşanın H.1247[M.1831]'de Memâlik-i Osmaniye'ye tecavüzünde hükûmetçe memleketteki derebeylerine Mısırlılarla çete harbi yapılması emri verilmesi üzerine ordu kumandanı Hâfız Paşanın çeteleri muayenesi esnasında, diğer çeteler beğenildiği halde Küçük Ali Oğlunun Hüseyin adlı bayraktarını beğenmemiş olmasına rağmen Hüseyin'in birkaç gün sonra Arap tecavüzünde İbrahim Paşa ordusu bayraktarını vurup askerini sarması hasebiyle, Hüseyinle Küçük Ali Oğlu'na Hâfız Paşanın arzusu ile üç tuğlu paşalık verilmesi münasebetiyle söylenmiştir. Küçük Ali Oğlu Payas derebeyidir. Türkmendir. Asıl adı Halil'dir (?)" (FB4:117).

Küçük Ali Oğlu, Dadaloğlu'na 'bu cephede bir yiğitlik yaptım; burada benim hakkımı kaybetme, beni bir öv' der ve Dadaloğlu söyler (YK).

Osmanlı ordusunu yenen ve kumandanı Çatalbaş Mustafa Paşa'yı da esir alan Küçük Ali Oğlu'na söylenmiştir (AÖ).

---

d. Küçük Al'oğlu: koç Cudaloğlu-AŞE26

142.1. BUNUN MÂNÂSINI VER DADALOĞLU✦

Gâvur Kızı:

1. *O nedir ki düğür düğür düzülür*
   Bu nedir ki gül yağından süzülür
   O nedir ki ortalıkta gezinir
   Bunun mânâsını ver Dadaloğlu[1]

Dadaloğlu:

2. *O fincandır düğür düğür düzülen*
   O tütündür gül yağından süzülen
   O paradır ortalıkta gezinen
   Bildiğini söyle ey Gâvur Kızı[2]

Gâvur Kızı:

3. *O nedir ki güne karşı güllenir*
   O nedir ki sağa sola sallanır
   O nedir ki her ne versen aldanır
   Bildiğini söyle ey Dadaloğlu[3]

Dadaloğlu:

4. *O güneştir güne karşı güllenen*
   O beşiktir sağa sola sallanan
   O sübyandır her ne versen aldanan
   Bildiğini söyle hey Gâvur Kızı[4]

Gâvur Kızı:

5. *O nedir ki ödürgüsüz burg'olur*
   O nedir ki çift değmeden herk olur
   O nedir ki müretinden fark olur
   Bunun da manasın ver ey Dadaloğlu[5]

Dadaloğlu:

6. *O kötü söz ödürgüsüz burg'olan*
   O okumuş çift değmeden herk olan
   O hocadır müretinden fark olan
   Bildiğini söyle hey Gâvur Kızı[6]

Gâvur Kızı:

7. *Kadı da kimdir müftü de kimdir*
   Bu dünyanın tuzu tadı da kimdir
   Nuh peygamber bir gemi yaptırmış
   Söyle ustasının adı kimdir[7]

Dadaloğlu:

8. *Kadı da adamdır müftü de adam*
   Bu dünyanın tuzu tadı da adam
   Nuh Peygamber bir gemi yaptırmış
   Ustası bulunan Nebi de adam[8]

✦ VCA: 336-337; OA4; ARY5

1 d. manasını: cevabın-OA4

2 b. yağından: yanaktan-OA4
d. söyle ey: sor sen ey-OA4

3 d. Bunun karşılığını ver Dadaloğlu-OA4

4 d. söyle hey: sor sen ey-OA4

5 a. ödürgüsüz: oldurgüsüz-OA4
d. manasın ver: altından kalk-OA4

6 a. ödürgüsüz: öldürgüsüz-OA4
c. hocadır: âşıktır-OA4
d. söyle hey:sor sen ey-OA4

7 " 'Bundan ötesi için müftüye kadıya danışalım' deyince"- OA4.

8 OA4.

Gâvur Kızı:

9. Dadaloğlu bozuladı
Gene sözün tazaladı
Yer altında sarı öküzü
Kimin ineği buzağladı[9]

Dadaloğlu:

10. Dedem dedeni sınadı
Baban da etti bu inadı
Yer altında sarı öküzü
Kim tutup kim eniledi[10]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

1945 yılında Sivas-Şarkışla Dokuzkışla Türkmenlerinden(VCA), 1964 yılı Haziran ayında Kayseri-Pınarbaşı'nın Paşalı köyünden Bayram Kavraal'dan (OA4) ve 1937 yılında Osmaniye'nin Endel köyündeki Molla Ömer Ağa'dan derlenmiştir(ARY5). BP'de, gâvur kızının Ermeni olduğu belirtilmektedir.

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Acıklı günlerde aşiretin derdini dile getiren ve beş padişah devrini yaşayan Dadaloğlu, çevrede yaşayan Hak âşığı bir Rum kızının bulunduğunu duyar. Kızla Adana'da çakışmaya [karşılaşmaya] karar verirler. Gâvur kızı çok güzel olduğu için araya perde koyarlar (AÖ).

Dadaloğlu ilk gençlik çağında, o çevrede yaşayan bir Ermeni kızına âşık olur. Kız da Dadal'a sevdalanmıştır. Kavuşmaları için tek çare kızın müslüman olmasıdır. Kız İslâmiyet'i kabul etmeden önce Dadal'ı sınamaya karar verir. Ermeni Kızı perdenin aradan kalkmasını ister, yani Dadaloğlu'nun kararlılığına ve bilgiçliğine dayanamadığı için 'pes' diyerek müslüman olur ve Dadalla evlenmeye karar verir (BP, TKM1).

Dadaloğlu Âşık Gâvur Kızı ile saz almacasına bahse başlamışlardır (ARY5).

Dadaloğlu Hak âşığı bir gâvur kızını haber alır ve onunla atışmak ister. Araya bir perde gerilmiş, ikisi de sazlarını ellerine almışlar. İlk önce gâvur kızı Dadaloğlu'na bir sorgu deyişi (muamma) açmış (ARY8).

Dadaloğlu Hak âşığı bir gâvur kızını haber alır ve onunla imtihan olmak istemiş. Araya perde germişler, âşıklar sazlarını ellerine almışlar. Başta gâvur kızı Dadaloğlu'na "bir sorgu deyişi(muamma)" asmış. Yarışma sonunda gâvur kızı İslâmiyet'i kabul etmiştir (ARY11).

---

[9] ARY5.
[10] ARY5.

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Gâvur kızı ile Dadalı/Dadaloğlu karşılaşmasına ait metin üç ayrı farklı kaynaklardan alınarak tek metin halinde birleştirilmiştir. Metindeki dizelerde düzeltilemeyecek kadar vezin bozukluğu var. Bunun da sebebi, Çukurova'daki âşık şiirinde 'köklü' bir 'usta-çırak geleneği'nin olmayışıdır. Karşılaşmadaki bazı dörtlükler, yörede anlatılan Han Mahmut türkülü hikâyesindeki bir karşılaşmada da yer almaktadır (Görkem 2000: 200-205).

MZK1:13-17'deki şiir bu metinlere benzemediği için müellifin kaleme aldığı bir eser olabilir.

142.2. GİDEBİLDİĞİN YERE GİT DADALOĞLU+

Gâvur Kızı:

1. *Bire oğlan ihlâs oldunsa*
   Aşk ile ummana daldınsa
   Eğer bana âşık diye geldinse
   Gidebildiğin yere git Dadaloğlu[1]

2. *Bire oğlan nerede idin yektep*
   Senin için oldu camiyle mektep
   Gökten inmiş yüz dört kitap
   Dördü sofuda yüzünü bul hey Veli Veli[2]

Dadaloğlu:

3. *Bir ağız var mı bundan geride*
   Yetim hakkıdır vermesin Bârî'de
   Dördü sofuda yüzü peride
   Sofu cin elinde hey Gâvur Kızı[3]

4. *Kökü yerde başı arş-ı âlâya durdu*
   Onun kokusuna ya kimler doydu
   Eşiğini kim çattı da kapısını kim yondu
   Onun bekçisini bil hey Veli Veli[4]

5. *Ona Tuba ağacı derler de*
   Kökü yerde başı arş-ı âlâya durdu
   Onun kokusuna müminler doydu
   Eşiğini Halil çattı da kapısını İbrahim yondu
   Onun bekçisi sabilerdir hey Gâvur Kızı[5]

Gâvur Kızı:

6. *O kimdir deveye kendi meytin sardı*
   O kimdir cennete sağ iken girdi
   Dünyanın binası hangi gün kuruldu
   Hangi gün virane bil Veli Veli[6]

+ AÖ: 265-266; BP:76-77; ARY5:13-14; VCA:365-366; OA4:3775; MZK1:13-22; ARY8:61-63; TKM1:165-166; VCA: 336-337; OA4; ARY11.

1 ARY5'te yok
a. ihlâs: ıklaz-ARY8, ARY11
c. bana: beni-ARY12
d. Metinde 'yere': kadar git-ARY8, ARY11

2 ARY5'te yok
a. 'camiler': camiyle
b. Metinde 'Gökten inmiş tam yüz dört kitap': Gökten inmiş yüz dört kitap-ARY8, ARY11
c. hey Veli Veli: bul Dadaloğlu-ARY8, ARY11

3 ARY5'te yok.
a. Metinde 'geriye': geride-BP, ARY8, ARY11
b. Metinde ' beriye': Bârî'de-ARY11; baride[Bârî Hudâ]-ARY8

4 BP, ARY8, ARY11 ve TKM1'de yok.
a. Bir ağaç vardır dalı arş-ı Rahman'a dönüktür-ARY5
b. Onun korkusundan kimler kanıktır-ARY5
c. Çatık kapısını kim yonuktur-ARY5
d. hey Veli Veli: bil Veli bil Veli-ARY5

5 BP, ARY8, ARY11 ve TKM1'de yok.

Dadaloğlu:

7. *Hazreti Ali kendi meytin deveye sardı*
İdris Peygamber cennete sağ iken girdi
Dünyanın binası evvel Pazar günü kuruldu
Viranesi Cuma günü hey Gâvur Kızı[7]

8. *Ya bire Veli seni bağlarım*
Dağlara ateş atar seni dağlarım
Şimdi bir çift söz ile bağlarım
Dağlar dumanlandı yolu bul Veli Veli[8]

9. *Ya bire Gâvur Kızı öyle yalan söylenmez*
Hakk'ın deryasıdır Veli bağlanmaz
Poyraz döyneğinde duman eğlenmez
Aralaş yolumdan hey Gâvur Kızı[9]

10. *Aradan perde kalksın ben Veli'yi göreyim*
Nasıl adam olduğunu aslını sorayım
Nasıl adam olduğunu aslını sorayım
Nasıl adam olduğunu aslını sorayım[10]

Dadaloğlu:

11. *Bire oğlan bunu böyle mi dedi Eyyûp*
Deşir dizgini eyleme seyip
Perdenin arada kalması ayıp
Ağır otur kâmil söyle hey Gâvur Kızı[11]

12. *Şahini avlatırlar bazınan*
Curayı tuttururlar sazınan
Cennet-i âlânın üst eşiğinde yazılan
Onu da bilirsen itaatim var hey Gâvur Kızı[12]

---

a. Ta[Tûba] ağacıdır dalı arş-ı Rahman'a dönüktür-ARY5
b. Korkusundan mümin olanlar kanıktır-ARY5
c. Eşiğini Halilullah çatıktır-ARY5
d. Onun bekçisi Rızvandır hey Gâvur Kızı-ARY5

[6] ARY5'te yok.
a. Metinde 'uleytin': meytin[meyyitin]-ARY8, ARY11
b. kimdir: kimdir ki-ARY8//Metinde 'o kimdir': ölü müdür ki-ARY11
c. Bak dünya binasın hangi gün kurdu-BP, TKM1//Hak dünya binasın hangi gün kurdu-ARY8, ARY11
d. Metinde 'hangi gün virane': viranesi hangi gün-BP, TKM1, ARY8, ARY11

[7] ARY5'te yok.
a. Metinde 'uleytin': meytin[meyyitin]-ARY8, ARY11
c. Metinde 'Pazar': ulu Pazar-BP, ARY8; evvel Pazar-ARY12//günü: gün-TKM1
d. hey: ey-BP, TKM1

[8] BP, ARY5, ARY8, ARY11 ve TKM1'de yok

[9] BP, ARY5, TKM1, ARY11 ve ARY8'de yok.

[10] BP, ARY5, TKM1, ARY11 ve ARY8'de yok.

[11] ARY5'te yok.
a. Metinde 'İnsanın bilicisi pir kayıp': .Bire oğlan bunu böyle mi dedi Eyyûp-ARY8,TKM1, BP, ARY11
b. Metinde 'devşir': dedi-BP, TKM1; deşir-ARY8
c. Metinde 'aradan kalkması': arada kalması-ARY8, TKM1, ARY11
d. Kalksın perde ben Veli'yi göreyim-BP, TKM1, ARY8, ARY11

13. Ya bire Veli kara eyledin yüzümü
Cıva attın soğuttun pınarımın gözünü
Cennet-i âlânın üst eşiğinde yazılı
Onu da bilirim diyemem hey Veli Veli[13]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Adana'nın Şambayadı köyünden Ahmet Ağa'dan(ARY11) ve aynı köydeki Mehmet oğlu Ahmet Çavuştan (ARY8), 1937 yılında Osmaniye'nin Endel köyündeki Molla Ömer Ağa'dan (ARY5),1945 yılında Sivas-Şarkışla Dokuzkışla Türkmenlerinden (VCA) ve Kayseri-Pınarbaşı'nın Paşalı köyünden Bayram Kavraal'dan 1964 yılı Haziran ayında derlenmiştir (OA4).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Karşılaşmanın sonunda şu not var: Cennet-i âlânın üst eşiğinde 'eşhedü enlâilâheillallah ve eşhedü enne Muhammeden Resulullah' cümlesini söylerse müslüman olacak; onun için oradan gizlice kaçıyor (AÖ:265-266).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Gâvur/Ermeni kızı ile Dadalı Veli/Dadaloğlu karşılaşmasına ait metnin dizelerinde düzeltilemeyecek kadar vezin bozukluğu var. Bunun da sebebi, bu coğrafyada Türk saz şiirinin 'sağlam' bir 'usta-çırak geleneği'nin mevcut olmayışıdır.

---

[12] BP, ARY5, ARY11 ve ARY8'de yok.

[13] BP, ARY5, ARY11 ve ARY8'de yok.

143.1. SAZI VER DE GEÇ SARI KUZU+

Âşık Yusuf:

1. *Acem'den geldim de bire ağalar*
   Acem'den geldim
   Arayı arayı hasmımı buldum
   Senin gibi âşığın yetmişinin sazını aldım
   Sazı ver de geç sarı kuzu[2]

Âşık Yusuf:

3. *Bire ağalar ben bu çocuğu n'iderim*
   Kovar kovar da yâd ellere atarım
   Sazını gövdesini tüstüm yutarım
   Sazı ver de geç hey sarı kuzu[3]

Dadaloğlu:

2. *Bilirim Yusuf Emmi Acem'den geldiğini*
   Onlar kaz ımış tutup yolduğunu
   Ispatın var mı sazın aldığını
   Hepsi yalandır hey Yusuf Emmi[1]

Dadaloğlu:

4. *Nereye gitsen de uğrundan gelirim*
   Her ne desen de onu bilirim
   Kemiklerim yılan kemiğidir boğazına dururum
   Tenlerim zehirdir yutaman hey Yusuf Emmi[4]

+ AÖ:262-264; MP:51-55; TT:20-23; TKM1:159-161; CÖ2:267-269; SS:126-127; MU:110-112; OA4:3774-3775; BP:185-188; AZÖ1:323-325; ÖY:246-248.

1 a. Ben ne bilem Acemlerden geldiğin-AZÖ1//Ben ne bilem Acemistan'dan geldiğin-TT, MP//Ben ne bileyim Acem'de geldiğin-TKM1

b. Arayı arayı hasmın bulduğun-AZÖ1//Ayrı ayr hasmını bulduğun-MP//Arayı arayı hasmını bulduğun-TT//Arayı arayı beni bulduğun-TKM1

c. İspat et altmış iki saz aldığın-AZÖ1//Şahidi var mı altmış iki âşığın sazın aldığın-TT, MP//Şahidi var mı tıfıl sazı aldığın-TKM1

d. Dediklerin yalan ey Yusuf Emmi-AZÖ1//Sözünün nepsi kasafan Yusuf Emmi-TT, MP, TKM1

2 a. Acem ellerinden coştum da geldim-AZÖ1//Acemistan elinden sökün edip geldim-TT, MP//Acem illerinden sökün edip geldim-TKM1

b. hasmımı: çocuğu-AZÖ1

c. Altmış iki âşık sazını aldım-AZÖ1//Senin gibi altmış iki âşığın sazını elinden aldım-TT, MP//Senin gibi altmış iki tıfılın sazını aldım-TKM1

d. Ver sazını bana ey Sarı Çocuk-AZÖ1

3 a. Bire ağalar bu çocuğu n'iderim-TKM1

b. Kovarım da buradan terkin ederim-TT, MP, TKM1

c. Şimdi sazınla beraber seni yutarım-TT, MP

d. Sazını ver de geç ey sarı çocuk -TKM1

AZÖ1'de dörtlük şöyledir: Aman ağ'lar bu çocuğu niderim/Kocarım buradan tekdir ederim/Sazın alır kuzu gibi güderim/Ver sazını bana ey sarı çocuk

4 c. Yılan kemiğiyim boğazın dururum-TKM1

d. Zehirdir yutamam emmi-MP//Tellerim zehirdir yudaman beni-TT//Tellerin zehirdir yutamam emmi-TKM1

Âşık Yusuf:

5. *Bire ağalar benimle bu çocuğun davası nedir*
   Yedi kat yerin de yedi kat göğün
   Çivisi acep nedir
   Bunu da bilebilin mi hey sarı kuzu[5]

Âşık Yusuf:

7. *Bire ağalar ben bu çocuğu hatlatırım*
   Sıkar sıkar da gözlerini patlatırım
   Erciyes dağından öte hatlatırım
   Atım eşkindir tutaman hey sarı kuzu[7]

Dadaloğlu:

6. *Çocuk gibi söyledin sen bu sözü*
   Hiçbir şeye benzetmedin bizi
   Yerdeki dağda gökteki yıldızı
   İyi bilemedim mi hey Yusuf Emmi[6]

Dadaloğlu:

8. *Ardı güz günü de önü yaz günü*
   Çeke ver taylak atın dizgini
   Yavaş üzengile uğru bozgunu
   Önü hendek gelir düşersin hey Yusuf Emmi[8]

AZÖ1'de dörtlük şöyledir: Nereye gidersen ben de gelirim/Her ne sorar isen onu bilirim/Üleş gibi seni dağda sürürüm/Tellerim zehirdin ey Yusuf Emmi

5 a. Ağalar nedir bu çocuğun benim ile davası-MP
b. Yüreğimde aşı firenklerin ağısı-OA5, BP
c. Nerde yerin göğün çivisi-TT, MP, TKM1
d. Bunun da cevabını ver sarı çocuk-TT, MP

AZÖ1'de dörtlük şöyle: Ağ'lar bu çocuğun nedir davisi/Yüreğimin aşı firenk ağusu/Nerde çocuk yerin göğün çivisi/Bunun da manasın ver sarı çocuk

6 a. Yusuf emmi uşak uşak söyleme sözü-TT, MP
c. Yeryüzünde dağı gökyüzünde yıldızı-TT, MP

AZÖ1'de dörtlük şöyle: Emmi çocuk gibi söyleme sözü/Hiçbir şey bilmez mi sandın sen bizi/Yeryüzünde dağı gökte yıldızı/ Bilemez mi sandın ey Yusuf Emmi

7 a. Hendek kazar da hoplatırım-TT, MP//Bire Dadal hendek kazar atlatırım-TKM1
b. Sıkar gözlerini patlatırım-TKM1
c. Erciyes dağından atlatırım-TT, MP
d. Benim aslım yörüktür sarı çocuk-TT, MP//benim aslım yörüktür hey Sarı Çocuk-TKM1

AZÖ1'de dörtlük şöyledir: Hendeklerden deve gibi hoplatırım/Sıkar da gözünü patlatırım/Erciyes'in başından atlatırım/Ben yörüğüm anla ey sarı çocuk

8 a. önü: uğrun-TKM1
b. Çeke varıyorsun sıkı ha dizgini-OA5, CÖ2, BP
d. önü: önün-MP

AZÖ1'de dörtlük şöyledir: Arkan yaz günü de uğrun güz günü/Çeke varıyorsun sıkı tut dizgini/Yavaşça üzengile doru kuzgunu/Önü hendek gelir ey Yusuf Emmi

Âşık Yusuf:

9. Çıkalım sarı kuzum Erciyes'in başına
Seyredelim enginine peşine
Erciyas dağı değmiş kaç bin yaşına
Bunu da bilebilin mi hey sarı kuzu[9]

Yusuf:

11. Ağ'lar bu çocuğun bana kasdı ne
Bağlamasın kıvrak çalmış destine
Yedi kat yer gök neyin üstüne
Buna da bir çare bul sarı kuzu[11]

Dadaloğlu:

10. Çıkalım Yusuf Emmi Erciyes'in başına
Seyredelim enginine peşine
Sen kaldır dudağını da ben bakayım dişine
İyi bilmedim mi hey Yusuf Emmi[10]

Dadaloğlu:

12. Senin dediğin de yeşille sarı
Şeriat yakınken danışsak bari
Hakk'ın özenerek verdiği nûru
Su gibi bilirim ey Yusuf Emmi[12]

---

[9] a. çıkalım Erciyes'in dağına-MP//Haydi çocuk çıkalım Erciyes'in dağına-TT//Çıkalım Sarı Kuzu'm Erciyes'in başına-TKM1
b. Seyredelim etrafını peşine-MP
c. değmiş: girmiş-TT, MP
d. Metinde 'sarı çocuk': sarı kuzu-OA5//Bunun cevabını ver Sarı Çocukı-TT, MP
AZÖ1'de dörtlük şöyle: Hadi çıkak Erciyes'in başına/Seyredelim etrafına döşüne/Erciyes de girmiş kaç bin yaşına/Bunun karşılığın ver sarı çocuk

[10] a. Yusuf Emmi çıkalım Erciyas'ın başına-TT,MP//Yaşında ey yaşında duman eğlenir başında-TKM1//Emmi çıkalım Erciyes'in başına-OA5, CÖ2, BP
b. Seyredelim de etrafını peşine-MP//Az değil Erciyes seksen bin seksen yaşında da-TKM1
c. Sen aç ağzını da ben bakayım dişine-TT, MP//Sen kaldır damağını ben bakayım dişine-TKM1
d. İyi demedim mi Yusuf Emmi-TT, MP//Bunun altından kalkaman hey Yusuf Emmi-TKM1
AZÖ1'de dörtlük şöyledir: Çıkalım da Erciyes'in başına/Seyredelim etrafına döşüne/ Aç ağzını ben bakayım dişine/Aldın mı alımın ey sarı çocuk

[11] AZÖ1.
a. çocuğun: tıfılın-TKM1
b. Bağlamasını çekmiş destine-MP//Bağlamasını çelmiş destine-MP//Bağlamaya benzeri çelmiş destini-TKM1//Bağlamasını kıvrakça çalmış destine-CÖ2, BP
c. Yedi kat yer yedi kat gök neyin üstüne-TT, MP, AZÖ1, TKM1
d. Metinde 'sarı çocuk': sarı kuzu-OA5//Bunun cevabını ver ey sarı çocuk-TT, MP, TKM1

[12] AZÖ1.
a. Bire Yusuf Emmi senin dediğin biri yeşil biri sarı-TT, MP//Bire emmi dediğin yeşille sarı-TKM1//Senin dediğin de bir yeşil bir sarı-OA5, CÖ2
c. Hak Teâlâ Hazretleri'nin yarattığı nuru-TT, MP//Hak Teâlâ'nın bize verdiği nuru-TKM1
d. İyi bilmedim mi ey Yusuf Emmi-TT, MP, TKM1

Âşık Yusuf:

13. Çok âşıklar almadı sazımı
Koç yiğitler çeker idi nazımı
Gençliğin başı için alma sazımı
Hayırlı dualarım al Dadaloğlu[13]

Dadaloğlu:

14. Ezelden bilmedin mi benim zâtımı
Al altımdan gezdir arap atımı
Somruk veririm sana eşşek etini
Sazı koy da geç hey Yusuf Emmi[14]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Kayseri-Talas Ortaokulu Türkçe öğretmeni Orhan Aydemir'den (AZÖ1), Kayseri-Tomarza Kesir köyünden 95 yaşındaki Mustafa Özdemir ve Taşoluk köyünden 120 yaşındaki Ömer Hocadan (TKM1) ve Kayseri-Tomarza ilçesinin Kesir köyünden 81 yaşındaki Ahmet Akgül'den 1960 yılında derlenmiştir (AÖ). CÖ2 bu türküyü OA4'ten almıştır (CÖ2).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Dadaloğlu Adana'nın Feke ve Kozan ilçeleri civarında yetişip kendi kendine saz çalmaya ve türkü söylemeye başlamıştır. O zamanlar Adana'da mâruf halk şairi Yusuf bulunmaktadır. Yusuf yöre şairleriyle 'çarpışmış'[karşılaşmış] ve onların hepsini mat etmiştir. Adana ve Toroslarda kendisiyle rekabet edecek saz ve söz ehli kalmamıştır. Bir gün Yusuf'un olduğu bir meclisté Dadaloğlu'dan söz edilince Yusuf küplere biner. Sazını alarak Dadaloğlu'nun yurduna gidip onunla imtihan olmak ister. Dadaloğlu o zamanlar 15 yaşında 'sarıya yakın renkte kumral bir çocuk'tur. Yusuf ile Dadaloğlu karşılıklı atışmalarla birbirlerini imtihan etmeye başlarlar. Bu karşılaşmadan sonra Dadaloğlu'nun âşıklığı dillere destan olur (TT, MP, OA4, CÖ2, BP).

Şam taraflarında Kul Yusuf isimli ünlü bir halk ozanı vardır. O, yöresindeki tüm âşıkları

---

[13] a. Âşıklar almadı benim sazımı-MP//Âşıklar alamadı benim sazımı- OA5, CÖ2, BP

b. Metinde 'çekerdi': çeker idi-AZÖ1; çekerdi de-TT, MP, TKM1

c. Yiğit başın için alma sazımı-AZÖ1//Yiğitlik başı için olsun alma benim sazımı-TT, MP//Yiğitlik başı için alma sazımı-OA5, TKM1

d. Hayır dualarım al ey Dadaloğlu-AZÖ1, TKM1

[14] a. Dadaloğlu'm da bilemedin mi zatımı-TT, TKM1

b. Metinde 'Al altımdan gezdir atımı': Al altımdan da gezdir arap atımı-OA5, CÖ2, BP Al altımdan gel de atımı-TT, MP//

AZÖ1'de dörtlük şöyle: Ben Dadalı'm bilmedin mi zatımı/Al altımdan gel de gezdir atımı/Somruk verem sene eşek etini/Ver sazını git ey Yusuf Emmi

sazı ve sözüyle yenmiştir. O sıralarda Dadaloğlu Veli 15 yaşlarında bir gençtir. Artık Çukurova ve Toroslar civarında da onun ünü yavaş yavaş duyulmaya başlamıştır. Yusuf, Veli ile karşılaşmak ister. Araştırır soruşturur Veli'yi bulur. Kul Yusuf ona sık sık sarışın olması sebebiyle 'Sarı Çocuk' diye seslenir. Yusuf konuk olduğu için ilk sözü Dadaloğlu ona vermiştir(AZÖ1)

Dadaloğlu'nun türküleri ve ünü Acem'e kadar yayılmıştır. Kul Yusuf yendiği âşıkların bazen sazlarını bazen de altlarından atlarını almaktadır. Kul Yusuf Dadaloğlu ile atışmak üzere Anadolu'ya geliyor. Dadaloğlu vaziyeti anlamıştır; yenilen atını ve sazını diğerine teslim edecektir. Buna önce Tanrı sonra dinleyenler şahit olacaktır. Dinleyen söyleyenden ârif gerek. Dinleyenler içinde nice âşık karşılaşması görmüş yaşlılar, sohbetini şiirle süsleyen ağzı düzgünler vardır. Avşar kocaları Dadaloğlu'nun bu imtihandan nasıl çıkacağını merak etmektedirler. Atışma kavga biçiminde değil de soru-cevap şeklinde olacaktır. Böylece Dadaloğlu'nun bilgisi de ölçülmüş olacaktır. İlk söz misafir olduğu için Kul Yusuf'a verilir. Dadaloğlu'nun sarı bıyıkları yeni terlemektedir. Sonunda Dadaloğlu atışmayı kazanır ve Anadolu'da ünlü bir âşık olur (AÖ).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Yukarıdaki metnin dizelerinde düzeltilemeyecek kadar vezin bozukluğu var. Bunun da sebebi, bu coğrafyada Türk saz şiirinin 'sağlam' bir 'usta-çırak geleneği'nin mevcut olmayışıdır.

Bazı kaynaklarda Dadaloğlu ile böylesi bir 'karşılaşma' yapmayan, fakat Veli'nin dedesi olan bir Âşık Yusuf'tan söz edilmektedir. Şayet bu bilgiyi doğru kabul edecek olursak, zaman itibarıyla Yusuf ile Veli'nin atışması, mantıken imkân dahilindedir (bk. EK 4, 5).

143.2. SENİN GİBİ ÇİĞ TAYLARI KOVA KOVA ÇATLATIRIM*

Kul Yusuf:

1. Benim atım safkan
Aladağ'ı atlatırım
Senin gibi çiğ tayları
Kova kova çatlatırım

Genç Âşık:

3. Hele bakın şu emmimin işine
Sazını da almış döşüne
Aç ağzını bak dişine
Yüce dağın başı m'olur?

Genç Âşık:

5. Acem ellerinden beri geldiğine
Nice vezir divanına durduğuna
Altmış iki âşığın sazın aldığına
Getir şahidini hey Yusuf Emmi

Genç Âşık:

7. Atının dizleri nazik
Arpalığı silik önü de süzük
Sıkıştırırsam koca çok yazık
Sindiğini tanı da 'tordur' Yusuf Emmi

Genç Âşık da:

2. Aşşağıdan beri geldim
Kaz buldum boynun yoldum
Otuz âşık sazın aldım
Sen bir daha Yusuf Emmi

Kul Yusuf:

4. Acem ellerinden bile gelmişim
Nice vezir divanına durmuşum
Altmış iki âşık sazın almışım
Vakt'iken sazını ver sarı kuzum

Kul Yusuf:

6. Yedi yaşında kır atım
Âşık ağlatmak sanatım
Gittikçe artar firkatim
Sazını ver sarı kuzum

Kul Yusuf:

8. Beri gel sen göreyim
Sazını elime alayım
Âşık olduğun bileyim
Ver sazını sarı kuzum

Genç Âşık:

9. Sana diyom Yusuf Emmi
Ben söylerim gamlı gamlı
Çatal ata binen yemli
Al sazımı Yusuf Emmi

diyerek Kul Yusuf'un üstünlüğünü kabul eder .

* FB4: 110-111.

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

16.10.1940 tarihinde Kayseri-Pınarbaşı'ndan Halil Kâhya'dan derlenmiştir (FB4:110).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

"Halil Kâhya: Dadaloğlu diye tanınmış dört şair olduğu iddiasındadır. Bunlardan birinin Âşık Veli olması tabiidir. Bu da en genç olanıdır. En büyükleri Kul Yusuf'tur. Kendisinin dedesi zamanında (150 sene evvel) çok ihtiyarmış. Bunu dedesi İbiş Efendi'den duymuştur. Şöyle birkaç beyit kalmıştır. Eksikleri Anber Ağa tarafından tamamlanmıştır. Genç bir âşık, Kul Yusuf'u şöyle istihfaf ediyor" (FB4:110).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Kaynak şahsın verdiği bilgide Yusuf ile Veli arasındaki akrabalık ilişkisi açıklanmaktadır (bk. 143.1 numaralı metnin 'Metin Üzerindeki Düşünceler' kısmı). Metnin dizelerinde düzeltilemeyecek kadar vezin bozukluğu var. Bunun da sebebi, bu coğrafyada Türk saz şiirinin 'sağlam' bir 'usta-çırak geleneği'nin mevcut olmayışıdır.

143.3. VAKTİ İKEN SAZI VER DADALOĞLU*

Aldı Yusuf:

1. Acem ellerinden bile gelmişem
Yedi güzellere divan durmuşam
Seksen iki âşığın sazın almışam
Vakti iken sazı ver Dadaloğlu

Yusuf:

3. Oğlan oğlan on yaşında
Oğlanın aklı başında
Koca Erciyes kaç yaşında
Onu da bilin mi ey Dadaloğlu

Yusuf:

5. Şu görünen bizim ellerin dağı
Dibinde görünür bahçesi bağı
Kaç batman gelir de koca Kaf Dağı
Onu da bilin mi ey Dadaloğlu

Dadalı:

2. Acem ellerinden senin geldiğine
Yedi güzellere divan durduğuna
Seksen iki âşığın sazın aldığına
Ona da ispatın var mı Yusuf Emmi

Dadalı:

4. Hele bak Yusuf Emminin işine
İkimiz de bir çıkalım başına
Sen aç ağzın ben bakayım dişine
Azıyı düzlemiş mi ey Yusuf Emmi

Dadalı:

6. Etme Yusuf Emmi sen bu garezi
Biçerler ekini kalır firezi
Ben bulamadım batmanınan terezi
Varısa kantarın dart Yusuf Emmi

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

"Dadaloğlu dururken Yusuf isminde bir şair gelince şu türküyü söyledi." (FB6:22)

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Bu metinde Yusuf ile karşılaşan âşığın 'Dadalı [Musa] olması önemlidir (bk.143.2 numaralı şiir 'Metin Üzerinde Düşünceler' kısmı).

* FB6: 22-25.

144. BİNER DÖĞÜŞÜRÜM DER TÜRKMEN OĞLU+

1. *Bindiğin at Aşkar mıdır ya Düldül*
   İrengi bozadır der Türkmen Oğlu
   Eyerlen kır atı mahzun kalmasın
   Biner dövüşürüm der Türkmen Oğlu[1]

2. *Ali Paşa'm her ülkeyi bağladı*
   Âh etti de Torun deyi ağladı
   Her obadan üç beş yiğit hoğladı
   Siftah hoğlayan da bir Türkmen Oğlu[2]

3. *Karartısı çok da ordusu fena*
   Döğüşen yiğitler boyanır kana
   Kasavet mi çeker doğuran ana
   Nöbet bıçağa bindi der Türkmen Oğlu[3]

4. *Kel Kara Ahmet der ki etme inadı*
   Bıldır deden dedemizi sınadı
   Benim koğduğumun kalkmaz kanadı
   Çekerim çeneni der Türkmen Oğlu[4]

+ AŞE1:109; AŞE7:192-193[AŞE22:152] (şairi meçhul); AŞE18:304; AŞE27:290; MP:57; HNO2:151; BP:103; MU:59-60; AC:23-24 (Karacaoğlan); HNO1:59; TKM1:102; CÖ2:177-178; MZK2:84-85; FGö:33-34; AÖ:182; AZÖ1:184-185; SS:115-116; ÖY:119; HD4:34.

1 a. Bindiğin Aşkar mıydı ya Düldül-AŞE27(Vezin bozuk)//at: de-AŞE7

b. Metinde 'üzengi': irengi-AŞE18//. bozadır der: bozada bin-AŞE27// İrengi boza deyin bin Türkmen Oğlu-AŞE18// Çekin Benliboz'umu da binem üstüne-AŞE7//Türkmen: Afşar-MP

c. Metinde 'eyerlet': eyerlen-AŞE27; alın-AŞE7// mahzun: melûl-AŞE18//dövüşürüm: dövünürüm-MP//Türkmen: Avşar-MP, HD4

2 a. Ali Paşam:Dadaloğlu'm da-AŞE27[çıkma]; AŞE18//Paşam: Paşa-HNO2, HD4

b. deyi: Veli-AŞE27, AŞE7//Torun Veli âh çekti de ağladı-AŞE18// Âh dedi de Ceritleri ağlattı-HD4

c. Her bir obadan üç kişi de hoğladı-AŞE18//obadan: obada-HD4

d. siftah: en önde-AŞE18; iptida-HD4//Türkmen: Avşar-MP, HD4

3 a. Metinde 'çok': çok da-AŞE27, AŞE18// Karaltısı çok da kendisi fena-HD4

b. dövüşen: dövüşür-HNO2//boyanır: belenir-AŞE18; boyandı-HD4

c. çeker: çeker seni-AŞE7

d. Nöbet bıçağa bindi der Türkmen Oğlu-AŞE27[çıkma]; Başının çelenini al Türkmen Oğlu-AŞE27[çıkma]; Basının çelengi al Türkmen Oğlu-AŞE7 // Biner dövüşürüm der Türkmen Oğlu-AŞE18// Arkamızdan gelen koç Afşar Oğlu-MP

4 HD4'te yok.

a. Kel Kara Ahmed de der ki etme benim ile inadı-AŞE27// Kıl[Kel] Kara Ahmet de der ki etme bizim ile inadı-AŞE7// Kara Ahmet der ki gel etme inadı-MP, MZK2, FGö// Kara Ahmet der ki gel etme inadı-HNO1, HNO2, AÖ, TKM1// Kara Ahmet der gel etme inadı-BP, CÖ2

b. Geçen seneler deden dedemizi sınadı-AŞE27

c. koğduğumun: vurduğumun-AÖ

d. Çekerim çelengini der Türkmen Oğlu-AŞE7// Nöbet bıçağa bindi der Afşar Oğlu-MP// Çekerim çengeni der Türkmen Oğlu-AZÖ1

5. *Elinde kargısı uylukta satır*
Kesilen kelleler meydanda yatır
Korkma beyim korkma salâvat getir
Arkamızdan gelen koç Türkmen Oğlu[5]

6. *Gezdir Dadaloğlu kır atı gezdir*
Nalları dökülmüş yeniden düzdür
Kargının ucuna 'maşaallah' yazdır
İlet Sadık Beye ver Türkmen Oğlu[6]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Ahmet Cehan'ın şiir defterinden alınmıştır(AC). 'Halk Bilgisi Mecmuası'ndan alınmıştır (AZÖ1). Kayseri-Sarız'dan Nuri Kara'dan derlenmiştir (HD4).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Meydan-ı Ekbez'de çöl Araplarına karşı [Karacaoğlan'ın] söylediği (AC:23-23).

Dadaloğlu, Avşarları savaşa kızıştırmak için söylüyor (HD4).

Bu şiir iki aşiretin kavgasını veriyor (CÖ2)

Avşarların içinde 'Türkmenler/Türkmen Aliler' diye bir oba vardır. Bunların büyük çoğunluğu Kayseri-Sarız ilçesinde otururlar. 'Türkdönmez', 'Pontömeroğlu' ve 'Tunç' soyadlı olanlar bunlardır. Bunlardan Çukurova'da yaşayanları da vardır. Şiir hangi Türkmenleri anlatıyor, belli değildir. Şiirde iki aşiret arasındaki kavga anlatılmaktadır. Kavgada kahramanlık gösteren Türkmen Oğlu'dur (AZÖ1)

AŞE18'de dörtlük şöyle: Kel Karagide(?) der ki etme benim ile inadı/Geçen senelerde dedem dedeni sınadı/Benim kovduğumun da kalkmaz kanadı/Başının belkini [börkünü] al Türkmen Oğlu

5 AŞE27, MP'de yok.

a.'kargısı': kargıda-AŞE18; AŞE7

b. Korkma hey efendim korkma salavat getir-AŞE7

c. korkma: korkma sen-AŞE18// Kesilen kelleler meydanda yatır-AŞE7//korkma beyim: Cerit Beyi-HD4

d. Ardımızdan seğir bin Türkmen Oğlu-AŞE18//Arkan sıra varsa kaç Türkmen Oğlu-HD4//Türkmen: Avşar-HD4

6 AŞE27 ve AŞE18'de yok.

a. Dadaloğlu: Dadaloğlu'm-AZÖ1

b. Nalını mıhını acardan düzdür-HD4

d. Türkmen: Avşar-MP//Sadık Beye: Osman Beye-HD4

AŞE7'de dörtlük şöyle: Gezdir oğlan gezdir Kırat'ı gezdir/İlâzımdır nalını mıhını düzdür/Kâtipler getir de arzuhâl yazdır/Sultan Süleyman'a sun Türkmen Oğlu

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Karacaoğlan'a ait olarak gösterilen aynı ayaklı şiir, hikâyesi dikkate alındığında Dadaloğlu şiirlerine göre daha eski tarihli görünüyor (bk. EK 28). Demek ki Meydân-ı Ekbez'de çöl Araplarıyla yapılan mücadelelerin hatırası, Çukurova'ya doğru gelindiğinde bu sefer Dadaloğlu şiirleriyle, Türkmen aşiretleri arasındaki kavgalara dönüşmüştür. Ayrıca şunu da belirtmeliyiz ki, Sadettin Nüzhet Ergun'da bu şiir Karacaoğlan adına kayıtlı değildir (bk. Ergun 1971).

145. KİLİS BENİM DER DELİKAR OĞLU[+]

1. *Gene baş kaldırdı Kürd'ün ulusu*
   Korkudan yatmıyor Haleb Valisi
   Kılıç zoruyunan aldın Kilis'i
   Kilis benim[dir] der Delikar Oğlu[1]

2. *Ocağında ağır kahve kaynayan*
   Havlusunda tor küheylân oynayan
   Beş tuğlu veziri adamsınmayan
   İlin seni ister Delikar Oğlu

3. *Kara çadır tutar ortası sallı*
   Ağır menciliste sohbeti belli
   Bir aslan döşlü de beserek kollu
   İlin seni ister Delikar Oğlu

4. *Âşık Musa'm der de eliyin şanı*
   Ağır mencilisin sohbetin hani
   Büyük kavgalarda söylenir nâmı
   İlin seni ister Delikar Oğlu

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

"Delikaroğlu Kilis mıntıkasında yaşayan Kürt beylerinden aşı ekmeği bol Şebâh-ı kahraman bir zat imiş. 180-200 sene önce [M.1760-1780] yaşamıştır. Bir meseleden dolayı hükûmete isyan etmiş. Kilis'i de almış. Bunun üzerine gelen kuvvet karşısında mağlûp olmuş, öldürülmüş. Türkü bunun üzerine söylenmiştir" (FB4: 113).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Birinci dörtlük, ayak bakımından diğerlerinden farklıdır. Bu şiirle tema bakımından benzeşen bir diğer metin için bk. AŞE8:168-169 [AŞE22:88].

[+] FB4:113 (Âşık Musa).

[1] b. (Vezin bozuk).

146. NEVRUZ'UN HALİNE BAK MURSALOĞLU*

1. *Kılıç kesmez derler Nevruz Dede'yi*
   Onlar da anladı Bâr(i)-Hüdâ'yı
   Çoşlu Kılıçoğlu dikti cıdayı
   Nevruz'un haline bak Mursaloğlu

2. *Kisip oldu Kılıçlı'nın malları*
   Al kana boyandı beyaz donları
   Çoşlu Kılıçoğlu bozdu onları
   Nevruz'un haline bak Mursaloğlu

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Sünemenli aşireti reislerinden Nevruz Dede, 'kurşun geçmez, kılıç işlemez' olarak tanınmıştır. Reyhanlı hududuna Köroğlu Geri [Hassa ile Aktepe arasındaki dağ] mevkiine kalabalık aşireti ile gelir. O zamanki Mursaloğlu beyine bir name yazmış, ondan yaylaya geçerken yol baç'ı istermiş, 'yoksa hemen Türkmeni yağmaya geliyorum' diyormuş. Boy beyi ise oyalayıcı cevaplar vererek vakit kazanmaktaymış. Posta Çoşlu'dan geçerken, Çoşlu ağalarından Kılınçoğlu Ali Ağa, postayı yakalayıp mektubu okumuş ve üzülmüş. Adama bir name de kendisi vermiş. Mektubunda Nevruz Dede'ye şunları yazmış: "Seni yiğit diyorlar, kılıç da kesmezmiş, sana kurşun da geçmezmiş. Seninle başa baş at üstünde vuruşalım. Bu kadar insanın kanına girmeyin, ikimiz bu işi halledelim. Beni öldürürsen, aşiretime ne dilersen onu yap." Nevruz Dede 'peki' diye cevap veriyor. İki tarafın adamları toplanıyor. Nevruz Dede ve Kılıncoğlu Ali, cıda[kargı]ları ile cenge tutuşurlar. İkisinin de ellerinde sapı on altın değerinde, Sudan hazeranından cıdalar vardır. İki atlı öğleye kadar birbirlerine hamleler yapıyorlar. Artık altlarındaki küheylanlar kan tere batmış, köpük içindedir. Öğleden sonra, at değiştirerek dövüşe devam ediyorlar. Sonunda yaman bir cıda ile Coşlu Kılınçoğlu'nun cıdası Nevruz Dede'nin karnına saplanınca, altındaki çerkez eğerini de delip ucu dışarı çıkıyor. At kaçıyor. Nevruz Dede'nin cesedini Reyhanlılar alıp kaçıyorlar. Kılıçlılar [Sünemenliler] reislerinin ölmeyeceği inancındadırlar."Dede göğe uçtu" diyorlar. Sonra da bozulup kaçmaya çalışırlarken pek çoğu ayaklar altında kalıp eziliyorlar. Reyhanlı aşireti de böylece belâyı savuşturmuş oluyor. Dadaloğlu işte bu kavganın türküsünü söylüyor (ŞM).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Dadaloğlu'nun Reyhanlı beyleri yanındayken söylediği bir türkü olması gerek. Çünkü başka kaynaklarda bu metne rastlanamadı.

---

* ŞM:72.

147. SOPAYI İRİDEN VUR MURSALOĞLU*

[İMİRZEOĞLU-MURSALOĞLU KARŞILAŞMASI]

İmirzeoğlu:

1. *Ön itsen geçerler çitden çimenden*
   Ağustos ayında gir Mursaloğlu
   İçmiştir doluyu yekinmez Avşar
   Sopayı iriden vur Mursaloğlu[1]

2. *Kaçar Hüyüğü'nde gelip durmam var*
   Daban dirip hepinizi kırmam var
   Altmış altınızı bir kağnıya vurmam var
   Ala kanlı leşinizi çekmem var[2]

İmirzeoğlu der ki:

3. *Mursaloğlu'm der ki ağalı bağlı*
   Bin atlım biniyor mızrağı tuğlu
   Sana diyom sana hey İmirz'oğlu
   Depik vurup himlerini sökmem var[3]

4. *Mursaloğlu'm gel sen etme inadı*
   Zamanında deden dedemi sınadı
   Benim kovduğumun kalkmaz kanadı
   Çelenlerin yeleklerin çekmem var[4]

İmirzeoğlu:

5. *İmirz'oğlu deme bu acırak sözü*
   Eski Reyhanlı mı sandın bizi
   Yarın ayırd eder Albustan düzü
   Göğ atlıyı o meydana dökmem var[5]

6. *Karalarım var da hep fariz atlı*
   Kıva yetti hep Tecirli Ceritli
   İngiliz tüfenkli de firenk barutlu
   Ateşim üstüne açıp sançmam var[6]

---

* FB5:92-94; FB4:115-116; HGM:6

1 HGM'de yok.
a. (Vezin bozuk).//itsen: etsem-FB4
c. İçti doluyu da çekemedim Avşar'ı-FB4
d. Sopayı iriden vur Mursaloğlu-FB4

2 c. (Vezin bozuk.)//altmış altınızı bir: üç yüz altmış altınızı-FB4
HGM'de dörtlük şöyle: İmirzeoğlu'm der de benim bunda bildiğim var/Üç yüz atlı bir kağnıya vurduğum var/Gazel Höyüğüne kadar da kırdığım var/Gene han evlerini yakarım demiş

3 a. beyli: bağli-FB4
c. ey: hey-FB4
d. Metinde 'himlerin': himlerin-FB4; himlerini-HGM// 6. dörtlüğün son dizesi, bu dizeyle aynı (HGM)

4 b. (Vezin bozuk.).
HGM'de dörtlük şöyle: İmirzeoğlu'm der de etme benden inadı/Senin deden benim dedemi sınadı/Benim kovduğumun kalkmaz kanadı/Çelen kanatlarını da çelerim demiş

5 a. (Vezin bozuk.)//deme bu: sen söyleme bu-FB4
b. Metinde 'sandın': sanıyon-FB4
d. Metinde 'koç': göğ-FB4

Mursaloğlu der ki:

7. *İmirz'oğlu beni eğleme yolundan*
   Hep kırarım bir şey gelmez elinden
   Kovar aşırırım Saracık'ın Belinden
   Andırın'a ala kanlı dökmem var[7]

8. *Dadaloğlu'm der ki ileri yönlü*
   Koyurun da öteye varsın hep Delikanlı
   Biri Has Evli de biri Reyhanlı
   İkinizin bir maşkına bakmam var[8]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Hatay-Dörtyol Erzin kasabasından 1968 yılında Mehmet Özarslan'dan derlenmiştir (HGM:6)

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

"Avşar'ın Reyhanlı kabilesinden olan Mursaloğlu ile Cerit, Tecirli, Karalar(Avşarlardan ayrılma), Bozdoğan aşiretlerinin arası açılmış, son devirde birleşerek yalnız Avşarlarla kalan Mursaloğlu üzerine saldırmışlar. Lâkin Avşar'ın çok kahramanâne savletlerine karşı duramayan birleşik kuvvetler bozularak kaçmışlar, sonra da yekdiğerine darılarak birbirlerinin aleyhinde bulunmaya başlamışlar. Dadaloğlu'nun da bulunduğu bir mecliste kendisine: 'Sen bu işten ne anladın?' denilince Dadaloğlu cevaben bu türküyü söylemiştir. Vak'a 2. Sultan Mahmud'un tahta yeni çıktığı yıllarda[M.1808-10] cereyan etmiştir. O sırada Cerit beyi İmirzeoğlu Hasan Bey, Tecirli beyi Koca Kâhya Oğlu İsa Kâhya, Karaların reisi Bektaş Oğlu, Bozdoğan'ın reisi Kerim Oğlu Abdi Bey imiş" (FB4:116).

HGM'de dörtlük şöyle: Mürseloğlu'm der de Hakk'a büyük söyleme sözü/Eski Reyhanlı mı sandın hey Cerit bizi/Gene ayırt ederim de Elbistan düzü/Göğ kır atlıyı meydana dökerim demiş

6 a. Metinde 'vardı': var da-FB4

c. Metinde 'tüfenk de': tüfenkli de-FB4

d. Metinde 'saçmam': sançmam-FB4

HGM'de dörtlük şöyle: Mürseloğlu'm der de neçe Karalarım var hep farız atlı/İğliz [İngiliz] çakmaklı da firenk barutlu/Karışık olsa da Tecirli Ceritli/Tepik vurur himlerini sökerim demiş

7 a. Mursaloğlu'm der ki beni ağleme yolundan-FB4

HGM'de dörtlük şöyle: İmirzeoğlu'm der de neçe Karalarım var da eyleme yolumdan/Ben bilirim bir şey gelmez Tecirli'nin elinden/Aşırırım Saracık'ın belinden/Ala kanlı Andırın'a dökerim demiş

8 b. (Vezin bozuk.)//Koyurun da'vaya varsın hep Delikanlı-FB4

d. ikinizin: ikisinin-FB4

HGM'de dörtlük şöyledir: Dadaloğlu'm der de ünlüdür ünlü/İkisinin de yönü ileri yönlü/Biri Hassalı da biri Reyhanlı/İkisinin de maşkına bakarım demiş

İmirzeoğlu ile Mürseloğullarının derebeylikleri zamanında her ikisinin de karşısında Dadaloğlu'nun 'sin' i 'kef'e dokundurmadan söylediği türkü (AC:70-72)

Mursaloğlu ile İmirzeoğlu savaş ederler. "İki tarafta da iyi karşılandığı için fikrî temayüllerden haberdar olması tabii bulunan Dadaloğlu'na hadiseden iki yıl kadar sonra, Mursaloğlu ile İmirzeoğlu'nun muharebelerinden ne anladığı soruluyor. Bu suale karşı Dadaloğlu sesini sazının âhengine uydurarak şu [bu] türküyü söylüyor" (FB5:93).

Bir gün İmirzeoğlu ile Mürseloğlu bir çadırda sohbet ederlerken, orada bulunan Dadaloğlu'na: "Dadaloğlu, burada ikimizi de türküyle methedeceksin! Fakat birimizi birimizden geri koymayacaksın" der. O da söyler (HGM:6)

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Karşılaşmanın birinci dörtlüğünün ayağı, diğer dörtlüklerden farklıdır.
(krş.: 40.1, 40.2, 40.3. şiirler, 103.1, 103.2, 103.3A-B, 103.4, 103.5A-B ve 127. şiirler)

148. SEN DE GÖNLÜNLE GEL HEY KOZANOĞLU+

[KOZANOĞLU-NECİP PAŞA KARŞILAŞMASI]

Necip Paşa:

1. Yozgat tarafından çıktı bir paşa
Avşar'ınan Kürd'ü yaktı ataşa
Dövüşün dövüşün de çıkaman başa
Sen de gönlünle gel ey Kozanoğlu[1]

Kozanoğlu:

2. Ben Kozanoğlu'yum sırta kaçarım
Ağzımdan burnumdan köpük saçarım
Bir varırsam bin taneni biçerim
Beri gel hasmını gör Necip Paşa[2]

Necip Paşa:

3. Sen bir boz ağaçsın ben yeni balta
Dövüşün dövüşün de sen giden alta
Boğazına takarım demirden halka
Sen de gönlünle gel ey Kozanoğlu[3]

Kozanoğlu:

4. Ben Kozanoğlu'yum okur yazarım
Atamdan dedemden serbest gezerim
Bir varırsam bin taneni ezerim
Beri gel hasmını gör Necip Paşa[4]

+ AZÖ1:228-229; AŞE8:143-144[AŞE24:258] (Cingözoğlu Seyyid Osman); AŞE8:144-145[AŞE2:131](şairi meçhûl); MI:38-39(Cingözoğlu Seyyid Osman); BP:98-99; TKM1:33(Cingözoğlu Seyyid Osman); AÖ:96(Cingözoğlu Seyyid Osman); 210-211(Cingözoğlu Seyyid Osman); EK3:15-16(Cingözoğlu Seyyid Osman); CÖ2:191-192; ÖY:167; ŞE:216(Cingözoğlu Seyyid Osman); ND2: 45-46; UR: 'Kozanoğlu ve Necip Paşa' Arşiv nu.:E3,1,c.[Metin bulunamadı.]

1 a. Yozgat: Maraş-MI, TKM1, AÖ:95, EK3//İstanbul'dan çıktı üç paşa-AÖ:210// İstanbul'dan çıktı bir arslan paşa-AŞE8:145

b. Avşar'ınan Kürd'ü: görünen Avşar'ı-CÖ2, BP

c. Çadırcı emeğin gitmesin boşa-ND2, MI,ŞE,TKM1,EK3, AÖ:96// Kozanlı emeğin verirsin boşa-AŞE8:145

d. sen de gönlünle gel: erdiğim nişanı al Kozanoğlu-MI, TKM1, EK3, AÖ:96; saldığım nişanı al-AÖ:210//Seni de sürerim der Mecit Paşa-AŞE8:145//Beri gel hasmını gör Mecit Paşa-ND2

2 MI, TKM1, AÖ:96, AÖ:210, EK3 ve ŞE'de yok.

c. Senin gibi çok paşalar bozarım-TKM1

d. Necip: Mecit-TKM1, ŞE

AŞE8:145'te dörtlük şöyle: Ben Kozanoğlu'yum sarpa çıkarım/Arslan gibi vurduğumu yıkarım/Yetkin meyve gibi daldan dökerim/Gelemen üstümc dur Mecit Paşa

AŞE8:143'deki dörtlük şöyledir: Ben Kozanoğlu'yum okur yazarım/Dünya kurulalı serbest gezerim/Senin gibi çok ordular bozarım/Beri gel hasmını gör Mecit Paşa

AŞE8:143'deki bir diğer dörtlük ise şöyle: Yavru şahin gibi sarpa çıkarım/Vurduğumu arslan gibi yıkarım/Yetişkin almanı taşnan dökerim/Beri gel hasmını gör Mecit Paşa

3 MI, TKM1, AÖ:96, EK3 ve ŞE'de yok.

b. dövüşün de sen: dövün dövüşün de-AÖ:210

d. sen de gönlünle gel: saldığım nişanı al-AÖ:210

Necip Paşa:

5. *Askerimi çekerim dağın ardına*
   Seni yakarım da Hakk'ın ördüne
   Öldürür de arp'ekerim yurduna
   Sen de gönlünle gel ey Kozanoğlu[5]

Necip Paşa:

7. *Ben Mecit Paşayım zarbdan sökerim*
   Vurduğumu aslan gibi yıkarım
   Yetkin elma gibi daldan dökerim
   Verdiğin nişanı al Kozanoğlu[7]

Kozanoğlu:

6. *Üç paşa üstüme eylesen tayın*
   Bu aslan kimseye aldırmaz avın
   Avşar eli olmuş bir sürü koyun
   Beri gel hasmını gör Mecit Paşa[6]

Kozanoğlu:

8. *Avşar gibi var mı sana zararım*
   Kavgayı görünce kolmaz kararım
   Alnıma dayanır aslan ararım
   Beri gel hasmını gör Mecit Paşa[8]

---

[4] b. atamdan dedemden: dünya kurulalı-MI,ŞE, TKM1, AÖ:96, AÖ:210, EK3
c. Senin gibi çok paşalar bozarım-MI,ŞE, TKM1, AÖ:96, EK3
d. Necip: Mecit-MI, TKM1, AÖ:96, ŞE
AŞE8:143'de dörtlük şöyle: Ben de devlet emri ile gezerim
/..... yüzerim/Kırk ellini bir zincire düzerim/Sen de az bekle gel Kozanoğlu

[5] MI, TKM1,EK3 ve ŞE'de yok.
a. askerimi: askeri-AÖ:210, ŞE
b. Metinde 'da ateş': Hakk'ın-AÖ:96
c. öldürür: çift koşar -AÖ:96, ŞE, AÖ:210
d. sen de gönlünle gel: saldığım nişanı al-AÖ:96, AÖ:210// ey: hey-CÖ2,BP

[6] ŞE:216.
d. Onu da yersen öğün Mecit Paşa-ND2
AŞE8:143'de dörtlük şöyle: Üç paşa üstüne eyleye tayin/Bu arslan kimseye aldırmaz evin[avın]/Avşar atlı koymuş bir sürü koyun/Ondayıdım deyi /...../
AŞE8:145'de ise benzer bir başka dörtlük var: Avşarlar bilmedi fendi hileyi/Bu arslan verir mi asla kolayın/Biriktirdim dağın gimin alayın/Gelemen üstüme dur Mecit Paşa

[7] ŞE:216, ND2.
AŞE8:143'de dörtlük şöyle: Askeri çekerim dağın ardına/Seni de yıkarım Hakk'ın adına/Çift koşar da tarl'ederim yurdunu/Verdiğim nişanı al Kozanoğlu

[8] MI, TKM1.
b. kavgayı görünce: görünce kavgayı-ŞE//Görünce kavgaya kalmaz kararım-ND2
c. alnıma: arnıma-ND2; ardıma-AÖ:96, AÖ:210// dayanır : dayanacak-ND2, ŞE, AÖ:96, AÖ:210
d. Mecit: Necip-AÖ.210

Necip Paşa:

9. Duymadın mı Koca Avşar ünümü
Söktüm çadırını yıktım damını
Acısu'ya iskân verdim önünü
Ondan da bir ibret al Kozanoğlu[9]

Kozanoğlu:

10. Ben Kozanoğluyum sarpa çıkarım
Aslan gibi vurduğumu yıkarım
Yetkin elma gibi daldan dökerim
Beri gel hasmını gör Mecit Paşa[10]

Necip Paşa:

11. Ben de devlet emri ile gezerim
Silâh atmaz nüfus ile bozarım
Kırk ellini bir zincire düzerim
Verdiğim nişanı al Kozanoğlu[11]

12. Der Dadal[oğlu'm da] bulunmaz ara
Aslan vurmayınca açılmaz yara
Köpüklü kanınan dolmasın dere
Bu yıl da böylece kal Kozanoğlu[12]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Türküde Cingözoğlu Seyyid Osman Kozanoğlu ile Maraş valisi Mecit Paşayı karşılaştırmaktadır (MI).

Bu şiirde Dadaloğlu, Kozanoğlu Ahmet Bey ile Necip Paşayı konuşturmaktadır. Necip Paşa, Kozanoğlu'nun teslim olmasını istemektedir. Savaştan sonra teslim olmuş, Ahmet

---

[9] MI, TKM1.
a. Metinde 'Avşar'ın ününü': Avşar ünümü-EK3//Duymadın mı Koca Avşar'ın namını-ND2
b. yıktım: yaktım-AÖ:96, AÖ:210//Söktüm himini de yıktım damını-ND2
c. verdim: ettim- AÖ:96, AÖ:210, EK3//Metinde 'onunu':önünü-AÖ:96, AÖ:210
d. Metinde 'örnek': ibret -AÖ:96, AÖ:210; temsil-ND2
AŞE8:143'de dörtlük şöyle: Duymadın mı koc'Avşar'ın nâmını/Yıktın çadırını yıkam damını/Acısu'ya iskân verdim avını/Ondan bir temsil al Kozanoğlu

[10] AÖ:96, AÖ:210.
d. Mecit: Necip-AÖ:210

[11] AÖ:96, AÖ:210.
AŞE8:145'te dörtlük şöyle: Ben Mecit Paşa'yım çöker oturrum/Yazar İstanbul'a ferman getirrim/Aşiret bırakmam alayın batırrım/Verdiğim nişanı al Kozanoğlu

[12] MI, TKM1.
a. Metinde 'Seyyid Osman'ım': Dadalı'm-AÖ:210.
d. Bu sene de beleşe kal Kozanoğlu-ND2
AŞE8:143'de dörtlük şöyle: Der Seyyit Osman'ım bulunmaz ara/Arslan vurmayınca açılmaz yara/Köpüklü kanınan dolmasın dere/Yıllık bilişelim kal Kozanoğlu

Bey İstanbul'da ikamete memur edilmiştir. Bir süre sonra Trablus'a sürülen Kozanoğlu Ahmet Bey orada 30 yıl kaldıktan sonra İstanbul'a dönebilmiştir. II. Meşrutiyet'ten hemen sonra ölen Ahmet Bey bir daha aşiretine dönememiştir(BP).

Necip Paşa Bozok'ta derebeylik yapan Çapanoğullarından bir beydir. Çapanoğulları ile Kozanoğulları öteden beri birbirlerinin rakıbidirler. Kozanoğlu'nun hangi Kozanoğlu olduğu belli değildir. Bu kişi kesinlikte Kozanoğlu Ahmet Bey değildir. Halk edebiyatı şiir geleneğinde dövüşlerde karşı karşıya gelen orduların komutanlarını konuşturmak, birbirlerine meydan okutmak, sık sık başvurulan bir yoldur (CÖ2, AZÖ1).

Maraş'ta oturan Mecit Paşa, Yozgat'ta oturan Çapanoğulları ile, Avşarları Bozok'tan atmak için bir ittifak yaparlar. Avşarları Kozan'a kadar getirmeye muvaffak olurlar. Aslen Avşar yeğeni olan Kozanoğlu Ahmet Beyin Avşarlar tarafında yer alması, durumu tamamen değiştirir. Mecit Paşa askerini geri çekmek mecburiyetinde kalır. Bu hadisede bulunan Cingözoğlu Seyyid Osman, Mecit Paşa ile Kozanoğlu'nu karşılaştırır (ŞE:216)

Seyyid Osman Maraş valisi Mecit Paşa ile Kozanoğlunu bu şiirde karşılaştırıyor (AÖ:95).

Bu türküde Dadaloğlu, Necip Paşa ile Kozanoğlu'nu konuşturuyor(AÖ:210).

Mecit Paşa Avşarları Yozgat'tan Adana'ya Çukurova taraflarına sürünce, Kozanoğlu 'Avşar yeğeni' olduğundan, Avşarlara yardım eder. Kozanoğlu ile Mecit Paşa, Dadal'ın dilinden konuşurlar. (ND2).

Mecit Paşa, Avşarların yakın tarihinde sözü en çok edilen bir Osmanlı paşasıdır. Kürtleri, Çerkezleri, Tecirli ve Ceritleri yerleştiren Mecit Paşa, Kozanoğlu'nun üstüne varır. O sırada Avşarlar yaylaklarındadır; Mecit Paşa ile Kozanoğlu'nun karşılaşmasını Seyyid Osman şöyle dile getirir. (EK3).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şiir önce Dadalı Musa, daha sonra Dadalı Veli[Dadaloğlu] ve son olarak da Cingözoğlu Seyyid Osman tarafından söylenmiş olmalıdır. Çünkü ilk dörtlükte sözü edilen iki paşa vardır: Bunlar 'Yozgat' ve 'Maraş' tarafından çıkmış olarak gösteriliyor. Haliyle şiirin ilk şekli bu kadar uzun değildir, sonraki olaylar ve zorunlu iskânın göçer Avşar Türkmenlerine verdiği acılar sebebiyle şiir 'Cingözoğlu Seyyid Osman' adına bağlanarak dörtlük sayısı bakımından daha sonraları zenginleşmiş olmalıdır.

149. YİĞİTLİĞİN HAKKIN VER KOZANOĞLU+

1. *Yiğit olan yiğit dönmez sözünden*
   Sözünün üstünde dur Kozanoğlu
   Yiğit ikrarında katı sayılır
   Yiğitliğin hakkın ver Kozanoğlu[1]

2. *Davlumbazlar seyrek seyrek duyulur*
   Koç yiğitler bu kavgaya bayılır
   Avşar Beyi öz kardeşin sayılır
   Bir gelip halini sor Kozanoğlu[2]

3. *Nâmert kulsun dünkü sözde durmazsan*
   Kötü kulsun ileriye varmazsan
   Ben vururum sen Cerit'e vurmazsan
   Bari beş on atlı ver Kozanoğlu[3]

4. *Yiğit cenge girer aslı sorulmaz*
   Bu kavgada ölsek ayıp görülmez
   Çukurova yabancıya verilmez
   Bura kan dökecek yer Kozanoğlu[4]

5. *Cerit sardı çöl ovayı bayırı*
   Dölek yüzü Zingarlık'ın çayırı
   Ho diyenin hoyuk kadar hayırı
   Gel gitme yerinde dur Kozanoğlu[5]

6. *Davlumbazlar koygun vurdu havayı*
   Koç yiğitler Hakk'a etsin duayı
   Cerit'e vermeyek Çukurova'yı
   Bura kan dökecek yer Kozanoğlu[6]

7. *Dadalağlu'm der ki aslım nereli*
   Bizde ölen şehit gazi yaralı
   Haydin aslanlarım haydin ileri
   Seyreyle kavgayı gör Kozanoğlu[7]

+ AZÖ1:214-215; AÖ:208; ÖY:163; BAr:164-165.

1 a. dönmez: dönmez asla-BAr

2 BAr.

3 a. Çok nâmertsin ileriye varmazsan-BAr
b. ileriye: Ceritliye-BAr
c. Giriyom sen kavgaya girmezsen-BAr

4 BAr.

5 a. çöl: düz-BAr
b. Zingarlık'ın: zincarlığı-BAr

6 b. etsin: eder-BAr
d. Allah bizi eyler kör Kozanoğlu-BAr

7 a. aslım: aslın-BAr
d. Metinde 'seyret kavgayı da':seyreyle kavgayı-BAr

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

1983 yılında Adana'nın Buruk kasabasından Âşık Kul Mustafa'dan (AZÖ1) ve Osmaniye-Kadirli'nin Araplı köyünden emekli öğretmen İbrahim Davutluoğlu'ndan derlenmiştir(BAr).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Avşarlar Kozanoğullarının süvari askerleri, Farsaklar da piyade askerleriydi. Kozanoğulları daha çok Avşarlara dayanarak hüküm sürmüşlerdir. Öyle zamanlar olurdu ki, Avşarlarla Kozanoğullarının arası sık sık açılırdı. Kozanoğulları Avşarların bu kadar etkili olmalarını istemezler. Çok akıllı olan Kozanoğlu bunun için bir plân yapar. Tüm Avşar beylerini toplar. Onlara Adana-Feke'nin Belen köyünde bir şölen sözü verir. Sabahleyin Cerit üzerine saldırı kararı alırlar. Sabah olur olmaz Avşar atlıları Çukurova'ya inerler. Ceritler de orada Avşarları karşılar. Lâkin bu kavgaya Kozanoğlu katılmaz, verdiği sözden cayar. Maksadı Avşarları kötü duruma düşürmektir. Bu kavgada her iki taraf da çok zayiat verir. Dadaloğlu burada Kozanoğlu'nu suçlamaktadır (AZÖ1, AÖ).

150. AŞİRETİN DÖĞÜŞ ETTİ DUYDUN MU+

1. *Esti poyraz yeli bulandı hava*
Zâtından ünnüsün sen Çukurova
Kır atına bin gel hey Bekir Ağa
Aşiretin döğüş etti duydun mu[1]

2. *Ağalar işler yaman varıyor güce*
Atı yavuz olan çıkıyor uca
Çukurova bindi kılıç kılıca
Kanl'üleşe kartal endi duydun mu[2]

3. *Şu hayfını alır m'ola sağları*
Mızıraklar deldi geçti sağları
Kavak boylu İrecepli beğleri
Çark uğrunda döğüş etti duydun mu[3]

4. *Parladı kılıçlar çok endi başa*
Nice kuzgun endi kanlı üleşe
İki boy beyi de bir Mikdat Paşa
Dövüşü dövüşü öldü duydun mu[4]

+ FB7:20a; FB7:20b, FB7:70; AŞE27:303; FB1:267; EP:17; FB5:69-70; UR:360; AZÖ1:182-183; TO; EK4; EK2:8071; ÖY:128; HGM:1; ÖÖ1: 13-14(Kul Sadun); AÖ:200; ME.

1 a. Yağmadı yağmur da bulandı hava-AŞE27// Yağdı yağmur da bulandı hava-TO, HGM, UR
b. zâtından ünnüsün: zâten ünlüsün de-FB7:70; zâtıdan ünlüsün-FB1, FB5; zâtiden bellisin-AŞE27, UR//ünnüsün: gamlısın-AZÖ1// Zâten sen bellisin hey Çukurova-HGM
c. hey: sen-FB7:70, FB5//Kır atlar boyandı kırmızı boya-AŞE27//Atına bin gel de ey Bekir Ağa-AZÖ1//Kır atların boyanmıştır da kırmızı kana-TO//Sana derim sana da ey Bekir Ağa-UR//Kır atların boyandı kıpkızıl kana-HGM//Sana diyom sana ey Bekir Ağa-AÖ
d. Aşiretinde dövüş oldu duydun mu-TO, UR//Aşirette dövüş oldu duydun mu-HGM

2 AŞE27, TO, UR, EK2 ve HGM'de yok.
a. (Vezin bozuk).//Hey ağalar işimiz ne yaman varıyor güce-FB7:20h, FB7:70// Hey ağalar işimiz varıyor güce-FB1// İşimiz ne yaman varıyor güce-FB5// Parladı kılıçlar bindi kılıca-AZÖ1
b. yavuz: yiğit- FB7:70// olan: olan dürtüp-FB7:20b, FB1[çıkma-'dürtüp' çizilmiş]
c. Çukurova: Çukurova da-FB7:20b, FB7:70, FB1, FB5//bindi-girdi-AZÖ1
d. 'üleşe' kelimesi yok- FB7:70//kanl'üleşe: kanlı leşe-FB1, FB5

3 a. Hayfını çeker m'ola sağları-FB7:70//şu hayfını: hayıfını-FB5, AŞE27, AZÖ1//Hayfını alır mı da bunun sağları-TO//M7ola: bunu-TO; acep-HGM; kalan-UR
b. mızıraklar: mızraklar da-AŞE27; mızrakları-AZÖ1// Mızrağın ucu da deldi geçti dağları-TO//mızıraklar deldi: mızrağının ucu-UR
c. İrecepli: Recepli'nin-FB1// Boynu uzun İrecepli beyleri-AZÖ1// Boyu uzun da Recepli'nin beğleri-UR//Boyu uzun Recepli'nin beğleri-HGM
d. Çark elinde döğüş etti duydun mu-FB7:70//Dövüşü dövüşü öldü duydun mu-FB1, TO//uğrunda: önünde-FB5; elinde-AZÖ1, AÖ//çark: şar-AŞE27//etti: oldu-AŞE27

4 a. Parladı kılınç da dokandı başa-AŞE27, HGM// Çekildi kılıçlar çok indi başa-AZÖ1//çekildi: vuruldu-TO// Parladı kılıç da vuruldu başa-UR
b. endi: döner-FB7:70// Çok kuzgun indi de yatan üleşe-AŞE27// Kartallar kuzgunlar indi üleşe-AZÖ1// Gökteki kuzgun indi de yerde-TO//Gökteki kuzgunlar da indi yerdeki ileşe-UR//Kartal kuzgun döner kanlı üleşe-EK2//Gökteki kuzgunlar indiler leşe-HGM

5. Dadalı'm da söyler sözün merdini
Yavru şahan ıssız koymaz yurdunu
Biz de verdik beş kardeşin dördünü
Bu işimiz böyle oldu duydun mu[5]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

1954 yılında Kayseri-Sarız'dan Amber Eroğlu ile Adana-Ceyhan Hürüuşağı köyünden Hürü Oğlu İsmail/İsmail Halis Çelik'ten derlenmiştir. (AZÖ1).

24.05.1959 tarihinde derlenmiştir(FB7:20). 1968 yılında Hatay-Dörtyol Erzin kasabasından Mebmet Özarslan'dan derlenmiştir. O da Ceyhan-Hürüuşağı köyünden olan Âşık Mustafa'dan dinlemiştir (HGM:1).

02.04.1956 yılında Adana-Ceyhan Kösreli kasabasından(UR) ve Ağustos 1995 tarihinde Hatay-Hatay'ın Dörtyol ilçesi Erzin kasabasından olan Tahsin Okatar'dan ses kaydı olarak tespit edilmiştir (TO).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

"Bekir Ağa Haleb'e sürgünden, üç senede kurtuluyor. Bekir Ağa'nın avdet etmekte olduğu aşiret arasında duyulunca, akrabasından ve aşiretin belli başlı simalarından 70-80 kişi tarafından 50-60 kilometre mesafede karşılanıyor. Dadaloğlu da istikbalciler meyânında bulunuyor. O gün mesafenin uzaklığı hasebiyle eve avdet mümkün olmadığından akşam başka yerde kalınıyor. Otururken kardeşlerinden hiç birini görememesi Bekir Ağa tarafından 'kardeşlerim nerde?' suali soruluyor. Buna karşı 'kardaşların Konya'da sürgün' cevabı veriliyor. Lâkin eve dönünce hakikatin meydana çıkacağını anlayanlardan biri tarafından da Dadaloğlu'na: 'Dadaloğlu, Bekir Ağa'ya kardeşlerinin öldüğünü eve varmadan duyurmanın bir çaresini bul' deniliyor. Meclistekilerle bir müddet konuştuktan sonra, Dadal'a 'çoktan beri sesini duyamadım; bir şey söyle de dinleyelim' teklifinde bulunuyor. Bunun üzerine

---

c. Metinde 'mülkten paşa': Mikdat Paşa-FB7:20b, FB1, AZÖ1, UR, EK2; Muhtar Paşa-FB7:70, FB5// İki boy beğinen [de] bir Muhtar Paşa-AŞE27//Metinde 'üç': iki-AŞE27, AZÖ1, EK2

d. Çark önünde döğüş etti duydun mu-FB1

5 a. Metinde 'Dadaloğlu'm': Dadalı'm da-FB7:20b, -FB7:70, FB5; der Dadalı'm-AZÖ1//Dadaloğlu'm der de bak sen bu işe-TO

b. Seyreyle şimdi olan savaşı-TO

d. Dövüşe dövüşe öldü duydun mu-UR//Bu iş de böyle oldu duydun mu-HGM, TO

Dadaloğlu saza söze başlayarak ara yerde şu türküyü söylüyor (...). Bunu işiten Bekir Ağa dizlerine vurarak: 'Eyvâh Dadaloğlu! Ocak battı desene' diyor. Dadaloğlu da: 'Ağam, canın sağ olsun, Allah kalanlara sağlık versin' mukabelesinde bulunuyor. Ertesi gün Bekir Ağa köyünün bulunduğu mahalle geliyor." (FB5:67-70).

"Avşar beyi Bekir Ağa idi ve kendisi de beş kardeş idi. Bunlar evveli vururlar kırarlardı. Sadrazamın hükûmeti 'bu işi yapan kim' diye sormuş. 'En ziyade de Bekir Ağa bu işe sebep' demişler. Ve Bekir Ağa'yı Sarıkamış'a sürerler ve orada beş sene kalır. Gene aşiret burada birbirini kırmaya başladı. Bekir Ağa'nın dört kardeşini öldürdüler. Bekir Ağa ıslah-ı nefs etmiş geri memleketine göndermişler. Buradaki aşiret mensupları 'Bekir Ağa geliyor' diye karşı giderler ve nasıl tâziye verelim diye düşünürler. Bu sırada Bekir Ağa: 'Dadaloğlu, söyle; kulağımın pası gitsin' dedi. Aldı Dadal." (FB7:20).

Dadaloğlu, aşiretinin yanına yaylaya çıkıyor. 'Ne var ne yok' diye sorduklarında, 'beyler birbirini vuruyor' der ve bunu türküyle anlatır (TO)

Bekir Ağa, padişah tarafından -Muhtar Ağa/Paşa eliyle(AÖ)- Rakka'ya sürgün edilmiştir. Orada on beş yıl kadar kalır. Ama beri tarafta onun beş erkek kardeşi vardır; bunlardan dördü bir aşiret kavgasında –Muhtar Ağa'nın adamlarıyla yaptıkları savaşta(AÖ)- öldürülmüştür. Bu haberin ona duyurulması zordur. Bu zor görevi Dadaloğlu'na verirler. Bekir Ağa sürgün yılları dolduktan sonra Akbez, Haltanlı(İslahiye'nin güneyinde bir köy), İslâhiye, Cebel-i Bereket[Osmaniye], Akyar, Toprakkale, Mustafabeyli, Hürüuşağı yoluyla Adana-Ceyhan ilçesinin Tatarlı köyüne gelir. Aşireti de o zamana kadar Tatarlı'ya gelmiştir. Bekir Ağa karşılanır, hal hatır sorulur; hoş beş edilir. Bekir Ağa aşirette bir durgunluk olduğunu farkeder. Kardeşlerinden dördünü de orada göremeyince merak içinde kalır. Dadaloğlu'na sorar: "Aşiretteki bu durgunluk nedir? Bana bir haberin yok mu?" Dadaloğlu da heyecanlanır, cevap verir: "Ağa, telden mi söyleyeyim, dilden mi?". Bekir Ağa da: "Dadaloğlu, telden söyle ki, hem kasvetim dağılsın, hem de durumu anlayayım" demiş. Bunun üzerine Dadaloğlu sazıyla söyler. Türkü bitince Bekir Ağa bir 'âh' çeker. "Eğer böyle olduğunu bilseydim, buralara gelmezdim" der. Adana-Ceyhan'ın şimdiki 'Altıgözbekirli' köyü ile 'Cihanbekirli' köylerinin adı buradan gelmektedir. Şimdiki Altıgözbekirli köyü ise, 1865 iskânından sonra oraya yerleşmiştir. (AZÖ1, AÖ).

Rişvanoğlu ve Barak Türkmenleri arasında Fırat nehrinin iki yakasında yapılan aşiret kavgası ile ilgilidir. Rişvanoğulları Barak Türkmenlerini yerlerinden etmek isterler. Türkmenler başlarına iki de köle vererek bütün genç kız ve kadınları Fırat'ın karşı tarafındaki bir mağaraya doldurmuşlar. Şayet Türkmenler kavgayı kaybedecek olursa, kölelelere bunları kılıçtan geçirme emrini vermişler. Dövüş neticesinde Rişvanlar bozulmuşlar. Rişvanları Türkmen atlıları Suriye sınırına yakın Beysekisi köyüne kadar sürmüşler. Rişvan aşireti de bir daha çöle inememiş. Türkmenler, ailelerini bıraktıkları mağarayı kutsal bilerek her yıl ziyaret etmişler ve mağaraya 'Şeyh Bozan' adını vermişler. Bu dövüşü 'Kul Sadun' Ulaşlı

oymağı beylerinden 'Cin Yusuf' adındaki birisinin kahramanlığını tebârüz ettirerek anlatmıştır (ÖÖ1).

Dadal'ın doğum yeri Ceyhan-Altıgözbekirli köyüdür. Bekir Bey adını veren de bir Avşar beyi. Bekir Bey birkaç günlüğüne bir başka aşireti ziyarete gidince, Recepli aşiret beyleri, yörede padişah adına vergi toplayan Mikdat Paşa ile beraber Bekirli aşiretine hücum eder. Bekir Beyin kardeşleri ile aşiretin ileri gelenlerini kılıçtan geçirirler, aşireti dağıtırlar. Bilâhare aşiretine dönen Bekir Bey'e, Dadaloğlu olayı bu türkü ile anlatır (HGM:1)

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Cerit Türkmenlerinin önemli iskân şairlerinden olan Kul Sadun'un şiiri ekler kısmında yer almaktadır (bk. EK 29). Bekir Ağa'nın Cerit Türkmenlerinden olduğu sözlü rivayetlerde yer almaktadır. Dadalı Musa ve ondan sonra da Dadalı Veli –muhtemelen Kul Sadun'un şiiri ve ezgisinden de ilham alarak- Çukurova'da karşılaştıkları farklı olaylar sebebiyle 'duydun mu' ayaklı iki türküyü söylemiş olmalıdırlar.

151. COŞTU GÖNÜL DURULUR MU+

1. *Sehil kuşu Urum'a uçtu*
   Durmanın vaktı geçti
   Sevdiğim aklıma düştü
   Coştu gönül durulur mu[1]

2. *Yeğin ekinin firezi*
   Takım koymuşlar Kirez'i
   Yedi ülker üç terezi
   Ağ yâr size görünür mü

3. *Ücelerde olur geyik*
   Yol bekliyor gözü büyük
   Benim yârim allar geyik
   Salım salım salınır mı.

4. *Dadaloğlu der zâtımız*
   Yüksektir bizim katımız
   Urum'a döndü atımız
   Aşka düşen yorulur mu

+ FB7:13; EP:17[FB7:13].

1 a. Metinde 'Sehilin kuşu da Urum'a uçtu'.
b. Metinde 'Burada durmanın çok vaktı geçti'.
c. Metinde 'Sılada sevdiğim aklıma düştü'.

152.1. ÇEK ATIN BAŞINI KIRIM'A DOĞRU+

Dadaloğlu:

1. Ceritler Rakka'dan sökün eyledi
Çek atın başını Urum'a doğru
Urum'da Avşar var öldürür sizi
Çek atın başını Kırım'a doğru[1]

Cerit Beyi:

2. Dadaloğlu bu tehdidin bana mı
Benim çöl ovaya inmek niyetim
Yarın gör bakalım ölüm bana mı
Çöl ovada bir harp etmek niyetim[2]

Dadaloğlu:

3. Gel edek kavgayı etme bahane
Karganın derneği olmaz şahana
Susundan ölsen de girme Cihan'a
Örkleme atını koruma doğru[3]

Cerit Beyi:

4. Gel edek kavgayı etme bahane
Karganın derneği olmaz şahana
Malcıyım olmaz girmezsem Cihan'a
Akan suyu takım etmek niyetim[4]

Dadaloğlu:

5. Ceritoğlu bu sözümü tutmazsan
Benim sözlerime riayet etmezsen
Eğer dönüp sen Kırım'a gitmezsen
Çevirrim yönünü geriye doğru[5]

Cerit Beyi:

6. Altmış bin piyade doksan bin atlı
Çakmaklı tüfekler yalım barutlu
Önde Bozdoğan artta Ceritli
Çöl ovada bir harp etmek niyetim[6]

+ AZÖ1:233-235; AZÖ2:26(Azmi Bekir); HD4:33; FGM:135-136; AÖ:211-212.

1 a. Ceritler de sökün etti Rakka'dan-HD4/Rakka'dan: /Rakka'dan da-FGM
b. çek atın başını:çevir atın başın-HD4; çevirmiş yönünü de-FGM
c. Avşar var:Avşarlar-FGM, HD4
d. çek: çel-AÖ

2 a. Dadaloğlu bu: Dadaloğlu da-FGM
b. Senin ile de bir harp etmek niyetim-FGM
c. Metinde 'Yarın gör kavga sana bana mı': Uğru Bozdoğan da arka Cerittir-HD4//Yarın gör bakalım ölüm bana mı-FGM
d. çöl ovada: düz ovada -FGM

3 FGM'de yok.
a. gel edek: gelecek-HD4
c. girme: inme-HD4

4 HD4'te yok.
a. gel edek kavgayı: girerim kavgaya da-FGM
b. Karganın tırnağı da geçmez şahana-FGM//Karganın derneği nasıl olur şahana-AÖ
c. olmaz girmezsem: inmezsem olmaz-FGM
d. akan suyu takım etmek: akarsuyu takip etmek-FGM

5 HD4'te yok.

Dadaloğlu:

7. *Dadaloğlu'm bura bizim yurdumuz*
   Zülkadiroğlu asıl kurdumuz
   Kozanoğlu Kadiroğlu ben dördümüz
   Yoksulluk kondurrum serine doğru[7]

Cerit Beyi:

8. *Der Ceritoğlu kim girer yasa*
   Kendine güvenmeyen eylesin tasa
   Güvenmeyin beyler sözde hülâsa
   Dördünüze birden vurmak niyetim[8]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Türkü 1982 yılında Osmaniye-Kadirli ilçesinin Azaplı/Avşarlar köyünden Mahmut Taşkaya'dan (AZÖ1), Kayseri-Sarız Oğlakkaya köyünden olan H.1328 [M.1912-13] doğumlu Ali Karakuş'tan (AZÖ2), aynı ilçeden Yusuf Dinç'ten derlenmiştir (HD4:33).

'Dadaloğlu ile Ceritli Ali Bey adlı bu metin ses kaydı olarak Adana-Ceyhan Veysiye köyünden Ahmet Cehan'dan derlenmiştir (FGM:135-136).

Dadaloğlu türküsünü bitirdikten sonra Ali Bey de sazıyla ve türküyle ona cevap veriyor (FGM).

---

a. Ceritoğlu: Ceritoğlu da-FGM
b. benim: eğer-FGM
c. Kırım'a: Kırım'a geri-FGM
d. önderrim seni de gerine doğru-FGM

[6] HD4 ve FGM'de yok.
d. Kozan'dan da bir yer almak niyetim-AC

[7] a. Dadaloğlu'm bura:Dadaloğlu'm der de-FGM
b. Zülkadiroğlu: Al'Osmanoğlu da-FGM
c. Zulkadiroğlu da Kozanoğlu dördümüz-FGM
d. kondurrum: kondurruz-FGM
HD4'te şöyle bir benzer dörtlük var: Anavarza'dadır da bizim yurdumuz/Âl-i Osmanoğlu da asıl kurdumuz/Kadiroğlu Kozanoğlu dördümüz/Yoksulluk kondurur serine doğru

[8] FGM'de yok.
a. der Ceritoğlu: yarın göreceksin-HD4
b. kendine güvenmeyen: içinde olmayan-HD4
c. güvenmeyin: gücenmeyin-HD4
d. birden vurmak: bir vurmaktır-HD4

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Avşarlar ve Ceritler sık sık birbirleriyle otlak yeri yüzünden kavga etmektedirler. Kışlak yurdu olarak iki Türkmen aşireti arasında Ceyhan nehri sınır sayılırdı. Yaylak yurt olarak da Binboğa'nın batı kısmı, Sarız, Pınarbaşı ve Uzunyayla'da Avşarlar, Binboğa'da da Ceritler otururlardı. Dadaloğlu şiirde Cerit beyi ile atışmaktadır (AZÖ1).

Dulkadiroğlu, Kozanoğlu ve Ali Ramazanoğulları arasında, Anavarza-Çukurköprü[Adana-Kozan] dolaylarında Dadaloğlu'nun maiyeti serbestçe gezebilmektedir. Bir gün Gâvurdağı'nın öbür yüzünden [İslahiye tarafından] bu tarafa doğru bir oymak gelir. Bunlar Cerit Türkmenleridir; niyetleri Ceyhan ırmağı ile Adana havalisini almaktır. Dadaloğlu bu haberi alınca Kozanoğlu'na, Dulkadıroğlu'na ve Ramazanoğlu'na birer atlı gönderip beyleri bir araya getirerek Ceritlere karşı tedbir alınmasını söyler. Dadaloğlu'nun istişaresi, sazıyla Cerit beyine sataşmak şeklinde geçer. Toplantıda harbin ilânına karar verilir. Dört bey de asker verecek ve Ceritlere karşı konulacaktır. Dadaloğlu'nun 900 atlısı varmış. Dulkadıroğlu, Kozanoğlu ve Ramazanoğlu'nun da asker vereceği hesabıyla Dadaloğlu, Ceritlerle Çağlayan'da savaşa tutuşur. Diğer beylerin askerleri gelmez. Dadaloğlu'nun 800 askerini öldürürler. Mursaloğulları da Reyhanlı Çallıdağ'da yayladadırlar; onlar da savaşı gördükleri halde Dadaloğlu'na yardıma gelmezler. (HD4:33-34).

"Irak'ın doğusunda Rakka şehrinde Cerit beyleri bulunurdu. Havaların sıcak olmasından ekinlerin, tarlaların, otların-çöplerin kurumasından göçmek zorunda kalan aşiret beyleri, 'buradan göçelim' dediler. Fakat içlerinde sözü dinlenir bazı kişiler ise, göçmek istemezler. Zaten beyleri de ölmüştür.'Aşiret beysiz olmaz' derler. Özü pek, sözü dinlenir yiğit delikanlı Ali Beyi başlarına aşiret beyi seçerler. Ali Bey göçmek taraftarıdır.'Var mı bizimle gidecek?' deyince 300 atlı çoluğu çocuğu ile beraber, elinde kirmeni, kılıcı belinde Ali Beyin arkasına düşerler. Günlerce bir hayli yol aldıktan sonra, Çukurova'nın Ceyhan ırmağı kenarına varırlar. Atları da yorulmuştur. Yemyeşil, cennet misali, söğütlü, ağaçlı bir yere konarlar. Çadırlarını kurarlar. Burası Ali Beyin hoşuna gitmiştir. 'Burada kalalım, buralarda iskân olalım' derler. Fakat buralar sahipsiz değildir ki! Binboğa'da Dadaloğlu, Kozan'da Kozanoğlu, Osmaniye'de Aliosmanoğulları[doğrusu 'Alibekiroğulları'], Antep ve Hatay'da da Mürsel beyleri vardır. Dadaloğlu'nun gözcüleri Dadaloğlu'na bir haber iletirler. Derler ki: 'Beyim, Ceyhan ırmağı kenarında bir hayli çadır kurulmuş, ne dersiniz?' Dadaloğlu: 'Gidin sorun bakalım, neyin nesidir; aptal mıdır, çingen midir? Onlardan bir toprakbastı parası alalım' der. Giderler, Dadaloğlu'nun sözünü iletirler. Fakat Ali Bey der ki: 'Biz ne aptalız ne de çingeniz; aşiretine küsmüş gitmiş adamız; para derseniz, beş kuruş için kursağımız cukular; paramız da yoktur'. Bu sefer Dadaloğlu gelir. Yine Ali Bey Dadaloğlu'na 'hoşgeldiniz' der, 'buyurun' der. Dadaloğlu 'hoş gelmedik' deyince, sazını alır bakalım Cerit Beyi Ali Beye ne der, ne söyler; dinleyelim. (FGM:135-136).

Burada Dadaloğlu ile Cerit beyini konuşturmaktadır (AÖ:211-212).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Kayseri-Sarız Çörekdere köyünden olan Avşar şâiri Azmi Bekir'in şiiri, '-e doğru' ayaklı yeni bir versiyon olarak kabul edilebilir (bk. AZÖ2:26)

152.2. BİR SEVDA KALKTI DA SERİME DOĞRU *+

1. *Cerit Rakka'dan da sökün eyledi*
   Çek atın yönünü Urum'a doğru
   Bir fırkat geldi de yine söyledim
   Bir sevda kalktı da serime doğru[1]

2. *Cerit Rakka'dan da yüklendi göçün*
   Teyfik'in altından Fırat'ı geçin
   Kamışlı hanında [da] bir su için
   Çek atın yönünü Urum'a doğru[2]

3. *Üçtepe de Elbistan'ın sağında*
   Lâle sümbül bitmiş Binboğa'nın dağında
   Aslan Kayası'ndan da Gökçel önünden
   Cerit atlın çekilsin Urum'a doğru[3]

4. *Şol Kocakışla da Bozok'un salı*
   Everek'ten gelir şehirin yolu
   Aladağ'ın kilidi Kabzacı Beli
   Cerit atlın çekilsin Kırım'a doğru[4]

---

*

+ AC:58-60; AŞE27:300; AŞE6:291; MI:93; TT:39-40; PNB2:180; TKM1:99; BP:107; AZÖ1:213; ÖY:123; SK:100; PNB4:38-39; MP:73; HNO1:60; HNO2:152; CÖ2:189; SS:117; MU:64-65; MZK2:75-76; FG; CÖ1:94; ARY8: 264(Hâfız Paşa); FGö:29; AÖ:179-180.

1 a. Rakka'dan da: Rakiye'den-AŞE27, FG; Rakka'dan-UR, MI

b. yönünü de: boynunu-AŞE27//çek: çel-UR// Çevir atın başın Urum'a doğru-FG

c. Esti fırkat yeli yâre söyledi-FG

d. Metinde 'Bir uyuğa gün etti şera doğru':Bir sevda kalktı da serime doğru-FG; Bir ıvga(?) gün etti serime doğru-AŞE27; Bir ıvka yön etti serime doğru-UR

AŞE6'da dörtlük şöyle: Cerit Akkaya'dan sökün eyledi/Çevir atın yönünü de Urum'a doğru/Bir taşka(?) çekti de yine söyledim/Bir sevdayı çekti de serime doğru

AZÖ1'de dörtlük şöyle: Ceritler Rakka'dan sökün eyledi/ Bir fırkat geldi de serime doğru/Altı arap atlı Avşar beyleri/Çek atın başını Urum'a doğru

2 a. Rakka'dan da: Rakiye'den-AŞE27// Cerit Rakiye'den yüklenmiş göçün-FG

b. Metinde 'Tevfik'ın altından da Murat'ı geçin': Teyfik'in altından Fırat'ı geçin-FG; Tevek altından da Murat'ı geçin-AŞE27//Metinde 'altından': altından da-UR

c. Metinde 'Batum Sarıkamış'tan da sahile geçin': Kamışlı hanında bir su için-FG

d. Cerid atın sürün Urum'a doğru-AŞE27//çek: çel-UR, SK// Çağırın Mevlâ-yı Kerim'e doğru-FG

AŞE6'da dörtlük şöyle: Cerit Akkaya'dan yükletti yükün/Varın Akdağ'dan da Murad'ı geçin/Temmuz Sarıkamış'tan da sahile geçin/Çağırın Mevlâ-yı Kerim'e doğru

AZÖ1'de dörtlük şöyle: Cerit Rakiye'den arayı açın/Murat'ın altından Kined'i geçin/Sarardı benzimiz yaylaya göçün/Çek atın başını Urum'a doğru

CÖ1, CÖ2, AZÖ1'de dörtlük şöyle: Dolanayım Yarsuvat'ın yolundan/ İçen ölmez Binboğa'nın gölünden/ Aslan Beyim Sar'aslan'ın yolundan/ Çek atın başını Urum'a doğru

3 AŞE27, UR'de yok.

FG'de dörtlük şöyle: Binboğa dersen Albustan'ın sağında/Bir gül bitmiş Binboğa'nın dağında/Oğlakkaya'sından Göğdeli'nin önünde/Seçilsin çaylak atlı Gürün'e doğru

5. Der Dadalı'm [da] bu sözlerim haktır
Zaten evvelden belli ocağım beğdir
Urum'da Sehil'de rahatlık yoktur
Çağır Hacı Bektaş pîrime doğru[5]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

01.04.1956 tarihinde Adana-Ceyhan'ın Veysiye/Günyazı köyünden ses kaydı olarak derlenmiştir (UR:358).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Cerit'in Rakka'dan Anadolu'ya harekete karşı söylediği türkü: Dadaloğlu'nun söylediği(AC:58-60).

Türkmenlerin Cerit oymağı sürgün yıllarını tamamlamış, Haleb'in Rakka ilçesinden Toroslara doğru hareket etmiştir. Zaten yayla zamanı da gelmiş geçmiştir. Avşarlar da yayla yolunu tutar (AZÖ1, AÖ).

AŞE6'de dörtlük şöyle:Beştepe Burnu da Elbistan'ın sağında /Sünbül bitmiş Binboğa'nın dağında/ Oğlakkayası'nda Göğdeli'nin önünde/Cerit atın salsın Gürün'e doğru

[4] AŞE27'de yok.

b. Metinde 'şehrin': şehirin-UR

c. Kabzacı Beli: Kabzeli Beli-UR

d. Metinde 'Cerit atlın çekilsin Tatarhan'dan Kırım'a doğru': Cerit atlın çekilsin Kırım'a doğru-UR

FG'de dörtlük şöyle: Şenkışla'yı dersen Akdağ'ın salı/Koca.....yolu/Akdağ'ın kilidi Kabzacı Beli/Geç Hacı Bektaş'tan Perim'e doğru

[5] AŞE27'de yok.

a. Metinde 'Dadaloğlu'm der de'. Der Dadalı'm [da]-AŞE6//der de: der ki-PNB4

b. belli: beri-UR// Mevlâ'ya şükrolsun yüzümüz de-PNB2, PNB4//Allah'a yüzümüz hep ak-TKM1, HNO1, HNO2

c. (Dizedeki 'bize' kelimesi vezin gereği fazla olduğu için çıkarıldı.)

d. (Dizedeki 'çağırın', 'çağır' şeklinde yazıldı; 'Veli' kelimesi ise vezin gereği çıkarıldı.)

AŞE6'da dörtlük şöyle Der Dadalı'm bu sözlerim haktır/Tâ ezelden de ocağım yoktur/Urum Sahil'de rahatlık yoktur/Geçin Tatar Han'dan Kırım'a doğru

FG'de dörtlük şöyle: Dadaloğlu'm der ki bu sözüm haktır/Ezeli ezelden silsilem beydir/Sahil'de Urum'da rahatlık yoktur/Geç Tatarhanı'ndan Kırım'a doğru

AZÖ1'de dörtlük şöyle: Dadaloğlu'm der de ne söylesem hak /Şükür olsun Mevlâ'ya yüzümüz ak /Bize bu illerde devir günü yok/Çek atın başını Urum'a doğru

Fırat kıyılarından Urum'a doğru göçüp gelen aşiretlerin türküsü (PNB4).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şiirde Cerit Türkmenlerinin Rakka'dan Çukurova'ya doğru göçleri anlatılıyor. Şiirin 'Dadalı Musa' ve 'Dadalı Veli/Dadaloğlu' çeşitlenmelerinin olması, muhtemelen Ceritler arasında bu türkünün uzunca bir müddet söylendiğini ve 'Urum' ile 'Sahil' arasındaki konar-göçerlik hayatlarına uyarlandığını göstermeye yeter. ARY8'deki ağıt, Nizip'te yenilen Hâfız Paşa için bacısının ağzından söylenmiştir; ağıtta 'Kalk kardaş gidelim iline doğru ' döner ayağı kullanılmış.

153. KÖTÜLERİ ÜSTÜMÜZE GÜLDÜRDÜ+

1. *Dinleyin ağalar bir söz edeyim*
   Bir güzel beni dilinen kandırdı
   Söz verdi de geri döndü sözünden
   Kötüleri üstümüze güldürdü[1]

2. *Deşir hey sevdiğim simlerin kuşan*
   Del'olur sevdiğim sevdana düşen
   Dostum nerde deyi sorup sormaşan
   Muhabbeti ara yerden kaldırdı[2]

3. *Senin için giyeceğim alları*
   Irak idi yakın ettim yolları
   Heves-güves yetirdiğim gülleri
   Korkarım ki bir soysuza yoldurdu[3]

4. *Dadalı'm da der ki bakın halime*
   Değirmen dönüyor çeşmim seline
   İnanman güzelin tatlı diline
   Çokça beni serseriye yeldirdi[4]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şiirde hem 'Dadalı' hem de 'Dadaloğlu' tapşırması kullanılmış. Bu durum, şiirin baba Musa tarafından ilk olarak söylendiği, daha sonra da oğul Veli'nin onu tekrar söylediği şeklinde açıklanabilir.

+ AZÖ1:317; MI:87; TT:27-28; HNO2:153; BP:171; ÖY:220; MP:64; HNO1:60-61; TKM1:138; CÖ2:244; SS:80; MU:67; MZK2:77-78; OAd:29; CÖ1:98; AÖ:249; SK:84.

1 a. edeyim: söyleyim-MP, SK
b. beni dilinen: dilinen beni-HNO2, TKM1//Bir söz verdi de kandırdı-SK

2 a. hey: ey-HNO1,HNO2, AZÖ1, TKM1//simlerin: simleri-MP, SK//deşir: devşir-MI, BP, CÖ2, SS. OAd.MZK2, MU, CÖ1
b. Metinde 'Deli olur senin sevdana düşen': Del'olur sevdiğim sevdana düşen-MI
c. sormaşan: sormasan-MU, SK

3 b. ettim: ettin-MP, AÖ
d. Metinde 'korkuyorum': korkarım ki-MP

4 a. Metinde 'Dadaloğlu'm': Dadalı'm da-TT, SK; Dadaloğlu-MP, HNO1, HNO2, TKM1//Değirmen dönüyor çeşmim seline-HNO2, TKM1
b. İnanman güzelin tatlı diline-HNO2, TKM1
d. Çokça beni deli gibi yeldirdin-MI

154. AVŞAR ELİ YAYLASINA GÖÇTÜ MÜ[+]

1. *Sana derim sana Anavarza kalesi*
   Baş ucundan garbi yelin esti mi
   Yeğin Çukurova'nın sıcağı
   Avşar eli yaylasına göçtü mü[1]

2. *Çıkarı siyahları giyin alları*
   Avşar eli yeni tuttu yolları
   Kozan Feke Saimbeyli elleri
   Avşar eli Şunutluk'a geçti mi

3. *Yaz gelir sevdiğim savrulur harman*
   Sabahın seheri çöküyor duman
   Yedi sinekler de kalmadı derman
   Avşar eli Akköprü'yü geçti mi

4. *Dadaloğlu'ın der de Avşar darılır*
   Kalırsa sahilde hepsi kırılır
   Çıkarsan Mağra'ya Yalak görünür
   Avşar eli Sarıkız'ı geçti mi

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

"Dadaloğlu zamanında Avşar'ın bu Cerit Anavarza, Yılankale, Toprakkale bu köylerde yani fakirlikten herkes burda çalışıyor; çalışıp burda kaldığını Dadaloğlu dile getiriyor (...). Böyle diyerek Avşar'ı burdan göçürüyor, yani 'geçin' diyor, 'gidin' diyor" (FGM: 144).

[+] FGM:144.

[1] c. (Vezin bozuk)

155. KORAF KORAF BİNBOĞA'YA GÖÇTÜ MÜ+

1. *Sana derim sana bey Mursaloğlu*
   Âsi suyu dalgalanıp coştu mu
   Şirin olur Bahadır'ın güzeli
   Koraf koraf Binboğa'ya göçtü mü[1]

2. *Yine Kad'oğlu mu Maraş valisi*
   Uslandı mı Dalkılıçlı delisi
   Ahmet Bey'di Elbeyli'nin ulusu
   Ferman çıkıp İstanbul'a göçtü mü[2]

3. *Adana'ya divan harbi konunca*
   On yedi bey o celseye varınca
   Derviş Paşa iskân emrin verince
   Kozanoğlu beyliğinden düştü mü[3]

4. *İskân emri oldu aşiret yasta*
   Kız gelin kalmadı hepisi hasta
   Dadaloğlu'm hapis derler Payas'ta
   Kanat takıp sur duvarın aştı mı[4]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

1981 yılında Osmaniye-Kadirli Avşarlı köyünden Âşık Mahmut Taşkaya'dan (AZÖ1), Kayseri-Sarız'dan Nuri Kara'dan (HD2) ve aynı ilçeden Yusuf Dinç'ten derlenmiştir (HD3).

+ ÖY:153; FGM:143; AÖ:195; AZÖ1:157-158; HD2:10; ARY8:411-412; SÖ: 21-22; HD3: 23.

1 HD3'te yok.
   a. Mursaloğlu:Mürseloğlu-AZÖ1, AÖ, HD2, FGM//bey: hey-SÖ
   b. Âsi suyu: Kekir[Tekir] suyu-HD2; Akça suyun-SÖ
   c. olur: derler-SÖ//olur: olur da-FGM
   d. koraf koraf: melül mahzun-HD2; bölük bölük-SÖ//Borak borak da Binboğa'ya geçti mi-FGM

2 a. Cadıoğlu da Maraşlının valisi-HD2//Emir Kadıoğlu'm da Maraş valisi-SÖ
   b. Yenildi mi Kılıçlı'nın delisi-HD2
   c. Bey'di: Bey de-FGM
   d. çıkıp: gelip-FGM, SÖ//ferman çıkıp: kolu bağlı-HD3

3 HD3'te yok.
   a. Dadalı da iskân emri verince-HD2
   b. On yedin de o celseye gelince-FGM//o celseye: Gödekli'ye [Göğdeli'ye]-HD2

4 a. oldu: gelmiş-HD2//iskân emri: emr-i iskân-FGM, SÖ
   b. Metinde 'kadın': gelin-HD2, FGM, SÖ//Dadaloğlu'm: Dadaloğlu-HD2//Metinde 'hep oldu': hepisi-HD3
   c. derler: yattı-HD3
   d. Kanatlanıp sur duvardan aştı mı-HD2//takıp: açıp-HD3// aştı mı: uçtu mu-HD3

Adana-Ceyhan Veysiye köyünden Ahmet Cehan[Ahmetçe]'dan ses kaydı olarak derlenmiştir (FGM:143, 144).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Fırka-i İslahiye askerleri Dadaloğlu'nu yakalayarak Payas kalesine hapsetmişlerdir. Söylentiye göre Dadaloğlu Payas kalesinden rüzgârlı bir günde hasırdan yaptığı kanatlarla atlayarak kaçıp kurtulmuştur. Bu şiirde Dadaloğlu, Reyhanlı boy beyi Mürseloğlu'ndan Çukurova'nın ahvalini sormaktadır (AZÖ1, AÖ).

Avşar aşireti Bozok'a iskâna gidince Avşar şairi Dadaloğlu, Mürseloğlu'nun yanında esir kalıyor. Götürülüp Payas kalesine hapsediliyor. Hapisanede kollarına hasır takıyor. Duvarın başına çıkıyor, oradan atlıyor; kalkamıyor, orada yakalanıyor ve orada Mürseloğlu'na hitaben söylüyor(SÖ).

Karaman'a gönderilen Avşarlar burada iskân edilmiş iken Dadaloğlu şöyle söylüyor(HD2).

Osmanlı padişahı Dadaloğlu'nun Payas kalesine, Payas zindanına mahkûm eder. Orada da 'etrafım gelmedi' diye, teyzesinin oğlu Mursallara kahırlanır (FGM:143).

Dadaloğlu, Avşar'ın yazın Çukurova'dan yaylaya göç ettirilmemesi üzerine söylemiştir (FGM:144).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Dulkadiroğullarından olan bir genç, karşısındaki ibili kuşuna hitap ediyor. '-ç/şti mi' ayaklı bir şiirdir; ayak bakımından bu türküyle benzeşmektedir (ARY8:411-412),

156. YALINIZIN KANAD'OLMAZ KOL'OLMAZ+

1. *Koç yiğit olana her dem gel oldu*
   Başı pâre karlı dağlar yol oldu
   Eşinden ayrılan müşkil hal oldu
   Yalınızın kanad'olmaz kol'olmaz[1]

2. *Kaç yiğidin karlı dağdan aşması*
   Varıp şurda minnetsize düşmesi
   Kardaşın kardaştan ayrı düşmesi
   Yiğidin başına gelmez hal olmaz[2]

3. *Yiğit olan attan düşer atlanır*
   Yiğit olan her cefaya katlanır
   Yiğit gölgesinde yiğit saklanır
   Kötülerin gölges'olmaz dal'olmaz[3]

4. *Dadalı'm der ki el deli sanır*
   Düketmem akılı koyalım sanır sınır
   Muhannetler gin dünyayı darsınır
   Koç yiğide zindan içi dar olmaz[4]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Kayseri-Sarız'dan Nuri Kara'dan derlenmiştir (HD7).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Cingözoğlu Avşardandır. Onun da fermanı çıkmıştır. Kalender Paşa bunun fermanını çıkartır. Eskiden paşaya atlı verilirmiş. Cingözoğlu hiçbir şey vermemiş. Bu yüzden fermanı

+ AŞE21:46; HD7:31 (Cingözoğlu Seyyid Osman); CK:43; AK:40

1 CK, AK'da yok.
d. yalınızın: yanında-HD7

2 AK'da yok.
CK ve HD7'dedörtlük şöyle: Şurda bir yiğidin gelip düşmesi/Başı pâre karlı dağlar aşması/Gardaşın gardaştan ayrı düşmesi/Yalınızın kanad'olmaz kol'olmaz [b.dağlar: dağdan-HD7]

3 CK ve HD7'de yok.
AK'da dörtlük şöyle: Yiğit olan [diye] yiğit adlanır/Yiğit olan her cefaya katlanır/Adam gölgesinde adam saklanır/Kötülerin gölgesi olmaz dalı olmaz

4 CK ve AK'da yok.
b. Metinde 'Düketmem akılı koyalım sanır suval(?): Ekelim akıl da koyalım sınır-HD7
c. Metinde 'Nice muhannet var ki gin dünyayı darsınır': Muhannetler bol dünyayı darsınır-HD7
d. Bu dize 'ayak' bakımından diğerleriyle uyumlu değil.
HD7'de dörtlük şöyle: Der kine Seyyid'im el deli sanır/Ekelim akıl da koyalım sınır/Muhannetler bol dünyayı darsınır/Koç yiğide zından içi dar olmaz

çıkmış. Epey bir zaman gezmiş dolaşmış. Sonunda demiş ki: 'Bu gezmeyle olmaz, varayım paşaya halimi arz edeyim'. Paşanın yanına varıp oturuyor, orada bu türküyü söylüyor. (HD7).

Avşarlar Cadıoğlu'nun askerlerini kırınca gitti Çukurova'ya yerleşir. Çukurova'ya inince bunların kervanını alırlar. Avşarlar da bunun üzerine fermanlı çıkarlar. Bir iki ay dağlarda kaçak olarak gezer. 'Sonra varır Bayazıtoğlu'na düşerim' diyor. 'Bayazıtoğlu bana ne diyecekse desin; yoksa ben dağda gezmeyle onmam' diyor. Varıyor ve Avşarın beyi orada bu türküyü söylüyor (CK:43).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şiirin 'Dadalı [Musa]'ya ait olduğunu söylememiz mümkündür. Dolayısıyla bu şiiri Cingözoğlu Seyyid Osman'a aitmiş gibi göstermek zordur. Ayrıca Seyyid Osman'ın şiirinin iki dörtlüğü de bir başka Dadaloğlu şiirine aittir.

157. ÖTER GARİP GARİP VARDIM TUTULMAZ+

1. *Bir çift kuş geldi kondu köyün başında*
   Tutam alam dedim gider mi boşuna
   Yayılırken ayrı düşmüş eşine
   Öter garip garip vardım tutulmaz[1]

2. *Hûri mi melek mi bunun anası*
   Cennetten çıkmış da bunun libası
   Bunun soyù son kuşlara katılmaz
   Öter garip garip vardım tutulmaz

3. *Der Dadaloğlu'm da bu sözüm haktır*
   Alıcı kuş[lar]ın avcısı çoktur
   Durmasın turnalar katar devşire
   Öter garip garip vardım tutulmaz

+ AŞE23:145.

[1] a, b. (Vezin bozuk).

158. KAŞIN GİBİ EBRU KEMAN BULUNMAZ*

1. *Niçin bana güzelliğin öğersin*
   Senin gibi âfet-i devrân bulunmaz
   Bana karşı kaşın gözün eğersin
   Kaşın gibi ebrû keman bulunmaz[1]

2. *N'olurmuş [da] máh yüzüne baktıkça*
   Âfetin remi(?) edersin beni yaktıkça
   Yanaşıp yanına tenin koktukça
   Hiç Urum'da böyle rayha bulunmaz

3. *Dadaloğlu'm der ki ne söylesem boş*
   İçmişem badeyi olmuşam sarhoş
   Konuşursan merd oğlu merd ile konuş
   Hasan Paşa Oğlu gibi sadık yârin bulunmaz[2]

---

* AŞE22:113

[1] b. (Vezin bozuk).

[2] c, d. (Vezin bozuk).

PROF. DR. İSMAİL GÖRKEM

159. KATLAN DANAC'OĞLU GELİYOR ÇERKEZ+

1. *Albustan çölüne bir aslan geldi*
   Acelin ağzına alıyor Çerkez
   Aldı mızrağını girdi meydana
   Katlan Danac'oğlu varıyor Çerkez[1]

2. *Dayısı Torun da babası İbrâm Bey oğlu*
   Yalman mızrak taşır uçları tuğlu
   Babalı boynuna Murat Bey Halloğlu
   İki başın hükmün veriyor Çerkez[2]

+ FB5: 89-91; AŞE27:270; FB6:54-56; FB1:264; ŞE:214-215 (Cingözoğlu Seyyid Osman); AÖ:277 (Cingözoğlu Seyyid Osman); HD5:31-32; ES:87 (Mahlo); MU:130-131; MI:41-42 (Cingözoğlu Seyyid Osman); CK:17-18; EK4:5-6; ÖY:126; SÖ:31-34; MP:35; ÖÖ1:72; AŞ:61-62; EK2:8070; AZÖ1:200-202; EK3:15 (Cingözoğlu Seyyid Osman).

1 a. Albustan: Elbistan-AŞE27//bir aslan geldi: indi bir aslan-AŞE27//çölüne: ovasına-FB6, AZÖ1// Elbistan çölüne bir arslan gelmiş-ŞE,MI,AÖ, EK3//Elbistan düzüne bir arslan inmiş-HD5//Elbistan çölüne gelmiş bir aslan-SÖ

b. acelin: acelini-FB6, FB1; azısın-AÖ, MI

c. Çekti cıdasını aldı eline-AŞE27// İndirdi Cerid'i düşürdü çöle-FB1// Tartmış cıdasını da almış eline-AZÖ1// Aldı mızrağını çıktı meydana-MU,EK2, EK4, EK3//Bir başı Torun da bir başı İbrahim Bey Oğlu-ŞE, MI// Bir başı Torun da bir yanı İbrahim Bey Oğlu-AÖ//Dede Topuz'un da hakkın unutma-HD5//Daha ilk avı bulman mahana-SÖ

d. Bel verin Has Evli varıyor Çerkes-AŞE27//katlan: bel ver-FB6// Bel ver Has Evli de varıyor Çerkez-FB1//katlan: bel ver-AZÖ1//Doldurup doldurup veriyor Çerkez-HD5//İki başın hükmünü veriyor Çerkez-ŞE// İki başın hükmünü de veriyor Çerkez-AÖ, MI//Dört tarafın hükmün veriyor Çerkez-SÖ

2 a. (Vezin bozuk).//dayısı: anası-FB6// İbrâm: İbrahim-AŞE27, FB1; İbrâm-FB1[çıkma]// Nice mızraklılar var kara tuğlu-AZÖ1// Der Dadaloğlu'm da dövüş oluyor-HD5

b. yalman mızrak taşır: nice beyleri var-AŞE27// Verin yalman mızrağı da uçları tuğlu-FB6// Anası Torun da babası İbrahim Bey Oğlu-ŞE, AÖ, MU, MI,CK,EK2,EK3// Anası Torun da babası Hacı İbrahim Bey Oğlu-EK4//Verin mızrağını eline uçları tuğlu-EK4//Dayısı Torun da babası İbrâm Bey Oğlu-SÖ, MP// Verin mızrağını eline uçları tuğlu-EK2,EK3//Cerit'i de bölük bölük bölüyor-HD5//Yalman mızrak taşırdı uçları tuğlu-SÖ// Yalman mızrak götürür uçları tuğlu-MP// Verin yalman mızrağını eline uçları tuğlu-MU, CK

c. (Vezin bozuk.)//babalı: vebali-AŞE27; babalım-FB1// Hal'loğlu:Halil Oğlu-AŞE27//Ana Torun da baba Recepoğlu-HD5

d. hükmün: zedrin(?)-AŞE27// Herkesin aslını soruyor Çerkez-ŞE, MI,AÖ

HD5'te diğer bir benzer dörtlük şöyle: Topladı Cerit'i geçti sınırı/Yalman mızrağı da uçları tuğlu/Vebalim boynuna ola da Hal'loğlu/İki başlı hüküm veriyor Çerkez

3. *Daha ilk gavgası bulman mahana*
Takım koydu Kaçar Höyüğü'nden Cahan'a
Kaz derneği dayanmıyor şahana
Sıkı durun burnun kırıyor Çerkez[3]

4. *Sizde yok mu idi firenk barıdı*
Yitirmiş Tecirli arar Cerid'i
Unuttun mu Kulaç Kollu Halid'i
Geçmiş gün hayfını alıyor Çerkez[4]

5. *Karalar'a baran oldu kış aldu*
Dağıldı Bozdoğan da baş baş oldu
Hesap eyle elden çıkan beş oldu
Bel versin Has Evli geliyor Çerkez[5]

6. *Der Dadalı gine hileye gitme*
Gördün gözününen sen inkâr etme
Baban Koca Topuz'un da hakkın unutma
Elin boşaldıkça veriyor Çerkez[6]

---

[3] FB1'de yok.

a. daha ilk: iptida-AŞE27//mahana: bahane-AŞE27// Daha ilk kavgası da bulman mahana (İlk kavga ağalar bulman mahana-HD5//İptida kavgasına bulmam mahana-ŞE// İptida kavgasında bulmam mahana-AÖ//Birinci avı da bulmam mahana-SÖ

b. (Vezin bozuk).//Kaçar Höyüğü'nden: Gazel Hüyüğü'nden-AŞE27//Kader Höyük'ten-AZÖ1// Karganın derneği de dayanır mı şahana-MI//Takım koyduk Kader Hüyü'nden Cehan'a-MU, CK//Sınır koydu Kar'öyükle Ceyhan'a-HD5//Kavgacının deynâ dayansın şahana-ŞE//Karganın derneği de dayanır mı şahana-AÖ//Şeref koydu höyüğünden Cehan'a-EK3//Sığırcık sürüsü de dayanır mı şahana-SÖ

c. kaz: kazın-AŞE27, FB6// Kazın derneğ dayanır mı şahana_AZÖ1//Karga dayanır mı şahin avına-HD5//Bir nam koydum Ecel Höyüğünden Cihan'a-ŞE//Nam veriyor Çil Hüyükte Cihan'a-MI, AÖ//Sınır koymuş Koca Höyüğünen Cihan'a-SÖ

d. Seçip kılavuzun uruyor Çerkes-AŞE27, AZÖ1// Seçip irisini vuruyor Çerkez-FB6// Geçmiş hayflarını alıyor Çerkez-HD5//Yarıktırıp yarıktırıp kırıyor-AÖ, MI//Eski geçmişlerinin intikamını alıyor-SÖ

[4] a. Cerid sizde yok mu firenk barudu-FB1[2. dize]// Sizde yok muyudu firenk barutu-AZÖ1[2. dize]// (Tecir[li] sende yok muyudu firenk barutu-SÖ[2. dize]//Cerit sizde yok muyudu firenk barutu-MP[2. dize]// Bitirdi has evlerin arar Cerit'i-ŞE//Bitirmiş Tecirli'yi de arar Cerit'i-AÖ//Bitirmiş has evlerin de arar Cerit'i-MI

b. Tecirli: Tecirli'yi-FB6//ara: arar-FB1[1. dize]// Yitirmiş Karalar arar Cerit'i-AZÖ1[1. dize]// Yitirmiş Bozdoğan'ı arar Cerit'i-SÖ[1. dize]//Yitirmiş Tecirliyi arar Cerit'i-MP[1. dize]// Tüfeği Macar da firenk barutu-ŞE, AÖ, MI

c. Kulaç Kollu: Kavak Boylu-AŞE27, FB6, AZÖ1// Unuttum mu sandın Kulaç Kollu Halid'i-MP// Unuttun mu sandım kulaç kollu-ŞE, MI

d. geçmiş gün: geçen gün-AŞE27//geçmiş gün hayfını: geçmiş hayıflarını-FB1//Geçmiş hayflarını alıyor Çerkez-AZÖ1//Ayırıp ayırıp vuruyor Çerkez-SÖ//Geçen hayıfların alıyor Çerkez-MP// Geçmiş gün hayfını alıyor Çerkez-MU, CK, EK4, EK3

[5] FB1, FB6, AZÖ1'de yok.

a. Karalar'a: Karalar'da-AŞE27

b. Tecirli kalmadı hep baş baş oldu-AŞE27

c. eyle: eylen-AŞE27

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Bu kavga, Avşar'ın iskânından önce olmuştur (FB1). Kayseri-Sarız'dan Nuri Kara'dan derlenmiştir (HD5). Derleme, Metin Kula tarafından Kayseri-Sarız'da yapılmıştır (MU). Kayseri-Sarız'dan 42 yaşındaki Hasan Gürbüz (CK:17-18) ve Gaziantep'ten derlenmiştir(ES:87). "Mahlo Üzerine" (ÖÖ1:72).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

"Avşarlar Reyhanlı yaylasına ulaşmadan önce Cerit, Tecirli, Karalar ve Bozdoğan süvarileri ile Reyhanlılar arasında Albustan'ın 20 kilometre kadar garbında Kaçar Hüyüğü'nün batısındaki çölde mücadele başlamış bulunuyor. Avşarların kavga mahalline gelişleri 1000 kadar atlıdan ibaret Reyhanlıların maneviyatını kuvvetlendiriyor. Reyhanlılar tarafında Avşarlar da düşmanlar üzerine harekete geçerken Koca Topuz, gördüğü avın üstüne saldırmak isteyen şahin gibi ileriye atılmaya müheyyâ oğluna: 'Oğlum Çerkez! Bak, kaç boy aşiret bir araya geldi. Çeke(noksan) tüfek sıkma. Adını alacak sıradır. Sen elindeki tüfengi dabancayı eyi kullan. Onlar boşalıncaya kadar ben elimdekileri doldurup sana hazırlarım' diyor. Diğer Avşarlarla beraber Çerkez de mücadeleye karışıyor. Her ateş etmesinde bir düşman deviriyor. Silâhları boşaldıkça geri dönerek babasına verip, dolularını alıyor. Karşısına gelenlerin hepsini yıldırıyor. Bu hali gören Cerit, Tecirli, Karalar ve Bozdoğan aşiretleri rüesâsı tarafından neticenin kendileri için çok vahim olduğu sezilerek karşı taraf ile anlaşmak üzere bir konuşma bayrağı açılıyor. Bayrak açılınca iki taraftan da ateş kesiliyor. Taraflardan seçilen murahhaslar bir araya gelince, bayrak açan murahhaslarının teklifleri şu oluyor: 'Boşa kırıl-

---

d. Hasmın arkasına varıyor Çerkes-AŞE27

6 ŞE ve HD5'te yok.

a. Metinde 'Dadaloğlu'm der ki hileye gitme: Der Dadalı'm gine hileye gitme-AŞE27; Der Dadalı'm der de hileye gitme-FB6; Metinde 'Dadaloğlu'm': Dadalı'm-FB1[üstü çizilmiş]// Dadaloğlu'm der de hileye girme// Der Dadalı'm der de hileye gitme-MU, CK, EK2, EK4//Der Seyyit Osman'ım hileye gitme-Ml,AÖ, EK3//Der Dadaloğlu'm da hileye gitme-SÖ// Der Dadaloğlu'm da sen hileye gitme-MP

b. Gözün ile gördün sen inkâr etme-AŞE27// Gözüynen gördüğün hakkı inkâr etme-FB6//Gözünle gördüğünü hak inkâr etme-AZÖ1//Gözümle gördüm hiç inkâr etme-AÖ//Gözümle gördüm inkâr etme-MP

c. baban: deden-AZÖ1//Babam Topuz'un da hakkın unutma-MP//Kara Topuz'un hakkını unutma-MI,AÖ

d. eli boşaldıkça: doldurup doldurup veriyor-AZÖ1

mayak! İki taraftan da birer adam çıkarak! Hangi tarafın adamı alt olursa o tarafı bozuldu sayak! Bu teklif Avşar ve Reyhanlı aşiretleri tarafından da kabul ediliyor. Sıra karşı tarafın çıkaracağı adamla çarpışacak adam seçmeğe geliyor. Müttefik dört aşiret tarafından aslen Tecirli'ye mensup bir baskında Recep Oğlu beylerinden Cin Yusuf'u öldürmekle mâruf Danacıoğlu meydana çıkıyor. Avşarlarla Reyhanlılar tarafından da –babası Koca Topuz'un muhalefetine rağmen– genç Çerkez, mübâreze meydanında eski bir kurt olan Danacı'nın karşısında mevki alıyor. İki kahraman birden yek-diğerine ateşe başlıyor. Lâkin hasmının bir kurşunu ile atından yere yıkılan Danacıoğlu can verirken, genç Çerkez meydanda arslan gibi gezeliyor. En değerli kahramanları olan Danacı'nın çok genç bir Avşar çocuğu tarafından vurulup ölüsünün yere serilmesi muvacehesinde Cerit, Tecirli, Karalar, Bozdoğan aşiretlerine de hâsır ve zelil bir halde kaçmak kalıyor. Bunların Danacıoğlu öldükten sonra sağ kalanlardan her biri de ancak olanca sür'atle kaçarak canını kurtarıyor. Hadiseyi öğrenen Dadaloğlu şöyle bir türkü söylüyor" (FB5:88-89).

"Orta zamanlarda Halloğlu Kara Topuz Ağa var imiş. Bu Kara Topuz'un emmisi Halit var idi; bu Halit'i Tecirli aşireti öldürüyor. Ne ise, Tecirli yazın Elbustan'a yaylaya çıkıyor. O sırada bunu işiten Kara Topuz bütün ahalisini başına topluyor, Tecirli ile kavgaya Elbustan'a gidiyor. Topuz gittikten sonra oğlu Çerkez de babasını takiben gidiyor. Babası Elbustan'da Tecirli ile harbe tutuşunca oğlu Çerkez varıyor, muharebenin vasati yerine eriyor. Kendi kendine, 'hangi taraf galip gelirse, galip gelen tarafa vuracak'. O sırada Tecirli galip geliyor, Çerkez Tecirli üstüne hücum ediyor ve Tecirli'yi koğuyor. Elinde mermi kalmıyor, babası Topuz atıynan ulaştırıyor. Ve harp sonunda babası Dadaloğlu'na: 'Oğlumu medh et, kır at senin' diyor (FB6:54).

Avşarlar en çok da Cerit Türkmenleriyle kavga ederlerdi. Bu kavgalar bazen güreş gibi teke tek şeklinde de olurdu. Bu kavgalardan biri de Elbistan ovasında kurulacaktır. Avşarlar 'kart' delikanlıları seçip kavgaya hazırlarlar. Bu arada Kayseri-Pınarbaşı'ndaki Avşar beylerinden Topuz Beyin oğlu 16-17 yaşlarındaki Çerkez de gitmek ister. İtiraz edilir ve 'sakalında tarak duranlar savaşa gidecek' denir. Çerkez de hemen bir tarak bulup yüzüne bastırıverir: "Ben de katılacağım". Bu olaya şahit olanlar da dayanamayıp onu da kavgaya göndermeye karar verirler. Topuz'un tek oğlu olduğu için, babası da Çerkezle birlikte kavgaya gider. Kavgada ilk olarak Avşarlardan Çerkez, Tecirli ve Ceritlerden ise Danacıoğlu karşı karşıya gelirler. Kavga sırasında Çerkez tek tüfeği sıkıp gelinceye kadar Koca Topuz ikinciyi doldurup hazır eder, Çerkez'in eline verir. Çerkez bu kavgada başarılı olunca Dadaloğlu bu şiiri söyler (CK:17-18; MU:130-131).

Avşarlarla Tecirli ve Ceritlerin birlikte aynı yaylalara göçtükleri günlerde, kız kaçırma yüzünden Cerit ve Tecirlilerin arası açılır. Kanlı bir kavgaya meydan vermek istemeyen Avşar beyi Koca Topuz aracı olur ve Tecirlilere barış teklif eder. Tecirliler ise: "Biz sulh istemiyoruz, Ceritlerle dövüşeceğiz; eğer sen de onları tutuyorsan, al nüğünü Cerit'in üzerine

koy" derler. Bu söze kızan Koca Topuz: "Ben ne değil batmanın, koyduğum yeri ağarım" diyerek Ceritler tarafında kavgaya katılır. Bu kavgada kahramanlıklar gösteren Koca Topuz'un torunu Çerkez Bey bu destanda Dadaloğlu tarafından övülmektedir (EK4:5-6; SÖ:31; EK2:8070, AZÖ1:200).

Avşarlar Mürseller bir taraf, Tecirliler Ceritler diğer taraf olur. Kavga Elbistan ovasında, bugünkü Til köyü, Çiçek köyü ve Elbistan arasında olur. Kural gereğince önce meydana iki kişi atılır: Avşardan Çerkez Bey, Tecirliden Danacıoğlu (SÖ:30).

"Çukurova'da tüm Türkmenler Avşarlara karşı birleşirler. Adana-Ceyhan ilçesinin bugünkü Mercin köyü yakınında zorlu bir kavga olur, Avşarlar yenilir, çok sayıda savaşçılarını yitirirler. Hattâ bu kavgada ünlü Topuz Beyin oğlu Halit[Kulaç Kollu Halit] de ölür. Avşar aşireti bunun üzerine dokuz yıl yas tutar. Kınalar yakılmaz, dibekler dövülmez, beyazlar giyilmez. Bu sıralarda Topuz Beyin Halit'ten olma torunu Çerkez de yavaş yavaş büyür. Nihayet bir yayla zamanı Avşarlar Tecirlilerin ve Ceritlerin üzerine saldırırlar. Elbistan'ın bugünkü termik santralle Çiçek köyü arasında çetin bir kavga olur. Çerkez Bey ilk kez böyle bir kavgaya katılmaktadır. Fakat bıyığı yeni terleyen bu delikanlı destan olacak şekilde bir kavga yapar. Dedesi Topuz Beyin onun çakmaklı tüfeğini dolduruşu ve torunu Çerkez'e zaman yitirmeden verişi hiç unutulmaz. Bu kavgada Halloğlu ile Abıkanın Oğlu da çok yararlılıklar gösterirler. Halloğlu abası ile övünür, Abıkanın Oğlu da babası ile övünürmüş. Birinin abası, diğerinin babası ünlüymüş." (AZÖ1:200-201, SÖ:32).

"Bayazıdoğlu'nun Avşar beylerinden 150 atlı istemesi için Avşar Osman Beye başvurmuş ve o da bunu reddetmiş. Dedemiz Murat Bey, Halloğlu, Osman Bey yeğenine ne kadar ısrar etmişse de reddetmiş, emmisinin sözünü de reddetmiş. Nihayet bunu, 'Taflı Kara Topuz'a gönderelim' demişler ve Bayezıtoğlu'nun namesini göndermişler. Kara Topuz'un oğlu Halit Beyi bir kavgada öldürmüşler. Halit Beyin iki yaşında bir çocuğu kalmış. Çocuğun ismi Çerkez imiş. Çerkez, dedesi Kara Topuz'un yanında kalmış. Çocuk çok cesurmuş, sokağa çıktığı zamanda kendi emsalinde kimi olsa döver, yıkar; cesur bir çocukmuş. O dövdüğü çocukların anası ve babası, çocuğun kafasına vururlarmış. 'Bu kadar yiğit isen git de babanın intikamını al' derlermiş. Başına kakarlarmış. Çocuk dedesine gelir şikâyet edermiş. 'Benim babamı kim öldürdü' dermiş. 'Baban kendi hâline öldü' dermiş [dedesi de]. Ondan sonra çocuk 13-14 yaşına gelince 'babamı öldürenden intikamımı alacağım' demiş. Dedesi de, 'oğlum, sakalın tarak tutsun da ondan sonra intikamını al' dermiş. O zaman çocuk evlerine gitmiş, ebesinin camız boynuzundan yapılmış saç tarağını suratına vurmuş, dedesinin huzuruna gelmiş: 'Bak dede sakalım tarak tutuyor mu?' demiş. O zaman dedesi bakmış ki çocukta silâhşörlük var, Bayezıtoğlu'na haber göndermiş. Topuz Bey 'Oraya varıyorum, 150 atlıyla'. Kendisi 80 yaşında, çocuk 15 yaşında. Silâhlarını almış, iki ata binmiş, yola devam etmiş. Keklik Oluğu'nda Bayezıtoğlu 150 atlı Avşar geliyor diye düşünürken karşılaşmışlar. Bakmış ki bir de ne görsün; 80 yaşında bir ihtiyar, 15 yaşında da bir çocuk. Ba-

yezıtoğlu'nun atlıları 'siz ne iş yaparsınız?' diye sormuş. 'Beğenemediniz mi, 150 atlıya çocuk, 50 atlıya da benim' demiş. Elbistan ovasına inmişler, bire hay davulu vurulmuş. Kavga Elbistan ovasında kurulmuş. Cerit, Bozdoğan, Tecirli aşireti Bayezitoğlu aşireti. Üçü bir, Bayezitoğlu yalnız kavgaya giriyorlar. Çocuğa tarif ediyor: 'Filân atlıya sıkacaksın' diyor. Parmağıyla gösteriyor, o atlıya sıkıyor vuruyor. Çocuk geri geliyor, dedesinin elinden tüfeği alıyor. Dedesinin tarif ettiğini vuruyor. 500 atlıyı birbirine katıyor. 'Seçilsin Bayezitoğlu atlısı' diyor. Dadaloğlu o günün gazetecisi/muhabiri, şairi. Dadaloğlu alıyor." (SÖ:33).

Araplar oymağından 'Mahlo' isimli bir sergerdenin dilinden oğluna söylenen türkü (ES:87).

"Halk arasında Mahlo namı ile anılan bu yiğit, Araplı oymağının 'Hacı Mahli' koluna mensuptur. Akrabaları halen Suriye'nin 'Çörten' köyündedirler. 19. asrın sonlarında yaşayan Mahli, çiftlik sahibi olduğu gibi, sürülerle davarı, devesi, atları bulunan zengin bir adamdır. Daima Arap ve Kürt yağmacılarına karşı aşiretini muhafaza edermiş. O devirde çapulcular elinden insanlar bîzâr olmuşlardı. Her vakit böylesine cesur insanlara ihtiyaç vardı. (...) Çöllerde Mahli'nin karşısına duracak hiçbir kuvvet yoktu. Kendisine 'çöllerin bozkurtu' ünvanı verilmişti. Mahli ile başa çıkamayan Araplar onu hile yoluyla öldürmeyi düşündüler. Kendisine dost görünen Arap Naim aşiret reisinin oğlu 'babam seni davet ediyor' diyerek hile ile götürdükten sonra, arkadan ateş ederek onu öldürdü. Mahli öldükten sonra Çerkez ismindeki oğlu da şöhret kazanmıştı. Mahli için söylenen türkü." (AŞ:61-62).

Halit Beyin 3-4 yaşlarında bir oğlu yetim kalır. Karabey onu büyütür. 25 yaşına gelince dedesine, babasının ne olduğunu ve kimler tarafından öldürüldüğünü sorar. Dedesi olanları anlatır. Çerkez babasının intikamını almayı teklif eder. Dedesi, kendisinin ihtiyar olduğunu söyler, Çerkez'e de: "Sen henüz tıfılsın, sakalın tarak tutmaz" der. Bunun üzerine Çerkez, tarağı eline alıp dudağının üstüne saplar. Dedesine: "Bak bakalım bıyığım tarak tutmuyor mu?" diye sorar. İhtiyar, çocuğun cesaretini takdir eder, ona güveni artar. Yeğeni Andırın'da Avşar Seyidoğlu'ya "falan gün 150 atlıyla geliyoruz" diye mektup yazar. Karabey hiç kimseye haber vermeden Cingözoğlu Seyyit Osman ile 25 yaşındaki Çerkez'i yanına alıp gider. Seyidoğlu 150 kişilik yemek hazırlamıştır. Bir de ne görsün, 150 kişi yerine biri tıfıl iki ihtiyar çıkagelmiştir. Seyidoğlu: "Hani 150 atlınız?" deyince Karabey: "Seyitle ben 50, Çerkez de 100 atlıya bedel" der. Çerkez, beş aşiretle tek başına çarpışıp onları bozguna uğratır. Çarpışma Elbistan'da vuku bulur (ŞE:214-215; MI:41-42; AÖ:277).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Dadalı Veli'nin yaşadığı dönemden daha önceleri Rakka yöresinde Çerkez isimli bir Türkmen yiğidinin varlığını bize ekler kısmına aldığımız üç metin gösteriyor (bk. EK 30). Elbistan ovasında çarpışan Çerkez'e bu ad, daha önceleri Rakka yöresinde yaşamış olan

Çerkez'in adına izâfeten verilmiş olmalıdır. Şiirin 'Dadalı [Musa]' ve 'Dadaloğlu [Dadalı Veli]'na ait çeşitlenmelerinin olması, Çerkez'in kahramanlığının Türkmenlerin belleğinde uzun süre yer ettiğini ve unutulamadığını gösteriyor. O kadar ki, Dadaloğlu'na ait şiir, Avşarlar arasında zamanla Cingözoğlu Seyyid Osman'a bile mal edilebilmiştir.

160. BİR KIZ GÖÇÜN ÇEKMİŞ GİDER EĞLENMEZ*

1. *Kelep kelep olmuş dostun zilifi*
Dökmüş ay yüzüne gider eğlenmez
Bilmem Begdilli bilmem Köşekli
Bir kız göçün çekmiş gider eğlenmez[1]

2. *Yedeğine almış bir katar maya*
Haline münasip bir karşı taya
Sarı salta ile sıktırma saya
Yıkmış hilâl kaşın gider eğlenmez[2]

3. *Bir çift güzel gördüm salınıp gider*
Cemâlin şûlesi beni del'eder
Kaşlar hilâllanmış gözler el eder
Kan bulanık akar gider eğlenmez[3]

4. *Yaylasın yaylamış inmiş düzlüğe*
Vardır hasretlisi yolun gözlüye
Acep o yâr indi m'ola Tuzla'ya
Bir kız göçün çekmiş gider eğlenmez[4]

5. *Adını sorarsan Hûri'dir Hûri*
Tig-ı müstakimden uygun her yeri
Yörükler başına bıraktın nârı
Cayır cayır yakar gider eğlenmez[5]

6. *Veli'm eydür usul boyu dal gibi*
Altın heril kesme kekil dal gibi
Firdevs-i Âlâ'da gonca gül gibi
Burcu burcu kokar gider eğlenmez[6]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

1964 yılında Adana-Ceyhan ilçesinin Hürüuşağı/Türk Şükriye köyünden Hürüoğlu İsmail/İsmail Halis Çelik'ten derlenmiştir (AZÖ1).

---

* AZÖ1:315-316; YZD:99-100; BP:178; ÖY:227; TKM1:140; AÖ:250; SK:121.
a. Metinde 'zülüfü': zilifi-YZD
d. hilâl: hilâlî-BP
b. Metinde 'şailesi': *şûlesi*
c. Metinde 'helâllanmış': hilâllanmış-AÖ
a. düzlüğe: güzlüğe-YZD, SK
b. hasretlisi: hasretin-YZD
a. Metinde 'Hürü'dür Hürü': Hûri'dir Hûri-YZD
c. yörükler: yörük-YZD, BP, TKM1, AÖ, SK
d. 'yakar' yok- AÖ
b. Metinde 'eli heril': altın heril[harîr]-YZD, AÖ

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Dadalı Veli hakkında Taha Toros'un ve Pertev Naili Boratav'ın kanaatlerini doğrulayıcı nitelikte bir şiir. Şiirde Adana-Karataş 'Tuzla' kasabasının adının geçmesi ve 'yörük'lerden söz edilmiş olması bunun kanıtı olarak gösterilebilir (bk. EK 1, 2).

161.1. HEY AĞALAR NERE VARDI YARIMIZ*

1. *Gitti Cerit gitti gider Avşarlar*
   Gider oldu namusumuz arımız
   Kavga kuruldu da kılıç çalındı
   Hey ağalar nere vardı yarımız[1]

2. *Ağamız da çadırını tutardı*
   Kaputunu dal boyuna atardı
   Her birimiz bin atlıya yeterdi
   Dövüşerek ölemedi varımız[2]

3. *Dadaloğlu'm şu dağlara varınca*
   Korkarım yurtları ıssız kalınca
   Saçılıp da Binboğa'ya konunca
   Yaylalara dokunmazdı şerrimiz[3]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Kayseri-Sarız Çördüklü köyünden derlenmiştir(OA6). TKM1'den alınmıştır (AZÖ1).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Avşarlar ve Ceritler Rakka'da sürgündedirler. Eski günleri ve yaylaları hatırlar (AZÖ1, SÖ).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Yalgın (ARY8) derlediği metnin Karacaoğlan'a ait olduğunu kaydetmesine rağmen, şiirin çeşitlenmesi Karacaoğlan şiirleri içinde bulunamamıştır (bk. Ergun 1971).

---

* TKM1:103; SÖ:13; AZÖ1:194; ÖY:132; ARY8: 355-356(Karacaoğlan); OA6:3969; AÖ:188; BP:117; SS:118; MU:74-75.

1 OA6'da yok.

2 b. boyuna: boynuna-AZÖ1,SÖ,TKM1,BP,OA6,AÖ
d. varımız:birimiz-AZÖ1,SÖ, AÖ

3 a. Koca obayla yaylalara varınca-OA6
b. kalınca: görünce-OA6

161.2. ÇEVRİLDİ DE BURA KONDU İLİMİZ*

1. *Yürü bire Hemite'nin kalesi*
   Aşiret de yeni buldu belâsın
   Çukurova sen de viran olasın
   Çevrildi de bura kondu elimiz[1]

2. *Ilıktır suyu da yosunlu kokor*
   Çetindir gecesi mucuğu yakar
   Kız gelin kalmamış hep hasta yatar
   Sehillerde açılmıyor gülümüz[2]

---

* HGM: 2; MI:100-101; OA1:3512; BP:142-143; AZÖ1:206-207; MK:55; HNO3 (Âşık Ömer); BSB:106-107; ÖÖ1:25-26 (Hüseyin Bey), 30 (Muslu Bey); EA:24(Âşık Halil); FGM:174-175; PNB3:279-280; CÖ2:210-211; SS:100-101; ÖY:186-187; MU:75-76, 98-99; HD2:10-11; HD4:34; ARY8:332-334 (Tecirlili Âşık Gökşen Oğlu Ömer); AÖ:190-191.

1 a. Göründü de Hemite'nin kalesi-AZÖ1//Görünüyor Hemite'nin kalesi- OA,MK,HNO3, FGM, PNB3//Yıkılası Hemite'nin kalesi-BP, OA1,BSB,CÖ2,MU:98//Görülüyor Hemite'nin kalesi-MI//Görünmüyor Hamdilli'nin kalesi-HD2

b. Hiç gitmiyor aşiretin belâsı-AZÖ1// Gitmez oldu aşiretin belâsı-BP, OA1,BSB,CÖ2//Aldı beni aşiretin belâsı-HNO3

c. Yıkılıp Yarsuvat viran kalası-AZÖ1//Çukurova yıkılıp viran kalası-BP, OA, BSB, CÖ2, MU:98// Yıkılıp Çukurova viran kalası-OA,MI,MK,FGM,PNB3,ARY8//Yanıp Çukurova viran kalası-HNO3

d. Bu yıllık da burda kalsın elimiz-AZÖ1//Çevrildi burada kaldı ilimiz-BP, OA, CÖ2, MI, BSB, MU:98,OA1//Çevrildi de orada kaldı ilimiz-MK, HNO3//Çevrilti'de kaldı bizim elimiz-ARY8//Çevrildi de burda kaldı elimiz-FGM,HD2//Çevrildi de orda kaldı ilimiz-PNB3

2 a. Eser garbisi de adamı yakar-AZÖ1//Garbisi eser de buharı çöker-ARY8//Esmiyor garbisi mucuğu çöker-BP,MU:98,CÖ2,BSB,MI,MK,PNB3,OA//Üvezin yakıyor mucuğun çokar-AO1//Garbi yeli mucuğu çöker-HNO3//Esmiyor garbisi mucuğu sokar-FGM

b. İçilmez suları yosunlu kokar-AZÖ1// yosunlu: yosuna-ARY8//Zor olur gecesi sineği yakar-HNO3//Yosunlu suları içilmez kokar-HD2//Ağırdır geecesi üvezi yakar-MU:98, OA, CÖ2, BP, MI,BSB// Pokhardır[buhardır] gecesi ivezi yakar-MK,PNB3

c. Yatılmaz gecesi mucuğu çokar-AZÖ1// Yatılmaz geceler mucuğu çokar-ARY8//İçilmez suları puhulu kokar-HNO3//İçilmez suların yosunu kokar-MK,PNB3//Gelin kız kalmadı hep yola bakar-OA1//İçilmez suları yosunlu kokar-BP,MU:98,CÖ2,OA,MI//Kız gelin kalmadı hast'oldu yatar-FGM

d. sehillerde: sehillemiş-AZÖ1//Çevrildi bunaldı bizim ilimiz-ARY8//Sehillerde kalır bizim ölümüz-HNO3//Kadir Mevlâ'm yaylaya dönse yolumuz-MK,PNB3//Yaylaya yukarı dönsün elimiz-OA1//Yaylaya yukarı dönsün yolumuz-BP,CÖ2,BSB//Allah'ım yaylaya dönder yolumuz-MI,MU:98//Kadir Mevlâ'm yaylâ dönse yönümüz-FGM//Bu yıllık da pek perişan elimiz-HD2//Sehilde açılmıyor gülümüz-AÖ

3. *Boy beyimiz Topaktaş'a çıkardı*
Al kaputtan mavi işlik tokardı
Her birimiz beş bölüğe yeterdi
Dövüşerek ölemedi birimiz[3]

4. *Devemiz gelirdi tülülü bozlu*
Çanları öterdi bülbül âvazlı
Âşığımız vardı kucağı sazlı
Bahşişine yiğit idi ilimiz[4]

5. *Karâdik'ten öte Harnı'nın düzü*
Üç beş boy beyi [de] bir etmiş sözü
Yoktur Fettahlı da kim'edek nazı
Enden enden kırık bizim kolumuz[5]

6. *Gün burnuna İmeli'den inerdik*
Sallanır da Saçaklı'ya konardık
Şöhret için yiğit ata binerdik
Çakmaklı tüfekti bizim zorumuz[6]

---

[3] HD4'te dörtlük şöyle: Topaktaş'a kara çadır kurardık// Kurardık da al kendiri atardık/Her birimiz bir orduya yeterdik/ Döğüşerek ölemedi birimiz

FGM ve PNB3'te dörtlük şöyle: Ağamız da çadırını tutardı//Kaputunu dal boynuna atardı //Her birimiz bir orduya yeterdi//Dövüşerek ölemedi varımız

[4] a. Metinde 'develerimiz gelirdi': devemiz gelirdi-AZÖ1//Âşığı gelir de kucağı sazlı-ARY8//Katarımız gelir bülbül âvazlı-FGM// bozlu: bazlı-AÖ,AZÖ1,SS,MU:76//Katar çekilirdi tülülü bazlı-HNO3//Devemiz gelir de tülülü bazlı-HD2//Devemiz yürürdü tülümüz bozdu-HD4

b. Tülünün sesi de bülbül âvazlı-AZÖ1//Devesi çekilir tüyü ağ yozla-ARY8//çanları: çanlarımız-HD4//Çalınır çanımız bin bir âvazlı-HD2

c. Metinde 'olurdu': vardı-AZÖ1/Çanları öter de yaman âvazlı-ARY8//Avşarımız gelirdi bülbül âvazlı-HD4//âşığımız vardı: âşıklar gelirdi-HNO3//Nice âşık gelir kucağı sazlı-FGM//Gelir köçeğimiz kucağı sazlı-HD2

d. yiğit: cömert-AZÖ1//Bakşiş'ine çok el etti ilimiz-ARY8//Bahşişine şahbaz idi elimiz-FGM//Bu yıllık da bağlı elimiz bizim-HD2//Bahşişine yiğit olur elimiz-HD4

[5] a. Metinde 'Karagedik'ten yukarı': Karâdik'ten öte-AZÖ1; Kara Gedik'ten aşınca-HNO3// Karakız Gediği Navrız'ın düzü-HD2//Harami'den kalkınca Haruniye'nin düzü-ARY8//

b. Oturmuş beyler de ediyor sözü-AZÖ1//üç beş boy beyi: üç boy bey-FGM//Üç boy beyi eyliyor sözü-MK,PNB3//Oturur boy beyler ederler sözü-HNO3//Boy beyler ediyor sözü-HD2//Toplanın ağalar edelim sözü-HD4//Üç boy beyi bir olmuş ediyor sözü-ARY8//

c. Fettahlı beyleri yok kim'edek nazı-AZÖ1//Eski Kınıklı'yam kim'eyleycm nazı-ARY8//Fettahlı beyi yok kim'edek sözü-FGM//Fettahlı zebundur kim'edek nazı-ARY8//Kara Gedik'ten aşınca kim'edek nazı-HNO3Fettahlılar yoksa kim'edek nazı-HD4

d. Oradan da kırılmış kolumuz bizim-ARY8//Enden enden kırık kolumuz bizim-MI//Yedi yerden kırık bizim kolumuz-HNO3//Yedi yerden bağlı kolumuz bizim-HD2//Oradan da bağlı bizim yolumuz-HD4

[6] AZÖ1.

a. Sabahleyin İmalı'ya konardık-HNO3

b. Savrulur da Saçaklı'ya konardık-HD4//Oymak oymak yaylalara inerdik-HNO3//Bayazıtlıydı ilimizin tutağı-ARY8// Saçılır'dan Saçaklı'ya konardık-ARY8[1. dize]

c. yiğit: yavuz-HNO3//Gün yüzüne İmalı'dan inerek-ARY8//Ahır Dağı da yaylamızın eteği-ARY8

7. *Melik Ejder evliyalar yatağı*
Âhır Dağı yaylamızın eteği
Bayazıtlı elimizin tutağı
Cihan köprüsünden bağlı yolumuz[7]

8. *Arabistan atlarına binerdik*
Al kaputu al kendire atardık
Her birimiz bir orduya yeterdik
Alışkan tüfekti bizim zorumuz[8]

9. *Kavrık'a varınca semah dönerdik*
Saçılır da Suçatı'na konardık
Ha deyince bin gök atlı binerdik
Mertlik köprüsünden geçer yolumuz[9]

10. *Dadaloğlu'm der de bu işler doğru*
Giydiği deri de yediği darı
İzin verme beğler kovarlar'geri
Her tarafa dokanırdı şerrimiz[10]

---

d. Tek tüfekti en sevgili malımız-HNO3//Ceyhan köprüsünde bağlı yolumuz-ARY8

[7] AZÖ1.

a. evliyalar: enbiyalar-HD4

b. Âhır Dağ da yaylamızın otağı-HD4

c. Bayazıtlı: Kozan Payas-HNO3//tutağı: tuzağı-SS,MU:76//Gayet soğuk derler Çimen Çatağı-HD4

d. Dağa karşı çekilirdi göçümüz-HD4

BP, CÖ2, BSB ve MU:99'da dörtlük şöyledir: Dadal der Erciyes erenlerin yatağı /Bayazıtlı kolumuzun tutağı/Âhır Dağı yaylamızın eteği/Allah'ım yaylaya dönder yolumuz [d.Yaylaya yukarı dönsün elimiz-OA1]

[8] a. Ağamız da çadırını tutardı-MK//'Ho' deyince avluya konardık-ARY8

b. Nispet için yavuz ata binerdik-ARY8//Kaputunu dal boynuna atardı-MK//

c. Gün yüzüne İmalı'dan inerek-ARY8

d. Çukurova'da kaldı bizim evimiz-ARY8//Dövüşerek ölemedi varımız-MK//

[9] AZÖ1.

a. Kavkırın'a çıkınca semah dönerdik-ARY8//dönerdik: dönerdi-BP, MI, MU:98, OA1, BSB, MK, CÖ2, FGM,PNB3//Boy beyimiz Topaktaş'a konardı-HNO3

b. Metinde'genişleyip': saçılır-ARY8// Saçılır da Suçatı'na konardık-ARY8//konardık: konardı-BP,MI,BSB,CÖ2,MU:98,OA1//Saçılır da Suçatı'na konardı-PNB3,FGM,MK//Kimi biner kimi attan inerdi-HNO3

c. Düşmanlar hep korkumuzdan sinerdi-HNO3//Ha deyincebir gök atlı binerdi-BP, MU:99// 'Hah' deyince bin gök atlı binerdi-MI, OA1, MK//binerdi-BSB, CÖ2, FGM, PNB3 //bin gök atlı: beş yüz atlı-FGM

d. Alışkan çakmaktı bizim zorumuz-MI, MK//Dövüşüp de ölemedi delimiz-HNO3//Alışkın çakmaktı bizim elimiz-FGM//Alışkan çakmağıdı bizim zorumuz-PNB3//Alışkın çakmağa döner kolumuz-ARY8

[10] a. Yeter hey ağalar bu sitem yeter-AÖ,BP,MI,CÖ2, OA1,MU:98,MK, HNO3,BSB,PNB3//Yeter ağalar da bu sitem yeter-FGM//Dadaloğlu'm da bu sitem yeter-HD2//Yeter Dadalı'm da bu sitem yeter-HD4

b. Kuruçağ'a varınca gukkuğun öter-PNB3//Kurucağ'ın orda k. skuğuk öter-HNO3//Kuruçağ'a va-

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

4 Şubat 1947 tarihinde Adana-Ceyhan İmren köyünde 60 yaşlarındaki Ceritli Ahmet Ağa'dan (PNB3:279-280), 1958 yılında Kayseri-Sarız Ayranlık köyünden Mehmet Yıldırım'dan (AZÖ1), Osmaniyeli Aşık Saim Özdal'dan (MK:55), Kayseri-Sarız'dan Nuri Kara'dan (HD2), aynı ilçeden Yusuf Dinç'ten (HD4), Tecirli Türkmenlerinden Gökşen Kâhyanın oğlu Mehmet'ten (ARY8), 1968 yılında Hatay-Dörtyol Erzin kasabasından Mehmet Özaslan'dan (HGM:2), Gaziantepli Çakıroğlu İbrahim ve Ahmet Bozkurt'tan(ÖÖ1:30) derlenmiştir.

Adana-Ceyhan Azizli köyünden olan Ahmet Cerit'in şiir defterinden alınmıştır (FGM:174-175).

1970'li yıllarda Ruhi Su tarafından yorumlanmıştır. Aynı türkü daha sonra Sadık Gürbüz tarafından da kasete okunmuştur (EA:24). Dadaloğlu'nun çömezi olan Âşık Ömer'e aittir(HNO3).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Henüz bilinemeyen bir nedenle Avşarlar bahar başlangıcında yaylaya çıkamazlar. Yaz aylarında Çukurova'da kalmak zorunda kalırlar. O yıl hastalıktan, sıtmadan çok sayıda kız-

---

rınca guguklar öter-BP,BSB,OA1,MK,CÖ2,MU:98,AÖ//Kuruçağ'a varınca kukkular öter-MI//Kuruca varınca kukular öter-FGM

c. Kız gelin kalmamış tüm hasta yeter-HNO3//Gelin kız kalmadı hep sayrı yatar-BP,CÖ2,MU:98, OA,BSB//Kız gelin hast'oldu hep hasta yatar-MI,MK,AÖ,FGM,PNB3

d. Temmuzlamış açılmıyor gülümüz-HNO3//Sehil yerde açılmıyor gülümüz-BP, AÖ, MI, BSB, CÖ2,OA1,MU:98//Schillerde açılmıyor gülümüz-MK,PNB3//Schilledi açılmıyor gülümüz-FGM//Bu yıllık da açılmıyor gülümüz-HD2//Dönder Mevlâ'm yaylalara yolumuz-HD4

AZÖ1'de dörtlük şöyle: Der Dadalı'm der de bu sitem yeter/Yaylaya çıkınca gukkûlar öter/Kız gelin kalmadı hep hasta yatar/ Göğüşerek ölemedi birimiz

ARY8'de dörtlük şöyle: Kuruca ovaya çıkınca koğular öter/Gelin kız kalmamış hep hasta yatar/Yeter ağalar da bu sinim yeter/Schillemiş de açılmıyor gülümüz

MK, PNB3 ve CÖ2'de dörtlük şöyle: Der Dadalı'm şu dağlara varınca/Korkarım yurtları ıssız görünce/Saçılıp da Binboğa'ya konunca/Yaylalarda dokanırdı şerrimiz

HNO3'te dörtlük şöyle: Âşık Ömer der ki n'olup n'olunca/Çatlıyorum şu dağları ıssız görünce/Çevrilip de bir par[p]ıya konunca/Bülbül olup ötüşürdü dilimiz

ARY8'de dörtlük şöyledir: Tecir Ömer der de yüzlerim yerde/Çatlıyorum şu dağları görende/Savuşup da şu parpıya konanda/Her yerlere dokunur Mevlâ şerrimiz

gelin ölür; erkekler, tüm aşiret perişan olur. Dadaloğlu Ceyhan nehri kıyısında bulunan Hemite kalesine bakarak eski günleri, yaylaları, o görkemli göç günlerini hatırlar ve bu türküyü söyler (AZÖ1,AÖ).

Yazın yaylaya gidemeyen Avşar beyleri Çukurova'da sıcak ve kuraklıktan hasta ve perişan oluyorlar. Dadaloğlu bu türküsü ile Avşar'ın bu acınacak halini anlatır (HGM:2).

Mecit Paşa Avşarları iskân ediyor, sürüyor. Abdurrahman Paşa da Tecirli aşiretini Sehel/Çukurova'da bir kırıma getirip yok ediyor. Dadaloğlu yine üzgündür. Keder ortaklığı yaptığı aşiretlerin felâketi kendisini de etkiliyor. Şu şiiri diziyor (OA1).

Derviş Paşa Tecirlilerin yaylaya çıkmalarını yasakladığı zaman, Tecirli'de Gökşen Oğlu Ömer isimli âşık bu türküyü söylemiştir(ARY8).

Osmaniye-Haruniye dolaylarından Avşar göçü kalkıp yürüyor. Dadaloğlu duygulanıp söylüyor(HD4).

Kozanoğullarının Osmanlı yönetimi tarafından dağıtılması üzerine Dadaloğlu'nun çömezi Âşık Ömer tarafından söylenmiştir(HNO3).

Muslu Bey, Firuz Bey zamanında yaşamıştır. Bu şairin de iskân başı ailesine mensup olduğu sanılıyor. Hattâ Baraklar içerisinde Firuz Beyin amcası oğlu diyenler de vardır (ÖÖ1:30).

İlbeyli beylerinden Hüseyin Beyi tuttular ve hapse attılar. Aşağıdaki türkü de Hüseyin Beyindir (ÖÖ1:25-26).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şiirin muhtevasına baktığımızda, zorunlu iskân sonrası Türkmen aşiretlerinin yaz aylarında Urum'a yaylaya çıkamamalarının anlatıldığı görülüyor. Muhtemeldir ki, Fırka-i İslâhiye'nin zorunlu iskânından önce de aşiret kavgaları sebebiyle bazı Türkmen aileler Urum'a yaylaya gidemiyorlardı. Bu hatıraların üstüne bir de zorunlu iskân olayı gelmiştir. 'Dadalı Veli'nin zorunlu iskânın yapıldığı yıllarda oldukça yaşlanmış olduğu sözlü kaynaklar tarafından rivayet edilmektedir. Tarihsel gerçeklik bakımından da bu görüş doğru olmalıdır. Ayrıca ekler kısmında verilen şiirler de de Rakka-Şanlıurfa-Gaziantep civarında yaşanmış geçmiş hatıraların izleri görülmektedir. İşte Halil, Gökşen Ömer ve Dadaloğlu'nun çömezi [çırağı] olduğu söylenen Ömer gibi âşıklar Türkmen aşiretlerinin dert ve sıkıntılarına tercüman olmak maksadıyla bu şiirin benzerlerini, yeni eklemeler yaparak söylemişlerdir (bk. EK 31).

162.1. HANİ YA KABAK ASAN KODAZ ALİNİZ[+]

1. *Karalar ho[ğ]ladı Barı'ya düştü*
   Misis mehenk imiş alayın açtı
   Sırkıntılı Karahacılı hep yalın kaçtı
   Hani ya kabak asan Kadaz Ali'niz[1]

2. *Al ha sana da ince belli*
   Saraycık'a çıksın kendinin oğlu
   Ardından varan da Dindahar Oğlu
   Neye kalkmaz oldu sınık kolunuz[2]

3. *Hûb sesinle hûb havanı duyarlar*
   Can çalarlar seda verir kayalar
   Dağ yüzünde bozulaşır mayalar
   Onun için mani söyler dilimiz[3]

4. *Cabbar Dede yardımc'olsun pîriniz*
   Şahan çalmış doğrulmuyor beliniz
   Kavuk düştü düşman oldu biriniz
   Korkma yiğit al terkiye yalınız[4]

5. *Avşar'ın uyluğu durmuyor atta*
   Kaçtı Tecirliler hep selâmette
   Cerit'in hopuru çıktı Yarsuvat'ta
   Boz kartala pay oldu ya ölünüz[5]

6. *Bozdoğan kavgaya varmadan kaçtı*
   Reyhanlı'nın beyi Haleb'e düştü
   Bayazıdoğlu duydu buna pek şaştı
   Hani ya beriye gelmiyor biriniz[6]

[+] AŞE27:274; AŞE3:276; FB4:145; FB5:62-64; EK2:8072; AZÖ1:186-187; EK4:7; ÖY:146; AÖ:206-207; SÖ:18-19; BP:110; ND2:1632; MU:82-83; ŞE:211 (Cingözoğlu Seyyid Osman), 226 (Cingözoğlu Seyyid Osman); CÖ2:187; ÖY:139; AÖ:240-241.

1 AŞE3'te yok.

a. Metinde 'Karalar holadı yazıya düştü: Karalar 'ho' dedi Barı'ya düştü-FB5// Karalar bağladı Buruk'a düştü-BP,ND2,MU, CÖ2, AÖ//Karalar haladı da Buruk'a düştü-ŞE:211//Karalar hovladı Buruk'a düştü-ŞE:226

b. Misis'in köprüsü mehengi aştı-FB5, FB4// Misis meheng imiş alasın açtı-SÖ,AÖ,ŞE:211, ŞE:226, ND2//Misis mehenk imiş alasın kaçtı-CÖ2,BP,MU//Misis'in köprüsü mehengi aştı-EK2, EK4

c. Sırkıntılı, Karahacılı, Ağcakoyunlu hep yalın kaçtı-FB5, FB4//Karahacılı: Melemenci-EK2,EK4

d. Metinde 'Ya nice oldu kabak diken Kodaz Ali'niz: Hani ya kabak asan Kodaz Ali'niz-FB5, FB4//hani ya kabak asan: hani ya lâf atan-EK2, EK4//Boz kartala pay oldu ya ölünüz-CÖ2,SÖ,BP,ND2,ND2,AÖ//Bozkurtlara pay oldu ya ölünüz-ŞE:211, ŞE:226

2 AŞE3, FB5, FB4'te yok.

a. (Vezin bozuk).

3 b. çan çalarlar: canlı cansız-AŞE3

c. Metinde 'Dağın yüzüne de seda verir kayalar': Dağ yüzünde bozulaşır mayalar-AŞE3

d. Ayakta uyumsuzluk var.

4 AŞE3, FB5, FB4'te yok.

5 AŞE3'te yok.

7. *Çekildi Avşar'ın atlısı bindi*
Cerit'in üstüne peştemal döndü
Göçmüş Sırkıntılı yurduna kondu
Nerde kaldı kolu bağlı deliniz[7]

8. *Çinçin Boğazından Gerdek Mağara*
Acep bir bergüzâr salsak gül yüzlü yâre
Dağılın konun [da] Sırapınar'a
Orda [bir] hoş ötün Göksun çölünüz[8]

9. *Der Dadalı'm bu iş böyle olmadı*
Atlı fenne düştü birbirini bulmadı
Yürü bire Cerit burda sana yurt kalmadı
Geç Arabistan'a Amik yolunuz[9]

---

a. durmuyor: dutmuyor-FB5, FB4; duruyor-CÖ2,BP,ND2,MU,AÖ

b. Metinde 'Tecirli başın kurtardı selâmette: Kaçtı Tecirliler hep selâmette-CÖ2, SÖ, BP, ND2, MU, ŞE:21,ŞE:226,AÖ//Tecirli kaçtı gitti firkatta-FB5, FB4// Tecirli de kaçtı gitti firkatta

c. Metinde 'Cerid'in hopunu çıkardılar Yarsuvat'ta': Cerit'in hopuru çıktı Yarsuvat'ta-AZÖ1, CÖ2,BP,ND2,MU,AÖ //Cerid'in hopuru çıktı Yarsufat'ta-FB5, FB4// Cerit'in hopurunu çıkardılar Yarsuvat'ta-ŞE:211// Cerit'in hopurun çıkarttı Yarsuvat'ta-ŞE:226//çıktı: çıkarttı-SÖ

d. oldu ya: oluyor-EK2, EK4//Kaçman Kırıntılı[Sırkıntılı] Gâvur Dağı carınız-SÖ//Kaçın Sırkıntılı Gâvur Dağı carınız-CÖ2,BP,ND2,MU,AÖ//Kaçın Kırıntılı[Sırkıntılı] Gâvur Dağı carınız-ŞE:211//Nerde kaldı kolu bağlı deliniz-ŞE:226

6 FB5:62-64; FB4: 145.
AZÖ1'de dörtlük şöyle: Bozdoğan davaya girmeden kaçtı/Reyhanlı beyi de Halep'e düştü/Kozanoğlu duydu buna pek şişti /Hani ya hiç beri gelmez biriniz

7 AZÖ1.

a. Avşar'ın atlısı çekildi-ŞE:211

b. üstüne: üstünde-SÖ,ŞE:211,ŞE:226

c. göçmüş Sırkıntılı: göçmüş Kırıntılı-ND2; kaçmış Kırıntılı-ŞE:211,ŞE:226

d. deliniz: delimiz-AÖ,BP,ŞE:21,AÖ//Kaçma Cerit Gâvur Dağı carınız-ŞE:226

8 FB4, FB5'te yok.

b. (Vezin bozuk).

d. orda hoş ötün: orda ma'mur olmuş-AŞE3

9 a. Metinde 'Dadal Oğlu'm der ki bu iş böyle olmadı': Der Dadalı'm davaları bitmedi-FB4;Der Dadalı bu iş olmadı-AŞE3// Der Dadaloğlu'm da bu böyle olmadı-SÖ//Der Dadalı'm bu böyle olmadı-CÖ2,BP,ND2,MU,AÖ// Cingözoğlu'm der ki böyle olmadı-ŞE:226// Der Seyyit Osman'ım bu böyle olmadı-ŞE:211

b. Aşiretler birbirini dutmadı-FB4// Atlı fena düştü birbirin bulmadı-CÖ2, BP, ND2, MU, AÖ//Atlı fene düştü biri bulmadı-ŞE:226

c. (Vezin bozuk) Küçük Ali Oğlu sarpa çekildi fark etmedi-FB4// Yürü bire Cerit sana yurt kalmadı-CÖ2, BP, ND2, MU,AÖ//Yürü bire Cerit yurdun kalmadı-ŞE:226

d. Metinde 'Geç kim Arabistan'a Amik yolunuz': Geç Arabistan'a Amik yolunuz-CÖ2, BP, ND2, MU,ŞE:21;ŞE:226,AÖ// geç kim: geçsem-AŞE3//Dövüşüyor elde olan varınız-FB4

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

Cingöz Oğlu Âşık Osman (AŞE27:274).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

"Karalar, Bozdoğan, Tecirli, Cerid Kerim Oğlu ile Avşar'ın dövüştüğü zaman Kerim Oğlu taraftarı olan Bozdoğan'ın, Karalar'ın kaçışı, Tecirli'nin yan çizişi (FB4: 122).

"Bozdoğan beyi ile Karalar ağası da bütün kuvvetleriyle Avşarların önlerine çıkıp karşı koyarlar. Aralarında çok şiddetli çarpışmalar oluyor. Üç gün devam eden kavga neticesinde Bozdoğan beyi ile Karalar ağasının kuvvetleri mağlûp oluyor. Ölenler ölüyor, sağ kalanlar - da /.../ bulunanlar da perişan bir halde çıkıyor. Lâkin Avşarlar arkalarını bırakmayarak kaçanları da Seyhan ırmağının öbür yakasına kadar takip ediyorlar. Bozdoğan ve Karalar firarileri sahilde tâ Ayas toprağında rahat nefes alabiliyorlar. Avşarlar da Çukurova'daki eski yurtlarında karar kılıyorlar. Avşar, Cerit, Tecirli, Karalar, Bozdoğan, Kozanoğlu, Küçük Ali Oğlu, Sırkıntıoğlu, Karahacılı, Ağcakoyunlu gibi Türkmen aşiretlerinin hükûmete karşı yek, pek serkeşâne harekette bulunmalarından dolayı kendilerini hale getirmek maksadı ile tahminen 19. asrın ortalarına doğru Muhtar Paşa'nın kumandası altında tekrar asker ile Halep tarafında Dayının Oğlu [Veli'nin Oğlu] nâmıyla tanınmış bir derebeyi, başına topladığı binlerce çete ile Çukurova'ya yöneliyor. Bu ıslahat karar ve teşebbüsünden haberdar olan aşiretler müttefikan Dayının Oğlu'ndan Çukurova'da kendilerini müdafaaya hazırlanıyorlar. İki taraf arasında ilk çarpışma Ceyhan ırmağı üzerinde Misis köprüsü başında vuku buluyor. Fakat müdafaa hazırlığının noksanlığından dolayı bu çarpışma aşiretlerin mağlûbiyeti ve firarları ile neticeleniyor. Bu münasebetle Âşık Dadal ['Oğlu' kelimesi çizilmiş] şu türküyü söylüyor" (FB5:60-62).

Karalar, Menemenci ve Sırkıntılı aşiretleri birleşerek Avşarları yenmek, dolayısıyla yaylaktan sürmek isterler. Ama yine de yenilirler(EK4).

Çapanoğlu Cabbarzâde, Kozanoğlu'nu çekemez. Büyük bir kuvvetle Kozan üzerine yürür. Rum nahiyesini zapteder. Fakat Feke'nin Belen köyü yakınlarında Kozanoğlu Büyük Yusuf Ağa'ya yenilir. Bu yenilgiyi hazmedemeyen Çapanoğlu, bir takım plânlar yaparak

---

AZÖ1'de dörtlük şöyledir: Der Dadalı'm hani beyler kalanı /Mıstık Paşa'm ne tez tuttun Belen'i/Çapanoğlu gene yaptın plânı/Hani sizin çakmak çalan eliniz

FB5'te dörtlük şöyle: Dadaloğlu'm der ki davaları bitmedi/Aşiretler birbirini dutmadı/Kozanoğlu bu davayı gütmedi/ Dövüşüyor elde olan varınız [c. Kozanoğlu: Küçük Ali Oğlu(çıkma, çizilmiş)].

Çukurova'daki diğer Türkmenleri kışkırtıp Avşarların üzerine saldırtır. Bu kavgada Kozanoğulları'nın atlı askerleri olan Avşarlar bir yanda; Karalar, Sırkıntılı, Menemenci, Cerit, Tecirli, Bozdoğan ve Reyhanlı diğer yanda olmak üzere iki gruba ayrılırlar. Sabahın erken saatlerinde başlayan kavga akşama kadar sürer. Adana'nın doğusundaki Misis bölgesinde başlayan bu zorlu kavga Sarıçam ve Buruk köyü yörelerine kadar yayılır. Dadaloğlu, yedi boya karşı yapılan bu kavgada gördüklerini dile getirir. [bk. Mâruzat: 120'den özet] (AZÖ1, AÖ).

Anavarza'ya giderken Adana aşiretlerinden yedi boy Avşarların önüne çıkarlar. Avşarlara hasım olduklarından, onları kırıp bizim üzerimize yağma etmek gayesine düşerler. Avşar Osman Bey de Aynı Hatun'a nişanlıdır. Aynı Hatun devenin başını çeker, Osman Bey de atın üstünde kılıç belinde, tüfek omuzunda gider. Yamaçtan bir atlı gelir. 'Avşar aşireti yanlış gelmişsiniz, bu yolla önünüzü kestiler, sizi kıracaklar; kızınızı gelininizi yağma edecekler' demesi üzerine Osman Bey atından iner. 'Yanlış gelmişiz bu yola, geri çevirelim' deyince, nişanlısı Aynı Hatın devenin yularını kaldırıp atar. 'İn yanındaki attan, tüfeği bana ver' der. 'Göç düşmanın üzerine çekilir; buradan göçü çevirsek, öbür taraftan önümüze geçerler' der. 'Ne yapacağız beyin kızı?' deyince, eli silâh tutanlar yolun iki tarafından, biz de yolumuza devam edelim. Onlar bizi nerede çevirirse, onlar da dıştan onları[bizi çevirenleri] ateşe tutalım' diye cevap verir. Yolu keserler. Avşar aşireti de iki taraflı onların üzerine varır. Yedi boy aşireti bozguna uğratırlar. Amik ovasına kadar onları sürüp kovalarlar. Bu olay sebebiyle Dadaloğlu bu türküyü söyler (SÖ:18-19).

"Avşarlar Pınarbaşı'nda otururlarken Anavarza'ya iskân edilirler. Adana yöresinde oturan Ceritler, Tecirli, Bozdoğanlı, Kara Hacılı, Kırıntılı aşiretleri birleşip düşman saydıkları Avşarları Cihan/Ceyhan suyuna dökmek için silâha sarılırlar. O sırada Avşarların başında Hacı Beyin oğlu Çerkez varmış. Çerkez nişanlı imiş. Nişanlısı önden giden devenin yularını tutuyormuş. Avşarlar habersiz yol alırken beş aşiretin Mekelkin Boğazında pusu kurduğu haberi gelir. Çerkez yolu değiştirmek ister. Bunu duyan nişanlısı karara karşı koyar: 'Şu yağlığı[örtüyü] al, elbiseni,silâhını bana ver, erkek korkmaz; göz düşmandan geri çekilmez, göz düşman üstüne çekilir' der. Nişanlısı Fadime'nin bu sözleri Çerkez'e ağır gelir. Tedbir aldırıp yola devam ederler. Mekelkin Boğazında beş aşireti bozguna uğratıp Amik ovasına kadar sürerler. Avşarlar geri dönüp Anavarza'ya gelirler. Bu hadiseyi Cingözoğlu dile getirir. (ŞE:210).

"Güz aylarında Avşar aşireti göçü çekip Maraş altında barınmaya giderken, yolda rastlayan bir yolcunun 'Önünüzde Yediboy Aşireti var' demesi üzerine, Avşar beyi atını geri çevirir. O zaman nişanlısı bulunan Avşar kızı kılıcı çekerek 'İn attan, devenin başını eline al' demesi üzerine göçe devam ediliyor. Nihayet Yediboy aşireti ile harbe giriyorlar ve mağlûp oluyorlar. Burada Yediboy Aşireti Dadalı'nın koşmasından da anlaşılacağı vechile Cerit, Sırkıntılı ve Karahacılı aşiretleridir." (ND2, AÖ, CÖ2).

"Avşarlar Diyarbakır'a sürgüne giderlerken Cerit, Bozdoğan ve Kırıntılı aşiretleri pusu kurarlar. Bir yolcu durumu haber verir. Aşiret beyinin oğlu, atının başını çekip yol değiştirmek ister. Nişanlısı deveden inip: 'İstersen deveye sen bin, kırmen eğir, ben ata bineyim' der. Sonunda bile bile düşmanlarının üstüne yürürler." (ŞE:226).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Şiirin çeşitlenmeleri 'Dadalı [Musa]', 'Dadaloğlu' [Dadalı Veli]' ve 'Cingözoğlu Seyyid Osman' tapşırmalı. Bu şiirlerde, Çukurova'da birbirinden farklı tarih ve yerlerde Türkmen aşiretleri arasındaki kavgalar anlatılıyor. Seyyid Osman'a ait metni, 'usta malı' bir şiirin zamanla ona mal edilmesi şeklinde düşünmek daha doğru olacaktır.

162.2. NİYE BÖYLE HATA SÖYLER DİLİNİZ✦

1. *Yücesinden arslanlarım haykırır*
   Kerim Oğlu neye varır haliniz
   Yobazlığın sonu olmaz bellidir
   Niye böyle hata söyler diliniz[1]

2. *Karkın yazısında tüfenkler öttü*
   Boz ala dumanlar Urum'u tuttu
   Karalar kendini Cihan'a attı
   Düzen tutmaz bozgun öter teliniz[2]

3. *Bozdoğan bozuldu Cihan'ı geçti*
   Tecirli korkudan Tırık'a düştü
   Göçün önü vardı Doruk'a çöştü
   Deniz kıyıyı duttunuz eliniz[3]

4. *Der Dadalı'm dediceğim olmadı*
   Atlı çerin birbirini bulmadı
   Cerid sana burada yurt kalmadı
   Geç Arabistan'a Amik yolunuz[4]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Bu şiirde, diğer metinde olmayan dörtlükler var. Dadalı Musa'ya ait metinde Çukurova'da yaşanmış aşiretler arası bir başka kavgadan söz ediliyor.

✦ FB4:122; AŞE3: 276.

1 AŞE3'te yok.

2 AŞE3'te yok.

3 AŞE3'te yok.

4 a. dediceğim: bu iş [böyle]-AŞE3
b. Atlı fene düştü birbirini bulmadı-AŞE3
c. Yürü bire Cerit sana burda yurt kalmadı-AŞE3
d. Geçsem Arabistan'a Amik yolunuz-AŞE3

163. KAÇ KURTUL GÂVUR DAĞINA+

1. *Çıktım Feke'nin dağına*
   İrembil attım bağına
   Aşiret sahab almazsa
   Kaç kurtul Gâvur Dağına[1]

2. *Ağcasaz'ın yazıları*
   Ceren kovar tazıları
   İstanbul'a sürgün gitti
   Şu ağamın kuzuları

3. *Kızılırmak akar gider*
   Kenarını yıkar gider
   Ünü büyük Kozanoğlu
   Boyuncuğun büker gider[2]

4. *Amanın böyle olur mu*
   Oğul babayı vurur mu
   Padişahın zorbaları
   Bu dünya size kalır mı[3]

5. *Yandık hey Allah'ım yandık*
   Dede'ye çatıldı sandık
   Oturmuş da baş bağlıyor
   Bacıları deli Fındık

6. *Kadanı alayım bacı*
   Kır at kişner acı acı
   Gâvur oldu da dönmedi
   Çerkez Beyin oğlu Hacı

7. *Kır atı da kaplan poslu*
   Dabancası altın taslı
   Sen söyle de ben ağlayım
   Çerkez Beyin kızı Nesli

8. *Su akar yirilir yerler*
   Haber versem niye derler
   Ünü büyük Kozanoğlu
   Konak Gürleşen'de parlar

9. *Olur mu böyle olur mu*
   Evlât babayı vurur mu
   Ünü büyük Kozanağlu
   Bu dünya sana kalır mı

10. *Kızılırmak akmam diyor*
    Kenarımı yıkmam diyor
    Ünü büyük Kozanoğlu
    Ben yurdumdan çıkmam diyor[4]

+ FB5:149-150 (anonim); HNO1:62-64; HNO2:155-156; AMK:77-79; CÖ1:88-89; CÖ2:193,201-202; FGö:37; BP:90-91,95; OA5:3892-3893; MI:84-85; MP:70-71; AZÖ1:279-281; TKM1:152-153; AÖ:222-223; YZD:310-312; ÖY:142-144; MZK2:72-73; OAd:66-67.

1 a. Feke'nin: Kozan'ın-BP:90
b. Bir göz attım otağına-BP:90// Remil attım dost bağına-YZD,OA5,AZÖ1//
c. Aşiretten imdat olmaz-YZD,OA5//Aşiretten imdat gelmez-AZÖ1
d. Kaçalım dost otağına-OA5

2 CÖ1, MI, CÖ2:193, FGö ve BP:95'te de var.

3 AMK'da dörtlük şöyle: Olur mu beyler olur mu/Evlât babayı vurur mu/Gidi millet hainleri /Bu dünya size kalır mı

4 CÖ1, MI, CÖ2:193, FGö, AMK, MP veBP:95'te de var.
a. Kozan çayı akmam diyor-AMK

11. *Karalı yağlık karası*
Karıştı Kozan arası
Ünü büyük Kozanoğlu
Ağ döşü süngü yarası[5]

12. *Kır atı havlıda kişner*
Küheylânı yeri dişler
Ünü büyük Kozanoğlu
Kürk giydirir at bağışlar

13. *Havlısı binek daşlı*
Bahçesi gül ağaçlı
Kazanlının hatınları
Ağ sayalı üce başlı

14. *Çıktım Kozan'ın dağına*
Karı dizleyi dizleyi
Yaralarım göz göz oldu
Cerrah gözleyi gözleyi[6]

15. *Kozan'a iller Kozan'a*
Akıl ermez bu düzene
Öldürmüşler beyimizi
Yasak mezarın gezene[7]

16. *Kozan Dağı çatal matal*
Arasında arslan yatar
Ünü büyük Kozanoğlu
Kürk giydirir at bağışlar[8]

17. *Bahçemizde öten kuşlar*
Ah bu kuşlar nerde kışlar
Bir yiğide bir yar yeter
Artığıyla dertler artar[9]

18. *Odasında gergef işler*
Küheylânlar çayır dişler
Buna Kozanoğlu derler
Kürk giydirir at bağışlar[10]

19. *Kara çadır eğmeyinen*
Önü çapraz düğmeyinen
Ne kaçarsın Kozanoğlu
Beş yüz atlı gelmeyinen[11]

20. *Tütünleri keseyinen*
İçemedim tasayınan
Kozanoğlu yaralanmış
Su istiyor kâseyinen[12]

---

5 a. karalı: karası-YZD, AMK, AZÖ1, AÖ
b. Ben öpmeye kıyamazdım-YZD,AZÖ1,AÖ
d. döşü: göğsü-YZD,AZÖ1,AÖ

6 [Dörtlüğün üstü çizilmiş].

7 CÖ2:193, MP, FGö.

8 AZÖ1.

9 AMK.

10 YZD,OA5,AZÖ1,AÖ.

11 AZÖ1.
b. Ucu yere değmeyinen-MI,MP
d. Üç beş atlı gelmeyinen-CÖ1,CÖ2:193,FGö,MP

12 OA5, AZÖ1, AÖ, YZD

21. Kır atım örkten boşandı
Üzengi yere döşendi
Ne yatarsın Kozanoğlu
Kılıcı düşman kuşandı[13]

22. Kozan Dağı karlı buzlu
Etrafı hep gelin kızlı
Gitme beyim öldürürler
O hayınler dünden sözlü[14]

23. Sürdürür atın sürdürür
Sürgüsü duman püskürür
Yiğitlerin şerefi cenk
Hem ölür hemi öldürür[15]

24. Kozanoğlu avdan gelir
Avını elinden alır
Buna Kozanoğlu derler
Yiğit ölür nâmı kalır[16]

25. Kara kavak yıkıntısı
Dallarının döküntüsü
Kozanoğlu düğün kurmuş
Nerde bunun okuntusu[17]

26. Kozan Dağı dağ değil mi
İçi dolu bey değil mi
Emmim kızı çifte benli
Yiğitlere pay değil mi[18]

27. Ne yatarsın hecin gibi
Kara bıyık sicim gibi
Baş ucunda ağlar durrum
Emmin kızı bacın gibi[19]

28. Haydi bahçeyi gezelim
Menevşe nergis dizelim
Geçen sene gelin idik
Bu yıl da dul gezelim[20]

29. Ne yokuşun başındayım
Ne inişin peşindeyim
Bana dulluk yakışır mı
On dört on beş yaşındayım[21]

30. Kozanağlu oturuyor
Beylik toplar atılıyor
Ne dursun Kozanoğlu
Kan gövdeyi götürüyor[22]

---

[13] YZD, AÖ.

[14] AZÖ1
c. Öldürürler beyim seni-YZD//
d. o hayınlar: düşmanlar zâti-YZD

[15] AZÖ1.
a. Metinde 'atım': atın-AÖ
b. Metinde 'yiğitliğin': yiğitlerin-AÖ

[16] AZÖ1, AÖ.

[17] AZÖ1, AÖ.
c. kurmuş: tutmuş-YZD

[18] YZD.

[19] YZD.

[20] YZD. (Büyük karısının ağzından).

[21] YZD (Küçük karısının dilinden.)

31. Günde öleneçe günde
Gir.meydana kılıç elde
Soluk aldırma düşmana
Kozan Dağı eteğinde[23]

32. Kara çadır is mi tutar
Altın tabak pas mı tutar
Kozanoğlu ölmeyinen
Avşar ili yas mı tutar[24]

33. Şu Feke'nin hanımları
Kara bilmez alınları
Kör olasın Derviş Paşa
Hep dul koydun gelinleri[25]

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenin Açıklamaları:

'Evlât babayı vurur mu?' [4. dörtlük]: dizesiyle ilgili açıklama: Kurt İsmail Paşa, Kozanoğlu Yusuf Beyi tuzağa düşürüp elini ayağını bağlattıktan sonra kurşunlatmış ve 'Yusuf Beyi ben öldürmedim, oğlu Ali Bey öldürdü' diye etrafa yaymıştır (AMK:79).

Nesli: Bu parça.[6. dörtlük], Yusuf Ağa'nın karısı Nesli Hatun tarafından ağıt olarak söylenmiştir (FB5:149).

Fındık: Bu parça [7. dörtlük] Yusuf Ağa'nın kız kardeşi tarafından söylenmiştir (FB5:149).

"Kozan Dağı dağ değil mi" dizesiyle başlayan hane[26. dörtlük], Kozanoğlu'nun ağzından amcası kızı için söylenmiştir(YZD:312).

"Kara bilmez alınları"[33. dörtlük]:Alınlarında namus lekesi yoktur (AÖ:223).

"Ağıdın tamamının Dadaloğlu'na ait olduğu kuşkuludur. Bunun gibi ağıt, tek bir Kozanoğlu'na söylenmemiştir. Anlaşılan, Kozanoğlu beylerine değişik kişilerce söylenmiş dörtlükler buraya karıştırılmıştır." (AZÖ1:279).

---

[22] AZÖ1.

[23] OA5.

[24] MI,CÖ1,CÖ2:193,FGö,MP,AZÖ1.
d. ili: kızı-MI,CÖ1,CÖ2:193,FGö,BP:95,MP,AZÖ1,AÖ//Avşar kızı: Çerkez kızı-AMK

[25] AZÖ1.
b. Talim bilmez âlimleri-MI,MP,AÖ//Talim bilmez âlemleri-CÖ1,CÖ2:193,FGö//
c. olasın: olası-MI
d. koydun: ettin-HNO1,HNO2,TKM1//

1926 tarihindeki tetkik seyahatinde Adana'da Niğdeli Ahmet Hulûsi'nin sazıyla çaldığı ve okuduğu Kozanoğlu türküsü. Kons. A. Kons. P.18758" (YZD:310).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Farklı kaynaklarda dörtlük sayıları daha az olarak yer alan bu ağıt metni, bizim yazma eserlerden aldıklarımızla birlikte dörtlük sayısı olarak, otuz üçe çıkmış bulunuyor. Ağıdı kimin söylediği belli değildir. Fakat yörenin Türkmen sözlü geleneği, 'Kozanoğlu Ağıdı'nı 'Dadaloğlu'na mal ettiği için, biz de ihtiyatla da olsa buraya almayı uygun bulduk. Eberhard kitabının "'Kozanoğlu' Türküsü" bölümünde (bk. Eberhard 2002: 93-97), şiirin Ermenilerden kaydedilmiş Türkçe çeşitlenmelerini, ayrıca 1950'li yıllarda Çukurova'dan yaptığı derlemeleri yayımlamıştır. Ne yazık ki şiirler önce İngilizce'ye, oradan da Türkçe'ye çevrildiği için, hemen hemen bütün şiirsellikleri kaybolup gitmiştir. Kitaptaki şiirlerin orijinallerini bizim yukarıda verdiğimiz dörtlüklerden bularak düzeltmek mümkündür. Eberhard da 'Kozanoğlu Türküsü'nün Dadaloğlu'na ait olamayacağı kanısındadır.

VII. KAYNAKLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ*

AAK1 (Kevük 1947)

Pertev Naili Boratav'ın 1947 yılında bir ekiple Çukurova'dan yapmış olduğu derlemeler içerisinde bulunan Dadaloğlu'na ait bu türkü, Boratav tarafından daha sonradan her nedense yayımlanmamıştır (bk. Boratav 1982). Fakat 'Boratav Arşivi'ndeki derlemeler arasında bu metin mevcuttur. Türkü Ahmet Ali Kevük'ten Şubat 1947'de İmren köyü-Ceyhan'da derlenmiştir.

AAK2 (Kevük 1989)

AAK1'de de adı geçen Ahmet Ali Kevük (Adana-Ceyhan/Çanlı köyü doğumlu, 83 yaşında, eski yazı ile okur yazar, çiftçi)'ten 1989 yılında ses kaydı olarak derlediğim 2 Dadaloğlu türküsü.

A. ARİFÎ: bk. BİLGE, Fahri (*müstear*).

AC (Cehan 1954).

Çukurova Cerit Türkmenlerinden olan bu kişi, Ceritlerin sözlü kültür ürünlerinin önemli bir icracısıydı. Yörede 'Ahmetçe' olarak tanınan Ahmet Cehan, 1898-1984 yılları arasında yaşamıştır. Çukurova'daki kışlak yerlerine iskân edilen Adana-Ceyhan ve Osmaniye ili sınırları içindeki köylerde yaşayan Cerit ve diğer Türkmen aşiretlerinin düğünlerine 'davetli' olarak iştirak eder ve orada 'türkülü halk hikâyeleri' icrâ ederdi. Yörede 'türkülü hikâye' anlatma geleneğinin başta gelen temsilcilerinden birisi idi (Ayrıntılı bilgi için bk. Mirzaoğlu 1994: 38-40). 1940'lı yıllarda Ali Rıza Yalgın'ın düzenlediği 'Karacaoğlan Gecesi'ne katılmıştır (bk. Görkem 1996). Ahmet Ali Kevük (bk. AAK1, AAK2) ve Tahsin Okatar (bk. TO) onun yetiştirdiği kişilerdir. Kurt ve Ursula Reinhard'ın 1950'li yıllarda ondan ses kaydı olarak derlemeler yaptığını biliyoruz (bk. UR).

Uzun uğraşlardan sonra Ahmetçe'nin eski yazıyla kaleme aldığı şiir defterinin fotokopisini 1997 yılında temin etmiştim; bu konuda bana yardımcı olanlara teşekkürlerimi sunmaktan büyük bir mutluluk duyuyorum. İçinde 50 'türkü' metni, kısa hikâyeleriyle birlikte yer almaktadır. Defter, 'türkülü hikâye icrâcısı' bir kişinin kaleminden çıktığı için oldukça önemlidir. Defterde 6 Dadaloğlu türküsü birer cümlelik kısa hikâyeleriyle yer almaktadır.

ACE (Elçi 1997).

Armağan Coşkun Elçi'nin doktora tezi olan bu kitapta, Muzaffer Sarısözen'in derlediği ve notaya aldığı türkü metinlerinin ayrıntılı bir dökümü verilmektedir.

---

* Kısaltmaların karşısında bulunan parantez içindeki künyeler 'Kaynakça'ya gönderme yapmaktadır.

AK (Kılıç 1976).

Derleme niteliğindeki bu eserde Gâvurdağı yöresinden emekli ilkokul öğretmeni Ahmet Kılıç'ın derlediği metinlere yer verilmektedir. Kitapta derleme tarihi olarak 1956-1976 yılları arası verilmekte ve kaynak şahısların adları kaydedilmektedir. Dadaloğlu'na ait 10 türkü hikâyeleriyle birlikte kitapta yer alıyor (s.38-46).

AMK (Kozanoğlu 1983)

Kozanoğulları ailesinden olan emekli tarih öğretmeni Abdullah Münir Kozanoğlu kitabında 'Kozanoğulları'nı tarihsel bakımdan belgelere dayalı olarak incelemiştir. Kitapta 'Kozanoğulları Hikâye ve Şiirleri' başlıklı bir bağımsız bölüm yer almakta ve oraya alınan metinler incelendiğinde, 'halk indinde' Kozanoğullarının nasıl görüldüğü ve kabul edildiği anlaşılmaktadır. Bu metinlerden 8'i Dadaloğlu'na aittir. Yazarın söz konusu metinleri yazılı kaynaklardan aldığı anlaşılmaktadır.

AÖ (Özkul 1995).

Kendisi de aslen Avşar Türkmenlerinden olan emekli ilkokul öğretmeni Ali Özkul, 1995 yılında tamamladığı basılmamış 'Oğuz Boyu- Avşarlar' isimli çalışmasında Kayseri yöresi halk şâirleri içerisinde 'Dadaloğlu'na da önemli derecede yer ayırmıştır. Üzülerek belirtmem gerekir ki Özkul çalışmasına aldığı Dadaloğlu türkülerini genellikle daha önceleri yayımlanmış eserlerden kitabına almıştır. Çalışmanın en iyi tarafı ise, Dadaloğlu türkülerinin, diğer yazılı kaynaklardaki 'yanlış' söyleyişlerinin düzeltilmiş olmasıdır. Kitap, özellikle Kayseri yöresi Avşar Türkmenlerinden derlenmiş ağıt ve türkü metinleri bakımından oldukça zengin ve değerlidir.

ARY1 (Yalgın 1923).

Ali Rıza [Yalgın] 'ın *Tarsus* gazetesinde yayımlanan bu makalesindeki türkü metni, kısa hikâyesiyle birlikte M. Fuad Köprülü'nün Türk Halkbilimi bakımından oldukça önemli olan eserinde (Köprülü 1930: 28-29) yer almıştır. Bütün araştırmalarıma rağmen Yalgın'ın Tarsus gazetesindeki bu yazısına ulaşmak mümkün olmadı.

ARY2 (Yalgın 1935).

Gaziantep, Kilis ve Halep yörelerinde yaşadığı rivayet edilen ve adına biyografik bir 'türkülü hikâye' de bulunan Kılınçoğlu isimli halk şâirine atfen yayımlanan metin, Çapanoğlu-Kozanoğlu mücadelesinin destanı şeklindedir (Kılıçoğlu/ Kılınç Ali'ye atfedilen türkülü hikâye için ayrıca bk. Görkem 1999: 382-383).

ARY3 (Yalgın 1938).

1930 yılının Ağustos ve Eylül aylarında Kilis'ten derlenen iki Dadaloğlu türküsü. Her iki metin de ARY8 ve ARY6'da tekrar yayımlanmıştır.

ARY4 (Yalgın 1941).

Taha Toros'un kitabını (Toros 1940) değerlendiren Yalgın, 'Dadaloğlu olgusu'nun hepsi de birer âşık olan 'dede-baba-oğul' üçlemesi ile 'ozan-baksı geleneği' içerisinde şekillenmiş olabileceğini söylemekte, bu olgu hakkında oldukça çarpıcı sorular sormakta ve bu hususlar üzerinde düşünülmesini istemektedir. Üzülerek belirtmek gerekir ki, her nedense 'Dadaloğlu' deyince bugüne kadar sadece bir tek 'şâir' düşünülmüştür. Bu bakımdan Yalgın'ın tespitleri oldukça önemlidir. Fakat Yalgın'ın Dadaloğlu Veli'nin Avşar Türkmenleri üzerine söylenmiş 'tamam' türkülerini sözlü kaynaklarda bulamamış olmasını, türkü metinlerini Çukurova'dan derlemesine bağlamak gerekecektir. Makalenin sonunda, Dadaloğlu'na ait Yalgın'ın derlediği ve daha önce hiçbir yerde yayınlanmamış iki türkü yer almaktadır.

ARY5 (Yalgın 1942).

Osmaniye ilinin Endel köyünde yaşayan Bozdoğan Türkmen aşireti mensuplarından derlenmiş 1 Dadaloğlu karşılaşması ile 1 türkü metni -eksik olarak- yer almaktadır.

ARY6 (Yalgın 1966).

Yalgın yazısının girişinde Gaziantep yöresinde üç şâir tipine tesadüf edildiğini, aralarında Karacaoğlan ve Dadaloğlu'nun da bulunduğu toplam 7 halk şâirinin "bu muhitte doğmamış, fakat aşiretinin bir kısmı buralarda meskûn bulunmuş olma [ları] dolayısıyla bu havaliyi gezmiş, yahut şiirleriyle benimsemiş, seyyah halk ve saz şâirleri" grubuna dahil edilebileceğini kaydetmektedir (Yalgın 1966:275). Yazıda Dadaloğlu'na ait verilen iki türkü metni ARY8 ve ARY3'de yayımlanmıştır.

ARY7 (Yalgın 1977a); **ARY8** (Yalgın 1977b).

1920'li yılların başından 1940'a kadar güney yörelerine gelerek Gaziantep, Hatay, Osmaniye, Adana ve Mersin'de ilkokul öğretmeni, ilköğretim müfettişi ve Adana Müze Müdürü olarak olarak görev yapan kelimenin tam anlamıyla 'büyük idealist', -Köprülü'nün ifadelerini de 'sadeleştiren' Sayın Sabahat Emir'in Türkçesi ile ifade edecek olursak- "senelerden beri Güneydoğu Anadolu'nun folklor ve etnoğrafyasına ait ve bilhassa şahsî gözlemlerine dayanan kıymetli tetkikler yayınlayan" Ali Rıza Bey (Yalgın 1977a: IX); 1931-1932, 1933, 1934 ve 1939 yıllarında beş kısım halinde yayınladığı *'Cenupta Türkmen Oymakları'* isimli 'derleme' niteliği daha ağır basan kitabında Türk Halkbilimine ait önemli miktarda sözlü malzemeyi bir araya getirmiştir. Yıllarca baskı üstüne baskı yapmasına rağmen hâlen kitabın başına Yalgın'ın hayatı ve eserlerini değerlendirici mahiyette ayrıntılı ve bilimsel niteliklere uygun bir 'inceleme' konulmayan, üstüne üstlük 'dizin'i bile hazırlanmayan Yalgın'ın kitabını, "keyfî tasarruflarıyla" Sabahat Emir'in nasıl yayınladığını ve kendisine, kitabın başına koyduğu 'hazırlayan' sıfatını nasıl lâyık gördüğünü cidden merak ediyoruz (Yalgın'ın hayatı, eserleri ve Karacaoğlan çalışmaları hk. bk. Görkem 1996). Kitaptaki malzeme içerisinde 'Dadaloğlu'na ait olanlar da vardır. Fakat söz konusu metinlerin, bu kitabın

basılmasından önce makale-derleme şeklinde Yalgın tarafından yayınlandığına işaret etmeliyiz.

ARY9 (Yalgın 1932a); **ARY10** (Yalgın 1932b); **ARY11** (Yalgın 1932c); **ARY12** (Yalgın 1932d); **ARY13** (Yalgın 1932e); **ARY14** (Yalgın 1932f).
Ali Rıza Bey Adana'da *Türksözü* gazetesinde yayımladığı bu seri yazıyı hemen hemen hiç değiştirmeden *Cenupta Türkmen Oymakları*'na da koymuştur (bk. ARY7, ARY8). Seri yazı, Adana ve yöresinden Ali Rıza Beyin yaptığı derlemelerin notları şeklindedir.

AS (Satoğlu 1962).
Abdullah Satoğlu tarafından yayımlanan kitapta Nebi Dadaloğlu derlemesi olan bir Dadaloğlu türküsüne (s.67) yer verilmiştir.

AŞ (Şahin1962).
Ali Şahin kitabını Gaziantep-Oğuzeli İnkılâp köyünden Bican Polat'tan derlenen bilgiler ve eski harflerle tutulmuş derlemelerden yararlanarak hazırlamıştır (s.2). Eser, Gaziantep'te ve bir kısmı Suriye'de yaşamaya devam eden, yakın zamana kadar konar-göçer bir hayat sürmüş olan Beydili ve Barak Türkmen aşiretlerinin sözlü tarihi niteliğinde sayılabilir. Dadaloğlu'na bağlanan türkülerin benzerlerini ihtiva etmesi bakımından eser çok önemlidir.
Gaziantep yöresinden derlenen türkü metinleri içinde ikisi Dadaloğlu türküleriyle ilişkilidir: İlki (s.33-34) Dedemoğlu'na ait olduğu belirtilen bir türkü, ikincisi ise (s.61-62) Mahlo adlı bir eşkıyanın ölümü üzerine söylenen 'Çerkez' ayaklı bir ağıt. Bu türkülerin Dadaloğlu'na ait benzer ayaklı türkülerle ilişkisi üzerinde düşünmek gerekir.

AŞE: (bk. ESEN, Ahmet Şükrü).

AŞE1 (Esen 1928).
'Giriş' kısmında daha önce Z. Fahri Fındıkoğlu tarafından yazılmış bir gazete yazısından (Fındıkoğlu 1927) bazı alıntılar yapılan 'H.B.D.' [Halk Bilgisi Derneği] imzalı bir yazı, bu yazının sonunda ise "Dadaloğlu'nun Şiirleri" başlığı altında Halk Bilgisi Derneğinin "faal ve kıymetli âzası Ahmed Şükrü [Esen] Bey"in gönderdiği Dadaloğlu'na ait 8 türkü metni bulunmaktadır (s.106). Bu 8 türkünün 7'sinin benzerlerini Ahmet Şükrü Esen'e ait defterlerde görüyoruz; ancak 1 tanesini AŞE'ye ait defterlerde bulmak mümkün olmamıştır. Bu benzerlikler bize, yazıda yer alan türkü metinlerinin AŞE'nin defterlerinden alındığını göstermektedir.

AŞE2 (AŞE2); **AŞE3** (AŞE3); **AŞE4** (Esen 1936); **AŞE5** (Esen 1982); **AŞE6** (AŞE6); **AŞE7** (Esen 1986); **AŞE8** (Esen 1991); **AŞE18** (AŞE18); **AŞE21** (AŞE21); **AŞE22** (AŞE22); **AŞE23** (AŞE23); **AŞE24** (AŞE24); **AŞE26** (AŞE26);**AŞE27** (AŞE27).
Halen İstanbul'daki 'Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı'na Ahmet Şükrü

Esen'in oğlu Ali Koçak Esen [Minkari] tarafından bağışlanan ve farklı kişiler tarafından Arap alfabesiyle tutulmuş defterler (bk. AŞE2, AŞE3, AŞE6, AŞE18, AŞE21, AŞE22, AŞE23, AŞE24, AŞE26, AŞE27). Ahmet Şükrü Beyin bu defterleri, özellikle Kayseri'de görev yaptığı müddetçe konuya ilgi duyan kişilere kaydettirdiği anlaşılıyor. Fındıkoğlu'nun (1927) Ahmet Şükrü Beyin halkıyat meselelerine 20 senedir ilgi duyduğunu söylemiş olması, onun ilk gençlik dönemlerinden beri bu meselelere ilgi duyduğunu anlatmak için yeterlidir. 1919-1932 yılları arasında Ahmet Şükrü Beyin Adana, Silifke, Kahramanmaraş, Kayseri ve Yozgat gibi yerlerdeki adliye kurumlarında çalıştığı anlaşılıyor. Memuriyet hayatının 1924-1930 yılları arası Kayseri'de geçmiştir (Boratav 1982:2). "Onun derleyicileri ve kaynak kişileri arasında, hapishanelerde tutuklu, hükümlü yatan kişilerin de bulunduğu, defterlerindeki birçok notlardan anlaşılıyor" (Boratav 1982: 3). Dolayısıyla defterlerde farklı kişilerin kalemlerinden çıkan farklı farklı metinlerin var olduğu görülüyor. Ahmet Şükrü Beyin oğlu tarafından, babasının ölümünden sonra küçük defterlerin bir araya getirilip ciltlenmesiyle 27 büyük ciltlik bir 'yazma külliyat' oluşturulmuştur. Bu ciltlerden ikisinin Halk Edebiyatı ile ilgili olmadığını belirten Boratav, diğer 25 defterde adı belli halk şâirlerine ait toplam 5480 parçanın olduğunu kaydetmektedir. Yine Boratav'ın hazırlamış olduğu dizinden yararlanarak Dadal, Dadaloğlu, Âşık Musa ve Âşık Veli adına kayıtlı şiir sayılarını şöylece verebiliriz: Dadal, Dadaloğlu:93; Âşık Musa:6; Âşık Veli:6. On defterde yer alan şiir sayısı toplamı 105'tir; mükerrer [varyant, eş-metin] olanlar çıkarıldığında bu sayı 57'ye inmektedir.

Ahmet Şükrü Esen'in söz konusu 25 ciltlik defterlerindeki 'ağıt' metinleri AŞE5'de (bk. Esen 1982), 'türkü' metinleri AŞE7'de (bk. Esen 1986) ve 'destan' metinleriyse AŞE8'de (bk. Esen 1991) Boratav ve arkadaşları tarafından bir araya getirilmiştir. Çalışmamızda metinlerin altlarında sadece bu kısaltmalar verilmemiş, asıl 'AŞE' kısaltmalı defterlerdeki şiir numaralarına da gönderme yapılmıştır.

AZÖ1 (Özdemir 1985).

Ahmet Z. Özdemir *Avşarlar ve Dadaloğlu* adlı kitabının 'önsöz'ünde "Dadaloğlu ile ilgili derlemelerimi sürdürerek Adana, Hatay, Kahramanmaraş ve Kayseri illeriyle bu illere bağlı ilçeleri ve köyleri" gezdiğini söylüyor (s.7). Ayrıca Dadaloğlu "şiirlerinde geçen yüzlerce yer adı bizzat oralara gidilerek yerinde görülmüş", "yüzlerce kişi adı da gerek yazılı kaynaklardan, gerekse Avşar ve öteki Türkmen kocalarından öğrenilerek belirlenmiştir" demektedir (s.8). Özdemir, Dadaloğlu şiirlerinin "aynı zamanda aşiret tarihini dile getiren belge niteliği" taşıdığını da kaydediyor (s.8). Araştırmacı, "şiirlerin gerçek öykülerini yazılı kaynakların yanı sıra Türkmen kocalarının yüzlercesine" sorduğunu ve kitabında "hiçbir yerde yayınlanmamış otuz şiir"in de yer aldığını söylüyor (s.8).

Kitabın birinci bölümünde Avşar, Türkmen, iskân gibi bazı kavramlar açıklanmış (s.13-56),

ikinci bölümde Dadaloğlu hakkındaki yayınlar değerlendirilmiş (s.56-76), üçüncü bölümde 'Dadaloğlu Hakkında Bildiklerimiz' üzerinde maddeler halinde durularak bazı kesin sonuçlara ulaşılmaya çalışılmış (s.77-100), dördüncü bölümde ise Dadaloğlu'nun 'Sanatı ve Edebî Kişiliği' şiirlerinden hareketle değerlendirilmiştir (s.101-144). Beşinci bölümde Dadaloğlu'na ait 115 şiir, 'Kavga, Kahramanlık ve İskân İle İlgili Şiirleri', 'Yurt Güzellemeleri ve Sosyal Konuları İçeren Şiirleri' ve 'Sevgi Üzerine Söylenmiş Şiirler' şeklinde sınıflandırılarak verilmiştir. Özdemir, Dadaloğlu şiirlerini verirken, önce şiirin niçin söylendiğine dair 'hikâye'/'rivayet'leri ve daha sonra da şiir metnini vermektedir. Şiirleri derlediği sözlü kaynakları ve derleme tarihini de kaydeden yazar, şiirlerde geçen bilinmeyen kelime ve kavramları metin altlarında açıklamıştır. Araştırmacı şiirlerin çoğunun baş kısmına şiirlerin muhtevasını açıklayıcı mahiyette başlıklar koymuştur. Bu isimlendirmeleri, şiirleri derlediği kaynak kişilerin yapıp yapmadığı konusunda herhangi bir bilgi sahibi değiliz.

Özdemir'in çalışması, Dadaloğlu konusunda yapılan çalışmalar içerisinde en yetkin olanlardan biridir.

AZÖ2 (Özdemir 1998).

Ahmet Z. Özdemir 'derleme' nitelikli bu kitabında "Çukurova Türkmenlerinin yaşantısı saklı, geçmişi saklı" (s.2) demektedir. Eserde hikâyeleriyle birlikte türkü metinleri yer almıştır. Türkülerin sonunda derleme bilgileri ve sözlük de bulunuyor.

BA (Atalay 1973)

İlk baskısı 1923 yılında yapılan bu eser, o zamanlar Maraş'ta Millî Eğitim Müdürü olarak görevli Besim Atalay tarafından yazılmış, kitap daha sonra günümüz harfleriyle 1973'te M. Yusuf Özbaş tarafından yeniden yayımlanmıştır. Kitabın 'Fırka-i İslâhiye' bahsinde aslı Dadaloğlu'na ait olan bir şiir 'İlbeyoğlu' ve 'Ulu Bey'e ve bir diğer Dadaloğlu şiiri de gene 'Ulu Bey'e atfen yayımlanmıştır (s.74-75, 112).

BAr (Arı 1998).

Bülent Arı'nın Çukurova Üniversitesi'nde Doç. Dr. Erman Artun'un danışmanlığında hazırladığı doktora tezidir; çalışmanın içinde Çukurova'dan derlenmiş Dadaloğlu şiirleri de yer almaktadır.

BB (Bartok 1991).

Kitapta, Belá Bartok ve A. Adnan Saygun tarafından 1936 yılında Osmaniye ili ve çevresinde yaşayan konar-göçer Türkmen aşiret mensuplarından ses kaydı halinde derlenmiş ve daha sonra da notaya alınmış metinler bulunuyor. 115 sözlü ve sözsüz parçanın yer aldığı kitapta, bazı parçaların da Dadaloğlu'na ait olduğu görülmektedir. Bu Dadaloğlu türküleri gerek derleme tekniği ve gerekse notaya alınmış olmaları bakımından çok önemlidir.

BÖ (Önder 1941).

Beşir Önder kendisini kitabında "Afşar Taf-Arslantaş Köyü, Molla Musagil'den Afşar Beşir Önder Oğlu" olarak tanıtıyor. Kitap 3 cilt olarak plânlanan çalışmanın 1. cildi olarak yayımlanmış; tespitlerimize göre diğer ciltler yayınlanmamıştır. Kitabını, "zaman zaman işittiğimiz, dillere destan olan 'Afşar Güzelleri'nin zevk verici ahvalleriyle, mensup olduğu tarihî Türk aşiretinin kahramanlık maceralarını basit olarak takdim ettiğini söylemektedir. Broşür hüviyetindeki kitabın sonunda Dadaloğlu'na ait iki türkü yer almaktadır (s.15-16).

BP (Pehlivan 1984)

Battal Pehlivan'ın eserinin şiirlerin yer aldığı bölüme kadar olan sayfalarında 'Dadaloğlu'nun Yaşamı' (s.9-14), 'Tarihî Bilgiler ve Dadaloğlu'nun Dünya Görüşü' (s.15-35), 'Sanatçı Kişiliği' (s.37-55), 'Dadaloğlu'nun Gezip Gördüğü Yerler' (s.57-61), 'Dadaloğlu'nun Öykücülüğü' (s.63-82) –bu bölümde yer alan 'Hurşid ile Mâhımihri' türkülü hikâyesi kesinlikle Dadaloğlu'na mâl edilemez-, 'Dadaloğlu'ndan Özdeyişler' (s.83) ele alınıp değerlendirilmiştir. Pehlivan, Dadaloğlu'na ait 89 –'deyişme' tarzındaki üç şiirin ilâvesiyle sayı 92'ye ulaşıyor- şiiri, 'Kavga ve Dövüş Türküleri', 'Doğa, Gurbet ve Sevda Türküleri' ile 'Atışma ve Yergiler' şeklinde gruplândırmıştır. Araştırmacı şiirlerde yer alan bazı ibareleri öne çıkararak şiirlere başlık olarak vermiştir. Dipnotlarda şiirlerin türü, konusu ve diğer özellikleriyle ilgili kısa açıklamalar yer alıyor. Kitaptaki metinlerin daha önce yayımlanmış çalışmalardan alındığı kanısındayım.

BSB (Bayazıt 1974).

Bekir Sami Bayazıt'ın eserinin 'Bayazıtoğulları İle İlgili Şiir ve Türküler' adlı 6. bölümünde (s.100-111) –muhtemelen- yazılı kaynaklardan alınmış 3 Dadaloğlu şiiri bulunmaktadır.

CG (Güçyetmez 1959).

Yazar, *Yeşil Türkiye* dergisinden aldığı 3 Dadaloğlu şiirini yayımlamıştır.

CK (Kula 1969).

Bitirme tezi olan bu ağız çalışmasında, Kayseri'deki Avşar Türkmenlerinden derlenmiş metinler bulunuyor. Bunların 7'si hikâyeleriyle birlikte derlenmiş Dadaloğlu türküleridir.

CO (Obruk 1983).

Bir Türkmen yerleşme bölgesi olan Kırşehir'de yaşamış Âşık Said'in şiirlerinin bazıları aslında Karacaoğlan ve Dadaloğlu'na aittir (bk.40-56). Zamanla bu şiirler sözlü gelenek içerisinde Âşık Said'e mâl edilmiş olmalıdır.

CÖ1 (Öztelli 1971).

İlk baskısı 1953 yılında yapılan kitapta önce Dadaloğlu'nun hayatı ve sanatı kısaca değerlendirilmiş (s.9-14), daha sonra da "hep ağızdan toplânma" (s.12) [sözlü kaynaklardan derlenmiş] 27 şiir bulunmaktadır (s.78-108). Derleme yapılan sözlü kaynaklar zikredilmemiş,

sadece dipnotlarda şiirlerde geçen bazı kelime ve kavramlar açıklanmıştır.

CÖ2 (Öztelli 1984).

İlk baskısı 1997'de yapılan kitabın 2. baskısında Dadaloğlu'na ait 'tarih bilgisi', 'ünlü derebeyleri', 'soyu, babası', 'sanatçı Dadaloğlu' ve 'yer adları dizini' (s.147-169) başlıklarıyla konular işlendikten sonra, Dadaloğlu'na ait 72 şiir (s.173-269) sınıflandırılarak verilmiştir. Bunlardan 27'si Öztelli 1971'de yer alan şiirlerdir. Şiirler, 'Kavga ve Döğüş Şiirleri, 'Çukurova'ya Dönüş', 'Özlem', 'Güzellemeler', 'Dağ Güzellemeleri', ve 'Bir Karşılaşma' şeklinde bölümlere ayrılmıştır. 'Sözlük'te -yazar tarafından- bilinmeyen bir takım kelime ve kavramlar, özellikle dipnotlarda ise, şiir metniyle ilgili birtakım hususlar açıklanmıştır. "Dadaloğlu'nun şiirlerinin yazılısını bulmak çok güç" diyen araştırmacı, şiirlerin çeşitli sebepler yüzünden "cönklere geçirme olanağı" bulunamadığını söylüyor (s.163). Dadaloğlu'nun "elimizde değişik biçimlerde yüz kadar şiiri" (s.164) olduğunu söyleyen Öztelli –bu ifadede sanıyorum şiirlerin 'çeşitlenmeleri' kastediliyor olmalı- elinden geldiğince "başka aşiret ozanlarının şiirlerini" ayıklayarak Dadaloğlu şiirlerini bir araya getirdiğini söylemektedir. Şiirler; konusuna, kişiye ve 'ayak'ın bulunduğu mısralarda geçen bazı ibarelere vb. dayanarak isimlendirilmiştir.

EA (Artun 1996a).

Kahramanmaraş-Andırın Beşbucak köyünde yaşamış Âşık Halil'in bazı şiirleri Dadaloğlu'na atfedilenlerle benzeşmektedir.

EB (Bozdoğan 1978).

Bitirme tezi olan bu eser, Osmaniye ili sınırları içinde bulunan Endel (Koçyurdu) köyünden yapılan folklor derlemeleri niteliğindedir. Çalışmada aynı köyden derlenmiş 1 Dadaloğlu türküsü yer alıyor (s.40).

ECG (Güney 1969).

Kitapta 3 Dadaloğlu şiiri bulunuyor.

EK1 (Kâmil 1977b); **EK2** (Kâmil 1977c); **EK3** (Kâmil 1980); **EK4** (Kalkan 1982b); **EK5** (Kalkan 1988).

Emir Kalkan'ın Kayseri'de yaşayan Avşar Türkmenlerinden yaptığı derlemelerin notları. Yazılardan sadece birisi (EK3) Cingözoğlu Seyyit Osman hakkında, bir başkası da (EK5) Kalkan'ın yazdığı kitabın bir bölümü; diğer yazılar ise Dadaloğlu ve şiirleri hakkındadır. Yazılarda derleme bilgileri yer almamıştır. 'Erkan Kâmil' imzası Emir Kalkan'a aittir.

EKe (Eyuboğlu-Kemal 1987).

Antolojide (s.107-116) seçilmiş 14 Dadaloğlu şiiri bulunuyor.

EP (Pala 1999).

Fahri Bilge defterlerinden seçilmiş (FB564, 588b) Dadaloğlu'nun 10 şiiri bu yazıda yayımlanmıştır. Makale, Fahri Bilge'ye ait defterleri haber vermesi açısından ilgi çekicidir; fakat şiirlerde okuma hatalı görülmektedir.

ES (Sadık 1931).
Gaziantep'te yerleşik hayata geçmiş Türkmen aşiretlerinde var olan kan gütme ve kan sağaltma geleneği ele alınmıştır. Yazıda şiir örnekleri de vardır.

FB (bk. Bilge Fahri; A. Arifî)

FB1 (FB 426).
218x158 mm., kurşunkalemle rik'a, müellif hattı çizgili defter kt. Koyu petrol rengi pandizot bez kaplı cilt, ekleriyle birlikte 335 s.
Kayseri Ziraat Bankası Müdürü Fahri Bilge tarafından 1938-1941 yılları arasında tutulmuş defter. İçinde Kayseri ve yöresi şairlerinin daha çok sözlü kaynaklardan derlenmiş biyografileri ile şiirlerinden örnekler yer almaktadır. Defterde hikâyeleriyle birlikte toplam 9 Dadaloğlu şiiri bulunuyor.

FB2 (FB 430).
A. Arifi-Defter, kurşun kalemle rik'a, müellif hattı, 21 s.
Kayseri Ziraat Bankası Müdür Fahri Bilge tarafından tamamen sözlü kaynaklardan yararlanılarak hazırlanmış, çeşitli konularda halkbilimi derlemeleri.

FB3 (FB 513).
220x160 mm. bb. st. Kurşunkalemle rik'a, müellif hattı, Kayseri 1943-1945. Çizgili defter kt. Istampa baskılı yeşil bez kaplı karton cilt, 95 s.
Kayseri Ziraat Bankası Müdür Fahri Bilge tarafından tamamen sözlü kaynaklardan yararlanılarak hazırlanmış, yörede yaşayan Avşar Türkmenlerinin âdetlerinin anlatıldığı "Avşar Âdetleri" isimli yazma. Defterde hikâyesiyle birlikte 1 Dadaloğlu şiiri bulunuyor.

FB4 (FB 564).
212x160 mm. bb. st. Kurşun kalemle rik'a, müellif hattı, ciltsiz, 179 s.
Kayseri Ziraat Bankası Müdür Fahri Bilge tarafından daha çok sözlü, kısmen de yazılı kaynaklardan yararlanılarak yöre şairleri hakkında biyografik bilgileri ve şiir örneklerini ihtiva eden eser hazırlanmıştır. Dadaloğlu'nun hayatı ve şiirleri hakkında yazmanın içinde bir bölüm bulunmaktadır (s.110-145). Defterde hikâyeleriyle birlikte toplam 22 Dadaloğlu şiiri bulunuyor.

FB5 (FB 582).
200x160 mm., kurşunkalemle rik'a, müellif hattı. 1943. Çizgili defter kt. Koyu zeytunî yeşil bez kaplı mukavva cilt, 123 s.

Kayseri Ziraat Bankası Müdür Fahri Bilge tarafından tamamen sözlü kaynaklardan yararlanılarak 1943 yılında hazırlanmış "Afşar Boyunun Beyanındadır" isimli yazma eserde Avşar Türkmenlerinin özellikle Anadolu'daki 'sözlü tarih'i anlatılmaktadır. Defterde hikâyeleriyle birlikte toplam 16 Dadaloğlu şiiri bulunuyor.

FB6 (FB 588a).

1938 ve 1939 yıllarında Pınarbaşı ve Sarız yöresi Avşar köylerinden derlenmiş âşıklara ait şiirleri ihtiva eden günümüz harfleriyle Esef Işık tarafından tutulmuş bazı sayfaları boş 161 sayfalık defter. Defterin Kayseri Ziraat Bankası Müdürü Fahri Bilge'nin isteği üzerine düzenlendiği anlaşılıyor. Defterin son kısmındaki 13 sayfalık kısımda ise Fahri Bilge eski yazı ile Sarızlı Molla Hüseyin (Kul Fakir)'in biyografisi ile şiirlerini bir araya getirmiştir (Ayrıntılı bilgi için bk. Görkem 2001b). Defterde kısa hikâyeleriyle birlikte toplam 8 Dadaloğlu şiiri bulunuyor.

FB7 (FB 588b).

1938-1939 yıllarında Pınarbaşı ve Sarız yöresi köylerinden derlenmiş, yörede bilinen halk şairlerinin şiirlerinin yer aldığı 94 sayfalık defter. Defter Kayseri Ziraat Bankası Müdürü Fahri Bilge'nin isteği üzerine Yalak'tan Alişir Işık tarafından yeni yazıyla kaleme alınmıştır. Defter düzenleniş bakımından FB6 gibidir (bk. Görkem 2001b). Defterde kısa hikâyeleriyle birlikte toplam 9 Dadaloğlu şiiri bulunuyor.

FG (Gönen 1921).

Sivas-Gemerekli emekli ilkokul öğretmeni Fikri Gönen'in şiir defteri. H.1336-37'de kaleme alınmış, Prof. Dr. İlhan Başgöz tarafından 10.12.1945 tarihinde Lâtin alfabesine aktarılmış. Defterde başta Karacaoğlan olmak üzere diğer şâirler yanında Kayseri-Pınarbaşı ve Sivas-Gemerek yöresinde oturan Avşar Türkmenlerinden 8 adet Dadaloğlu türküsü derlenmiştir.

FGM (Mirzaoğlu 1994).

F. Gülay Mirzaoğlu'nun 'yüksek lisans tezi', Çukurova'da 'kışlık' mekânlarında iskâna tâbi tutulan Cerit Türkmenlerinin halkbilimi ürünlerini bir araya getirmesi ve bunların değerlendirilmesi açısından önemli bir çalışma. Tezde, Cerit Türkmenlerinden Ahmet Cehan'dan [Ahmetçe] yapılmış (bk. AC; Cehan 1954) ses kayıtlarının çözümü yer almaktadır. Ayrıca çalışmada, Ahmetçe'nin yetiştirdiği bilinen Ahmet Cerit'in defterindeki şiirlerin aktarılmış olması da çok önemlidir.

FGö (Görgen 1982).

Fevzi Görgen'in, yazılı kaynaklarda var olan Dadaloğlu türkülerinden yola çıkarak 'aşk' konulu ve 'halk hikâyesi' formatında kaleme aldığı kitap. Hikâyenin içine Dadaloğlu türküleri serpiştirilmiştir. Eseri, diğer 'basma' halk hikâyeleri model alınarak Görgen tarafından

telif edilmiş, 'yeni basma' bir halk hikâyesi kitabı olarak kabul edebiliriz.

HD1 (Dulkadır 1995a); **HD2** (Dulkadır 1995b); **HD3** (Dulkadır 1995c); **HD4** (Dulkadır 1996a); **HD5** (Dulkadır 1996b); **HD6** (Dulkadır 1996c); **HD7** (Dulkadır 1996d); **HD8** (Dulkadır 1997).

Hilmi Dulkadır 1986 yılının Aralık ayında başladığı derleme gezisinde, Kayseri-Yahyalı'-dan başlayarak Develi, Tomarza, Sarız, Pınarbaşı ve Kayseri'nin muhtelif Avşar köylerini dolaşmıştır. 1988 yılında yazar söz konusu derleme notlarını tamamlamış ve daha sonra da "Avşar Elleri" başlığı ile tefrika etmiştir. Avşarların 'sözlü tarih'ini anlatan bu seri yazıda, hikâyeleriyle birlikte şiirlerin derlendiği kaynak kişilere ait 'derleme bilgileri' de yer almaktadır. Yazar, derlediği metinler daha önce yayınlanmış ise, dipnotlarda bunlara da işaret etmiştir. Derlemede Dadaloğlu'na ait pekçok şiir vardır.

HGM (HAGEM 1968).

Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü arşivinde bulunan, 1968 yılında kütüphaneye kaydedilmiş, Zeki Güneri isimli derlemecinin Hatay-Dörtyol Erzin (Yeşilkent) kasabasında Mehmet Özarslan'dan derlediği – kısmen hikâyeleri de verilen- 15 Dadaloğlu türküsü. Kaynak şahıs türküleri Adana-Ceyhan Hürüuşağı (Türk Şükriye) köyünden Âşık Mustafa'dan dinleyip öğrenmiştir. Dadaloğlu türkülerinin Çukurova ayağını bize ifade etmesi bakımından bu derleme önemlidir.

HNO1 (Okay 1959).

Kitapta Dadaloğlu'nun hayatı, sanatı ve şiiri hakkında yapılmış bir değerlendirme ile seçilmiş 40 şiir yer alıyor. Şiirlerde geçen ve anlamı bilinmeyen kelimeler de açıklanmıştır.

HNO2 (Okay 1970).

HNO1'in 2. baskısı. 1970'te Okay'ın bu yayını yaparken önceki kitaptaki yanlışları düzeltmesi gerekirdi; fakat yazarın kitabın ilk baskısını gözden geçirmediği anlaşılıyor.

HNO3 (Okay 1971).

Haşim Nezihi Okay'ın kısa bir makalesi. İçinde 'Dadaloğlu'nun çömezi' şeklinde nitelenen Âşık Ömer'e ait olduğu söylenen bir Dadaloğlu şiiri yer alıyor.

HZK (Koşay 1928).

Türkmenlerin iskânlarından söz eden 1 Dadaloğlu şiiri yer almaktadır; metin Ahmet Şükrü Esen'den alınmıştır.

İB (Başgöz 1968).

Kitapta Dadaloğlu'na ait 4 şiir bulunuyor.

İE (Etöz 1989)

Osmaniye-Toprakkale Büyük Tüysüz köyünde Tecirli Türkmeni İbrahim Etöz (aynı yer do-

ğumlu, tahsili yok, çiftçi, 70 yaşında)'den ses kaydı olarak 1989 yılında tarafımdan derlenen metin.

İG (Gökbakar 1950).
Hatay-Kırıkhan Delibekirli köyündeki Reyhanlı Türkmenlerinden derlenmiş 3 Dadaloğlu şiiri.

İGö (Görkem 1974).
Adana-Düziçi Öğretmen Lisesindeki öğretmenliğimin ilk yıllarında (1973-1976) öğrencilere Çukurova bölgesinden yaptırdığım derlemeler.

İK (Kolukısa 1975).
Bitirme tezi niteliğindeki bu ağız çalışmasında Kayseri-Sarız ilçesinden derlenmiş folklor metinleri bulunmaktadır. Bunlardan 5'i hikâyeleriyle birlikte kaydedilmiş Dadaloğlu türküleridir.

MC (Cunbur 1968).
Radyo konuşması metinlerinden oluşan kitaptaki Dadaloğlu isimli yazıda 3 Dadaloğlu şiiri var.

ME (Ertaş 1998).
Aslen Kırşehirli olan ve Cerit Türkmenlerinin âşıklığını yapan Muharrem Ertaş'ın söylediği Dadaloğlu türküleri kasette yer almaktadır.

MFK1 (Köprülü 1930).
Dadaloğlu'na bağlanan 'sözlü rivayet/kısa türkülü hikâye' türküleriyle birlikte 1923 yılında Ali Rıza Yalgın tarafından *Tarsus* gazetesinde neşredilir (bk. ARY1). Köprülü kitabında, bu sözlü rivayeti özetlemiş, fakat şiirleri olduğu gibi yayımlamıştır. Köprülü, Türkmenler arasında eskiden beri yaşayan 'Genç Osman Hikâyesi'nin Dadaloğlu tarafından bir takım şiirlerle süslendiği ve bu şekliyle yayıldığı kanaatindedir (s.27-29).

MFK2 (Köprülü 1964)
İlk baskısı 1940 yılında yapılan antolojinin ilgili sayfalarında (s.689-692) Dadaloğlu'na ait 5 şiir bulunuyor. Köprülü'nün diğer yöre şairleriyle birlikte özellikle Dadaloğlu'nu 'Karacaoğlan an'anesinin takipçisi' olarak zikretmesi (s.529-30) dikkate değer bir tespittir.

MG (Ersoy 2001)
Ruhi Ersoy tarafından Gaziantep'te Barak aşiretine mensup 83 yaşında ve okur-yazar olmayan Âşık Mahgül'den 20.09.2001 tarihinde ses kaydı olarak yapılan derlemenin çözülmüş metni.

MGA (Akyiğit 1972).

Osmaniye-Kadirli ilçesiyle ilgili yapılmış bir bitirme tezi. Eserde yöreden derlenmiş 3 Dadaloğlu türküsü bulunuyor.

MHB (Bayrı 1933).
Yazıda M. Halit Bayrı'nın aldığı 4 Dadaloğlu şiiri bulunmaktadır.

MI (Işık 1963).
Avşar Türkmenlerinin 'sözlü tarihi' niteliğindeki bu önemli eser, Avşarlar hakkında yazılı kaynaklarla sözlü kaynaklara başvurularak hazırlanmıştır. Fakat sözlü kaynaklarla ilgili kimlik ve derleme bilgileri eserde yer almıyor. Eserde Dadaloğlu'na ayrı bir bölüm ayrılmış (s.76-103) ve burada hikâyeleriyle birlikte 30 Dadaloğlu şiirine yer verilmiştir. Kitabın önemli taraflarından birisi de, şiirlerde geçen bilinmeyen kelime ve kavramların açıklandığı kısımlardır.

MK (Karaburç 1995).
Bitirme tezi olan bu çalışmada, bazısı yazılı kaynaklardan alınmış, bir kısmı da Osmaniyeli âşıklardan derlenmiş 9 Dadaloğlu şiiri var.

MM1 (AMMM 1928a).
Binboğa Dağı'nı metheden Dadaloğlu'na ait türkünün benzeri AŞE26:316'da da kayıtlıdır. Bu da söz konusu metnin Ahmet Şükrü Esen derlemesi olma ihtimalini güçlendirmektedir.

MM2 (AMMM 1928b)
Dağları metheden Dadaloğlu'na ait türkünün benzerleri AŞE1:106'da ve AŞE27:269'da da kayıtlıdır. Bu da söz konusu metnin Ahmet Şükrü Esen derlemesi olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

MO (Onar 1999).
Pertev Naili Boratav'ın Paris'ten Mustafa Onar'a gönderdiği mektupta yer alan bir Dadaloğlu şiiri.

MÖ: (Özgül 1996).
Notalarıyla Uzun Havalarımız isimli eserde TRT Halk Müziği Arşivi ile özel ellerde bulunan 'uzun hava' türkü metinleri bir araya getirilmiştir. Kitapta Dadaloğlu'na ait uzun havalar da bulunmaktadır.

MP (Paşabeyoğlu 1968).
Kitap, ilkokul öğretmeni olan H. 1338 doğumlu Kayseri-Pınarbaşı Pazaröreni kasabasından Mehmet Paşabeyoğlu'nun 1959 yılında İstanbul-Bayezit İlkokulu'nda vermiş olduğu bir seminerin notları şeklindedir. Yazar 1940-1968 yılları arasında Avşar aşiretine mensup büyüklerinden ve gerekse çeşitli yazılı kaynaklardan elde ettiği bilgileri bu kitabında bir araya getirdiğini söylemektedir (s.2). Kitapta –bazılarının hikâyeleri verilmiş- Dadaloğlu'na ait

şiirler yer almaktadır; bunların 'derleme' mi olduğu yoksa daha önceki yayınlardan mı alındığı belirtilmemiştir. Kayseri yöresi Avşar sözlü geleneğinde bu şiirlerin Cingözoğlu Seyit Osman, Azmi Bekir vd. şairlerin şiirleriyle karışmaya başladığı görülmektedir.

MSK1 (Koz 1977)

Kahramanmaraş-Elbistanlı Mehmet Bostancı'dan derlenmiş ve 'Elbeylioğlu'na atfedilen bir Dadaloğlu şiiri.

MSK2 (Koz 1990).

Aslen Kahramanmaraş-Elbistanlı olan öğretmen Cemal Özen'in (1911-1982) 1940'lı yıllarda Adana-Düziçi Köy Enstitüsü'nde çalışırken öğrencilerine yaptırdığı folklor derlemelerinin yer aldığı 91 yapraklı defter. Defterde Dadaloğlu şiirleri de var.

MT: (Menemencioğlu Ahmed Bey 1997).

Adana-Karaisalı ilçesi civarında hüküm süren Menemencioğulları'ndan Boz Osman H.1190/M.1776 tarihinde Adana valisi Çelik Mehmed Paşa'nın hakkında yapılan şikâyetler sebebiyle idam edilir. Bu olay sebebiyle Dadalıoğlu Âşık Musa (Kul Musa) bir ağıt söyler. Kitabın yazarı Menemencioğlu Ahmed Bey 'mersiye' olarak adlandırdığı bu metni "rikkat-engîz", "makbûl", "ebherü's-sirâc [en parlak ışık] " ve "yadigâr-ı eslâf [ata/dede yadigârı] " olarak nitelendiriyor (s. XV; 9-10). Ağıt, 'mersiye' başlığı ile ve beyit düzeniyle yazılmıştır. Âşık Musa'ya ait şimdilik yazılı kaynaklarda bulunabilen en eski tarihli şiirdir.

MU (Uyguner 1990).

Uyguner, kendisinin 'derleyen' olduğunu kitapta özellikle belirtmiştir. 88 şiir metni 'Şiirlerinden Seçmeler' (s.131) kısmında yer alıyor. Kitapta ayrıntılı bir 'Sözlük' (s.133-146) ile 'Yer ve Oba Adları Dizini' (s.147-151) bulunmaktadır. 'Dizin', "ilk dizelerin ilk sözcüklerine göre" düzenlenmiştir (s.152-154).

MZK1 (Korgunal 1954).

Diğer 'basma' halk hikâyeleri model alınarak Korgunal tarafından telif edilmiş, 'yeni basma' bir halk hikâyesi. Kitabın Adana'da 1954 yılında yayınlanmış olması, okuyucu ve dinleyici kitlesinin o yıllarda varlığını devam ettirdiğini göstermesi bakımından önemlidir.

MZK2 (Korgunal 1965).

Kitap, MSK1'in 2. baskısı; ayrıca kitabın sonuna seçilmiş 25 şiir, 'Dadaloğlu Şiirleri'başlığı altında, basılmış eserlerden yararlanarak alınmıştır (s.68-85).

ND1 (Dadaloğlu 1957a); **ND2** (Dadaloğlu 1957b); **ND3** (Dadaloğlu 1958a); **ND4** (Dadaloğlu 1958b); **ND5** (Dadaloğlu 1958c).

Derleme niteliğindeki bu yazıların birisi (ND4) Cingözoğlu Seyyit Osman, diğerleri Dadaloğlu hakkında. Dadaloğlu şiirleri Kayseri'de yaşayan Avşar Türkmenlerinden derlenmiştir.

NK (Kum 1950).

Adana-Ceyhan Azizli köyünden Cerit Türkmenlerinden Mustafa Mazı'dan derlenmiş 1 Dadaloğlu şiiri.

NS (Silsüpüroğlu 1958).

Kırşehir'de yaşamış Cerit Türkmenlerinden Halil Beyin şiir defteri. Kitapta 'Kul Yusuf' tapşırmalı bir türkü yer alıyor. Kitaptaki Cerit Türkmen aşiretinin hayatıyla ilgili sözlü tarih niteliğindeki bilgiler oldukça ilgi çekici.

OA1 (Aydemir 1964a); **OA2** (Aydemir 1964b); **OA3** (Aydemir 1965a); **OA4** (Aydemir 1965b); **OA5** (Aydemir 1965c); **OA6** (Aydemir 1966).

Kayseri'nin Sarız, Pınarbaşı ve Tomarza ilçeleri ve köylerinden Türkçe öğretmenliği yapan Aydemir'in Avşar Türkmenlerinden yaptığı derleme notları. Bazı şiirlerin hikâyeleri ve bilinmeyen kelimeleri kaydedilmiş. Bazı derlemelerin kimden yapıldığına dair kayıtlar da bu yazılarda mevcuttur. Avşarlar arasında Dadaloğlu ve şiirlerinin 60'lı yıllarda ne oranda bilindiğini ortaya koyması bakımından bu yazılar önemlidir. Sadece OA5'teki şiirler bir cönkten alınmıştır. Diğerleri sözlü kaynaklardan yapılmış derlemeler şeklindedir.

OAd (Adalı 1973).

Diğer 'basma' halk hikâyeleri model alınarak Adalı tarafından telif edilmiş, 'yeni basma' bir halk hikâyesi kitabı.

ÖÖ1 (Özbaş 1939).

Kitap, önceleri konar-göçer bir hayat yaşamış, şu anda ise Gaziantep yöresinde yerleşik bir hayata geçmiş İlbeyli Türkmenleri arasında Ömer Özbaş'ın yaptığı derlemelerden oluşmaktadır. Bu yörede varlığını devam ettiren Türkmenlerin sözlü tarihi bakımından değerli bilgileri ihtiva etmektedir. Dadaloğlu'na bağlanan türkülerin benzerlerini ihtiva etmesi bakımından eser çok önemlidir.

ÖÖ2 (Özbaş 1958).

Gaziantep gazetesinde "Barak Türkmenleri Arasında" başlığıyla yayımlanan seri yazılar bu kitapta bir araya getirilmiştir. Gaziantep yöresinde yaşayan Barak Türkmenleriyle diğer Türkmen aşiretlerinin 'sözlü tarih' malzemesi niteliğinde sayabileceğimiz kitapta yer alan bilgiler, 1930'lu yıllarda sözlü kaynaklardan derlenmiştir. Yazarın rahmetle andığı sözlü kaynakları biz de –bir vefa borcu olarak- tekrar burada veriyoruz: İdris İnal, Halitoğlu, Lohanlı Ökkeş, Karakuyulu Mıstık... Dadaloğlu'na bağlanan türkülerin benzerlerini ihtiva etmesi bakımından eser çok önemlidir.

ÖY (Yağcı 1996).

Yazar eserini hazırlarken izlediği yolu şöyle açıklıyor: "Kavganın Ozanı Dadaloğlu ve Şiir-

leri adıyla hazırladığım bu kitapta, ünlü halk ozanımız Dadaloğlu'nun yaşamı ve şiirleri hakkında bugüne kadar yapılan araştırmaların ve incelemelerin ışığında onu bugüne taşımaya çalışacağım" (Yağcı 1996: 9). Birinci bölümde kaynaklardan hareketle Dadaloğlu'nun kim olduğu, ikinci bölümde 'yaşamı', üçüncü bölümdeyse onun 'türkülü aşk hikâyeleri' veriliyor. 'Hurşid ile Mâhımihrî' hikâyesinin burada da Dadaloğlu'na aitmiş gibi gösterilmesine tanık oluyoruz. 'Dadaloğlu'nun Şiirleri' kısmında ona ait olduğu söylenen –kaynakları belirtilmeden- 123 şiire yer verilmiştir. Kitabın ilgi çekici bir yanı 'dizin'in 'şiirlerin ilk dizelerine göre' yapılmış olmasıdır.

PNB1 (Boratav 1942).

Kitapta, 'Göçebe (Türkmen-Yörük) Şairleri' başlığı altında Dadaloğlu'na ait iki şiir yer alıyor.

PNB2 (Boratav-Fıratlı 1943).

Kitapta Dadaloğlu'na ait 11 şiir yer almaktadır (s.171-180). Şiirlerin başında Boratav'ın Dadaloğlu hakkında kısa bir değerlendirmesi vardır. Kitabın en önemli tarafı, şiirlerde geçen bazı kelime ve kavramların -muhtemelen Halil Vedat Fıratlı tarafından- açıklanmış olmasıdır. Daha sonraki Dadaloğlu yayınlarında bu bilgiler genellikle kaynak gösterilmeden kullanılmıştır.

PNB3 (Boratav 1947).

1947 yılının 10-25 Şubat tarihleri arasında Fransız dilcileri M. Rene Giraud ve M. Lois Bazin, Pertev N. Boratav ve Adana Müzesi Müdürü Naci Kum'un Adana-Ceyhan İmren köyü ile Pozantı'da yaptıkları derleme-inceleme gezisinde Boratav'ın derleme notları. Boratav bu gezide Dadaloğlu'na ait on iki parça derlemiş, fakat her nedense, bunların sadece sekizini bu yazının ekler kısmında yayımlamıştır. Boratav'ın 1947 yılı derlemeleri –Dadaloğlu'na ait on iki türkü dahil- İstanbul'da 'Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı'nda bulunan Pertev Naili Boratav Arşivi'ndedir.

PNB4 (Boratav 1944).

Ankara Üniversitesi Haftası münasebetiyle Hatay'da düzenlenen programda Pertev N. Boratav'ın sunduğu konferansın metni. Yazıda Boratav önce Çukurovalı Karacaoğlan'ı ve daha sonra da Dadaloğlu'nu anlatmıştır. Konferans metninde 9 Dadaloğlu şiiri bulunuyor.

RAS (Sevengil 1965).

Refik Ahmet Sevengil'in Dadaloğlu hakkındaki radyo konuşmasının metninde 8 Dadaloğlu şiiri bulunuyor.

RS (Su 1988).

Ruhi Su'nun 'Dadaloğlu ve Çevresi' isimli kasetinde yer alan Çukurova'dan derleyip seslendirdiği türküler.

SA (Arısoy 1985).

Kitapta Dadaloğlu hakkında kısa bilgi verildikten sonra, onun 11 şiiri yer alıyor.

SK (Karacabey 1949).

Bitirme tezi olan bu eserde, o zamana kadar neşredilmiş Dadaloğlu şiirleri bir araya getirilmiş ve Dadaloğlu'nun hayatı, sanatı ve eserleri değerlendirilmiştir. Öğrenci tezi olmasına rağmen oldukça güzel bir çalışmadır.

SKı (Kılıçoğlu 1939).

Gaziantep'in Kırıkhan ve Reyhanlı yöresinde yaşayan ve yerleşik hayata geçmiş Reyhanlı Türkmenlerinden derlenmiş 8 Dadaloğlu şiiri. Yazıda derleme bilgileri verilmemiş, fakat şiirde geçen ve anlamı bilinmeyen kelimelerin karşılıkları verilmiştir.

SNE (Ergun 1938a).

Antoloji niteliğindeki kitapta 10 Dadaloğlu şiiri yer alıyor.

SÖ (Önder 2000).

Avşarların Tarihçesi ve Avşar Ağıtları isimli kitabın önsözünü yazan Uğur Kemal Önder, kitaptaki metinlerin Kayseri ve yakın çevresinden "halen yaşayan yaşlı kişilerden ve yörede bilgeliği ve kültürü ile tanınan kişilerin yıllar önce teyp kasetlerinden söylediği hikâyelerden ve türkülerden" meydana geldiğini özellikle vurgulamaktadır. Ayrıca kitapta anlatılan tarihî olayların "yazılı bir kaynağa dayanmayıp rivayet yoluyla nakledilen hadiseler" olması da eserin önemini artırmaktadır. Kitaptaki 'Dadaloğlu' başlıklı kısımda (s.5-25) ve ilerleyen sayfalarda (s.30-34) Avşarlar arasında anlatılan Dadaloğlu'na ait 21 'hikâyeli türkü', 'sözlü rivayet' niteliği korunarak kronolojik bir sıra izlenerek kaydedilmiştir. Çalışmada Dadaloğlu hakkında halk arasında anlatılan anektodlara da yer verilmiştir. Kitap, sözlü rivayetleri olduğu gibi aksettirmesi bakımından önemli bir çalışmadır.

SS (Sakaoğlu 1986).

Dadaloğlu'nun kimliği, kişiliği ve şiirleri üzerinde bilimsel niteliklere uygun en önemli çalışmalardandır. Sakaoğlu, onun hakkında yazılan kitap ve makalelerde şiir gücü yerine "haklı veya haksız, Osmanlı İmparatorluğu'na karşı koymasını ön plâna" aldıklarından haklı olarak şikâyetçi olmakta ve "Dadaloğlu'nun bir âsi' değil, gönlü obasının güzellerinin sevgisiyle dolu bir saz şairi olduğunu göstermek gibi güzel bir düşünceyle hazırlanmıştır" (s.5) diyerek, onun önemli bir tarafına da parmak basmaktadır. Katıldığım bir diğer görüşü ise, "bazı kitaplar, büyük ölçüde daha evvelki bilgilerden 'intihal' derecesinde faydalanma yoluna gitmişlerdir" (s.7) ifadesidir. 'Şiirlerinden Seçmeler' başlığı altında beşinci bölümde ise yazar; 'Sevda Şiirleri', 'Yurt Güzellemeleri', 'Kavga Şiirleri' ve 'Diğer Şiirleri' şeklinde sınıflandırarak Dadaloğlu'nun 58 şiirini almıştır. Metinlerin altlarında söz konusu şiirlerin yer aldığı kaynaklar ve dörtlük sayıları verilmiş, bazı şiirlerdeki farklı söyleyişlere ise ilgili kaynaklardaki şiirler aktarılarak işaret edilmiştir (s.62-127).

Çalışmanın önemli tarafından birisi de üç ayrı 'dizin'in kitapta bulunmasıdır. Ayrıca ayrıntılı bir 'Sözlük' ve açıklamalarla zenginleştirilmiş bir 'Bibliyografya' ile çalışma sona ermektedir. Sakaoğlu'nun çalışmasında katılamadığım taraflardan birisi, 'Hayatı' başlıklı birinci bölümde (s.9-27) Dadaloğlu'nu bir 'olgu' olarak kabul etmek yerine, 'tarihte yaşamış gerçek *bir* kişi' olarak görme eğiliminde olmasıdır.

ŞE (Elçin 1975).

Şükrü Elçin'in Cingözoğlu Seyit Osman ve şiirleri hakkında sözlü kaynaklardan yararlanarak hazırladığı önemli bir araştırmadır. Elçin, aslen Avşar olan Seyit Osman'a ait bu çalışmayı, Kayseri ve Adana'da oturan torunlarından Halil Cingöz (Karahasanoğlu), Kemal Çataltepe ve Hasan Kütükoğlu'nun temin ettiği malzemelerden yararlanarak hazırlamıştır. Şiirlere baktığımızda bunların pek çoğunun Dadaloğlu adına da kayıtlı olduğu görülüyor. Bunun sebebi sanırım, Avşarlar arasında Dadaloğlu'nun yerini zamanla Seyit Osman'ın almış olmasıdır.

ŞM (Mursaloğlu 1984).

Çoğunlukla kışlak yerleri olan Gaziantep ve Hatay il sınırları içindeki mekânlara iskân edilen Reyhanlı Türkmenlerinden daha ziyade 'Mursaloğlu' oymağının 'sözlü tarihi' niteliğindeki önemli bir çalışmadır. Kitapta hikâyeleriyle birlikte 12 Dadaloğlu türküsü yer almaktadır.

TKM1 (Makal 1974).

Tahir Kutsi'nin hazırladığı *Dadaloğlu* isimli kitapta, 'Yayınevinden' başlıklı kısımda araştırmacının "bu kitabı hazırlamak için 14 yıl çalışmış, Dadaloğlu'nun yaşadığı bölgelere sayısız tetkik gezileri yapmış, binlerce mısra dinlemiş ve derlemiş" olduğu kaydediliyor. Yazarın "derlemelerini ayıklayıp değerlendirerek" bu kitabı hazırladığı söyleniyor. Ayrıca bu kitabın "Dadaloğlu hakkında yeni bilgiler ve vesikalar getirmekle kalmayıp, Dadaloğlu'nun bilinmeyen eserlerini gün ışığına çıkardığı" belirtiliyor (s.6). Kitapta Dadaloğlu'nun 'hayatı' (s.11-38) ve 'sanatı' (s.41-77) 'sözlü rivayet' ve 'şiirler'inden hareketle değerlendirilmiştir. Kitapta Dadaloğlu'na ait 70 şiir bulunmaktadır. Bunlar 'Kavga ve Kahramanlık Şiirleri', 'Tabiat', 'Tabiat ve Yurt Güzellemeleri', 'Sevgi Şiirleri' 'Sosyal Konuları İşleyen Eserler' ve 'Bir Atışma' şeklinde sınıflandırılmıştır. Şiirler yazar tarafından 'konu/tema'larına ve 'tür'lerine göre de isimlendirilmiştir. Şiirlerin altlarında bazı hususlarla ilgili 'açıklamalar' yapılmıştır. Kitapta 'Sözlük' (s.181-189), 'Tarihî ve Edebî İsimler Sözlüğü' (s.190-194) ve 'Yer Adları Sözlüğü' (s.195-199) ile 'Bibliyografya' (s.199-200) da yer almaktadır. Bibliyografyadan, yazarın yazılı kaynaklara ilâve olarak Ali Abbas Demirhan, Metin Soysal, Nebi Dadaloğlu ve kendi arşivinden yararlandığı anlaşılıyor; fakat bunlar metinlerin ilgili kısımlarında zikredilmemiştir. Kitap Avşar Türkmenleri arasındaki 'sözlü rivayetlere' dayanması bakımından önemlidir.

TKM2 (Makal 1986).

Antoloji niteliğindeki kitapta 3 Dadaloğlu şiiri bulunuyor.

TO (Okatar 1995).

Hatay-Dörtyol Erzin (Yeşilkent) kasabasında oturan Tahsin Okatar isimli kaynak şahıs, Cerit Türkmenlerinden olan Ahmetçe'nin çırağı olduğunu söylemektedir. Derlemede 4 Dadaloğlu türküsü de bulunuyor (Ayrıca bk. AC; Cehan 1954).

TT (Toros 1940).

Dadaloğlu konusunda özellikle Çukurova'daki sözlü kaynaklardan derlenerek yapılmış önemli bir çalışmadır. Bunların isimlerini, eserinin 'Bibliyografya' kısmında isim isim zikrediyor (s.63). Toros'un verdiği bilgileri tamamlayarak bu kişileri isim isim kaydediyoruz: 1. Hüseyin oğlu Mehmet (96 yaşında Kızıldağ'da Honamlı aşiretinden), 2. Battal Ağa (75 yaşında Adana-Ceyhan Mustafabeyli kasabasından. Ben de aynı yerden olduğum için bu kişinin Cerit Türkmenlerinden olduğunu kaydetmeliyim), 3. Veli Dayı (95 yaşında, Burhanlı aşiretinden; Burhanlı aşireti 'yörük'tür), 4. Hasan Çavuş (60 yaşında, Adana-Karataş Yemişli köyünden; Bozdoğan aşiretine mensup olmalıdır), 5. Amber Er (65 yaşında, Kayseri-Pınarbaşı'nın Köyyeri köyünden ve Avşar aşiretinden; aynı şahıstan Fahri Bilge de derlemeler yapmıştır), 6. Mehmet (80 yaşında, Adana'da Hacıbayram Karakolu mahallesinde; Türkmen aşiretlerinden birisine mensup olmalı), 7. Aziz Ağa (81 yaşında Karaisalı'nın Saydere köyünden; 'yörük' aşiretine mensup olmalı), 8. Ahmet (Hatay-Dörtyol Erzin/Yeşilkent kasabasında saatçi; Türkmen aşiretlerinden birisine mensup olmalı).

Toros'un kitabının 'başlangıç' kısmında "Çukurova ve Torosların saz şairlerinden Dadaloğlu cenk destancılığıyla orijinal bir şahsiyet" (s.3) hükmü, sözlü gelenekte Dadaloğlu türkülerinin en çok hangi özelliğiyle temayüz ettiğini göstermesi bakımından önemlidir. Yazar, "yıllardan beri bizzat aşiret adamları içerisinde topladığı" türkülerini, "mümkün olan ihtisara riayet ederek" eserini hazırladığını söylüyor (s.3). Bu ifadelerden Toros'un derlediği bilgileri kısaltarak -en azından türkülerin hikâyelerini eserinde vermeyerek- eserine aldığı anlaşılıyor. Taha Toros ile gerekli iletişimi sağlayarak, -varsa- eldeki notlarını görmek düşüncesindeydim; fakat girişimlerim başarısız oldu.

Toros kaynak şahısların verdiği bilgilerden hareketle Dadaloğlu'nun mensup olduğu aşireti ve kimliğini ortaya koymaya çalışıyor. Fakat bu bilgiler birbiriyle çelişir vaziyettedir. Bunun sebebi, Dadal Veli'nin Çukurova'da yaşayan o zamanki ağa ve beylerin yanında saz şairliği yapmasıyla açıklanabilir. Hangi aşiret beyinin yanında ise, kendisini o aşiret ile ilişkilendirmiş olmalıdır. Taha Toros 1943 yılında yayımladığı, fakat hiçbir araştırmacının her nedense bugüne kadar görüp kullanmadığı belgedeki kayıtların ip uçlarını kitabında şöyle veriyor: "Adana'da eski adı 'Dadaloğlu' olan ve [Adana-] Pozantı'nın Arnaşa köyünde bu lâkabı taşıyan eski bir aile mevcuttur. Aynı zamanda [Mersin-] Tarsus'un 10 kilometre şi-

malinde küçük bir köy de vardır. Şairin bu köyün sâkinleriyle münasebeti olması da ihtimâl dahilindedir. Zira bu köy halkı buraya sonradan iskân edilmiş aşiretlerden mürekkeptir. 'Dadaloğlu'nun da Gâvur Dağında, Binboğa'da dolaşan bir aşirete mensup olması ve ihtimal ki aynı aşiretin [H.] 1281 teşkilâtında buraya yerleştirilmiş bulunması insana mülâyim gelmektedir." (Toros 1940:7). Daha sonra Toros bir yazısında (Toros 1943), Tarsus mahkeme kayıtlarında Dadaloğlu ve ailesiyle ilgili kayıtları neşredecek ve Boratav da söz konusu yazıda verilen bilgileri sözlü kaynaklardan mahallinde doğrulatmaya çalışacaktır (bk. Ek 2). Kitapta 34 Dadaloğlu türküsü bulunmaktadır. Bu türkülerin 'farklı söyleyiş'lerinin ilgili dipnotlarda verilmiş olması önemlidir. Ali Rıza Yalgın'dan naklen 'Hurşit Bey' hikâyesinin verilmiş olması ve bu eserin Dadaloğlu'na mal edilmesi doğru değildir.

Kitap hakkında önemli sayılabilecek bir eleştiri yazısı kaleme alan Tansel, "Dadaloğlu'na ait bulunduğu çok şüpheli bulunan ve hangi şiirlerin onun olduğunu tespit etmek imkânsızlığı karşısında, bu metin kısmı [34 Dadaloğlu şiirinin yer aldığı kısım], esasen pek de ehemmiyeti haiz değildir" demektedir (Tansel 1941: 384). Tansel, eserin önemini şöyle açıklıyor: "... şimdiye kadar meçhûl olan bir yazmada Dadaloğlu'na dair verilen mâlûmattan ve şairi tanıyanlardan naklen, hayatı hakkında verilen izahattan dolayıdır. Bu bakımdan Taha Toros'un eserini, Dadaloğlu'nun hayatının karanlık noktalarını aydınlatan bir tedkik olarak kabul etmek yerinde olur." (Tansel 1941: 384).

Yalgın eserde kaydedilen bilgilerden hareketle şunları söylüyor: "Arkadaşımız Bay Taha Toros'un halkıyat kütüphanesine armağan ettiği 'Dadaloğlu' kitabı, toplu bir etüd çerçevesi içinde emekle meydana gelmiş güzel bir çalışma mahsûlüdür (...)... şairin babası, hattâ dedesi de şair olduğuna nazaran türkülerin tasnifinde bu üç şahsiyetin tiplerini büyük bir zorlukla ayırmak mecburiyetindeyiz. Bunun için şaire 'XIX. asır şairidir' dersek, dede ve babasına ait olduğu mâlûm olmayan parçaları karıştırmış oluruz. Eğer bu parçalar en eski Dadaloğlu'na ait parçalarsa, önce ilk Dadaloğlu'nu bulmak zaruridir, zannederim. Belki on sekizinci asırda yaşayan Âşık Veli'nin babası ve dedesinin türküleri son Dadaloğlu'na geçmiş olabilir." (Yalgın 1941: 1164).

Yalgın, son Dadaloğlu'nun "Çukurova halk şairlerinden ve göçebe [konar-göçer] Türkmenlerinden" olduğunun kesin olduğunu, fakat onun Cerit, Karahacılı ve Avşar Türkmenlerinden "hangisine mensup bulunduğu münakaşası"nın gereksizliğine işaret etmektedir (Yalgın 1941: 1165).

UR (Reinhard 1965).

Kitaptaki metinler 1955 yılında eşi Kurt Reinhard ile Dieter Christensen, 1956 yılında yine Kurt Reinhard ve Ursula Reinhard tarafından Güney Türkiye'de ses alma makinesiyle kaydedilmiştir. Eserde 11 Dadaloğlu türküsü bulunmakta olup, ayrıca bunlarla ilgili derleme bilgilerini Kurt Reinhard'ın bir diğer eserinden bulmak mümkündür (bk. Reinhard 1962).

Kitapta, Adana, Osmaniye ve Gaziantep yörelerinden Dadaloğlu türkülerinin ses kayıt aracı ile derlenmiş olması çok önemlidir.

VCA (Aşkun 1955).
1945 yılında Sivas-Şarkışla ilçesi Dokuz Kışla Türkmenlerinden derlenmiş 3 Dadaloğlu türküsü bulunuyor.

YK (Yaşar Kemal 1997).
Yaşar Kemal'in 1940'lı yıllarda Çukurova'dan yaptığı folklor derlemeleri bu kitapta bir araya getirilmiş. Kitapta ikisinin kaynak kişisinin ismi belirtilmiş 4 Dadaloğlu türküsü yer alıyor. 'Karakız Hatun' adlı türkülü hikâye bir 'sözlü tarih' metni özelliği gösteriyor ve hikâyede anlatılan olaylar, Dadaloğlu tarafından söylenen 4 türküyle -şiir diliyle- kalıcı kılınmıştır (s.346-354). Metinde Maraş'ta oturan Bayezıt beyleriyle Çapanoğlu ve Cadıoğlu arasındaki olaylar anlatılmaktadır. Türkülü hikâye Osmaniye'nin Araplı kasabasında 11 Kasım 1949 günü -o zamanlar- 43 yaşında olan Ümmet Güzel'den derlenmiş.

YZD (Demircioğlu 1938). İstanbul Devlet Konservatuvarı Müdürlüğü de yapan Demircioğlu, Çukurova ve İç Anadolu'dan 1938 yılına kadar ses kaydı olarak derlenmiş Dadaloğlu türkülerinin metinlerine eserinde yer vermiştir.

YZÖ (Özkan 1978).
Bitirme tezi niteliğindeki eserde Çukurova'dan derlenmiş 1 Dadaloğlu şiiri yer almaktadır (s.44).

ZFF (Fındıkoğlu 1927).
Fındıkoğlu'nun bu gazete yazısı Dadaloğlu hakkındaki bilinen ilk yazılardan birisidir. Yazar Kayseri Müdde-i Umumî Muavini Ahmet Şükrü Esmey ile birkaç ay evvel yaptığı bir sohbetin ilhamıyla, Dadaloğlu hakkında kısa bilgiler veriyor ve onun bir koşmasında geçen *"Ferman padişahın dağlar bizimdir"* mısra'ını sosyolojik olarak değerlendiriyor. Bu yazıdan bazı alıntılar Esen 1928'in 'Giriş' kısmında tekrar yayınlandı (bk. AŞE1).

Zİ (Ziya 1934).
Bu ilgi çekici yazıda, Kahramanmaraş-Andırın'dan derlenmiş at hakkında bilinen efsane, 'sınama', atasözleri, deyişlerle at takımı hakkındaki sözler bir araya getirilmiştir. Bunların içinde Dadaloğlu'na ait deyişler de bulunuyor. Konar-göçer Türkmenlerdeki at kültürünü tanımak açısından çok yararlı bir derleme.

SÖZLÜK*

â: ağa, ağabey, yiğit kişi.

aba: yünden dokunmuş kalın kumaş, ceket.

Abdülmecid: Osmanlı padişahı (1839-1861).

abeş: tüyü bozuk sarı, deve tüyü renginde (AAK1); deve tüyü gibi boz renkli at. (bk. ebeş).

ablak: yuvarlak, parlak ve dolgun yüz; akı ak karası kara, değirmi çehreli genç irisi.

acar akçe: yeni, kullanılmamış katıksız, saf gümüş/altın para.

acarlamak: tazelemek, yenilemek.

acel: ecel

Acem: şimdiki İran ülkesi.

ağ: beyaz, ak; temiz.

ağ'lar: ağalar, arkadaşlar.

Ağçe Bey: Kozanoğlu Samur ağazadelerden Murtaza Beyin oğlu.

ağu: ağı, zehir.

ağır devlet: itibarlı, hatırı sayılır, gösterişli hayat.

ağları göğe batırmak: "Evvelce fakılar başlarına beyaz sarık sararlarmış. Her sarmalarında da 'gök' renkli bez bağlarlarmış, sararlarmış. Başındaki ak renkli sarığı göğe batırmak demek, fena bir hareketi bulunup kâfir olmak sayılıyor." (FB5:54)

ağlık: beyazlık

âh ü zâr: yanıp yakılma, pişman olma, ağlama.

ahd etmek: söz vermek; gayret göstermek.

ahd: söz verme, yemin; heves, şiddetli istek.

Âhir Dağı: Kahramanmaraş ilinin kuzeyinde bir dağ.

Ahmed Ağa/Paşa: Babası Ömer Ağayı postundan indirip yerine geçen, hükûmetin isteklerini kabul ederek Kütahya mutasarrıflığına atanan, daha sonra da Trablusgarb'a sürülen Kozanoğlu.

Ahmed Bey: Kozan-ı şarkî ağası Samur Ağanın oğlu.

Ahmed Bey: Sırkıntı aşireti ileri gelenlerinden, Yusuf Beyin kardeşinin oğlu.

Ahmed Efendi: Tarsus müftüsü, ulemadan.

Ahmet Bey: E/İlbeyli Türkmen aşiretinin reisi, Elbeylioğlu halk hikâyesinin baş kahramanı.

Akbıyık: Apalak adlı yiğidin savaşçılarından biri.

akça: beyazca, beyaza yakın.

akça çığın: bir cins kuş, akça kanat, tatarcık kuşu.

Akçadağ: Malatya ile Adıyaman arasında, Malatya'nın güneyinde bir ilçe

Akdağ [Madeni]:Yozgat'ın ilçesi.

Akdağ: Kayseri'nin kuzeyinde Yozgat il sınırları içinde Akdağmadeni'nin güneyinde ve Boğazlıyan'ın doğusundaki dağ.

akı göğe batırmak: kişinin renkten renge girmesi (FB3: 36)

Akkaya: Adana-Kozan'da bir dağ.

Akoluk: Kayseri-Sarız ilçesiyle Sivas-Gürün ilçesi arasında kalan yurtlardan birisi.

aksaya: Türkmen kadınlarının giydiği üç etekli elbise, fistan; beyaz gömlek; dağların karlı hali.

---

* Karşılıkları tırnak içerisinde verilen açıklamalar ilgili kaynaklardan olduğu gibi alınmıştır. Bazı kelimelerin de hangi kaynaklardan alındığı karşılarında gösterilmiştir.

Aksu: Zamantı ile birleşerek Seyhan nehrini oluşturan Göksu ırmağının diğer adı.

aktan karadan bilmemek: büyüğü-küçüğü, iyiyi-kötüyü ayırmamak, aşirette saygı-sevginin kalmaması; 'evet' veya 'hayır', iki şeyden birisi.

Akyar: Ulaşlı dağlarında, Osmaniye iline bağlı bir köy.

al at: dorunun açığı kızıl alev rengi at

al çapulu evler: "Yaylaların derim evi denilen keçeden yapılmış seyyar meskenlerinin kapısının üzerine boncuklarla süslenerek dikilen al keçeye 'çapı' derler." (FB4: 127, FB5: 54).

al: hile

ala pırılı: sarı kırmızı ışık saçan güneşin yansıması.

ala su: rengi maviye çalan dağ ve yaylalardaki makbul su.

ala: karışık renk

alarmak: al renge dönmek, kırmızılaşmak.

Alabel: Adana'nın Saimbeyli-Tufanbeyli ilçeleri arasanda kalan obruk, Fırat denilen yerdeki bel.

alad alad: çabuk çabuk, acele.

Aladağ: Adana ovasının kuzey batısında, Adana'nın tam kuzeyinde Toros dağlarının bir parçası. Aladağ'ın en yüksek noktaları, Demirkazık'ta 3726 metre ve Kaldıdağ'da 3734 metreyi bulmaktadır.

Alapınar: Adana-Kozan'a bağlı bir köy.

alarmak: allanmak, al renge bürünmek, kızarmak.

alasın: alını, ayıbını meydana verdi; rengini, değerini belli etti.

alayı: hepsi, bütünü

alım: alınacak şey, cevap.

alışkan tüfek: iyi vuran tüfek.

Ali Bekiroğulları nahiyesi/ yurdu/ yaylası: Osmaniye ilinin doğusundaki şimdiki Zorkun yaylası mıntıkası.

Ali Bekiroğulları: Ulaşlı Türkmenlerinin birer nahiye sayılan beş oymağından birinin başındaki derebeyleri.

Ali Bey: Kozan-ı şarkî ağası[müdürü] Yusuf Ağanın oğlu.

Ali Bey: Kozanoğullarından Samur Ağazade Hasan Beyin oğlu.

Ali Oğlu: Son Kozanoğlu beylerinden ünlü Küçük Ali Oğlu Ali Bey.

Al-i Osman: Osman-oğulları; Osmanlı ülkesi.

Ali Rıza Paşa: Adana valisi

Alibekiroğlu Ahmed Ağa: (bk. Deli Fakı)

Alişanlı: Bir Türkmen obası, Elbistan'ın bugünkü Yapalak köylülerinin soyu.

Alişar: Kahramanmaraş'ın Süleymanlı (Zeytin) bucağı yakınlarında bir yer.

alkış: övme; dua; iyi dilekte bulunma.

alt yan: aşağı, ön.

altı Ceritli: Çukurova'nın aşağı kısmı, Ceyhan ırmağının doğu yakası, Cerit Türkmenlerinin kışlak yerleri.

altın köşe: 'altın köstek' denilen, ucuna saat takılan, boyuna geçirilip bele dek uzanan kolye.

aman: merhametine sığınma, teslim olma, acıma; "ondan başkasına boyun eğmem" (Azrail için).

Amik : Hatay çevresindeki ova ve göl.

Amuk: (bk. Amik).

Anavarza: Adana ovasında Misis'in kuzeyinde ve Sunbas çayının sağ kıyısında eski bir şehir harabesi

Andırın: Kahramanmaraş'ın ilçesi

apalak: babayiğit, iriyarı, adam yarması gibi

adam; iri, tombul yüzlü (bk. yapalak).

arad arad: ara sıra, arada sırada.

aralamak: bir sonuca bağlamak, çözümlemek.

Arıklı: Adana-Kozan yöresine yerleşen Kozan-oğullarına bağlı on iki oymaktan birisi.

Arıksuyu: Ceyhan ırmağının bir kolu.

Arıkyazı: Osmaniye-Kadirli ilçesinin Tozlu köyünün güney-batı kesimine düşen büklerle dolu yer (Avşarların kışlak yeri).

arpa ekmek (yerine): yeryüzünden silmek.

arsınmak: ar etmek, utanmak; onuruna dokunmak; üşenmek, tembellik etmek.

arşı çarşı: kıvrımlı, eğri-büğrü.

arşın: eski bir uzunluk ölçüsü (68 cm).

asa: baston yerine kullanılan uzun sopa

Aslan Bey: Cerit Türkmenlerinin beyi.

Aslantaş: Kayseri-Tomarza yakınında bir köy. Cadıoğlu Avşarlar tarafından buraya kadar kovalanmış ve bu yerde öldürülmüştür.

Aşağı Oba: Gürleşen ile Kiraz dağı civarında Hasan Beli denilen yer.

Aşkar: Seyyid Battal Gazi'nin atı.

at başı çekmemek: başkasının emrine girmemek, ona uşaklık etmemek

at gezdirmek: birinin seyisliğini yapmak.

atkı atma: salma, vergi.

atlas: yüzü ipek ve tersi pamuk olan değerli bir cins kumaş.

avrat: eş, karı.

ayın tekeri: ayın dolunay hâli gibi yuvarlak ve parlak yüz. (bk. mumun tekeri).

Avşar Osman: Kayseri-Pınarbaşı ilçesinin Toybuk köyünde oturanların dedesi olan bir Türkmen beyi.

Ayas: Yumurtalık; Adana ilinin deniz kıyısında bir ilçesi.

Aynalız Gölü: Şanlıurfa'nın Akçakale tren istasyonunun Suriye sınırları içindeki küçük bir göl; Kahramanmaraş-Türkoğlu sınırları içindeki 'Gâvur Gölü'nün eski adı.

Aziziye: Sivas vilâyeti sancaklarından; şimdiki Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesi.

bab: kapı; göz, giriş.

babal: vebal.

bade içmek: halk şairlerinin rüyalarında pîr elinden 'dolu' içmesi.

Bahadırlı: Hatay-Kırıkhan ilçesi yöresinde oturan bir Türkmen oymağı.

Bakır Dağı: Kayseri-Develi ile Adana-Feke arasında 2171 metre yüksekliğindeki dağ.

balaban: doğan kuşu.

Balıklıdere: Gaziantep mıntıkasında bir yer.

barhana: ev eşyası; sundurma; büyük kazan.

barhana yeri: aşiretlerin konalga yeri.

Barı: "Anavarza'nın garp yanındaki bir mevki adı." (FB4:145).

Bâri Hüda: İzin sahibi, yaratıcı Tanrı.

barutun dumanının sönmesi: sünmek, vurmak, peyda olmak.

başa kakmak: istenmeyen bir duruma düşünce başkaları tarafından ayıplanmak; yapılan iyiliği yüze vurmak.

Başkonuş Dağı: Kahramanmaraş ile Andırın arasındaki dağların en yüksek yeri; Maraş beyi Süleyman Paşa, Cabbarzâde Celâl Paşaya mağlûp olup Kozanoğlu'na sığınır, burada yaşamaya başlayınca, Başkonuş'ta geçirdiği hayata hasret dolu bir şiir söylemiştir.

batman dövmek: ağır, oturaklı olmak; kavgada ağır işler başarmak.

batyar: bir nevi çiçek (AŞE1:106).

bay: zengin.

Bayazıtlı: Maraş'ta ünlü Bayazıt-oğulları ailesi.

Bayezıdoğlu: Yavuz Sultan Selim'in İran seferi sırasında padişaha yardımı dokunan İskender Beyden sonra Maraş'ta Zulkadıroğulları'nın rakibi olarak şöhret alan Bayezıd-oğulları soyundan bir bey.

baz: doğan kuşunun erkeği; iri, büyük, gösterişli güçlü kuvvetli.

beder beder ben: bedir bedir; dolunaya benzeyen ben.

bedesten: kapalı çarşı

bel vermek: korumak, kollamak; desteklemek, yardım etmek

Belen: İskenderun'dan kuzey Suriye'ye giden yolun Amanos dağlarını aştığı geçit üzerinde Antakya'nın İskenderun ilçesine bağlı Gâvur Dağı üzerindeki kasaba.

Belenköy: Adana-Feke'nin kuzey batısında Kozan garbî ağalarının oturdukları köy.

belik: saç örgüsü

belinmek: bölünmek.

bend: bağ; küçük göl.

bendin boşanması: aşırı duygusallaşmak.

benlik: "et yiyen kuşlara küçük küçük kesilerek verilen et lokması" (FB4:120).

Berdan: Tarsus çayı

Berit: Torosların Göksun ve Elbistan ilçeleri arasındaki bir kolu, 3014m/3025m yüksekliğinde Binboğa'dan Göksun çayı ile ayrılan dağ kütlesi.

Berut: (bk. Berit)

beserek: tüylü ve besili erkek deve; yetişkin, güzel kız.

besmelesiz: cinsel birleşme öncesinde 'besmele' çekilmesi gerekir; böyle yapılmazsa doğacak çocuk 'piç' sayılır (CÖ2).

beş ayı: beşe[meşe] ayları; yaz ayları.

beş kuruş için kursağı cukulamak: yiyecek ekmeği olmamak; çok fakir olmak.

Beylan: (bk. Belen).

Beylanlı Mustafa Paşa: Adana valilerinden, 1830 yılında ölmüştür. Küçük Alioğlu ve öteki aşiret beylerinin ortadan kaldırılması için çok uğraşmıştır.

Beyt: Hz. Muhammed'in makamı.

bezirgân: eskiden ticaret işleriyle uğraşan – genellikle azınlıklara mensup- tüccar; 'korkak'.

bıldır: geçen yıl

binbir ayağın bir ayağa derilmesi: halkın bir yere toplanması, ölü evinde toplanılması

Binboğa: Torosların doğu-kuzey yönünde Uzunyayla'ya doğru uzanan bir kolu. Bu dağ Sarız, Göksun, Afşin üçgeni içindedir. En yüksek noktası 2830m.

bine miydi:bine idim

binit at: binek atı

bir çıkımlık can: fazla direnci olmayan yaşlı kimselerin hali.

Birecik: Fırat nehrinin sol kıyısında Urfa'ya bağlı ilçe.

birem birem: tek tek, birer birer

Birgüz Ağaları: eskinin ünlü derebeyleri

Bolkar dağları: (bk. Bulgar Dağları).

Bor köyü: "Gâvur Dağındaki köylerden birinin adı." (FB4:125).

Bor: Niğde'nin kazası (AŞE1)

boran: yel, şimşek ve gök gürültüleriyle yağan ve kısa süren zorlu yağmur.

boytak: süvari; binek atı.

boz ala: "bazı mahallere parça parça sis çöktüğü ve arada sissiz yer olduğu zaman söylenilen isim" (FB4:122).

boz beden aba: Türkmenlerin kendileri tarafından dokunarak yapılan bir çeşit kaba ipten aba.

Boz Osman: Menemenci Türkmen aşireti beylerinden olup H.1190/M.1776 tarihinde Adana valisi Çelik Mehmed Paşa tarafından hakkında yapılan şikâyetler sebebiyle idam edilmiştir.

Bozağaç: Ceyhan havzasıyla İskenderun körfezi sahili arasındaki kısım.

Bozdoğan: Kadirli ile Ceyhan nehri arasında kışlayan bir Türkmen aşireti.

Bozhüyük: Kayseri-Sarız ilçesiyle Sivas-Gürün ilçesi arasında kalan yurtlardan birisi.

Bozok: Yozgat ilinin eski adı

Bozoklu: Yozgat taraflarında oturan aşiretler. Avşarlar bir zaman Mecit Paşa tarafından Bozok'a sürülmüş, orada bir müddet kalmışlar. Sonra Bozoklularla aralarında savaş olmuş.

bozulamak: şaşırma, yanlış düşünme; devenin çıkardığı ses.

böbürlenmek: övünerek kabarmak, kurulmak.

bön: kahraman, mert; saf, temiz kalpli.

bre hay davulu: Aşiretler arasındaki kavgalardan önce, taraftarları savaşa hazırlamak üzere çalınan davul.

bû/ bûy: koku, rayiha

Bucak: Adana-Kozan'ın Çukurköprü'ye yakın bir nahiyesi.

buhur/puhur: (bk. buğur).

buğur: damızlık deve; burulmuş erkek deve; deve yavrusu, kızgın.

Bulanık: Gâvur Dağlarının Ceyhan nehrinden Ulaşlı Dağlarına kadar olan kısmı, şimdi Osmaniye'ye bağlı Bahçe ilçe merkezi.

Bulgar Dağları: Torosların Mersin körfezinin batı kıyısına paralel uzanan, Mersin'in kuzey-batısına düşen parçası; Bozoğlan Dağları.

Bulgar elleri: Bolkar Dağı ve çevresi halkı

buncası: bunun gibisi.

Burnaz köprüsü: Payas civarında Burnaz mevkiindeki köprü.

Buruk: Adana-Kozan yolu üzerinde Sarıçam yolu yöresinde bir köy.

Buzluk: Kırşehir Malya çiftliğinde bir yer adı.

Cadıoğlu Ahmed Ağa: (bk. Cadıoğlu).

Cadıoğlu: Sivas-Gemerek dolaylarında yaşayan Bozoklu Türkmen beyi; Avşarları takibe çıkan 500 atlı Bozoklu kuvvetlerinin başında bulunan bey.

cahil yâr: genç, yeni yetişen toy sevgili.

car: kurtaran, sıkışana iltica edecek yer, kimse.

cazı: cadı.

Cebel: Kırşehir'in kuzey batısındaki dağ; Gâvur Dağları üstünde Osmaniye merkeze bağlı şimdiki Yarpuz nahiyesi.

Cebel-i Bereket: Gâvur Dağına verilen isim.

Celâ: Kahramanmaraş-Elbistan'ın bir kasabası.

Cerit Ovası: Çukurova'da Ceyhan ırmağının doğu yakası, Cerit Türkmenlerinin kışlak yerleri.

Cerit: Ceyhan nehri boylarında kışlayan ve Fırka-i İslâhiye iskânı sonunda kışlak yerlerine yerleştirilen Türkmen aşireti.

cıda: savaşta kullanılan kargı; savut, mızrak.

cıga: turnanın boynundaki yeşil tüy; gelinlerin ve genç kızların düğünlerde başlarına süs olarak taktıkları parlak renkli tüy; kuşların baş, kanat ve kuyruklarında bulunan renkli, ince uzun tüyler.

cığ: kafile, katar, sürü (AZÖ2).

cırık: zayıf, fakat ince, uzun boylu adam.

Cibin Özü: Kırşehir havalisinde bir mevki adı (AŞE1).

cibin:sivrisinek (AŞE1).

Cihan: Ceyhan ırmağı

Cihan: Adana-Ceyhan ilçesi.

cilâlar sürünmek: yüzüne allık, pudra gibi şeylerle makyaj yapmak

Cin Yusuf: Ulaşlı Türkmen aşireti beylerindendir; Tecirli aşireti beylerinden Danacıoğlu tarafından bir kavgada öldürülmüştür.

coş etmek/cûş etmek: coşmak, kaynamak.

Coşlu: bir Türkmen aşireti.

cura: doğan kuşunun dişisi; üç telli tanbura,saz

cünun: deli, çılgı; korkak.

Çadırcı Mehmed Bey: Kozanoğlu Yusuf Ağanın torunu, Ali Ağanın oğlu; öldürdüğü babasının yerine geçen Kozan-ı garbî ağası.

çağşak: yün eğirmekte kullanılan iğ; eski; suyun biriktiği yer.

Çakılı: Sarız-Pınarbaşı ve Gürün üçgeni içinde Göğdeli Dağında bir yurt.

çakıştırmak: şairin söylemiş olduğu karşılaşmada iki kişiyi temsili olarak karşı karşıya getirmesi.

çakmak çalmak: çakmaklı silâhı sıkmak.

çakmaklı tüfek: eskiden kullanılan ağzı dolmalı bir cins tüfek.

Çakmaklı: "Pınarbaşı'nın Viranşehir nâmında Sacer dağının Kayaaltı köyünün civarında bir mezra adı." (FB5:141). Sarız-Pınarbaşı ve Gürün üçgeni içinde Göğdeli dağındaki yurt, Türkmen aşiret yurdu.

çalınmak: çalkalanmak

çalık: çarka vurulmuş, çalınmış, bileğilenmiş.

Çapanoğlu Mustafa Bey: Yozgat'ın kurucusu Çapanoğlu soyunun son beyi

çapar: ulak, haber taşıyan, haberci.

Çaparoğlu: Çapanoğlu denilen Yozgat'ın derebeyi. Avşarlar Bozok'ta sürgündeyken Çaparoğlu ile de bir çatışma olduğu anlaşılıyor (CÖ2) (bk. Çapanoğlu).

çarha/çarka: düşman saflarını çevirmek için yapılan askerî hareket.

çarka çalık:bilenmiş; çark taşıyla bileğilenmiş

çarpı: evlerde tavanı örten mertekleri kapatmak için kullanılan ve tahta yerine döşenen 'yartmaç' adı verilen düzgün ardıç odunları.

Çatak: Adana'nın Saimbeyli ve Tufanbeyli ilçeleri arasındaki bir yer.

çatal ev: büyük çadır

çatmak: boyamak, rastık sürerek iki kaşı birbirine birleştirmek

çeke dizgin: dizgine hakim olmak; sert atları idare için vurulan büyük ağızlık.

çeke varmak: ölçüsüz varmak.

çel: çekmek, döndermek.

Çelembel: Adana-Ceyhan'ın şimdiki Çelemli köyü ile Davudî dağı arasındaki bel

çelen: "kuşun kanadının uçundaki uzun ve kuvvetli tüy, pelek" (FB4:115).

çelenk: başın sarığı [başa sarılan sarık] (AŞE27:290).

Çelik Paşa: Menemenci Türkmen aşireti reislerinden Boz Osman'ı İstanbul'a şikâyet ederek asılmasına sebep olan Adana valisi.

çelik tel: ozanın çaldığı sazın telleri.

çelkenmek: çalkanmak, dalgalanmak.

çeng: el pençe; cenk (AŞE1).

Çerkez Bey: "Avşar'ın ikinci derecede beylerinden Topuz ailesindendir." (FB1: 264). H.1273/M:1856 tarihinde iskân sırasında Avşarların başındaki bey (ŞE: 207).

Çerkez: Türkmenler arasında bazı inançlarla ilgili olarak Arap, Tatar, Kürt ve Çerkes gi-

bi kavim adları erkek çocuklara konulmakta veya lâkap olarak verilmektedir (Sümer 1992: 225). Vaktiyle Çerkez kızlarıyla evlenen Avşarlar, erkek çocuklarına çoğunlukla Çerkez adını vermişlerdir. (SÖ:31)

çeşmek: "çözmek, hayvan üzerindeki yükü çözüp yere koymak" (FB4:122).

çevrişi: yağlığın başta dolanıp uçlarının omuzdan süs için arkaya atılması.

çıha mıydı: çıka idim.

Çıkılı: Sarız-Pınarbaşı ve Gürün üçgeni içinde Gövdeli dağındaki yurt. Türkmen aşiret yurdu.

çılbır: hayvanın yular başlığının çene altındaki halkasına bağlanan ip veya takılan zincir; bıçak tokası (AZÖ).

çığın: bir yayla kuşu.

çırpıştırmak: atı mahmuzlayıp koşturmak

Çiçek Dağı: Kırşehir'e bağlı bir ilçe, ilçenin adını aldığı dağ; Keskin ile Mecidiye arasında halk şairlerinin çok sevdiği bir yayla (ARY8).

çiğ: "acemi" (FB4); yaşının gerektirdiği olgunluğa ulaşmamış.

Çillenler: aşiret adı (AŞE22:127). (bk. Çelembel).

Çinçin: Göksun mıntıkasında bir yayla (HGM).

çöl yazı: Yukarı Çukurova'nın yazın sabahları almış olduğu puslu ve sisli hal.

çuha: ince ve sık dokunmuş tüysüz kumaş.

Çukur: Kozan-Kadirli karayolunun Adana yol ayrımında bir köy. Çukurköy de denir. Şimdiki adı Naşidiye olup Kadirli ilçesine bağlıdır.

Çukuryurd: "Pınarbaşı'nın Ömeyol'a 2.5 saat mesafede bir köyü" (FB4: 129).

Dada: aşiret ismi (AŞE 27:285).

Dadalu: (bk. Tatalu).

dağ köyleri: Payas sancağının İskenderun körfezine bakan köyleri

dağnemek: gözetmek

Daharoğlu: Bir Türkmen bir ailesi (AZÖ1).

dal püskül: uzun ve bol püskül (CÖ2).

Dalkılıçlı: Bir Türkmen ailesi. İskândan sonra Osmaniye-Kadirli'nin Mehmetli ve Azaplı köylerinde otururlar (AZÖ1)

Danacıoğlu: Tecirli savaşçısı (AZÖ1).

Daşbaşoğlu: Elbeylioğlu'nun arkadaşı.

davar: koyun keçi gibi küçük baş hayvan sürüsü

davı: konu, konuşulan şey; dava, çekişme.

davulbaz: (bk. davlumbaz).

Dayı[nın]oğlu: Kahramanmaraş'ta oturan Mecit Paşa'nın zabiti. Tılan höyüğünde Kozanoğlu'nun askerleriyle savaşmadan önce akşam olur. Çınar ağacının gövdesine yaslanan Dayıoğlu'nu kovuktan çıkan bir evran [koca yılan] yutar. Askerler yılanı öldürür. Karısı durumu askerlerden öğrenince, kocasının elbisesini giyer, kılıcını da eline alarak askerlerin başına geçer ve Kozanoğlu'nu Mecit Paşa'nın askerleri burada mağlûp eder, Maraş'a çekilir. (ŞE:218).

dayım kızı: Abidin Beyin Dadaloğlu'nun dayı kızı olan eşi.

daz: düz, ova.

Dede Bey: H.1233/M.1817-18 tarihinde Adana valisi tarafından idam edilmiştir. Mıstık Paşa ile oğlu da daha sonra H.1281/M. 1864-65 yılında Fırka-i İslâhiye tarafından İstanbul'a sürülmüştür.

Dede Bey: Küçük Alioğlu Halil Paşanın büyük oğlu

Dede Bey: Küçük Alioğlu Halil Paşazade Mısdık Paşanın büyük oğlu.

Dede Dağı: Adana'nın Yumurtalık ile Ceyhan ilçeleri arasındaki Kurtkulağı Dağı

(SKı).

Dedemoğlu: XVII. yüzyılda yaşamış Türkmen saz şairi.

def: tef; zilli bir kasnağa geçirilmiş kursak zarından ibaret çalgı.

Deli Fakı: Alibekiroğlu Ali Ağanın küçük kardeşi Ahmed Ağa

Deli Hacı: Torunları Kayseri-Sarız Kuşçu köyünde oturan 'Akpınar' ve 'Atasoy' soyadlı kişilerin atası (AZÖ1).

Deli Osman Ali: Recep oğullarındandır (FB5:102).

deli: yiğit, gözüpek.

Delice: Yozgat'ın Çayıralan, Çandır ve Boğazlıyan yönünden akan küçük bir ırmak.

dem sürmek: iyi ve huzurlu yaşamak; eğlenmek

dem: zaman

demir halka: tasma.

demirbend: zincir

demirbent sökmek: demirden zincirleri parçalamak

depik: tekme (FB4:115).

derim evi: kafes şeklinde tahtadan yapılan çadır iskeleti, üstüne keçe ve kilim örtülen; keçeden yapılmış bey çadırı.

Derviş Paşa: Aslen Lofçalı olup, Türkmenleri köylerde yerleştirmek ve âsi derebeylerini cezalandırıp yatıştırmak üzere 1864-65'te teşkil edilen Fırka-i İslâhiye'nin başına getirilen müşir. Ahmed Cevdet Paşa da, Derviş Paşa'nın maiyetinde bulunmuştur.

derya: deniz; dünya.

dest: el

Deve Yokuşu: Kayseri-Pınarbaşı'nın Sindel köyü yakınındaki yer.

Develi: Kayseri'ye bağlı ilçe ve ilçe merkezi, eski adı Everek.

devir günü: mutlu gün

devretmek: dolaşmak (AZÖ1)

devşirmek: toparlanmak, düzeltmek; üstünü başını düzeltmek (AZÖ1)

dıkılmak: katılmak; girmek.

diba: kalın canfes kumaş.

dikiş: dikim (FB4:125)

dilinde vird olmak: dilinden düşürmemek; durmadan tekrarlamak.

dinelmek: ayakta durmak.

Dirgen Dağı: Kahramanmaraş-Afşin ilçesinin batısında, Göksun'un kuzeyindeki dağ.

dizgin: atın ağzına takılıp onu yönetmeye yarayan kayış.

doldurup doldurup vermek: ağzından doldurmalı çakmaklı tüfeği doldurup hazırlamak.

doluyu içmek: "aşk dolusu olduğu gibi bu da mertlik dolusu demek oluyor" (FB4: 115). Yiğitlik, mertlik dolusunu/şerbetini içmek.

don giymek: ağaçların yeşillenmesi.

don yumak: çamaşır yıkamak.

don: at tüyü

donunu satmak: "eğer yarışı kazanamazsam rengimi değiştiririm" anlamında.

doru at: kızıl kahverengi at donu; rengi kıra yakın olan at.

doru kuzgun: doru renkte at

Doruk: Adana-Ceyhan ilçesinin güneyinde çoğunlukla Avşarlarla meskûn bir kasaba.

dölek: dağlar ve tepeler arasındaki düzlük yer

dön olmak: ölmek, dönememek.

dönnüm: '"dönerim, döneceğim' demektir." (FB4:107).

döş: göğsün yukarı ve ön kısmı.

dudu: tûti, papağan

dulda: 'himaye', 'kayırma' (mecazi anlam).

Dulkadıroğlu: (bk. Zulkadiroğlu)

duman: "'sis' demektir." (FB4:120)

Dumanlı: Kayseri-Pınarbaşı'na bağlı bir köy (ŞE).

duralaşmak: sataşmak, uğraşmak.

dursunma: 'durakosun' deme.

dutu: hediye; rehin."

Düldül Dağı: Osmaniye-Düziçi ilçesi sınırları içinde, Gâvur Dağının Ceyhan nehri boyundaki bir zirvesi; şimdiki Aslantaş Barajının bulunduğu mıntıka.

Düldül: Peygamber Efendimiz'in Hz. Ali'ye hediye ettiği at.

dürr-i mâh: sevgilinin yüzü, inci gibi parlak ay.

düş olmak: düşüp gelmek

düşmana at katmak:düşman üzerine at sürerek savaşmak; korkmamak.

düzen tutmaz tel: akordu bozuk saz

düzleşmek: düzelmek; sıraya, düzene girmek.

düzülmek: dizilmek, sıralanmak, katarlanmak; yola düşmek.

ebba: ehibbâ, dostlar; hizmetçi, yumuş uşağı.

Ebedi:bir yayla adı.

ebeş [at]: "sarıya meyyal kula [at]" (FB4: 135).

ebru: kaş; giysilerin 'hâre', 'budak' ve 'dalga' gibi çeşitli süslerle donatılması.

eceIin[i] ağzına almak: ölümü göze almak.

edik: eskiden giyilen en güzelleri Kahramanmaraş'ta yapılan ayakkabı.

efe: yağlık sararak yapılan bir çeşit baş bağı; fes.

efilemek: ırgalanmak, yel vurdukça hafif hafif sallanmak.

eğrice: saç örgüsü.

el oba: aşiret halkı (HNO1)

Elbeyli: Avşarların Dulkadırlı oymağı.

Elbistanlı kızı: Dadaloğlu'nun eskiden Kahramanmaraş-Elbistan'a bağlı Tanır kasabasında Yazıcıoğlu'nun hizmetinde bulunurken tanıştığı bir kadın.

eli gerekli: eli her işe ulaşan, nüfuzlu

eli kuşlu olmak: Eskiden Türkmen ileri gelenleri avlanmak için özel olarak alıcı kuşlar beslerlerdi. Bunlar şahin, doğan vb. alıcı kuşlardı (AZÖ1).

elif kirpik: Eski yazıdaki 'elif' harfi gibi uzun kirpik.

elvan elvan: çeşit çeşit, renk renk.

elvanlı: nazlı, cilveli; 'dönek'.

emîr donlu: 'yeşil' [renk elbise giymiş] demektir (AŞE22:190).

Emlek kazası: Eski Bozok [Yozgat] ilinin Şarkışla-Yıldızeli-Akdağmadeni ilçeleri arasındaki kazası.

emlik: daha ot yemeğe başlamamış körpe kuzular

emme: ama

emmi:amca; babanın küçük kardeşi.

emniyet: "'ehemmiyet'in mukabili" (FB4: 119).

en: dirsek.

Engizek Dağı: Kahramanmaraş'ta Alır Dağının kuzeyinde 2815 metre yüksekliğindeki dağ.

enilemek: hadım etti veya kulağını tutarak 'enledi' demektir (ARY5).

Erciyes Dağı: Kayseri'de yüksekliği 3916 metre olan dağ.

ergen: bekâr, evlenmemiş.

Ermek: varmak.

Erzin: Payas sancağında nahiye merkezi; şimdiki adı 'Yeşilkent'tir.

Eşe: Ayşe

eşkin: atın tırısla rahvan arası yürüyüşü; Türkler arasında atın eşkin yürüyüşlüsü makbul sayılır (ARY8).

etba: Birinin emrindeki uşaklar, hizmetçiler.

evmek: ivmek, acele etmek; umut etmek.

evran: ejderha, en büyük yılan (FB4:119).

fali: çürük; fena düşünceli.

farız: 'fâris'; becerikli; usta, kurnaz (AŞE22:190)

ferman: padişah buyruğu

fermanlı yazmak: ölüme mahkûm etmek; devlete karşı ayaklanmış, ölüme mahkûm (CÖ2)

Fettahlı Beyleri: bir Türkmen obası. Günümüzde Osmaniye-Bahçe, Düziçi ve Hasanbeyli'de oturmaktadırlar.

fırak [firenk] barut: külçe halinde olan taş barut (ARY4)

fırkat: çok sevdalı olarak (MI).

firez: ekip biçildikten sonra tarlada kalan buğday sapları, anız.

firkat: ayrılık, özlem, yürek acısı.

Firuz Bey: Beğdili Türkmen beyi. Beğdilli oymağı, padişah tarafından belâlı bir sürgün yeri olan Halep'in doğusundaki Rakka'ya sürgün edilir. Firuz Bey de oradan kurtularak Acem'e gider.

fodul: yakışıklı, fiyakalı

garbi: serin ve ağır ağır esen meltem rüzgârı; lodos rüzgârı.

garipçe: yalnız, üzüntülü.

Gâvur Dağları: 'Amanos' denilen ve Kahramanmaraş civarından başlayıp kuzeydoğu güneybatı istikametinde uzanan Âsi nehrinin denize döküldüğü yer ile Hınzır Burnu arasında sona eren, batıda Ceyhan nehrinin orta meerasıyla sınırlandırılmış bulunan dağ sıraları.

Gazel Hüyüğü: (bk. Kaçar Hüyük).

gazi: ziynet, süs altını.

gecebaş: kolera.

geçe: taraf, yaka.

Gence: bir Türkmen aşireti.

Genceli/Gencali: Güneyde konar-göçer hayat yaşayan bir Türkmen obası.

gevher: ışık, nur, öz.

geyik: 'giymiş' anlamında.

gıcı: dolu ile kar arasında, fakat daha çok küçük doluya benzeyen yağış.

gidi: pezevenk; şaka yollu söyleyince 'yaramaz'; sapık, kız-karı düşkünü.

gir: kükre demektir (FB4:115)

girgin deve: kızgın deve.

göç çekmek: göç etmek; develerini başka yere götürmek.

göğ ala göz:ortası sarı kenarları yeşil olan göz.

Göğdeli: Kayseri-Sarız ilçesinin kuzeyinde bir dağ. Uzunyayla'nın güney sınırını teşkil eden meşhur bir yayla.

gök atlı: çelik gömlekli [Osmanlı] süvari atlısı.

gök kanatlı: kır atlı.

gök kayran: mavi kayalık

Gök Oğlan: Kayseri-Pınarbaşı Akin köyünden ünlü Cin Yusuf; torunları bu köye yerleşmiştir (AZÖ1).

gök renk ordu: Osmanlı ordusu

gök: gökyüzü renginde

Göksu: Adana-Feke'den geçen Zamantı ile birleşerek Seyhan nehrini oluşturan çay

Göksun: Kahramanmaraş'ın bir ilçesi

Göktepe: Kayseri-Tomarza'nın Menikveren köyü yakınında bir tepe (ŞE)

Göl: Sarız ilçesinin Dayıoluk ve Ördekli köyleri yaylasında bir göl.

Gördeles: (bk. Göğdeli).

görek: anahtar;'görelim' anlamında.

gövel ördek: yeşil başlı yaban ördeği (AZÖ1)

gözer: buğday temizleyen kalbur; gözün yaşlı, kalbin delik deşik olması.

gukkugu: ibibik kuşu.

gülgûn: gül renkli.

güman: şüphe, kuşku.

Gürleşen: Feke'nin kuzeyinde Saimbeyli'den üç saat uzaklıkta, eski Kozan-ı şarkî ağalarının ikamet yeri.

Güvercinlik: Tufanbeyli (Adana) ilçesinde Şarköy ile Kân (Bozgüney) köyü arasındaki bugünkü adı Gümülek olan tepe. Burada bulunan mağarada sürü halinde güvercinler yaşamaktadır ve halk burasını halen kutsal sayıp ziyaret etmektedir.

ha: haydi.

Hacı Osman: Karalar Türkmen obasından bir savaşçı.

Hacılar Kürdü: Halen Adana-Kozan Hacıbeyli kasabasında yaşayan asılları Lek Kürdü olanlar. Bunlar Türkmenlerin Rakka'ya mecburî iskânı sırasında o bölgelere de iskân edilmişlerdir.

Hacılar üzengisi: Hacca gidelerin bindikleri atlara takılan kıvrık biçimli geniş üzengi (AAK1).

haçan: ne zaman, ne vakit.

Haçın: Adana'nın bugünkü Saimbeyli ilçesinin eski adı.

halayık: cariye, hizmetçi

Halbır: Andırın (Kahramanmaraş) ilçesinin bir köyü.

Halep'in paşası: 5. Ordu'nun paşası.

halhal: ayağa takılan süs eşyası

Halil Ağa: Abıhan'ın oğlu; Kayseri-Sarız Kuşçu köyünden (AZÖ1).

Halit Bey: Uzunyayla'da oturan ünlü bir Avşar beyi. Hükûmet iskânında Diyarbakır'a sürgün edilmişti. Daha evvel Halit Beyin de Tecirlililerle kavgası olmuştu (EK4). Bozdoğanoğullarından Abdi Bey ile çarpışma sırasında atı ölmüş. Abdi Bey: "Gel atımın terkisine bin" deyince, "Halit terkiye sığmaz" cevabını vermiş, kavgaya devam etmiştir. Türkmenler onu "Terkiye Sığmaz Halit Bey" olarak anarlar (TKM1).

Halit Köle: Alişanlı Türkmenlerinden bir savaşçı

Hall'oğlu: Halil Oğlu Avşarları boy beyi.

han ev: büyük evler; ağa, bey evleri; büyük çadırlar.

han'olmak: hani, nerede kaldı, ne oldu anlamında (AZÖ1).

Hanım: Deli Halil'in annesi.

Hanım: Deli Halil'in karısı ve Mürselzâde [Mursaloğlu] Mustafa Beyin kızkardeşi.

har: diken, çer-çöp.

harlamak: atların hızlı hızlı soluması.

Harmancık: Kozan civarında kışlayan aşiretlerin yaylası

Harnı Düzü: Osmaniye'nin 30 kilometre kadar şimalinde bir mahal (FB4:125); Düziçi ovası.

Harnı: (bk. Haruniye).

Harpboğazı: Andırın ile Kadirli ilçeleri arasındaki geçit (HGM)

Haruniye: Osmaniye-Düziçi ilçesine bağlı bir eski kasaba, şimdiki Düziçi ilçe merkezi; eskiden Tecirli aşiretinin yaşadığı ormanlık saha.

Has Evli: Çukurova'da Cerit'in oturduğu mahalle 'Hasın Yaylası' denildiği için, Cerit aşiretine de 'Has Evli' deniliyor. (FB5:91).

has: iyi güzel

Has'ın Düzü: Cerit Türkmenlerinin kışlak

olarak kullandıkları yerler.

Hasan Kalesi: Osmaniye-Bahçe ilçesi Nur Dağı beli içinde Hasanbeyli kasabasında bulunan eski kale.

Hasan Paşa: Hasan Paşa oğulları Adana'ya Kars'tan gelmiş, bu havalide uzun müddet derebeylik, mütesellimlik yapmıştır. Bu ailenin her çocuğu 'Hasan Paşa' ve 'Hasan Paşazâde' diye anılır. Son beyi, rûmî 1246[M.1831] yılında Adana mütesellimi iken İstanbul'a davet edilerek zehirlenen 'Hasan Paşazâde Hacı Ali Bey'dir. Dadaloğlu'nun bu aile ile sıkı münasebeti ve hukuku vardır. (TT:41).

Hasan: Apalak'ın oğlu. (bk. Apalak).

Hasırcı: Kayseri-Pınarbaşı'nın bir köyü.

Hassa: Kayseri-Pınarbaşı-Pazarören nahiyesinde Avşar beylerinin yerleştikleri köy olan mevki (FB4: 129).

hatlatmak: atlatmak, hoplatmak.

havrana: yakası ve yenleri geniş kürk (AZÖ1).

hayf almak: öç, intikam almak.

Hazarşah: Kayseri-Bünyan ilçesine bağlı bir köy (AZÖ2)

helâllanmak: hilâllenmek, hilâl gibi olmak.

Hemite: Osmaniye-Kadirli yolu üzerinde, Kadirli'nin güneyinde, Anavarza'nın doğusunda ve Ceyhan nehrinin sağ yakasında, zirvesi koni şeklinde bir kayalık üstündeki eski bir kale.

heng: savaş (FB5); hengâme, gürültü, patırtı

henk: çan

Herekçioğlu: Kayseri-Sarız Esirlik-Yaylacı köyünde otururlar (AZÖ1).

heril: 'harîr'; ipekten işlemeli yağlık.

Hes: Has (bk. Has, Has Evli).

hevayî/havayî: heves ederek, imrenip isteyerek.

heyle: Nasıl demektir; 'çağır' manasındadır (FB5:140).

hezele: aslı 'hazele'; yüzsüzler, arkadaşlarını tehlikede bırakıp kaçanlar için söylenir; 'yaramaz', 'rahat durmaz' anlamında. Avşarlar özellikle yaramaz çocuklar için "ne hezele çocuksun" derler. (AZÖ1).

Hıdır Dağı: Kırşehir'in kuzey-doğusundaki dağ.

Hınzırlı Dağı: "Bünyan'ın Akkışla nahiyesiyle Pınarbaşı arasındadır." (FB4: 129).

hırızma/hızma: eski Türklerde genç kızların burunlarına taktıkları küpe (AZÖ1).

hil'at: kaftan, üstlük. Padişah ve sadrazamlar bir kimseye rütbe verecekleri zaman hil'at giydirip başlarına çelenk koyarlardı.

hilebaz: kalleş, hileci

him: temel (FB4: 115); ata, ağa soyu.

ho demek: 'ho[ğ]'lamak, saldırmak; ileriye atılmak.

hodri meydan: meydan okuma, kavgaya çağırma sözü

hodul: güzel, gösterişli.

hoğ: aman (FB4:145)

hoğlamak: yardım etmek (AŞE1, AŞE18: 304); yardıma koşmak için toplanmak.

hop: cüş

hopuru çıkmak: dağılmak, perişan olmak.

hor: düşmanını küçük görmek.

Horasan:İran Horasan'ı. Avşarlar Selçuklular zamanında oradan gelmişlerdir. Oradan Avşarların 11 boy halinde geldikleri söylenir: Torun, Halloğlu, Kocanallı, Kekeç bu obalardan bazılarıdır (AZÖ1).

hoşça: kedersiz kafa

hoyrata salmak: başı boş bırakıp salmak; bakımsız bırakmak

hoyuk: tarlalardaki ürünleri yemesinler diye

hayvanları, özellikle de kuşları korkutmak için yapılan korkuluk.

Höketçe: Adana-Tufanbeyli ilçesinin eski adı.

hön: 'hûn'; kanlı kavga.

Hösükoğulları: Kayseri-Sarız'ın Çürük (Akoluk) köyünde otururlar (AZÖ1).

höyük sağrı: atın kıç tarafının şişman ve yüksek olanının makbûl olduğunu anlatıyor.

höyük: tepecik

hûn:kan; korkusuzluk.

Hunu: Binboğa dağlarının doğusunda Kahramanmaraş-Afşın ilçesine bağlı şimdiki Arıtaş köyü.

hüma: cennet kuşu.

Hünkâr: 'Tanrı'; kumandan, aşiret reisi;hükûmet; Hacı Bektaş Veli.

Hüseyin Beli: (bk. Hüseyin Ovası)

Hüseyin Ovası: Çorum'da bir ova (bk. Hüsmen Ovası ?).

Hüsmen Ovası: Binboğa'nın doğusunda, Kahramanmaraş'ın Afşin ilçesinin güneyindeki düzlük.

ığralanmak: salınmak; sallanarak kostak kostak yürümek.

ıklaz: Hak âşığı (ARY11).

ılgıt ılgıt: kesik kesik ve serin serin (AŞE1).

Ilıca: Kozan ilçesinin doğusunda bir köy; Osmaniye-Düziçi (Haruniye) ilçesi sınırları içerisindeki ılıcalar (SK1).

ıra[ira] kaş: eski Türkçe'deki 'ra' harfine benzeyen yaya benzer kaş.

ırmak: uzaklaş (tır)mak.

ıstar: kilim dokunan tezgâh.

ibili: ibibik kuşu

İbrahim Paşa: Mısır valisi Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın oğlu.

ibrişim: bükülmüş ipek, ipek ipliği.

İdem: Kozan'ın bir köyü.

ikrar: kararlaştırma, söz verme.

il: el, memleket.

iliyin: "elinin" (FB4).

ilvan: kibir, gurur, gösteriş (FB4:106)

ima geyik: dik boynuzlu geyik (AAK1).

ima: dağ keçisi.

İmam Ağa: Payas sancağı hanedanı.

İmam Bey: Payas sancağı hanedanından İmam Ağanın torunu, Küçük Alioğullarının düşmanı.

İmeli: şimdiki adı İmalı, Maraş altında (AZÖ1).

imil imil: için için, pamuk yanması gibi (ARY8).

İmirzali: İmirza Ali (FB5).

ipek: 'yeşillik' anlamında (MI).

İrecepli[Recepli]: Avşar beylerinden Recep Oğulları (FB5:69).

ireşme: (bk. reçme)

iskân: yerleşme,yurtlanma

İskele: İskenderun iskelesi.

ispir: av kuşu olarak kullanılan bir çeşit yırtıcı kuş.

kabak asmak: afra-tafra yapan, başaramayacağı halde kahramanlık taslayan (FB5:62); Çukurova kabakları kurutulup içleri oyulur ve kabaklara barut konurdu. 'Kabağı bir yere asmak' meydan okumak demekti. (AZÖ1).

Kabaktepe: Kayseri-Sarız Pınarbaşı karayolunun sol tarafındaki yaylalar.

kaçak: asker kaçakları

Kaçar Hüyük: "Albustan'ın 10-12 kilometre garbında bir mevkidir." (FB4:115)

kada: kaza.

Kader Hüyüğü: (bk. Kaçar Hüyük).

Kadıoğlu: Maraşta ünlü bir aile; bu aileye

mensup vali.

Kaf: Anka kuşunun yaşadığına inanılan Kaf-kaslardaki masal dağı.

kakmak: kalkmak, yürümek.

kalan: artık, gayrı; bundan böyle.

Kale köy: Kozan'ın eski Rum nahiyesinde bir köy.

kalem kulak: ince, uzun kulak

Kaleser: Adana'nın Karaisalı ilçesi.

kalkan döşlü: geniş göğüslü

kallemis: kallemiş; saça sürülen bir sıvı.

kaltak:kuskunsuz, yüksek eyer.

kamalak: katran çıkarılan bir cins çam ağacı.

Kaman:Kırşehir'in bir ilçesi; Kilis ili köylerinden birisi.

Kamertay: Halk hikâyelerinde adı geçen ünlü bir atın adı.

Kangal: Sivas'ın ilçesi.

kanı garrak olmak: yağma etmek, ganimete doymak; 'herkes bizim mallarla zengin oldu' demek; hak etmeden zengin olmak; doymuş olma hali

Kanlıgeçit: Osmaniye- Düziçi yol ayrımında bir köy; Türkmen aşiretleri arasında kanlı bir savaş olması sebebiyle bu ad verilmiştir.

kapışmak: paylaşmak

kaput: palto.

kara ardıç: ardıç ağacının en kıymetli, beğenilen cinsi

kara eşkin: atın rahvandan az çabuk, ama sarsmadan yürüyüşü (AAK1).

Kara Kethüda: Tecirli aşireti kethüdalarından.

Karaçay: Osmaniye'nin batısından geçen bir dere.

Karâdik/Karagedik: Bugünkü Haruniye-Düziçi ovasının batısındaki tepeler arasındaki gedik ve aynı isimli kasaba.

Karakız: Reyhanlı Türkmen aşiretinin ünlü yiğit kadını

Karakulak: Türkmen aşiretlerinin yayla yollarındaki güzergâhta Tereli'ye varmadan pınarlı köy (HGM).

Karakuyu: Kayseri-Pınarbaşı ilçesine bağlı Uzunyayla'da şimdi bir Çerkez köyü (AZÖ1).

Karalar: bir Türkmen aşireti.

karar tutmamak: atın tahminlerin fevkinde çabuk gitmesi (AAK1)

karartı: ev, çadır eşyası; öz ve esastan yoksun kalabalık.

Karataş Ovası: Adana'nın Karataş ilçesini de içine alan Sarıçam'dan Akdeniz'e kadar uzanan ova.

Karbeyaz: Payas'ın üzerinde Gâvur Dağında bir yayla ismi (FB4:117).

karganın derneği: 'Siz karga sürüsü gibisiniz, biz şahiniz' anlamında küçültücü söz (AZÖ1)

Kargılı: Leçe ile Hacılar arasında derbend.

Kars: Osmaniye'nin Kadirli ilçesinin eski adı.

karsalanmak: karışmak.

karsıma: aç bırakma

kastana: 'kastetmek' eyleminin halk dilindeki adı

katar: dizi; göç dizisi

katarlamak: dizmek, sıraya koymak.

Kavakören: Pınarbaşı'nın Örmeyol'a 1.5 saat mesafede bir köyü (FB4: 129).

Kavrık: Kahramanmaraş-Tekir civarında bir yer.

kayıl: 'kail'; razı.

kayırmak: üzülmek, yanmak, içlenmek.

Kaypak: Osmaniye iline bağlı bir kasaba

kaypak: sözünde durmayan hilekâr adam (AŞE1)

kazık kakmak: bir yere yerleşmek, iskân olmak.

kehne: (bk. kemha)

Kel Hasan Paşa: Şambayadı Türkmen aşiretinden.

kelep kelep olmak: zülfün iplik, burma gibi bükülmüş hali.

keler: kaya olukları, doğal mağara, in.

kelermek: solmak; gururlanmak, kibirlenmek.

kem haber: kötü haber; ölüm haberi.

kemal: yüz, çehre, mecazi olarak 'yüzünü, silleyi vurunca vurduğum yerle koparır alırım' demek (FB5:66; FB4: 119)

kemha: bir cins ipek kumaş, ipekten salmalı gömlek

kemlik: kötülük

Kened:Fırat'ın bir kolu

kepir tospağası: çorak toprak kaplumbağası

Kerimoğlu: Bozdoğan Türkmen aşireti ağalarından.

kersinme:esirgeme, tamah etme; kâr ettim sanma

kesip olmak: yağma edilmek.

Ketizmen: Elbistan'ın güneyinde bir köy.

Kığılı: Göğdeli dağının şimâl-i garbisinde bir yayla adıdır (FB5:141).

kılavuz: yavuz atlı (kavgada).

kılba: kıble

kılıç vurup orta yerden ayrılan yer: Anavarza kalesinde bulunan 'Ali Kesiği' denilen yer.

Kılıçoğlu/Kılıçlı: bir Türkmen aşireti.

Kıllı: Türkoğlu (Kahramanmaraş)'nun bir kasabası; Kayseri-Sarız Esirlik-Yaylacı köyünde oturan bir aile

kına yakmak: sevinmek, neşelenmek.

Kınalıtaş: Osmaniye-Kadirli ilçesinden Göksun'a giderken Zehli yolu üzerinde bir gedik, burada bulunan taş.

kır at:beyazla az siyahın karışmasından meydana gelen at donu

kırcı: (bk. gıcı).

Kırık Köprü: Adana-Ceyhan'ın Mustafabeyli kasabası ile Tatarlı köyü arasındaki köprü.

Kırım: Elbistan. Türkmen aşiretleri arasında kıyasıya savaşların olduğu yer. Vaktiyle burada Avşar-Cerit kavgasında çok adam kırılmıştı. Bu yüzden buraya 'kırgın' kelimesinden bozma 'kırım' denmiştir. Ölenlerin çokluğu sebebiyle Elbistan'a 'Kırım' da denmektedir (AZÖ1: 222-223; AÖ: 190-191).

Kırksu: Adana-Feke yöresinde bir yer.

Kısık: Kahramanmaraş'ın Elbistan ilçesi ile Süleymanlı kasabası arasında bir geçit.

kısta: kısse, örnek, misâl.

kıv: fırsat; kader, baht; kuru gürültü, bağırtı.

kimya: yüksek özellikler taşıyan çok değerli bir şey, madde.

Kined: Gaziantep-Nizip ilçesine bağlı bir köy.

Kinez: (bk. Kined).

Kirez/Kiraz Dağı: Feke ve Gürleşen civarındaki dağ.

kirmani: Kirman'da yapılan eğri kılıç (AŞE1:107)

kisip olmak: kisb olmak, kesb olmak; yağmalanmak.

Kitap: Kur'an-ı Kerîm; şeriat hükümleri

kitiret: adavet, kötülük (FB1:262); kötü hatıralar (FB5).

Koc'ırmak: Zamantı çayı; Seyhan'ın batı kolu)

Koca Aslan Kenan: Elif Ana'nın biricik oğlu.

kocabaş: (bk. gecebaş).

Kocakışla: Bozok'un salı

Kocanallı: Atlarının ayaklarına koca koca nal yaptırdıkları için kendilerine bu isim verilen bir Avşar aşireti (AÖ).

Koç Dağı: Sarız-Pınarbaşı karayolunun solunda, Kabaktepe'nin güney-batısında, Tahtalı dağlarının içinde 2217 metre yüksekliğindeki dağ.

Koç Dağı: Tahtalı dağları üzerinde

koç-kolan: kuşak.

Kodaz Ali: Sırkıntılı ve Menemenci aşiretlerinden birisine mensup dönemin ünlü kavgacı yiğidi.

koğlaşmak:dedikodu etmek.

kol halkası: bilezik.

kol kol olmak: dizi, sıra olmak.

kolu yazılı olmak: kola çeşitli dualar yazmak; dua yazılı muskalar takmak; hükümet tarafından suçlu kabul edilmek.

Konak Gölü: Yozgat-Akdağ ilçesi yakınlarında bir göl.

konalga: konar-göçerlerin göç sırasında kondukları sulu, otlu yer.

Konur Dağı: Kahramanmaraş ile Elbistan arasındaki dağ.

koraf koraf: bölük bölük, öbek öbek.

kostaklı: oturaklı ve kıvrak yürüyen; zarif, kibar, güzel, işveli yürüyüş.

kovgun etmek: kovmak, yerinden yurdundan ve malından etmek.

kovmak: izlemek, takip etmek.

kovuk:ova

koyağa mazı yağması: her şeyin bir zamanının olması, tavında bulunması.

koyak: suların hatt-ı içtimaı (AŞE1:106); dağlar ardındaki düzlük.

koygun: dokunaklı, acıklı

Kozan arası: Adana'nın Kozan ve Feke ilçeleri arası

Kozan Dağları: Toros dağlarının Kozan havalisindeki kısımları

Kozlu: (bk. Karakulak).

Kölete: Bünyan (Kayseri) ilçesinin bir köyü.

könes av: "Karın fazla yağdığı zaman tavşan vesaire gibi av hayvanlarından kaçmaya muktedir olamayarak ele geçirilmiş demektir." (FB5:116).

kötüm: kötürüm (SKı).

kul ednâ: Tanrı karşısında âciz kul.

kula: al ile kır arası bir renk; bir at donu[rengi].

kulun:kısrak yavrusu (AZÖ1)

kunlamak: (hayvanlar için) doğurmak, yavrulamak.

Kurtkulağı: Misis'in doğusunda köy, kaleden ziyade müstahkem han; Ceyhan ilçesine bağlı bir kasaba.

Kurtul Eteği: Hıdır Dağının eteklerinde bir yer

kuru ağaç: (burada) saz.

Kuruçağ: Andırın'ın Osmaniye tarafı (OA1).

Kuruçay: Değirmentaşı köyünden Taf (Özlüce) kasabasına doğru akan çay; Kayseri-Tomarza Dadaloğlu (Taf) kasabasından başlayıp Tahtalı Dağları arasında uzayan susuz dere.

kuş kemiğinden saraylar yaptırmak: çok değerli, çok süslü saraylar yaptırmak.

kuzgun: iri cins karga

kuzu gütmek: aşiret mensuplarını yiğitlikten uzaklaşmış olmakla itham etmekte kullanılır (CÖ2).

Kuzugüdenli: bir Türkmen aşireti.

Küçük Alioğlu: Musduk Paşanın babasıdır (FB4:145)

Küçük Alioğulları: Payas sancağına hakim olan derebeyleri.

küküm olmak: kötürüm olmak, topal olmak.

Kürdistan: Gâvur Dağlarının doğusunda ona paralel uzanan Kürt Dağlarında yaşayan Celikanlı ve Delikanlı aşiretleri kastedilmektedir. Bu aşiretlerin aslında Türkmen olduğu söylenir (AZÖ1).

Kürt Dağı: Gâvur Dağının doğusunda ve ona paralel dağlar, bugünkü adı Kurt dağı.

Kürt: Aşiret arasında yalnız dağlarda yaşayanlara verilen isimlerdendir. Bu sebeple 'Kürt' ismi Türkmenler arasında farklı bir ırk adına işaret etmemektedir.

Kütüklü: "Göğdeli Dağı ile Boranderesi köyünün arasında bir mevki adı." (FB5:141).

Kütüklü: Sarız-Pınarbaşı ve Gürün üçgeni içinde Göğdeli dağındaki yurt, Türkmen aşiret yurdu.

lâhurî: ünlü bir şal çeşidi.

lefirî: (bk. lâhurî).

Lek: Kozan civarındaki Kürt aşiretlerden

Loğ Taşı: Anavarza kalesinin doğu tarafında bulunmaktadır. Kale yapılırken bir işçi bu taşı omuzuna almış götürmektedir. İşçiye 'karın öldü' derler. O da taşı yere atarak şöyle söyler: "Ben varım kırk yaşında ham taş/Babam vardır seksen yaşında kart taş/Bilseydim bu dünyada ölüm var/Koymazdım taş üstüne taş". Daha sonra taşı tekrar kucaklayıp kaldırmak ister ama bir türlü beceremez (AZÖ1).

Lokman: Lokman Hekim

Lorşun: Binboğa Dağlarının doğusunda Afşin (Kahramanmaraş) ilçesine bağlı şimdiki Altınelma köyü; bir bucak.

Mağara: Önceleri Kars-ı Zülkadiriyye kazasına bağlı olan, daha sonra oradan alınıp Sivas'a bağlı Aziziye sancağına bağlanan nahiye ve merkezi. Kızılgöl Soğanlı dağlarıyla Binboğa arasında Adana'ya bağlı bir ilçe merkezi; Tufanbeyli (Adana) ilçesi.

mağrıb:güneşin battığı yer, gün batısı, batı.

mâh cemâl: ay gibi yüz.

makap: (bk. nikab).

mal: koyun, sığır gibi hayvan sürüsü; davar.

Malya: Kırşehir'de ünlü Malya Devlet Üretme Çiftliği'nin de bulunduğu düzlük

mâmur: bayındır; uygun; endamlı.

Mandal'ın Düzü: Kayseri-Pınarbaşı'nın Sindel köyü yakınındaki yer.

maslahat: iş

maşırık: (bk. maşrık).

maşk: 'meşk, meşkine bakarım'. (FB4: 116); savaş oyunu, vuruşma, kapışma, dövüşme.

maşrık: güneşin doğduğu yer, gün doğusu, doğu.

mavı: mavi, gök rengi.

maya: besili dişi deve;'sevgili' (benzetme).

mayaları sökmek: develeri yürütmek

mazı: mazı ağacının kozalağı.

Mecit Paşa: Konar-göçer Türkmen aşiretlerini ıslah ve iskân için görevlendirilmiş Osmanlı paşası.

mehenk: mihenk, ölçü taşı; sınır taşı.

Mehmet Ali: Torunları Kayseri-Pınarbaşı Karamuklu köyünde oturan 'Özocak' ve 'Yıldırım' soyadlı kişiler (AZÖ1).

mehter: kavgaya kişileri teşvik için çalınan çalgılar (AZÖ1).

Melemenci/Menemenci: Karaisalı (Adana) mıntıkasında oturan Menemenci Türkmen aşireti.

Melik Ejder: Maraş-Aksu yakınlarında bir ziyaret yeri.

mencilis: meclis

Mendilli: bir Türkmen aşireti.

menend: eş, benzer, denk.

menzil: konak

Mercin: Ceyhan nehrine Mercin kasabası civarında kavuşan bir dere; Ceyhan'a bağlı köy.

mertebe mertebe:aşama aşama, derece derece

meşk: savaş sanatı (bk. maşk).

meyil aldırmak: gönül vermek, âşık olmak.

meyit[meyyit]: ölü

mezada dökülmek: artırma ile satışa çıkarılmak; ucuza satılmak.

Mırık'ın Hanı: Eskiden Mırık isimli bir Ermeni'nin işlettiği Sarız ilçesi Değirmentaşı köyü yakınlarında bir han (AZÖ2).

Mıstık Paşa: Payas derebeylerinden, Küçük Alioğullarından Halil Paşa'nın oğlu; beylerbeyi.

mihengi aşmak: ölçü olmak, denek taşı olmak. Burada ölçüyü aşmak.

Miktad Paşa: Cerit Türkmenlerinden Bekir Ağa'nın kardeşi.

Milliboy: Carabulus'ta boy beyi; Çukurova'da bir Türkmen oymağı.

Mirza Ali/ İmirzeli: Cerit beyi (bk. İmirzeli).

Mirzelli: konalga yeri

Misis: Adana'nın Yakapınar bucağı.

misk: güzel kokulu bir madde.

mor belik: saçların örgüleri (MI)

moy/mûy: mû; kıl, saç, saç teli; koku ['b-m' değişmesiyle] (bk. bûy)

mucuk: bir çeşit küçük sinek, gündüz ısırır (AZÖ1)

Mucukoğulları: Kayseri-Pınarbaşı Oruçoğlu ve Yeregeçen köyleriyle Uzunahmet köyünde otururlar (AZÖ1).

Mucur'un Özü: Mucur suyunun kaynağı

Muhazimoğulları: Kayseri-Sarız'ın Çavdar ve Kızılpınar köylerinde otururlar. Kızılpınar'daki 'Tunç' soyadlı kişiler bunlardandır (AZÖ1).

Munzur: Uzunyayla'da su.

Murat suyu: İskenderun körfezine dökülen bir dere

Murat: "Avşar'ın üçüncü derecede reisânındandır. Halloğlu sülâlesine mensuptur." (FB1).

Murat: Fırat nehrinin bir kolu.

Mursaloğlu: Reyhanlı Türkmen aşireti boy beyi.

Mustafa Bey: Mürselzâde [Mursaloğlu] Ahmed Paşa'nın oğlu, Mürselzade Mustafa (Şevki) Bey, Reyhanlı beylerbeyisi, müdürü.

muzu: muzır; lâf götürüp getiren

mürakip: mürâî; ikiyüzlü; gösteriş için iyi bir şey yapan.

müret: şahıs (VCA)

Mürseloğlu: (bk. Mursaloğlu)

Nadir Şah: İran hükümdarı olmuş Avşar aşiretinden bir Türk hükümdar (1688-1747).

nakaplamak: nikablamak, örtmek, saklamak.

Nalbant: Kozan (Adana)'a bağlı bir ova köyü; Akdağmadeni (Yozgat)'nde Kefenli yaylasında Üçoluk yöresindeki mevki.

namlı namlı kar: öbek öbek, parça parça kar.

Namrun: Tarsus (Mersin) ilçesinin yaylası.

namusu arı olmak: Mecit Paşa, Türkmen aşiretleri uslu durmazlarsa, atlarını ve burnu hızmalı kızlarını Adana pazarlarında satarım demişti. Bunu telmih ediyor (AZÖ1).

nazar: bekleme.

Necip Paşa: (bk. Mecit Paşa).

nefes: türkü, hatıra.

nekes: cimri.

neşâtlı: neş'eli, şen.

nic'oluk: 'nerede kaldı' anlamında.

niceleyin: nasıl (CÖ2).

nikab: yüz örtüsü,peçe, yaşmak.

nisbet etmek: birini üzmek için yapılan hareket.

Nizip: Gaziantep iline bağlı, Gaziantep ile Birecik arasında bir ilçe.

nöbet şekeri: bazı hastalıklarda ilâç olarak kullanılan çok tatlı bir şeker çeşidi.

nöbet: sıra, kesik (CÖ2)

nöbetin bıçağa binmesi: savaşta, yakın mesafede bıçağın kullanılması, sıranın ona gelmesi.

Nûş-i Revân-ı Âdil: Adaletiyle ünlü Fars hükümdarı

nü değil batman [olmak], koyduğu yeri [tarafı] ağarmak: kuvvetli olmak; tuttuğu tarafı başarıya ulaştırmak (Avşar deyimi).

nüg: (bk. nü...).

oba: aşirette bir topluluk; üç beş çadır halkı.

Obruk: Adana'nın Saimbeyli ve Tufanbeyli ilçeleri arasındaki bir yer.

oda: eskiden beylere, ağalara ait, herkese açık olan sohbet edilip, saz çalınıp, türkü söylenen mekân.

oğul balı: balın en iyisi (CÖ2)

Okçular: Kozan'ın doğusunda oturan bir Türkmen obası; şimdi orada bir yer adı.

oluk: pınarlara suyun akması için ağaçtan yapılan oluk. Su bu oluktan akar çeşme olurdu.

or keklik: üstte, baskın olan, kızgın keklik. (bk. ör).

ortası kara çadır: ortada büyük 4-8 direkli misafir çadır (AAK1).

Osman Paşa: Padişah tarafından İstanbul'a çağrılan Elbeyli aşiret beyi.

otağ: süslü çadır

oturak: şahinin tüneği

oylum oylum: öbek öbek, göz göz (AZÖ1)

oymak: topluluk, küme.

Ödemişli: Güneyde konar-göçer hayat yaşayan bir Türkmen obası.

ödürgüsüz burgu: kötü söz

ör: görgülü, üstte (AŞE1:106). (bk. or).

örd: od; ateş, alev

örklemek: atları demir sikke[kazık] ile yere bağlamak.

Örmeyol: Hınzırlı dağının şark-ı şimali yamacında çok eski yapılmış kaldırımlı yol (FB4: 129).

ötesin[i] fikretmek: öteki dünyayı düşünmek

Özer Oğlu Seyfi Han: Payas-Dörtyol bölgesinde hüküm süren bir bey.

özge: başka, yabancı.

özleşmek: içten özlem duymak.

parpı: fundalık, küçük meşelik.

Paşa Bey'in Oğlu Deli Osman Ali: Kayseri-Pınarbaşı ilçesi Pazarören kasabasında torunları yaşayan 'Akı' ve 'Özkan' soyadlı kişiler (AZÖ1).

Payas: İskenderun körfezi sahilinde -eskiden- bir sancak merkezi; Hatay-Dörtyol'a bağlı bir kasaba.

payvant: mekân

Pazarcık:Göğdeli'de bir yer adı; Kahramanmaraş'ın bir ilçesi.

Pehlivanlı:Türkmenlerin Pehlivanlı oymağı; halen Kırıkkale'nin köylerinde oturmaktadırlar.

pekmez satmak: 'Senin savaşla ne ilgin var? Git, pekmezini sat' anlamında (AZÖ1).

pelesenk: kerestesi ve yağı kullanılan, sıcak ülkelerde yetişen büyük ve siyah bir cins

ağaç; belesan; pelesenk yağı.

pere pere: pare pare

persek: ayazın nadiren gösterdiği beyaz renk; kısa; güzel; Avşar'da bir oba adı.

peştamal dönmek: birinin üzerine saldırmak.

pılıçka: ganimet.

Pınarbaşı: Kayseri ilinin bir ilçesi (bk. Aziziye); Ceyhan nehrinin doğduğu kaynaklardan biri olup Elbistan ilçesinin hemen yanı başından akan çok büyük bir su kaynağı (burasının eski adı).

pısmak: gözlenmek, sinmek (pusmak, pusu)- (ARY8).

piç olmak: ahlâkı bozulmak, kötü olmak (CÖ2)

Pirut: (bk. Berit)

Pirut: "Maraş tarafında bir dağ adı." (AŞE1:106) (bk. Berit).

portlayıcı: gebe camuz ve düvelerin gebelik hali (FB4:145)

pöhrenk: topraktan yapılmış oluk; su borusu.

pulis: adam

purc: ağaçların üstünde asalak olarak yaşayan ökse otu .

purs: pus; sis, duman.

pusat: savaş araçları.

puşt: kaypak; verdiği sözde durmayan.

pürç: tomurcuk.

Rakiye: (bk. Rakka).

Rakka: Eski Halep vilâyeti topraklarında Haleb'in 220 km. doğusunda Belih suyunun Fırat'a karıştığı yere yakın kasaba; konargöçer Türkmen aşiretlerinin Arap aşiretlerinin şekavetini önlemek üzere Osmanlı Devleti tarafından zorunlu iskâna tâbi tutuldukları yöre.

re[y]hanlı: râyihalı; güzel kokulu.

Reçme/reşme: mahmuz (bk. ireşme).

Redifoğlu: bir Türkmen aşireti.

Reyhaniye: Amik ovasında yaşayan, yazın Uzunyayla'ya giden aşiret, kaza merkezi kasaba, bugünkü Reyhanlı ilçe merkezi. (bk. Reyhanlı).

Reyhanlı Arap: Reyhanlı Türkmen aşiretinin akıldane ve kâhini

Reyhanlı: İskândan evvel Binboğa'nın en güzel, en otlu yerine yaylaya çıkarlarmış. Bu oymak kışın da Amik bölgesinde otururmuş. Yaylak yurtları ise Sarız ilçesinin Yalak kasabasının doğusunda, Göksun ilçesinin şimdiki Kavşıt ve Kızılcık köylerinin olduğu yerdedir. (AZÖ1).

Rüstem Ağa: Bünyan ilçesinin Elbaşı köyünün kurucusu olan kişi (AZÖ2).

rüsva olmak: ayıpları meydana çıkmak, rezil, maskara olmak, itibarını yitirmek.

Saçaklı: Kadirli-Mazgaç arasında bir yer.

saf: sıra, dizi.

sağ: essah, doğru.

sağalmak: dirilmek; iyileşmek.

Sağır'ın Suyu: Sarıoğlan-Bünyan arasındaki bir su (AZÖ2).

sağlar: gençler.

sağmak: kargıyı elinden ustalıkla düşman üzerine atmak.

sağmal: sağılır, süt veren hayvan (koyun, inek).

sağrı: atın kıç tarafı

sakar: atın başında ya da ayağında beyaz renklerin bulunması; atın hafif topallaması.

salak: güzellerin salına salına gezdikleri yer.

salıngaç: "Salıncak demektir. Ayrıca Binboğa'da 'Salıngaç' adı verilen bir yayla da vardır." (FB3:36).

salta: varlıklı kişilerin giydiği kürk, cübbe.

Samur Ağa: Kozan'da derebeylik kuran Yu-

suf Ağa'nın ikinci oğlu.

Samur Bey: Samur Ağa'nın torunu.

samur kaş: kumral, yumuşak ve gür kaş.

samur: koyu sarı (TKM1)

Samur: Samur adlı evladım var demek istiyor (FB4:119).

sanasın: sanırsın.

sançmak: mızrak veya kargının düşman askerlerine batırılması.

Saraycık: (bk. Saracık).

Saraycık: Kahramanmaraş-Göksun ilçesinin Berit dağının Binboğa'ya bakan eteğindeki bir köyü. Saracık yazılışı yanlıştır. Bu köye sonradan Çerkez ve Çeçenler yerleştirildi (AZÖ1).

Sarı Ali: Çadırcı Ali Bey (ŞE).

Sarı Aslan: Osmaniye-Kadirli'de bir yer adı.

Sarıvelioğulları: Kayseri-Sarız'ın Damızlık köyünde 'Kaygusuz' soyadlı kişiler (AZÖ1).

satmak: evlendirmek.

savat: gümüş üstüne işlenen siyah nakışlar.

savran: çiçeklerin dalgalanması; deveci; küme, öbek.

savran: deveci, katar, kafile.

Savur: Osmaniye-Kadirli ilçesinden akan su

saya: üç etekli Türkmen elbisesi, beyaz entari, fistan.

sehil/sahil: Türkmen aşiretlerinin kışlak mekânı, Çukurova; deniz kenarı, ova yer.

sehillenmek: sahillenmek, deniz kıyısında, sıcakta, güneşte fazla kalmak.

seki: dağ yamaçlarında, bir merdiven basamağı şeklinde düzlük yapan arazi parçası.

semah dönmek: oyun oynamak, halkalar halinde halay çekmek; döne döne dövüşmek (mecazî anlamda).

semen: yasemen

senem: çam fıstığı ağacı, aslı Arapça'da 'sanevber'

senir: dağlara çıkılırken, o dağın yüzündeki en yüksek yer, sırt.

senmek: solmak; kızın evlenme çağının geçerek evde kalması.

ser-çeşme: "Bölüklerin çoğunluğu rençber, konar-göçer oymak mensubu, yahut da topraklarını terketmek zorunda kalmış bulunan insanlardan meydana gelmişti. Başlarında bölükbaşı bulunup, en büyükleri baş-bölükbaşı ünvanını taşırdı; baş-bölükbaşıya aynı zamanda ser-çeşme de denir" (Orhonlu 1987: 8).

serseriye yeldirmek: serseri gibi boşuna koşturmak, dolaştırmak.

servan: (bk. savran).

seva: ipek telli kuşak

sevseri:serseri, boşu boşuna (AZÖ1).

Seyfi Ali: Kayseri-Pınarbaşı Toybuk köyünde oturanların dedesi veya Kayseri-Sarız ilçesi Damızlık köyünde oturan Sarıveliler'in dedesi; bunların soyadı 'Kaygusuz'dur (AZÖ1).

seyfi: et yiyen bir kuş; gözlerinin güzelliği ile ünlü bir av kuşu; bu kuş yavaş uçar sanılır, avını görünce hızını artırır.

sıganıs: (bk. ziganıs).

sığın: ala geyik

Sırkıntı[lı]: Adana ile Kozan arasında yaşayan büyük bir Türkmen aşireti.

sırma: gelin teli

sırma: altın yaldızlı ya da yaldızsız ince gümüş tel

sıyânet: koruma, himaye, muhafaza

siftah: istiftah, ilk (AŞE1).

sim gerdan: gümüş gibi ak ve parlak gerdan.

simden çuha: sırmalı çuha elbise .

simler kuşanmak: ziynet, süs eşyasını takınmak.

sin: yaş.

sine-bend: (bk. sülenpet).

sinim: sessizlik (ARY8)

sinirirse: hazmederse (FB5).

Sis: Kozan sancağının merkezi olan kasaba, bugünkü Kozan ilçesi.

siva: bir çeşit kumaş.

Soğanlı Dağı: Toroslarda Kızıldağ-Bakırdağ silsilesini doğu-kuzey yönünde uzatan dağlardan biri; Tahtalı Dağları üzerinde olup 2562 metredir.

somruk: emzik; çocuk emziği.

son hitam: sonunda, en sonunda

sorup sormaşmak: arayıp sormak, soruşturmak.

soya: pençe (FB4:115).

soyuntu: soygunda elde edilen eşya ve para.

sökmek: gelmeye başlamak, çıkagelmek, yürümek

sövkenmek/söykenmek: yaslanmak, arkasını dayamak.

Suçatı: Kahramanmaraş-Göksun yolu üzerinde Ceyhan ırmağına karışan sulardan biri.

Sunbas: Kozan ile Kadirli bölgelerini ayıran, Anavarza civarında Savrun ile birleşen çay.

sülempet: atın döşüne takılan kayış; bu kayış bazen çok müzeyyen ve gayet süslü olur. (FB4:107).

Süleyman Bey/Paşa: Bayezıdlı kolunda Maraş beyi, beylerbeyisi. Mısırlı İbrahim Paşa kuvvetleriyle çarpıştığında Osmanlı kumandanı serasker Hâfız Paşa'nın emirleriyle, Süleyman Paşa etraf ve oymağı ile Sis'e ricat etmiş idi (BSB).

Süleyman Bey: Tecirli boybeyisi.

sünük: kemik.

sürem: zaman

süzülmek: kayar gibi yer değiştirmek, kurulmak.

Şah Kızı: Anavarza kalesini yaptıran kralın kızı.

Şah; İran şahı

Şahmetlioğulları: Kayseri-Sarız ilçesinin Yedioluk ve Kıskaçlı köylerinde otururlar (AZÖ1).

şahpaz: çevik, atik

şâile: şule, ışık (AZÖ1)

şal: bele bağlanan yün kumaş.

Şam: Suriye'nin başkenti; eskiden Osmanlı idaresindeydi.

Şam'a ça: Şam'a kadar.

Şambayadı: bir Türkmen aşireti.

Şam-ı Şerif: Kutsal Şam şehri

Şar: Şarköy (bk. Güvercinlik).

şebeke: kötülük (FB1:262).

şecere: 'kahramanlık' anlamında.

şecere: kahramanlık, yiğitlik.

şelfe: vücut azaları.

şenliklenmek: sevinçli olmak, şenlenmek, donanmak (CÖ2)

şıvga: filiz, taze fidan, çıvgın

şişmek: kurulmak, kubarmak.

şor: söz, lâf.

söyke: arka.

Taf: Özlüce kasabası, şimdiki adı Dadaloğlu.

takım: sınır

talan: yağma.

Tapan: Adana-Feke'ye bağlı, Seyhan boylarında oturan Selimlü varsaklarıyla meskûn köy, nahiye.

Tarbuşoğlu: ünlü bir Arap beyi/şeyhi

tartmak: eliyle dengelemek.

Tatalu: Halep Türkmenlerinden Beğdililere ait 25. sıradaki 177 vergi evli bir oba (Sü-

mer 1992: 225). Halep Türkmenleri arasında olan Beğ-dililerin Rakka'ya iskânları emredilenlerden birisi de Tatalu obasıdır. Bunlar diğer aşiret mensupları gibi yerleştirildikleri yerlerde yol kesicilik yapmış, bir çoğu da çok sevdikleri Urum'a kaçmıştır (Sümer 1992: 228).

Tatarlı: Sunbas bölgesinde yaşayan bir Türkmen oymağı; Ceyhan ilçesine bağlı Cerid Türkmenleriyle meskûn köy.

tavla: at ahırı (AZÖ1)

tay: denk; 'eş' anlamında.

tayın: yiyecek; günlük ekmek ihtiyacı.

tayfun: bir çeşit hastalık, belki 'tâun' demektir (ARY8, ARY13)

Tayyaroğlu: bir Türkmen beyi.

tebdili dolaşmak: şaşırmak, şaşkın olmak

Tecirli: Çukurova'da kışlayan ve yazın Uzunyayla'ya çıkan Türkmen aşireti.

tefi: bütün, hep (FB4:125).

teğ: (bk. tay)

Telli Ayvaz: Köroğlu'nun arkadaşı.

Tereli Yokuşu: Türkmen aşiretlerinin göç yolu üzerinde, Andırın'da Tereli rampası (HGM)

Terkeşlioğulları: Kayseri-Sarız ilçesi Deştiye ve Karapınar köyleriyle Osmaniye-Kadirli ilçesinin Azaplı (Avşarlar) köylerinde otururlar (AZÖ1).

terlemeden mal kazanmak: vurgun vurmak, yasal olmayan yönden zengin olmak.

terman/temren: sivri uç (AŞE1:107); mızrak ucundaki sivri demir.

Ters Akan: Uzunyayla'da Hınzırlı Dağının cenubunda Çörümşek nahiyesinin ortasında bir çay (FB4: 129).

Teyfik: Fırat nehrinin geçildiği bir yer.

tezelemek: tedavi, tımar, pansuman yapmak (CÖ2)

tığ-i müstakim: doğru, düz kılıç; sevgilinin vücudunun fidan gibi olması (AZÖ1).

Tılan Özü: Kozan'a bağlı Tılan köyü yakınında höyüğü ve kaynak sularıyla ünlü bir yer.

tırık: orman gibi büyük ağaçlı olan yerlerde yapraklı küçük çalıların yetiştiği yer, yani fundalık (FB4:122)

Tonus: Göğdeli Dağında bir Türkmen aşireti yaylağı.

Topaktaş: Göksun'a bağlı bir yayla (HGM:2).

tor seyfi: genç, palas halindeki seyfi

tor suna: yeni yetişen genç kızlar

tor şahin: beyler avcı kuşlar besler, ava onlarla giderlerdi (CÖ2)

tor: çiğ, acemi (FB4:110)

Torun: Avşarlar içinde, en yiğit ve en gözü kara bir obadır. Bozok'ta oturan Pehlivanlı oymağının beyi Abidin Paşayı Kayseri-Boğazköprü mıntıkasında Torun aşiretine mensup savaşçılar vururlar.

Törbüzek: Hatay-Dörtyol ilçesinde bir mevki adı.

tuğ: sorguç, süs; paşalık rütbesi

tuğ çekmek: gösteri yapmak, sevinmek.

Tumlu: Adana-Ceyhan ilçesinin kuzey-batısında bir kale.

turaç/durrâç: eskiden Çukurova'da yaşayan keklik cinsinden ve eti yenen bir kuş türü.

Tuzhisar: Kayseri-Sarıoğlan ilçesine bağlı bir köy.

Tuzla: Adana-Karataş ilçesine bağlı deniz kıyısında bir kasaba.

uç: sınır, son, sonuç.

uğru: önü

ulam ulam olmak: renk renk olmak; ilkbaha-

rın ilk günlerinde etraf karla kaplıyken, bazı kısımların eriyip kuru toprağın ortaya çıkması hali.

Ulaşlı Dağları: Gâvur Dağlarının bir kısmı; burada yaşayan ve ayrı adlar taşıyan oymaklar.

umucu: uman, bekleyen, isteyen.

Urum: Çukurova'ya göre Torosların öte yüzü, Orta Anadolu yaylaları.

usul boy: ince, düzgün boy.

uz: ustalık, dikkatli olma hali.

Uzunyayla: Sivas'ın güneyinde Çukurova Türkmen aşiretlerinin yaylağı.

Üçtepe: Elbistan'ın sağındaki, Adana-Ceyhan'ın Mustafabeyli kasabası ile Osmaniye-Toprakkale'nin Sayhüyüğü köyü arazileri arasındaki tepeler.

üleş: leş; kavgada öldürülen karşı tarafın ölüleri, insan cesedi (metinde).

ülkeyi bağlamak: emri altına almak.

ünlemek: seslenmek. ötmek.

üsküf: gözlük, maske (ARY8, ARY12).

üst yan: Suların akışına göre Çukurova'nın üst kısmı olan Osmaniye-Kadirli yöresidir; burada Bozdoğan Türkmenleri kışlarlardı.

üveyik kır: üveyik kuşu renginde at

üvez: sivrisineğe benzer gece ısıran bir böcek.

üzengi: atın üzerinde iki yanda asılı bulunan ve ayakların basmasına yarayan demir halka.

yad: yabancı, el

yağız: esmer

yağlık: mendil, başörtüsü

yal: yele (AŞE1).

Yalak: Kayseri-Sarız ilçesinin şimdiki adı Yeşilkent olan kasabası; Adana-Ceyhan'ın Yumurtalık ilçe sınırına yakın bir kasabası.

yalbırdak: parlak

yalım: kıvılcım.

yalın: yalın ayak (FB4:145)

yalman: eğri, kabadayı

yamaç: denk, eşit (AZÖ1).

yangı: iltihap, ufûnet; ateş.

yapalak: gürbüz, sevimli. (bk. Apalak)

yâr yetimi kalmak: sevgilisini kaybetmek

yaranı: örgülü ve birbirine bağlı saç (ARY11).

yarıktırmak: ikiye yarmak (ŞE).

Yarsufat: (bk. Yarsuvat).

Yarsuvat: Ceyhan nehrinin bu bölgeye iskân edilmiş olan Nagay Türkleri tarafından verilen bir diğer ismi; Adana-Ceyhan ilçesinin eski adı.

Yasdıpınar: Pınarbaşı'nın Örmeyol'a 3.5 saat mesafede bir köyü (FB4: 129).

yaslanmak: korunmak (MI).

Yavuz Sultan Selim: Mısır seferine giderken Çukurova'dan geçer; o sırada Türkmenlere bazı imtiyazlar verir. Şair bunu abartmaktadır (AZÖ1).

yay eylemek: beli yay gibi bükülmek; yaşlanmak.

yayanlık: piyadenin yürüdüğü yol.

yaylım etmek: otlamak, yayılmak

yaz ayları: Eski Türkmen takviminde 'yaz' için 'yay', bahar karşılığı olarak da 'yaz' denirdi. Yine bu takvime göre 'yediye ayları', 'beşe ayları', 'üçe ayları' (üç ayları) ve 'bire ayları' vardı. (AZÖ1).

yazı: ova

Yazyayla: Adana'nın Saimbeyli ve Tufanbeyli ilçeleri arasındaki bir yer.

yedeğine almak: arkasına, yanına almak.

yedi ülker üç terazi: gökyüzündeki takım yıldızlar, süreyya.

yedmek: yedeğine alıp götürmek.

yedim yedim yedmek: yedeğe almak, hırpalayarak götürmek.

Yekbıyık: Apalak'ın yiğitlerinden biri.

yeldirmek: kandırmak, sağa sola koşturmak; acele ettirmek; uçurmak.

yellemek: teşvik etmek.

yen: zafer (HNO1).

yeni açılmış gül: yeni yetişip gelen genç kız.

yesir: esir

yeşilbaş: yaban ördeği.

yetirmek: yetiştirmek, bakıp büyütmek.

yetmek: yetişmek.

yıldır yıldır etmek: parıl parıl parlamak

yobaz: haddini bilmeyen (FB4:122).

yol gösteren: kılavuz.

yolunan: yolu ile; gereği gibi.

Yoncalı Dere: Kayseri-Pınarbaşı'nın Sindel köyü yakınındaki yer.

yontu: oyuk, suyun oyduğu yer; kıvrım.

yoymak: yormak; yorumlamak.

yoz: kısır koyun; süt vermeyen hayvan topluluğu; verimsiz.

yoz kuş: yumurtlamayan kuş

Yozgat: Sonradan 'Küçük Yozgat' adı verilen âsi Yozgat; şimdi Ankara-Elmadağ ilçesi (CÖ2).

yön: cephe; dövüş.

yörük: yürük; halen konar-göçer hayata kısmen de olsa devam eden Türkmen obalarının genel adı; Çukurova'daki adları 'Aydınlı'; Sarıkeçili, Karakeçili, Hunamlı vb.

yumuş: hizmet; iş.

Yusuf Ağa: Kozanoğlu Samur Ağanın dokuz oğlundan biri. Fırka-i İslâhiye tarafından Kozan-ı şarkî müdürlüğünden azledilen, tekrar isyan edip yakalanan ve kaçarken 1865'te Kötün'de vurulan derebeyi (Tezkir: 272).

Yusuf Bey: "Gâvurdağ'da Fettahlıoğlu'dur (FB1:251).

yuva beklemek: kuluçkaya yatmak; cüvcivciv.

Yüregil/Yüreğir: Adana'nın güneyinde Seyhan ve Ceyhan nehirleri arası, Çukurova'nın bir kısmı. Şimdi Adana'nın ilçesi.

zağlı: keskin, eğri ve yağlı kılıç

Zamantı: Kozan havalisinden geçen ve Göksu ile birleşerek Seyhan nehrini meydana getiren çay.

zat: öz, kişi.

zatı zatınan: oldum olasıya, öteden beri; eskiden beri, çok önceden.

zatıdan: zaten, eskiden, esasen.

zatınan: zaten, eskiden, sayılır kimse.

zatından zatı: (bk. zatı zatınan).

zavırlamak: 'Tesmi' [işittirme/duyurma] ile müterâdif teşvik (?) mânâsınadır. (FB5:140). "Azarlamak" karşılığında da kullanılmaktadır.

Zencirli: Adana-Ceyhan'ın Kösreli ve Mustafabeyli kasabaları arasındaki mıntıka.

zer-nişan: üzerinde altından iz ve işaretler bulunan süs eşyası.

Zıngarlık: (bk. Zencirli).

ziganıs: "Doğan, iki üç yaşlı doğana ispir derler. Beş altı bulana da 'ziganıs' derler. Ziganıs avlayacak bir işi başaramayınca kendi gölgesini kovarak gözleri kararmış bir vaziyette gölgesine hücum ederek parçalanırmış." (FB1:266).

Zincarlık: (bk. Zencirli).

zindan: hapishane, cezaevi.

zorsunmak: gücenmek, zoruna gitmek.

KAYNAKÇA

A. ARİFÎ: *bk.* Bilge, Fahri.

ABRAHAMS, Roger (1981) "Story and History: a folklorist's view", **Oral History Rewiev,** 9: 1-11.

ACAROĞLU, Türker [1990] "Adana Bölgesi Kaynakçası (1928-1988)", **I. Uluslararası Karacaoğlan ve Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu (21-23 Kasım 1990-Adana)/ Bildiriler,** Adana, 377-421.

ADALI, Oya (1973) **Dadaloğlu,** Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

AHMED NAZİF (1987) **Kayseri Tarihi (Mir'at-ı Kayseriyye),** (Hazırlayan: Mehmet Palamutoğlu), Kayseri: Kayseri Özel İdare Müdürlüğü ve Kayseri Belediyeler Birliği Yayınları.

AHMED NAZİF (1991) **Kayseri Meşhurları (Kayseriyye Meşâhiri),** (Hazırlayanlar: Meserret Diriöz-Haydar Ali Diriöz), Kayseri.

AHMET CEVDET PAŞA (1980) **Ma'rûzât,** (Yayına Hazırlayan: Yusuf Halaçoğlu), İstanbul: Çağrı Yayınları. (bk. *Maruzat*)

AHMET CEVDET PAŞA (1986) **Tezâkir/21-39,** (2. baskı), (Yayınlayan: Cavid Baysun), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları. (bk. *Tezakir*).

AKKAYA, Nevin (1999) "Dadaloğlu'nun Şiirlerindeki Tarihî Olaylar ve Bu Olaylarda Yer Alan Özel Kişi Adları", **III. Uluslararası Çukurova Halk Kültürü Bilgi Şöleni (Sempozyumu)/Bildiriler,** Adana: Çukurova Üniversitesi Yayınları, 37-47.

AKSAN, Doğan (1993) **Şiir Dili ve Türk Şiir Dili (Dilbilim Açısından Bir Bakış),** İstanbul: Be-Ta Basım Yayım A.Ş.

AKSAN, Doğan (1999) **Halk Şiirimizin Gücü,** Ankara: Bilgi Yayınevi.

AKSOY, Erdal (2000) "Anadolu'da Yaşayan Oğuz Türklerinde Sosyal Farklılaşma: 'Türkmen'ler ve 'Yörük'ler", **KÖK Araştırmalar/ Osmanlı Özel Sayısı-2000** [Ankara], 105-121.

AKYİĞİT, Mehmet Güver (1972) "Kadirli Ağzı", (Yayımlanmamış Bitirme Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

ALBAYRAK, Nurettin (2002) **Dadaloğlu,** İstanbul: Timaş Yayınları.

ALİ AĞA (1947) "Nasıl Göç Ederiz?", Şubat 1947, İmren köyü-Ceyhan/Adana, Ali Ağa anlatması, Pertev Naili Boratav Arşivi, İstanbul: Toplumsal Araştırmalar ve Tarih Vakfı.

ALPLAÇİN, Oğuz (1971) **Dadaloğlu,** İstanbul: Yalçın Ofset Yayınları.

ALPTEKİN, Ali Berat (1991) "Dadaloğlu'nun Şiirlerinde Dinî ve Millî Unsurlar Var mıdır?", **İçel Kültürü,** V, 15: 4-7.

[ALTINAY], Ahmet Refik (1930) **Anadolu'da Türk Aşiretleri,** İstanbul: Türkiyat Enstitüsü.

AMMM (1928a) "Halk Şiirleri: Binboğa", **Adana Mıntıkası Maarif Mecmuası,** I, 8: 16.

AMMM (1928b) "Halk Şiirleri: Dağlara Dair", **Adana Mıntıkası Maarif Mecmuası,** I, 10: 10-11.

ARI, Bülent (1998) "Adana'da Geçmişten Bugüne Âşıklık Geleneği(Karacaoğlan-1966)", c. I-II, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ARICANLI, İsenbike (1979) "Osmanlı İmparatorluğunda Yörük ve Aşiret Ayırımı", **Boğaziçi Üniversitesi Dergisi/ Beşerî Bilimler,** IX: 27-34.

ARISOY, Sunullah (1985) **Türk Halk Şiiri Antolojisi,** Ankara: Bilgi Yayınevi.

ARTUN, Erman (1995) "Dadaloğlu Üzerine Birkaç Söz", **İçel Kültürü,** IX, 40: 4-5.

ARTUN, Erman (1996a) "Andırın Beşbucaklı Âşık Halil", **İçel Kültürü**, X, 46: 18-25.

ARTUN, Erman (1996c) **Günümüzde Adana Âşıklık Geleneği (1966-1996) ve Âşık Feymanî,** Adana: Adana Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınları.

ASLAN, Ensan (1975) **Çıldırlı Âşık Şenlik: Hayatı, Şiirleri ve Hikâyeleri/ İnceleme- Metin- Sözlük,** Ankara: Sevinç Matbaası.

ASLAN, Ensar (1999) "Dadaloğlu ve Kayıkçı Kul Mustafa'nın Genç Osman Destanları", **Halk Şiirimizde Tarihî Olaylar,** Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, 49-56.

ASLANOĞLU, İbrahim (1984) **Âşık Veli/ Hayatı-Kişiliği-Deyişleri,** Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

ASSMANN, Jan (2001) **Kültürel Bellek/ Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik,** (Çeviren: Ayşe Tekin), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

AŞE1: ESEN, Ahmet Şükrü (1928) "Dadaloğlu Hakkında", **Halk Bilgisi Mecmuası,** 1: 106-109.

AŞE2: "Ahmet Şükrü Esen Defterleri", 2 numaralı defter, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, Pertev Naili Boratav Arşivi.

AŞE3: "Ahmet Şükrü Esen Defterleri", 3 numaralı defter, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, Pertev Naili Boratav Arşivi

AŞE4: ESEN, Ahmet Şükrü (1936) "Koşmalar: Karacaoğlan'dan Dadaloğlu'na", **Altınyaprak**, 11: 10.

AŞE5: ESEN, Ahmet Şükrü (1982) **Anadolu Ağıtları,** (Açıklamalar ve Dizinlerle Yayına Hazırlayanlar: Pertev Naili Boratav- Remy Dor), Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.

AŞE6: "Ahmet Şükrü Esen Defterleri", 6 numaralı defter, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, Pertev Naili Boratav Arşivi.

AŞE7: ESEN, Ahmet Şükrü (1986) **Anadolu Türküleri,** (Hazırlayan: Pertev Naili Boratav-Fuat Özdemir), Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.

AŞE8: ESEN, Ahmet Şükrü (1991) **Anadolu Destanları**, (Yayına Hazırlayan: Pertev Naili Boratav), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

AŞE18: "Ahmet Şükrü Esen Defterleri", 18 numaralı defter, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, Pertev Naili Boratav Arşivi.

AŞE21: "Ahmet Şükrü Esen Defterleri", 21 numaralı defter, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, Pertev Naili Boratav Arşivi.

AŞE22: "Ahmet Şükrü Esen Defterleri", 22 numaralı defter, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, Pertev Naili Boratav Arşivi.

AŞE23: "Ahmet Şükrü Esen Defterleri", 23 numaralı defter, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, Pertev Naili Boratav Arşivi.

AŞE24: "Ahmet Şükrü Esen Defterleri", 24 numaralı defter, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, Pertev Naili Boratav Arşivi

AŞE26: "Ahmet Şükrü Esen Defterleri", 26 numaralı defter, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, Pertev Naili Boratav Arşivi

AŞE27: "Ahmet Şükrü Esen Defterleri", 27 numaralı defter, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, Pertev Naili Boratav Arşivi

AŞKUN, Vehbi Cem (1955) "Bir İnceleme Gezisinden Notlar: Dadaloğlu", **Türk Dili**, IV, 42: 364-366.

AŞKUN, Vehbi Cem (1964) "Dadaloğlu", **Çağrı**, IX, 81: 16-17.

ATALAY, Besim (h.1334/m.1918) "Fırka-i İslâhiyye ve Cevdet Paşa", **Türk Yurdu**, XIV, 5: 4122-4128.

ATALAY, Besim (1973) **Maraş Tarihi ve Coğrafyası**, (Hazırlayan: M. Yusuf Özbaş), İstanbul: Dizerkonca Matbaası. (1. baskı: h.1339/m.1923).

ATILGAN, Halil (1993) "Çukurova Türkülerinin Müzik Yapısı", **Uluslararası Karacaoğlan-Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu (20-24 Kasım 1991)**, Adana: Çukurova Üniversitesi, 457-472.

ATILGAN, Halil (1998) **Çukurova Türküleri-1**, Ankara: Adana Valiliği Yayınları.

ATILGAN, Halil (1998a) "Çukurova'da Karacaoğlan Çığırmak", **Atılgan 1998** içinde, 37-41.

ATILGAN, Halil (1998b) "Çukurova'da Bozlak Çeşitleri ve Ezgi Yapıları", **Atılgan 1998** içinde, 42-52.

ATILGAN, Halil (1998c) "Bela Bartok ve Çukurova'dan Tespit Ettiği Bozlaklar", **Atılgan 1998** içinde, 53-89.

ATILGAN, Mehmet (2004), "Dadaloğlu ve Kamen," **1. Kırşehir Kültür Araştırmaları Bilgi Şöleni (8-10-20 Ekim 2003)**, (Hzl. Ahmet Günşen) Kırşehir Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Yayınları, 27-40.

ATLAY, Doğan (1995) "Turnalar", **İçel Kültürü**, IX, 40: 22-24.

AYDEMİR, Orhan [Göksel] (1964a) "Dadaloğlu'nun Yayımlanmamış Şiirleri", **Türk Folklor Araştırmaları**, IX, 182: 3511-3512.

AYDEMİR, Orhan [Göksel] (1964b) "Dadaloğlu'nun Yayımlanmamış Şiirleri", **Türk Folklor Araştırmaları**, IX, 185: 3598-3599.

AYDEMİR, Orhan [Göksel] (1965a) "Dadaloğlu'nun Yeni Bulunan Şiirleri", **Türk Folklor Araştırmaları**, IX, 190: 3745-3747.

AYDEMİR, Orhan Göksel (1965b) "Dadaloğlu'nun İki Karşılaşması", **Türk Folklor Araştırmaları**, IX, 191: 3774-3776.

AYDEMİR, Orhan Göksel (1965c) "Dadaloğlu'nun Bilinmeyen Yedi Şiiri", **Türk Folklor Araştırmaları**, IX, 195: 3891-3894.

AYDEMİR, Orhan Göksel (1966) "Dadaloğlu'nun Yayımlanmamış Şiirleri", **Türk Folklor Araştırmaları**, IX, 198: 3969-3971.

AYVAZOĞLU, Beşir (1991) "Kalktı Göç Eyledi Avşar Elleri", **Halk Şiirinden Tarihe** *içinde*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 79-90.

BAHADIROĞLU, Osman (1937) "Kadirli Lehçesi", **Halk Bilgisi Haberleri,** 65: 125-128; 66: 149-152; 70: 214-216; 72: 247-248.

BALAMAN, Ali Rıza (1985) "Halkbiliminde Özgün Konu: At Kültürü", **Folklor ve Etnoğrafya Araştırmaları-1985,** İstanbul: Anadolu Sanat Yayınları, 55-63.

BALİ, Muhan (1973) **Ercişli Emrah ile Selvihan Hikâyesi/ Varyantların Tesbiti ve Halk Hikâyeciliği Bakımından Önemi,** Ankara: Sevinç Matbaası.

BALİ, Muhan (1975) "Âşık Karşılaşmaları- Atışmalar ve Bugünkü Durumu I-II", **Türk Folklor Araştırmaları,** XVI, 314: 7432-7435; 315: 7457-7460.

BALİ, Muhan (1996) "Halk Şiiri Araştırmalarında Teorik Bir Yaklaşım Denemesi", **Türk Halkbiliminde ve Halk Edebiyatında Görüşler,** (Hz. Hayrettin İvgin), Ankara, 73-76.

BALİ, Muhan (1997) "Sümmanî Üzerine Düşünceler", **V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi/ Halk Edebiyatı Seksiyonu Bildirileri-I,** Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 73-81.

BALİ, Muhan (1999) "Âşık Edebiyatı Bütünü İçinde Sivas'ta ve Adana'da Âşıklık Geleneğinin Ortak ve Farklı Yanları", **III. Uluslararası Çukurova Halk Kültürü Bilgi Şöleni (Sempozyumu)/Bildiriler,** Adana: Çukurova Üniversitesi Yayınları, 160-165.

BARTOK, Belá (1991) **Küçük Asya'dan Türk Halk Mûsıkîsi,** (Çeviren Bülent Aksoy), İstanbul: Pan Yayınları.

BAŞGÖZ, İlhan (1949), "Biografik Türk Halk Hikâyeleri", (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi.

BAŞGÖZ, İlhan (1968) **İzahlı Türk Halk Edebiyatı Antolojisi,** c. I, (2. baskı), İstanbul: Ararat Yayınevi.

BAŞGÖZ, İlhan (1984) **Karac'oğlan,** İstanbul: Cem Yayınevi.

BAŞGÖZ, İlhan (1986) "Karac'oğlan Geleneği", **Folklor Yazıları** *içinde*, İstanbul: Adam Yayınları, 152-160.

BATU, Selâhattin (1951) **Türk Atları ve At Yetiştirme Bilgisi,** (2. baskı), Ankara: Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Yayınları.

BAUMAN, Richard (1986) **Verbal Art as Performance/Contextual Studies of Oral Narrative,** Cambridge, New York: Cambridge University Press.

BAUMAN, Richard (1989) **Story, Performance, and Event: Contextual Studies of Oral Narrative,** Cambridge, New York: Cambrige University Press.

BAUMAN, Richard (2000) "Folklor", (Çeviren: Özkul Çobanoğlu), **Folklor/Edebiyat,** 24: 43-51.

BAYAZIT, Bekir Sami (1974) **Kahramanmaraş'ta Bayazıtoğulları Tarihi ve Albümü,** Ankara: Öğretmenler Necatibey Matbaası.

BAYAZIT, Bekir Sami (1989) **1865-1866 Kürt Dağı, Cebel-i Bereket, Kozanoğulları İsyanı ve Güneydeki Aşiretlerin İskânları,** Antakya: Kültür Eğitim Tesisleri.

BAYRI, M. Halit (1933) "Halk Şairleri-II", **Halk Bilgisi Haberleri,** II, 20: 164-165.

BAYRI, M. Halit (1941) "Dadaloğlu Hakkında Notlar", **Ülkü,VII**, 99: 225-234.

BAYRI, M. Halit (1942) "Dadaloğlu Hakkında Bibliyografya", **Türk Yurdu**, XXVI, 1: 27-29.

BEHAQUE, Gerard Henri (1999) "Müzik Gösterimi", (Çeviren Çiğdem Kara), **Folklor/Edebiyat-1999-1**, 17: 63-68.

BELGE, Murat (1998) Atilla İlhan'ın Halk Edebiyatı Değerlendirmeleri", **Edebiyat Üstüne Yazılar** içinde, (2. baskı), İstanbul: İletişim Yayınları, 453-454.

BEN-AMOS, Dan (1997) "Şartlar ve Çevre İçinde Folklorun Bir Tanımına Doğru", (Çeviren: Metin Ekici), **Millî Folklor**, V, 33: 74-87.

BİLGE, Fahri: *bk.* A. Arifî.

BİLGİLİ, Ali Sinan (2001) **Osmanlı Döneminde Tarsus Sancağı ve Tarsus Türkmenleri (Sosyo-Ekonomik Tarih)**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

BİRDOĞAN, Nejat (1983) "Halk Ezgilerimizdeki Söz Sakatlıkları", **II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, III. c. Halk Müziği-Oyun-Eğlence**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 83-100.

BORATAV, Pertev Naili (1938) "Folklor, Halk Edebiyatı ve Âşık Edebiyatı", **Boratav 1983a** içinde, 25-34.

BORATAV, Pertev Naili (1942) **Halk Edebiyatı Dersleri/ 1. Kitap**, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.

BORATAV, Pertev Naili- Halil Vedat FIRATLI (1943) **İzahlı Halk Şiiri Antolojisi**, Ankara: Maarif Matbaası.

BORATAV, Pertev Naili (1944) "Güney Şairleri", **Boratav 1983b** *içinde*,19-39.

BORATAV, Pertev Naili [1944a] "İLÂVE NOTUM: (Bu kısmı kitabın ikinci baskısında ekleyeceğim)", Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, Pertev Naili Boratav Arşivi, Belge Nu.: 39/1-4.

BORATAV, Pertev Naili (1946) **Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği**, Ankara: Maarif Vekâleti Yayını.

BORATAV, Pertev Naili (1947) "Çukurova'da Folklor Derlemeleri", **Boratav 1983a içinde**, 264-286.

BORATAV, Pertev Naili (1968) "Âşık Edebiyatı", (Çeviren Bilge Karasu), **Türk Dili (Türk Halk Edebiyatı Özel Sayısı)**, XIX, 207: 340-357.

BORATAV, Pertev Naili (1982) "Ahmet Şükrü Esen'in Kişiliği ve Derlemeleri", **Esen 1982** *içinde*, 1-6.

BORATAV, Pertev Naili (1983a) **Folklor ve Edebiyat (1982)-I**, İstanbul: Adam Yayınları.

BORATAV, Pertev Naili (1983b) **Folklor ve Edebiyat (1982)-II**, İstanbul: Adam Yayınları.

BORATAV, Pertev Naili (1983c) **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı**, İstanbul: Gerçek Yayınları.

BOZDOĞAN, Erol (1978) "Koçyurdu (Endel) Köyü Folklorundan Örnekler", (Yayımlanmamış Bitirme Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

BOZTAŞ, İsmail (1994) "Metindilbilim Açısından Şiir", **Dilbilim Araştırmaları-1994,** Ankara: Hitit Yayınevi, 171-194.

BOZYİĞİT, Ali Esat (1990) "Halk Şiirimizde Kozanoğulları Olayı", **Uluslararası Karacaoğlan ve Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu (21-23 Kasım 1990-Adana)/ Bildiriler,** Adana, 287-298.

CEHAN, Ahmet (1954) "Ahmetçe Cöngü/ Türkü Defteri", Adana-Ceyhan Veysiye/Günyazı köyünden Ahmet Cehan'a ait eski yazıyla kaleme alınmış şiir defteri. (Bir kopyası İsmail Görkem Arşivindedir).

CHARTIER, Roger (1998) **Yeniden Geçmiş/ Tarih-Yazılı Kültür-Toplum,** (Çeviren: Lale Arslan), Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

CONNERTON, Paul (1999) **Toplumlar Nasıl Anımsar?,** (Çeviren: Alaeddin Şenel), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

CUNBUR, Müjgân (1968) "Dadaloğlu", **Başakların Sesi (Sazşairlerinin Hayatı ve Eserleri),** Ankara: Poyraz Reklam Yayınları, 36-38.

CUNBUR, Müjgân (1975) "Dadaloğlu'nun Şiirlerine Yansıyan Çevre", **Folklor Araştırmaları Kurumu Yıllığı-1975,** Ankara, 33-39.

CUNBUR, Müjgân (1986) **Karacaoğlan/ Şiirler**, Ankara: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları.

ÇABUK, Vahit (1976) "Fırka-i İslâhiye/ İskenderun ve Payas", **Türk Kültürü,** XIV, 161: 35-46.

ÇALIŞLAR, Aziz (1986) "Edebiyat Estetiği Üzerine", **Gerçekçilik Estetiği** *içinde*, İstanbul: De Yayınevi, 138-154.

ÇELİKDEMİR, Murat (2001) "Osmanlı Döneminde Aşiretlerin Rakka'ya İskânı (1690-1840)", (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÇETİN, İsmet (1986) "Hayatta Olmayan Âşıkların Günümüzde Yayılma Alanları ve Erzurumlu Emrah", **Erciyes,** 102: 10-15.

ÇETİN, İsmet (1993) "Karacaoğlan ve Gevherî'nin Şiirlerinde Ortak Ayaklar", **Türk Halk Kültürü Araştırmaları-1993**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 39-64.

ÇINAR, Ali Abbas (1993) **Türklerde At ve Atçılık,** Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

ÇOBANOĞLU, Özkul (1999a) **Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş,** Ankara: Akçağ Yayınları.

ÇOBANOĞLU, Özkul (1999b) "Sözlü Kompozisyon Teorisi ve Günümüz Halkbilim Çalışmalarındaki Yeri", **Folkloristik: Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı,** (Haz.: M. Özarslan- Ö. Çobanoğlu), Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Matbaası, 138-170.

ÇOBANOĞLU, Özkul (2000a) **Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü**, Ankara: Akçağ Yayınları.

Dadaloğlu (film afişi), 100cm. x 70 cm.[Millî Kütüphane Nu.: Af 1971 DD 100]

Dadaloğlu, Cem Karaca ve Kardaşlar, 33'lük plâk [Millî Kütüphane Nu.: Mus. P 1985 AD 31]

DADALOĞLU, Nebi (1957a) "Cingözoğlu Seyit Osman", **Türk Folklor Araştırmaları,**V, 100: 1588.

DADALOĞLU, Nebi (1957b) "Avşar Faciası ve Dadaloğlu", **Türk Düşüncesi,** VII, 8-41: 44-47.

DADALOĞLU, Nebi (1958a) "Dadaloğlu", **Türk Folklor Araştırmaları,**V, 102: 1632.

DADALOĞLU, Nebi (1958b) "Cingözoğlu Seyit Osman", **Türk Folklor Araştırmaları,**V, 104: 1661.

DADALOĞLU, Nebi (1958c) "Dadaloğlu'nun Bir Şiiri", **Türk Folklor Araştırmaları,**V, 112: 1800.

DAVUTLUOĞLU, İbrahim (1983a) "Güneyde Folklor Araştırması: Bozlak Nedir?", **Erciyes,** VII, 64; 24.

DAVUTLUOĞLU, İbrahim (1983b) Türkmen ve Yörük Çadırları, **Erciyes,** VII, 71: 2-3.

DAVUTLUOĞLU, İbrahim (1985) "Güneyde Folklor Araştırması: Eski Türkmen ve Yörüklerde Deve, Çan ve Katar", **Erciyes,** VIII, 82: 27-28.

DAVUTLUOĞLU, İbrahim (1996) "Hayvanlarla İlgili Kelimeler", **Erciyes,** XIX, 226: 22-23.

DAVUTLUOĞLU, İbrahim (1999) "Yukarı Çukurova Türkmenlerinden Avşar ve Tecirli Aşiretlerinin Kavgaları", **Erciyes,** XXII, 256: 12-13.

DEGH, Linda (1998) "Halk Anlatması", (Çeviren: Zerrin Karagülle), ", **Millî Folklor,** V, 39: 111-129.

DEMİRCİOĞLU, Yusuf Ziya (1938) **Anadolu Köylerinin Türküleri/ Türk Halk Edebiyatından,** İstanbul: Burhaneddin Matbaası.

DENİZ, Rasim (1987) "Kayserili Halk Şairleri ve Dadaloğlu", **I. Kayseri Kültür ve Sanat Haftası Konuşmaları ve Tebliğler (7-13 Kasım 1986),** Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları,116-128.

DİZDAROĞLU (1969), Hikmet. **Halk Şiirinde Türler,** Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

DİZDAROĞLU, (1979) "Halk Şiiri-Saz Şiiri", **Türk Halkbilim Araştırmaları Yıllığı-1977,** Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 59-71.

DORSON, Richard (1973) "Introduction: Folklore and Traditional History", **Folklore and Traditional History,** (Ed. Richard Dorson), Paris: Mouton, 7-9.

DS: **Derleme Sözlüğü**, C. I-XII (1963-1982), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

DULKADIR, Hilmi (1990) "Dadaloğlu'nun Kavgasındaki Gerçek", **I. Uluslararası Karacaoğlan ve Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu (21-23 Kasım 1990-Adana)/ Bildiriler,** Adana: Modern Matbaa, 433-437.

DULKADIR, Hilmi (1995a) "Avşar Elleri", **İçel Kültürü**, IX, 40: 7-9.

DULKADIR, Hilmi (1995b) "Avşar Elleri", **İçel Kültürü**, IX, 41: 10-11.

DULKADIR, Hilmi (1995c) "Avşar Elleri", **İçel Kültürü**, IX, 42: 21-25.

DULKADIR, Hilmi (1996a) "Avşar Elleri", **İçel Kültürü**, X, 43: 32-33.

DULKADIR, Hilmi (1996b) "Avşar Elleri", **İçel Kültürü**, X, 45: 30-32.

DULKADIR, Hilmi (1996c). "Avşar Elleri", **İçel Kültürü**, X, 46: 32-33.

DULKADIR, Hilmi (1996d) "Avşar Elleri", **İçel Kültürü**, X, 47: 29-31.

DULKADIR, Hilmi (1996e) "Avşar Elleri", **İçel Kültürü**, X, 48: 29-31.

DULKADIR, Hilmi (1997b) "Avşar Elleri", **İçel Kültürü**, XI, 50: 21-23.

DULKADIR, Hilmi (1997c) "Avşar Elleri", **İçel Kültürü**, XI, 51: 27-28.

DULKADIR, Hilmi (1997d)"Avşar Elleri", **İçel Kültürü**, XI, 52: 15-16.

DULKADIR, Hilmi (1997e) "Avşar Elleri", **İçel Kültürü**, XI, 53: 23-30.

DULKADİR, Hilmi (1997a) "Avşar Elleri", **İçel Kültürü**, X, 49: 26-27.

DUMONT, Paul (1980) "1865 Tarihinde Güney-Doğu Anadolu'nun Islahı", (Çeviren: Bahaeddin Yediyıldız), **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi, 10-11 (1979-1980)**: 369-395.

DUNDES, Alan (1998) "Doku, Metin, Konteks", (Çeviren: Metin Ekici), **Millî Folklor**, V, 38: 106-119.

DUYGU, Süleyman (1953) **Yozgat Tarihi ve Çapanoğulları**, İstanbul: Sayar Matbaası.

DUYGULU, Melih (1991) "Gaziantep'te Barak Türkmenlerinin İskân Havaları", **Türk Halk Kültürü Araştırmaları 1991/2**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 31-43.

EBERHARD, D. Wolfram (1955) **Minstrel Tales From Southeasthern Turkey**, Los Angeles: University of California Press.

EBERHARD, Wolfram (2002) **Güneydoğu Anadolu'dan Aşık Hikâyeleri**, (Çeviren: Müfide Kocaoğlan Van Der Hoeven), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. (*bk.* **Eberhard 1955**'in çevirisi).

EKER, Gülin Öğüt (1999) "Karacaoğlan Geleneği", **Türk Kültürü**, XXXVII, 429: 29-38.

EKİCİ, Metin (1998) "Halk Bilimi Çalışmalarında Metin (Text), Doku (Texture), Sosyal Çevre ve Şartlar (Konteks) İlişkisinin Önemi", **Millî Folklor**, V, 39: 25-34.

ELÇİ, Armağan Coşkun (1997) **Muzaffer Sarısözen (Hayatı, Eserleri ve Çalışmaları)**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

ELÇİN, Şükrü (1975) "Cingözoğlu Aşık Seyit Osman", **Elçin 1988** *içinde*, 206-231.

ELÇİN, Şükrü (1983) "Türk Halk Edebiyatında 'Turna' Motifi", **Elçin 1988** *içinde*, 63-76.

ELÇİN, Şükrü (1984) "'Kul' Deyimi ve 'Kul' Mahlâslı Halk Şâirleri", **Elçin 1988** *içinde*, 49-55.

ELÇİN, Şükrü (1988) **Halk Edebiyatı Araştırmaları**, c. I, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

ENER, Kasım (1964) **Tarih Boyunca Adana Ovasına Bir Bakış**, İstanbul: Berksoy Matbaası.

ENER, Kasım (1980) **Ramazanoğulları Türkmen Beyliği Tarihi**, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

ERDENER, Yıldıray (1983) "Kültür ve Müzik", **Türk Folkloru Araştırmalar- 1982**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 91-95.

EREN, Muharrem (1992) **Kocaavşar Köyü ve Tarihte Avşarlar**, Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

EREN, Naci (1978-1979). "Yörük Göçü", **Türk Folklor Araştırmaları**, XIX, 362: 8771-8774.

ERGUN, Sadettin Nüzhet (1938a) **Halk Edebiyatı Antolojisi**, İstanbul: Devlet Basımevi.

ERGUN, Sadettin Nüzhet (1938b) **Türk Şairleri**, İstanbul.

ERGUN, Sadettin Nüzhet (1971) **Karaca Oğlan/ Hayatı ve Şiirleri (Yeni İlâvelerle)**, (20. baskı), İstanbul: Maarif Kitaphanesi.

EROL, Ayhan (2002) "Birlik ve Farklılık Ekseninde Alevilik ve Alevi Müziği", **Folklor/Edebiyat/ Alevilik Özel Sayısı-II**, VIII, 30: 287-306.

ERÖZ, Mehmet (1991) **Yörükler,** İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.

ERSOY, Ruhi (2001) Ruhi Ersoy tarafından Gaziantep'te Barak aşiretine mensup 83 yaşında ve okur-yazar olmayan Âşık Mahgül'den 20.09.2001 tarihinde ses kaydı olarak yapılan derlemenin çözülmüş metni.

ERTAŞ, Muharrem (1998) "Kalktı Göç Eyledi", Kalan Müzik, nu.: 138 [audio kaset].

ESEN 1928: *bk.* AŞE1

ESEN 1936: *bk.* AŞE4

ESEN 1982: *bk.* AŞE5

ESEN 1986: *bk.* AŞE6

ESEN 1991: *bk.* AŞE8

ESMER, Levent N. (1953) "Köroğlu ve Dadaloğlu", **Türk Dili,** II, 19: 453-455.

ETÖZ, İbrahim (1989) İbrahim Etöz ile 10 Temmuz 1989 tarihinde Osmaniye/ Toprakkale-Tüysüz köyünde yapılan görüşme. Kaynak şahıs 70 yaşında, tahsili yok ve çiftçidir. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metin İsmail Görkem Arşivindedir.

EYUBOĞLU, Sabahattin-Yaşar KEMAL (1987) **Gökyüzü Mavi Kaldı/ Türk Halk Edebiyatı Antolojisi,** (3. baskı), İstanbul: Toros Yayınları.

FAROQHI, Suraiya (1988) "On Yedinci Yüzyılın İkinci Yarısında Devecilik ve Anadolu Göçebeleri (Danişmendli Mukataası)", **IX. Türk Tarih Kongresi (Ankara, 21-25 Eylül 1981)/ Kongreye Sunulan Bildiriler,** II. c., Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 923-932.

FB 426: A. Ârifî [Fahri Bilge], [Defter], Kayseri 1938-1941, Millî Kütüphane İbn Sina Yazmaları, Nu.: Yz. FB.426.

FB 430: A. Ârifî [Fahri Bilge], [Defter], Millî Kütüphane İbn Sina Yazmaları, Nu.: Yz. FB.430.

FB 513: A. Ârifî [Fahri Bilge] "Avşar Âdetleri", Kayseri 1943-1945, Millî Kütüphane İbn Sina Yazmaları, Nu.: Yz. FB.513

FB 564: A. Ârifî [Fahri Bilge] [Defter], Millî Kütüphane İbn Sina Yazmaları, Nu.: Yz. FB.564.

FB 582: A. Ârifî [Fahri Bilge], "Afşar Boyunun Beyanındadır", Kayseri 1943, Millî Kütüphane İbn Sina Yazmaları, Nu.: Yz. FB.582.

FB 588a: A. Ârifî [Fahri Bilge], [Defter], Kayseri 1938-1939, Millî Kütüphane İbn Sina Yazmaları, Nu.: Yz. FB.588/1.

FB 588b: A. Ârifî [Fahri Bilge], [Defter], Kayseri 1938-1939, Millî Kütüphane İbn Sina Yazmaları, Nu.: Yz. FB.588/2.

[FINDIKOĞLU], Ziyaeddin Fahri (1927) "Bir Mısra Münasebetiyle", **Hakimiyet-i Milliye,** S. 2375, (15 Şubat 1928). (*bk.* HBD 1928).

FINDIKOĞLU, Z. Fahri (1953) "Değerli Türk Folklorcusu Ahmet Şükrü'nün X. Ölüm Senesi", **Türk Folklor Araştırmaları,** II, 45: 105-106.

FINNEGAN, Ruth (1992) **Oral Poetry: Its Nature, Significance and Social Context,** Indianapolis: Indiana University Press.

FIRATLI, Halil Vedat (1948) "Dadaloğlu", **Başpınar/ Gaziantep Halkevi Mecmuası, V,** 101-102: 12.

FİLİZOK, Rıza (2001) **Anlam Analizine Giriş,** İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

FOLEY, John Miles (1988) **The Theory of Oral Composition/ History and Methodology,** Indianapolis: Indiana University Press.

FUAT, Memet (2002) **Dadaloğlu/ Yaşamı, Düşünce Dünyası, Sanatçı Kişiliği, Seçme Şiirleri, İstanbul:** Yapı Kredi Yayınları.

[GAZİMİHAL], Mahmut Ragıp (1928) **Anadolu Türküleri ve Mûsıkî İstikbalimiz,** İstanbul: Maarif Matbaası.

GINZBURG, Carlo (1999) "Önsöz", **Peynir ve Kurtlar/ Bir 16. Yüzyıl Değirmencisinin Evreni,** (Çeviren: Ayşen Gür), (2. baskı), İstanbul: Metis Yayınları: 7-20.

GOULD, Andrew G. (1976) "Lords and Bandits The Derebeys of Cilicia", **International Journal Middle East Study,** VII: 485-506.

GÖKBAKAR, İbrahim (1947) "Masal ve Türkü", **Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi,** V, 1: 39-43.

GÖKBAKAR, İbrahim (1950) "Dadaloğlu'dan Bazı Parçalar", **Ülkü/Halkevi ve Halk Odaları Dergisi,** 37: 35-36.

GÖKDEMİR, Sevgi (1987) **Ahmet Kutsi Tecer,** Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

GÖKYAY, Orhan Şaik (1982) "Anlamak Üzerine", **Destursuz Bağa Girenler** *içinde*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 150-155.

GÖKYAY, Orhan Şaik (1993) "Yunus Emre'yi ve Halk Şairlerini Anlamak", **Eski, Yeni ve Ötesi (Seçme Makaleler 1** *içinde*, İstanbul: İletişim Yayınları, 337-361.

GÖNEN, Fikri (1921) [Sivas/Gemerekli]. Afşar ve Türkmenlerden 1336/37h.de yazılmış türkü defteri. Defter 10.12. 1945 tarihinde İlhan Başgöz tarafından istinsah edilmiş. (Toplumsal Araştırmalar ve Tarih Vakfı, Pertev Naili Boratav Arşivi, Nr.: PNB/11; 8/11.)

GÖRGEN, Fevzi (1982) **Dadaloğlu ile Türkmen Güzeli,** İstanbul: Sağlam Kitabevi.

GÖRKEM, İsmail (1974) "İsmail Görkem Derlemeleri", 1. Defter, Düziçi Öğretmen Lisesi [Osmaniye] öğrencilerine yaptırılan derlemeler.

GÖRKEM, İsmail (1996) "Ali Rıza Yalgın ve Karacaoğlan Hakkındaki Çalışmaları", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi [Elâzığ],** VIII, 2: 335-356.

GÖRKEM, İsmail (2001a) "Dadaloğlu Fenomeni Bağlamında Türk Saz Şiirinin Sorunları", **Millî Folklor/ Uluslar arası Halkbilimi Dergisi,** VII, 49: 57-66.

GÖRKEM, İsmail (2001b) "Fahri Bilge ve Kayseri Halk Kültürüne Ait Araştırmaları", **Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni (12-13 Nisan 2001) Bildiriler, c. I,** (Hazırlayanlar: M. Argunşah- İ. Görkem- H. Argunşah- A. Kılıç), Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları, 323-331.

GÖZAYDIN, Nevzat (1991) **Halk Bilimi (Folklor) Dünyasından: I,** Ankara: Yargı Yayınları.

GÜÇYETMEZ, Cemil (1959) "İskân Türküleri", **Gaziantep Kültür Dergisi,** II, 16: 80.

GÜNAY, Umay (1989) "Gevherî'ye Dair", **Günay 1992** *içinde*, 215-219.

GÜNAY, Umay (1990) "Halk Şiirinde 'Ayak' Konusunda Düşünceler", **Günay 1992** *içinde*, 181-184.

GÜNAY, Umay (1992) **"Türkiye'de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi,"** (2. Baskı), Ankara, Akçağ Yayınları.

GÜNAY, Umay (1992a) "XVI. Yüzyıl Saz Şâiri Rumelili Karacaoğlan", **Günay 1992** *içinde*, 185-194.

GÜNAY, Umay (1992b) "XVII. Yüzyıl Saz Şâiri Çukurovalı Karacaoğlan", **Günay 1992** *içinde*, 195-214.

GÜNAY, Umay (1999) "Pir Sultan Abdal Üzerine Bir Değerlendirme", **Türkiye'de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi** *içinde*, (3. baskı), Ankara: Akçağ Yayınları: 241-264.

GÜNAY, V. Doğan (2001) **Metin Bilgisi,** İstanbul: Multilingual Yayınları.

GÜNDÜZ, Tufan (1997) **Anadolu'da Türkmen Aşiretleri,** Ankara: Bilge Yayınları.

GÜNEY, Eflâtun Cem (1969) **Halk Şiiri Antolojisi,** (5. baskı), İstanbul: Varlık Yayınları.

GÜNEY, Eflâtun Cem (1971) **Folklor ve Halk Edebiyatı,** İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

GÜNGÖR, Kemal (1941) **Cenubî Anadolu Yörüklerinin Etno-antropolojik Tedkiki,** Ankara: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Antropoloji ve Etnoloji Enstitüsü Yayınları.

GÜRSEL, Nedim (1997) "Dadaloğlu ve İskân", **Başkaldıran Edebiyat/Eleştiri-İnceleme (1966-1995),** İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 277-281.

GÜZEL, Abdurrahman (1986) "Türk Halk Biliminde Coğrafî Metod", **III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, I.c., Genel Konular,** Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 131-137.

HAGEM (1968) "Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Arşivi- Ankara", Nu.: YB.68.0001.

HALAÇOĞLU, Yusuf (1973) "Fırka-i İslâhiye ve Yapmış Olduğu İskân", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi,** 27: 1-21.

HALAÇOĞLU, Yusuf (1988) **XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi,** Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

[HBD] Halk Bilgisi Derneği (1928) "Dadaloğlu Hakkında", **Halk Bilgisi Mecmuası**, 1: 104-106. (*bk.* Fındıkoğlu 1928)

HINÇER, Bora (1962) "Dadaloğlu, Hayatı ve Şiirleri", **Türk Folklor Araştırmaları,** VII, 154: 2731-2733.

HOBSBAWN, Eric (1997) **Eşkıyalar,** (Çev.: Orhan Akalın-Ali Kerem Saysel), İstanbul: Avesta Yayınları.

HONKO, Lauri (2000) "Halk Anlatısı Araştırma Metodları/ Bu Metodların Durumu ve Geleceği", (Çeviren: İsmail Görkem), **Millî Folklor,** VI, 45: 70-87.

IŞIK, Mahmut (1963) **Afşarlar/Tarihi-Yetiştirdiği Şahıslar-Folkloru,** Ankara: Kardeş Matbaası.

İLAYDIN, Hikmet (1980) "Bir Türkünün Düşündürdükleri", **İlaydın 1999** *içinde*, 281-285.

İLAYDIN, Hikmet (1999) **Makaleler,** (Hazırlayan: Nihal İlaydın), Ankara: Aydın Kitabevi.

İLAYDIN, Hikmet (1999a) "Metnin Sağlamlığı Sorunu-II", **İlaydın 1999** *içinde*, 219-227.

İLAYDIN, Hikmet (1999b) "Hikmet Dizdaroğlu", **İlaydın 1999** *içinde*, 333-335.

İLHAN, Attila (1983) "Olur mu Bre?", **Böyle Bir Sevmek**, (3. baskı), Ankara: Bilgi Yayınevi, 145-149

[İNAN], Abdülkadir (1931) "Anadolu'da Türk Aşiretleri" [*Refik Ahmet Sevengil'in aynı isimli kitabı hk.*], **Halk Bilgisi Haberleri,** II, 16: 93-96.

İVGİN, Hayrettin (1982) "Dadaloğlu Konusunda Yapılan Çalışmalar ve Değerlendirmeler", **I. Kayseri Kültür ve Sanat Haftası Konuşmaları ve Tebliğler (7-13 Kasım 1986),** Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları, 116-128. (Ayrıca *bk.* **Erciyes,** X, 115 (1987): 133-135.

KALKAN, Emir (1982a) "Avşarlar", **Türk Dünyası Araştırmaları**, 19: 23-76.

KALKAN, Emir (1982b) "Halk Edebiyatı Araştırmaları: Dadaloğlu'nun Yeni Bulunmuş Destan ve Koçaklamaları", **Erciyes,** IV, 47: 5-7.

KALKAN, Emir (1988) **Çağlar Boyunca Kayseri Şairleri,** Kayseri: Özel İdare Matbaası.

KAMİL, Erkan (1976a) "Bir Afşar Deyimi ve Hikâyesi: Könes Avı", **Türk Folklor Araştırmaları,** XVII; 329: 7836-7837. (bk. KALKAN, Emir).

KAMİL, Erkan (1977b) "Abidin Bey Ağıdı", **Türk Folklor Araştırmaları,** XVII, 335: 8019-8020 (*bk.* KALKAN, Emir).

KAMİL, Erkan (1977c) "Halk Şiiri Araştırmaları: Dadaloğlu ve Şiirleri", **Türk Folklor Araştırmaları,** XVII, 337: 8070-8072. (*bk.* KALKAN, Emir).

KAMİL, Erkan (1980) "Halk Ozanları: Cingözoğlu Seyit Osman", **Erciyes,** III, 29: 13-17. (*bk.* KALKAN, Emir).

KAMİL, Erkan (1982) "Halk Edebiyatı Araştırmaları: Dadaloğlu'nun Yeni Bulunmuş Destan ve Koçaklamaları", **Erciyes,** IV, 47: 5-7. (*bk.* KALKAN, Emir).

KARA, Hamdi (1989) "Cumhuriyet'e Kadar Çukurova Nüfusu", **Atatürk Kültür-Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Coğrafya Bilim ve Uygulama Kolu Coğrafya Araştırmaları,** I, 1: 115-121.

KARABORAN, H. Hilmi (1982) "Folklor Açısından Yukarı Çukurova, Hatay-Maraş Çöküntü Hendeğinde Mevki Adları", **II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, II. c. Halk Edebiyatı,** Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 265-273.

KARABORAN, H. Hilmi (1986) "Reyhanlı'da Bazı Folklorik Araştırmalar (Hatay- Maraş Çöküntü Hendeği Sahası)", **III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, 1. c. Genel Konular,** Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 161-175.

KARABURÇ, Mehmet (1995) "Adana/Osmaniye'de Âşıklık Geleneği (l00l Metin- İncelenmesi)", (Yayımlanmış Bitirme Tezi), Adana: Çukurova Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

KARACABEY, Semiha (1949) "Dadaloğlu/ XIX. Asır Çukurova Sazşairi", (Yayımlanmamış Bitirme Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

KARADAĞ, Metin (1998) **Türk Halk Şiirinde Anlam Çerçevesi,** Balıkesir: Balıkesir Akademi Yayınları.

KARAER, Mustafa Necati [1973] **Karacaoğlan/ Hayatı-Sanatı-Şiirleri,** İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser Dizisi.

KARAHAN, Abdülkadir (1961) "Dadaloğlu", **The Encylopediace of İslam,** c. II, Leiden, 75.

KAYA, Doğan (1993) "Karacaoğlan ve Dadaloğlu'nun Deliktaşlı Ruhsatî'ye Etkileri", **II. Uluslar Arası Karacaoğlan-Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu (20-24 Kasım 1991)/Bildiriler,** Adana: Çukurova Üniversitesi Basımevi, 85-94.

KAYA, Doğan (1999a) "Karşılaşma, Atışma ve Deyişme Kavramları Üzerine Düşünceler ve Âşık Feymanî'den Örnekler", **Kaya 2000a** *içinde*, 25-32.

KAYA, Doğan (1999b) "Âşık Şiirinde Ayakla İlgili Problemler", **Kaya 2000a** *içinde*, 33-46.

KAYA, Doğan (2000) **Âşık Edebiyatı Araştırmaları,** İstanbul: Kitabevi Yayınları.

KAYA, Doğan (2000a) "Edebiyatımızda Âşık Kolları ve Şenlik Kolu", **Kaya 2000a** *içinde*, 13-24.

KEMAL TAHİR [Demir] (1974) "Eşkıyalık Üzerine", **Batı Aldatmacılığı ve Putlara Karşı Kemal Tahir** *içinde*, (Hazırlayan: M. Hulusi Doşdoğru), İstanbul: Tel Yayınları, 134-138.

KEVÜK, Ahmet Ali (1947) Karatekeli /Yörük/-İmran Köyü, Çanlı Mahallesi, Ceyhan-Adana, Şubat 1947- Pertev Boratav. (*bk.* Toplumsal Araştırmalar ve Tarih Vakfı, Pertev Naili Boratav Arşivi. Nu.: PNB 10/13-Şubat 1947). Ayrıca *bk.* Kevük 1989.

KEVÜK, Ahmet Ali (1989) Ahmet Ali Kevük ile 18 Temmuz 1989 tarihinde Adana- Ceyhan/ Çanlı köyünde yapılan görüşme. Kaynak şahıs 83 yaşında, eski yazıyla okur-yazar olup çiftçidir. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metni İsmail Görkem Arşivindedir.

KILIÇ, Ahmet (1976) **Gâvurdağı Türküleri (1956-1976),** Osmaniye: Modern Matbaa.

KILIÇOĞLU, Sabri (1939) "Dadaloğlu", **Kopuz,** 7-8: 21-24.

KIZILIRMAK (1933) "Halk Şairlerinden Parçalar: Dadaloğlu", **Kızılırmak,** 218 (2 Temmuz 1933).

KOLUKISA, İsmet (1975) "Kayseri Sarız İlçesi Ağzı", (Yayımlanmamış Bitirme Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

KORGUNAL, M. Zeki (1954) **Dadaloğlu,** İstanbul: Adana Ayyıldız Kitabevi Yayınları.

KORGUNAL, M. Zeki (1965) **Dadaloğlu/ Tam ve Hakiki Hayatı ve Şiirleri,** İstanbul: Çeşit Kitabevi.

[KOŞAY], Hamid Zübeyr (1928) "Hars Tedkikleri: En İhtiyar Avşar Türkü Nezdinde", **Türk Yurdu,** I, 21 [II, 196]: 29-31.

KOZ, M. Sabri (1977) "Ağızdan Derlenmiş Birkaç Halk Deyişi", **Sivas Folkloru,** V, 58: 24-25.

KOZ, M. Sabri (1987) "Âşık Edebiyatımızda Ortak Mahlâslar Sorunu", **I. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri / 7-9 Mayıs 1983- Eskişehir,** Eskişehir, 169-179.

KOZ, M. Sabri (1990) "1940'larda Çukurova'da Derlenmiş Türküler ve Âşık Deyişleri", **I. Uluslararası Karacaoğlan ve Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu (21-23 Kasım 1990-Adana)/ Bildiriler,** Adana, 456-501.

KOZ, M. Sabri (2000) "Âşık Şenlik Divanı'nı Baskıya Hazırlamanın ve Okuyup Anlamanın Güçlüğü", **Âşık Şenlik Sempozyumu Bildirileri,** Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 189-197.

KOZANOĞLU, Abdurrahman Münir (1983) **Kozanoğulları,** İstanbul: Bakış Müessesesi.

KÖKSAL, Yaşar (1962) **Dadaloğlu,** İstanbul: Köksal Neşriyat Yurdu.

KÖPRÜLÜ, M. Fuad (1930) **XVII. Asır Sazşairlerinden Kayıkçı Kul Mustafa ve Genç Osman Hikâyesi,** İstanbul: Evkaf Matbaası.

KÖPRÜLÜ, M. Fuad (1964) **Türk Sazşairleri-5** (Düzeltme ve ilâvelerle 2. basım), Ankara: Millî Kültür Yayınları (İlk baskı: İstanbul 1940).

KÖSE, Nerin (1993) "Bozlaklarda Tarihî Olaylar", **Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi,** VII: 155-178.

[KÖSEMİHAL], Mahmut Ragıb (1928) **Anadolu Türküleri ve Mûsikî İstikbalimiz,** İstanbul 1928.

KÖYLERİMİZ (1982) **Köylerimiz- 1981,** Ankara: İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları.

KULA, Cemal (1969) "Kayseri Avşarlarının Ağzı", (Yayımlanmamış Bitirme Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

KUM, Naci (1950) "Türkmen, Yürük ve Tahtacılar Arasında Tetkikler, Görüşler–2-", **Türk Folklor Araştırmaları,** I, 6: 90-92.

KURT, Yılmaz (2001) "Adana Sancağı Yer Adlarındaki Değişim", **Türk Dili,** 598: 405-407.

KUTLU, Muhtar (1987) "Doğu Anadolu Göçer Topluluklarında Karaçadır (Karşılaştırmalı Bir Araştırma)", **III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, V. c., Maddî Kültür,** Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 239-254.

KUTLU, Muhtar (1992) "Yaşayan Bir Alt Kültür Geleneği: Anadolu Göçer Kültürü", **IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, I. c., Genel Konular,** Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 59-66.

LOMAX, Alan (1997) "Halk Şarkıları ve Kültür: Charles Seeger ve Alan Lomax", (Çeviren: F. Gülay Mirzaoğlu), **Millî Folklor,**V, 34: 87-93.

MAKAL, Tahir Kutsi (1974) **Dadaloğlu,** İstanbul: Toker Yayınları.

MAKAL, Tahir Kutsi (1986) **Türk Halk Şiiri (Antoloji),** (3. baskı), İstanbul: Toker Yayınları.

MAKAL, Tahir Kutsi (1991) "Dadaloğlu'nun Kayseri Pınarbaşı İlçesine İskânı", **Erciyes Yöresi 1. Folklor, Halk Edebiyatı ve Etnografya Sempozyumu (Bildiriler),** Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları, 253-258.

MARUZAT: (*bk.* Ahmet Cevdet Paşa 1980).

MENEMENCİ: (*bk.* Menemencioğlu Ahmed Bey 1997).

MENEMENCİOĞLU AHMED BEY (1997) **Menemencioğulları Tarihi,** (Yayına Hazırlayan: Yılmaz Kurt), Ankara: Akçağ Yayınları.

MERT, Oktay (1997) **Dadaloğlu/ Bütün Şiirleri,** İstanbul: Gözlem Yayınları.

MERT, Özkan (1980) **XVIII. ve XIX. Yüzyıllarda Çapanoğulları,** Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

MERT, Özkan (1982) "Folklorumuzda Çapanoğulları", **II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, I. c., Genel Konular,** Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 217-232.

MERT, Özkan (2000) "Çapanoğulları", **Osmanlı Devleti ve Bozok Sancağı** *içinde*, Türk Ocakları Yozgat Şubesi 700. Yıl Hatırası, 512-519.

MİRZAOĞLU, F. Gülay (1994) "**Çukurova'da Yaşayan Cerit Türkmenleri'nde Halk Hikayeciliği ve Halk Hikâyeleri**", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

MİRZAOĞLU, F. Gülay (1999) "Toroslar'dan Çukurova'ya Yankılanan Ses: 'Bozlak'", **Folkloristik: Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı,** (Haz.: M. Özarslan- Ö. Çobanoğlu), Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Matbaası, 408-418.

MİRZAOĞLU, F. Gülay (2001a) "Sözel Şiirde Söz ve Ezgi İlişkisi", **Folklor/Edebiyat,** 26: 69-78.

MİRZAOĞLU, F. Gülay (2001b) "Türkülerin İşlevleri ve Zeybek Türküleri", **Türkbilig/ Türkoloji Araştırmaları- 2001/2,** Ankara: Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, 76-91.

MURSALOĞLU, F. Gülay (2003) **Çukurova Bozlağı**, Ankara, Binboğa Yayınları.

MURSALOĞLU, Şemsettin (1984) **Büyük Reyhanlı Türkmen Aşireti Tarihi,** İzmir: Karınca Matbaacılık.

OBRUK, Cahit (1983) **Kırşehirli Âşık Said,** Ankara: Ulus Matbaası.

OĞUZ, Öcal (2000) **Türk Dünyası Halk Biliminde Yöntem Sorunları,** Ankara: Akçağ Yayınları.

OĞUZ, Öcal (2001) **Halk Şiirinde Tür, Şekil, Makam**, Ankara: Akçağ Yayınları.

OKATAR, Tahsin (1995) Tahsin Okatar ile 14 Ağustos 1995 tarihinde Hatay/Dörtyol-Yeşilkent'te yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metin İsmail Görkem Arşivindedir.

OKAY, Haşim Nezihi (1959) **Dadaloğlu/ Hayatı ve Deyişleri,** Ankara: Emek Basın-Yayınevi.

OKAY, Haşim Nezihi (1970) **Köroğlu ve Dadaloğlu,** İstanbul: May Yayınları.

OKAY, Haşim Nezihi (1971) "Halk Şiiri: Üç Aşiret Şairinden Üç Şiir", **Türk Folklor Araştırmaları,** XIII, 263: 5981.

OKDAY, İsmail Hakkı Tevfik (1932) **Adana Vilâyeti Matbuatı,** Ankara.

ONAR, Mustafa (1999) "Kozanoğulları (Kozandağılılar)", **III. Uluslararası Çukurova Halk Kültürü Bilgi Şöleni (Sempozyumu)/Bildiriler,** Adana: Çukurova Üniversitesi Yayınları, 541-552.

ONAY, Ahmet Talât (1996) **Türk Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev'i,** (Hazırlayan: Cemal Kurnaz), Ankara: Akçağ Yayınları.

ONG, Walter J. (1995) **Sözlü ve Yazılı Kültür/ Sözün Teknolojileşmesi,** İstanbul: Metis Yayınları.

ORHONLU, Cengiz (1987) **Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskânı,** İstanbul: Eren Yayıncılık.

ÖNDER, Beşir (1941) **Afşar Güzeli,** İstanbul: Keteon Basımevi.

ÖNDER, Sema (2000) **Avşarların Tarihçesi ve Avşar Ağıtları,** Kayseri: Laçin Yayınları.

ÖZARSLAN, Metin (2001) **Erzurum Âşıklık Geleneği,** Ankara: Akçağ Yayınları.

ÖZBAŞ, Ömer (1939) **İlbeyli Türkmenleri Arasında Folklor Derlemeleri,** Gaziantep: Gaziantep Halkevi Yayınları.

ÖZBAŞ, Ömer (1940) "İlbeyli Türkmenleri Arasında", **Gaziantep,** 25 Mayıs 1940.

ÖZBAŞ, Ömer (1958) **Gaziantep Dolaylarında Türkmenler ve Baraklar,** Gaziantep: Gaziantep Kültür Derneği Yayınları.

ÖZBEK, Mehmet (1998) **Türk Halk Müziği El Kitabı-I/ Terimler Sözlüğü,** Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

ÖZBİLİCİ, Şaban (1990)"Dadaloğlu ve At", **Millî Kültür**, 75: 45-49.

ÖZDEMİR, Ahmet Z. (1985a) **Avşarlar ve Dadaloğlu,** Ankara: Dayanışma Yayın Üretim Kooperatifi.

ÖZDEMİR, Ahmet Z. (1985b) "Dadaloğlu'nun Şiirlerinde At", **Halay**, V, 50: 15-17.

ÖZDEMİR, Ahmet Z. (1997) "Tarihî Gerçekler İçinde Dadaloğlu", **V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi/ Halk Edebiyatı Seksiyonu Bildirileri-II,** Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 209-220.

ÖZDEMİR, Ahmet Z. (1998) **Öyküleriyle Halk Şiirleri,** Ankara: Ürün Yayınları

ÖZDEMİR, Ahmet Z. (2004) "Avşarlar ve Dadaloğlu," **Folklor/Edebiyat**, X, 40:105-112.

ÖZDER, Âdil M. (1974). "Türk Halk Saz Şairleri Bibliyografyası", HAGEM Türk Halk Kültürü Arşivi, 25+321+25 s. [*basılmamış*].

ÖZDOĞAN, Kâzım (1948) **Kayseri Tarihi,** Kayseri.

ÖZGÜL, Mustafa- Salih TURHAN-Kubilay DÖKMETAŞ (1996) **Notalarıyla Uzun Havalarımız,** Ankara: Cem Veb Ofset Matbaası.

ÖZKAN, Yusuf Ziya (1978) "Hikâyeli Halk Türküleri Üzerinde Bir Araştırma", (Yayımlanmamış Bitirme Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

ÖZKUL, Ali (1995) "Oğuz Boyu- Avşarlar", [basılmamış kitap], Kayseri. (Bir kopyası İsmail Görkem Arşivindedir).

ÖZMEN, Mehmet (1993a) "Karacaoğlan'da Anlatım Kalıpları", **Türk Halk Kültürü Araştırmaları-1993,** Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 129-140.

ÖZMEN, Mehmet (1993b) "Metin Yayınlarında Noktalamayla İlgili Anlam Kaymaları ve Karacaoğlan'ın Şiirlerindeki Durum", **II. Uluslararası Karacaoğlan-Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu (20-24 Kasım 1991),** Adana: Çukurova Üniversitesi Yayınları, 167-172.

ÖZTELLİ, Cahit (1971) **Köroğlu ve Dadaloğlu/ Hayatı, Sanatı, Şiirleri,** (3. baskı), İstanbul: Varlık Yayınları, (İlk baskı: İstanbul 1953).

ÖZTELLİ, Cahit (1976) **Uyan Padişahım,** İstanbul: Milliyet Yayınları.

ÖZTELLİ, Cahit (1983) **Halk Türküleri/Evlerinin Önü,** (2. baskı), İstanbul: Özgür Yayın-Dağıtım.

ÖZTELLİ, Cahit (1984) **Üç Kahraman Şâir: Köroğlu-Dadaloğlu-Kuloğlu,** (2. baskı), İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım, (Birinci baskı: İstanbul 1977).

ÖZTELLİ, Cahit (1985) **Pir Sultan Abdal/ Yaşamı ve Bütün Şiirleri,** (Altıncı baskı), İstanbul: Özgür Yayın-Dağıtım.

ÖZTÜRK, Ali Osman (1990) "Dil Yönüyle Türk ve Alman Halk Türküsü Üzerine Bir Araştırma", **Öztürk 1992** *içinde*, 85-99.

ÖZTÜRK, Ali Osman (1992) "Türk Halk Türkülerinde Dil Kullanımıyla İlgili Bazı Gözlemler", **Öztürk 1995** *içinde*, 19-24.

ÖZTÜRK, Ali Osman (1995) **Türkü Yazıları,** Ankara: Millî Folklor Yayınları.

ÖZTÜRK, Mustafa (1990) "XVIII. Yüzyılda Antakya ve Çevresinde Eşkıyalık Olayları", **Türk Tarih Kurumu-Belleten,** 54, 211: 963-993.

ÖZTÜRK, Mustafa (1992) "Antakya ve Çevresinde Aşiretlerin İskânı", **I. Hatay Tarih ve Folklor Sempozyumu Bildirileri,** Antakya (*ayrı basım*).

ÖZTÜRKMEN, Arzu (1998) "Sözlü Tarihin Yerel Tarih Araştırmalarına Katkısı", **Yerel Tarih,** 1: 12-15.

ÖZTÜRKMEN, Arzu (2002) "Sözlü Tarih: Yeni Bir Disiplinin Cazibesi", **Toplum ve Bilim,** 91 (Kış 2001): 115-121.

ÖZÜNLÜ, Ünsal (1992) "Şiir Dilinin Bazı Ayrıcalıkları", **Özünlü 1997** *içinde*, 54-63.

ÖZÜNLÜ, Ünsal (1997) **Edebiyatta Dil Kullanımları,** Ankara: Doruk Yayımcılık

PALA, Erdoğan (1999) "Dadaloğlu'nun Bilinmeyen Şiirleri ve Bilinenlerin Parçaları", **Erciyes,**257: 15-17.

PAŞABEYOĞLU, Mehmet (1968) **Avşar Elimiz ve Dadaloğlu,** Kayseri: Yeni Matbaa. (*1959 yılında yapılan seminer konuşması*).

PEHLİVAN, Battal (1984) **Dadaloğlu /Yaşamı-Sanatı-Şiirleri,** İstanbul: Deniz Kitaplar Yayınevi.

PORTELLİ, Alessandro (1998) "What Makes Oral History Different", **The Oral History Reader** (Edited by Robert Perks & Alistair Thomson), London & New York: Routledge: 63-74.

PROPP, Vladimir (1998) **Folklor/ Teori ve Tarih,** (Çevirenler: Necdet Hasgül- Tolga Tanyel), İstanbul: Avesta Yayınları.

REICHL, Karl (1992) **Turkic Oral Epic Poetry/ Traditions, Forms, Poetic Structure,** New York & London. (Türkçe çevirisi için *bk.* Reichl 2002).

REICH, Karl (2002) **Türk Boylarının Destanları (Gelenekler, Şekiller, Şiir Yapısı),** (Çeviren: Metin Ekici), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları (*bk.* Reichl 1992).

REINHARD, Kurt (1957) "Types of Türkmenian Songs in Turkey", **Journal of The International Folk Music Council,** IX, 49-54 (*ayrı basım*).

REINHARD, Kurt (1967) "Die Gegenwartige Praxis des Epengesanges in der Turkei", **Grazer und Münchener Balkanologische Studen,** München: Dr. Dr. Rudolf Trofenik, 83-96.

REINHARD, Kurt (1974) "Güney Türk Ağıtlarının Biçimleri", **I. Uluslararası Folklor Semineri Bildirileri,** Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 192-215.

REINHARD, Kurt (1984) "Türk Halk Müziği Bilimsel Araştırmasında Önemli Birkaç Noktaya İlişkin Görüşler", (Çeviren: Erdoğan Okyay), **Türk Folkloru Araştırmaları-1984,** Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 161-169.

REINHARD, Kurt (1991) "Sonsöz", **Bartok 1991** *içinde*, 217-228.

REINHARD, Ursula (1965) **Vor Seinen Hausern Eine Weide/ Volksliedtexte Aus Der Süd-Türkei,** Berlin: Museum für Volkerkunde.

REINHARD, Ursula (1992) "Türk Müziği Çağlar Boyu Değişmeden mi Kalmıştır?", **IV. Milletlararası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, III. cilt, Halk Müziği, Oyun, Tiyatro, Eğlence,** Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

RICOEUR, Paul (1990) "Anlamlı Eylemi Bir Metin Gibi Görmek", (Çeviren: Taha Parla), **Toplum Bilimlerinde Yorumcu Yaklaşım** (Derleyenler: Paul Rabinow-William Sullivan), İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları, 27-44.

RICOEUR, Paul (2001) "Tarih ve Retorik", **Tarihçinin Toplumsal Sorumluluğu** (Derleyen: François Bedarida) *içinde*, (Çevirenler: Ali Tartanoğlu-Suavi Aydın), Ankara: İmge Kitabevi, 17-40.

RÖHRİCH, Lutz (1998) "Halk Anlatımı Araştırmasında Anlam Arayışı", (Çeviren: Kürşat M. Korkmaz), **Millî Folklor**, V, 39: 97-106.

SADIK, Enver (1931) "Cenubî Anadolu Türkmenleri Arasında Kan Gütmek ve Kan Sağlamak", **Halk Bilgisi Haberleri,** II, 16: 86-88.

SAKAOĞLU, Saim (1976) "Cönklerden Seçmeler-I", **Çağrı,** 216: 9-12.

SAKAOĞLU, Saim (1985) "Âşık Edebiyatında Mısra Değişiklikleri ve Seyrânî'nin Şiirlerinden Örnekler", **Türk Dili,** XLIX, 397: 44-59.

SAKAOĞLU, Saim (1986a) **Dadaloğlu,** Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

SAKAOĞLU, Saim (1986b) "Ozan, Âşık, Sazşairi ve Halk Şairi Kavramları Üzerine", **III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, I. c. Genel Konular,** Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 247-251.

SAKAOĞLU, Saim (1986c) "Saz Şiirimizin Geleceği", **Türk Dili,** LI, 412: 330-340.

SAKAOĞLU, Saim (1987a) **Senin Aşkınla: Kadirlili Âşık Halil Karabulut,** Konya.

SAKAOĞLU, Saim (1987b) Türk Saz Şiiri Tarihini Yazmak Niçin Zordur?, **Türk Dünyası Tarih Dergisi,** I, 2: 42-44.

SAKAOĞLU, Saim (1989) "Türk Saz Şiiri", **Türk Dili Dergisi/ Halk Şiiri Özel Sayısı,** 445-450, 105-250.

SAKAOĞLU, Saim (1990) Saz Şairinin Kural Anlayışı, **Erciyes,** XIII, 149: 11-12.

SAKAOĞLU, Saim (1991) Dadaloğlu'nun Hayatı Etrafında Tasnif Edilmiş Hikâye Var mıdır?", **Erciyes Yöresi 1. Folklor, Halk Edebiyatı ve Etnografya Sempozyumu (Bildiriler),** Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları, 253-258.

SAKAOĞLU, Saim (1994) "Manzum Tarihî Destanlarda Anlatılan Hadiselerde Gerçek Payı", **X. Türk Tarih Kongresi (Ankara, 22-26 Eylül 1986)/ Kongreye Sunulan Bildiriler,** V: 2011-2026.

SAKAOĞLU, Saim (1998) "Saz Şiiri Tarihimize Genel Bir Bakış", **50. Kültür-Sanat Yılında Dr. Mehmet Önder'e Armağan (Millî Kültür Araştırmaları),** Ankara, 117-128.

SARAÇ, M. A. Yekta (2001) **Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat,** (2. baskı), İstanbul: Bilimevi Basın Yayın Limited Şirketi.

SATOĞLU, Abdullah (1962) **Başlangıcından Bugüne Kadar Kayseri Şairleri,** Kayseri: Filiz Yayınları.

SELEN, Sadi (1948) "16. ve 17. Yüzyıllarda Anadolu'nun Köy ve Küçük Şehir Hayatı", **III. Türk Tarih Kongresi (Bildiriler)**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 590-598.

SEVENGİL, Refik Ahmet (1965) **Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri**, İstanbul: Tan Gazete ve Matbaası.

SEVENGİL, Refik Ahmet (1967) **Çağımızın Halk Şâirleri**, İstanbul.

SEYHAN, Özcan (1993) "Çukurova Dolaylarında Halk Müziğinin Söz ve Ses Yapısı", **II. Uluslararası Karacaoğlan-Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu (20-24 Kasım 1991)**, Adana: Çukurova Üniversitesi Yayınları, 505-532.

SİLSÜPÜROĞLU, Necati (1958) [Hazırlayan], **Hamitli Halil Bey'in Şiirleri**, Ankara: Bereket Matbaası.

SİYAVUŞGİL, S. Esat (1943) "Folklor ve Millî Hayat", **Elâzığ III. Üniversite Haftası'ndan Ayrı Basım**, İstanbul.

SOYLU, Sıtkı (1990) "Karacaoğlan Sözlüğü ve Metin Bozuklukları Üzerine Düşünceler", **I. Uluslararası Karacaoğlan ve Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu (21-23 Kasım 1990-Adana)/ Bildiriler**, Adana: Modern Matbaa, 230-235.

SU, Ruhi (1969) "Dadaloğlu ve Çevresi", İstanbul: İmece Müzik [*audio kaset*].

SUBAŞI, Muhsin İlyas (1987) "Dadaloğlu", **Erciyes**, X, 115: 20-21.

SÜMER, Faruk (1964) "Çukur-Ova Tarihine Dair Araştırmalar (Fetihten XVI. Yüzyılın İkinci Yarısına Kadar)", **Tarih Araştırmaları**, I, 1 (Ankara 1963): 1-112.

SÜMER, Faruk (1987) "XIX. Yüzyılda Çukurova'da İçtimaî Hayat", **Türk Dünyası Araştırmaları**, 48: 9-12.

SÜMER, Faruk (1992) **Oğuzlar (Türkmenler)/ Tarihleri- Boy Teşkilâtı-Destanları**, (4. baskı), İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.

ŞADIRVAN (1949). "Çukurova Bozlağı", **Şadırvan**, II, 21: 5.

ŞAHİN, Ali (1962) **Güney Anadolu'da Beydili Türkmenleri ve Baraklar**, Ankara: Doğuş Basımevi.

ŞAHİN, İlhan (1977) "Kenzu'l- Vekayi", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi**, 7-8 (1976-1977), 95-119.

ŞAHİN, İlhan (1982a). "1638 Bağdat Seferinde Zahire Nakline Memur Edilen Yeni-İl ve Halep Türkmenleri", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, 33: 227-236.

ŞAHİN, İlhan (1982b) "Osmanlı İmparatorluğu'nda Konar-Göçer Aşiretlerin Hukukî Nizamları", **Türk Kültürü**, XX, 227: 285-294.

ŞAHİN, İlhan (1982c) "XVI. Asırda Halep Türkmenleri", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi/ Prof. Tayyib Gökbilgin Hatıra Sayısı**, XII (1981-1982): 687-712.

ŞAKİROĞLU, Mahmut (1974) "Cevdet Paşa ve Kozan Islahatı", **Türk Kültürü**, XII, 142-143-144: 413-419.

ŞAKİROĞLU, Mahmut H. (1991) "Çukurova Tarihinden Sayfalar 1. Payas Ayanı Küçük Ali Oğulları", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Enstitüsü Tarih Araştırmaları Dergisi/1990-1991,** XV, 26: 103-139.

ŞENEL, Süleyman (1991) "Âşık Mûsikisi", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,** c. III, İstanbul: Güzel Sanatlar Matbaası, 553-557.

ŞENEL, Süleyman (1997) "Türk Halk Müziğinde 'Beste', 'Makam' ve 'Ayak' Terimleri Hakkında", **V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi/ Halk Müziği- Oyun- Tiyatro- Eğlence,** Ankara 1997: Kültür Bakanlığı Yayınları, 372-396.

ŞİMŞEK, İhsan (1965) "Çukurova Folklor ve Halk Edebiyatı: Kozandağları ve Kozanoğlu", **Türk Folklor Araştırmaları,** IX, 190: 3738-3740.

TANPINAR, Ahmet Hamdi (1949) **Ondokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi,** İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

TANSEL, Fevziye Abdullah (1941) "Dadaloğlu Hakkında Tenkıydi Bir Bibliyografya ve Yeni Bir Eser", **Ülkü,** XVII, 100: 381-384.

TANSEL, Fevziye Abdullah (1982) "Halk Şairlerimiz Hakkındaki Metodsuz Çalışmaların Yol Açtığı Maddî ve Manevî Zararlar", **II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, II.c. Halk Edebiyatı,** Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 391-403.

TANSEL, Fevziye Abdullah (1994) "1853-1856 Kırım Harbiyle İlgili Destanlar", **X. Türk Tarih Kongresi (Ankara, 22-26 Eylül 1986)/ Kongreye Sunulan Bildiriler,** V, 1977-2010.

TAŞAN, Hacı (1998) "Allı Turnam", İstanbul: Kalan Müzik [*audio kaset*].

TECER, Ahmet Kutsi (1938) "Halk Edebiyatı ve Folklor", **Gökdemir 1987** *içinde*,106-123 .

TECER, Ahmet Kutsi (1941) "Halk Edebiyatı", **Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları/ 1940-1941,** İstanbul: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Enstitüsü Neşriyatı, 3-48.

TECER, Ahmet Kutsi (1954a) "Karacaoğlan'a Yeni Bir Bakış-I/ Karacaoğlan'ın Zamanı", **İstanbul,** I, 10: 6-9,50.

TECER, Ahmet Kutsi (1954b) "Karacaoğlan'a Yeni Bir Bakış-II/ Karacaoğlan'ın Yeni Bir Şiiri ve Bir Metod Meselesi", **İstanbul,** I, 12: 7-9, 52.

TECER, Ahmet Kutsi (1954c) "Karacaoğlan'a Yeni Bir Bakış-III/ Efsane ve Gerçek", **İstanbul,** II, 14: 8-11.

TEZAKİR: (*bk.* Ahmet Cevdet Paşa 1986).

THOMPSON, Paul (1999) **Geçmişin Sesi/ Sözlü Tarih,** (Çeviren: Şehnaz Layıkel), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

TITON, Jeef Todd (1999) "Müzik, Halk ve Geleneksellik", (Çeviren Çiğdem Kara), **Folklor/Edebiyat,** 17: 59-62.

TODOROV, Tzvetan (2001) **Poetikaya Giriş,** (Çeviren: Kaya Şahin), İstanbul: Metis Yayınları.

TOGAN, A. Zeki Velidi (1969) **Tarihte Usûl,** (2. baskı), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

TOROS, Taha (1940) **Dadaloğlu/ XIX. Asır Çukurova Sazşairi,** Adana: Yeni Adana Basımevi.

TOROS, Taha (1943) "Dadaloğlu Hakkında 1262 H. Tarihli Bir Vesika", **Millet**, I, 12: 368-369.

TULUM, Mertol (2000) **Tarihî Metin Çalışmalarında Usûl/ Menâkıbü'l Kudsiyye Üzerinde Bir Değerlendirme**, İstanbul: Deniz Kitabevi.

TURAL, Sadık (1993) **Edebiyat Bilimine Katkılar**, Ankara: Ecdâd Yayım-Pazarlama.

TÜFEKÇİ, Nida (1983) "Âşıklarda Müzik", **II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, III.c. Halk Müziği-Oyun-Eğlence**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 325-340.

TÜRKAY, Cevdet (2001) **Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğunda Oymak, Aşiret ve Cemaatler**, İstanbul: İşaret Yayınları.

UNAT, Faik Reşat (1984) **Hicrî Tarihleri Milâdî Tarihe Çevirme Kılavuzu**, (5. baskı), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

UYGUNER, Muzaffer (1990) **Dadaloğlu/ Yaşamı, Sanatı, Şiirlerinden Seçmeler**, Ankara: Bilgi Yayınevi.

UZUN, Leylâ Subaşı (1995) **Orhon Yazıtlarının Metindilbilimsel Yapısı**, Ankara: Simurg Yayınları.

ÜLKÜTAŞIR, M. Şakir (1941) "Carabulus Çevresinde Türkmen Aşiretleri", **Halk Bilgisi Haberleri**, 121: 12-14.

ÜN, Ekrem Zeki [1972] **Dadaloğlu- Köroğlu**, İstanbul: Remzi Kitabevi, [*2 nota*].

YAĞCI, Öner (1996) **Dadaloğlu/ Yaşamı ve Bütün Şiirleri**, İstanbul: Gün Yayıncılık.

[YALGIN], Ali Rıza (1922) "Dadaloğlu'nun Hikâyelerinden Hurşit Bey", **Memleket Mecmuası**, 17-18 (Ekim-Kasım 1922).

[YALGIN], Ali Rıza (1923) "Genç Osman", **Tarsus Gazetesi**, 19 Şubat 1339/1923.

[YALGIN], Ali Rıza (1930) "Hurşit Bey'in Bozlağı", **Memleket Çukurova'da**, II, 17/30, II, 18/31.

YALGIN, Ali Rıza (1932a) "Cenupta Halk Şairleri: Dadaloğlu -1-" , **Türk Sözü** [Adana], 7 Mart 1932.

YALGIN, Ali Rıza (1932b) "Cenupta Halk Şairleri: Dadaloğlu -2-", **Türk Sözü** [Adana], 11 Mart 1932.

YALGIN, Ali Rıza (1932c) "Cenupta Halk Şairleri: Dadaloğlu -3-", **Türk Sözü** [Adana], 13 Mart 1932.

YALGIN, Ali Rıza (1932d) "Cenupta Halk Şairleri: Dadaloğlu -4-", **Türk Sözü** [Adana], 18 Mart 1932.

YALGIN, Ali Rıza (1932e) "Cenupta Halk Şairleri: Dadaloğlu -5-", **Türk Sözü** [Adana], 22 Mart 1932.

YALGIN, Ali Rıza (1932f) "Cenupta Halk Şairleri: Dadaloğlu -6-", **Türk Sözü** [Adana], 25 Mart 1932.

YALGIN, Ali Rıza (1934) "Bulgar Dağında Göç", **Halk Bilgisi Haberleri**, III, 35: 305-308.

YALGIN, Ali Rıza (1935) "Kozan Oğlu- Çapan Oğlu", **Halk Bilgisi Haberleri**, IV, 46: 1. [*bk.* Yalgın 1936].

YALGIN, Ali Rıza (1936) "Kozan Oğlu- Çapan Oğlu", **Halk Bilgisi Haberleri,** 55: 104-105. [*bk.* Yalgın 1935].

YALGIN, Ali Rıza (1938) "Gaziantep Halk Şairleri-VI: Dadaloğlu", **Halk Bilgisi Haberleri,** VII, 79: 158-159.

YALGIN, Ali Rıza (1940) "Yurt Tetkikleri: Karalar Aşiretinde Ekincilik", **Görüşler,** 28: 7-11.

YALGIN, Ali Rıza (1941) "Çukurova'dan Isparta'ya: Güney Yurt Halk Şairleri-Dadaloğlu-1", **Ün** [Isparta], VII, 84-85-86: 1164-1166.

YALGIN, Ali Rıza (1942) "Bozdoğanlılar Arasında Dadaloğlu", **Tanrıdağı,** 10: 13-14.

YALGIN,Ali Rıza (1949) "Kozandağları ve Son Kozanoğlu", **Türk Folklor Araştırmaları,** I, 3: 40-42.

YALGIN, Ali Rıza (1966) "Gaziantep'le İlgilenen Yedi Halk Şairi", **Gaziantep Kültür,** IX, 108: 275-282.

YALGIN, Ali Rıza (1977a) **Cenupta Türkmen Oymakları,** c.I, (Hazırlayan: Sabahat Emir), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

YALGIN, Ali Rıza (1977b) **Cenupta Türkmen Oymakları,** c.II, (Hazırlayan: Sabahat Emir), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

YAŞAR KEMAL [Göğceli] (1971) **Binboğalar Efsanesi,** İstanbul: Yelken Matbaası.

YAŞAR KEMAL [Göğceli] (1992) **Ağıtlar,** İstanbul: Toros Yayınları.

YAŞAR KEMAL [Göğceli] (1970) **Üç Anadolu Efsanesi,** (3. baskı), İstanbul: Cem Yayınları.

YAŞAR KEMAL [Göğceli] (1997) **Sarı Defterdekiler,** (Hazırlayan: Alpay Kabacalı), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

YAŞAR, Sabahattin (1989) "Dadaloğlu ve Tarihimizde At", **Millî Folklor,** I, 2: 20-21.

YAŞAR, Sabahattin (2002) "Pehlivanlı Aşireti, Dinek Dağı Pehlivanlıları ve Abidin Bey Ağıdı", **Folklor/Edebiyat,** VIII, 32 (2002/4), 215-250.

YILDIRIM, Dursun (1994) "Tarih Yazımı ve Sözlü Ortam Kaynakları", **Yıldırım 1998** *içinde*, 87-101.

YILDIRIM, Dursun (1998) **Türk Bitiği/ Araştırma-İnceleme Yazıları,** Ankara: Akçağ Yayınları.

YILDIRIM, Dursun (1999) "Dede Korkut'tan Ozan Barış'a Dönüşüm", **Türk Dili,** 570: 505-530.

YILDIRIM, Dursun (2000a) "Tarihî Süreç İçinde İletişim Odakları, Ağları ve İşlevleri (XIII.- XX. Yüzyıllar Aralığı Türkiyesi)", **Türk Dünyası,** 10: 327-353.

YILDIRIM, Dursun (2001a) "Türk Sözel Kültüründe Süreklilik<Osmanlı Hânedanlığı Döneminden Cumhuriyete>", **Türkbilig/Türkoloji Araştırmaları, 2000/1,** Ankara: Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü yay., 32-45.

YILDIRIM, Dursun (2001b) "Qam Böri Oğlu Bamıs Börik [Qam Böre Oğlu Bamıs Börek] Boyundaki Sorunlar ve Çözümlemeler", **Türkbilig/ Türkoloji Araştırmaları, 2001/2,** Ankara: Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü yay., 129-167.

YILDIRIM, Dursun (2002) "'Kitâb-ı Dedem Qorqud' Metinleri Hangi Yaratıcılık Ortamından Geliyor?", **Türkbilig/ Türkoloji Araştırmaları, 2002/3,** Ankara: Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, 130-171.

YILDIRIM, Vural (1999) "Halk Edebiyatında Kahramanlık Ögelerinin Müziğe Yansıması: Köroğlu-Kozanoğlu-Dadaloğlu"; **Toplumbilim,** 9: 25-30.

YINANÇ, Mükrimin Halil (1997) "Aşiret" maddesi, **İslâm Ansiklopedisi**, C. I, Eskişehir: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 709-710.

YİĞİTLER, H. Zekâi [?] **Dadaloğlu/ Türk Halk Masalları**, Ankara: Öğün Yayınları.

YURTSEVER, Cezmi (1983) **Ermeni Terör Merkezi Kilikya Kilisesi,** İstanbul.

YURTSEVER, Cezmi (1987) "Dadaloğlu'nun Kimliğini Anlatan Belgeler ve Çarpışan Dünya Görüşleri", **Dolunay, II,** 15: 33-35.

YÜKSEL, H. Avni (1985) "Bir Tasnif Denemesi Üzerine", **Erciyes, VIII,** 92: 12-16.

ZİYA (1934) "Andırın'da At Hakkında Araştırmalar", **Halk Bilgisi Haberleri,** III, 32: 245-250.

EKLER

EK 1

DADALOĞLU HAKKINDA 1262 H. TARİHLİ BİR VESİKA

Taha Toros

19'uncu asır saz şairlerinden *Dadaloğlu, Karacaoğlan*'dan sonra cenupta en çok sevilen, tanınan bir âşıktır. Muhtelif gazete ve mecmualarda, türküleri, destanları neşredilen, folklor tetkiklerinde geniş sahifeler kaplayan bu şairin doğum, ölüm yılları, adı hattâ memleketi kat'î şekilde belirtilememişti. İki sene evvel neşrettiğimiz *Dadaloğlu* adlı eserde bu namlı halk şairine yer veren yazma bir tarihten ilk defa bahsetmiştik. Bugün de, şairin hayatında meçhul kalan safhaları aydınlatan resmî vesikalarla karşılaşmış bulunuyoruz.

Bu yeni vesika, bir asır evveline ait 1262 hicrî [1845-46 milâdî] tarihli Tarsus Mahkeme-i Şer'iyye 'sicillât'ındandır.

Adana tarihi için ehemmiyetli me'hazlarımız olan sicil kayıtlarını tetkik ederken, Dadaloğlu'nun mirası hakkında verilen *mahkeme-i şer'iyye* kararına rastlayınca bu vesika bana, karanlıkta yürüyen yolcunun uzaktan bir ışık görmesi kadar sevinç verdi! Folklorcularımıza 'sicillat'ın perişan bir yaprağına sinen mahkeme kararını müjdelerken, aynı sürekli sevincin tesiri altında bulunduğumu gizlemiyeceğim.

* * *

Yukarıda söylediğimiz gibi, 19'uncu asır Çukurova Halk Edebiyatının şâhikası olan Dadaloğlu'nun menşei, adı, yeri, yurdu bugüne kadar birbirini tutmayan rivayetlerle karışıktı.

Evvelce neşrettiğimiz kitapta bu hususlaki iddiaları kaydetmiş ve şahsî tahminimizi de ekleyerek "Tarsus'un 10 kilometre şimalinde 'Dadalı' namında bir küçük köy de vardır. Şairin bu köyün sâkinleriyle münasebeti olması da ihtimâl dahilindedir" demiştik.*

Dadaloğlu'nun bir soy adından ibaret bulunduğunu ve asıl göbek adının Veli olduğunu ısrarla tekrarlamış, aynı zamanda şairin Çukurovalı bulunduğu mevzuu üzerinde muhtelif vesilelerle durmuştuk.

---

* Taha Toros, *Dadaloğlu*, 1940 Adana, s. 8.

Bugün elde ettiğimiz vesika, Dadaloğlu'nun köyü, adı, ölüm yılları üzerindeki örümcek ağlarını temizlemiş bulunuyor. 1262 hicrî [1845-46 milâdî] tarihini taşıyan Tarsus 'Mahkeme-i Şer'iyye' sicillerinde, Dadaloğlu Âşık Veli'nin kızı 'Fatma'nın miras malından alacağı hakkındaki müracaatının reddine dair şu satırlar vardır:

"Dadaloğlu Âşık Veli'nin kerîmesi Fatma vekil-i müekkili Lüleci Memiş mezbûrenin emmi-zâdesi olup Dadaloğlu İbrahim'in yetimlerinin vâsileri Nakib Mehmed Efendi Hazretleri tarafından vekili huzurunda dâvası müekkilem Fatma'nın pederi, Veli'nin malı İbrahim'in yedinde olan kâffe-i mâl ile müşa' ve müşterek okımaklığla pederi malını talep ederim. Vekil Abdurrahman Fakih-zâde Mehmed Efendi cevabında: Altmış senesi Muharrem'in beşinci günü bu hâtun 'âkile ve bâliğayım' deyip müteveffânın zevcesinden sulh tarîkıyla iki yüz kuruş kıymetli bir inek vesâire alıp baba malına müteallik veresenin zimmetlerini ibrâ-yı âmm eylemiştir deyu iddia ve ilması üzere; Evliyâ'nın yeğeni Molla Mehmed nâmân kimselerle ikame-i beyyine eylediği kayıt... (Saferü'l-hayr 62.)"

* * *

Dadalı köyü o gün olduğu gibi bugün de Tarsus'a bağlı ve kasabanın 10 kilometre şimalinde vakidir.

Yine 1261 tarihli sicil kaydında aynı köyden Dadaloğlu Hatip Ali Hoca'ya ait bir tarla davası da mevcut olup bu tarlanın hudut kayıtlarına göre Dadalı köyünde bulunduğu anlaşılmaktadır.

Bu suretle şâirin evvelce aşiret iken bilâhare iskân edilen Dadalı köyünden olduğu, bir çok türkülerinde geçen isminin de 'Veli' bulunduğu, aynı zamanda 1260 tarihinden evvel vefat eylediği tahakkuk etmektedir.

Bulunan bu yeni vesika Dadaloğlu hakkındaki bilgimize aydınlık vermiştir.

* * *

Ne acıdır ki halk arasında ünlü bir yeri olan, büyük muharebeleri, aşiret cenklerini mısralarında yaşatan koca Dadaloğlu'nun mirası küçük bir inekten ibarettir!

Şâirin maddî mirası –iki yüz kuruş gibi- fakirâne de olsa, halk edebiyatına bıraktığı manevî mirası tükenmez bir folklor serveti olarak nesillerden nesillere intikal edip gitmektedir.

(*Millet / İlim, Fikir San'at Mecmuası*, Yıl 1, S. 12, Nisan 1943, s.368-369).

EK 2

İLÂVE NOTUM: (Bu kısmı kitabın ikinci baskısına ekleyeceğim).

16.12.1942 tarihinde Tarsus'un 'Dadalı' köyüne giderek 75 yaşında ve köyün iyi tahsil görmüş olanlarından Ali Hocayı ziyaret ettim. İki buçuk ay evvel geldiğimde Ali Hoca ağır hasta idi. Dadaloğlu hakkında o zaman kendisinden izahat alamamıştım. Bu defa sıhhatinin düzeldiğini gördüm ve Dadaloğlu hakkında Tarsus Mahkeme-i Şer'iyye sicillerindeki kayıtlardan bahsederek ma'lûmat rica ettim. Bana aynen şöyle anlattı:

Dadaloğlu Karakayalı aşiretinden ayrılma bir koldandır. Öldüğüne aklım erer. Ben 1286 [M. 1870-71] tevellüdlüyüm. Yirmi otuz sene evvel ölmüş olmalıdır. Adı Âşık Veli'dir. Babası Musa olacaktır.

'Dadalı' adı 'Dadalı aşireti'nden kalmıştır. Dadalı aşireti kışın burada, ilkbaharda Adana ırmağı sahilinde 'Kocabucak'ta, yazın 'Namrun Yaylası'nın 'Sığır Meydanı'nda, güzün de Ulaş ve Tarsus çayının kıyılarında yaşarlar. Kış mevsimini şimdiki Dadalı köyünün yerinde ottan ve ağaçlardan yapılmış huğlar içinde geçirirlermiş.

Dadal Oğlu Âşık Veli bu aşiretten olup senede ancak bir iki ay aşiret içerisinde bulunur. Sâir zamanlarını sazıyla o devrin büyük beylerinin yanında ve seyahatte geçirirmiş. Bilhassa Kozan Oğlu, Melemenci Oğlu, Ali Bekir Oğlu'nun yanında ve Ceyhan'ın kenarındaki Türkmen aşiretleri arasında yaşamıştır.

Dadaloğlu muhtelif yerlerde evlenmiştir. Dadalı aşiretinden evlendiği gibi bir iki defa da Ceyhan nehrinin kenarında kışlayan Türkmenlere de damat olmuştur. Hattâ bir karısının da Sivas civarına iskân edilen bir aşirete mensup olduğunu çocukluğumda duymuştum. Dadaloğlu'nun kendi aşiretinden evlendiği kadından erkek çocuğu olmamış, Fatma Server adında bir kızı doğmuştur. Bu kız da iki defa evlenmiştir. Birinci kocası Perseci Mustafa'dır. [*'Perseci' kelimesi için sözlükte bulunan 'pelesenk' kelimesine bk.*] Bu Mustafa aslen Silifke tarafından gelmiş ve Mısırlı İbrahim Paşa'nın Çukurova'yı işgal ettiği tarihte, onun perseci başısı ve katran ustası olan birinin yanında çırak olarak çalışmıştır. İbrahim Paşa Mısır'a avdet edince Adana havalisinde bazı adamlarını bırakmıştır. Ezcümle bu katran ustası da kalanlar arasındadır. Bu adam katran çıkartarak Mısır'a sevk edermiş ve Toroslarda oturur imiş. Bir gün bir eşkıya baskınına uğramış ve eşkıya tarafından kolu kesilmiş ve paraları alınmış. Kolundan fazla kan kaybederken, kolunu katran kazanına sokup çekerek tedavide muvaffak olmuş ve o zamanların Simiriyye (?) civarındaki Kazanlar iskelesine giderek vapurla Mısır'a kaçmış. Bu perseci başının yanında çırak olarak çalışan Mustafa bu badireden hem sağ ve hem de paralı olarak kurtulmuş ve Dadalı aşiretine karışmıştır. Gariptir diye kendisine aşiret içerisinde iyi muamele etmişler ve yetimdir diye Dadaloğlu'nun kızı Fatma ile evlendirmişler. Perseci Mustafa 1270 [M.1854-55] tarihlerinde ölmüş. Ben ona yetişemedim. Küçüklüğümde Fatma Server'i ikinci kere evlenmiş olarak tanı-

dım. Kocası Dadalı'dan Keskin Mehmed idi, 1296'da [M. 1880-81] öldü. Fatma Server'in bundan Şerife adlı bir kızı vardı.

Fatma 1324 senesinde [M. 1908-1909] 80 yaşlarında olduğu halde vefat etti. Kızı Şerife ise Tuzla- Merkez'de 'Çölkesen Oğlu' Hacı Ahmed'le evlenmişti. Şerife evlenip Tuzla'ya gittikten sonra bir daha köyüne dönmedi. Kendisinin iki kızı olduğunu işittim. Bunlardan 'Elif' Adana'da imiş. Diğeri Mersin'de imiş. Fakat adını bilmiyorum. Dadaloğlu'nun bizim aşirette erkek evlâdı yoktur. Başka karılarından varsa bilmiyorum.

Şu duruma göre yazma *Menemenci Tarihi*'nde bir ağıdı neşr olunan 'Dadalı Oğlu Âşık Musa' ve onun oğlu 'Halil' veya 'İsmail' -şu anda şecere defterim Ankara'daki evde olduğundan kat'i bilemeyeceğim- ve en son Dadaloğlu da 'Âşık Veli'dir. Her üç Dadaloğlu da birbirlerine karıştırılmıştır. Hattâ Dadaloğlu adıyla Âşık Veli'den sonra dahi bazı destanlar yapılmış ve cenk türküleri ile hikâyeler söylenmiştir.

Eldeki belgelere ve Dadalı köyünden verilen bu bilgilere dayanarak şu şecere taslağı yapılabilir (Tarsus'taki karısının neslinden olarak):

Dadalı Oğlu Âşık Musa
↓
Dadalı Oğlu Halil (İsmail)
↓
Dadalı Oğlu Âşık Veli
↓
Kızı Fatma Server + Perseci Mustafa

" " + Keskin Mehmed

Kızı Şerife + Çölkesen Oğlu Hacı Ahmed
↙ ↘
Kızı Elif Kızı (?)

(Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, *Pertev Naili Boratav Arşivi*, PNB/110.1; 39/1-2).

EK 3

NASIL GÖÇ EDERİZ?

Şindi develerin onunde bir besereğ olur, daşahlı cinsinden. Arhasında altı tene, yedi tene maya olur. Şindi onunde bir kabadayı gelin olur. Şindi bu develerin başlarına başlıh... Boncuhlarla aynalarla işlenmiş dahım olur. Bu devenin arhasında mayalara yüzlerine çan dahallar. Karnının altına büyük çan dahallar, böğurlerine iki tene çan daharlar, yan çanı, böğur çanı. Yüzlerine dahılan çanlara yanah çanı deller. Bu devenin baştan başa gözelce donadıllar. Üzellerine kilim atallar, yanışlı kilim... Her goçmede altı saatlık yol geder. O gün oraya çadır kurar, devlikisi gün aynı altı saat yana geder. Elli altmış tane birden arka arkaya düzülüller. Atlı olan bir tarafa ayrılır, at koşa koşa gedeller. Her gün nire varsalar çadır kurallar.

Yaylaya vardılar mıydı, otuz hane bir yere, on beş hane bir yere ayrılıllar, oba oba çadır kurallar. Dörd ay kalıllar. Güz mevsimi yana geri döneller.

Sehel yellere eneller. Her köyün yerinden icarılan yurd alıllar. Sekiz ay gene oturullar.

Gene aynı vaziyette yaylaya göçeller. Yayladan enerken de aynı coh cohula goçeller.

Bir yurda vardı mıydı, bir seki olur, çadır kurmaya yarayışlı bir yere geldi miydi: "He! Karı! Çek goçü, ben buna konacağam" deller.

* * *

Yaz gelir, Şubat ayında koyunnar kuzlar. Kamıştan çığ yaparız. Bunu çevirriz. İçerisine kuzuları koruz. Sabahlayın bir dafa emdiririz, ağşamlayın bir dafa daha emdiririz. İk'ayda bu kuzular yayılmaya alışır. Ondan sonra güderiz. İk'ay güttükten kerianalarını sağarız. Sütlerinden peynir çalarız. Yoğurt ta çalarız. Çökelik te yaparız. Çökelik ayranı bişirdin miydi torbaya koruz. Peynirin suyundan nor yaparız. Onun ta suyundan eşki yaparız. Peynirin suyundan dolaş yaparız.

Koyunnarın aletinden hiçbir şey boşa çıhmaz.

Bir yaşındaki kuzuya tohlu deriz. İki yaşına gedince şişek deriz. Üç yaşına gederse öveç deriz. Dört yaşına gederse kart deriz. Beş yaşında gederse azman deriz. /Hepsi erkek./ Dişi de olursa, mesela, şişekten sonra kancık koyun denir. Bir kuzlamış, iki kuzlamış... Öyle sayallar. Altı kuzlar, yedi kuzlar, dişleri gedilir gayrı.

Ali Ağa- 50 yaşlarında-Saçıkaralı/Yörük/-İmran köyü yanında bir ahbabının çadırında misafir, henüz köyde evi yok, yerleşmek üzere; Ceyhan-Adana- Şubat 1947- Pertev Boratav.

(Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, *Pertev Naili Boratav Arşivi*, PNB/13, Şubat 1947, 9/4-1,2)

EK 4

ÂŞIK DADALI OĞLU MUSA

Babası Cerid aşiretinden halen Altıgözbekirli köyünden. Dadaloğlu'dur. Anası Avşar aşiretinden Hacı Mustafa oğullarından* birinin kızıdır. Kendi adı Musa'dır. Tahminen 18. asırda doğmuştur. Pek genç iken türkü söylemeye başlamış, zekâsı ve kabiliyeti muhitinde duyulunca zamanın derebeylerinden himaye görmüş, onların yanlarında bulunmuş; belli başlı hadiseler için bir çok destanlar, türküler düzmüştür. Kendisi evvelâ Cerid'den evlendiği halde Avşarlardan (Hacı Mustafa Uşağından) bir kızla evlenmiştir. Tahminen hicrî 1223 [M.1808] senesinde ölmüştür. Kışı- o zamanki aşiret hayatı icabı olarak- Çukurova'da, yazı da Uzunyayla ve Hınzırlı Dağı'nın doruklarında geçirmiştir. Türkülerinde, destanlarıda pek ziyâde Musa adını kullanır, çok kere de 'Dadalım' der.

Musa'nın oğlu da âşıktır. Tahminen 1195 [M.1780] tarihlerinde doğmuştur. Bunun adı 'Veli'dir. Bu da babası gibi zamanın derebeylerinin aşiret ağalarının himayesine mazhar olmuştur.

Veli iki defa evlenmiştir. Evvelâ Cerid aşiretinden evlenmiştir. Onun üzerine bir de Avşar'dan anasının akrabasından bir kızla evlenmiştir. 1263 [M.1847-48] tarihinde vefat etmiştir.

Dadaloğlu'nun 1285 [M.1869-70] yılına kadar sağ olduğunu sananlar da vardır*.

(FB 564: 112-113)

* * *

Âşık Veli, Avşardır. 19. asrın ortalarında H. 1250-1255 [M.1834-1839] senelerinde ber-hayattır. Fakat hüviyeti hakkında daha ziyâde ma'lûmat yoktur. Hangi tarihte, nerede öldüğü de meçhûldür.

(FB 426:109).

---

* Cerid oğlu Hacı Mustafa Bey'in beyanına göre 1095'te [M. 1683] *–H.1195/M.1780 olmalı–* ber-hayat bulunması mümkündür.

* *Verilen bilgi doğru olmadığı için olsa gerek, cümlenin üstü sonradan çizilmiştir* (İsmail Görkem).

EK 5

KUL YUSUF

"Halil Kâhya, Dadaloğlu diye tanınmış dört şair olduğu iddiasındadır. Bunlardan birinin Âşık Veli olması tabiidir. Bu da en genç olanıdır. En büyükleri Kul Yusuf'tur. Kendisinin dedesi zamanında (150 sene evvel) çok ihtiyarmış. Bunu, dedesi İbiş Efendi'den duymuştur. Şöyle birkaç beyit kalmıştır. Eksikleri Anber Ağa tarafından tamamlanmıştır. Genç bir âşık Kul Yusuf'u şöyle istihfaf ediyor. *[16.10. 1940 tarihinde kaydedilmiştir.]*

(FB 564: 110)

EK 6

KUL YUSUF'UN ŞİİRLERİ

1. KIRILDI KANADI KOLU CERİD'İN+

1. *Cerid Rakka'dan sökün edince*
   Açılsın Urum'a yolu Cerid'in
   Silsüpüroğlu Fettah Bey ölünce
   Kırıldı kanadı kolu Cerid'in[1]

2. *Toplansın aşiret arkasın alalım*
   Biz bir zaman Oymaağaç'ta kalalım
   Konuşalım bir karara varalım
   Bozulmadan gitsin eli Cerid'in[2]

3. *Sineği çok Nizip Ovasına varmayın*
   Pusu vardır Şargalan'a girmeyin
   Mürseloğlu kız istiyor vermeyin
   Kokulatman ellere gülü Cerid'in[3]

4. *Yüz atlınız daim ileri gitsin*
   Sağına soluna çok dikkat etsin
   Pılışka vermeden menzile yetsin
   Düşmana nasip olmaz malı Cerid'in[4]

+ NS: 7-8 (Kul Yusuf); ŞM:155.

1 a. sökün edince: göç edince-ŞM
ŞM'de bir diğer dörtlük ise şöyle: Çekin göçü Urum'a dönün/Birecik altından Murat'a inin/Vurmayın Murat'a keleğe binin/Güvenmez Murat'a salı Cerid'in

2 ŞM'de dörtlük şöyledir: Bir zamanlar Oyma Ağaç'ta kalalım/Toplansın aşiret sonun alalım/Konuşalım bir karara gelelim/Esiyor serimde yeli Cerit'in

3 ŞM'de dörtlük şöyle: Sineği pek çok Nizip'e varmayın/Pusu vardır Şarlagan'a inmeyin/Mürseloğlu kız isterse vermeyin/Koklatmayın kimseye gülü Cerit'in

D.T.C.F.
KÜTÜPHANESİ

5. *Koç Dağına çıkacağınız duyarlar*
Her taraftan puşu atlı koyarlar
Yüz atlınızı bin atlıya sayarlar
Dönerse silâha eli Cerid'in

6. *Mithat Bey'in pek şirindir sözleri*
Ali Bey'in haşşeh gibi gözleri
Burnu hırızmalı gelin kızları
Deli etti Kul Yusuf'u dili Cerid'in

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER

A. Derleyenlerin Açıklamaları:

'Cerit Aşiretinin Destanı'. Kırıkkale-Keskin'deki Cerit Türkmenlerinden derlenmiştir. (NS:7-8).

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Cerit Türkmenlerinin Rakka'dan Anadolu'ya dönüşünü anlatmaktadır. Fettah Bey Rakka'da iken Cerid beylerinin bir kız meselesi yüzünden araları açılmış. O da adamlarını yanına alarak Anadolu'ya doğru yola çıkar. Antakya civarında Mürseloğlu kendilerinden 'yol başı' ister. Onlar da paralarının olmadığını söyleyince: "Ceritlerin güzel kızları olur, yol bacına bir kız verin" demiş. "Biz kız vermemek için memleketten [Rakka'dan] çıktık demiş ve onunla Nizip ovasında harbe tutuşmuş. Mürseloğlu'nu târümar etmişler ve gelip Çukurova'da Adana-Ceyhan mıntıkasına yerleşmişler. Bir müddet orada kaldıktan sonra havasını sevmemişler ve İç Anadolu'ya gelerek orada da Çapanoğlu ile harbetmişler. Yozgat'ın Müminli ve daha sonra da Kırşehir'in Hamit köyüne yerleşmişler, burada etraftaki geniş araziyi çiftlik yapmışlar. Şam'ın isyan etmesi üzerine devletin kendilerine verdiği vazifeyi derhal kabul eden Fettah Beyin oğulları isyanı bastırıp geri dönmüşlerdir (NS).

C. Metin Üzerinde Düşünceler:

Kul Yusuf'a aittir (NS:7-8). Bu şair Dadal Veli'nin dedesi olan ve Veli'yle karşılaşan şair olabilir mi? Bu konuda üzülerek belirtmeliyiz ki elimizde güvenilir belge ve bilgiler yoktur.

Cerit Türkmenleriyle ilgili 'Kırım'a doğru', 'Urum'a doğru' ayaklı şiirlerle konu bakımından benziyor. (bk. 152.1 ve 152.2 numaralı metinler).

---

[4] ŞM'de dörtlük şöyledir:Yüz atlımız daim ileri gitsin/Sağına soluna çok dikkat etsin/Pılıçka vermeden menzile yetsin/Bozulmadan gitsin eli Cerit'in

2. GÖZE Mİ GELDİN BEĞ OĞLU[+]

1. *Doğru söyle başın içün*
Bize mi geldin bey oğlu
Yoksa Bolkar yaylasına
Göze mi geldin beğ oğlu

2. *Geldi avrat külli numaralı*
Güzellerin şirin sözleri
Al yanaklı kömür gözlü
Kıza mı geldin beğ oğlu

3. *Eğcelerin eğcelerin*
Çözmez miydi düğmelerin
Açtı göksün düğmelerin
Çöze mi geldin beğ oğlu

4. *Kul Yusuf'um der yokuşa*
Beyleri var koşa koşa
Senin ile koymaz kışa
Yaza mı geldin beğ oğlu

(AŞE22: 187)

3. BAKIŞIN BENİ ÖLDÜRÜR

1. *Gelin bu sözlerin haktır*
Dostundan düşmanın çoktur
İsminde de noktan yoktur
Bakışın beni öldürür

2. *Niye geldin sen ilime*
Şeker mi kattın dilime
Benziyon cennet gülüne
Kokuşun beni öldürür

3. *Selbiden mi aldın boyun*
Hürü melek senin soyun
Ab u hayat zemzem suyun
Akışın beni öldürür

4. *Mullalar dersini okur*
Bahçende bülbüller şakır
Ak ellerin halı dokur
Nakışın beni öldürür

5. *Fakir Yusuf'um da gezer*
Güzeli deftere yazar
Ayı dersem güne benzer
Yakışın beni öldürür

(FB7: 58)

[+] "Afşar Kul Yusuf'un Türküsü" başlığıyla verilen bu metin beyit esasına göre yazılmıştı. Dörtlük şeklinde düzenlendi (İsmail Görkem).

EK 7

KUSURSUZ GÜZELLİK VAR ÇİÇEK DAĞI

1. *Beline bağlamış türlü sevayı*
   Arkasına çekmiş tüylü mayayı
   Gördünüz mü Çiçek Dağından geçen sunayı
   Kusursuz güzellik var Çiçek Dağı

2. *Yine kar mı yağdı Bulgar Dağında*
   Ahd ü amanım kaldı zülfün bağında
   Üç güzel seyrettim Çiçek Dağında
   Kusursuz güzellik var Çiçek Dağı

3. *Üç güzel oturmuş Çiçek Dağı'nda*
   Kırmızı gül sokmuş al yanağında
   Avcılar mı gezer sağ cenahında
   Kusursuz güzellik var Çiçek Dağı

4. *Çiçek Dağı ayağını kazmalı*
   Fehm alıp güzelleri yazmalı
   Yüzü hırızmalı Türkmen kızları
   Söyleyim selâmım ey Çiçek Dağı

5. *Ol bağıma indim döndürdüm bağa*
   Sağ yanda yârim var döndürün sağa
   Yozgat köylüğünde insin de mülâzim beğe
   Söyleyin selâmım ey Çiçek Dağı

(YZD: 363)

YEŞİL KÜME GİYMİŞ MOR ÇİÇEK DAĞI

1. *Başın görünmez borandan kıştan*
   Çağrışır keklikler gamzeder kuşlar
   Dağların sultanı dillerde destan
   Yeşil küme giymiş mor Çiçek Dağı

2. *Enbiya sultanlar burada kışlar*
   Çağrışır geyikler gamzeder kuşlar
   Yaprağın dökmüş cümle ağaçlar
   Cezaya intizara da kal Çiçek Dağı[5]

3. *Başına bağlamış sırmalı serpuş*
   Gelmiş meydana olmamış sarhoş
   Şöyle bir baktım ki cemali bir hoş
   Yeşil atlas giymiş ol Çiçek Dağı[6]

4. *Karalar köyünde kaldı nazarım*
   Yaylam seni koyak koyak gezerim
   Her gün arttı benim âh ile zârım
   Derdim üç beş değil on Çiçek Dağı[7]

---

[5] a. Sultan Enbiya'nın salında kışlar-AŞE7
b. Boz geyik heng eder gamzeder kuşlar-AŞE7
c. dökmüş: açmış, düzmüş de-AŞE7
d. Yeşil kehne [kemha] giymiş don Çiçek Dağı-AŞE7

[6] b. Gelmesin cihana olmasın sarhoş-AŞE7
c. Şöyle bir bakınca saçağın bir hoş-AŞE7
d. Göründü gözüme dün Çiçek Dağı-AŞE7

5. *Çiçek Dağı yine başın dumanlı*
Barınırdım geleceğin gümanlı
Sarı çiçek mor menevşe zamanı
Gönlüm sende kaldı hey Çiçek Dağı

6. *Başından görünür Mekke Medine*
Sorarsan ağacın palamut iğde
Tıktın beni sen de aşkın evine
Sen de benim gibi yan Çiçek Dağı[8]

7. *Beşikli köyünde bir suna gördüm*
Ali Cemalî'nin salını kıldım
Beni yitme nazlı yardan ayrıldım
Cezaya intizara kal Çiçek Dağı[9]

8. *Çiçek Dağı derler yücedir yüce*
Dolandım etrafın üç gün üç gece
Başıma karanlık çöktü bu gece
Şanlı güzellerin var Çiçek Dağı

(ARY8: 69)

EK 8

YOKSA BUGÜN DELİRDİĞİN ZAMAN MI

1. *Ilgıt ılgıt esen garbinin yeli*
Şol Gâvur Dağının başı dumanlı
Deli gönlüm ne kaynayıp coşarsın
Yoksa bugün delirdiğin zaman mı

2. *Benim dostum karşımızdan geliyor*
Yenisi de eskisine gülüyor
Kitabın sözleri bakın çıkıyor
Asır mı azdı yoksa âhir zaman mı

3. *Karacaoğlan der ki girdin düşüme*
Tor balaban oynardım kuşuna
Alışkan tüfekle dağlar başına
Azrailden özge kula aman mı

(ŞM:124-125)

---

7 a. Eşikli köyünde kaldı mezarım-AŞE7//Beşikli köyünde kaldı nazarım-AŞE7
b. yaylam seni: yaylasını-AŞE7
c. her gün arttı: gün be gün artıyor-AŞE7//Gün be gün artıyor şu benim zârım-AŞE7
d. Derdim bir değil beş değil on Çiçek Dağı-AŞE7

8 b. Seyir ettim Belgrad'a Vidin'e-AŞE7//Zalim beni yaktın aşkın oduna-AŞE7
c. Sen de beni yaktın aşkın oduna-AŞE7

9 a. suna: güzel-AŞE7
b. Aldı canımı da ben zârı kıldım-AŞE7
c. Şeydâ bülbül [gibi] yardan ayrıldım-AŞE7
d. cezaya intizara: sen de benim gibi-AŞE7

GENE BUGÜN CÜNUNLUĞUM ZAMAN MI

1. *Ilgıt ılgıt esen garbi yelleri*
   Gâvurdağı duman derler duman mı
   Deli gönlüm ne kaynayıp coşarsın
   Gene bugün cünunluğum zaman mı

2. *Bir od düştü can evimde yanıyor*
   Dost ağlayıp düşmanlarım gülüyor
   Kitabın dediği günler geliyor
   Bilmem devir dönmüş âhir zaman mı

3. *Evvel bahar yaz ayları doğunca*
   İki hasret birbirini bulunca
   Malı mülkü verip üryan kalınca
   Bire düşman sana karşı durmam mı

4. *Kılıc'ım da der ki kendi işimde*
   Zalim engel ayrılmıyor peşimde
   Keskin kılıç ile dağlar başında
   Yaradan'dan başka kula aman mı

(ÖÖ1: 32)

EK 9

YALMAN KÜLÂH GİYER DEME BEĞLERİ

1. *Sana diyom sana ey İmirzaoğlu*
   Nasıl söylüyorsun sen burda bunu
   Nice oldu Tanır, Lorşun, hani Hunu
   Yalman külah giyer deyme beyleri

2. *İl kalmadı Binboğa'ya çıkacak*
   İp kalmadı salıngaca takacak
   Ayıp mı basınca yeğni kakacak
   Batırma baştaki ağı göklere

3. *Secerli de şu Sarız'ı inincek*
   Ne hoş olur Binboğa'ya çıkıncak
   Sözümü bunlar başımıza kakacak
   Yetip gelir arkasından yenileri

(FB 513: 35-36)

EK 10

HAC'ALİ'NİN YURDU SEYLAN DEĞİL Mİ

1. *Toplandık aşiret geldik Colab'a*
   Baş bend de Firuz Bey'in değil mi
   Emretti beyler [de] konduk yan yana
   Hac'Ali'nin yurdu Seylan değil mi

2. *Ondan aşağı [ya] Budak düzüldü*
   Bend sahibi ism'ismine yazıldı
   Orda Berk Ağanın keyfi bozuldu
   Toruların yurdu Şirvan değil mi

3. *Yurt verildi Ulaşlı'nın beğine*
O da kondu Berk Ağa'nın sağına
Firkat geldi Akçakale Dağına
Bayındır'ın yurdu Goncan değil mi

4. *Dedemoğlu haymaların kurulsun*
Çekilsin bayraklar mehter vurulsun
Döğülsün kahven [de] harbin çalınsın
Abdallar'ın yurdu Ören değil mi

(ÖÖ2: 7-8)

EK 11

SEHER VAKTİ GÖÇ EDİYOR ELLERİ*

1. *İki turnam gelmiş garip ötüyor*
Gırcı tutmuş aşamıyor belleri
Eski dertlerime dert mi katarsın
Seher vakti göç ediyor elleri

2. *Kuruca Azgıt senden göçünce*
Gün burnuna da Geben suyun geçince
Meyremçil de hûb cemalin açınca
Bâd-ı sabâ değer zülfün telleri

3. *Keklik Oluğu'ndan Sakal Tutan'a*
Yürek mi dayanır garip ötene
Yalan dölekte kova vatana
Coşkun akar şu Sarız'ın selleri

(MGK:43-44)

EK 12

TÜRLÜ BOYALARA BATIRDIN FELEK

1. *Hakk'ın kandilinde gizli sır iken*
Anamın karnına indirdin felek
Ak mürekkep iken kızıl kan ettin
Türlü boyalara batırdın felek

2. *Anamdan doğmadan ne günler gördüm*
Deryalar atladım ummana daldım
Dokuz ay dokuz gün ayağım dürdüm
Tepemin üstüne döndürdün felek

MGK: 43-44. Ayrıca bk. İK:43-44; EK3:16 (Cingözoğlu Seyyid Osman); MP:60-61 (Cingözoğlu Seyyid Osman); SÖ:38-39 (Cingözoğlu Seyyid Osman); HD3:23 (Cingözoğlu Seyyid Osman); HD6:31 (Cingözoğlu Seyyid Osman); HD2:10; YK:118 (Seyyid Hamza).

3. *Doğunca dünyada kandan arındım*
Duzlandım çaputa girdim sarındım
Beşiğe girdim de sıkı belendim sora
Dünya denen hana kondurdun felek

4. *Bir yaşıma geldim gördüm dişimi*
Beş yaşıma vardım diktim başımı
Varıp alınca ben on beş yaşımı
Bir kuru sevdaya yeldirdin felek

5. *On beşten yirmiye yaşım yol aldı*
Otuzunda ünüm bağlı göl oldu
Kırk yaşımda aklım başıma geldi
Doğru mu eğri mi bildirdin felek

6. *Elliye varışın dermanım geçti*
Altmışın içinde tebdilim şaştı
Yetmişinde yolum enişe düştü
Basamak basamak indirdin felek

7. *Sekseninde kara yazım yazıldı*
Doksanında gül irengim bozuldu
Yüz yaşına değdim belim büzüldü
Emlik kuzuya beni döndürdün felek

8. *Karacaoğlan der de yaktın yandırdın*
Bir şerbet verdin de cana kandırdın
Ezrail derler de bir kul gönderdin
Doğmamışa beni döndürdün felek

(ARY8: 363-368)

EK 13

SÖYLE KAÇ YIL OLDU GÖRELİ TURNAM

1. *Bir asker geldi de Çiçekli Han'dan*
Sorun aslın da nereli turnam
Musluğu Kara'yı emmimin oğlunu
Söyle kaç ay oldu göreli turnam

2. *Musluk Kara Nebi Yalnız Ali*
Mustafa burada nic'oldu Veli
Viranlar kalası Bayazıd Kolu
Varan uşakları salmadı geri

3. *Gayetten kara da Kara'nın gözü*
Kestektir boyu da gül gibi yüzü
Eşin arz'ediyor emmiyin kızı
Zilifi yüzüne duvak turnam

4. *Kara'nın püskülün alın başından*
Sakla dağlar boranından kışından
Tor şahini ayırmışlar eşinden
Gitme gurbet ele buralı turnam

5. *Der Seyit'im de ciğerimi dağladı*
Giderim yavruya yollarım bağlı
Mustafa Çavuş da Çıldır'ın oğlu
Kavgadan mı geldin pereli turnam

(MP: 35-36)

EK 14

DUYDUM HALİ PERİŞANDIR AVŞAR'IN

1. *Ilgıt ılgıt bir yel esti Urum'dan*
   Yönü gurbet ele döndü Avşar'ın
   Kimse kurtulmadı haksız ölümden
   Duydum hali perişandır Avşar'ın

2. *Ulu Beyin gözü kan ile doldu*
   Alnı top perçemli gelinler n'oldu
   Avşar ellerinin gülleri soldu
   Kesildi kanadı kolu Avşar'ın

3. *Avlayamaz oldu şahanları bazları*
   Yağı aldı gelinleri kızları
   At oynanmaz gayrı Avşar düzleri
   Yönü gurbet ele döndü Avşar'ın

4. *Padişahtan ferman geldi n'eyleyim*
   Yolumuza iskân düştü gideyim
   Yeşil yaylaları kime terk edeyim
   Kapandı yaylası yolu Avşar'ın

5. *Güz oluptur bu ellerin yazları*
   Ötmez oldu bülbülleri kazları
   Yesir gitti gelinleri kızları
   Bozuldu katarı eli Avşar'ın

6. *Elbeyl'oğlu der ki hallar güç oldu*
   Gözü kanlı şahbazlarım nic'oldu
   Osmanlı'dan altınımız tunç oldu
   Ermedi çakmağa eli Avşar'ın

(AŞE8:166-167)

GURBET İLE DÜŞMÜŞ YOLU AVŞAR'IN

1. *Ilgıt ılgıt bir yel esti Urum'dan*
   Duydum yaman olmuş hali Avşar'ın
   Gam kasavet kalkmaz oldu serimden
   Gurbet ile düşmüş yolu Avşar'ın

2. *Bozuktur bu dünya nizam kurulmaz*
   Ferman eden şaha karşı durulmaz
   Duman olmuş Avşar ili görülmez
   Duydum parçalanmış ili Avşar'ın

3. *Çalınmıyor davulları sazları*
   Avlanmıyor şahinleri bazları
   Oynamıyor gelinleri kızları
   Duydum parçalanmış ili Avşar'ın

4. *Kana karmış şu varacak dağları*
   Örselenmiş bahçeleri bağları
   Yesir gitmiş hastaları sağları
   Dağılmış gelini kızı Avşar'ın

5. *İlbend'im der bu iş bize güç oldu*
   Osmanlı'da altınımız tunç oldu
   Gözü kanlı şahbaz beğler nic'oldu
   Ermedi çakmağa eli Avşar'ın

(PNB4:21-22)

YAYLASI KANIYLA YUNDU AVŞAR'IN

1. *Ilgıt ılgıt bir yel esti uğrumdan*
   Duydum yaman olmuş hali Avşar'ın
   Kesildi kanadı kırıldı kolu ,
   Yaylası kanıyla yundu Avşar'ın

2. *Olamaz oldu şahinleri bazları*
   Yağma oldu gelinleri kızları
   At oynatmaz gayri Avşar düzleri
   Yıkıldı ocağı söndü Avşar'ın

3. *Alnı top perçemli gelinler öldü/n'oldu*
   Avşar illerinin gülleri soldu
   Ulubey'in gözü kan ile doldu
   Yönü gurbet ele döndü Avşar'ın

(BA:75, 112)

YAYLASI KANIYLA YUNUR AVŞAR'IN

1. *Ilgıt ılgıt bir yel esti Urum'dan*
   Yönü gurbet ele döndü Avşar'ın
   Kesildi kanadı kırıldı kolu
   Yaylası kanınan yundu Avşar'ın

2. *Ahsehe'ye sürgün gelini kızları*
   Ötmez oldu şahinleri bazları
   At oynatmaz gayrı Avşar düzleri
   Yıkıldı ocağı söndü Avşar'ın

3. *Alnı top perçemli gelinler öldü*
   Avşar ellerinin gülleri soldu
   Ulu Bey'in gözü kanınan doldu
   Kırıldı kolları sındı Avşar'ın

(FB 582:32)

DUYDUM HALİ PERİŞANDIR AVŞAR'IN

1. *İskân gitmiş gelinleri kızları*
   Çalınmıyor davulları sazları
   Avlamıyor şahanları bazları
   Duydum hali perişandır Avşar'ın

2. *Ilgıt ılgıt bir yel esti Urum'dan*
   /...../
   /...../
   Duydum hali karsalanmış Afşar'ın

3. *Dinleyin ağalar bu iş bize güç oldu*
   Osmanlı elinde altınımız tunç oldu
   Gözü kanlı şahbazlarım nic'oldu
   Çakmağa eli ermez oldu Afşar'ın

(FB 582:103)

EK 15

ANAM ABİDİN'İM DESİN AĞLASIN

1. *Ben de beğenmedim kendi tutumum*
   Arşa direk direk oldu tütünüm
   Malya'da koymayın öksüz yetimim
   Anam Abidin'im desin ağlasın

2. *Ne yaman düz imiş Malya'nın Özü*
   Kahpe Tülün Hasan da belledi bizi
   Eski emektarım da emmimin kızı
   Saçı sümbül top zülfüm ağlasın

3. *Hani bizim Avşar'ımız Kürd'ümüz*
   Elli atlıya at koyardı dördümüz
   On beşinde merd oğludur merdimiz
   Oturakta tor şahinim ağlasın

(YZD: 356-357)

YANDIM ATEŞLERE YANAN AĞLASIN

1. *Yine bire hay oldu Malya'dan beri*
   Gelip imdadıma yeten ağlasın
   Zalim Avşar karşımıza düzüldü
   Yandım ateşlere yanan ağlasın

2. *Tâ ezelden böyle benim kaderim*
   Karalar bağlasın benim pederim
   /...../
   Öksüz kalan benim yavrum ağlasın

3. *Dokuz boğum olmuş kargımın boyu*
   Düşmana at sürmek ecdadım soyu
   İsmim Abidin Bey kendim bey oğlu
   Abidin'im desin anam ağlasın

4. *Ben de beğenmedim benim işimi*
   El uğruna telef ettim başımı
   Sılama gönderin kanlı leşimi
   Kanlı gömleğimi yuyan ağlasın

5. *Abidin Bey gelmeyinen her işler bitmez*
   Kahpe zalim Avşar karşımdan gitmez
   Kardaşlarım kötü yerimi tutmaz
   Abidin'im desin anam ağlasın

6. *Bir pus çökmüş şu Malya'nın özüne*
   Duman çökmüş ovasına düzüne
   Selâmım söyleyin Avşar kızına
   Saçı mor sümbüllü sunam ağlasın

(AŞE7:267-268)

EK 16

VERMEM SANA AMAN YİĞİT

[Kız:]

1. *Safa geldin civan yiğit*
   Söyleşelim heman yiğit
   Yenemezsen beni eğer
   Vermem sana aman yiğit

3. *Kıral kızı derler bana*
   Bir gelmişim bu cihana
   Kıydığımı duymadın mı
   Tamam otuz dokuz cana

[Dadaloğlu:]

2. *Sen ne dersin ey güzel peri*
   Kolay kolay vermem seri
   Ya alırım seni burdan
   Yahut dönüp gitmem geri

4. *Babam Musa adım Veli*
   Memleketim Avşar eli
   Aklımda yok hiçbir zorum
   Kırkıncıyı sanma deli

(MZK1:13-14; MZK2:13)

EK 17

YÜRÜYÜŞÜ SARHOŞ OLUR GÜZELİN

1. *Güzel olan gerdana sim bağlanır*
   Güzel karşısında gönül eğlenir
   Garbi değmiş kavak gibi ığranır
   Yürüyüşü sarhoş olur güzelin

2. *Güzellerin halayına varmalı*
   El göğüste divanına durmalı
   Kolları kolçaklı da altın burmalı
   Ağ elleri topak olur güzelin

3. *Güzelin yanağı da mumun tekeri*
   Ağzı oğul balı da dil firenk şekeri
   Omuzdan aşağı da gerdan yukarı
   Her yerleri mamur olur güzelin

4. *Karac'oğlan der de ben de bilmez miyim güzel öğmesin*
   Boyu usul beli ince olur güzelin
   Kudretten sürmeli olur gözleri
   Kara kaşı söbe olur güzelin

(AC:34-35; FGM: 99).

EK 18

ÖNÜ AĞCASU'YA İNDİ TORUN'UN

1. *Çakılı Çakmaklı da Kütüklü yurdu*
İndi Kığılı'ya bir safâ sürdü
Hüseyin Ovası'ndan bir habar geldi
Önü Ağcasu'ya indi Torun'un

2. *Sıra sıra şu Boran'ın söğüdü*
Halil Battal heç içinde yoğudu
Fino fesli mor pürçüklü yiğidi
Bel çift dabanca sokar Torun'un

3. *Sünbül biter Göğdeli'nin başında*
Geyik oynar kayasında daşında
Altı arap atlı göçün peşinde
Eli yaylamaya çıkar Torun'un

4. *Torun'un uşağı şöhretli gezer*
Görende düşmanın bağrını ezer
Onun dört atlısı orduyu bozar
Kırıldı kanadı kalkmaz Torun'un

5. *Yonsul dutmuş pınarları akmıyor*
Top top olmuş çiçekleri kokmuyor
Torun sürgün gitti gelip çıkmıyor
Lâl oldu söylemez dili Torun'un

6. *Der Seyit'im bu işler heyle olur*
Haymana Tonus'ta salgısın verir
Doğların zorbası bir günde gelir
Dünyanın bozkurdu belli Torun'un

(FB 582:140-141)

EK 19

ŞAHAN DEDİKLERİ KUŞA BAK TURNA

1. *Bir ziyaret edin Veysel Kara[ni]'yı*
Elâ göz üstüne kaşa bak turna
Çok olur meşede alıcı sesi
Şahan dedikleri kuşa bak turna

2. *Ayneliz gölünün suyu durulmuş*
Görenler de canı candan vurulmuş
Meşayıhlar mencilisi kurulmuş
Girip halkaya da coşa bak turna

3. *Yumurtanız kavruluyor tavada*
Her zaman da kalmazsınız burada
Bir vakit da semah tutun havada
Düz ovası vardır Muş'a bak turna

4. *Mukim Bey de der ki gel bizim ile*
Korkarım ki sen de düşersin dile
Yayladan kalkınca varın siz çöle
Şu son güz ayında kışa bak turna

(ÖÖ1:29)

EK 20

KİRAZ'IN BAŞINA KONUN TURNALAR[+]

1. *Turnam kalkın Anavarza çölünden*
   Savrun'dan Sunbas'tan Bucak belinden
   Kırksu'dan Tapan'dan Haçın yolundan
   Kiraz'ın başına konun turnalar[10]

2. *Kiraz'ın başından kalkın nazınan*
   Haçın Göksu görükmez mi gözünen
   Kozanoğlu ava çıkmış bazınan
   Kendinizi sarpa çekin turnalar[11]

3. *Obruk'tan Çatak'tan yolun üzeri*
   Göktepe Burnunda kılın nazarı
   Yayacı da gariplerin mezarı
   Eğin boynunuzu bakın turnalar[12]

4. *Allı turnam ordan erce yekinin*
   Karsavran'dan Höketçe'ye bakının
   Teke suyun kıblesinden sakının
   Engin uçman yüksek kalkın turnalar[13]

5. *Mırıg'ın Hanına konman savuşun*
   Çok olur Koç Dağında alıcı kuşun
   Hasırcı'da mor sümbüle karışın
   Ürüzgâr değdikçe kokun turnalar[14]

6. *Turnamın gelişi Çukurova'dan*
   Düzmüş katarını yüksek havadan
   Kuruçay yolundan Kılıçkaya'dan
   Taf'ın Gözü ora inin turnalar[15]

[+] ŞE:220-221 (Cingözoğlu Seyyid Osman); MI:31-32 (Cingözoğlu Seyyid Osman); EK3:17 (Cingözoğlu Seyyid Osman); TKM1:25-26 (Cingözoğlu Seyyid Osman); AZÖ2:57-59 (Cingözoğlu Seyyid Osman); SÖ:41-42 (Cingözoğlu Seyyid Osman), AÖ:271-272 (Cingözoğlu Seyyid Osman).

[10] a. kalkın: kalkmış-MI, EK3, TKM1, SÖ, AÖ;kalktı-AZÖ2//çölünden: elinden-AZÖ2
c. Kırksu'dan Tapan'dan: Tapan'dan Kırksu'dan-EK3, AZÖ2, AÖ
d. konun: çıkın-MI, TKM1, SÖ

[11] TKM1'de yok
a. kalkın: yekin-AZÖ2
b. görükmez mi: görünmez mi-MI, EK3, AZÖ2, SÖ, AÖ
c. Metinde 'binmiş':çıkar-MI, AZÖ2, AÖ; çıkmış-EK3, SÖ
d. sarpa: naza-MI, AZÖ2, SÖ

[12] TKM1'de yok
a. Metinde 'Çaltak'tan': Çatak'tan-MI, AZÖ2, SÖ
b. kılın: eğlen-MI; eylen-SÖ //Göksu'ya varınca eylen nazarı-AZÖ2
c. Yayacı: Yazyayla-MI, AZÖ2, SÖ; Yaylalı -EK3, OA
d. Oraya da bir ken bakın turnalar-AZÖ2

[13] b. bakının: dökülün-MI, TKM1
c. kıblesinden; kıblesine-MI, TKM1, AZÖ2
Bir gece de orda kalın turnalar-MI, TKM1, AZÖ2, SÖ, OA//Yüksek kalkın engin uçman turnalar-EK3

[14] TKM1'de yok

7. *Çık Deve Yokuşu Mandal'ın Düzü*
Çığrışın çırpının edin avazı
Yoncalıdere de Sindel'in özü
Düşün Koca Irmak'a akın turnalar[16]

8. *Çek katarı Kölete'nin dağına*
Döndür kılavuzu yolun sağına
Elbaşıoğlu şahin salar sığına
Rüstem Ağa'dan sakının turnalar[17]

9. *Konak konak gelir turnamın hüyü*
Hazeşe üstünde Tuzla'nın köyü
Geç Kızılırmak'a Sağrık'ın Suyu
Orda cıgalını takın turnalar[18]

10. *Oradan da seher vakti yekinin*
Eğricenden bir telcâz sokunun
Çokra'dan da Duran Beye dokunun
Beylerin haline bakın turnalar[19]

---

a. konman savuşun: varman sakının-MI, SÖ, AÖ//Mırıg'ın Hanına: Dadalı Hanına-EK3// Mırık'ın hanının köt'olur kışı-AZÖ2

b. Çok olur Koç Dağının alıcı kuşu-MI, AZÖ2, AÖ//çok olur:âşığı-EK3//Çok olur Koç Dağı'n alıcı kuşu-SÖ

c. Hasırcı'da: Şabanlarda-EK3//Hasırcı'nın mor sümbülü aşırı-AZÖ2

[15] b. düzmüş katarını: katarını tutmuş-MI, TKM1, AÖ//Katarını tutmuş yüksek ovadan-EK3//Yükün tutmuş gelir yüksek havadan-AZÖ2//Katarını yüksek tutmuş Çukurova'dan-SÖ

c. Kuruçay yolundan: Karaşıh elinden-EK3

d. ora inin: ora yakın-EK3, TKM1//Taf'ın Gözü yakın konun turnalar-AZÖ2

[16] AÖ'de yok

a. Yokuşu: Yokuşuna da-MI, TKM1

b. Acep aktı m'ola şu Taf'ın Gözü-MI, EK3, TKM1, AZÖ2, SÖ

d. Düşün Koca Irmak'a: düş Koca Irmağa-MI; düş kocaırmağa-EK3, TKM1; koc'ırmağa-SÖ //Saçılın ırmağa konun turnalar-AZÖ2//

[17] TKM1'de yok

a. çek katarı: ordan çıkın-MI, EK3, SÖ, AÖ; ordan geçin-AZÖ2

c. sığına: cıgına-MI, SÖ, AÖ//Daşbaşoğlu Şaban savar çığına-EK3//Elbaşıoğlu şahan salar cığına-AZÖ2

d. Rüstem: Ürüstem-MI, EK3, AÖ//Ürüstem Ağa'dan sakın turnalar-SÖ

[18] TKM1'de yok

a. hüyü: huyu-MI, EK3, SÖ, AÖ//Bölük bölük gelir turnamın huyu-AZÖ2//

b. Tuzhisar üstünde Hasırcak köyü-MI//Tuzasar üstüne Hazarşah köyü-EK3//Tuzhisar üstünde Hazarşah köyü-AZÖ2, SÖ, AÖ

c. Sağrık'ın: Şahrık'ın-MI, AÖ; şehrinin-EK3; Sağır'ın-AZÖ2; Şarlık'ın –SÖ

d. takın: sokun-MI//Bir gece de orda kalın turnalar-AZÖ2

[19] TKM1, MI, EK3, SÖ ve AÖ'de yok

11. Turnam çıkıp geldi Bozok eline
Öterkene mayil oldum diline
Ağdağ'ın içinde Konak gölüne
Bir gece kendinizi dökün turnalar[20]

12. Der Seyit'im bahar geldi yazınan
Ötüşerek turnam geldi kazınan
Şu bizim sılayı da görmüş gözünen
Değiyor sineme okun turnalar[21]

BENDEN YÂRE SELÂM EDİN TURNALAR

1. İki turnam vardı aklı karalı
Birin avcı vurdu kanatları yaralı
O da benim gibi bahtı karalı
Doğru bir katere gidin turnalar
Benden yare selâm edin turnalar

2. İki turnam vardı gökte yorulmuş
Avcı vurmuş kanatları kırılmış
O da benim gibi yarden ayrılmış
Doğru bir katere gidin turnalar
Benden yare selôm edin turnalar

3. Karadır kaşları durma karşısında
Bir ufacık sevda geldi başıma
Dert [li] yesir ettin küçük yaşımda
Doğru bir katere gidin turnalar
Benden yare selâm edin turnalar

(YZD:202-203)

MARAŞ DERESİNE KONUN TURNALAR

1. Yekin turnam yekin koca Pazar'dan
Sakınalım Akarca'dan Nazar'dan
Andırın'da geçilmiyor güzelden
Maraş deresine konun turnalar

2. Maraş deresinden doldurun suyu
Çatoğlu Molla Ömer haneden soyu
Çakalcılar derler Deliler köyü
Balkın çöllerine konun turnalar

---

[20] a. çıkıp geldi: geldi çıktı-EK3, TKM1, AZÖ2, SÖ
b. Ötüşürken hayran oldum diline-MI, EK3, TKM1, AZÖ2, AÖ//oldum: kaldım-EK3//Ötüşürken hayran kaldım diline-SÖ
c. Akdağ kazasının Ganık gölüne-MI, TKM1//Akdağ kazasının Konat gölüne-EK3//Akdağ kazasının Konak gölüne-AZÖ2//Akdağ kazasının Kağnık gölüne-SÖ, AÖ
d. kendinizi dökün turnalar: çevrili çevrili konun-MI, EK3, TKM1, AZÖ2, SÖ, AÖ

[21] AÖ'de yok.
b. ötüşerek turnam: ötüşür turnalar-AZÖ2
c. sılayı: yurtları-MI, TKM1, SÖ//Sen bizim elleri gördün gözünen-AZÖ2
d. değiyor: batıyor-AZÖ2//Sineme bir okun değer turnalar-SÖ

3. *Yekin turnam Çakalcılar kolundan*
Elbeylioğlu'm da bilir halinden
Sağısığmaz'dan da Hacı Beli'nden
Gayışın oğlunu görün turnalar

4. *Mayıl oldum Nedirli'nin bağına*
Arzumanım kaldı Ahır dağına
Dolanarak inin koca Ceyhan'a
Orda kılavuzu düzün turnalar

5. *Âşık Hüseyin menzile erişe*
Evliyalar imdadına yetişe
Dolanarak inin koca Maraş'a
Ulucami'ye de konun turnalar

(EA:19)

ATILMAYIN ŞU CERİD'İN SALINA

1. *Yekin turnam yekin Koca Payas'tan*
Yükün tuttum Kumkale'de Payas'tan
Yedi avcı gelmiş Kilis'ten Has'tan
Atılmayın şu Cerid'in salına

2. *Ceyhan'da eğlenin sıcak kızıncak*
Çiğ vurup da katarın dizincek
Ardı Hemite önü de Üzücek
Yüksek geçin Andırın'ın çölünü

3. *Kumkalesi bahçeleri bağları*
Üzücek'ten görülüyor dağları
Andırın'ın şu vefasız beyleri
Doğru göster Haştırın'ın yolunu

4. *Haştırın'dan Akkale'ye dönelim*
Kuruc'ova Azgıt (da) bade sunalım
Dolanarak şol Geben'e inelim
Issız buldum oraların gölünü

5. *Çinçin derler bir yellice bel imiş*
Meyremçil de has bahçede gül imiş
Göksun derler güzeli çok el imiş
Âşık Halil mekân tutsun elini

(EA:23)

UÇUN ÜSTÜNDEN DE KONUN KAL'AYA

1. *Bir turna kaldırdım Has'ın düzünden*
Acep uğrar m'ola bizim sılaya
Ceyhan coşkun geçemezsin selinden
Uçun üstünden de konun kal'aya

2. *Kal'adan kalkınca uğrun bir yazı*
Birikin turnalar eylen âvâzı
Bucak'a varınca bir edin sözü
Ötüşün de dua edin uluya

3. *Bucak'tan kalkınca Kırksu'yun içi*
Doğrult kılavuzunu da çek eyle göçü
Acep sorun bugün Şubat'ın kaçı
Korkarım Kiraz'da uğran doluya

4. *Kiraz'dan aşağı dikine inin*
Göksu'ya varınca semân dönün
Hacın'a varınca sıkılır canın
Yüksek uçun uğrarsınız belâya

5. *Obruk'a varınca doğrultun yolu*
Önünüze gelir Mağara eli
Yazın coşkun akar Sarız'ın seli
Uzak konun kenar gidin Yalı'ya

6. *Mağara'dan kalkınca aş İğdebeli'n*
Orada görürsün Yalak'ın çölün
Sağında görünür Binboğa salın
Açılmış çiçeği benzer gül al'a

7. *Der Kemâl'in görünür Sarız'ın düzü*
Açılır çiçeği sararır öz'ü
Ağlamış sevdiğim yaş olmuş gözü
İlkbaharda ulaştırın sılaya

(AÖ:289)

EK 21

PENÇE VURUP TEMELİNİ SÖKMEM VAR

[Seyyid Osman]:

1. *Sana diyom sana bey Kozanoğlu*
Sefer edip üzerine kalkmam var
Keneetim yok dönersem yönümü
Pençe vurup temelini sökmem var

[Kozanoğlu'nun Âşığı]:

2. *Ben Kozanoğlu'yum yapamam bunu*
Aslım Sarı Ali Bey de bilmen mi bunu
Adam evranıyım yutarım seni
Senebiye üç beşini yutmam var

3. *Mecit Paşa der ki şimdi kalkarım*
Tabur vurur sarı askeri çekerim
Şu dağları başınıza yıkarım
Bir niyetim koca Sis'e çıkmam var

4. *Koca Samur dört görünür gözüme*
Şahbazlarım karşı durur yüzüne
Lek inen konarık tren özüne
Ala kanlı Adana'ya dökmem var

5. *Mecit Paşa der ki şimdi kalkarım*
Tozunu toprağını başına yıkarım
Cümle âlemi bir nizama çekerim
Ala kanlı İstanbul'a dökmem var

6. *Ben Kozanoğlu'yum menendim yoktur*
Söyle bilenlere serencam çoktur
Sıyrılan kılıçta arkacım Lek'tir
Nişan taşını İstanbul'a dikmem var

7. *Seyyid Osman der ki bakın bu işe*
Çalarım kılıcı kim çıkar başa
Tılan'da tutuşmuş iki aslan güreşe
İkinizin bir meşkına bakmam var

(ŞE:217-218)

METİN İLE İLGİLİ ÖZEL BİLGİLER:

A. Derleyenin Açıklamaları:

Kayseri-Sarız ilçesinden Âşık Ömer Ulaş'tan derlenmiştir (ŞE:217-218)

B. Metnin Hikâyesi/Yakılma Sebebi:

Seyyid Osman, Derviş ve Mecit Paşaların emrinde Kozanoğlu'nun üzerine yürümektedirler. Ceyhan ırmağı kenarında Mecit Paşa Kozanoğlu'na teslim olmasını söyler. Kozanoğlu: " Önce âşıklarımız görüşsün, sonra harp edelim" cevabını verir. Mecit Paşa bu teklifi kabul eder. İki âşık sahilin birer tarafında sıra ile şiirlerini okurlar. Mecit Paşa'nın şairi Seyyid Osman'dır. Karşı tarafın şairi bilinmemektedir. (ŞE:217-218).

EK 22

YARALAR YÜREKTE SIZILAR GİDER

1. *Kalktı göç eyledi Torunzâdeler*
   Katarda mayalı bozular gider
   Arap atları tuğlu cidalar
   Yaralar yürekte sızılar gider

2. *Katara çekerler mayanın hası*
   Kulağımı deliyor çanların sesi
   Seher vaktinde göçün arkası
   Yareni yoldaşı hûb dilinen gider

3. *Gene şenliklendi tepeler düzler*
   Katarda mayalar birbirin gözler
   Ağ cüppeli samur kürklü gelinler kızlar
   Onlar da yaylasın arzular gider

4. *Kul Haydar'ım der ki düşürdük yola*
   Sağ olan başa gör neler gele
   Donanmış beşiği mahfesi bile
   Alayı Torunlar çığınan gider

(ÖÖ1:33-34)

EK 23

FERMAN PADİŞAHIN ELLER BİZİMDİR

1. *Kalktı göç eyledi iskân beyleri*
   Yücelerden aşan yollar bizimdir
   Takdir Allah'ın padişahın fermanı
   Ferman padişahın eller bizimdir

2. *Belindedir eğri kılıç kirmani*
   Taştan dönmez mızrağının yalmanı
   Takdir Allah'ın padişahın fermanı
   Ferman padişahın çöller bizimdir

3. *Bizim birimizi beşten sayarlar*
Dövüşe girince figan koyarlar
At üstünde demir donlar giyerler
Eli top kargılı beyler bizimdir

4. *Dedemoğlu da söyler sözü dilinde*
Eğri kılıç şekvacı da elinde
Rakka ellerinde Bişir çölünde
Dillerde söylenen beyler bizimdir

(MG)

EK 24

COŞAR BALIKSUYU SELLİ GÖRÜNÜR

1. *Gönül arzuluyor Antep ilini*
Şol Kemmun Gediği yelli görünür
Evvel bahar yaz ayları doğunca
Coşar Balıksuyu selli görünür

2. *Kılcan derler şu köylerin sırası*
Rasaf söker benim göğsüm yarası
Bakıda'nın çoktur kaşı karası
Eğdirmiş serpuşun teli görünür

3. *Bakıda'dan indik kol kola düze*
Mülk köyü gark olmuş güle nergize
Arkık'ta uğradım bir güzel kıza
Terlemiş yanağı ballı görünür

4. *Gedik'e varırsak yol olur yarı*
Sazgın'ın güzeli salınır bari
Bugün konak yeri Nafak pınarı
Orada Antep'in eli görünür

5. *Beyoğlu da der ki Ergene kuyu*
Beşdeli'den akar Halep'in suyu
Tılbaşar ilinde şu İkizkuyu
Edepli erkânlı yolu görünür

(ÖÖ2:79)

EK 25

CERENİ KOVAN BEYLER NİC'OLDU

1. *Antep'ten aşağı Zıramba Haral*
Avcılar orada almıyor karal
İzan'da Zambır'da yayılan ceren
Cereni kovan beyler nic'oldu

2. *Geçiyor günler dönüyor devir*
Çiftlik'te Kar'osman eyliyor zavır
Daha ondan aşağı Germiş Gidevir
Eşme'de salınan hûblar nic'oldu

3. *Daha ondan aşağı Amerne Aynelbeyda*
Avşar bucağının hûbları gelmez hesaba
Münbiç viran olsun bütün haraba
Durdede salağında eğlenen iller nic'oldu

4. *Daha ondan aşağı Tiniye dağı*
Tellelhuden Meskene aslan yatağı
Seksen bin hanenin güvenci dayağı
Çöllerin bozkurtu Delferoğlu nic'oldu

5. *Kul Sadun der ki böyledir dünyanın işi*
Zehirden acıdır feleğin aşı
Arap'ın Ürban'ın fedadır başı
Onlara seddolan Ebuseyf nic'oldu

(ÖÖ2:35-36)

EK 26

HANİ İSKÂN GİDEN BEYLER NİC'OLDU

1. *Ilgıt ılgıt bir yel esti Urum'dan*
Gam kasavet kalkmaz oldu serimden
Bu iş bize beter oldu ölümden
Hani iskân giden beyler nic'oldu

2. *Yaz gelince yükseğine çıkardı*
Çifte zilli tor mayalar çekerdi
Şöhret için altın küpe takardı
Boynu uzun tor sunalar nic'oldu

3. *Güz gelince enginine inerdi*
Anavarza belli yurda konardı
'Hay' deyince beş yüz atlı konardı
Eli tuğ cıdalı ağalar nic'oldu

4. *Bütün iskân oldu Avşarlar Kürtler*
Yürekten mi çıkar şol acı dertler
Mezata döküldü boyn'uzun atlar
At vermemiz iskânlıktan güç oldu

5. *Cingözoğlu'm der ki yaslıyım yaslı*
Âlemi gezdim de görmedim misli
Alnı sar'altınlı yalbırdak fesli
Avşar'ın güzeli kızlar nic'oldu

(ŞE:226)

ALTI ARAP ATLI DELİN NİC'OLUK

1. *Başı bölük bölük dumanlı dağlar*
Kışlakta kalanlar âh çeker ağlar
Eli mızıraklı şol bizim beyler
Altı arap atlı delin nic'oluk

2. *Çık Aslantaş'a da Soğanlı ovası*
Dumanlı da tor şahanlar yuvası
Kuruçay da Davutlu'nun deresi
Akar boz bulanık selin nic'oluk

3. *Kara çadır kurar yonma direkli*
Soframız çıkardı ballı börekli
Ak deri evli de gümüş mızraklı
Ağır mencilisli elin nic'oluk

4. *Der Seyit'im biz de geldik nazınan*
Yükseğinden seyir ettik gözünen
Al yeşil giyerdik gelin kızınan
Yaylalara göçtüğümüz günler nic'oluk

(AÖ:278; ŞE: 219 ; MI: 42; EK3)

ALTI ARAP ATLI AVŞAR NİC'OLDU

1. *Evvel bunlar Çukurâ'ya inerdi*
   Anavarza belli yurda konardı
   'Hah' deyince beş yüz atlı binerdi
   Altı arap atlı Avşar nic'oldu

2. *Enginli yüksekli kırpık meşeli*
   Çok olmadı Kababel'den aşalı
   Sarı sümbül mor menekşe döşeli
   Çukur'un kilidi Avşar nic'oldu

3. *Girdi m'ola şu beylerin düşüne*
   Avşar kızı sürme çeksin kaşına
   Konaklar yaptırdım Pınarbaşı'na
   Soğuk sulu Uzunyayla nic'oldu

4. *Ben bir bey oğluydum kendi halimde*
   Gümüş hançer taşınırdım belimde
   Adana şehrinde cellât uğrunda
   Şu beni kurtaran Avşar nic'oldu

5. *Kul Mustafa'm der ki derini dağlı*
   Küheylan atları içerde bağlı
   Urum'un aslanı İreceboğlu
   Zoruna güvenen beyler nic'oldu

(İK:44-45; HD3: 23).

EK 27

BOYNU UZUN ARAP ATLAR NİC'OLDU

1. *Çifte paşa gelmiş teftiş ediyor*
   Al baharlı yaylaların nic'oldu
   Aşiretler 'ah' eylesin ağlasın
   Boynu uzun arap atlar nic'oldu

2. *Kılıç kabzasında kınalı parmak*
   Ne yaman zor imiş yurttan ayrılmak
   Hepimiz kırılır yurdumuz vermek
   Silâhına güvenenler nic'oldu

3. *Girer m'ola şu beylerin düşüne*
   Avşar kızı rastık çekmiş kaşına
   Saraylar yaptırdım Pınarbaşı'na
   Al tavanlı sarayların nic'oldu

4. *Devriyeler toplayarak geldiler*
   Kolumuzu dallarından kırdılar
   Yurdumuzu Çerkezlere verdiler
   Soğuk sulu Uzunyayla nic'oldu

5. *Yüreğim yaralı derunum paslı*
   Yıkıldı ilimiz beyler hep yaslı
   Burnu hırızmalı yalbırdak fesli
   Yad ellerde kalan kızlar nic'oldu

6. *İçerim yaralı derunum dağlı*
   Küheylan atların gemleri bağlı
   Ordumun aslanı Avşar'ın oğlu
   Güvendiğin Kozan Dağı nic'oldu

(AÖ:100)

1. *Çıktım bölük bölük göründü dağlar*
   Gurbet ilde kalan of çeker ağlar
   Elleri kargılı şol bizim beğler
   Hani dağlar hani ilin nice oluk

(AŞE2: 226)

ÇUKUR'UN KİLİDİ BEYLER NİC'OLDU

1. *Yağmur yağdı kardaş bulandı hava*
   Ezelden kanlıydın sen Çukurova
   Gitti ellerimiz boş kaldı yuva
   Çukur'un kilidi beyler nic'oldu

2. *Dokuz boğumlu da kargının boyu*
   Düşmana at sürmek ecdadın huyu
   Binmiş Abidin'im varıyom deyi
   Boynu uzun arap atlar nic'oldu

3. *Kılıç kabzasında kınalı parmak*
   Ne yaman müşkülmüş yardan ayrılmak
   Hepimiz kırılır yurdumuz vermek
   Silâhına güvenenler nic'oldu

(ME)

EK 28

VARIYOM KAVGAYA DER TÜRKMEN OĞLU

1. *Dinleyin ağalar da bir yiğidin methin edeyim*
   Bineyim atıma der Türkmen Oğlu
   Eğerlen uyarlan görün atımı
   Varıyom kavgaya der Türkmen Oğlu

2. *Altında atı da elinde satır*
   Kesilen kelleler de meydanda yatır
   Kaçma Arap Beyi de salavat getir
   Üstüne varıyor bir Türkmen Oğlu

3. *Askeri azgın da ordusu fena*
   Nice yiğitleri bularım kana
   Gam çeker mi seni doğuran ana
   Çileni başına al Türkmen Oğlu

4. *Bâbına da Karacaoğlan bâbına*
   Koç yiğitler sığmaz oldu kabına
   Kılınç kararın almış kolun kabına
   Gün bıçağın oldu der Türkmen Oğlu

(AC:23-24)

EK 29

HAYKIRDI MEYDANA GİRDİ CİN YUSUF

1. *Esti deli poyraz bulandı hava*
   Evveli katilimsin sen Çukurova
   Aşiret seni ister gel Kasım Ağa
   Haykırdı meydana girdi Cin Yusuf

2. *Ömrümde sevmezdim Arapla Kürt'ü*
   Getirdi çadırı karşıma kurdu
   Bin beş yüz atlıya dalkılıç girdi
   Haykırdı meydana girdi Cin Yusuf

3. *Cin Yusuf'un evi keçi kılından*
   Çin polat kılıncı inmez belinden
   Bütün Rişvan kan ağlıyor elinden
   Haykırdı meydana girdi Cin Yusuf

4. *Omuzunda cida elinde satır*
   Kesilen kelleler taş gibi yatır
   Kaçma Bekir Ağa salavat getir
   Haykırdı meydana girdi Cin Yusuf

(ÖÖ1:13-14)

EK 30

DÜŞMANDAN HAYFIMI AL OĞLUM ÇERKEZ

1. *Anamdan oldum da geldim cihâna*
   Kır ata binicek döndüm şahana
   Ecelim gelmiş de kurşun mahana
   Düşmandan hayfını al oğlum Çerkez

2. *Sarıbaş koyunlar yatakta yatar*
   Sırmalı heybeler al kana batar
   Ölürsem yurdumu Çerkez'im tutar
   Düşmandan hayfımı al oğlum Çerkez

(ES:87)

ARAPTAN HAYFINI AL OĞLUM ÇERKEZ

1. *Kır ata biner de ırganır beli*
   Sağdırır cidayı sallanır kolu
   Kalmadı Türkmenler Arap'ın yolu
   Arap'tan hayfımı al oğlum Çerkez

2. *Sarıbaş koyunlar inleşir yatar*
   Sakovun gömleğin al kana batar
   Bütün Araplara Çerkez'im yeter
   Düşmandan hayfımı al oğlum Çerkez

3. *Salacamı kaldırın zalim Bumbuç'a*
   Etimi yesin de kızıl karınca
   Telli turnam bizim ele varınca
   Arap'tan hayfımı al oğlum Çerkez

(ÖÖ1:72)

ÇÖLLERİN BOZKURDU GEL EBU ÇERKEZ

1. *Karabaş koyunlar da yatakta yatar*
   Mahli'yi görenler kaygıya batar
   Boyu uzun hamralarda top gibi öter
   Çöllerin bozkurtu gel Ebu Çerkez

2. *Kır ata bindim de döndüm şahana*
   Ecel geldi baş ağrısı bahane
   Benden sonra bir nam kalsın cihana
   Çöllerin bozkurtu gel Ebu Çerkez

(AŞ:62)

EK 31

BİR VAKİT DE ISSIZ KALSIN İLİMİZ

1. *Bir zaman da Arap alsın illeri*
   Benden sonra Türkmen kessin yolları
   Ben ölürsem kim beklesin çölleri
   Bir vakit de ıssız kalsın ilimiz

2. *Karalıyor Kara Dağın eteği*
   Hep kırıldı İlbeyli'nin tiyeği
   Vezir konalgası aslan yatağı
   Efendime mâlum olsun halimiz

3. *Sakın olun yurdunuzdan kalkmayın*
   Yeter artık yüreğimi yakmayın
   Kürdo küçük hatırcığın yıkmayın
   Benim gibi yiğit olsun biriniz

4. *Hüseyin Beyim der ki beni bozdular*
   Alay tutup etrafıma düzdüler
   Hele bakın İlbeyli'yi bozdular
   Şimden sonra pesend olsun halimiz

(ÖÖ1:25-26)

GÖRÜNMÜYOR GÖZÜ KANLI DELİMİZ

1. *Yüce dağlar bir sualim var size*
   Hani size konup göçen ilimiz
   Arap ata binip mızrak silkenler
   Görünmüyor gözü kanlı delimiz

2. *Al üstüne türlü libas giyenler*
   Üç beş adama da benim diyenler
   Şol kara çadırda şarkı döğenler
   Onun için bozgun öter telimiz

3. *Öterse de bozgun öter bağlama*
   Hançer alıp dertli sinem dağlama
   Kömür gözlüm benim için ağlama
   Hakk'ın emri ayrı düştü yolumuz

4. *Uzun Yaylalarda konup göçerken*
   Ağır yükü mayalardan çözerken
   Al sofraya türlü taam düzerken
   Bakın görün neye vardı halimiz

5. *Ben Muslu Bey idim hükmüm var iken*
   Koç yiğitler hizmetimi görürken
   El pençe de divanımda dururken
   Şimdi sözüm tutmaz oldu kulumuz

(ÖÖ1:30)

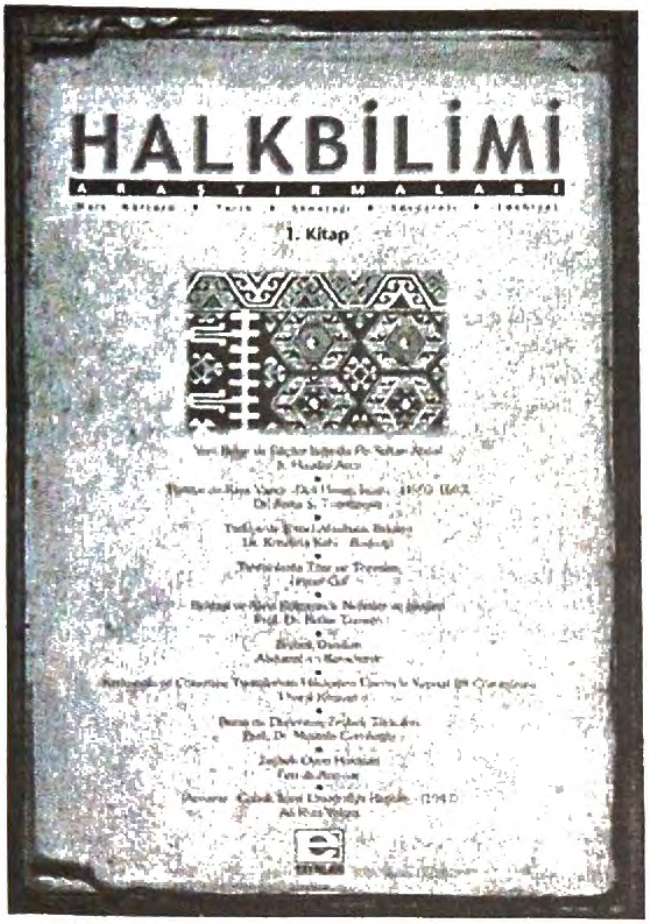
BELKİ TUZ EKMEKTİR BAĞLAR YOLUMUZ

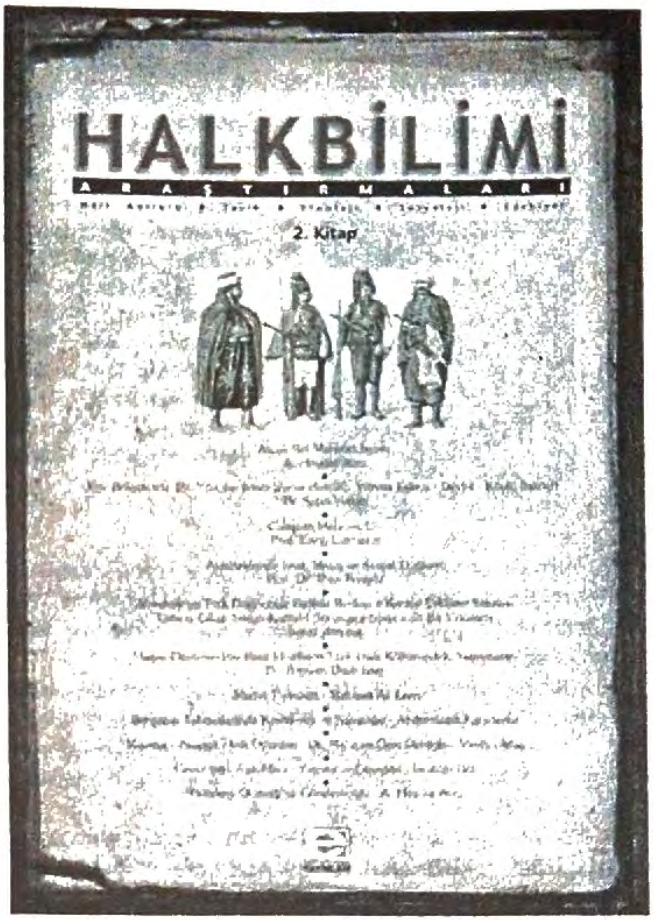
1. *Yine bir gariplik düştü serime*
   Kim bilir ki ya nic'olur halimiz
   At sürüp ellerden gitmek isterim
   Belki tuz ekmektir bağlar yolumuz

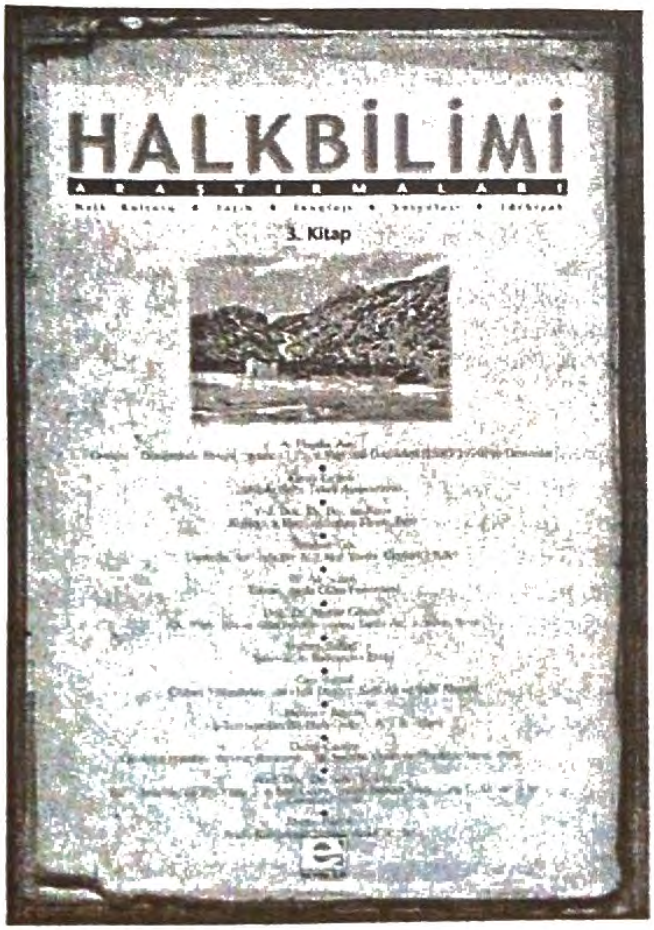
2. *Kul Halil'im der de nekes sürmesin*
   İyiler gidip de kemler kalmasın
   Herkes bildiğinden geri durmasın
   Allah sana malûm olsun halımız

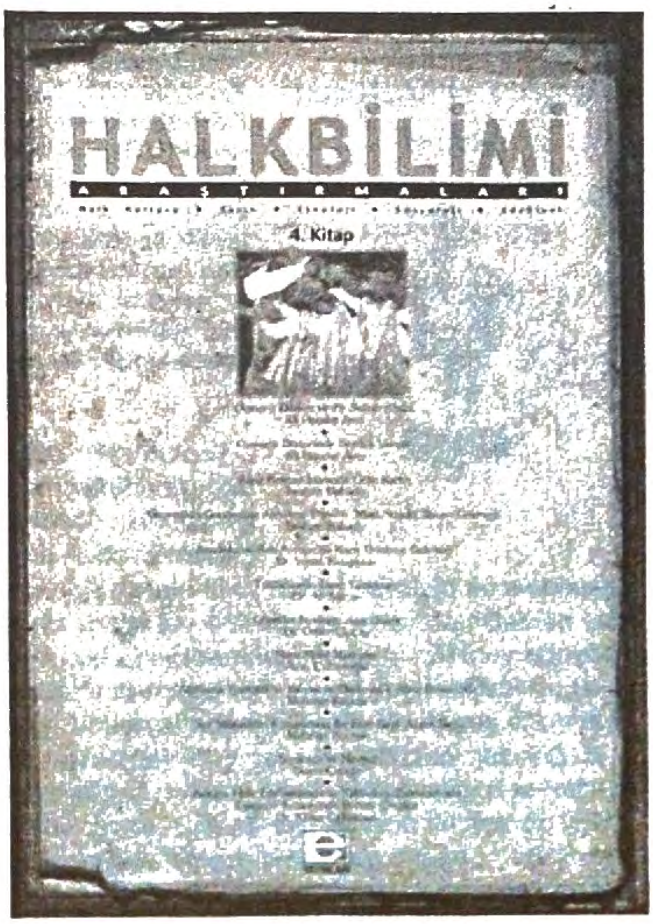
(EA:24)

HALKBİLİMİ DİZİSİ

TARİH DİZİSİ

ALİ HAYDAR AVCI

Zeybeklik ve Zeybekler Tarihi

"Efe ve zeybek hakkını arayan adamdır. Saltanat devrinin o karmakarışık, halkı adam yerine koymayan, herkesi hiçe sayan idaresinde zulme boyun eğmeyen adamdır. Köylerde, kasabalarda insanlar arasında yaşarken hükümet denen kuvvete haklı derdini anlatamayınca silahını kapar, dağlara çıkar. Orada hürriyetine kavuşur, orada kendi hükümetini kurardı.

Bir de çalıkakıcı vardı. Bu düpedüz çapulcu hırsızdır. Çalar, çarpar, merhamet, hak, namus bilmez. Soyar durur. Sonra ormanlarda saklanır. Elindeki, avucundaki bitince tekrar yol keser, köy basar soygunculuk yapardı.

Efeyi, zeybeği bu serseri ile karıştırmayınız. Zeybekler efenin yardımcısıdır. Çalmaz, soymaz. Çalanın, çarpanın düşmanıdır. O yalnız zulme, hak tanımayan hükümet kuvvetine meydan okur. Dağda jandarma ile karşılaşınca kaçmaz, çarpışır. Güpegündüz şehirlere, kasabalara iner. Halkın sırtından kasalarını doldurmuş zenginleri haraca keser, imana getirir. Fakat bunları gizli kapaklı değil, dobra dobra apaçık yapar. İsmini, hüviyetini bildirir. "Ben filan efeyim. Hükümet bilsin, gelsin, arasın bulsun beni" diye haber bırakır. Efe intikam bilmez, kin tutmaz. Öyle yapsaydı zaman zaman sürü sürü insanları öldürmesi, ortalığı kana boyaması icap ederdi."

Yörük Ali Efe

Geleneksel yapılarına baktığımızda zeybeklerden oluşan isyancı topluluğunun tamamına kendi deyimleriyle "çete", bir bütün olarak çetenin içinde yer alan bireylere "zeybek", çetenin başında bulunan öncülüğünü ve sorumluluğunu üstlenen zeybeğe "efe", çetenin diğer üyelerine "kızan", efenin yardımcısına ise "başkızan" ya da "başzeybek" denilmektedir.

Efe her zaman, her yerde en öndedir. Kendi deyimleriyle "bir efe, dağda da düzde de, her yerde en önde olsun ki, efe olsun." Efe olmak için öncü ve yetenekli olmak bir zorunluluktur.

Zeybeklik halka karşı saygıyı, ezilenleri gözetici ve koruyucu olmayı zorunlu sayan bir kültürel geleneği içerir. Kendi içinde sürekli kendini denetleyen ve katı kurallardan oluşan bir yaşam biçimi haline gelen bu durum, kendilerini dışa karşı -halk katında- saygın kılar.

Böylesi bir kahramanlık "insanın insana yanması", umarsızlığa çare aramasıdır; bir başka deyişle derin uykularda uyuyanlar için karanlık bir gecede kuşatmalardan kurtuluşun ağır sancısını duymanın, tutsaklığın zincirlerini kırarak hep birlikte özgürlüğe kanat çırpmanın sevincini yaşamaktır. İşte böylesi insanlar toplumların kahraman konumuna taşıdığı insanlardır.

Belki zeybekler de toplumun kendi içinden birileri olarak gereksinim duyduğunda yarattığı böylesi kahramanlardır.

AL[illegible] AVCI

Atçalı Kel Mehmet İsyanı

"Kel Mehmed fakir bir zeybektir. Genç yaşında dağa çıkmış, daha sonra bir ihtilâlin lideri olmuştur. İhtilâl diyorum, daha doğrusu ben demiyorum da, ona ait vesikalar Kel Mehmed'in liderlik ettiği Aydın ayaklanmasına "Aydın İhtilâli" adını veriyorlar. Kel Mehmed, idaresi altında bulunan yerler halkının malına, canına ve ırzına saygı gösterdi. Gezi hürriyetine engel olmadı. Ahlaksız, zalim ve hırsız memurların amansız düşmanı oldu. Ağır vergiler altında inleyen döğülen, hapsedilen ve sürgüne gönderilen halkın koruyuculuğunu yaptı. Onun ileri sürdüğü fikirler, II. Mahmud'un yaptığı yenilik hareketlerinde, tanzimatın ve I. Meşturiyetin ilanında önemli roller oynadı. Halk, Kel Mehmed'i, ileri sürdüğü fikirleri, samimi, ciddi ve âdil buldu, onun etrafında toplanıverdi. Aydın'a bir vali gibi yerleşen Kel Mehmed, eski düzeni kökünden yıktı, kötü idareciler ve âyanlar bulundukları yerlerden kaçtılar. Bu ihtilâlde onunla aynı hizada yürüyenler zeybekler, yörükler, şehrin esnaflarıyla alt tabakadan olan halktı."

Çağatay Uluçay

Toplumsal dönüşüm anlık bir olay değildir. Tarihle beraber değerlendirilecek kesintisiz bir süreçtir. "Aydın İhtilâli" de bu süreç içerisinde değerlendirilmesi gereken toplumsal devinimlerin ortaya çıkardığı etkili bir harekettir. Tüm bu etkinliğinin yanında, bütün yöreyi kapsayacak biçimde halkın aktif olarak eyleme geç(e)meyişinin, hareketin nispeten hızlı ve daha kolay geriletilmesine ve ezilmesine yol açtığı söylenebilir. Ancak Ege bölgesinde Aydın İhtilâli sonrası bu boyutta yeni bir hareketin çıkmadığı da bir gerçektir.

Atçalı Kel Mehmet İsyanı, her kesimden halkın katıldığı, hak ve özgürlükler mücadelesi doğrultusunda harekete geçen ve yönetimi hedefleyen bir toplumsal harekettir.

Bugünden bakıldığında ise yeni toplumsal hareketlere ışık olabilecek halkla iç içe bir bütünleşme sağlama bağlamında önemli ipuçları sağlayacak bir tarihsel misal olarak Atçalı, tarihten bir figür olarak değil gerçek bir direnişin ve isyanın, karşı gelmenin birebir timsali olarak görülmelidir. Amacı ise kendi deyişiyle "...benim garazım fukarayı sıyânetdir (korumaktır), voyvodaların zulmünden memâliki (memleketi) vikayetdir (kollamaktır)..."

Türk Halk Edebiyatının önemli bir kısmını teşkil eden Türk Saz Şiiri/Âşık Edebiyatı ve temsilcileri, Eski Türk Edebiyatı ve Batı Tesirindeki Türk Edebiyatı mensupları gibi, sürekli 'ferdî' nitelikleri ön plana çıkarılarak değerlendirilmeye devam edilmiştir. 'Edebiyat tarihçisi' bakışıyla sanatkâr ve 'eser'inin değerlendirilmesinden, Âşık Edebiyatı mensupları da nasibini almıştır. Dikkatlice bakıldığında Dadaloğlu'nun da bu bakış ve anlayışla değerlendirildiği görülecektir. Elinizdeki eser dört yıllık yoğun bir çalışma sonucunda hazırlanmıştır.

Bugüne kadar yapılan Dadaloğlu çalışmaları bir kaçı hariç tutulacak olursa, 'masa başı' çalışması şeklindedir. Çalışmaya ad olarak -biraz da iddialı bir şekilde- *Yeni Bilgiler Işığında Dadaloğlu - Bütün Şiirleri* konmuştur. Kitabımızın en önemli tarafı bugüne kadar bilinmeyen 57 bağımsız metnin ilk defa sunuluyor olmasıdır. Birbirinin tekrarı mahiyetinde 'masa başı' Dadaloğlu kitaplarının yayımlandığı günümüzde, yeni bilgiler ışığında 'Dadaloğlu olgusu'nu oluşturan unsurlar ve bu olguyla irtibatlı bütün şiirler hikâyeleriyle birlikte bir araya getirilmiştir.

Kalktı göç eyledi Avşar illeri
Ağır ağır göçen iller bizimdir
Arap atlar yakın eyler uzağı
Yüce dağdan aşan yollar bizimdir

Bizim birimizi bine sayarlar
Demir donla miğfer külâh giyerler
Kavgayı görünce figan koyarlar
Eli mızraklı beyler bizimdir

Belimizde kılıcımız kırmanı
Taşı deler mızrağımın termanı
Hakkımızda devlet etmiş fermanı
Ferman padişahın dağlar bizimdir

Dadaloğlu yarın kavga kurulur
Öter tüfenk davulbazlar vurulur
Nice koç yiğitler yere serilir
Ölen ölür kalan sağlar bizimdir

28 00

KAPAK RESMİ Fikret Otyam'dan ayrıntı
KAPAK TASARIM Cenk Gömeçoğlu

ISBN 975-390-004-4
9 789753 900045